

הישיבה הארבע-מאות-וחמישים-ושבע של הכנסת השביעית

יום רביעי, כ"ה תמוז תשל"ג (25 יולי 1973)
ירושלים, הכנסת, שעה 9.07

א. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה

ולא חרגו ממנה על אף פרובוקציות מסוכנות. נהגו כך גם בעת שהמעורבות הסובייטית במצרים היתה בשיאה, כאשר קודמו הטילים אל התעלה והיתה צפויה סכנה של השתתפות סובייטית פעילה במלחמה.

ניתן לומר כי הפסקת האש באוגוסט 1970 הושגה בזכות: (א) כוחו של צבא הגנה לישראל; (ב) מדיניותה של ממשלת ישראל; (ג) עזרתה של ממשלת ארצות-הברית.

כשלונה של מצרים בעת מלחמת ההתשה הכשיר את הקרקע לזימתה של ממשלת ארצות-הברית. באוגוסט 1970 נענינו ליוזמת השלום של ממשלת ארצות-הברית והסכמנו למנות בבוא השעה נציג לשיחות ללא תנאים מוקדמים, בחסותו של השגריר יארינג, במסגרת החלטת מועצת הבטחון 242, במטרה להגיע להסכם שלום חוזי ומחייב בין הצדדים.

באותה עת אמרתי בכנסת כי בהסתמך על ההבהרות שניתנו על-ידי ממשלת ארצות-הברית, נענינו לזימתה. הסכמנו להצעה האמריקנית בדבר הפסקת אש, כפי שנאמר, לשלושה חודשים לפחות בחזית המצרית. הפסקת האש נכנסה לתקפה ב-7 באוגוסט 1970 והיא נמשכת מאז ועד עצם היום הזה.

ההתפתחות אימתה את הערכתנו המדינית. החלטת הממשלה, שאושרה על-ידי הכנסת, היתה בין הגורמים העיקריים שחוללו מפנה חיובי רב-ערך בהתפתחויות שהתרחשו באזור. סיעת גח"ל פרשה אז מן הממשלה תוך נבואות שחורות בדבר תוצאותיה של החלטת הממשלה. פרישה זו הטילה עלינו אחריות רבה. אני שמחה לשוב ולקבוע היום כי צדקנו במלוא מובנה של המלה בדרך שבחרנו בה. עוד תהיינה הזדמנויות להעמיק ולבסס הנחה זו. היום אסתפק בציון עיקרים אחדים.

הכרעתה של ממשלת ישראל באוגוסט 1970 הנחילה לנו: 1. הפסקת אש הנמשכת מאז ועד עתה; 2. ביצור קשרי הידידות עם ממשלת ארצות-הברית; 3. השגת נשק וציוד חיוניים להגנת עצמנו; 4. המשכת ההתעצ-מות הכלכלית; 5. הדיפת מהלכים מדיניים שליליים ותכניות מסוכנות בדבר כפיית פתרונות העומדים בניגוד לאינטרסים של ישראל.

מדיניותנו היתה אחד הגורמים לחיזוקם של תהליכים רצויים כמו התערערות הפיקוד המזרחי והחלשת כוחם ופעילותם של אירגוני הטרור בירדן. להפסקת האש היתה השפעה חיובית גם על הזירה המצרית הפנימית ועל הימנעות מצרים מחידוש האש. ואף עיכוב גממת האס-קלציה המלחמתית באזור הושפע ממדיניותנו ומהלכינו.

בקווי היסוד של תכנית הממשלה נאמר: "מגמתה של ישראל בזירה הבין-לאומית תהיה מכוונת לקידום השלום בעולם, לחיסול תקופנות ולוחמה ולהפגת מתיחות בין מדינות וגושים".

הי"ד י. ישעיהו:

הנני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת. בסדר-היום שלנו: סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה. רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, כפי שהודעתי בכנסת לפני שבועיים אגע בדברי הפעם בעיקר בנושאים אחדים בענייני חברה, אך אני רואה חובה לעצמי לעמוד, ולו רק בראשי פרקים, על בעיות מדיניות, הוואיל וזה נאומי האחרון בכנסת השביעית.

עם סיום פעולתה של הכנסת השביעית הננו יכולים לציון במידה רבה של קורת-רוח שישראל של שנת 1973 איתנה ומפותחת יותר משהיתה בשנת 1969. ישראל ערוכה עתה למילוי משימותיה הלאומיות והחברתיות יותר משהיתה לפני ארבע שנים ואי-פעם בתולדותיה. עובדה זו צריכה לעורר שמחה בלבם של אזרחי ישראל, וכן בלב היהודים בארצות הגולה, ואף בלב אנשים ומדינות שהם שוחרי טוב לישראל ולעם היהודי.

ואולם, אם יש דבר המעיב על שמחתנו יותר מכל, הרי זו העובדה כי עד עתה – כ"ה שנים למן ייסודה של המדינה, שש שנים ומעלה לאחר מלחמת ששת הימים – טרם זכינו לשלום עם שכנינו.

השלום היה היעד המרכזי של כל הממשלות בישראל, אלה שקדמו להחמת ששת הימים וזו הנוכחית, שזכתה לאמון הכנסת לאחר מלחמת ששת הימים. השאיפה לשלום בגבולות בני-הגנה היא אבן-יסוד במדינתנו. היינו והננו מוכנים כמובן להגיע לשלום בקפיצת הדרך; שלום אשר יבוא במקום סדרי ארעי של שבתת נשק והפסקת אש; שלום אשר ישתת על גבולות קבועים ומוסכמים; שלום אשר ישים קץ אחת ולתמיד ללוחמה ולסיכסוך ואף לכל מצבי ארעי. באין שלום נקטנו מדיניות של קיום הפסקת האש על בסיס של הדידות. מדיניות זו הדיכה את מהלכינו מבחינה צבאית ומדינית כאחת. כל עוד נמשכו הפרות של הפסקת האש, פעם בגיזרה זו ופעם בגיזרה אחרת, עשינו את הנדרש כדי למנוע כל נסיון לפרוץ את קווי הפסקת האש. נקטנו אמצעים צבאיים יעילים כדי לשכנע את שכנינו כי מוטב גם להם לקיים את הפסקת האש מאשר להסתכן במלחמה שסופה תבוסה חדשה. לא אשחזר עכשיו את ההדירות בקווי הפסקת האש, ובמיוחד בגיזרת התעלה, אך עלי להדגיש כי הקווים לא נפרצו – לא בזכות אהבת השלום של שכנינו, אלא בזכות כשרו ותושיותה של צה"ל. אינני מהססת לקבוע על למדיניותנו היה תפקיד מכריע בהשגת הכלים שאיפשרו לצה"ל למלא משימותו.

אמרתי כי קיימנו מדיניות של הפסקת אש על בסיס הדידות. לא נרתענו ממנה על אף אבידות וסיכונים

הסדרים, הרי התרגילים של פירושים חדשים ומסולפים להחלטה שמלפני למעלה משש שנים הם עקרים לחלוטין.

בקווי היסוד של הכנית הממשלה לא הסתפקו בהגדרת השאיפה לשלום, אלא התחייבו לפני הכנסת כי באין שלום תוסיף ישראל לקיים במלואו את המצב כפי שנקבע עם הפסקת האש, והבצר מעמדה בהתחשב בצרכים החוויניים של בטחונה והתפתחותה. קיימנו את חייבות זאת במלואה מבחינה צבאית, מדינית והתיישבו תי.

באישורה של הכנסת הודענו כי לא נשוב אל הקווים של יוני 1967, אך הסטטוס-קוו עומד בתקפו בכל הגזרות לא מפני שרצוננו בכך, אלא מפני הסיכוי העקשני של שליטי ערב לדון אתנו על שלום.

באישורה של הכנסת ראינו לנכון להודיע כי נהיה נכונים להסכים לתזוזת-מה של כוחות צה"ל מקו העתלה אף בטרם חווה שלום, אם נגיע לכלל הסדר חלקי עם מצרים בדבר הפסקת לוחמה ופתיחתה של תעלת סואץ. הבענו נכונות זאת כדי לא לכבות תקווה שהתעוררה בחודש פברואר 1971. הבענו הסכמתנו העקרונית במסגרת של מערכת תנאים המבטיחים שתזווה מקו המים לא תעניק יתרונות מכריעים לתוקפן במקרה של חידוש המלחמה. לא אנו גרמנו לקפאון שנשתרר בנושא זה, ואנו מוכנים לדון בו מחדש בכל עת.

ביצרנו את מעמדנו בהתחשב בצרכים החוויניים של בטחונה והתפתחותה של המדינה. במשך ארבע השנים האחרונות הוקמה מערכת של היאחזויות והתנחלויות ברמת הגולן, בבקעת הירדן, בגוש עציון, בחבל עזה, בפיתחת-רפיח, במרחב-שלמה, בקריית-ארבע, ההיאחזות זווית והישובים הם עוברים העתידים להתפתח ולגדול, ביחוד מבחינת האיכלוס וההשתרשות. פעולה זו כרוכה בפינוח מקורות מים, גאולת אדמות משממות, סלילת כבישים וקידום קווי חשמל. בחלק המכריע הוקמו היאחזויות והתנחלויות על קרקע בלתי-מעובדת. פעילות התיישבות זו העמיקה את שרשי הווייתנו בארץ וביצרה את בסיסה של המדינה. נעשו הכנות ונערכו תכניות להמשך פעילות יקרה זו, בין התנחלות כפרית ובין עירונית, ויבורך כל הזורמים, נוער ומבוגרים, אשר התנדבו ויתנדבו להגשמתה.

חברי הכנסת, כדי להכביד על תהליכי השלום ואף לסכל את סיכויי העלו לאחרונה מחדש את הנושא ה"פלשתינאי" ואת הכנית "המדינה הפלשתינאית". יש הדרשים לנושא זה בתום לב או מאי-הבנה, אך בעיקרו של דבר מנפפים בו מבקשי רעתה של ישראל ושוחרי הריסתה. נראה הדבר כי בתקופה הבאה עלינו ייעשה נסיון שיטתי להסריד אותנו בנושא זה מן הבחינה המדינית והאידיאולוגית מתוך קשר או העדר קשר עם הפעילות הטריטוריטית של אירגוני החבלה.

אין אני רואה סיבה להגדרה ישראלית חדשה בהתייחסות אל ערביי השטחים. לא לנו לקבוע כיצד יגדירו את עצמם ומה שם יקראו לעצמם. אני שוללת את הטענה שיש "שניים וחצי מליון ערבים פלשתינאים מחוסרי מולדת נודדים בעולם". עיוות גמור הוא לערוך השוואה בין מצבם של יהודים המפוזרים בגולה, בנכר ולא במולדתם, לבין הפלשתינאים. הערבים הפלשתינאים חיים בין אחיהם בעלי אותה דת, תרבות ושפה, המרוכזים במדינותיהם העצמאיות. הערבים עצמם מצהירים על

דברים אלה אינם בבחינת הכרזה שמן השפה ולחוץ. דברים אלה מבטאים אינטרס ומדיניות של ישראל. לפיכך הגנו תומכים בכל לב במגמות המכוונות לשכך את המתיריות בייחסים בין המעצמות הגדולות, מדיניות שלפיה מנווטים עתה מנהיגי המעצמות בוועידת הפיסגה ומעמי"דים אחרים. אך שקר טופלים בישראל כל אלה הטוענים כי יש לנו כביכול עניין בקיום המתיריות בין המעצמות. ישראל והעם היהודי רוצים בכל לב בביצור השלום וטיפוח יחסי אחווה בין עמים ומדינות לתועלתן של כל אומות העולם האמונות על חירות ועצמאות.

דאגתנו היתה נתונה לכך שבתהליכי ההתקרבות וההסכם בין ארצות-הברית וברית-המועצות לא ייפגעו אינטרסים חיוניים של ישראל כתוצאה מאמצייה של ממשלת ברית-המועצות לטובתם של בעלי בריתה במדינות ערב. היינו והגנו מודעים לסכנה זו, המתחדשת מתקופה לתקופה, ולהכרח להיות ערים לה תמיד. עשינו כל שהיה לאל ידינו, לא בלי הצלחה, על מנת שישראל לא תיפגע; בהדרגה לממשלת ארצות-הברית כי צרכי השלום באזור עולים בקנה אחד עם ישראל איתנה ועצמאית בגבולות בני-הגנה. אני מקווה כי גם בעתיד לא תסטה ממשלת ארצות-הברית ממדיניותה, תגלה הבנה לא-טרסית החיוניים של ישראל ולא תתן יד לפתרונות כפויים. נראה כי תוצאות פגישת הפיסגה לפני חודש מעידות כי שתי המעצמות, ארצות-הברית וברית-המועצות, תעשינה מאמץ להימנע מלהיקלע לעימות בגלל הסיכסוך הערבי-ישראלי, כך, מכל מקום, סיכם את הדברים יועץ הנשיא ניקסון לבטחון לאומי, הפרופסור הנרי קסינג'ר.

אמרתי לעיל כי לא ביזבזנו שעת כושר להשיג ולהבטיח קיום הפסקת אש, לבל יהיה הרג, לבל יתחדש הרס, לבל יחובל במאמצי השלום. כאן עלי להוסיף ולהדגיש בכל לשון של הדגשה: במשך כל שנות כהונתה של ממשלה זו לא ביזבזנו ולא דחינו שום אפשרות של מגע רציני בינינו לבין שכנינו בנושא השלום והדרך אליו.

העלינו הצעות ופניות בדבר מגע גלוי ואף בדבר מגעים סמויים, שמתעמים מובנים לא אפרט אותם ברבים. פעם בפעם רואים אור פירסומים בדבר יזמות ופניות אלינו המתמירות להשיג זינוק אל השלום, יזמות ושנות ומהן גם משונות. הנינו להודיע לכנסת: נענינו לכל הצעה שהיתה בה מידת רצינות סבירה, אפילו משקלה היה מועט. לא אמנה את כל ההצעות אשר נענינו להן, עד שהתברר שאלה יזמות קיקיוניות, מעין אורות הנדלקים, כבים ומכזבים. כל עוד תפעל ממשלה זו, תיזום ותינעה למגעים גלויים או סמויים המודרכים על-ידי מגמה להחיש את השלום. בעשותנו כך לא ניתן כל התחייבויות מוקדמות בעניינים שהם מנושאי המשא-המתן על השלום. ואכן נזכה ונגיע למשא-ומתן, בין בדבר הסדר כולל ובין בדבר הסדר חלקי, לא נחרוג מגדרי הסמכות שניתנה לנו מאת העם והכנסת.

חברי הכנסת, להחלטות חד-צדדיות של מועצת הבטחון לא יכולה להיות כל השפעה חיובית על קידום השלום באזורנו. אין דבר המעיד על תלישות מהמציאות יותר מאשר הנסיון שנעשה עכשיו מצד גורמים שונים בשירותה של מצרים עתה פירוש מעולה להחלטה 242. וזאת במקום להשפיע על מצרים לשאת ולתת עם ישראל על שלום ללא תנאים מוקדמים. בתקופה שבה הוכח שרק בהידברות בין צדדים יריבים יכולים להגיע

אלה, לרבות קשרי סחר מקיפים בין יהודה ושומרון לגדה המזרחית.

בשנתיים האחרונות עברו דרך הגשרים כחצי מיליון נפש. מספר זה כולל כ-210,000 תושבי השטחים אשר חצו את הגשרים לביקורים בירדן ובארצות ערב אחרות; כ-290,000 תושבי ארצות ערב שביקרו בשטחים ובישראל, מהם כ-260,000 במסגרת ביקורי הקיץ. מספר העברים העוברים את הגשרים בשני הכיוונים נמצא בגידול מתמיד. מציאות זו אין דומה לה ביחסים בין מדינות הגתונות במצב מלחמה.

בהגיבי כנסת על נאומו של המלך חוסיין מ־15 במאָרס 1972 אמרתי: "מעולם לא התערבנו במבנה הפנימי או בצורות המשטר של מדינה כלשהי. אילו ראה מלך ירדן לנכון לשנות את שם ממלכתו ולקרוא לה בשם "פלשתיין" או בכל שם אחר ולהנהיג שינויים במבנה הפנימי של ממלכתו כדי לתת ולממלכתו ביטוי לערבים המגדירים עצמם כפלשתינאים; אילו לאחר משאי־ומתן בנינו היינו מגיעים להסכם בכל השאלות, לרבות הנושא הטריטוריאלי, כי אז לא היה זה מעניינו לנקוט עמדה בעניינים פנימיים שהם בסמכותה הריבונית של המדינה הערבית הגובלת עם מדינת ישראל במזרח". איני רואה סיבה לשנות מוכנסם של דברים אלה.

בחזוי השלום תבוא לידי ביטוי ונכונותה, העומדת בתקפה כל השנים, לתשלום פיצויים בעד הרכוש הערבי הנטוש ונכונותו להגיש כל סיוע טכני לשקום הפליטים בארצות ערב. אשר לפליטים שבתחומי שליטתה של מדינת ישראל — נדאג אנוחן לשיקומם. נתבע כי בעת כריתת חווי השלום יבוא קץ לסיכסוך הערבי-ישראלי ויוסכם כי שוב לא תהיינה לערבים תביעות אל ישראל.

גם בטרם שלום, בעוד קיים ממשל צבאי ישראלי בשטחים, הננו עושים לרווחתם של תושבי השטחים. את סימני "הכיבוש והעושה" הישראלי בשטחים ניתן לראות בבהירות בעלייה הניכרת של רמת החיים של אוכלוסיית השטחים, בין פליטים ובין תושבים. ההשתפרות בתנאי החיים היא תוצאה של תעסוקה בתחומי מדינת ישראל ושל פעולות משדרי הממשלה בשטחים המתנהלת בהתאם למדיניותה של הממשלה ומתוך התחשבות בסיפוק הצרכים של תושבי השטחים. גם להבא יש לפעול, ואף ביתר-שאת, בהתאם למדיניות זאת.

כנסת נכבדה, אירוגני הטרור מתיימרים לייצג את ערביי יהודה ושומרון וערבים ממוצא פלשתינאי בארצות אחרות. ליומרה זאת אין כל יסוד. אין להעלות על הדעת שנגלה משאי־ומתן עם אירוגני המרצחים ומנהיגייהם, השואפים להחריב את מדינת ישראל ולכוון במ־קומה, על "האדמה השדודה", מדינה פלשתינאית.

הדיבורים החוזרים ונשנים באו־ם ובפיהם של מדינאים על "אינטרסים לגיטימיים" של העם הפלשתינאי, או על זכויות של העם הפלשתינאי, אינם תורמים לקידום השלום. דיבורים אלו, בין שהם נאמרים מן השפה ולחוץ, בין שאומרים אותם בכוונה רעה, ואפילו משמיעים אותם בכוונה תמה, מעודדים את אירוגני החבלה מבחינה אידיאולוגית, ומה שמסוכן יותר — דיבורים אלה מעוררים תקוות־שוא וממריצים את אירוגני הטרור מבחינה מבצ־עית. וכל זאת כאשר אירוגני המחבלים מכריזים על מטרדם להחריב את מדינת ישראל, כמטרה המקדשת כל מעשי זועה טרוריסטיים.

לא אחזור על המאורעות שהתרחשו בתחום הטרור

היותם אומה ערבית אחת גם אם זו משתרעת על פני שמונה עשרה מדינות, ואולם כבדת ארץ זו שבה הקמנו מחדש את מדינתנו היא היחידה בכל רחבי תבל שבה יכול עם ישראל לחיות בעצמאות יהודית. במציאות זאת הדיבור במושגים של איוון וגוירה שווה בין הבעיה היחידית מצד אחד לבין הבעיה הפלשתינאית מצד שני הוא מופרך מעיקרו.

אדם לא ישראלי המשתכנע בצדקת השוואה פשט־נית ומעוותת זו, הרי רק כפסע מפריד בינו לבין ההכרה במושג של "האדמה השדודה" על כל המשתמע ממנה. לא התעלמנו ואינו מתעלמים מקיומה של בעיית פליטים פלשתינאים. בעיה זו לא נפתרה עד כה אך ורק משום שמדינות ערב הכשילו ומכשילות את פתרונה. הן החזיקו וניצלו נושא זה ללא פתרון כמכשיר נגדנו. דוגמה מזועזעת לכך הוא המצב שבו נמצאו מחנות הפליטים ב־1967, כשנכנסנו לרצועת עזה. ממשלת מצרים אפילו לא העניקה אזרחות מצרית לתושבי רצועת עזה והחזיקה אותם בתנאים משפילים, דיכוי ומצוקה, תשע־עשרה שנים רצופות.

לעומת ההתנהגות המתנכרת של מדינות ערב אחרות העניקה ממשלת ירדן אזרחות יודנית לכל הערבים ממוצא פלשתינאי שבתחומי שלטונה וכן לתושבי יהודה ושומרון. אך גם ירדן פיגרה במאמציה לשקם את הפליטים שבתחום שלטונה. איני מתיימרת לומר שאנו פתרנו את בעיית הפליטים שבתחום שליטתנו לאחר מלחמת ששת הימים, אך התחלנו לעשות לשיפור מצבם לקראת שיקום מום. לא השוואה בין מצבם הנוכחי לבין מצבם לפני מלחמת ששת הימים תלמד על הזמורה הרבה לטובה שחלה בשנים האחרונות. עשינו ועוד נעשה בעניין זה ככל שידנו משגת וככל שנשיג אמצעים ממקורות בין־לאומיים לתכלית חשובה זאת.

חברי הכנסת, כל הבעיות הטריטוריאליות, הלא־מיות, האנושיות והמדיניות הכרוכות ביחסינו עם המדינות השכנות, לרבות ערביי השטחים, יכולות וחיובות לבוא על פתרונן במסגרת השלום בינו לבין מדינות ערב. השלום מתעכב בתירוצים מתירוצים שונים, הבאים להסתוות את הסירוב להכיר בקיומה של ישראל. לאחרונה מגנפנים בנימוקים עקרוניים של צדק וזכויות־יסוד. לעד־ביום הפלשתינאים יש כל האפשרות להגיע לביטויים הלאומיים בירדן. הם זקוקים לירדן, כשם שירדן איננה יכולה להתקיים בלעדיהם. בירדן מצויים שטחים נרחבים עם אפשרויות פיתוח, שטחים שבהם יכולים הפלשתינאים למצוא את שיקומם. בגדה המזרחית של ירדן חיים כ־600,000 אזרחים ממוצא פלשתינאי ואולי אף יותר. זה שנים מחצית חברי בית־הנבחרים ברבת־עמון הם ממוצא פלשתינאי, וכן למעלה ממחצית חבריה של ממשלת ירדן הנוכחית.

בין היים התיכון למדבר המזרחי יש מקום לשתי מדינות בלבד: מדינה יהודית ומדינה ערבית. אנו שוללים הקמת מדינה ערבית גוספּת.

הקשרים בין ציבור זה לבין ערביי יהודה ושומרון הם קשרי משפחה ומוצא. על כן שמחה אני שנמשכת מדיניות הגשרים הפתוחים, המאפשרת את קיום הקשר בין ערביי השטחים לאחיהם בירדן ולערבים אשר במדינות השכנות.

נקל לתאר את מצוקתו של ציבור זה אילו נסגרו הגשרים ונעלמה האפשרות לקיים קשרי משפחה

גם אם נקפיד על דיוקה ועידכונה, איננה מנחמת אותן המשפחות שההשתפרות טרם הגיעה אליהן. בעבר, כאשר פקדה אותנו קללת האבטלה, אשר כמקובל קיבלה גם את ביטויה הסטטיסטי באחוזים, היה אומר דוד רמז זכרנו לברכה כי המובטל עצמו הוא מובטל במאה אחוזים, אף אם אחוז המובטלים פחת מאוד. אני מודעת לעובדה זו גם כאשר אזכיר נתונים סטטיסטיים המלמדים על שינויים רבים לטובה.

עלינו להיות ערים לבעיות חברה, לצדק חברתי, לא בהכללות, אלא בהתייחסות אל כל אדם ואדם הנתון במצוקה. הסטטיסטיקה היא בשבילנו כלי-עזר ללימוד המצב, ואסור שהעמודה החיובית בטבלה תניח את דעתנו. מן ההכרח שיועיק אותנו הסימן האדום המאותת מכל משפחה שעודנה שרויה במצוקה.

דוגמה לתמורה שהתחוללה: בעבר ראינו מטרה לעצמנו לקבוע ולהבטיח רמת הכנסה מינימלית, ואחרי-כן לעדכן אותה על-פי רמת המחירים. דאגנו לשמור על הכנסה ריאלית מסוימת שאין לגרוע ממנה. היום אין די בכך. מעתה נוהגים או אחרת: אנו מצמידים את הכנסת המינימום לרמת השכר הממוצע במשק, ורמה זו עולה בדרך כלל מהר יותר מאשר רמת המחירים.

המצוקה כפי שאנו מגדירים אותה היום היא מטבעה מורכבת יותר מאשר בעבר. קודם כל, המצוקה היא עניין של רמת חיים נמוכה, הניתנת למדידה, אך בנוסף לכך זוהי גם תחושה סובייקטיבית של היחיד או המשפחה המרגישים עצמם מקופחים לעומת אחרים. למשל, משרד הסעד מספק עתה מקוררים חשמליים ומכוונת כביסה למשפחות נצרכות. שהי מקובל עלינו היום לראות באלה מצרכים חיוניים. לא רק המכונרים בינינו זוכרים עדיין את הימים שהמקרר היה בבחינת מצרך של מותרות. אך עם העלייה הכללית ברמת החיים נשתנו המושגים והגענו לזמן שמקרר וכיריים של גאו הפכו לציוד-יסוד. הכל מבינים כי משפחה החסרה ציוד זה תחוש את עצמה מקופחת.

בעבודתנו בנושאים חברתיים היינו מודעים לתמורות שחלו ברמת החיים הכללית, בצרכים ובהרגלים. תמורות אלה איפשרו והכתיבו לנו הכרעות איכותיות וכמותיות. מקצת הדברים שנעשו אני מבקשת להביא לפניכם היום. פעילותנו התנהלה בשלושה תחומים מרכזיים: הב-טחת הכנסה, חינוך, ושיכון. היא התה מכוונת להבטיח רמת חיים נאותה, רמת חיים שתאפשר למשפחה לממש את הפוטנציאל הגנוז בכל אחד מבני המשפחה, ותמנע מהעוני להנציח את עצמו ומלעבור בירושה מדור לדור. אמצעי מרכזי במדיניות הסוציאלית הוא הבטחת הכנסה מינימלית לכל משפחה ומשפחה במשק. ניתן להבחין בין שני סוגים של משפחות הנהנות מהבטחת הכנסה:

(א) משפחות שבהן יש מפרנס העובד עבודה מלאה, ששכרו מבטיח קיום למשפחה בגודל ממוצע אך אינו מבטיח קיום מינימום באשר המשפחה היא מרובת ילדים. קיצבאות הילדים, הניתנות באמצעות המוסד לביטוח לאומי, מאפשרות למשפחה כזו הכנסה שלא תרד מההכנסה המינימלית לנפש המקובלת עלינו בכל מספר ילדים במשפחה.

(ב) משפחות שבהן אין מפרנס קבוע ויצבי. הב-טחת הכנסתן של משפחות אלו נעשית באמצעות מערכת המענקים והתמיכות בקשישים ובשאיירים, בנפגעי עבודה,

במשך ארבע השנים האחרונות. בשעתו, לאחר זווית מינכן, הודעתי בכנסת כי נעשה כל שבידנו כדי לפגוע באיורגוני המחבלים ובבסיסייהם, בכל אשר תשיגם דינו. נחלנו לא מעט הצלחות במניעת מעשי טרור אשר תוכנו לביצוע, לעתים על סף הביצוע. זו תהיה דרכנו גם בעתיד. אין לנו ספק כי השלמה, מאיוה טעם שהוא, עם פעולת טרור נגד ישראל מביאה להתפשטותה של קללה זו. עדיין טריים רישומי הסיוט של המטוס היפאני החטוף בידי המחבלים וההתעללות שהיתה מנת-חלקם של הנוסעים והציוות היפאניים. הגנו נזכרים בזוועות "סוויסאיר", זרקא וחרטום. נתבע מכל המדינות שוחרות חוק וזכויות האדם לשתף פעולה עמנו במאמצינו לסכל את הפעילות הטרוריסטית. נתבע מכל ממשלה בארצה ומאת הקהילה הבין-לאומית למנוע מאת אירגוני המ-חבלים תנאים לפעילותם ולשלול מהם סיכוי להשיג גמול מדיני בעד מעשי זוועה טרוריסטיים.

חברי הכנסת, הטיפול של הממשלה בבעיות החברה בשלוש השנים האחרונות קיבל ממדים חדשים מבחינת העומק וההיקף.

מאז 1967 ועד לסוף מלחמת ההתשה הוכפל חלקו של תקציב הבטחון בתוצר הלאומי הגלמי, וב-1970 הגיע לרבע מהתוצר הלאומי כולו ולמעלה מזה. מציאות זו מגבילה מאוד את האפשרות להקצות אמצעים להוצאות סוציאליות. המצב נשתנה במידת-מה בתום מלחמת ההתשה.

אמנם תקציב הבטחון נשאר גבוה, אך מאז 1970 הוא נמצא בתהליך איטי של ירידה, יחסית לחלקו במשק. הגם שההוצאות לבטחון המשיכו לגדול, צמח המשק והתפתח בקצב מהיר מהן. רק התפתחות זו של המשק היא המאפשרת לנו לשאת בגטל הכבד של הבטחון ובאותה עת עצמה להקדיש משאבים נוספים, מעבר לאלה שהקצבנו בעבר, למטרות חברתיות. עובדה היא כי בשנה הנוכחית התקציב המוקדש לקידום הנוש-אים החברתיים עולה - זו הפעם הראשונה - על ההוצאה לבטחון. זוהי עובדה רבת-משמעות.

צרכי הקליטה של העלייה ההמונית בשנות החמישים הכתיבו לנו באותה עת קניית פתרונות מהירים, שהי בהכרח בעלי אופי המוני וסטנדרטי. שיכון פירושו היה מתן קורת-גג, במובן הפשוט של המלה. בימים ההם מן ההכרח היה להבטיח תעסוקה ומחיה על-ידי יצירת מקומות עבודה בקצב מהיר, אפילו היה השכר המשולם בהם נמוך. בתחום החינוך ויה הכרח להקים בתי-ספר בחפזן ולרכז מורים, חלקם הגדול לא מוסמכים, כדי להבטיח שכל הילדים אמנם יוכלו לחינוך.

זכינו והמצב עתה שונה בתכלית. הבעיה עכשיו איננה עוד מתן פתרונות סטנדרטיים לתמונים, כי אם מתן פתרונות אינדיבידואליים מרובי-גוונים. ועוד: ניתן לומר כי הדיגש עובר מפתרון בעיות של קיום מינימלי, כבעבר הלא-רחוק, אל פתרון בעיית צימצום הפער החברתי. אדייק ואומר: בישראל יש עדיין משפחות המוטרדות על-ידי מצוקות הקיום היום-יומי, ועלינו לעשות כדי לשחרר אותן ממצוקתן. גם אם ממדי תופעה זו פחתו מאוד מבחינה מספרית יחסית, הרי אסור לנו להתעלם מבעיה זו.

בעיות סוציאליות הן בעיות אנושיות, כלומר מצוקות וצרכים של נשים וגברים, קשישים וילדים. סטטיסטיקה המלמדת על עליית רמת החיים, על שיפור רמת החינוך,

חברת ל"ח, ישיבה תני"ז
— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (מאיר) —

הלימודים הארוך. בשנת תשל"ג—1973 היה מספר הכי-
תות שהונהג בהן יום הלימודים הארוך כ-3,000, שהם
50% ממספר הכיתות בבתי-ספר טעוני טיפוח.

מספר התלמידים בחינוך העל-יסודי העברי גדל
בין שנת תשכ"ט—1969 לשנת תשל"ג—1973 ב-10,000
תלמידים, והוא מונה כיום כ-136,000 תלמיד, גדול של
8%.

בסך הכל לומדים 77% מגילאי 14—17 בבתי-ספר,
לעומת 71% בשנת תשכ"ט—1969.

בשנת תשל"ב—1972 הגיע שיעור הלמידה של יוצאי
אסיה—אפריקה בגילאי 14—17 ל-48%, לעומת 36%
בתשכ"ז—1967.

מספר התלמידים בפנימיות — בתי-ספר עיוניים,
מקצועיים, חקלאיים, ימיים, ישיבות וכו' — מגיע
ל-45,000, וזהו האחוז הגבוה ביותר בעולם בחינוך
פנימייתי על-יסודי.

בחינוך העברי והדרווי גדל מספר התלמידים בחינוך
העל-יסודי מ-7,000 ל-11,000.

תשלום שכר לימוד מדורג בא להבטיח שלא ימצא
תלמיד מחוץ לכתלי בית-הספר, מעבר למסגרת לימוד
החובה, בשל חוסר אמצעים.

בשנת 1969 היו 45% מהתלמידים בחינוך העל-
יסודי פטורים כליל מתשלום שכר לימוד. בשנת הלי-
מודים ננסתיימה עקשניו היו 55% פטורים כליל, ואילו
בשנת הלימודים הקרובה יהיו 60% מהתלמידים פטורים
מתשלום. בכל השנים הללו היו כ-20% בלבד ששילמו
שכר לימוד מלא, ואילו היתר נהנו מהנחות מדורגות.

החינוך הגבוה גדל בקצב מהיר אף יותר מהחינוך
הבסיסי. בארבע שנים בלבד עלה מספר הסטודנטים
ביותר מ-50% והגיע בשנת 1973 ל-50,000 בערך. יש
לזכור כי מוסדות להשכלה גבוהה נמצאים עתה לא רק
בירושלים ובחיפה, שם נמצא הטכניון, אלא גם בתל-
אביב, בבאר-שבע, וכן נוספה אוניברסיטה בחיפה. לעובדה
זו נודעת משמעות חברתית ולא רק כמותית. ככל שאנו
מביאים את בתי-האולפנא הגבוהים אל קרבת ריכוזי
האוכלוסייה, כך אנו מקילים על הסטודנטים ומאפשרים
לימוד לרבים עממיים נרחבים. הוכחה להשפעה החיובית
הנודעת למגמה זו היא אוניברסיטה בבאר-שבע, שבה
אחוז התלמידים ממשפחות יוצאות אסיה ואפריקה מגיע
ל-25%, הרבה יותר מאשר הממוצע הארצי.

חברי הכנסת, מאז קמה המדינה ריכוזו מאמצים
רבים להבטחת שיכון לעולים, ולא אסקרו את שלבי
ההתפתחות בנושא זה. כולנו מאושרים לקבוע כי רמת
השיכון הלכה והשתפרה במרוצת השנים במידה ניכרת,
הן מבחינת גודל הדירה והן מבחינת רמת המגורים.
לעתים נשמעת ביקורת כי הסטודנט גבוה מדי. אנו
חייבים תמיד לבחון את עצמנו בנדון. אך כללית אני
גורסת כי מלכתחילה עדיפה דירה שאפשר לראות בה
מגורי קבע ולא להתחיל בדירת ארעי.

הדאגה להבטיח שיכון לעולים לא הפחיתה מאמ-
ציינו לפתרון בעיות השיכון לוותיקים. בניגוד לשנות
העלייה ההמונית מהווה היום השיכון לעולים פחות
ממחצית היקף הבנייה הממומנת ישירות או בעקיפין
על-ידי הממשלה. 57% מכלל פתרונות הדיור שבהם
עסק משרד השיכון מאז 1969 יועדו לקבוצות אוכלוסין
שעלו לארץ בשנות החמישים והשישים, ולילידי הארץ.

במובטלים ובאנשים אחרים שמסיבות שונות אינם יכו-
לים, באופן קבוע או זמני, לפרנס את עצמם.

ההבטחת ההכנסה לשתי קבוצות אלו חלה תמורה
מקיפה בשנים האחרונות. חל שינוי יסודי בשיטת הקיצ-
באות לילדים ובשיעורן. העובדה שקיימת הקבלה בין
משפחות בעלות הכנסה נמוכה לבין משפחות מרוכות
ילדים ממריצה אותנו להרחיק לכת בהגשת עזרה לקבוצה
זו. נקבע קנה-מידה כללי, והוא מספר הילדים במשפחה,
ללא הבחנה בין רמות ההכנסה השונות. לשיטה זו של
השלמת ההכנסה על-פי מספר הילדים נודע יתרון, באשר
אין בה כל מראית של תמיכה וצדקה, שבכיכול יש
להתבייש בה. כל משפחה שיש לה ארבעה ילדים מקבלת
תוספת של 160 ל"י להכנסתה, לעומת 50 ל"י בשנת
1969. משפחה בת שמונה ילדים זכאית היום לתוספת
של 467 ל"י לחודש, לעומת 112 ל"י לחודש בשנת 1969.

כדי שהצדקתה של שיטה זו תהיה שלמה יש להפעיל
שלב נוסף, והוא חיובה במס הכנסה. בדרך זו תובטח
ותוגדל הפרוגרסיביות של הקיצבה. באשר מי שהכנסתו
גבוהה יזכה במחצית או אף בפחות מהסכום הניתן,
מבלי שיתפגע הכלליות של השיטה.

גם בקיצבאות הזיקנה חלו תמורות חשובות. שיעור
הקיצבה למשפחות שאין להן הכנסה אחרת, ועל כן הן
זכאיות להטבה סוציאלית, עלה מ-160 ל"י לחודש לזוג
ב-1969 ל-330 ל"י ב-1973. על כן נקבע העקרון
שקיצבאות אלה, כמו קיצבת הילדים, יהיו מעתה ואילך
צמודות לשכר הממוצע במשק. פירוש הדבר שעם ההע-
לאה המתמדת בשכר הממוצע יעלו באופן אוטומטי
גם התמיכות.

הבטחת הכנסה בלבד עדיין אין בה כדי למנוע
את הסכנה שהדור השני יהיה שרוי במצוקה. חינוך
ילדינו הוא אחד האמצעים לקידום חברתי ואיש, באשר
הוא פותח אפשרויות שהיו נעולות בפני שכבות שקופחו
על-ידי מצוקת חייהן.

זכרתי חינוך והשכלה בויקה להבטחת הכנסה.
שהרי למותר לעמוד על הערך הסגולי של החינוך
במורשתו של העם היהודי. ביטוי למדיניות זו ניתן לראות
בנתונים הבאים:

חינוך בגיל הרך: בקרב גילאי שלוש שנים באוכלוסייה
היהודית מבקרים כיום בגני-הילדים כ-80% מהילדים
בגיל שלוש. מתוך יוצאי אסיה—אפריקה מבקרים בגנון
שלושה מתוך כל ארבעה ילדים. בקרב גילאי ארבע
באוכלוסייה היהודית מבקרים בגני-הילדים למעלה מ-
90%. מתוך יוצאי אסיה—אפריקה אחוז המבקרים בגן
בגיל זה הוא 90%. הישג זה בגילאים שלוש וארבע,
שאינם כלולים בחוק חובה, מושג על-ידי קיום
גנים ציבוריים המקבלים תמיכה מן הממשלה ומן הרשו-
יות המקומיות.

גן חובה מקיף כיום כ-79% מהילדים, לעמת 94%
בשנת תשכ"ט—1969.

החינוך היסודי: שיעור הלמידה בחינוך היסודי הוא
כ-97%. אומדים את מספר התלמידים שנשדו מהמערכת
ב-12,000. מאלה הוחזרו בשנת תשל"ג—1973 לספסל
הלימודים כ-2,800 תלמידים. לשם מניעת הנשירה ולשם
החזרת הנושרים הוקם באחרונה מנגנון מעקב על הביקור
הסדיר בבתי-הספר.

אחד האמצעים לטיפוח ילדי המצוקה הוא יום

המשך טבעי לפעילותה הרצופה של ממשלת ישראל בנושא המלחמה בעוני הוא הקמת ועדת ראש הממשלה לילדים ובני נוער במצוקה. הוועדה הוקמה באפריל 1971, לפי החלטת הממשלה בפברואר אותה שנה. השתתפו בעבודתה 129 אישים, המייצגים דיסציפלינות שונות של מחשבה ונסיון בנושאי חברה, נוער וחינוך. כבר היתה לי הזדמנות להודות לחבריה על תרומתם. עבודת הוועדה והכנת הדין-וחשבון נתארכו מעבר למתוכנן, אך דבר זה לא האט ולא עיכב שום צעד שנועד להשיג את המטרה שלשמה הוקמה הוועדה.

המלצות הוועדה נוגעות לתחומים רחבים מאוד. חלקן הן המלצות אירגוניות. לגבי אלה יכולה אני לומר היום דברים מעטים. מינית יועץ במשרד ראש הממשלה לנושא נוער. נבחר לכך אדם בעל כלים יסודיים והשכלה מתאימים. לפי החלטת הממשלה תקום רשות שתרכז את הטיפול בנוער. כלל שאלות האירגון ומבנה המשרדים בנושא הנדון יועברו לעיון הממשלה הבאה.

הוועדה קבעה לעצמה שלושה קני-מידה להערכת המצוקה: שיעור ההכנסה לנפש; צפיפות הדיור והשכלת ראש המשפחה. עצם איתור המוקדים של הבעיה הוא צעד חשוב בדרך לפתרונה.

יש להבחין בין הקריטריונים של הכנסה נמוכה וצפיפות דיור לבין מצב ההשכלה. את העלאת ההכנסה והקלת צפיפות הדיור ניתן לפתור על-ידי פעולה ישירה, אך לא כן הדבר לגבי החסר בהשכלה.

צריך לזכור כי מן הנמנע - אם כי הדבר רצוי - להביא לשינוי מהפכני בהשכלת התורים ולעקור את הבעיה משרשה בקפיצת הדרך. משום כך נעשה מאמץ רב כדי לנטרל השפעתו של גורם זה על הילדים ולמנוע מהם פיגור בהישגיהם הלימודיים והחברתיים. לפי גיסת הוועדה רק משפחה שמתקיימים בה שניים מתוך שלושת הקריטריונים שהוזכרום לידה כשייכים לאוכלוסיה המצוקה. עם סוג זה נמנים, לצערי, כ-160,000 ילדים ובני נוער למטה מגיל 18. מוקד תמור יותר הם אותם השרויים במצוקה עמוקה, אשר שלושת סימני-היכר נכונים לגביהם: הכנסה נמוכה, צפיפות דיור ומיעוט השכלה בסיסית. קבוצה זו מונה כ-25,000 ילדים. לפי קנה-מידה של הכנסה מינימלית גבוהה יותר מאשר 40% של השכר הממוצע יגיע מספרם ל-48,000.

נתונים אלה סוכמו ב-1968/69. ב-1973/74 קטן בוודאי חלקה של קבוצת המצוקה מזה שהיה ב-1968/69, כפי שעוד יובהר. עלי להגיד פה שהוועדה גם מציינת כי המספרים שלה מבוססים על מייקד 1968/69, ולא היו בידיה מספרים מעודכנים יותר. כאמור, חלק ניכר מהמלצות הוועדה כבר בוצעו למעשה, בטרם סיימה הוועדה את עבודתה. המלצה מרכזית שכבר בוצעה נוגעת להבטחת ההכנסה.

הבסיס למדיניות הבטחת ההכנסה, שעליה המליצה הוועדה, הוא הכנסה בשיעור של 40% מהשכר הממוצע במשק למשפחה בת ארבע נפשות. כלומר, לפי קביעה זו, אם השכר הממוצע במשק הוא כיום כ-1,000 לירות ברוטו לחודש, הרי למשפחה בת ארבע נפשות צריכה להיות לפחות הכנסה של 400 לירות נטו לחודש. זה 40% מהברוטו, אבל כאשר יש רק 400 לירות מובן שזה נטו. בשביל כל ילד מעל לשני ילדים גדלה, כמובן, ההכנסה המינימלית שהמשפחה זכאית לה, ותוספת זו ניתנת באמצעות קיצבאות הילדים של המוסד לביטוח

יותר ויותר עוסקת הממשלה בדיור הבא לסייע לתושבי הארץ הוותיקים. פתרונות דיור למשפחות מרובות ילדים המתגוררות בשיכון צפוף או פגום ולזוגות צעירים בשנת 1973 הם בשיעור של שני שלישים בערך מכלל פתרונות הדיור שהממשלה מספקת.

בתקציב 1971/72 הופעלה בפעם הראשונה תכנית המבטיחה פתרונות לבעיית הדיור של אלפי זוגות צעירים. באופן כללי ניתן לומר שבקרב הזוגות הצעירים אנו מבחינים בשלוש קבוצות: זוגות שהכנסתם נמוכה ביותר, זוגות שהכנסתם מקשה עליהם רכישת דירה, וזוגות שאינם זקוקים לעזרה מהמדינה.

הופעלו תכניות שבאו לסייע לשתי הקבוצות הראשונות. בשנה הנוכחית ניתן ל-10,000 זוגות צעירים, שהכנסתם היא נמוכה ביותר, לבחור באחת משלוש אפשרויות: א) שכירת דירה קטנה - 55 מטר מרובע לערך - תמורת דמי שכירות בסך של 75 לירות לחודש; ב) רכישת דירה ממשרד השיכון תמורת תשלום ראשון בסכום שנגע בין 7,000 לירות ל-10,000 לירות. כמו כן ניתנת הלוואה שגדלה נע, לפי מצב הזוג, בין 35,000 לירות ל-50,000 לירות; ג) רכישת דירה בשוק החופשי. במקרה זה ניתנת הלוואה באותו סדר גודל, בין 35,000 ל-50,000 לירות. זה, כמובן, אך ורק לאלה הזקוקים לעזרה.

ההלוואות, בשני המקרים, הן בלתי-צמודות ולת-קופה של 25 שנה. התשלומים הם איפוא נמוכים יחסית.

בירה זו בין שלוש אפשרויות ניתנה, כאמור, לקבו-צה החלשה ביותר. אנשים הנמנים עם הקבוצה השנייה, שהובהר להם על-ידי משרד השיכון שאינם זכאים להימנות עם הקבוצה הראשונה, יכולים לרכוש דירה מחברות השיכון הבונות קרוב ל-10,000 לירות לשנה למטרה זו. הזוג הצעיר ייהנה או מדירה שמחירה זול מהמקובל בשוק, וכן ממשכנתה בסך 25,000 לירות, אף היא בתנאים נוחים.

עד סוף שנת התקציב הנוכחית יהיה מספר פתרונות הדיור לזוגות צעירים, שבהם מעורב כסף ציבורי, 50,000 מתוך מספר זה כבד אוכלסו 30,000 דירות.

טיפול מיוחד ניתן בשנים האחרונות לפתרון בעיות של צפיפות דיור ודיור פגום. בשנת 1969 התגוררה, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 9.2% מהמשפחות בצפיפות של שלוש נפשות ויותר לחדר. ב-1971 ירד שיעור זה ב-2%.

בארבע שנות כהונתה של הממשלה ניתנה דירה או עזרה לרכישת דירה ל-140,000 משפחות מתושבי הארץ, ול-60,000 משפחות עולים. ובסך הכל - ל-200,000 משפחות בערים, בערי הפיתוח ובכפרים.

עתה אנו בעיצומו של מאמץ מרכזי למתן דיור מרווח יחסית למשפחות הגרות בצפיפות של ארבע נפשות ויותר לחדר. מספר משפחות אלו היה בסוף 1972 כ-12,000. אנו משוכנעים כי בכוחנו לפתור בעיות הצפי-פות של משפחות אלו עד לשנת 1975, וזאת בהנחה שמשפחות אלו ייאות לקבל את הפתרון שיוצע להן.

תכנית זו היא חלק מתכנית רחבה יותר, שעליה החליטה הממשלה ביום 22 ביולי 1973, לפיה ניתן לפתור עד לשנת התקציב 1977 גם את בעיית המשפחות המתגוררות בצפיפות של שלוש נפשות ויותר בחדר, או בדיור פגום.

בתשלום נמוך. עם פתיחת שנת הלימודים הבאה יגדל המספר בעוד 15,000 ילד — ביחד 190,000 ילדים, שגם הם צריכים לקבל מזון בתשלום נמוך או בחינם.

קשה היא בעיית הנערים שאינם שייכים למסגרת כלשהי. בשנים אלה נעשה מאמץ רב לקלוט אותם במסגרות מיוחדות לכך. צה"ל פיתח פעולה מבורכת לקליטת הנערים הבוגרים. משרד העבודה פועל להכנסת יום לימודים בשבוע לכל נער עובד. כן מקיים משרד זה פעולה מיוחדת בקרב נערים שאינם עובדים, כדי למשוך אותם לעבודה וכדי להכשירם לקראתה, כי זהו שדה פעולה שייך ויתרחב.

ההמלצות הנוגעות לנושא הבריאות הן מפורטות, מקצועיות, ומהייחסות לתחומים שונים, למן תחנות אם וילד ועד שירותי רפואת שיניים לילדים בכלל ולנוער במצוקה בפרט. חשיבות מיוחדת נודעת לטיפול בבריאות הנפש.

אני מוצאת לנחוץ להביא כאן קטע מסקירתו של הפרופסור פדה: "התפתחות השירותים המוענים, החיסון נים, הטיפול בילוד, חינוך האמהות — שינו תכלית שינוי את האופי של מחלקת הילדים בבית-החולים הכללי. אין עוד מחלות מידבקות, אין אנו רואים גם הרעלות טוקסיות של ילדים ואף לא תופעות של תת-תזונה, כפי שזה היה בעת העליות הגדולות מארצות המזרח בשנות המדינה הראשונות."

הגנו בעיצומה של הרחבת שירותי הבריאות, וקודם כל שירותי האישוף לסוגיהם, בהיקף חסר תקדים. בבתי-חולים קיימים ובבתי-חולים חדשים שייבנו ייתוספו כ-7,000 מיטות לסוגי אישפוז שונים, והדבר מבטיח הקלה בתחום זה תוך שנים אחדות. שירותי הבריאות התחילו לעשות בתחומים חדשים יחסית, כמו הטיפול בנושאים הקשורים בעיקר, אשר בשנים קודמות לא זכו לעדיפות. חשיבות רבה נודעת להמלצות הוועדה המת-ייחסות לשירותים קהילתיים, גופים וולונטריים, טיב ההדרכה הניתנת לנוער וכיוצא בזה. חשיבותן של המל-צות אלה נובעת מכך שהנושא כולו אינו יכול לבוא על פתרונו על-ידי הממשלה לבדה, ואפילו לא בשיתוף עם הרשויות המקומיות.

אחת מהמלצותיה של הוועדה, שהוגשמה למעשה עוד לפני שנה, היא הקמת מרכז לשירותי התנדבות. ניתן לציין התחלות מבושרות טובה. לדוגמה: 500 מתנדבות מתמסרות לפעולה כהונחת בגני-ילדים. כמה מועדי העובדים קיבלו על עצמם להסדיר עזרה בהוראה לתל-מידים המתקשים בלימודים. נעשו נסיונות להצמיד מת-נדבים לשירותי-עזר לקשישים. המגמה היא להפעיל אירגונים קיימים שמשפר חבריהם רב, וכן לתת אפיק להתנדבות של בודדים. העיקר בעינינו אינו בחסכון של עבודת מנגנון, אלא בהשגת ממד אנושי חם ובלתי-אמצעי של התנדבות אשר השפעתה ותועלתה יקדים לאין ערוך. התקציב והמנגנון לא יענו את הכל. דרושה התנדבות של הליכה אל העם. למשל, גם אחרי שהבטחנו הכנסה מינימלית אין לי ספק כי במשפחות רבות נחוצה הדרכה אישית לאם הבית, כדי ללמדו איך לכלכל את תקציבה, ובעיקר איך להכייב נכון את סל המזונות למשפחה. דבר זה יכול להיעשות בעיקר על-ידי מתנד-בות. אנו יכולים לבנות מעון-יום, אבל בלי פעולות של אירגון אמהות עובדות, ויצו או אירגונים אחרים, ספק אם המעון ימלא את תפקידו. גרעיני "עודד" הם מופת

לאומי. כך, למשל, ההכנסה המינימלית למשפחה שיש בה שמונה ילדים צריכה להיות, לפי הקריטריון המומלץ, כ-750 לירות.

אך עם העלאת קיצבאות הביטוח הלאומי, החל מאפריל 1973, הועלו הקריטריונים להכנסה מינימלית אף מעבר להמלצת ועדת ראש הממשלה. כך, למשל, מובטחת לאותה משפחה שיש בה שמונה ילדים קיצבה של 427 לירות לחודש במקום 350 לירות בקירוב המת-חיבת מן ההמלצות. יש לזכור שמשפחת שכירים כזאת מקבלת סכום נוסף בעד שני הילדים הראשונים, וכך התמיכה לילדים מגיעה אפוא אל 467 לירות לחודש. אפילו יקבל אבי המשפחה רק את שכר המינימום, דבר שהוא נדיר בתעסוקה מלאה, יהיה שכרו 420 לירות לפחות, וביחד לא פחות מ-890 לירות.

במאמר מוסגר אציין שהקריטריון של 40% מהשכר הממוצע, שעליו המליצה הוועדה, משמש כיום גם קרי-טריון לקביעת מכסות הסעד. לפיכך מובטח המינימום של 400 לירות ויותר למשפחה שיש בה שני ילדים, גם כאשר אין למשפחה מפרנס. גם משפחה כזו, אם יש בה יותר משני ילדים, מקבלת, כמובן, את השלמת הכנסתה מן המוסד לביטוח לאומי.

חובה לציין כי נוסף לתשלומי הסעד מקבלים נתמכי סעד שירותים שונים במחיר מוול, או ללא תשלום כלל. בין אלה יש למנות השתתפות בשכר דירה, ביטוח רפואי, עזרה ברכישת ציוד לבית, שהזכרתי קודם, ועוד. כל אלה בנוסף לשירותים האוניברסליים, כמו חינוך וכיוצא בזה.

כאמור קבעה הוועדה שלושה קריטריונים להגדרת המצוקה, והאחד מהם הוא ההכנסה המינימלית למש-פחה. איני באה להגיד כי צריך להסתפק במינימום ולהשלים עמו, אך המצב עתה הוא שאם נמדד לפי קריטריון של הוועדה בנושא ההכנסה, הרי הבעיה הנוגעת להכנסה מינימלית באה על פתרונה. כלומר, פרט לאותן משפחות שאינן מנצלות את זכותן לקבל את המגיע להן ממקורות הכלל, לא צריכות עוד להימצא משפחות שהכנסתן פחותה מסכום המינימום שנקבע. למרבה הצער, יש משפחות אשר מחמת מהדלים מינה-ליים, בניגוד למדיניות, אינן נהנות מזכויותיהן אלה. נעשה להיסולה של תופעה זו ככלי.

אני עוברת לתחום החינוך בכלל. חלק ניכר מה-המלצות בנושאי החינוך מתייחס לגיל הרך. לשמחתי גם בתחום זה התחלנו להגביר את הפעולה עוד בטרם נסתיימה עבודת הוועדה. כבר הזכרתי את הרחבת הגנים של טרום-חובה. אוסיף לכך את גידול ממדי הפעולה להקמת מעונות-יום. בעזרת אירגוני הנשים ומשרדי הסעד והעבודה הוכפל בשנים האחרונות מספר הילדים הזוכה לטיפול במעון-יום, ואין דבר המסייע למשפחה מרובת ילדים יותר מאשר השירות הניתן במעון. בשלב זה נמצאים 20,000 ילדים בגילים למטה מ-3 במעונות יום.

המלצות אחרות בתחום החינוך נוגעות לשיטות הלמידה, הכשרת מורים ומנהלים, פיתוח שירותי ייעוץ ועוד. אני בטוחה כי משרד החינוך ישקוד על בחינת ההמלצות והגשמת כל המלצות הראויות לכך.

ראויה לציין ההמלצה בנושא המוען בבתי-הספר. מפעל הזנת ילדים כבר מקיף היום רבע מיליון ילדים, מהם 175,000 ילדים המקבלים מזון זה בחינם או

יצריכו משאבים גדלים והולכים. אלה יושגו אם נמשיך בהשקעות נרחבות שיבטיחו משק הצומח מהיר ומאפשר, בין השאר, תעסוקה לכוח-האדם המקצועי שייך ויגדל. חברי הכנסת, ההתפתחות הכלכלית שפקדה את המדינה לא פסחה, על שמתחנן, על אזורי הערבים והדרוזים. אוכלוסייה זו נהנית כיום הן משפע כלכלי של הפרט והן מכל שירותיה של המדינה כפי שהם מוענקים לכל אזוריה.

החקלאות נעשתה ממוכנת ורווחית. מספר העובדים מוחץ לכפרים גדל ומגיע ל-45,000. מספר התלמידים גדל אף הוא וכולל כאלף סטודנטים במכללות וכעשרת אלפים בבתי-הספר התיכוניים.

אולם בעקבות ההתפתחות הכלכלית התעוררו בעיות חברתיות, בעיקרן התערערות המשפחה המסורתית, בעיית מעמדה של האשה, בעיית תעסוקתם של אקדמאים ועוד.

בעיות אלה אינן ניתנות לפתרון מהיר, אלא לפתרון הדרגתי. לשם כך הופעלו והושלמו ב-1972 שתי תכניות חומש בהיקף כולל של 200 מיליון לירות. מטרתיהן היו: השלמת שירותי-היסוד בכפרים, כגון: מים, כבישי גישה, כבישים פנימיים, ובניית חשמל וטלפון, הקמת שיכונים ותמיכה בבניית בתי-מגורים; הרחבתם וייעולם של שירותי החינוך, הבריאות, הסעד והחקלאות; הקמת מפעלי מלאכה ומרכזי מלאכה.

כמה דוגמאות: בשנת 1972 לא נותר כפר ללא מי שתייה זורמים. 80% מהאוכלוסייה הערבית והדרוזית הננים כיום משירותי חשמל; שירותי הבריאות התרחבו ופחתה התמותה, ובעיקר זו של התינוקות. 94% מכלל הלידות של ערביות ודרוזיות ב-1972 היו בבתי-חולים - כלומר באחוז דומה לשיעור הלידות של נשים יהודיות בבתי-החולים. כאשר נכנס לתקפו חוק הביטוח הלאומי, שבאחד מסעיפיו קבע תשלום מענק לילדות בבית-החולים, שלחתי חברות באותו יום לבתי-החולים כדי למסור את ההמחאות לילדות. באותה עת לא נמצאה אשה ערבית אחת בבית-החולים. ואילו עתה, כאמור, שיעור הלידות של נשים ערביות ודרוזיות בבתי-חולים כשיעור הלידות של נשים יהודיות בבתי-חולים.

נוסף לעשות לשיפור תנאי החיים של אזרחי ישראל אלה: נשלים בניית גני-ילדים ובתי-ספר ונעלה את אחוזי הבנות הלומדות; נעשה לתינושם של מרכזי הישוב הערבי במגמה ליצור תעסוקה לאינטליגנציה; נקים מבני מלאכה באזורים הערביים; נרחיב את השירותים ונשלים הקמתן של מרפאות בכל הכפרים הערביים.

וכמה מלים על עלייה וקליטה. בגושא העלייה וקלי-טתה יתנו לכנסת סקירות מקיפות, הכוללות את כל הנתונים, ולא אחוז עלייה. אני רואה לנכון להגיד: מממשלת ישראל - ואני מאמינה שכל ממשלה שתכהן בישראל בעתיד - תהיה נאמנה עד תום לייעוד המקור-דש של קליטת העלייה. מקורו של ייעוד זה אינו בטעמים לאומיים מעוקים, היסטוריים ואקטואליים; ואינני מהסס להגיד - בטעמים של קיום העם היהודי ומדינת היהודים.

ואני רוצה להדגיש: אני משוכנעת כי חובה להמריץ את כל זרועותיה ומדוריה של המדינה לעשות את שירות הקליטה בחריצות ובהתמסרות, לפני משורת החובה המגנונית. אין דבר הפוגע בעולים מברית-המועצות,

לערכה של התנדבות למשימה חלוצית-חברתית, ואני מאמינה כי ירבו ההולכים בעקבותיהם. גם אם נבנה מרכז קהילתי, הרי בלי מדרך "משוגע לדבר" לא יהיה זה אלא בניין, ממואר לעתים, שאינו ממלא את ייעודו.

אחד מאמצעי הטיפול בנוער, שמשדר הסעד מייד לו תשומת-לב מרובה, הוא המגע עם חבורות רחוב. כ-100 קבוצות, הכוללות כ-2,000 נערים, זוכות היום להדרכת של מדרך שהתמחה בסוג זה של פעולה. בכך, אנו יוצרים קשר עם נערים שאינם עובדים ואינם לומדים, אשר בחלקם ידועים כעבריינים וכולם מתרחקים מהשי-רותים הכלליים שנועדו לספק את צרכי הנוער.

גם משרתת ישראל משתלבת בצורה פעילה בעבודת הגופים הקהילתיים והממלכתיים המטפלים בנוער. אנשי המשרה פועלים בעבודה מועדונית ובפעולות מניעה בקרב חבורות רחוב, וכן מדריכים בקייטנות ומסייעים לשילוב ילדים בעייתיים במפעלי הקיץ של הרשויות המקומיות.

לתשומת-לב מיוחדת ראוי הנסיון המעניין והמקורי שנעשה על-ידי פיקוד גנ"ע ושירותו בתי-הסוהר בהפעלת מערכת הכשרה קדם-צבאית לגיוס אסירים צעירים לצה"ל. כבר נקלטו בשירות צה"ל כמה עשרות צעירים שהשתלבו מחדש בחברת בני גילם באווירה קונסטרוק-טיבית. התחלות אלו יקרות בעיני מאוד. כל המציל נפש מישראל מעוזה ומעבריינות כאילו הציל עולם מלא.

הרשו לי לעבור עכשיו למה שאני מאמינה שניתן לעשות וייעשה בשנים הבאות. בארבע שנים אלה הרחבנו והעמקנו את הטיפול בגושאים חברתיים. בכך התווינו למעשה את המשך הפעולה לשנים הבאות. נמשיך לעסוק באותם תחומים, אם כי פה ושם יהיה שינוי בשיטה או בדגש.

עבודה רבה לפנינו בשדה החינוך בארבע השנים הקרובות. נגדל את מספר הילדים במעונות-יום פי שלושה, וכך נגיע ל-60,000 מקומות במעונות-יום, ול-מעשה יהיה מעון לכל דורש. נבנה כ-2,000 גנים נוספים לגילאי 3-4 לקליטת 50,000 ילדים נוספים. בכך נשיג מסגרת של חינוך כולל גם לגילאים הצעירים ביותר.

תושלם הפעלת חוק חינוך חובה חנם גם לגבי כיתה י'. פעולות הטיפול יוגברו במגמה להקיף את כל בתי-הספר היסודיים.

תושלם בניית מסגרות החינוך המבטיחות כי אותם בני נוער מגילאי 16-17 שכבר יצאו לעבודה ייהנו מלימודים משלימים. אותה קבוצה מצומצמת של 5,000 נערים לערך שאינם לומדים או עובדים, אף היא תוכל להיקלט במסגרות מיוחדות לכך.

הקורסים הטרום-אקדמאיים המיועדים להקל על יוצאי ארצות אסיה-אפריקה להתקבל לאוניברסיטאות יורחבו ויקיפו יותר מאשר 2,000 התלמידים הלומדים בקורסים אלה עכשיו.

מותר לי להוסיף כי משמחת העובדה שבערך 85% מן הלומדים בקורסים האלה עוברים את בחינות הכניסה לאוניברסיטה.

בתקופה שלפנינו יופעל ביטוח הבריאות הממלכתי במתכונת שתקבע הכנסת עם אישור החוק, הנמצא עדיין בדיון בבית הזה.

פעולות אלה לבניית החברה הישראלית וביצורה

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"י

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (מאיר); (דיון) (ישעיהו, אברמוב) —

עדיין רבה המלאכה לעשותה. לישראל אסור להתעלם ממצביאות של עוני ודחק חמרי ומן העובדה שיש אנשים לא מעטים החיים ברמת חיים נמוכה מאד ובייחוד בשים לב לכך שלעומתם מצויה התעשרות מופלגת. אם הצבעתי על הישגים, עשיתי זאת. לא כדי להצדיק את הדין ולא כדי להרגיע, אלא רק כדי להציג עובדות בלתי-ידועות לרבים וגם כדי לסתור תיאורים מוגזמים ולעתים אף דמגוגיים.

אין ספק כי רמת החיים של כל השכבות בישראל היא בתהליך של עלייה, אך עם זאת אי-השוויון לא פחת. למרבה הצער לא פסחה עליו רעה שאנו מכירים כמותה בארצות אחרות, שבעתות מלחמה קיימת תופעה של התעשרות קלה ומהירה. יש לגשר על הפער על-ידי מדיניות של חתירה מתמדת להעלאת רמת החיים של שכבות בעלות הכנסה נמוכה בקצב מהיר יותר, על-ידי דאגה לחלוקה צודקת של ההכנסה הלאומית.

מאת הרבדים בעלי ההכנסה המופלגת יש לקבל מיסוי-אמת פרוגרסיבי, לחייבם בשמירה על רמת מחירים ושיעורי רווחים סבירים. ואשר לבעיית השכר, חיוני לפי דעתי להגיע לכלל הסדרים עם העובדים לאיגודיהם, לפחות לתקופת-מה, בדבר העדפה של מעוטי השכר, כדי לעזור גם מצד זה להפסקת התהליך של העמקת הפער.

יש להמשיך במאבק נגד הפערים החברתיים בישראל, וכל יום ויום בעבודת משרדי הממשלה מעיד על מגמה זו. גורם רבי-ערך אשר סייע מאוד לבניית כל אשר נבנה בישראל לפני תקומת המדינה ובמשך כ"ה השנים הוא שיתוף הפעולה הנאמן בין ממשלות ישראל לבין הסתדרות העובדים הכללית. אירגונים הכללי של פועלי ישר-אל הוקם לא כאיגוד מקצועי שיגרו, אלא כתנועה בעלת אחריות לאומית ויעודים חברתיים. האחריות המשותפת בין הסתדרות והממשלה היא מיסודות החבר-ה והמדינה בישראל. בלא אחריות הדדית כזו, גם אם יש חילוקי דעות בין השותפים, לא תוכל הסתדרות למלא את תפקידה והמדינה עלולה להיפגע. גם בעתיד מן ההכרח לנצור ולקיים הדדיות בין הסתדרות עובדים עצמאית העושה בתפקידיה לבין ממשלת ישראל המ-קיימת את מלוא סמכותה וחובותיה.

חברי הכנסת, ארכו דברי, אך שעתי לא הספיקה לי לעמוד על תכונותיו בדבר המשך פיתוחה הכלכלי של ארצנו ומרחביה, הרחבת התשתית והגברת כוח הייצור של המשק. אין אנו מדינה סטאטית ואין אנו בונים ומפתחים לרווחתנו בלבד. נמשך בבנייה דינאמית, בתי-עוש ובמידוע, נעשה להקמת תחנות כוח חדשות והכנות לבניין תחנת חשמל גרעינית; יורחב משק הדלק, יימשכו חיפושי נפט, יוגדלו בתי-הייקוק, יושלמו המיתקנים של צינור אילת, יימשך בקצב הייצור הבטחוני העצמאי, ונעשה לקידום עניין המתקת המים. שהרי אנו בונים ועושים לריכוז ועילוי של העם היהודי. כל שעשינו היה ויהיה מסד לקליטה ולפיתוח של ארצנו, לצדק חברתי, לבטחון ולשלום.

מארצות ערב וממדינות המערב יותר מאשר נוקשות פקידותיה, יותר מאשר קור הנושב במגע שבין ותיקים לעולים חדשים. חלילה לנו לטפול האשמות כלולות, אך יש תופעות של סירבול מוסדי אשר חובה להתגבר עליהן. מעולם לא הצבתי עצמי במשבצת של הטפת מוסד ולא זו כוונתי, אך לא אמלא חובתי אם לא אקרא לציבור לא לסמוך אך ורק על אנשים שעוסקים בקליטה. רבים מהם עושים ודאי כמיטב יכולתם, אך הדבר אינו מספיק. כל איש מישראל — במקום העבודה, בשיכון, באוטובוס — חייב לעשות בקליטה, בעצמו, בכל הדממות של פגישה עם העולה, בכל עת שאפשר לבוא לעזרה בהדרכה, מתוך הבנה להבלי הקליטה, מתוך זכרון הבלי הקליטה שלו עצמו. אינני נותנת אמון בלחשים על יחס רע לעולה. תופעות כאלה, אם ישנן — הן יוצאות דופן ולא טיפו-סיות, אך אני סבורה כי קיימת וישא נלך ושלח אחר ניצנוצים על אלה שחובתם ועיסוקם בכך, ופחות מדי התנדבות, פחות מדי הבנה לערכו של המגע החם, הבלתי-אמצעי.

בפרק זה הגני לברך ולעודד את כל הגורמים הנאב-קים לזכות העלייה של היהודים מברית-המועצות ולהצלת שרירי קהילות היהודים במדינות ערב. מאבק זה נשא פרי ועתיד להשיג תוצאות יקרות-ערך, ועלינו לדאוג לכך שיימשך, שלא ייחלש וישא נלך ושלח אחר ניצנוצים מפתים שאין בהם ממש. המאבק חייב להימשך גם לאחר ועידת הפיסגה בווינגטון. הקונגרס והממשל בארצות-הברית ראויים להוקרה על פעולתם למען עליית היהודים מברית-המועצות. אני רואה חשיבות היסטורית בהתייצבות זו של הגורמים המוסמכים בארצות-הברית לעזרת היהודים בברית-המועצות, אך עלינו לזכור שעד כה המטרה טרם הושגה.

למעשה, קטן לאחרונה מספר העולים המגיעים ארצה, נמשכת התעללות בפעילים הנאבקים על זכותם לעלייה. השלטונות הסובייטיים מפרסמים מספרים ונתו-נים בלתי-נכונים בנושא העלייה. יש אזורים נרחבים שמהם ניתן לעלות רק לבחדים, נוקטים אמצעי הפחדה, כגון משפטי ראוה, מאסרים על לא עוון, גיוסי פתע לצבא. נמשך מסע אנטי-יהודי באמצעי התקשורת ובספרים. בידינו כשבעים-ושבעה ספרים שראו אור לאחר מלחמת ששת הימים שעניינם אנטי-יהודי ואנטי-ציוני. הדברים ידועים היטב ברחבי העולם והנושא נדון פעמים רבות בכנסת. תנאים עיקריים להצלחתנו הם מאבקם של יהודי ברית-המועצות עצמם ומאבקן של העם היהודי בעולם ובישראל; התעוררות של מצפון בכל מקום ומקום בתבל, וכמובן, מעל לכל, קליטה של עולים אשר תעוד עלייה. ממשלת ישראל תמלא חובתה בכל אלה בשיט-תיות. המאבק יימשך בכל עון, באחדות יהודים, ואל ייפך הנושא לגורם מפלג בישראל.

סקרתי כמה בעיות יסוד של חברתנו ותיארתיו את הפעולות שהממשלה נקטה כדי לטפל בהן. אך אל נא תטעו בדברי ובכוונתי. ציינתי הישגים, אך לא אגיד שהמצב מגיח את דעת, או שאני קוראת להשלים עמו.

דיון

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפי התקנון עורכים אנו דיון שנתי על כל משרדי הממשלה, בכלל זה משרד ראש הממשלה. אולם קיים הבדל מהותי בין הדיונים

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, ועדת הכנסת הקצתה לדיון הזה ארבע שעות, והוא יהיה סיעתי. רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברמוב, ואחריו לחבר-הכנסת דילין.

אפתח בנושא אשר ראש הממשלה העמידה בראש דאגותיה, בעיית המצוקה החברתית. חריפותה של הבעיה היתה ידועה זה מכבר. בקווי היסוד של הממשלה נאמר: "הממשלה תשקד על הרחבת מפעל השיכון לעולים ולהמוני העם. פעולת השיכון תהיה מכוונת בראש ובראשונה לקליטת עולים, לאזורי הפיתוח וההתיישבות, לנכי צה"ל, לחיילים משוחררים, לתושבי משכנות עוני ושוכני מבנים רעועים, לשיכונם של זוגות צעירים ולעידוד הילודה".

באיזו מידה הגשימה הממשלה את הסעיף הזה של קווי היסוד ידוע לכל, ולא אחזור על המספרים אשר התפרסמו לאחרונה. בוודאי שלא ניתן לפתור בעיה זו בפרק זמן קצר. הכל מסכימים שלא נבקש ניתן לבער את העוני. והכל יודעים שלא תמיד הכסף יענה את הכל. שיתורו של אדם מעוני הוא תוצאה של שני גורמים: מאמצו של אותו אדם להשתחרר מדלותו, והסיוע אשר ניתן לו כדי להשיג מטרתו זו. אך האומנם נעשה הכל כדי לסייע לאלה הזקוקים לשפר את תנאי חייהם?

המספרים יעידו כי התשובה לכך היא שלילית. בנוסף לגורמים אובייקטיביים שהכבידו על פתרון בעיה זו היו גם גורמים אחרים. הסירוב העיקש לעודד בנייה השכרה — מקורו בשיקולים אידיאולוגיים; הסירוב לגייס מקורות הון לבנייה על-ידי מכירת קרקע לרוכשי דירות בשיכונים ציבוריים — מקורו בשיקולים אידיאולוגיים; מינהל מקרקעי ישראל הוא אחד הגורמים הגדולים לספקולציה בקרקעות, וגם זה נובע משיקולים אידיאולוגיים. והיכן הם מתכנני מדיניות הבנייה שלא נתנו את דעתם על כל שללא תוספת בתי-הרושה, יחבל המחסור במלט במפעל הבנייה? והלא בעיית הדיור היא אולי המפתח לפתרון המצוקה.

ולגבי אחת הבעיות המדאגות ביותר נאמר בקווי היסוד כי הממשלה "תנהל מדיניות פסיקלית ומוניטרית ולבלימת תהליכים אינפלציוניים ותעשה ליציבות המחירים ולמניעת יוקר המחיה".

במישור זה היתה מפולת. תקציב המדינה גדל מ-9.9 מיליארד לירות ב-1970/71 ל-19.8 מיליארד ב-1973/74, ועוד צפוי תקציב נוסף. חוב המדינה גדל מ-18 מיליארד לירות ב-1970 ל-42 מיליארד לירות ב-1973 ואמצעי התשלום גדלו באותה תקופה כמעט כפליים. התוצאה — מדד המחירים לצרכן עלה באותה תקופה ב-50% ומעלה. שר האוצר מכריז על הקפאת המחירים כעל אמצעי למלחמה באינפלציה, ואילו נגיד בנק ישראל קובע כי "הקפאת המחירים כשלעצמה אין בכוחה לבלום את התהליכים האינפלציוניים הנובעים מקיום עודפי ביקוש. בהעדר טיפול בשרשי הגורמים לאינפלציה, יכולה ההקפאה להביא להתגברות הביקוש והצריכה במשק ולהתרחקות מעצמאות כלכלית". ומכאן אחדות מהם לצוותי: "ליצור עודף תקציבי על-ידי קיצוץ בהוצאות הממשלה, צימצום הבנייה הציבורית והגברת השקטי" ביית במימון השקעות". לא ייפלא איפוא כי שר האוצר הגיב ברוגזה על דבריו של נגיד בנק ישראל, ואילו הציבור שרוי במבוכה, והוא תמה למי מן השניים האמין — לנגיד בנק ישראל או לשר האוצר. ובלב רבים מתנגב החשש כי בגלל אולטימדה של הממשלה לא יהיה מנוס אלא להשליט מיתון מכאיב כמוצא יחיד מקללת האינפלציה, כפי שהיה המצב ב-1965, ערב הבחירות לכנסת השישית.

על כל משרדי הממשלה לבין הדיון על משרד ראש הממשלה, שכן כל אחד משרי הממשלה חולש על משרד מסוים ולו תפקידים מוגדרים, והוויכוח נוגע לתפקידיו בתחום שמכותו של השר. לא כן משרד ראש הממשלה. אמנם ייחוד למשרד זה כמה תפקידים וגופים אדמיניסטרטיביים, כגון הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח או המכון לדמוגרפיה. אך תפקידים וגופים אלה יכלו להיות מצורפים גם לאחד המשרדים האחרים. שכן מבחינה מהותית לא קיים כורח לייחדם דווקא למשרד ראש הממשלה. לאמיתו של דבר תפקידו של ראש הממשלה אינו תפקיד אדמיניסטרטיבי ביצועי, כי אם תפקיד מנהיגותי מובהק. ראש הממשלה אמנם נחשב כראשון בין שווים, אך אמירה זו אינה מדויקת. לזה ניתן גם ביטוי בחוקי-יסוד: הממשלה שר כי יתפטר, יתמנה אחר במקומו, באישור הכנסת. ראש הממשלה כי יתפטר, כל הממשלה מפוטר. ללמדך שראש הממשלה הוא מנהיגה, ועם הסתלקותו של המנהיג — מסתלקת הממשלה כולה. סבורני שזהו סדר רצוי וחיובי. בסמכותו כמנהיג הממשלה רשאי ואף חייב ראש הממשלה להעלות כל עניין שהוא מייחס לו חשיבות, אף אם אותו עניין נמצא מבחינה אדמיניסטרטיבית בתחומו של שר אחר. ברצוני איפוא בהודמנות זו לעסוק לא רק במשרד ראש הממשלה, כי אם גם בנושא התפקיד הזה, במנהיג הממשלה, באוטוריטה שלטונית הרמה ביותר, ולהעריך פעולותיה הערכה עניינית ככל האפשר.

אדוני היושב-ראש, עם כל חילוקי הדעות לגבי עקרונות היסוד של מדיניות החוץ לא נתעלם מן ההישגים בתחום זה. מעמדה הבין-לאומי של מדינתנו נראה איתן, מערכת קשריה עם ארצות-הברית הדוקה, כושר ההרתעה של צבאנו גבר, ונוכנותנו לשאת ולתת על שלום נשענת על כושר להתגונן בפני כל תוקף. לאחרונה נתקבלה גם על דעת ממשלת ארצות-הברית עקרון שדגלנו בו תמיד, הוא עקרון המשאי-ומתן ולא כפייה מבחון. לא נתכחש איפוא לכך שבמישור יחסי החוץ וביצור מערכת ההגנה היו הישגים. אך למרבה הצער, לא אוכל להביע הערכה חיובית על שלל העניינים המהויים את מדיניות הפנים. ואם אשתמש בלשון מתונה, אומר כי במישור החיוני הזה בלט העדר מכאיב של מנהיגות, מעין הסתלקות מנקיטת יזמה, מעילוי כל העוזה ומנסיון להתמודד עם תופעות חמורות. עלי אלה להחביא את הדיבור.

לכאורה ניתן לומר, כדברי מקימלן בשעתו, שמעולם לא שפר חלקנו כמו היום. המשק פורח וקצב ההתפתחות מרשים ביותר; אין חוסר עבודה, כי אם להיפך, יש מחסור בידיים עובדות; כל הרוצה לעבוד — ישתכר; שפע המצרכים ממש מסגור; זרימת ההון לארץ גואה, והשיגנו הטכנולוגיים נכבדים ביותר. לנגד עינינו מתרחש הנס הגדול של דורנו — תחיתו של העם היהודי בברית-המועצות. כל המעיף עין סביבו רואה כי הארץ הולכת ונבנית. לכאורה יש הכל — רק דבר אחד חסר: קצת נחת, סיפוק, קצת חדווה. שכן הציבור שרוי במועקה, במבוכה, באי-נוחות, בהרגשה של אבדן אוטוריטה, של "בימים ההם אין מלך בישראל, כל הישר בעיניו יעשה".

כוחו של משרד דמוקרטיה הוא לא בכפיית השלטון, כי אם בסמכות המוסרית של מנהיגותו. סמכות זו התערערה. מכאן המועקה, אותו הלך-רוח מסוכן של אי-נוחות, לא-איכפתיות, ואין צורך להרבות במלים על הסכנה הרובצת לפתחה של דמוקרטיה מהלך-רוח זה.

דוד קורן (המערך, עבודה-מפ"ם):
מה הרע בשווינויות?

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
שווינויות אינה עומדת במבחן החיים. היא לא עמדה בכך בשום מקום ואינה יכולה לעמוד בכך במדינת ישראל.

דוד קורן (המערך, עבודה-מפ"ם):
אתה אומר מלכתחילה, ששווינויות אינה טובה.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
אם תצליח להגשים שווינויות בלי פיקציות ובלי הפרות חוק, תעשה זאת. שום עם לא הצליח לעשות זאת.

מנחם בגין (גח"ל):
אינך מבדיל בין שוויון לשווינויות?

דוד קורן (המערך, עבודה-מפ"ם):
שווינויות היא שאיפה לשוויון.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
חוק שאין הציבור יכול לעמוד בו הוא חוק בלתי-מוסרי, ולכן לא ניתן להשליטו.

מנחם בגין (גח"ל):
שחבר כנסת יסכים לקבל 600 לירות, משכורת של פועל - זו שווינויות. תסכים לזה?

היו"ר ט. סנהדראי:
חבר-הכנסת בגין, לא ארשה דו"שיח כזה.

מנחם בגין (גח"ל):
אני תמה, אדם כל-כך אינטליגנטי ומשכיל כמו חבר-הכנסת קורן אינו מבחין בין שני המושגים.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
אידיאולוגיה זאת מתמוטטת במבחן המציאות, ולפי-כך נזקקת לפיקציות. חוק זה הפך רבבות אורחים מועי-לים והגונים לעבריינים, כמובן פרט לאותם מאושרים, והם רבים, בכללם שרי משלה, חברי כנסת וקבוצות לחץ ואירות, אשר להם העניק החוק לגיטימציה לעקיפתו. התוצאה: זילול בחוק ואבדן הבסיס המוסרי לשלטון החוק. לא נבגל נשכח את איומו של שר האוצר לשלוח את פקחי מס ההכנסה לבדוק תיקיהם של הרופאים השוליים. אם אמנם היה יסוד לבדוק תיקיהם של הרופאים, מדוע לא עשה זאת לפני השביתה? או שמא האיום לשלוח את פקחי מס הכנסה לבתי הרופאים לא נועד אלא להכניעם ולהביאם לסיום השביתה? במעשהו זה הנחית שר האוצר מהלומה לשלטון החוק בישראל. המועקה הרובצת על הציבור ומעכירה את רוחו מקורה לא רק בפרשיות, אלא, ובעיקר, באי-הסקת מסקנות. פרשת "גתיבי נפט" פגעה בציבור פגיעה חמורה. לפתע נתגלו תופעות אפלות ומכוערות, אך אלה לא נתגלו על-ידי מוסדות המדינה, אלא עקב התעקשותו של אורח אשר איכפת לו ואשר, בתמיכת דעת הקהל, התגבר על המכשולים שהממסד הניח בדרכו. עצם מינוי ועדת החקירה ל"גתיבי נפט" היה נצחון דעת הקהל על הממשלה. לא הממשלה פיטרה את מנהלה של חברת

ובהיותו דנים במצב הפנימי אין להימנע מלהזכיר את נושא הקליטה. לא אלאה אתכם במספרים, אסתפק בכך שאצייץ כי העלייה מן המערב, שפיללנו לה שנים רבות, ירדה פלאים. בוודאי שסיבות אחדות גרמו לתופעה זו. איש לא יכחיש כי המוסדות הנוגעים בדבר העניקו הקלות והנחות נכבדות לעולים אלה בתחום הדיוור ובי-תחומים אחרים. אך הטענה שנשמעה בפייהם של רבים מן העולים היתה כי הביורוקרטיה אוכלת כל חלקה טובה, גורמת מרירות ומעכירה את האווירה. נגע הביורוקרטיה מתחיל אף לטכך את העלייה מברית-המועצות.

מר בני מהרשק, יושב-ראש מחלקת עולי ברית-המועצות במפלגת העבודה, אמר ב-20 ביולי 1973, בהתייחסו לירידה שחלה לאחרונה במספר היוצאים מ-ברית-המועצות: "הסיבה אינה בר'דנייב, קוסיגין או פודגורני, אלא מכתבים רעים שנשלחים מכאן לברית-המועצות."

על חומרתו של מצב זה ועל האסון הטמון בקרבו אין צורך להרחיב את הדיבור. נזדמן לי לאחרונה, לי ולחבר כנסת אחר, להיפגש עם משלחת יוצאי ברית-המועצות אשר שבנו שביתת רעב באחד ממרכזי הקליטה. ישבו לפניו אנשים טובים, מיושבים בדעתם, המתחשבים בקשיים שבהם נתונה המדינה ומצניעים בדרשויותיהם. הם לא טענו על שאין הם מקבלים דיוור במקום הרצוי להם, ואף לא בזמן הרצוי להם, אלא התאונו מרות על פקיד הקליטה שנהג בהם בגסות רוח, בציניות, בזלזול וביחס אנטי-אנושי. גדהמו לשמוע את פרטי הדברים.

לאחר מכן שוחחתי בעניין זה עם אחד מצמרת משרד הקליטה, והלה השיב לי כי התנהגותו של אותו פקיד ותכונותיו ה"נחמדות" ידועות לו, אך אין בכוחו לעשות הרבה, שכן אינו יכול לפטר פקיד העובד כבר עשרים שנה בתפקיד זה. תשובה זו הייתה מחודדה, כי הדגימה את אחת הפיגות האפלות בהווי שלנו, את נגע הביורוקרטיה האוכל בנו בכל פה, ואת החסינות אשר המשטר מעניק אף לגרועים שבין הביורוקרטים.

האווירה העכורה המכרסמת במורל הציבורי ניזונה בעיקר ממעשי הממשלה ובראש וראשונה מן השחיתות. לא כל-כך מן השחיתות המוגדרת בחוק הפלילי והגודרת עונש, אלא מן השחיתות הזוכה לגושפנקה חוקית ואינה גודרת עונש. לאחרונה התבררה בבית-הדין לענייני עבודה נביעתו של עובד בחברה ציבורית מכובדת. נתברר כי בהסכם עם אותו עובד נקבע כי משכורתו תהיה בדרגה א' טכנאים, 1200 לירות לחודש, ונאמר במפורש כי סך 800 לירות ישולם כמשכורת החיובית במס, וסך של 400 לירות - כהוצאות פיקטיביות הסטורות ממס. תמנה השופטים: גוף כה מכובד, הכולל גם קיבוצים, משתף פעולה במעשה הוואה? השתוממו בעלי הדין: האם אין הדבר מקובל בכל מקום עבודה? כלום אין משדרי הממשלה נוהגים כך? כלום אין הסכמים הנעשים עם הממשלה או באישורה. מכלים סעיפים העוקפים את חוק מס ההכנסה? כלום ניתן היום לפתור סיכסוכי עבודה ללא קבלת הסדרים פיקטיביים שיש בהם מתן ליגיטימציה להפרת החוק? וכלל וקבוצות לחץ חזקה יותר, היא זוכה להנחות נכבדות יותר במס הכנסה. וכל זה לשם מה? - כדי לקיים כלפי חוץ אידיאולוגיה נכובה של שווינויות, אידיאולוגיה המתמוטטת במבחן המציאות, ולפיכך נזקקת לפיקציות בגושפנקה של חוק.

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (אברמוב, סנהדראי, ידלין, רזיאל-נאור, דרובלס) —

ואכלה כל חלקה טובה. עד לאחרונה נטינו להאמין כי ימים גוראים אלה לא יחזרו וכי תקופת השנאה ההרסנית חלפה והגיע עידן היריבות המפרה והמבורכת. אך למרבה הצער, בקעו מקרב המחנה שלך, גברתי ראש הממשלה, קולות הקוראים לליבו יצרים, לפירוד ולשנאת אחים. לא אצטט, במעמד זה, מן הביטויים שהושמעו ואשר זיעזעו את רובנו, ביטויים שהיה בהם משום הסתה והם פלטו גלי שנאה. כל אלה הם זרע של פורענות, של גטע מרעיל, העשוי לשם לאל אותה אווירת ההתפייסות הלאומית אשר התחילה עם תקופת כהונתו של לוי אשכול ז"ל.

למרבה הצער, לא מצאת לנכון, גברתי ראש הממשלה, בסמכותך כמנהיגת הממשלה, להשמיע קולך ברמה ולהתריע על הסכנה האורבת לנו מתוך המחנה שלך. עתה, במעמד זה, בישיבת הסיום של הכנסת השביעית, אני קורא לך להשמיע דברך בנושא גורלי זה. הבה נסיים גם כנסת זו כיריבים המכבדים איש את רעהו, החלוקים בהשקפותיהם, אך מאוחדים ברצון עו לעשות למען העם ומדינתו.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר הכנסת ידלין, ואחריו לחבר הכנסת בן-מאיר.

אני רוצה לתקן: הוויכוח ימשך שלוש שעות, כפי שנקבע, ולא ארבע שעות, כפי שנאמר קודם.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושב-ראש, כנסת נכבדה, טבעי הדבר שלעת נעילת הכנסת, ובדיון על משרד ראש הממשלה, אנו מנסים לערוך סיכומים.

אני רוצה לומר לחבר הכנסת אברמוב שהוא עצמו משמש מופת באמת ליריבות ללא שנאה. אבל למרבה הצער, לא תמיד. הולכים הכל במחנה שלו בעקבותיו.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

מה המצב במחנה שלך?

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

יש גם אצלנו כאלה וכאלה.

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):

אם כן, צריך להגיד את זה, שהמצב בעניין זה שווה.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

בהחלט. רק התחלתי.

המבוקשים הגדולים ביותר של חולשותינו הם אנחנו בעצמנו. וכל הבליסטראות שמנסים כיום להטיח בנו, כפי שאפשר לראות במודעות המתפרסמות בעתונים — אנחנו עוד לא התחלנו במודעות — וכל האשמות שוא לא יסתרו את העובדה הנחרצת כי ממשלת ישראל, הנשענת בראש וראשונה על המערך, יכולה להוכיח הישגים מופלאים.

מתתיהו דרובלס (גח"ל):

העובדות מדברות בעד עצמן.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

בהחלט. לא היתה עוד ממשלה שכלכה להתברך בהצלחות כה מרשימות כממשלה הנוכחית בראשותה של גולדה מאיר. אנחנו ניצבים איתן מאז פרוץ מלחמת

"נתיבי נפט". הוא אנוס היה להתפטר בלחץ דעת הקהל. מה שמדהים בפרשת "ורד" היה לא רק הפסד של הון עתק בהרפתקאות שרלטניות, לא מתן שוחד על-ידי חב" — רה ממשלתית, אלא העובדה שהאחראים להפתקה זו לא באו על עונשם ולא סולקו מתפקידם. אדם פרטי כי יפסיד ממונם של אחרים, יוכרו כפושט-רגל ולא יבוא בקהל אנשי עסקים עד שיחזיר את החוב, אך מי שגורם להפסד ממון ציבורי — "ורד" לדוגמה — לא יוכרו כפושט-רגל ולא יסולק מתפקידו. לא שמענו עד היום שאיש מאנשי "ורד" או ממנהלי "מקורות" — חברת-האם של "ורד" — פוטר מתפקידו. מבקר המדינה קבע במפורש, כי מנהל "מקורות" חתם על מאזן "ורד" בידעו שהמאזן מסולף. אילו היה מנהל זה קורטוב של היגנות או של אחריות ציבורית, היה מתפטר מתפקידו עד לאחר שהמשרטה תסיים חקירתה בהאשמה חמורה זו. הוא לא התפטר מתפקידו, והוא אף דוחה נסיונותיה של המשטרה לחקרו, עד שיחול שיפור במצב-רוחו. התנהגותו של מנהל אחת החברות הממשלתיות, מחד גיסא, ומחדלי הממשלה, מאידך גיסא, הם מסוג הדברים המזינים את האווירה העכורה. קולך, גברתי ראש הממשלה, לא נשמע עד כה בכל הנושא הזה.

הכל נחרדו משנודעו הפרטים של אותו יום השישי האומלל באשדוד, ולא במהרה יישכח אותו חויזן מבעית של נצחון האלימות. איני בא למתוח ביקורת על החלטתו של השר פרס ביהוד יום שישי. במקומו הייתי נוהג כמוהו. אך כלום היה זה מקרה ראשון שבו חגגה האלימות את נצחונה? כלום לא נכנעה הממשלה למעשי אלימות ואף לאימי אלימות, באותה אשדוד ובערים אחרות? כלום לא נשאו כמה מן השביתות בשירותים החיוניים אופי של אלימות כלפי הציבור, תוך זילזול גלוי ומחוצף בחוק? כלום לא החדירה הממשלה במעשיה ובמחדליה את התחושה שעל-ידי מעשי אלימות בצורות שונות ניתן להשיג את אשר נבצר להשיג על-ידי שיכנוע? אל נתפלא איפוא שהעולים החדשים למדו במהרה וביסודיות פרק זה של ההווי הישראלי. יום השישי של אשדוד לא היה מקרה חריג, אלא המשך רצוף להתערערות שלטון החוק. למרבה הצער, לא נשמע בכל המקרים האלה קולה של ראש הממשלה.

לבסוף, רצוני להביע צער רב על שראש הממשלה לא הפעילה את סמכותה כמנהיגת הממשלה כדי לדכא, בעודו באיבו, הופעתו של גידול מסוכן העלול להרעיל את חיינו הציבוריים. לכולנו בבית זה מכה משותף ורחב-ממדים, והוא: הרצון לעשות את הטוב למען העם ולמען המדינה. מטרה זו משותפת לכולנו, אך לעתים חלוקים אנו לגבי הדרכים להשגתה. מחלוקת זו לגבי אמצעים יוצרת בינינו יריבות, יריבות אך לא שנאה. היריבות וכיבוד היריב הם מסימני ההיכר של הדמוקרטיה; הם גם סם חיים לדמוקרטיה. השנאה היא סימן היכר למשטר של עריצות. לאשרנו הרב היתה כנסת ישראל סמל נאה ליריבות. היא ביצרה את המשטר הדמוקרטי ושמרה על אחדות העם. ייתכן שמכל ההישגים המרשימים מאז חידוש עצמאותנו היה הישגנו המפורא ביותר ההישג של אחדות לאומית תוך יריבות והעדר שנאה. אך לאחרונה הופיעו גילויים מראיגים של רצון להחליף את היריבות בשנאה, ואת אחדות העם — בקיטובו. לותיקים בינינו זכורות שנות הלשושים האומ' ללות, רוויית השנאה ההדדית שהשתוללה ברחובותינו

פה כשלון חברתי, שם כשלון טכנולוגי. אבל הפרשות האלו שאתם חוזרים ומתבססים עליהן, שאתם חוזרים ומזכירים אותן ללא הפוגה, חוזר וחוזר על אותה פרשה, על אותו כשלון - הן בטלות בשישים נוכח ההישגים האדירים ללא תקדים של המשק הישראלי, של החברה הישראלית במשך עשרים וחמש שנים מאז קום המדינה, ובמיוחד בארבע השנים האחרונות, שבהן התרחשה בארץ מהפכה תעשייתית אדירה שאין דוגמתה. ואני בטוח שדעת הקהל הישראלית מסוגלת לחוש פרופורציה.

איננו מצדיקים כשלונות, ואנחנו מפקים לקחים, ואני מקווה שעוד בכנסת זו אפשר יהיה לחוקק את חוק החברות הממשלתיות. אבל האמת היא שעל רקע של אלפים ועשרות אלפים יזמות יש פה ושם כשלון. ומי שלא מאמין - יעבור את הארץ לארכה ולרחבה, יפקח את עיניו ויראה.

יוחנן בדר (גח"ל):

אילו אפשר היה לכסות תקציבים בגרעונות, מאזנים באמונה, במקום כספים...

אהרון ידלון (המערך, עבודה-מפ"ם):

חבר הכנסת בדר, לבעיות הכלכליות שלנו אין תרומה-קסמים. זה נכון. מפני שאנחנו צריכים להתחשב בשישית נהונית-יסוד המאפיינים את הדרך שלנו: אנחנו רוצים משטר דמוקרטי, ויש לדמוקרטיה מחיר; אנחנו חייבים לשמור על תנופת הפיתוח כתופעת קבע, והצלחנו בזה באופן בלתי-ריגלי, לא תתחרו אתנו בזה; ואנחנו מצויים על אחריות סוציאלית לשכבות מצוקה ועל תהליך מתמיד של צימצום פערים.

אני רוצה להגיד בסוגיה של עוני: אנחנו נמצאים בתוך תוכו של תהליך ממושך ונמרץ של חיסול עוני בישראל. העוני בא לישראל בתהליכי העלייה של גלויות מצוקה. והלקח הסוציולוגי של תכל כולה מלמד, למרבה הצער, שעוני עובר גם במורשה, באמצעות מאכני-סמום חברתיים, ולא קל להתמודד עם העוני. אבל האם אך היום נתגלה העוני המצוי בפינות שונות של חיינו? אולי אתם גיליתם אותו היום. אבל אנחנו מתמודדים אתו עוד מימי קליטת העלייה ההמונית, מימי המעברות, מתקופת הפחונים והבדונים, מימי העבודה היוזמה, מתקופת המחסור במוצרי מזון, ימי הקיצוב והצנע. אנחנו מתמודדים אתו מימי הזעקה הגדולה של שר החינוך המנוח און על החרדה למחצית עתידנו, מימי ראשית חיפושיו אחר הדרך הישראלית המיוחדת לטיפול ולקני-דום בני דור ראשון להשכלה.

אני זוכה, כאשר נכנסתי למשרד החינוך, נדמה לי שזה היה בתשכ"ה, הדבר הראשון שהתברר לי היה ש-50% מטעוני הטיפול כבר נולדו בארץ, ובין האבות שלהם - 24% לא למדו בבית-ספר בכלל וקצת למעלה מ-50% מהאבות זכו לחינוך יסודי בלבד. מבין האמהות - 58% לא למדו בבית-ספר בכלל; בחינוך יסודי בלבד - 32%. עוד ב-1969, בראשית הקדנציה הזאת, בכל דיון על תכנית של פיתוח שירותים סוציאליים ומערכת החינוך, ציינתי שהבעיה היסודית שלנו - אם נדבר לרגע על האוכלוסיה היהודית בלבד - היא ש-10.6% מהמשפחות מגדלות 40% מכלל הילדים. ואלה הן המשפחות החלשות ביותר.

אנחנו יודעים מהמחקר המשווה בעולם שגם בארצות שבהן יש בעיה של מיעוט טעוני טיפוח, סתימת פערים

ששת הימים, צמודים לקווי הפסקת האש. התגברנו על נסיון ללחצים מדיניים, והתגברנו על מלחמת ההתשה. בקווים עצמם שוררת עתה הפסקת אש. לא תוכלו להתעלם מכך שמדיניות חוץ אחראית, שקולה ובלתי-דוגמטית, הולידה התעצמות צבאית שאין דוגמתה. הטור הפיזיאני נחל תבוסות קשות, ושקט שר שורר בטרשים, שכלכלתם משגשגת והולכת, תוך קיום קשרים הן עם ישראל והן עם מדינות ערב.

ממשלת ישראל יכולה גם להתברך בהישגיה המש-קיים והחברתיים, שעליהם בעיקר אייחד את דברי.

ככלת ישראל נתונה בתהליך של פיתוח נמרץ, מהיחידים במינם בעולם כולו. הצמיחה המשקית נמשכת בתנאים של תעסוקה מלאה. ממדי העלייה גברו, ומפעל שיוכו, חבר-הכנסת אברמוב, אדיר-ממדים, שהוא בגדר שיא עולמי, מתאמץ לספק בעת ובעונה אחת את צרכי העלייה, תביעות-הדור הצעיר המבקש להקים בית ומשפחה, וכיסופי שכבות העוני השואפות לחרוג ממשכ-נות מצוקה. האם כל זה נעשה "ללא מנהיגות"? האם כל זה נעשה "ללא יזמה", חבר-הכנסת אברמוב? כל זה - וזאת האמת - הוא פרי מנהיגותה של ראש הממשלה, הוא פרי היזמות הבלתי-נלאות של שר האוצר, שנעשה אובייקט להתקפות חסרות שחר, שר אוצר שהוא בולדוזר קונסטרוקטיבי יחיד במינו בהיסטוריה היהודית, בשיבת ציון של ימינו.

על איזו מועקה על איזו אווירה עכורה, אתה מדבר, חבר-הכנסת אברמוב? בארץ הזאת מתחוללים יום-יום מעשי בנייה אדירה בכל השטחים, מעשים של התעצמות עצומה, מעשים מופלאים. קמים ומיתוספים בכל יום מפעלי בריאות, מפעלי חינוך, שירותים קהילתיים, בתי-ספר, בתי-יגוער, מרכזים קהילתיים. יש לנו מערכת אוניברסיטאית למופת, מפורדת על פני כל הארץ, בעלת מוניטין בין-לאומי; חוליית-הבניינים בין החינוך העל-יסודי והאוניברסיטאות - המכללות - צצה וקמה. גדל דור מצויין, שאינו נופל במסירותו מדורות קודמים. יש בישראל שיא עולמי של הליכה לתיאטרון. אנחנו ראשו-נים בעולם במספר הרופאים ביחס לתושבים; תופסים מקום שלישי בעולם בהדפסת ספרים. כבר דיברתי על כך שאנחנו ראשוניים בעולם בבנייה, שניים בעולם בתוח-לת החיים - וזוהי תוצאה של מערכת שירותים חברתיים מתקדמת.

נכון, כל זה אינו משתקף במידה מספקת בעתונים, אינו בא לידי ביטוי באמצעי הקומוניקציה. אבל זאת לא אשמת המציאות וזאת לא אשמת הממשלה. אנחנו מדינה חפשיה; איננו רוצים להיות אחרת. ואמצעי הקומוניקציה חפשיים לפעול לפי מצפונם, ולזרוק את האור על נקודות אפילות יחסית. אבל זהו עיוות התמונה. אני מודה: מתוך יחס של כבוד לאופוזיציה אני יודע שהיא צריכה לעבוד במיקרוסקופ. גם ממשלה צריכה לעבוד במיקרו-סקופ. אבל הראייה במיקרוסקופ, כאשר שמים מתחת למיקרוסקופ ריקמה כדי לראות אותה מוגדלת פי מאה או פי אלף - ובמיקרוסקופ אלקטרוני אפשר להגדיל אפילו פי מיליון - מבליטה גם פגמים. זה נכון וזה טוב כדי להסיק לקחים. אבל צריך להוסיף לראייה המיקרו-סקופית את הראייה המגדלת, המבליטה את מכלול החיים של החברה הישראלית, ואז משתקף החיוב הגדול והאמיתי.

נכון, נכשלנו בכמה וכמה מפעלים. פה כשלוך משק,

נון, הן בתחום החינוך בגיל הרך והן בתחום החינוך העל-יסודי.

אני שייך לאלה החושבים - לא מפני שזה עניין של אידיאולוגיה, אלא מפני שזה עניין של נתונים - שבשנים האחרונות התרחש גם תהליך של הקטנת מ"ה-השוויין. מי שמודד את הנתונים המצויים בידינו לורגן, מגלה שאי-השוויין בחלוקת ההכנסה הצטמצם בשנים 1967-1971 בשיעור של 18%, ובשנים 1970-1971 - בשיעור של 4%.

נתונים אלה על צימצום הפער בהכנסות מקבלים עוד חיזוק מהתפתחות ההכנסות של משפחות ילדי אסיה-אפריקה. הכנסות אלה היו בשנת 1967 בשיעור של 74% מההכנסה הממוצעת, והן עלו ל-84% בשנת 1971. בשנת 1967 היתה הכנסתן הממוצעת של משפחות ילדי אסיה-אפריקה 60% מההכנסה של משפחות ילדי אירופה-אמריקה; ב-1971 עלה יחס זה ל-74%.

אפשר להמשיך כך הלאה. ב-1969 היתה עקומת לורגן 0.314, ב-1970 ירדה ל-0.305, וב-1971 - ל-0.293. נכון שב-1972 יש עלייה קטנה של מדד אי-השוויין, וזוהי בהחלט תופעה לא רצויה.

באופן אבסולוטי השתפר גם ב-1972 מצבן של כל השכבות. אבל יחסית לא השתפר ב-1972 מצבן של השכבות החלשות. וגדמה לי שיש לקח שאנחנו צריכים להסיק אותו, שגם בתקופה של מיתון וגם בתקופה של גיאומטריות חסרת תקדים, השכבות החלשות הן הנשארות מקופחות. בתקופת מיתון - מקופחות באופן מוחלט, עד כדי חוסר עבודה; בתקופת שיגשוג - מקופחות יחסית. רק בתנאים של תעסוקה מלאה ויציבות כלכלית גם יחד אפשר לפעול להקטנת הפערים.

אנחנו עושים לשם כך את חשבוננו עם עצמנו, ואיננו מתביישים בחילוקי הדעות בתוכנו. אנחנו קוראים לבוחרים בנו לשמור על ריסון ולהתחלק בתפוקה הלאומית העולה בראש ובראשונה עם השכבות החלשות. אני מסיים, גברתי היושבת-ראש, ומודה לך על סבלנותך.

המערך אינו בא לטשטש ויכוחים וחילוקי דעות בתוכו. אבל אנחנו מציגים תנועה קונסטרוקטיבית, אנחנו מציגים צוות של הנהגה שיש לו שתי תכונות. ראשית, הוא אמון על חזון של חברת-צדק ושוויון. קיימת מגמה שוויונית, חתירה לאוטופיה הזאת, גם אם לא קל להגשים אותה. והתכונה השנייה היא כושר ביצוע, שעמד במבחן. איננו צריכים לטויה משגים שנגעשו. איננו צריכים להעלים בעיות שטרם נפתרו, אבל היש הוא רב, ההתקדמות בכל התחומים היא מרשימה, והישגי העבר והדרך הנכונה יזכו - אני מקווה - לאמון העם.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת בן-מאיר, ואחריו לחבר-הכנסת הרינג.

יהודה בן-מאיר (מפל"ל):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, היום, עם סיום עבודתה של הכנסת השביעית, מתקיים, בימתה של

חינוכיים היא תהליך ממושך של דורות. אצלנו נוגעת בעיה זו למחצית העם. אבל האם השלכנו את ייבנו על הזמן שיעשה את שלו? האם לא התמודדנו עם בעיות אלה יום ויום ושעה שעה?

ואם מתבוננים בתחום החינוך רואים כי מערכת החינוך העברי גדלה מאז הקמת המדינה ועד היום פי 6.5, יותר מגידול האוכלוסייה, וזאת מעבר למה שעשינו בקרב המגזר הערבי, ששם כמעט יצרנו יש מאין. הגידול בגני-הילדים היה פי 5; בחינוך היסודי - פי 4; בחינוך העל-יסודי - פי 15; בחינוך העל-תיכוני - פי 20, ובינוי הגבוה - פי 27.

ובשיעורי הלמידה יש תהליך מתמיד של גידול. בשנים 1957/58, לאחר שהתרכזה בארץ העלייה מארצות האיסלאם, למדו בגני-הילדים 500 מכל 1,000 ילדים בגיל המתאים; בשנת 1972/73 - 737. בגילאי 3-4 אנחנו כבר מגיעים בממוצע ל-60%; בגילאי 5 - ל-97%. זה שיא עולמי. אין דבר כזה בעולם. שבשבידה, שאין בה אוכלוסייה כמו זו שיש אצלנו, מתחילים את חינוך החובה חנים בגיל 7. ואצייץ כאן כי בגילאי 6-14 לומדים אצלנו 100%, ובחינוך העל-יסודי הגענו מ-49% ב-1957/58 ל-76% ב-1972/73. זה אחוז גבוה בהשוואה למדינות מערביות שאין בהן אוכלוסייה הטרוגנית כשלנו.

מנחם ירד (גח"ל):

לפי האינפורמציה שאתה מוסר, המצב מצויין.

אהרון ידלין (המערך, עבודה-מפ"ם):

לא, המצב לא מצויין. אבל זה מוכיח שאין יסוד לטענה שאיזו מדיניות כביכול יצרה עוני. היתה מדיניות מכוונת, שאיננו מתביישים בה, לפיתוח כלכלי ולרווחה חברתית עולה לכל. והמדיניות הזאת הבליטה את המצוקה היחסית של משפחות דלות הכנסה ומרובות ילדים.

החינוך הפרדוקסלי הזה, שלפני שפע של ילדים הוא דווקא נחלתן של משפחות עניות וחסרות השכלה, ככל שהוא מוסבר סוציולוגית, כן קשה לבערו מן העולם באמצעי מדיניות לטווח קצר. אין תרופות-קסמים המסילות עוני כהרף עין. אבל קיימת דרך לחיסול עוני, ואנחנו צועדים בה בעקביות, בשיטתיות, בדבקות ובחזית רחבה, חזית הכוללת את תחומי החינוך, הדיור, ההכנסות, הבריאות והשירותים הקהילתיים.

אני חייב להדגיש כמה דברים חשובים שנאמרו היום בנאום ראש הממשלה, המבליטים את ההישגים שעל יסודם נגיע להישגים גדולים יותר.

שמענו היום על הבטחת הכנסה מינימלית, צמודה לרמת החיים הכללית, ולא כמו עד כה, רק לרמת המחירים. זה דבר חשוב, זה הישג עצום, שרק כמה מדינות בעולם נוהגות בכלל לפיו.

שמענו היום על פתרון בעיית צפיפות הדיור תוך שנתיים לגבי אלה הגרים ארבע נפשות פלוס לחדר; לגבי אלה הגרים שלוש נפשות פלוס לחדר - עד 1977/78.

באשר לזוגות צעירים - כיום אנחנו מקיפים בשיכון 80% מכלל הזוגות. אלה מקבלים עזרה מסוגים שונים. והנצרכים ביותר יכולים להגיע לדירה בגודל סביר ללא תשלום כלשהו מראש.

כבר עמדתי על ההישגים החשובים בתחום החי-

על המשק עצמו, על המעסיק ועל המעביד, יש להבטיח הכנסה מינימלית לנפש, וזאת באמצעות שיטת מס הכנסה שלילי. אין לדרוש מהמעביד ומהמעסיק שהשכר המינימלי יבטיח רמת חיים הוגנת גם למשפחה מצומצמת וגם למשפחה בת שישה-שמונה ילדים. כאן חייבת הממשלה למלא את החסר. כאן חייבת הממשלה להבטיח רמת הכנסה מינימלית לכל נפש, בכך שתשלום את החסר בהתאם למצב הסוציאלי של המשפחה, אם השכר אינו מגיע לכך.

אני רוצה לברך במיוחד על כך שבהחלטת הממשלה מיום ראשון, כפי שקראתי, נאמר כי עיקר תשומת-הלב תינתן למשפחות מרובות הילדים וברכות הילדים, משום שאני כופר בדעה - ודעה זו נשמעת ונאמרת מעל הרבה במות - כי הפתרון לבעיות המצוקה או הפעור טמון בצימצום הילודה או בתיכונן המשפחה. אני כופר בכך שמשפחה ברובת ילדים או מרובת ילדים - הסמך טיקה אינה חשובה - נדונה לרוב לנחשלות תרבותית. אין הדבר כך. אני מכיר משפחה שעלתה מצפון-אפריקה ב-1951 עם עשרה ילדים, וכולם הצליחו בחיים בישראל. שני בנים היגו להיות ראשי מועצות בישראל; שניים היגו להיות מפקחים בחינוך, לאחד יש משק במושב, אחד פסיקאי. כל אחד הצליח, ויש עוד הרבה משפחות כאלה. תנאי הוא שהמדינה תבטיח את התשתית הכלכלית, כדי שהיה הכנסה מינימלית, ואז דווקא אותן משפחות מרובות ילדים יצליחו. מי שמכיר תופעה זו מבחינה פסיכולוגית יודע. שזה נותן תמיכה פסיכולוגית חשובה: אח לאח, חבר משפחה לחבר משפחה. אסור לנו, חלילה, ללכת בדרך הנראית קלה, לפתור את הבעיה על-ידי צימצום הילודה, אלא להיפך: יש ליצור תנאים כדי שיהיו כאן משפחות גדולות. על אף המספר הגדול של הילדים צריך להביא לידי כך שכל אחד יוכל להצליח. זו, לדעתי, בראש וראשונה משימה לאומית, כי המשימה החשובה ביותר היא להרבות יהודים בארץ-ישראל, הן באמצעות עלייה מהגולה והן באמצעות עלייה פנימית.

(2) התחום השני הוא הבטחת דיור הולם לכל נפש, וגם בזה נעשה הרבה, אבל לדעתי חייבים להביא כאן גם לשינוי שיטה. בהדמנות זו רוצה אני לחזור על הצעה שהציעו נציגי סיעתנו בכמה וכמה פורומים, ועדיין אין התקדמות משמית בכך. כוונתי הצעה שהממשלה תיצור תנאים שבמדינת ישראל יהיה דיור להשכרה קיים אצלנו מצב אנומלי, מצב שכמעט אין לו אח ורע בשום מדינה, שרוב הדירות הן בבעלות פרטית, וכל זוג צעיר צריך לחפש בתחילת דרכו עשרות אלפי לירות, במצב הטוב ביותר, כדי לרכוש דירה, עם כל המתח, עם כל המתח האמוביאנאלי הטמון בכך, עם החיית הנישואין, עם כל הנוק שיש כאן לחוסר מוביליות במשק. מדוע? צריך לעבד תכניות מקיפות לדירות להשכרה. העקרון צריך להיות, מצד אחד, שכר דירה כלכלי שיאפשר ליומה פרטית לעסוק בכך, ולאז דווקא הממשלה. ומצד אחר, שיטה של סיכסוך שיש מטעם הממשלה לשכר הדירה, בהתאם להכנסה, ובמיוחד בהתאם לגודל המשפחה, כדוגמת צרפת, ששם יש תמיכה גדולה מאוד, משמעותית מאוד. בעצם, הממשלה נושאת שם בעצמה בעול ההפרש של שכר דירה בעד דירה גדולה, בהתאם למספר הילדים. אנהנו חייבים ללכת בדרך הזאת.

(3) התחום השלישי הוא תחום החינוך, נאמר

ראש הממשלה, דיון מקיף על מדיניות הפנים של מדינת ישראל. ייאמר מראש כי אין אנו רואים כל סתירה בין האתגרים והיעדים הרבים, הקשים וההיוניים בתחום החברה והכלכלה לבין מערכות החוץ והבטחון של המדינה. העם היה נכון, בעתיד כנבע, לשאת בכל עול, בכל מאמץ ובכל קרבן, כדי להבטיח את בטחונו וכוונתו, וכל זאת כדי שנוכל לבנות כאן בארץ-ישראל, על נחלת אבותינו, חברה יהודית, ייחודית, מסורתית ושרשית, המושתתת על ערכי הצדק, היושר והאמת של נביאי ישראל ועל ההלכה היהודית, חברה שבה יינתנו לכל אחד, לכל יחיד, הסיכוי והאפשרות להגשים את מלאו הפוטנציאל האנושי הגלום בתוכו ולחיות חיים יהודיים מלאים ושלמים. בדרך שזכינו לכך - וזאת עקב עמידתנו האיתנה - בחזית המדינית והבטחונית, שיכולים אנו היום להפנות את עיקר תשומת-לבנו, את עיקר מרצנו וכוחנו, לפתרון בעיות החברה בישראל.

גברתי היושבת-ראש, ראש הממשלה ביצירה הבוקר לפנינו יריעה רחבה של בעיות מצוקה בישראל, של פער חברתי, של הצעדים הרבים שנגקטו על-ידי הממשלה בארבע השנים האחרונות לטיפול בבעיות אלה, ואף העלתה הצעות ומחשבות חדשות לטיפול בבעיות יסוד של מצוקה, עוני ופער. אך אין חולק על כך שאנו עדיין רחוקים - אולי אף רחוקים מאוד - מהשגת היעדים החברתיים-הכלכליים שלנו, שאנו עדיין רחוקים מאודתה חברה שפע וצדק, שאנו משתוקקים אליה.

אין חולק על כך שבצד ההישגים העצומים והמעשים הגדולים בחזיתות ובתחומים השונים במדינה קיימות גם תופעות חמורות של מצוקה, עוני, פער, תופעות שכולנו נושאים באחריות להן, שכולנו לא יכו-לים להתכבד בהן ושלע כלנו מוטלת החובה לעקרון ולשרשן את המציאות הישראלית.

אין בכוונתי להסתפק, גברתי היושבת-ראש, בתיאור קודר של המצב, כפי שעשה מי שעשה, או לעסוק בהטחת האשמות ובחיפוש אשמים, אלא רצוני להציג כאן, מעל במה זו, שורה של הצעות מעשיות, ספציפיות וקונקרטיות לחיסול המצוקה והעוני בישראל ולצימצום הפער החברתי בתוכנו. בהצעות אלה אגע באותם תחומים שביצדק ציינה אותם ראש הממשלה כתחומים העיקריים, שבהם טמונים הפתרון והשגת היעדים הכלכליים, ובעיקר השגת היעדים החברתיים שלנו במדינה:

(1) הבטחת הכנסה גאוה לכל נפש, ומטרה זו יש להשיג, לדעתי, בשתי דרכים: ראשית, יש לחוקק שכר מינימום במשק. אינני מקבל את הטענה של אלה האומרים שיש ענפים במשק שאינם יכולים לעמוד בגטל זה. מפעל שאינו מסוגל לשלם שכר הוגן בתנאים שלנו, במחירים שלנו, לכל פועל ולכל עובד, אין לו זכות קיום והוא חייב לסגור את שעריו. אני חושב שאין להשאיר דבר זה רק לאותו משא-ומתן קולקטיבי. לא תמיד - וראש הממשלה רמוזה לכך - דואגים במשא-ומתן הקולקטיבי דווקא לחלשים אלה. תפקידה של הכנסת לחוקק חוק שכר מינימום שיטיל את האחריות על המשק, על הענפים היצרניים, על המפעלים, כדי להבטיח שכר הוגן מינימלי, בתנאים שרוצים אנו להגיע אליהם, ורמת חיים סבירה, כפי שאנו מכירים, לכל עובד ולכל פועל.

שנית, מעבר לשכר מינימום, דבר שיש להטיל אותו

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (בן-מאיר, סנהדראי, הרינג) —

יש לנו חוק לעידוד השקעות הון, צריך גם חוק לעידוד הנוער, והצעת חוק זה, כי הנוער חשוב בפוטנציאל למדינה לא פחות מאשר ההון. אם נותנים חמש שנים הקלות להון, אפשר לתת גם לצעיר שסיים שלוש שנים — עכשיו שנתיים ותשעה חודשים — של שירות צבאי עידוד בעניין זה.

גברתי היושבת-ראש, אני חייב לסיים במשפט אחד. דיברנו הרבה על בעיות חברתיות ועל חשיבותם של דברים חמריים, שעליהם בעיקר נסב הדיון. אסור לנו לשכוח גם את תחום הרוח. נכון שאם אין קמת, אין תורה, אבל בסופו של דבר העיקר הוא התורה ולא הקמת. העיקר שלנו הוא להגיע כאן לחברה, כפי שאמרתי קודם, יהודית-ייחודית, ולכן חייבים אנו לשים את דעתנו גם על פעולות אלה, אבל לא להגיע חלילה לחברה שתהא גנויה על חקיינות זוהל של הרע שבתרבות המערב והלבנט גם יחד. עלינו להבטיח ולהעמיק את אופיה היהודי-ייחודי של מדינת ישראל ושל החברה הישראלית, ולהבטיח כאן ערכים יהודיים, גורמות יהודיות של חברה יהודית-ייחודית, לתפארת לכולנו.

הי"ד ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת הרינג ואחריו לחברי-הכנסת לורנץ.

זאב הרינג (המערך, עבודה—מפ"ס):

כבוד היושבת-ראש, חברי הכנסת, בהיותנו דנים היום בבעיות המצוקה, ברצוני להדגיש שאנו ראינו מאז ומתמיד בחברה את חזות הכל — הדרך לעצמאות, הבסיס המוצק אשר עליו נשען בטחון ישראל, המקור העיקרי של מעמדנו בעולם. לא יהיה זה נכון לומר שאחרי נזחה או הזנחה של ענייני פנים חוזרים אנו היום למקור רות החברה. תמיד גרסנו שכוחנו הבטחוני והמדיני הוא פונקציה של טיב החברה והזקה הפנימי. יצאנו מתוך הנחה שמדינה קטנה זקוקה לחברה גדולה. פרימט בניין החברה שימש מוקד בחיינו וקו מנחה את פעולתנו.

זוהי הארץ היחידה שבה גדלו בהתמדה ובשיעור כה גבוה תקציבים למימון שירותי החברה בעיצומה של מלחמה ועל אף המתח הבטחוני הנמשך והוצאות הבטחון הגדולות. לשם השוואה: בתקופה מ-1967 ועד 1972 גדל תקציב הבטחון פי שניים וחצי; תקציב הפיתוח פי שניים; תשלומי חובות המדינה פי ארבעה; והתקציב הסוציאלי גדל פי שלושה. בשנת התקציב השני טפת עולה מימון שירותי החברה בהיקפו על הוצאות הבטחון.

כאשר מדובר במצוקה חובה לראות לא רק אולו נתונים בה, אלא גם את החברה שבה היא עדיין קיימת. על החברה הישראלית עובר משבר, וככל משבר גם זה הוא תוצאה של סתירות וניגודים. עליה מתמידה ברמת החיים מרחיבה פער סוציאלי; קצב צמיחה כלכלית וממדיה מטילים צל של אינפלציה; חומרות וריבוי נכ"ס מצרים את שטח המחיה של ערכים. החברה הישראלית מתפתחת במהירות העולה בהרבה על היכולת המחשבתית והנפשית לנתח את טיב התמורות ולראותן בהקשר הנכון ובפרופורציה הנכונה.

הסתירות והניגודים הטמונים בתמורות אלה גורמים לא פעם למבוכה והרגשה של אי-שקט פנימי. איש לא מכחיש שעדיין קיימת מצוקה בישראל. המצוקה

כאן שנעשה הרבה מאוד בתחום החינוך, אבל לדעתי יש צורך לבצע מהפכה בתחום החינוך בישראל, לאו דווקא בתחום הכמותי, אלא אולי בעיקר בתחום האיכותי, שצריכה להתבטא בכמה דברים:

א. המשך והגברת שימת הדגש על הגיל הרך, כי הפתרון להרבה בעיות חברתיות-חינוכיות הוא כבר בגיל זה. בגיל שש כבר קשה מאוד לתקן. צריך להמשיך בכיוון הנכון של שימת דגש בגיל הרך כדי שנגיע למצב שכל ילד בגילאי 3-4 ואולי גם בגיל שנתיים יקבל חינוך חינוך בהתאם לדישום מוקדם, כפי שמקובל לגבי חוק-חינוך חובה. דבר זה יבטיח חינוך לכל, גם לגילאי 3-4, ואולי גם לגילאי שנתיים — חינוך שההורה רוצה לתת לילדו.

ב. יש צורך בשינוי יסודי בשיטות ההוראה והחינוך בבתי-הספר שלנו. אני מכיר את מה שנעשה בתחום הזה בעולם הגדול, ואנחנו עדיין רחוקים מזה. יש מקום, גם כאן, לפרוץ את המוסכמות ואת המסגרות המקובלות ולהגיע לשיטות הוראה חדשות ולשיטות חינוך חדשות, המתאימות יותר לאוכלוסיה טעונת טיפוח. יש צורך לכוון לידי כך שדווקא כוח-האדם הטוב בהוראה יגיע לאוכלוסיה הפורבלמטית, ולא שיימשך המצב כפי שהוא היום. המצב כיום הוא שהמורים הטובים מגיעים דווקא לבתי-הספר הטובים — טובים במובן זה שבהם תלמידים לא פרובלמטיים. ובתוך בית-הספר הטוב, אותו מורה טוב ניתן לכיתה הטובה, ואילו לכיתה הקשה ניתן מורה פחות מנוסה. בעיירות הפיתוח מצויים המורים הפחות מנוסים, הפחות טובים. באמצעות שיטה של תמריצים, תמריצים לאומיים, התנדבותיים, ערכיים, וגם באמצעות תמריצים כלכליים משמעותיים, יש להפנות את — ובוהו טמון הרבה מיסוד ההצלחה — את כוח-האדם הטוב ביותר בהוראה דווקא לשכבות הזקוקות לכך, דווקא לטעונו הטיפוח, הן בפרברים והן בעיירות הפיתוח.

ג. נקודה אחרונה בתחום החינוך: ראש הממשלה ציננה, ובצדק, שאצלנו האחוז הגבוה ביותר בעולם של תלמידים הלומדים בתנאי פנימיה בחינוך העל-יסודי. אני חושב שזה דבר מבורך. המוסדות הפנימייתיים מועילים הרבה מאוד, ובמיוחד אני יכול לדבר על הישיבות התיכוניות, שבזכות המוסדות הפנימייתיים הקימו דור מפואר. אני מציע שהממשלה תקבל על עצמה — מה שלא קיבלה על עצמה עד היום — את האחריות לא רק לחינוך, גם במסגרת שכל לימוד מדורג, לא רק לחינוך עצמו, אלא גם לכל מה שקשור בפנימיה, בחינוך הפנימייתי העל-יסודי. זוהי מגמה שיש לשאוף אליה — שהממשלה תקבל על עצמה, באותן מסגרות חינוך, לכסות את החינוך וגם את הפנימיה, שהיא לא פחות חשובה מבחינה חינוכית וחברתית מאשר עצם ההוראה והחינוך.

4) תחום אחרון שברצוני לעמוד עליו הוא מדיניות המיסוי. אין לי הרבה זמן לעמוד על התחום הזה, אבל אציין בקיצור כי גם כאן יש צורך ברבייה מרחיקה לכת, כדי להבטיח מיסוי צודק יותר: (א) כדי להבטיח טיח מס-אמת שיוכלים לשלם אותו, ולשנות את כל החריגים המצויים בחוקים שלנו, המביאים לרמייה ושיש להם השפעה מורלית קשה בציבור, יש להביא לשינוי בתחום זה, אך לכך דרוש אומץ-לב. (ב) יש לתת הקלות במיסוי לאותו צעיר המתחיל את דרכו בחיים.

בהזדמנות זו. מי שגורס במציאות שלנו: הכל לכל, אומר למעשה: פחות לחלש.

חינוך חינוך בבתי-ספר על-יסודיים הוגשם למעשה על-ידי הממשלה ללא חקיקה, כי אם בדרך של מתן אפשרות למרבית התלמידים להיות פטורים לגמרי משכר לימוד. במציאות שבה 60% מתלמידי בתי-ספר על-יסודיים פטורים מתשלום שכר לימוד, וביניהם כל התלמידים באזורי הפיתוח ושכונות העוני - במציאות זאת הנהגת חינוך חנים לכל מביאה לידי הרחבת הפעולה העקרון "הכל לכל" פועל גם בתחום הביטוח הלאומי, המבוסס למעשה על מס חובה מכוח החוק. לפחות בשטח אחד, השטח של מתן מענקים לילדים, שיש לו משמעות סוציאלית מיוחדת, חובה לסטות מן הקו של שוויון אוניברסלי, שאינו אלא קו גרסיבי.

שום מחקרים מלומדים על עוני ועל הורשתו לדור שני לא הועילו לנו עד עתה למצוא דרך בתחום הביטוח הלאומי להקל יותר על ילדי המצוקה ולהגדיל חלקם בהכנסה הלאומית על חשבון התברכה כולה.

בשנה שעברה הוכפלה הקצבת מענקים למשפחות מרובות ילדים, אולם משום שנועדו לכל, נוצר צורך להסתייע במס הכנסה כדי לתקן את המעוות, מצב זה מחייב שינוי מהותי.

אין ספק שרמת הרווחה קובעת במידה לא מעטה את היקף המצוקה ועמקה. עלינו לראות מעט-יכולת לפני חלוקת ההכנסה ולא אחריה. עלינו למצוא כוח פני-מי כדי לעצור או לפחות להאט את המירוץ להעלאת רמת החיים, המרחיב את הפער ומגדיל את המרחק בין אלה הרצים בזריות במסלול ההתקדמות לבין כושלים ומפגרים במירוץ זה. הדבר מחייב הקפאת כל ההכנסות - שכר, רווח וזנחה - לתקופה של שנתיים, ומתן תמורתן למשפחות המצוקה. זוהי אשליה לחשוב שנוכל לפתור את בעיית המצוקה בדרך של רדיקטיביזציה מר-ידיקה לכת או על-ידי לקיחת אמצעים מעשירים בלבד. מה שמגיע מהון - יש לקחת בדרך של מיסוי, ויהא הכבד ביותר. אולם כל נסיון לעלות על דרך של החרמה יפגע בעידוד יבוא הון ובהשקעותיו, יסכן את היקף הצמיחה הכלכלית ויערער יסודות של תעסוקה, קליטה ובייח.

תכנית הממשלה להפחית את צפיפות הדיור תחייב העסקת הרבה כוח-אדם ושימוש בהרבה חמרי בניין. הדבר ידרוש להגביר את קצב הבנייה, שהוא כבר היום מהיר ומתוח עד לקצה גבול היכולת. ספק אם נוכל לעמוד במשימה של מתן דיור לדרי שכונות עוני ולוונות צעירים, אם לא תחול הקפאה של כל בנייה שאינה חיונית ושאינה מיועדת לעולים.

היקף הבנייה הבלתי-חיונית, שאיננה מיועדת לשלש לוש המטרות האלה, הוא עדיין לא-מבוסס. כל עוד יש אנשים הגרים במרתפים, אין להתאיר בנייה של מותרות בעלויות-גג. משום כך דרושה הקפאה ללא סייג וללא סדק, שאם יישאר סדק - יפרצו דרכו דחפורי בנייה פחות חיונית. הורדת סטנדרטים וצמצום שטח הדירה אין בהם כדי לספק את צרכי שעת החירום שבה אנו נתונים בתחום זה.

אין לי רשק שזממשתל ישראל תמצא אחריותה בת-חום אנושי וריגש זה בכל התנאים, תנאי חוץ ופנים. אולם תהיה זו מידה גבוהה של התעלות כולנו אם במערכה לצמצום המצוקה ולסילוקה מתוכנו תתגבש חזית

בישראל היא תוצאה של כמה גורמים: חלקה הגיע בתוך נהשולי העלייה; חלקה קשור בעומס המשימות שהוטל על מדינה קטנה בעת ובעונה אחת; וחלק לא-מבוטל נובע מכך שמרבית האוכלוסיה חיה מעבר ומעל למשאבים העומדים לרשותנו.

האומנם גברה בציבור בשנים האחרונות הרגישות הסוציאלית לגבי מצוקה, או שהועקה על העוני באה לפ-רוק הרגשת אי-נוחות מצד אלה הנהנים משפע יחסי ולהפנת על רגש האשמה לגבי אלה שטרם זכו להנאה זו? אין זה מקרה שכה רבים גילו את המצוקה רק בשנת 1970 ואחריה, תוך התעלמות ממה שנעשה לצמצומה במשך שנים רבות.

כאשר למעלה מרבע מיליון יהודים שכנו במעברות היתה סכנה שהם יקימו חגורת עוני, מעין "לומפן-פרול" טריון" מסביב לערים. אולם הם ועוד כמיליון עולים נקלטו, ובנסו תחת קורת-גג, הקיפו מאות ישובים חק-לאיים והגיעו לרמה גבוהה של תבונת כפים ומוח בכל ענפי הייצור, שכמותם לא ידעו לרוב בארצות מוצאם. היתה סכנה שאזורי פיתוח ייהפכו לאזור מצוקה. אולם היום חיים בהם 500,000 איש, ו-80,000 עובדים מו-עסקים ב-2,500 מפעלי חרושת ומלאכה.

אין לומר שהועקה על העוני היתה רק זעקת שב-עים. אולם עובדה היא שהועקה גברה לאחר חלוקת ההכנסה; ושיהי הופנתה כולה אך ורק נגד הממשלה, והיא לא הולידה מעשי התנדבות חברתית בהיקף הראוי לשמו.

ואמנם זאת היא אחת השאלות הקובעות בתחום זה. בכסף בלבד לא נפתור את השאלה: כיצד נעורר ונטפח רגישות לגבי מצוקה וסולידריות סוציאלית מוח-ייבת עם אלה הנתונים בה?

אם נתרדם את החלטת הממשלה על מתן עדיפות למשפחות מרובות ילדים לשפת המעשים, נראה כי פי-רושה שאחרים חייבים להסתפק בפחות. ואחרים אלה הם לא רק עשירים, אלא כל בעלי הכנסה סבירה, כל אחד לפי יכולתו. סימון תקציבי לא יענה את הכל.

בדין-וחשבון של הוועדה מושם דגש חזק בשאלת דפוסים אירגוניים ומינהליים. אולם על-ידי שינוי מסגרות ומבנים לא נשיג את המטרה. הפתרון געוץ בשינוי סולם הערכות ועדיפויות בחברה, מזה, והכרעות הממשלה בת-חום מדיניות כלכלית וסוציאלית, מזה.

אנו חיים עדיין על פי עקרון של שוויון מכאני, שפי-רוש בתחום שירותי החברה: הכל לכל במידה שווה. עק-רון זה תחום ישו קטן, בלתי-מפותח ובעל דיפרנציאציה סוציאלית מעטה. היום יש ביישום עקרון זה גם משום גיבוש משאבים לכלכליים וגם משום עידוד עיוותים סוצ-יאליים. יישום העקרון של שוויון מכאני בתחום הכנסות, סובסידיות וביטוח לאומי, כגון מענקים למשפחות מרובות ילדים, מקפח את החלש ומרחיב את הפער הסוציאלי. כך, למשל, סובסידיות שנועדו מטיבן לתמיכה במעוטי הכנסה על עליית מחירים של מצרכי מזון חיוניים - נאכלות ברובן על-ידי בעלי הכנסה סבירה ואף גבוהה למדי. מדובר במאות מיליוני לירות. הטענה שעל-ידי שינוי שיטה זו ייהפכו הנוקקים למקבלי סעד גשמית רק מפי אלה שאינם זקוקים לסובסידיות.

הדוקטרינה של שוויון אוניברסלי אינה מבחינה בין עני לחלש, והיא מושיבה אותם ליד שולחן אחד, לפחות

גברתי ראש הממשלה, מצויות בינינו — ובוודאי את יודעת — אלפי משפחות בישוב הישן, אברכי כוללים, משפחות מרובות ילדים בכל הארץ, המצטופפות בתנאי דיור קשים ביותר, מתפרנסות ממינימום שבמינימום, אולם האושר והשמחה במעונם. מאה-שערים ובגני-ברק לא שימשו מעולם הממות לגידול פושעים, "פנתרים" וכל מיני מתוסכלים.

חברי הכנסת, גברתי ראש הממשלה, תבואו ותבקרו בביתם. בטוחני שתצאו בהתפעלות כשתראו את הרמה התרבותית, את האהבה השוררת במשפחה, המימות שולחן של שבת המלכה, שסביבו מלוכדת כל המשפחה.

השגת המשימה להנחיל את הערכים של תורה ומוסר לילדיהם משמשת תחליף ותמורה להעדר קניינים חמדיים. משפחות אלה, גם אם הן מסוגלות מבחינת הסטטיסטיקה כמשפחות מצוקה, אינן רואות את עצמן כאלה. אדרבה, הן עוזרות לאחרים, שיש להם פחות מהן, והן באמת עשירים, בגדר "איהוה עשיר" — השמח בחלקו".

גברתי היושבת-ראש, בהיסטוריה היהודית היה הרבה עוני, אבל לא מצוקה. אינני מסכים עם הטורמינו-לוגיה של צוות הלומדים שבועדת הממשלה, המציג מצוקה מול רווחה. המצוקה נכנסה לבית היהודי רק בעשרות השנים האחרונות, ואין זה מקרה שהדין-וחשבון קובע שהמצוקה החמורה ביותר מצויה דווקא בקרב עולי אסיה ואפריקה. ההסבר פשוט: בחוץ-לארץ, לפני עלייתם, היו ההורים בעלי הסמכות העליונה, שלה היו הילדים כפופים. משעלו ארצה הורידו המדריכים והעובדים הסוציאליים את האוטוריטה של ההורים והציגו אותם ככלים ריקים מתבונה ומדעת. על-ידי זה ניתק גם הקשר הטבעי של אהבת ההורים, ואת מקומה ירשו ההתנכרות האדישות והיאוש.

המשפחה המודרנית היא כיום יותר בית מלון מאשר בית. בבית מלון מבקשים תנאי נוחות ומותרות. בית ההורים חביב כמו שהוא, גם בהיותו צר, אבל המים. לצערנו נהרסו עשרות אלפי בתי הורים ונהפכו לבתי מלון, ומכאן המצוקה.

לאור כל מה שאמרתי, אינני סבור כי השקעות נוספות של מיליארדים — שאני מחייב אותן — יפתרו את בעיית המצוקה, כי הכסף לבדו לא יענה את הכל. כמובן אינני שולל, אלא מחייב הגשת סעד מירבי למשפחות הנזקקות, הן לסל המזונות והן לדיור אנושי. אבל יחד עם זאת ברור לי, וצריך להיות ברור לכל, שסעד בלבד אין בכוחו לפתור את בעיית המצוקה.

לא אדע אם ניתן בכלל עוד לתקן את המעוות של העבר. אנו משלמים יוקר רב בעד העבירה של שבירת המסגרות המשפחתיות ועקירת האמונה מלבותיהם של העולים החדשים והמוני בית ישראל.

חברי הכנסת, נסיק לפחות מסקנות ביחס לעתיד. אל נחזור על השיגאות הפטאליות ואל נהרוס את היחידה של המשפחה, עם כל המסורת ויראת השמיים הקיימת בקרב עולי גרווייה ובוכרה.

ובאשר לתיקון המעוות — אלה שקילקלו בוודאי שאינם מסוגלים לתקן. הדבר היחיד, לדעתי, שהמשפחה יכולה לעשות הוא לא להתבייש, אלא לבקש את אלה ששם אלוקים עדיין בלבם, שהם יקבלו על עצמם את

לאומית רחבה; אם ילדי מצוקה יוצאו מחוץ לתחום הממוקש של מאבק בין-מפלגתי; אם ייווצר בתחום זה לפחות אקלים חברתי שלא יהיה בו מקום לניצול מצוקה אנושית לשם צבירת יתרונות כיתתיים, ואם תהיה היחלצות של רבים למתן יד ולמתן לב לפתרון הבעיה, שהיא אולי הקובעת לגבי דמות החברה ומכרעת לגבי עתיד קיומו כמדינה יהודית.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הייבור לחבר-הכנסת שלמה לורנץ, ואחריו לחבר-הכנסת גד יעקבי.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

כבוד היושבת-ראש, כנסת נכבדה, לאור העובדה החיובית שראש הממשלה הקדישה רוב נאומה לבעיות חברה, מצוקה, משפחות מרובות ילדים — יורשה לי לציין שהייתי הראשון והיחיד לפני עשרים שנה שהעלה את בעייתן של משפחות מרובות ילדים מעל במת הכנסת, ושהתירע מעל במה זו במשך חמש השנים, מיום א' באדר תשי"ד ועד יום כ"ה בתמוז תשי"ט. עד שעקשנותי נשאה פרי והכנסת קיבלה חוק המחייב לתת מענק למשפחות מרובות ילדים.

אינני מהסס להכריז שאילו לא באתי לכנסת אלא למען זה, כדי שיתקבל חוק מענק למשפחות מרובות ילדים — דייג, אם כי גם היום אנתנו רחוקים ממענק בשיעורים הדרושים למשפחות מרובות ילדים. ברצוני לקוות שהנושא החברתי, ובכללו בעיית המצוקה, יתפוס את מקומו בממשלה ובכנסת באותה מידה שהנושא תופס את מקומו היום, ערב הבחירות. ואם באמת כך יהיה הדבר, יש לצפות שיתקן כל מה שטעונו תיקון.

ולגופה של הבעיה: אין אני מאמין שמאות אלפי ילדים רעבים ללחם. אבל אני מאמין ומאמין שאפילו פי שניים מאותו המספר שנוכר בוד"ח ועדת ראש הממשלה במצאים במצוקה. כי מצוקה אין פירושה עוני. המצוקה היא תופעת-ליווי של משבר רוחני.

בתקופתנו נתקיימה נבואת הנביא עמוס: הנה ימים באים, נאום ה', והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים, כי אם לשמוע את דברי ה'.

בזמנו כמעט שאין רעב ללחם, ובכל זאת קיים רעב במלוא מובנה של המלה, על כל ההשלכות השליליות שבו. המשפחה שרואינה בטלוויזיה היא משפחה במצוקה, למרות העובדה שנתגלתה — וכנראה זאת אמת — שיש לה הכנסה של 1,500 לירות נטו לחודש, ולמרות — ואולי דווקא — בגלל העובדה שמצאו טלוויזיה בביתם. אולי זה יצלצל כפרדוקס אם אומר שלא די לתת ולהכניס לבתי המצוקה, אלא יש גם לקחת ולהוציא מבתים אלה, ובעיקר את מכשירי הטלוויזיה. הטלוויזיה מפריעה לילדים בהכנת השיעורים הרבה יותר מן הצפיפות בדירה. מכשיר זה מכשיר אותם לאלימות, לפשע, ומגרה בהם יצרים אפלים.

המוקד הגורם למצוקה הוא לא דווקא המחסור בחומר, אלא הרבה יותר מזה המחסור ברוח. לא תיתכן — בשום אופן לא תיתכן — מצוקה בבית שבו קיימים רוחניות וסיפוק נפשי, בבית שבו יש השראה של שבת קדש וחגי ישראל. המצוקה יכולה לתפוש מקום רק בבתי שגורשו מתוכה מורשת העבר וחזון העתיד, בביתם שבהם אין עוד מקום לאמונה ולשכינה. רק שם מתהווה מקום למצוקה.

חוברת ל"ח, ישיבה תנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (לורנץ, מאיר, סנהדראי, יעקבי); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (סנהדראי, יעקבסון) —

וחמש שנים עד שיתפסו לכל עמקה את המצוקה הרוח-נית, כפי שארכו עשרים וחמש שנה עד שתפסו —

ראש-הממשלה ג. מאיר:
סוף סוף תפסו ?

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

— אינני אומר שלא תפסו ואינני אומר שלא עשו. אני אומר עד שתפסו, כפי שתופסים היום, את המצוקה החמרית. תודי, תפסו יותר עמוק, בהיקף רחב יותר ובתודעה עמוקה יותר את עניין המצוקה החמרית, מאשר תפסו זאת לפני עשר שנים, לפני חמש-עשרה שנים ולפני עשרים שנה. אני חושב שבעניין זה יכולה את להודות לי. אני תקווה ותפילה שלא יארך כל-כך הרבה זמן עד שכולנו נתפסו בכל עמקה את המצוקה הרוחנית ונגעה את הכל לתקן את מה שטעון תיקון.

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

דרכי קליטת העלייה ובעיותיה; (2) מסקנות ועדת הע"כ בודה בדבר הבטחת זכותם של אזרחי המדינה לתעסוקה ולעבודה.

כן הונחו: (1) החלטת ועדת הכנסת בדבר שינוי שמה של סיעת מק"י; (2) החלטת ועדת הכנסת בדבר עבודת הוועדות בפרגה.

היו"ר ט. סנהדראי:

נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר-הכנסת ש. יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע שהונחו על שולחן הכנסת: (1) מסקנות ועדת העבודה בדבר

ג. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה

דיון (המשך)

היו"ר ט. סנהדראי:

אנו ממשיכים בדיון סקירת ראש הממשלה. רשות הדיבור לתבר-הכנסת גד יעקבי, ואחריו לחבר-הכנסת גדעון האוזנר.

גד יעקבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

גברתי היושב-ראש, חברי הכנסת, סקירת ראש הממשלה והדו"ח שהניחה על שולחן הכנסת עוסקים בנושאים חיוניים וגורליים לישראל. ראש הממשלה אמנם הבהירה שוב את תפיסתנו בתחום המדיני, אולם בדיון היה מוקד דבריה בתחום החברתי, בענייני פנים. במישור זה אנו מצויים, לדעתי, בצומת דרכים. האחזיות לבחירת הדרכים לעתיד מוטלת על הדור הזה, נבחרו הציבור — הכנסת והממשלה. ההכרעות אשר יתקבלו יעצבו את דמות העתיד, דמות הארץ והעם גם יחד. שכן קיימת זיקה הדדית בין פני הארץ לאופיו ודמותו של העם החי בה. איכות החיים היא מושג המשכס את שניהם. ולזו — לאיכות החיים — היתה השפעה גוברת על רצונם של יהודים לחיות כאן, יהודי הגולה ובני הארץ כאחד.

דומני שלא אטעה אם אומר שהננו חייבים בדאגה גוברת לאיכות החיים בישראל — תרבות ההתנהגות, היחסים החברתיים, הפער בין רשות היחיד ורשות הרבים.

אחד ממוקדיה של איכות החיים היא איכות הסביבה ודמותה. בשנים האחרונות התחדדה מודעותנו לכך גם משום ירידת המתח הבטחוני וגם עקב תהליכי ההחמרה

באיכות הסביבה בישראל. הגורמים העיקריים לכך הם: הגידול המהיר בהיקף האוכלוסיה והצטופפות ברצועת החוף, כמגמה הפוכה ל"פיזור האוכלוסיה"; העובדה שכ-85% מן האוכלוסיה מתגוררים בערים; הגידול המהיר בתפוקה התעשייתית והחקלאית והעלייה המהירה בצריכת האנרגיה, הכימיקלים, הדשנים וחמרי ההדברה. בכל אלה יש כמובן גם חיוב. אלא שבהעדר תיכנון סביבתי-אורבני כולל ומחייב הם עלולים להיות לרועץ. חולשתו של זה בישראל, של התיכנון הסביבתי, חושפת אותנו יותר ויותר להתפשטותה של "מחלה האקולוגית", שסימניה הם: זיהומי אוויר, קרקע, מים וחופים, רעש, צפיפות ומפגעי נוף מחמירים.

לתהליכים אלה יש גם היבט חברתי. שכן השכבות במצוקה עלולות להיות קרובות של סביבה גרועה יותר מהמבוססות והעשירות. אלה יכולות לנטוש את מגוריהן הקיימים ולמצוא לעצמן אלטרנטיבות נוחות יותר. לפיכך יש להשקעות בתחומים אלה גם השפעה על מבנה חלוקת ההכנסה הלאומית.

לפיזור האוכלוסיה, יש כאמור, השפעה לא מעטה על רמת איכות הסביבה. מאז שחדר ימי המדינה היה יעד מוצהר, יעד מועדף. ואמנם בשנות העלייה ההמונית 1949-1951 הצליחה המדינה להעלות את חלקם של אזרחי הפיתוח בכלל האוכלוסיה. אך למרות זה גדלו מחו"זות תל-אביב והמרכז מ-417,000 תושבים ב-1948 ל-1,370,000 ב-1970, כלומר במלעלה משלשת רבעי מיליון נפש. על-פי תכנית פיזור האוכלוסין שהוכנה

מבחינת איכות החיים בישראל יש השיבות מרובה למצב התברתי ולמדיניות הסוציאלית. ממצאי דו"ח הוועדה לילדים ובני גוער במצוקה חייבים להדאיג את כולנו, ואם כי לא נחשפו, לפי דעתי, תופעות שלא היו ברובן ידועות קודם לכן, הרי הן שפכו אור חדש על מצב הטומן בחובו סכנה של פגיעה באיכותה של החברה בישראל - נושא שיקבע את גורלה אולי יותר מכל נושא אחר.

הדו"ח לעיתים מציע תכנית מבצעית-אופרטיבית, ומבחן המדיניות לעתיד יהיה בהגשמתן של ההמלצות האלה, במסגרת מדיניות כלכלית-סוציאלית מקיפה. המוקדים והמפתחות להתמודדות עם מצבים ותהליכים אלה הם השיכון, החינוך ורמת ההכנסה.

בשיכון ובחינוך - הדרך לשינוי סטרוקטורלי, שינוי מבני, שינוי בסיסי. במדיניות ההכנסות ובביטוח פנסיוני מקיף - המפתח לקיום השוטף. כמובן קיימת זיקת גומלין ביניהם. לפי דעתי, השאלה העיקרית העומדת לפני הכנסת ולפני הממשלה היא סדר העדיפויות הלאומי: צריכה פרטית גואה של אלה שיש להם מול הצורך בקידום הצריכה הציבורית החיונית לקידום המצב הסוציאלי. השנה יעלו השכר וההכנסות בישראל ב-7 מיליארד לירות. האם אמנם כתוצאה מכך הוטבה חלוקת ההכנסה הלאומית, או שמא פירנסה עלייה זו ב-7 מיליארד לירות בעיקר את האינפלציה, בעוד שחלוקת ההכנסה הלאומית לא הוטבה?

כדי להתמודד עם נושא זה יש הכרה, לדעתי, במסגרת השינוי הרצוי במבנה הממשלה, להקים משרד לרווחה חברתית, שיעסוק בכל הפונקציות להבטחת הכנסה ותעסוקה המצויים עתה במשרדי העבודה, הסעד והביטוח הלאומי, ובמידת-מה במשרד הבריאות.

במסגרת משרד ראש הממשלה מצויה גם המועצה הלאומית למחקר ולפיתוח, שמעשה על כה ראויים בהחלט לשבחם. אולם נראה לי שיש לשקול היערכות חדשה גם בשטח זה ולקראת העתיד. שכן המדע והפיתוח הטכנולוגי הם המקור המרכזי לכושר התחדשותו של המשק, ליעילותו ולרמת פריונו. מצוי בהם גם המפתח לפיתוח מקורות אנרגיה חדשים, והם גם התנאי ההכרחי לקליטתה של העלית הקיימת והצפויה לישראל.

כבר עתה כ-40% מן העולים הם אקדמאים. אולם זוהי סוגיית בלבד, שהרי המבנה המקצועי של הקהילות היהודיות במערב ובמזרח נעשה יותר ויותר אקדמאי כמעט במלואו. משק מודרני ומפותח המבוסס על מחקר בסיסי ופיתוח טכנולוגי הוא תנאי להגשמת תכלית קיומה של ישראל - קליטת העלייה.

לשם התמודדת מקיפה ורצינית עם נושא זה יש להגביר את המחקר השימושי והטכנולוגי במקביל למחקר הבסיסי, המפותח בישראל בלאו הכי. יש להקים ועדת שרים למדע וטכנולוגיה אשר תעצב את המדיניות בתחום זה, ולדעתו יש לשקול מינויו של שר למדע, טכנולוגיה והשכלה גבוהה.

לסיכום דברי, גברתי היושבת-ראש, אציין כי בצד ההכרעות והמבחנים החשובים שלפנינו בנושאי הבטחון והשטחים או בעיצומם של תהליכים המחייבים הכרעות גורליות בנושאי פנים.

איכות החיים והסביבה: הצורך המחודש בפיזור האוכלוסייה; תיכונן ערים חדשות וחיווק הקיימות; הקמת עירונית-גג מטרופוליטנית; התמודדות עם מוקדי המצוקה

ב-1963 היה על 51% מתוספת האוכלוסין להתיישב באזורי הפיתוח. בפועל עשו זאת 39% בלבד. ואילו במחוז תל-אביב ניתוספו מאז ועד נה 11,000 תושבים במקום 86,000 בלבד על-פי התכנית שאושרה על-ידי הממשלה. במלים אחרות: מדיניות פיזור האוכלוסין איננה מתגשמת דיה, ולכן יש השלכות ישירות על איכות הסביבה ודמות המדינה.

לעיתים יש, לדעתי, לחדש את היומה הממלכתית לפי-זור האוכלוסין במלוא היקפה, בין השאר על-ידי השקעות בתשתית גוברת לעידוד המגורים בעיר הפיתוח; לתכנן ולהקים שלוש ערים חדשות שישמשו מוקד משיכה לעולים ולבני הארץ; אופירה בשארם-א-שייך, ימת בפיתחת-רפיח ויהודה בהרי יהודה. וכן יש לחוקק את החוקים הנוגעים לשלושה תחומים אלה: איכות האוויר, פסולת מוצקת והרעש, שיביאו לידי קביעת סטנדרטים מחייבים בתחומים הללו.

יוסף תמיד (גח"ל):

חוקים יש, חוקים טובים. אך יש צורך באכיפת החוקים.

גד יעקבי (המערך, עבודה-מפ"ם):

מאחר שאני יודע שאתם בקי בתחום זה, הרי אחזור ואדגיש שלפי דעתי - למרות שאמרת, ומה שאמרת הוא נכון - יש צורך בשלושה חוקים בתחומים האמורים. זו דעתם של מומחים, ואני שמח להגיד שזו גם דעתם של ראשי השירות להגנת הסביבה שבמשרד ראש הממשלה.

יש להקים מערכת מסילות ותחבורה רכבתית עירונית ובין-עירונית שינועו בכוח החשמל וישמשו תחליף חלקי לתחבורה הפרטית והציבורית המוטורית. זאת לא רק מטעמים של נוחיות לנוסעים, אלא גם כדי להפחית את זיהום האוויר ואת תאונות הדרכים.

במגמה לשקם, לשחזר ולשמר את אתרי ראשית ההתיישבות והבטחון בארץ-ישראל בתקופתנו יש להקים רשות ממלכתית מיוחדת לכך.

יש גם להקים עיריות-גג משותפות לאזורים המטרופוליטניים של תל-אביב, חיפה וירושלים, אשר יטיטולנה לעצמן את תפקידי התיכונן, פיתוח התשתית והספקת שירותים משותפים לאזורים אלה.

לאחרונה הוקם שירות להגנת הסביבה במשרד ראש הממשלה. זהו ללא ספק צעד קדימה, ואני חושב שרבים, ואני בתוכם, יברכו עליו, אולם דומני שזה צעד לא מספיק.

נראה לי שיש לשקול לקראת ארבע השנים הבאות, במסגרת שינוי מבנה הממשלה, להקים משרד לתיכונן ולפיתוח סביבתי, שיבוא במקום כמה משרדים ורשויות קיימים, שפיצולם מונע, או לפחות מגביל, טיפול ממלכתי נאות בסוגיה זו.

הטבע והאולוהים הכתיבו לנו את מיקומו הגיאוגרפי, את אוצרות הטבע וגם את עיקר המשקעים. כל השאר הוא מעשה ידי אדם, פרי החלטותיו והתנהגותו. בישראל יש אפשרות רבה להשפיע על מהלך ההתנהגות. אנו בונים ארץ פתוחה, שלטתנו בהכנות המשאבים ובקרקע היא רבה. אבל דומני שאנו חסרים תיכונן סביבתי משמעותי. לשם כך יש צורך, לפי דעתי, להיערך מחדש, בתפיסתנו, בתודעתנו, ולכן בכלי הממשל העוסקים בתחומים אלה.

אין לטפול אשמת שוא על הממשלה, על מי משריה ועל ראש הממשלה בפרט, ולטעון שאין הם ערים ורגישים לנושא. זוהי עלילה שלא כדאי אפילו להשיב עליה. הדברים הרבים שנעשים בתחום הסוציאלי מעידים על עצמם. עם זאת אין מנוס מחשבון-הנפש ולשאול איך הגענו עד הלום. הרי לא חסרו לנו אותות ואזעקה, לפחות מימי מהומות ואדי-סליב ואלך. נראה כי גישתנו לבעיות אלה היתה אופטימית מדי. ההתקדמות הכללית במשק לא גרפה עמה את השכבות החלשות. לא היה די בכך שהענקנו קורת-גג לראש, תעסוקה לידים שוויוניות בשכר כעקרון מצחה. החלש לא השיג, גם בתנאים אלה, את המינימום ההכרחי. מתברר כי נחוצה מדיניות סוציאלית כוללת, שתקיף את כל פינות היינו, שתחלחל לעומק ושתכתיב את המדיניות לכל מוסדות המדינה, תלווה גם את מתכנן הערים, המשפטן, הרופא והמחנך. כשם שהרופא הטוב מטפל באורגניזם כולו ולא רק בסימפטומים בחלק מהגוף הכואב אותה שעה, כך צריך הטיפול הסוציאלי הכולל להקיף את מכלול הצרכים הנדרשים לחיים סבירים של הנצרך, ולא רק את מה שלוחץ עליו ביותר ברגע מסויים.

העובד הסוציאלי לבדו לא יעמוד במשימה. הנושא חברתי טרם היה לנושא מרכזי. אכן, במסגרת המדיניות הכללית יש לראות כיצד את הפרט ואת צרכיו ולקבוע קריטריונים כאלה שיאפשרו את ביצוע המדיניות הכוללת. אביא דוגמה: לפני כמה ימים האזנתי לתשורתיו השקולות של שר השיכון בגלי צה"ל. אשה אחת פתחה באזניו כי בקושי מצאה לבני-ברק דירה למשך חתונה ושישה ילדים. אין בדירה זו בת שלושה חדרים וחצי מותרות, כך אמרה, אך היא עלתה 110,000 לירות. אולם כאשר ביקשה אותה משפחה לקבל הלוואה המובטחת למקרים כאלה, נאמר לה כי מחיר הדירה עולה על המקסימום של 100,000 לירות, שנקבע לפי הנחיות הממשלה. שר השיכון, לאחר היריה קל, הודיע בו במקום כי משרדו יתגבר על התקרה שנקבעה. יפה ובתבונה נהג שר השיכון. אך מוכרחים אנו לשאול את עצמנו מה היה קורה אילמלא אותה שיחה מקדימת על גלי האתר, ומדוע מלכתחילה נקבע קריטריון שאינו בר-ביצוע, שהרי משפחה גדולה אינה יכולה בתנאים של היום לרכוש דירה מתאימה במקסימום שנקבע. לפי לשונו הוזירה של הדין-וחשבון שלפנינו קיימות נקודות תורפה במבנה השירותים החברתיים, כלומר יש בהם ליקויים.

כמו בענייני קליטת עלייה, כל מקרה סוציאלי הוא נושא לעצמו. גם במסגרת מדיניות כוללת נזכור שאין פתרונות סטיוניים. אף המדיניות שנקבעה במס הכנסה ובסובסידיות אין בה תועלת רבה. בסופו של דבר, הסוב-סידיה מועילה בעיקר למי שיכול לשלם את המחיר המלא של המצרך המסובסד בלאו הכי; ניכוי מס הכנסה עקב ילדים מרובים הם חסרי משמעות למי שהכנסתו הנמוכה בלאו הכי לא מחייבת אותו בתשלום מס.

הפתרון הוא בהבטחת הכנסה מינימלית לכל, על-די קביעה חוקית שכל אדם זכאי למינימום סביר של הדרוש לו לצרכיו, לפי נתוניו ולפי גודל משפחתו. הפתרון הוא בכך שעל-פי חוק תשלם המדינה לכל אדם את ההפרש שבין מינימום זה לבין השתכרותו בפועל. התש-לום יילך ויגדל ככל שגודל המשפחה. הפתרון הוא בחוק פנסיה שיבטיח גם לפנסיונרים ולקשישים את

החברתית, על-ידי החינוך, השיכון והבטחת ההכנסה; פיתוח המחקר המדעי והטכנולוגיה לקידום המשק ולקליטת העלייה; שינוי מבנה הממשלה והקמת משרדים לרווחה חברתית, למדע וטכנולוגיה, לתיכנון ופיתוח סביבתי במקומם של משרדים לרווחה חברתית, למדע וטכנולוגיה, לתיכנון ופיתוח סביבתי במקומם של משרדים כיימיים - הם חלק מהכיוונים הדרושים לעתיד. השנים הבאות תהיינה שנות מבחן בתחומי הבטחון והשטחים, אך לא פחות מכך בתחומי הפנים, דמות החברה ועיצוב העם ופיתוח המשק.

היו"ר ט. סנהדראי:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוזנר, ואחריו לחבר-הכנסת חזן.

גדעון האוזנר (המפלגה הליברלית העצמאית):

גברתי היושבת-ראש, כנסת נכבדה, כמה מהנתונים שנתפרסמו בדין-וחשבון של הוועדה לילדים ובני נוער במצוקה היכו את הציבור בהלם. ההגדרות של מרכיבי הקיפוח, או ה"נחצים" כלשון הדין-וחשבון, הן אמנם רחבות וכוללות ומכילות דרגות שונות של סבל ואביונות. גם עם כל הזהירות המחוייבת לבני נתונים סטטיסטיים אין להסיח את הדעת מן הקביעה בדין-וחשבון כי "בין רבע לשליש מאוכלוסיית המשפחות בארץ הן משפחות מקופחות או שרויות בסיכון, ומאחר שמשפחות אלה הן לרוב ברוכות ילדים, הרי שאוכלוסיית הילדים הגדלים במצוקה נאמדת ב-50% מכלל ילדי ארץ".

יחד עם זה מתפרסמים מספרים אחרים המעידים כי הייצור שלנו גדל בקפיצות ענק, כי רמת החיים הממוצעת בארץ עולה באופן תלול, כי השכירים מקבלים בממוצע יותר מ-1,000 לירות בחודש, וכי השכר החדשי הממוצע הכולל מתקרב ל-1,100 לירות בחודש. אדם מסתכל במספרים השונים, הסותרים לכאורה אלה את אלה, ואינו יודע במה להאמין.

האמת היא כי הסתירה היא לכאורה בלבד, וכי נכונות שתי הסדרות של הנתונים. השכר הממוצע אכן עלה בהרבה, אך לא משום שהשכר הנמוך כבר הגיע למינימום סביר, אלא מפני שהדרגות הגבוהות מקפיצות אותו. רמת חיים ממוצעת עולה לא מפני שכבר הגענו לרווחה לכלל הציבור, אלא מפני שרמת החיים של שכבות מסויימות יזקה קדימה. לפני משמכתך למטה מהדרוש לסיפוק צרכי משפחות אין תועלת מכך שממוצע השכר הוא גבוה. הממוצע אינו מקנה אשראי בחנות המכללת.

אם נוסף לכך כי באופן טבעי המשפחות השרויות במצוקה הן המשפחות הגדולות וכי יש קשר בין נצרכות לבין מוצא ערתי, מחריפה התמונה עוד יותר. מסתבר כי קידום טכנולוגי ופיתוח לחוד, ורווחה חברתית לחוד. להיפך, ככל שחלק מהאוכלוסייה מתקדם, גדל והולך הפער בינו ובין החלק הנחשל, שאינו יכול לעמוד בהתחרות הטכנולוגית המסחררת. במיורן זה החוק רץ יותר מהר ומשאיר את החלש עוד יותר רחוק מאחוריו.

כפי שצויין בדין-וחשבון, לא בסתימת הפער הישועה, אלא בהעלאה מהירה של רמת החיים בקרב השכבות החלשות. אין אנו רוצים חברה שיש בה שוויונות בעוני, אלא באוכלוסייה שאין בה מצוקה.

נתונים הוא קבוע ויציב; שביסודו הרי זה מצב של שלום ממש, ואין מצב טוב ממנו - שהעיקר איפוא הוא לקיימו כמות שהוא, את השאר "יעשו החיים עצמם".

אני בטוח שצה"ל לא נתפס ולא ייתפס לאשליה זו. הוא יודע שהמתיחות סביבנו ולא פסקה. הוא יודע שאין לסמוך על כך שמנהיגיהן של מדינות ערב יפעלו בהתאם לשכל הישר. במזרח הקרוב, עם מנהיגיו של היום, הכל אפשרי. אפשרית גם מלחמה שהפותרים בה יודעים שאין להם כל סיכוי לנצח, וסופה רק מפלה גוספת, סבל, דמעות ודם חינום.

אני בטוח שגם צה"ל, שכשמו כן הוא - צבא הגנה לישראל - זוכר ומכוון את כל פעולותיו והכנותיו בהתאם לכך. ברצוננו בשלום, עלינו לעשות הכל כדי שאויבינו לא יתפתו למלחמה, וזו יבוא, מוכרח לבוא, היום שהאויבים יהיו לשכנים.

אולם עלינו להתריע על הסכנה שמצב זה של לא-שלום ולא-מלחמה עלול, אם לא נהיה ערים לכך, לענות את תפיסתנו ופעילותנו המדינית. במקום מדיניות אקטיבית בית של שלום, המנסה לצלל כל הזדמנות, ולו גם הזדמנות מדומה, למראית-עין, כדי להפיץ את רצוננו בשלום ולקדם בכל דרך אפשרית את דבר השלום; במקום יזמות שלום מתמידות עלולה להשתלט במדינותנו הגישה שכל חכמתנו המדינית היא להתבצר באי-עשייה ובדריכה במקום.

ההחלטה של ראש הממשלה להמשיך בתפקידה גם בכנסת הבאה היא ערוכה רבת-משקל שלא ניתפס לסכנה זו. ותרשה לי ראש הממשלה, מבלי שאבקש רשות ממנה, למסור משפט מאחת השיחות המרובות שהיו לנו, שבמרו-כזן עמדה שאלת המשך כהונתה כראש הממשלה. ראש הממשלה אמרה לי: "אם ישנו מניע נפשי אחד העשוי להשפיע עלי לקבל את ההחלטה להמשיך, הרי זה חלומי לזכות להיות בממשלה שבתביא את השלום לישראל ולתרום את תרומתה הצנועה לדבר הזה". בשבילי זו הודעה חשובה יותר מאשר הודעות מדיניות פומביות.

הידיעה שצה"ל אינו מתכוון לנהל את המלחמה שבה תפתח מצרים לפי תכניתיה המוגבלות, והדבר עלול שוב להסתים במפלה מוחצת והרת-אסון למצרים; הידיעה שלא צפוי, לפחות בתקופה הנראית לעין, שלום כפוי על-ידי ארצות-הברית וברית-המועצות על ישראל, לדעתה של ישראל כמובן - כל זה העמיק ומעמיק את התיסכול בעולם הערבי, ובראש ובראשונה את תיסכולו של נשיא מצרים. היאוש מכל זה עלול גם להוליד מעשי יאוש ועלינו להיות מוכנים לכך. אבל הוא עשוי גם לפתוח פתח שדרכו תהדור למצרים הודאות בדבר כוונתה של ישראל לשלום שאין עמו כל רצון של כיבושים לשמם, כי אם רק דאגה לגבולות בטחון חדשים, מוסכמים ומוכרים. והרי נשיא מצרים עצמו גילה בנאומו האחרון, שאכן מצויים במצרים חוגים העשויים "להתפתות לאשליית האפשרות של שלום עם ישראל".

ישראל חייבת איפוא דווקא בתקופה זו להבליט לא רק את כוונתה לשלום, כי אם גם את דבקותה באותם היסודות שעליהם היתה מוכנה בעבר, ומוכנה גם היום, לגשת מושא-ומתן על השלום: מושא-ומתן ללא כל תנאים מוקדמים; מושא-ומתן בכל צורה שהיא, ובתנאי אחד בלבד - שבסיומו יהיה מושא-ומתן ישיר; מושא-ומתן שהיסוד שלו ומסגרתו של ההחלטה 242, אללא אם כן ההצעה הנוכחית של מצרים במועצת הבטחון הבטל

המינימום הדרוש לקיום בכבוד. הפתרון הוא בחוק שיכון שיקבע הסדרים וקריטריונים להגדרת זכות השיכון לפי התור. הפתרון הוא בהחלפת משרד הסעד, שלא ניתנו לו הכלים לביצוע מדיניות סוציאלית, ובהקמת משרד לרווחה חברתית. הוא לא יסתפק בחלוקת פירוים של קיצבאות, אלא יאמץ את "הגישה השיקומית", כלשון הדין-וחשבון. לאמור, שהסיוע ייהפך בהדרגה למיותר. הנצרך יוכל להשתחרר כעבור זמן מהקביים שהמדינה תספק לו זמנית בשעת הצורך. לא פרזיטים החיים על חשבון הציבור נקיים בקרבנו, אלא עובדים המתפרנסים בכבוד מיגיע כפיהם. דרושה כתובת אחת, מרכזית, לפתרון כל הבעיות הסוציאליות המבדות.

הדין-וחשבון של ועדת ראש הממשלה מתעכב בא-ריכות, ובצדק, על הדרכים לשימוש בסיוע שניתן, כי מתברר שלעתים קרובות אף המעט שניתן אינו משמש מנוף להקלת הסבל, ויש צורך בבקרה מתמדת על אופן הביצוע של מה שניתן לנצרך. זהו חלק חשוב מהמדיניות הכללת.

ראש הממשלה הודיעה היום על מדיניות חברתית חדשה וסימנה תמזורים לביצועה. היא בעצמה אמרה שצריך לחפש דרכים להעניק גם יותר מ-40% מהשכר הממוצע, באשר קשה לראות כיצד תתפרנס משפחה גדולה זה מ-400 לירות לחודש. לשם חיפוש אמצעים למימון מדיניות הסעד מן ההכרח שנסדרק מחדש את תקציב המדינה במסרק דק לראות מה עוד נוכל לקצץ שם. צריך שנבחן את מדיניות ההשקעות ונראה האם היא סלקטיבית במידה מספקת. כי ליד עידוד ההשקעות במשק חייבים אנו לעודד כעת את ההשקעה בדורות הבאים.

המספר המציין כי מחצית אוכלוסיית הילדים היא במצוקה אינו נותן מנוח. נשיא אמריקני דגול קבע שאין עם יכול להיות מחציתו הפשי ומחציתו משועבד. בשם סיסמה זו יצא אברהם לינקולן למלחמת אזרחים. אין עם יכול לחיות מחציתו במצוקה ומחציתו ברווחה. הבה נאמץ לנו סיסמה זו במלחמתנו בעוני. מצוי בדינו כעת דין-וחשבון כולל. עסקו בו צוותים רבים. ניגש לביצועו. לבסוף, מלה על עובד הסעד. לא אכנס לוויכוח בין המתנדב לאיש המקצוע, המשתקף בדין-וחשבון. מובט-חני כי יש מקום לשניהם בהוצאה לפועל של המדיניות החברתית. עכשיו נרים את המעמד החברתי של העובד הסוציאלי המתנדב המקצועי, כי מלאכת קודש הם עושים. כמוהם כמתיישב, כחייל, כמדען, כי עוזרים לעצב את נפש של הדור הצעיר.

במקורותינו מצויות שתי מובאות בעניין העוני. פעם נאמר: "לא יחדל איבון מקרב הארץ". דבר זה איננו מקבלי. את הציווי האחר נאמץ לעצמנו. הוא אומר: "כי לא יהיה בך אביון", לכן נחתור. הנה כי כן נקבעה המדיניות הסוציאלית של מדינת ישראל עוד בשחר ההיסטוריה היהודית.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חזן, ואחריו לחבר-הכנסת הורביץ.

יעקב חזן (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הסכנה המאיימת על התפתחותנו העתידה, הן בתחום הבין-לאומי והן בבניין חיינו הפנימיים, היא האשליה שהמצב שבו אנו

אבל ראשית כל כלפי פנים — וזה היום אחד הדברים הרגישים ביותר — שאנחנו מוכנים לנצל כל הזדמנות ולהיענות לכל הצעה, כדי להתקדם לקראת השלום. אל לנו לסטות מדרךנו זו. אל לנו להתיימש מהמצב הקיים. מדיניותנו זו דרושה לנו כלפי חוץ כדי שנוכל להתמיד ולהיאבק על שלום, שלום צודק ובר-קיימא, שיש עמו בטחון לישראל. מדיניות זו דרושה לנו לא פחות מזה כלפי פנים. לא תיתכן מדיניות פנים מתקדמת, מלבדת את העם, מגינה עליו מפני סכנות של התנשאות לאומנית, זילזול בזולת, וכתוצאה מכך קליקול מידות בכל תחומי חיינו ועיוות דמותנו המסורתית — ללא מדיניות שלום מתקדמת ועקבית כזאת הנראית לכלונו, ובראש ובראשונה לדור הצעיר.

ראש הממשלה ריכזה בצדק את דבריה בבעיות פנים. למותר לומר שהקידמה החברתית, הצדק הסוציאלי, החתירה ליתר שוויון, להעמקתה של הערבות ההדדית ולביטול ניצולו של האדם בידי האדם, היא בעיני מטרה נגובה כשלעצמה, מטרת חיינו הגדולה כציונים וכסו-ציאליסטים. זוהי מטרת חיינו המאמינים שקד בצדק תיפדה ישראל — בצדק כלפי הזולת, כלפי העם האחר, העם הערבי השוכן אתנו בארץ זו, ובצדק כלפי עצמנו, כלפי שכבות העם המקופחות, החיות בעוני ובדלות, על אף כל התקדמותנו בתחום זה במשך עשרים וחמש השנים מאז קום מדינת ישראל, התקדמות שאין לה אח דוגמה אצל עמים אחרים. כבעבר כן גם עתה איני מאמין בהגשמתה של הציונות הגדולה, המקבצת את גלויות עמנו בישראל, אלא כציונות מתקדמת-סוצי-אליסטית.

אך דווקא היום רוצה אני לדבר על הבעיה הזאת, בעיית הצדק הסוציאלי וההזדירה לביטולו של כל קיפוח כלכלי וחברתי בישראל, מנקודת-ראות בטחונית. אני עושה זאת מכיוון שהגני חושש שעלולים לקום בתוכנו חכמים, חכמי הכלכלה, ולהוכיח לנו שאין כל אפשרות גם לקיים בעת ובעונה אחת את מתח הכוונות הבטחונית, את כל ההוצאות הנקינות הכרוכות בכך וגם לחתור לפתרון המהיר, ככל האפשר, של הבעיות החברתיות הכאובות המעיקות על חיינו.

חברי הכנסת, אני, החי בכל נפשי, יום יום, את בעיית בטחונה של מדינת ישראל, אני, הזוכר יום יום שאנו נתונים עדיין בעיצומה של המלחמה על עצם קיומנו, קובע — דווקא מתוך כך — כי הבעיות הסוצי-אליות הן גם בעיות בטחוניות, כי שוויון סוציאלי, צדק סוציאלי, אחווה, שייכים לבטחון שלנו, הם חלק בלתי-נפרד ממנו. עמנו לא יוכל לקיים את עצמו, לא יוכל לעמוד במערכה זו, אם לא יהיה מלוכד, אם לא תשרוד בו אחווה, אם לא ישרדו בו מירב השוויון והשאיפה לשוויון. כאשר שני חיילים חוזרים מתעלת סואץ — האחד מהם הולך לסביון והשני לנחלאות בירושלים, ושניהם חוזרים אחר-כך פעם נוספת לתעלה — אין הם יכולים לקיים את עצמם של צה"ל כפי שזו דרושה לנו. אין הם יכולים לקיים את האחוה העמוקה ביותר, שהיא אחווה בין שניים. הם יוכל לקיים זאת אם יהיו בטוחים שהעם הזה שואף לכך שלכל הנמצאים בארץ הזאת ייעשה צדק, השאיפה לשוויון היא פעולה בטחונית ממדרגה ראשונה. היא חשובה לא פחות מהנשק המודרני ביותר.

יתרוננו על אויבנו הוא היתרון הסוציאלי. גם יתרו-ננו הטכני מעוגן ביתרוננו זה. את הטכניקות השונות

את ההחלטה הזאת; משא-ומתן על הסדר כולל, או על הסדר ביניים, שיהווה שלב להמשכו של משא-ומתן על הסדר כולל; משא-ומתן עם כל מדינה לחוד או עם כולן יחד.

עלינו לחזור ולהדגיש שלא יצאנו למלחמה כדי לכבוש שטחים חדשים, כי אם להגנה על קיומנו. אין אנו רוצים גם היום בסיפוח שטחים לשמם, אך לגבולות 1967 נחזור. הננו רוצים בגבולות בטחון חדשים, מוכרים ומוסכמים, אשר יקשו על התפרצותה של מלחמה חדשה; וגבולות שאליהם ייסוג צה"ל לאחר שנגיע להסכם של שלום. כל חזרה על העמדות הללו היא מעשה פוליטי רב-ערך ומשמעות.

הייתי רוצה לומר כאן מלה אחת על בעיות ההיאחזויות וההתחליות. קיים בינינו ויכוח רציני מאוד, ויכוח בין נאמני בטחונה ושלומה של ישראל. יש מכנה משותף לסוג מסויים של התחליות והיאחזויות: אלה הן התחליות והיאחזויות בשטחים שהממשלה קבעה ביחס אליהן את העקרון שיש לעשות את הכל כדי שש-טחים אלה יהיו את תוגרת הבטחון של מדינת ישראל. גם לגבי שטחים אלה יכול להיות ויכוח, האם כולם שייכים באמת לתחום זה. אבל תוך אמון הדדי אנחנו בטוחים ששום חלק בתוכנו אינו מתכוון לנצל את אמת-המידה הזאת כדי לחרוג מהמסגרת הזאת. אבל אני הייתי מזהיר את הממשלה מפני נטישת העקרון הזה ומפני התחלת היאחזויות והתיישבות בכל השטחים. זה עלול לשנות את מצבנו המדיני מיסודו.

אינני יודע למה יביאו אותנו שליטי ערב. אם המצב הזה יימשך שנים, ייתכן שכל מערכת המושגים שלנו תשתנה. יכול להיות שהם יכריחו אותנו לחיות כאן דור או דורות באיבה, דור או דורות — על חרבנו. אולי יביא הדבר לשינויים מהותיים בכל תפיסתנו בנוגע לכיוונם ומהותם של מעשינו. אבל כל עוד קיימת האפשרות של היום להגיע לשלום בטרים נעבור את הגבול הנורא הזה בין שלום אפשרי ובין איבה לדור — חייבת ממשלת ישראל להיזהר מאוד מלהסתכן במפעלים שהם מעבד להכרעותיה לגבי אזורי בטחון, שלפי דעתה חייבים להי-כלל בגבולותיה של ישראל כדי לקיים את גבולות הבטחון של ישראל.

דווקא בתקופה של רגיעה מדומה, של לא-שלום-ולא-מלחמה, היוצרת את האשליה שמצב זה הוא הקבוע, צריך רצוננו הכן לשלום להיראות גם כלפי חוץ, ולא פחות מזה כלפי פנים. ומבחינה זו אני משבח גם את עמדתה של ראש הממשלה וגם את עמדתו של שר החוץ, שענו כפי שענו על הצעותיו של נשיא תוניסיה בורגיבה. את חטאי אני מגלה: מהרגע הראשון של הופעת הצעה זו הייתי בטוח שאין בה ממש, שאין היא כנה. אבל גם אז הייתי בטוח שאנחנו חייבים לענות עליה בחיוב. ולכן שמחתי שזאת היתה התשובה. ואכן, התברר שלאחר התשובה הזאת בא הגימום של בורגיבה, ואחר הגימום באה ההודעה שהאני מוכן למשא-ומתן הזה בתנאי שאנחנו נודיע שהננו מוכנים לחזור לגבולות 1947. ושוב שמחתי שגם ראש הממשלה וגם שר החוץ אמרו: בבקשה, זו עמדתך, ואף-על-פי-כן אנו מוכנים להיפגש אתך, ללא כל תנאים מוקדמים. זו היתה גם תשובתה של הממשלה להצעה דומה — שהתפתחה באופן דומה — של שר החוץ המצרי בדגיה. ולגבי שניהם התברר שהיה זה תכסיס תפל ולא רצון אמיתי בשלום.

מדינת ישראל הוכיחה בעמדתה זו גם כלפי חוץ,

עצמם, אך הדבר החמור ביותר, שלא השכלנו להתמודד עמו במידה מספקת, בעוד מועד, הוא המצב של המשפחות מרובות הילדים. הברכה נהפכה כאן לקללה - קללה לילד, קללה למשפחה, קללה למדינה. גם כשהכנסותן של משפחות אלו עלתה במקצת שבמקצת, הרי העלייה לגפוש במשפחות אלו פיגרה תמיד אחרי העלייה הזאת. ומה אעשה, גברתי ראש הממשלה, ואני בטוח שהרגשתך היא כהרגשתי? הרי את יודעת כמובן, שגם כשמשפחה מרובת ילדים כזאת של 6 נפשות, 8 נפשות, 10 נפשות, מגיעה להכנסה של 1,200 לירות, 1,400 לירות, הרי היא חיה בעוני רב מאוד, הרי אין היא מסוגלת לספק את הצרכים החיוניים ביותר של הילדים.

שמחתי על הכרעתה של ראש הממשלה להמשיך עוד ארבע שנים בכהונתה הקשה. לא פחות מכך שמחתי על החלטתה להתרכז בתקופה זו בעיקר במערכה נגד אי-השוויון, הדלות המנוונת, תנאי החיים של הילדים הקובעים מראש את הנצחתו של הפער בין אלה שלמעלה לבין אלה שלמטה. התקוממתי בשעתי בכל לבי נגד מסמך "מדעי", אשר קבע לאחד מחקר רציני כביכול, שבעיית השוויון בין העדות - לא שוויון מהותי, חברתי ואישי - היא בעיה של זורות. לא היתה דרושה לי כאן למדנות רבה כדי לדעת שאת אף אות של אמת מדעית במסמך הזה. לי סספיק הסיון בחינוך הקיבוציים. משפחות מעדות המזרח הבאות אלינו כאשר ילדיהן הם עדיין תינוקות רכים או שהם גולדים כבר בקיבוץ ונכנסים לתוך המסלול הכללי של טיפול, חינוך והשכלה של ילדינו, מביני ואחר-כך כל הבדל ביניהן לבין משפחות מבני עדות המערב.

דוד בן-גוריון התפרץ פעם בשמחה רבה לקראת אחד מפרחי הטייסים באמרו: סוף סוף הגני רואה קצין טיס מבני עדות המזרח. היה זה בן קיבוצי, שאביו בא מגליציה ואמו מרוסיה. היום יכול דוד בן-גוריון למצוא שורה של טייסים מצטיינים שהם ממש מבני עדות המזרח.

חברי הכנסת, לפי דעתי יש לפתור בקצב מזורז, סוער, ממש, כמבצע צבאי, כמבצע בטחוני, את בעיית הדיור של משפחות מרובות ילדים, ואני מקדם בברכה את תכניתו של שר האוצר, אשר אושרה בממשלה.

יש להרחיב ולבנות בקצב מהיר את מערכת החינוך מלמטה. דמותו של האדם בישראל תיקבע לא על-ידי האוניברסיטה; היא תיקבע על ידי כך שיובטח כי לגיל שנתיים יהיה גנון חובה. שכן כאשר באים לבית-הספר לילדים שחלקם מגוון וחלקם לא מגוון, חלקם מגן וחלקם לא מגן, חלק המירוצן נגמר עוד לפני שהתחיל. הם מוכ-רחים להפסיד במירוץ הזה.

בזמן האחרון רבו ההתקפות על הקרן שקראו לה קרן ספיר, שחטאה היחיד היה שספיר הצליח לדכא סכום אדיר ולמסור אותו לרשות הממשלה, שכל כוונתה היתה לתת דחיפות עצומה לשני דברים: לבריאות ולחינוך, ודווקא לחינוך למטה. אני חושב שיש לעשות הכל כדי להגדיל את הקרן הזאת, כדי לשים קץ אחת ולתמיד לאי-השוויון של ילדינו מלמטה. אני בטוח שתוך זמן קצר נראה את תוצאות המאמץ הזה.

הפעולה שאנו עומדים לפניה היא פעולה גדולה, אינני מתבייש לומר: פעולה היסטורית. אני מאחל לממשלה הזאת, שיש לה עוד כמה חודשי כהונה, שתנצל את כל יכולתה כדי להכין את התשתית להסתערות

אפשר ללמוד, את הנשק הדרוש אפשר לקנות, לקבל ולייצר, אך עוצמתו האמיתית של הנשק הזה נקבעת על ידי מהותה של החברה שבניה מחזיקים בנשק זה. לנצל את הנשק הזה להגנת חייו, לנצל עד תום את כל יתרו-נותיו יכול רק עם אשר חייו בנויים על שאיפה ליתר צדק, ליתר שוויון, ליתר ערבות הדדית.

בימי מלחמה, מלחמה ממש, מלכדת הסכנה הכרוכה בה את העם על כל שכבותיו. מי אינו זוכר את רוח האחוה, השינתן ההזדהות של הפרט עם הכלל, הנכונות לעזרה הדדית, אשר הקיפה בגלים חמים את הישוב ערב מלחמת ששת הימים, מלחמה אשר לא רצינו בה ואשר כולנו הרגשנו שאין זו אלא מלחמה על עצם קיומנו כעם?

אך כיום חיים אנו בימים של לא-מלחמה ולא-שלום. התחושה היומיומית היא תחושת שלום של ממש, עד כדי שכחה שמאחורי כתלנו אורב האויב. הרגשת הסכנה הבלתי-אמצעית המאיימת עלינו נמוגה. את האחדות האמיתית והבלתי-מערערת של העם, את תחושת האחדות שבהאחדות זו, נוכל לקיים בעמנו רק על-ידי המערכה המתונה, הנראית לעין, המורגשת בכל מקום - נגד הקיפוח, נגד הדלות, נגד אי-הצדק הסוציאלי על כל צורותיו הקיימות עדיין במדינתנו.

אנו זכאים להיות גאים על הישגינו עד כה גם בתחום זה, אבל אל נברח מהביקורת העצמית הכנה. ביקורת עצמית זו הכרחית למען תקינות המעוות, התובע את יקונו, ולמען הבטחתה התקדמותו בעתיד. אני יודע וזוכר מה שעשתה מדינת ישראל בשביל אלה שהגיעו לחופיה - רבים מהם חסרי כל, ואיני מתכוון דווקא לבני עדות המזרח. גם ביניהם היו עולים שונים. כוונתי גם למאות אלפי עולים, יהודי אירופה השדודה, אשר הגיעו ארצה חסרי כל, נשמתם פצועה וגופם הרוס. מי אינו זוכר את תקופת המעברות, כאשר ישראל דמתה יותר לפתחו של גיהנום מאשר לפתחו של גן-עדן - גן-עדן העצמאות היהודית המתחדשת? אבל עובדה היא שזה כבר שנים שהפער הסוציאלי לא קטן, כי אם גדל. לא מהר, לאט, וזהל, וסוג ומתקדם שוב. ראשית כל, הפער בין אלה החיים על השכר לבין אלה החיים על התמורה מהוון. אבל גדל גם הפער בתוך תנועת העבודה עצמה, ובשבילי, כאיש תנועת העבודה, הוא חמור מן הפער בין האדם העובד לבין האדם החי על ממונו.

שר האוצר פנחס ספיר דוכא להתנאות במפעל האדירים שקם בישראל, בפלא התעשייה הישראלית, שהיה לו חלק גדול בכך. יצרנו ממש יש מאין. במשך עשרים יוחמש שנה עלה היצוא שלנו מ-50 מיליון דולר לשנה ל-2,600 מיליון דולר, לרבות סחורות ושירותים. הקימונה תעשיות שלא עלו לחלות עליהן לפני זמן קצר. הגנו הולכים ומשתחררים יותר ויותר מהתלות באחרים, גם בתחום הבטחוני. אך, לדעתי, הוא לא היה די ער לכך שלהתפתחות מזהירה זו, שהיה לו בה חלק כה רב, נטלוהו גם הצל הקודר של הפער המשוער בין עושר דוהר למעלה ודלות המשרכת את צעדיה בקושי במעלה ההר. אין אני מתכוון להטיל דופי בתעשייה הישראלית ככלל. רבים מבעלי התעשייה בנו את מפעליהם תוך גילויי יעילות, היצאות וחלוציות ראויה לשמה, תוך ניצול יעיל והגון של העושה אשר הוגשה להם על-ידי המדינה. אך היו גם לא מעטים שהתעשרו על חשבון הכלל, ולא היה די מאמץ לרסנם.

כאמור, לא יותר טוב היה המצב בין השכירים

שונים של המדינה הוקמו 35 עיירות פיתוח, והן הוקמו בתנופה, כאשר לא היו כספים רבים. אם יהיה הרצון הרי יש בידינו לעשות לא פחות מאשר עשינו אז עם הקמת המדינה.

אדוני הוֹשֵׁב-רֶאשׁ, נאומה של ראש הממשלה היום, נאום רציני וחשוב היום, מבטא, לצערי, מבט המתעלם מן העבר הקרוב. ראש הממשלה לא יכלה להשקיף אחורה בשביעות רצון ובהרגשה כנה שהממשלה הנוכחית אכן היתה ממשלה יוזמת בתחום החברתי. לכל היותר יכלה להבטיח היום כי הממשלה הבאה תהיה ממשלה יוזמת כזאת. כלנו מקווים לכך ומייחלים לכך, אך סיוס קדנציה של כנסת איננו הזמן המתאים להבטחות לעתיד, אלא לסיכומים של העבר. אם ממשלת ישראל, בהנהגת גולדה מאיר ומשה דיין, הביאה לנו תקופה של יציבות בטחונית ובטחון שמעולם לא היה לנו כמותו מאז ההתיישבות הציונית בארץ-ישראל, הנה ממשלה זו עצמה הונחה הונחה משוועת את התחום הפנימי: את המבנה הדמוקרטי של מדינת ישראל ואת תרבותה הפוליטית, את איכות החיים בה, את האמינות ביחסי העבודה. היו אלה ארבע שנים של התדרדרות בתחומים אלה ושל פיגור, שיקשה מאוד לתקנם במרוצת השנים הבאות.

אחד הדברים המאפיינים משטר דמוקרטי הוא יכלתו של המשטר לתכנן לטווח ארוך, בניגוד למשטרים אחרים, שלמעשה אינם יכולים לעסוק בתיכנון. הכונה אופיינית אחרת של הדמוקרטיה היא התגובה באיטיות, אך רצינית, על אתגר החברה והזמן, והיא מתפתחת בדרך אבולוציונית תוך היענות לאתגרים יותר מאשר תוך נקיטת יזמה.

האם התרבות הפוליטית הישראלית היא דמוקרטית? שיהי? שר האוצר מ'זלזל בפה מלא בתיכנון לאומי; הוא שייך עדיין לתקופה ה"הירואית" של הכלכלה הישראלית. אין אצלנו תיכנון; יש יזולו בתיכנון. לכן מתעוררים פתאום בברוק אחד ומוציאים מצוקה חברתית נוראה, מדיהימה, בחברה שהיא בעלת מסורת של חלום שוויוני. המצפון החברתי מתעורר, מחפשים אשמים, מוצאים את האשמים במקום שאינם; פעם אשמה הטלוויזיה, פעם אשמים בני עדות המורח המוציאים שכמוי כסף גדול לים לשמחות העניים שלהם. המצפון החברתי גם מחפש פתרונות, ומוציא אותם בתכניות גדולות, העולות ערב הבחירות, ובפילנתרופיה - בגיוס כספים פרטיים בדרך לא-ממלכתית ולא-פרדוקטיבית.

אני מתפלל על חברה-הכנסת חזן, שמצא לנכון לשבח את קרן ספי, בלי להבחין בכך שקרן ספי כשלעצמה היא טובה, אבל באיזה מצבורי כוח היא משתמשת, באילו שבילים היא הולכת, באילו ציגורות היא צריכה לזרום? השאלה איננה אם קרן ספי היא טובה או לא, אלא איך נוהגים בה - האם בדרך ממלכתית או פרטית.

אם נשתמש בדימוי של שר המסחר והתעשייה, אנחנו זורקים דגים לאגם כדי לחלק אותם בין הנצרכים, במקום לראו לכן שהאגם יהיה מלא דגים מעצמו.

כבר עשר שנים יש לנו ממשלה המורכבת ממפלגות הפועלים, ממנהיגים הטוענים כי הם אמונים על המסורת הסוציאליסטית. דאו מה צמח במשך השנים האלה, כיצד קרה שהצמיחה הכלכלית הגדולה, השיגשוג הכלכלי, התייעוש והיעור, יבוא ההון - כל אלה נעשו בקצב

הגדולה על העוני, על הדלות ועל הקיפוח בישראל. ואני מאחל לממשלה הבאה לאחר הבחירות, שיהיה לה הכוח להגשים את התכנית הזאת; ולכנסת הבאה אני מאחל שיהיה לה האומץ לעמוד לימינה של הממשלה. כי אפשר יהיה להגשים את השאיפה להעלות את דרגת חייהן של השכבות הנמוכות רק בתנאי אחד: אם יהיה לנו האומץ לקיים דרגת חייהן של השכבות הבינוניות ולהוריד את דרגת חייהן של השכבות העליונות. לזה נחוץ אומץ רב. ואני מציע לכנסת הבאה להתחיל לטפל בכך מיד עם הקמתה, לא רק לפני הבחירות, כי רק באופן זה נוכל להגשים את הדבר.

הי"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יגאל הורביץ, ואחריי לחבר-הכנסת תופיק טובי.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני הוֹשֵׁב-רֶאשׁ, חברי הכנסת, בארבע השנים האחרונות הפכה מדינת ישראל לכוה פוליטי ממדרגה ראשונה באזור כולו. אם לפני ארבע שנים היו עוד חוגים רחבים שראו את ישראל בגבולותיה הישנים כתופעה ארעית וחולפת, הנה היום גם המתנגדים החרדיים למדיניותה של ממשלת ישראל אינם יכולים להתכחש עוד לעובדה כי ישראל היא מדינה ריבונית ואומה ריבונית בת-קיימא, אומה שעתידי גדול נשקף לה.

עובדה זו איננה דווקא פרי ההצלחה של תפיסה מדינית זו או זו, אלא היא בראש וראשונה ביטוי מובהק ונחרץ לפוטנציאל הלאומי, החברתי, התרבותי והכלכלי העצום של מדינת ישראל ועם ישראל, ולא איזו יצירה מלאכותית. לפני יוני 1967 לא הכרנו את כוחנו, לא בטחון בכוחנו, לא חיינו מה רבה העוצמה שבידינו. היום השתן הפרספקטיבות: שוב איננו פועלים מתוך חולשה, להיפך - לפעמים יש הרגשה כי יש אצלנו כאלה החוששים מפני העוצמה יותר מכפי שחששו מפני החולשה ואפסית הכוחות, או יותר ממה שחוששים היום מפני החולשה ואפסית הכוחות אם הלילה מדמיינים אותם.

ממשלת ישראל ניוטרה את מדיניותה הכלכלה. לא רק כושר הנהגה בטחוני, אלא גם האירועים בעולם ובמדינות שסביב לנו, ובראש וראשונה עוצמה וחיוניות טבעית, הביאו לנו שנים אלה, שהיו אולי שנים של גילוי המצוקה הפנימית ושל התערעורת מוסרית מבפנים, אך אין לי ספק שבפרספקטיבה היסטורית יראו בעיני המשקף כשנים של התקדמות בטוחה והצלחות גדולות. עם כל ההישגים שישנם קיימת ההרגשה כי יכולנו לעשות שבעתים ולא עשינו זאת מתוך התרופפות פנימית וחולשת הדעת. קדישו את הקו הירוק, עיכבו ומנעו התנחלויות והקמת ישובים עירוניים, נקטו פעולות שהיה שונות, שמנעו את ישראל מלנצל את ארבע השנים שחלפו כדי לקבוע עובדות פוליטיות, עובדות שישנו את מהלך הדברים מכוח עצמם, בלי להמתין לרצון טוב שאיננו, לפיוס שיבוא מתוך פייסנות.

ואנו עובדים את הכנסת הזאת מתוך חשש עמוק כי מגמת הדברים בשנים הבאות - אם ראש הממשלה של היום לא תהיה מוכנה לכפות על חברה לצמרת קו מדיני אקטיבי, קו שאיננו מבקש להסתפק בשמירה על ההישגים, אלא שואף להוסיף הישגים חדשים - תהיה מגמה של ביבוז הפוטנציאל והאופקים הגדולים. בימי תחילתה של המדינה הוקמו 300 ישובים, בימי הרא-

— סקירת ראש הממשלה על פועלה (דיון) (הורביץ, קשת, טובי) —

כמו מדיניות הממשלה עצמה. שום התפארות עצמית ושום מליצות נבובות לא יחפו על הסכנות הגדולות הטמונות בהמשך המדיניות הנוכחית, על ההתדרדרות החברתית והמוסרית, ועל הוסר הפרספקטיבה שגורמת להם מדיניות הממשלה, בראשותה של הגברת גולדה מאיר.

דיבורי סרק על הרצון בשלום אינם יכולים לשנות את העובדה שממשלת ישראל היא כיום הגורם המחבל בשלום והמונע את השלום הנכסף בין ישראל והמדינות הערביות על-ידי דבוקתה בסיפוחים, בהתפשטות הטריטוריאליה, על-ידי ההכחשותה העיקשת לזכויותיו הצדקיות של העם הערבי הפלשתינאי, כפי שבא לידי ביטוי גם בהופעתה של ראש הממשלה היום; על-ידי התנגדותה למעשה לביצוע החלטת מועצת הבטחון ויתר החלטות האו"ם.

מעולם לא היתה המדיניות הישראלית הרשמית כה מבודדת וכה מוקעת בקיבוץ משפחת העמים כפי שהיא כיום בגלל מדיניות השירות לאימפריאליסטים האמריקאים והתבלה בעניין השלום.

דברי ההתפארות העצמית על ההישגים הסוציאליים מופרכים על-ידי כתב האשמה המחפיר — דו"ח הוועדה על מצוקת הנוער בישראל.

מדיניות הממשלה הופכת את ישראל יותר ויותר לנ"ע-עין לבעלי ההון הגדול, הזר והמקומי.

הכנסת מגיעה לסיום כהונתה כשהמצוקה מחמירה, העוני מתרחב, היוקר גואה, גדלים והולכים רווחי ההון ונדחקים העמלים למצב קשה יותר, גוברת האפליה הלאומית כלפי האוכלוסיה הערבית, כשהפער בינה לבין יתר חלקי החברה הישראלית נעשה יותר גדול.

סכנות חמורות, חברתיות ופוליטיות, אורבות לחברה הישראלית מהמשך הכיבוש ומהמשך העדר השלום, שהממשלה אחראית לו. זוהי כיום דעת רבים, שלא היתה עד כה ממשלה שאזינה כה אטומות להלכי רוח בציבור, לדעת הקהל, לתביעה עזיבורת — כמו ממשלה זו שבראשותה של גולדה מאיר.

הנה בשובע שעבר התקיימה במשך שלושה ימים שביתת רעב של הבישוף יוסף דאיה עם תושבי הכפרים איקרת וכפר בירעם בתביעה להחזיר אותם לכפריהם. תביעה מוצדקת זו רכשה את אהדתם ותמיכתם של רבים בקרב הציבור הישראלי, אפילו של אלה הנמנים עם המחנה של ראש הממשלה. תביעה אנושית ומוצדקת זו לעשות צדק לתושבי בירעם ואיקרת הדהדה אפילו באולם הישיבות של הממשלה, וקשה היה להתכחש לה. ובכל זאת עמדה כמחסום עקשנותה העקרה של ראש הממשלה, אשר חסמה בהכרעתה את הדרך בפני החזרת פליטי איקרת ובירעם. מדיניות הנישול והפקעת הקרקעות ממואכלוסיה ערבית הכריעה נגד התחייבות מוסרית של נציגי הממשלה, נגד החלטת בית-המשפט הגבוה לצדק, נגד קול המצפון והמוסר להחזיר את תושבי איקרת וכפר בירעם לכפריהם. אפילו לקבל את הבישוף יוסף דאיה לשיחה סדבה ראש הממשלה וקבעה שאין לה מה לומר לו.

תושבי איקרת וכפר בירעם ימשיכו את דבוקתם בכפריהם ולא ירפו, ומאבקם הצודק הזה ימשיך לעורר מצפונם של בעלי המצפון. וכשאנו מוחים ומוקיעים את עמדת ראש הממשלה חסרת התבונה וחסרת ההתחשבות בזכויות הצודקות של הזולת, אנחנו בטוחים שיקום כוח

מעורר התפעלות, אך בצורה כזאת שהשיכה בעצם, דווקא מבעלי אוריינטציה שוויונית, כי צמיחה כלכלית היא היא אמה-הורתה של המצוקה, וכי צמיחה כלכלית אינה מכשיר קסם המביא ליתר שוויוניות ולהעלאות רמת החיים, אלא הויפך — לפי טיבה צמיחה כלכלית בלא סלקציה מחוקת מאות אלפים לפינה, במצוקה, בפני גור, בתקופה מעגל-קסמים קשוחה. ממשלת ישראל לא חזתה את המצוקה עצמה מתחת לאפה ממש, היא המתינה לכך שהמצוקה תתפרץ בייאוש גדול, במרירות, בהיקף גדול שהדהים אותה. איננו שואלים כדי לגנוח את כדי לעוקן; זוהי שאלה פשוטה ונכונה: היכן היתה ההסתברות והיכן היתה הממשלה, מדוע הפתיעה אותן המצוקה, מדוע לא עשו די הצורך במשך עשר השנים שחלפו כדי להילחם בפער החברתי, והעדיפו להדוף את הביקורת, בטענה הנצחית "ראו מה עשינו, אנחנו כמו דינו", ובהבעה הנעלבת כל פעם שנמתחת עליהם ביקורת קונסטרוקטיבית?

אני יכול רק לקוות, גברתי ראש הממשלה, כי האסכולה של שר האוצר לא תהיה האסכולה הדומיננטית בממשלה הבאה, לא בתחום הבטחון ולא בתחום הכלכלה. של לו זכויות רבות, הוא עמד מאחורי מפעלים חשובים, אבל האסכולה הזו, הדוגלת ביבוא הון בכל מחיר, בצמיחה כלכלית קדחתנית, בלי לשקע בה יסודות איכותיים וללא סלקציה הכרחית — אסכולה זו אינה מתאימה לשנות השבעים. אנחנו מקווים שהממשלה הבאה תדע להיות מביעה של מנהיגות כלכלית ותב-רתית יוזמת, על-ידי תכנון כולל ועל-ידי היענות מהירה לאתגרים ולבעיות.

גברתי ראש הממשלה, קשה שלא להצביע על סימפטומים חמורים מאוד המתגלים בתרבות הפוליטית הישראלית, גילויים העלולים למעשה לגטרל ולהכשיל כל יזמה חברתית וכלכלית חיובית. אני מציע לממשלה לעיין במחקרו של ד"ר שבח וייס, איש המערך, על שיטות גיוס הפוליטיקאים בישראל. מסתבר שהגענו למצב שבו מרבית הפעילים והעסקנים המפלגתיים הם אנשי מוגנון בוכה, החלולים במפלגה ובמגנון, ומסתבר כי מוקדי קבלת החלטות הולכים ומתרכזים בידי אנשים מעטים, רובם אנשי מנגנון או ממזני המגנון. מטבע הדברים שחסרון הדמוקרטיה הפנימית במפלגות הישראליות הוא גורם מסורבל, מונע צמיחה של מנהיגות דינמית, ויש להצטער על כך שראש הממשלה הניחה לחבריה במפלגת העבודה להכשיל גם את ההצעה לשינוי שיטת הבחירות לכנסת וגם את ההצעה לשינוי שיטת הבחירות לראשי ערים. אילו היתה ראש הממשלה עומדת בתוקף מאחורי הצעות השינוי, שמפא"י החליטה לתמוך בהן מן השפה ולחוץ, כפי שעמדה מאחורי חוק בדר-עופר למשל, היינו הולכים לקראת ארבע השנים הבאות בהר-גשה טובה יותר, ולא בהרגשה של מרירות והיכשול, בהרגשה שארבע שנים הוחמצו החמצה משועת בכל הנוגע לאפשרות לערוך שידור מערכות מהותי במדינת ישראל.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחברי הכנסת תופיך טובי, ואחריו לחברי הכנסת ג'בר מועדי.

תופיך טובי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אזינו הישב-ראש, כנסת נכבדה, נאום הבחירות הארוך של ראש הממשלה היום הוא כשלעצמו כשלוך,

חוברת ל"ה, ישיבה הנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (טובי, קשת, מועדי) —

האוכלוסיה הערבית, יכולים אנו לתאר לעצמנו איון מערכת בחירות "טהורה וחפשית" צפויה לנו בקרוב.

אל תעביר מערכת הבחירות את חוגי השלטון על דעתם. ייזהרו משיטות ואמצעים פרובוקטיביים, שאמנם יכולים לגזול אי-אלה קולות מרק"ח ולמנוע ממנה ליהנות מייצוג אמיתי יותר בכנסת, כפי שהיה בבחירות הקודמות, ב-1969. בכך מסיבים אנשי המערך נזק רב לדמות החברה הישראלית, לדמוקרטיה, ומצמיחים כוחות הפאשיסם והריאקציה השחורה ביותר בארץ הזאת.

אני תקווה שרדכי אזהרה אלה בכנסת ירסנו את בעלי המימיות השפלות נגד כוחות השלום ואחוות העמים בישראל, ויעוררו בקרב אנשים אחרים תבונה ושיקול דעת.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות היבור לחבר הכנסת ג'בר מועדי, ואחריו לחבר הכנסת מרדכי ביבי.

ג'בר מועדי (קידמה ופיתוח):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, בתשומת-לב האזונית לנואמה של ראש הממשלה הגברת גולדה מאיר על פעולות משרדה. עקבתי בהתעניינות אחד הנושאים החשובים אשר ראש הממשלה דיברה עליהם בעניין החברה הישראלית ומדיניות החוץ של ישראל.

על כן, בשמי ובשם חברי, תברך שתי הסיעות — סיעת קידמה ופיתוח וסיעת השיתוף והאחוה — הנני מבין את הממשלה, ובמיוחד את ראש הממשלה, על מאמציה להבטחת חיים של רווחה לכל תושבי המדינה. אנו מעריכים את עמידתה האיתנה של הממשלה בפני כל הזרמים והסערות והזעזועים המדיניים בארץ ובמועצת הבטחון, וכן על עמידתה האיתנה בפנים הארץ, ומוקירים אותה על אשר התגברה בהצלחה על כל הקשיים.

רצוני לברך במיוחד את ראש הממשלה על ביקורה המוצלח בארצות-הברית ובמדינות אחרות, ועל כך שבתקופת כהונתה השיגה האשה הישראלית מעמד מכובד בארץ ובחוץ-לארץ.

באשר לעניין השלום, רצוני להדגיש לעולם הערבי כי ישראל כנה בשאיפתה לשלום אמת הנשען על כוונות טובות. אולם על העמים הערביים והעם היהודי לדעת כי בשלב ראשון של השלום יפסידו שני הצדדים הפסדים לא מעטים, שהרי אחד שלוש מלחמות רצופות במשך עשרים-וחמש שנים אך טבעי הוא שייוצר מצב מסובך. מכל מקום, אנו תפילה לאל שהשלום המוקווה יושג בתקופת כהונתה של ראש הממשלה, שלא ספק יביא בדכה ושיגשוג לכל עמי האזור.

ומכאן לעניין האזרחים הערביים החיים בישראל ובשטחים המוחזקים. אין ספק כי מצבם של אזרחים אלה הוא טוב מכל הבחינות. הם השיגו הישגים ניכרים בתחום הכלכלה, החינוך והפוליטיקה. אולם עם זאת חסרים הם דברים חיוניים רבים, בהשוואה לאזרחים היהודים החיים במדינות השונות בעולם. מכל מקום, עלינו לעשות מאמצים כדי למלא את החסר.

לאור זאת אנו מבקשים להגביר את המאמצים לשיפור מצבם של האזרחים הערביים, על-ידי פתיחת שערי משרד הממשלה בפני המשכילים הערביים, ובמיוחד אמור הדבר לגבי משרד החוץ. אין לי ספק כי צעד כזה

במדינה שיביא לשינוי העמדה העיקשת הזאת ויבטיח לעקורי בידעם ואיקרית לחזור למקום שבו נולדו וגדלו ובו רוצים להמשיך לחיות.

ועד בעיה ברצוני להעלות בדיון על משרד ראש הממשלה. בסוף השבוע הזה ייערך בברלין, בית הרפוב-ליקה הגרמנית הדמוקרטית, הפסטיבל העולמי העשירי של נוער וסטודנטים למען השלום והידידות בין העמים. כידוע משתתפת, כמו בכל פסטיבל כזה, משלחת נוער מישראל, נוער שוחר שלום ואחוות עמים, יהודים וערבים שייצגו את ישראל הדמוקרטית, המתנגדת לכיבושים וסיי-פוחים והשוואפת שלום אמת וצדק התובעת ביצוע הח-לטת מועצת הבטחון 242 ונסיגת כוחות צה"ל משטחי הכיבוש וכיבוד הדדי לריבונות ועצמאות כל מדינות הא-זור, לרבות מדינת ישראל, וכיבוד הזכויות הצודקות של העם הערבי הפלשתינאי. השתתפותה של משלחת יש-ראלית שוחרת שלום וידידות בין העמים נתקבלה בסיפוק והערכה על-ידי כל כוחות השלום התומכים ברעיון הפס-טיבל של אחווה וידידות בין העמים, לרבות כוחות השלום בארצות הערביות.

אויבי השלום והידידות בין העמים בכל מקום פועלים לחבל בפסטיבל עצמו.

הוגים שובניסטיים ולאומניים ערביים מסויימים, אשר הביעו את התנגדותם להשתתפות המשלחת היש-ראלית שוחרת השלום בפסטיבל, רק הוסיפו בכך לפעי-לותם של הכוחות האימפריאליסטיים וכוחות הריאקציה העולמית נגד הפסטיבל עצמו. חוגי השלטון בישראל אינם מפרגים גם הם בפעילותם נגד הפסטיבל, בכך שהחלו לפעול נגד השתתפותה של משלחת הנוער הישראלית בפסטיבל ולהכין פרובוקציות מסוכנות נגדה ונגד הפסטיבל עצמו.

זה כבר כמה ימים מזמינים אנשי הש. ב. בחסות הממשלה חברים מהמשלחת הישראלית לפסטיבל, מש-מיעים באזניהם איומים, דברי הפחדה, דורשים מהם לחתום על התחייבויות המנגדות לחובותיהם וזכויותיהם האזרחיות. אחרת יאונה להם דע עם חזרתם.

התנהגות פרובוקטיבית זו של זרועות השלטון בישראל משתלבת עם מסע כוחות השחר והריאקציה בעולם נגד הפסטיבל עצמו. אנו מזהירים בדיון הזה את חוגי השלטון בישראל מפני פעילות החבלנית הפרובו-קטיבית נגד חברי משלחת הנוער מישראל לפסטיבל, מפני כל מעשה עוין כלפי המשלחה, כלפי חבריה וכלפי הפסטיבל עצמו.

מאמצי הטרור והאימים המופעלים נגד בני הנוער, חברי משלחת הפסטיבל, הם חוליה בשרשרת אווירת הטרור והפרובוקציה, שמלכות אותה כיום זרועות השלטון בישראל, ערב מערכת הבחירות, נגד המפלגה הקומוניס-טית וציבור אוהדיה. אנו עדים שוב לתופעה של מאסדים שרירותיים ואימים על אזרחים חפים מפשע, הידועים בזיקתם הפוליטית ובאחרתם לרק"ח; אנו עדים לתופעה המבישה והשפלה, שהמטרה או מנגנון הש. ב. שולחים סוכנים מוסווים כשליחי אירגונים פלשתינאים כביכול לאנשים הידועים בקשריהם עם רק"ח, תוך נסיון שקוף לסבך אותם במה שנקרא על-פי החוק "כנונות לשתף פעולה עם סוכן זר". כשנמסר אדם כזה למשטרה בטירה, שוחרד למחרת היום, בראותנו שחוגי השלטון משתמשים בשיטות מלוכלכות אלה למלחמת הבחירות, בנוסף לצווי הריתוק המופעלים נגד פעילי רק"ח בקרב

לו חמדות חיים והנאות; וככל שהיצירה מקנה לו חמדות חיים והנאות, נעשה הוא פחות שקט ופחות יציב, יותר אכזרי בתביעותיו; ואלה שיש להם נעשים זלזלים יותר מאלה שאין להם.

אנו חיים בחברה שבה הערכים והאידיאלים נסוגים בצורה מדאיגה מפני החמרות, ועלינות הרוח ושאר הרוח הולכים ומתגמדים בפני אינטרסים צרים של תועלתנות אישית וקבוצתית. ובדרך זו מבקש החזק להכתוב לחלש את כל הנוח והרצוי לו, בלא נקיפת מצפון מי היא המשלם בעד מאוייו אלה, ועל חשבון מי יתגשם מבוקשו.

אדוני הוישב-ראש, במצב זה של מציאות קשה ואכזרית אני נישג לומר דברים מספר על בעיית המוצקה בישראל. בעיה זו אינה בחינת גילוי שלא ידענהו קודם לכן. היא התעצמה עם העלייה ההמונית מארצות המזרח, שאות נכסיה הותרה מאחור בארצות ערב. העולים הגיעו אז אלינו כאנשים עניים, אף-על-פי שלא היו עניים קודם בואם. אולם בתוקף הנסיבות האובייקטיביות שהיו, קלטנו אז העלייה הזו קליטה ענייה, שנמשכה שנים רבות מאוד, למרות ההתאוששות הכלכלית שהמדינה זכתה לה. תודעת מדיניות הקליטה הנוכחית לא היתה אז מופחתת בקרבנו כבימים אלה. רבים בתוכנו, בכללם טובים וחשובים, לא ידעו לאשרה את המציאות שבה חיו ציבורי העולים מאותם ימים, ותו העוני, הנחשלות והפיגור הרב שקמוטע לכולם, ונוצרה אוירה ציבורית כאילו המצב שנוצר טבעי ומובן.

הילד שזה עתה נטש את ספסל הלימודים בחו"ל לא היה יכול למצוא בקלות המשך חינוכו הטבעי בארץ בתנאים הכלכליים של אז. תנאי הקיום הכתיבו את הכל ובתנאים של אז טבעי היה, או כמעט טבעי היה, שיועדף הקיום הפיסי הרוחני. ילדים פנו לעבודה באין להם אף שרות ללמוד בבתי-הספר. נערים לא יכלו להמשיך בלימודים. אבות שאפוא שביניהם ילמדו, הסכימו להחן התנאים האיזורים להפקרת עתיד ילדיהם. המצב הזה, שנמשך שנים רבות, יצר משקעים שלא בקלות יוכלו לגבור עליהם בשנים שלאחר מכן.

אינני יכול, אדוני הוישב-ראש, לקבל את הקביעה הפשטנית, שלצערי נעשית לא פעם ללא ידיעה, שכאילו כל העלייה מארצות המזרח היתה עליית מצוקה. לא אבוא לקבוע כמה אחוז מהמשפחות שעלו מארצות המזרח בשנות החמישים היו משפחות מצוקה בארצות מוצאן, גם על-פי קנה-המידה של היום; זאת אשאר לחוקרים שיבואו. אך אין לי ספק שיש מידה של טעות בקביעתנו. איזו מידה? - גם זאת אשאר לקביעתם של חוקרים שיבואו.

מכל האמור רוצה אני להסיק שאל לנו להשליך את כל תומרת המצוקה על עברם של אנשי המצוקה בארצות מוצאם.

דו"ח הוועדה לענייני נוער במצוקה מיקד וחייד את חומרת הבעיה, שהיתה ידועה לנו שנים רבות קודם לכן, והוא נתן לנו אותות וסימנים. עד לתקופה האחרונה, אפילו היו אנשים שדיברו בלשון הדו"ח, היה היחס אליהם ספקני, לכל הפחות, אם לא נלעג ונועם, כי לרוב נחשדו בניצול "סוס" ערתי, ומכאן שהאזניים היו פחות קשובות, או אף בלתי קשובות.

חשיבות המכרעת של הדיון והשבון היא בשניים: (1) בהיותו מסמך רשמי, מטעם סמכות גבוהה ביותר במדינה - משרד ראש הממשלה, וראש הממשלה עצמה;

יעשה רושם טוב ויקרב יותר נקודות ההשקפה. כמו כן אנו דורשים לספח את האזורים הערביים לאזורי הפיתוח, כדי לאפשר הקמתם של מפעלים אשר יעסיקו את כוח העבודה מקרב הגברים והנשים.

בעניין החינוך אנו מבקשים לפתוח את שערי האוניברסיטאות בפני כל התלמידים הערביים ולהגהיג שנת השלמה כדי להכין את התלמידים המבקשים ללמוד באוניברסיטה. לאחר שנה זו יש לאפשר להם להתקבל אוטומטית בפקולטה שיבחרו בה. אנו מבקשים זאת עקב הקשיים העומדים בפני התלמיד הערבי, הנובעים מההבדלים ברמת הלימודים הקיימים בין בתי-הספר היהודיים לבין בתי-הספר הערביים.

חברי הכנסת, אשר ללשכת היועץ, רואה אני חובה לעצמי לציין בשם הסיעות הערביות את שיתוף הפעולה שלנו עם לשכת היועץ ואת ההישגים הגדולים שנפלו בחלקם של האזרחים הערביים בתקופה זו, הודות ליועץ ראש הממשלה, מר שמואל טולידאנו, שהשכיל לקרב לבבות ולנטוע אהבה בין שני העמים, הערבי והיהודי, בארץ. הוא ידע לגשר בהצלחה בין נאמנותו למשרדו לבין האינטרסים של האזרחים הערביים. ואמנם הוא נהג בתבונה והצליח מאוד בלכתו באורה מישרים זה. בשם חברי הכנסת הערביים ובוחריהם הנונו להחיות לו ולאחל לו הצלחה בשירותו לאזרחים הערביים.

אשר לאחינו הדרוזים ברמת הגולן - מצבם הפוליטי כיום אינו יציב. למרות מצבם הכלכלי המצויין, הם חיים במצב של מתח בגלל חוסר הוודאות ביחס לגורלם. מכאן שעל הממשלה להעניק להם אזרחות ישראלית, בדומה לאזרחים הערביים בירושלים העתיקה.

בחגיגות הנביא שועיב עליו השלום, בהן נכח גם השר ספיר כאורח כבוד, חזרו תושבי הרמה ותבעו להעניק להם אזרחות ישראלית. הם הביעו רצונם זה גם בפני השר שמעון פרס, כאשר ביקר באחרונה ברמת הגולן.

אשר לחיילי היחידה הדרוזית הקיימת זה עשרים וחמש שנים, הם היו הוכיחו את נאמנותם למדינה ויכלתם בלחימה. עתה ברור כי אפשר לסמוך על החייל הדרוזי כשם שסומכים על אחיו היהודי. ואמנם חיילי היחידה הדרוזית וחיילי משמר הגבול מהווים כיום כוח מוחץ. הם שומרים יומם ולילה על גבולות המולדת היקרה מאז קום המדינה ועד ימינו. על כן אתכבד להסב תשומת-לב ראש הממשלה לצורך לפעול להעלאת רמת החיים של אנשי היחידה ולדאוג למשפחותיהם, באשר החלטתם נחושה להמשיך ולהגן על גבולות המולדת היקרה הזאת.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הייבור לחבר-הכנסת ביבי, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

מודכי ביבי (המערך, עבודה-מ"ם):

אדוני הוישב-ראש, כנסת נכבדה, אנו חיים במצוי-אות, שאינה ישראלית דוקה, שגדול רעבונו של השבע מרעבונו של הרעב; אנו חיים בעולם שבו האדם מנסה בכל יכלתו להפך את האיוון שהחברה מטבעה מעוניינת בו; אנו נמצאים בעולם שבו סוגי האלימות עולים לשלבים חדשים, שהאלימות חדלה להיות רק פיזית, אלא היא אלימות שבדיבור, אלימות שבכתב, אלימות רעיונית ופסיכולוגית ואף אלימות כלכלית; עולם שבו האדם מאבד שיווי משקלו הרוחני ככל שהיצירה מקנה

חוברת ל"ח, ישיבה תנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (ביבו); התייחסות עם זכרו של א. ל. פינקוס ז"ל (קשת) —

לא תהיה כל החברה הישראלית שותפה בתודעת הצורך לפתרונה ונטילת חלקה באחריות. מי שמדבר על פתרון בעיית המצוקה ועושה הכל להתעשרות קלה, בספרות, בספקולציה, בהעלאת מחירים ובהעלמות מסים, ומי שאינו עושה חשבוננו של החלש בחברה שעה שהוא נוטל את חלקו מלוא הפניים מהעוגה הלאומית, אינו דובר אמת. לא ייתכנו שני אלה יחדיו. כל המכוון צעדיו הוא וצעדיהם של אחרים להתעצמות הפעה, עושה — בין מדעת ובין שלא מדעת — להגברת המצוקה ולהתמרתה.

לא אחת שומעים או בבית הזה דיבורים רמים ודמגוגיה סוציאליסטית כמעט מפי אותו דובר, אם לא מפי חבריו לאותה סיעה, בדבר הצורך בפתרון בעיית המצוקה, בד בבד עם פתיחת שערי ההתעשרות לרווחה בפני מי שיכול בקלות לעשות זאת, כמובן. שני אלה אינם יכולים לעלות בקנה אחד, ועל כן על הממשלה לקבוע תחומים למשך השנים הקרובות, הן לגבי עליית רמת החיים הכללית והן לגבי גודל הרווחים וגובה המסים. יש להגדיל מסים מההכנסה הפנויה של אלה שיש להם, ולהורים יותר אמצעים מהעוגה הלאומית לצימצום הפעד. במיוחד יש לראווג שתוספת המשאבים — ואני מדגיש: תוספת המשאבים — שייחוספו למשק בשנים הבאות יתחלקו בדרך שבה יזכה החלש במנה גדולה יותר מהחזק, על-ידי הפניית אותם משאבים באמצעות הממשלה לפתרון בעיות המצוקה והעוני.

על כן יש צורך גם בריסון רמת החיים, כל עוד לא סגרנו את פערי המצוקה.

ודבר אחרון הוא הצורך בטיפול האינדיבידואלי: לא רק הזרמת משאבים לקבוצות; יש גם לראות למה הגיע כל אדם ואדם בתוך קבוצה פלונית. גם בעבר עשינו כן, הזרמנו תקציבים לקבוצות, אבל לא בדקנו מה היתה ההתפתחות עקב ההזרמה הזאת. עתה חייבים לשנות את הצעדים הללו.

ואני תקווה כי בארבע השנים הבאות שיבואו עלינו לטובה נזכה אמנם לראות שאותה בעיה המסעירה את הציבור בחודשים האחרונים לא תהיה קיימת בתום התקופה שהממשלה הציבה לעצמה כדי לחסל את המצוקה.

(2) הצעדים המתחייבים מעשייתם עקב ההמלצות הנ"קובות בדיון-יחשבון זה.

אומר מיד, ולא על מנת לאזן את הביקורת, כי בעבר נעשו מעשים גדולים ורבים בהתמודדות גדולה ומתמדת עם בעיית המצוקה. אך לא תמיד בדקנו אם מה שעשינו הוא דווקא הנכון, הוא דווקא בכיוון הרצוי, הוא מה שזקוקים לו אלה שלמענם עשינו. קיימת עובדה מוכנת לכולנו כדבר שאין להרהר אחריו, למשל, ואני מביא רק דוגמה, שחופשות לילדים בבתי-הספר הן דבר חיוני וחשוב. אבל לא בדקנו, לא שאלנו את עצמנו מה ערכן של חופשות אלה לתלמידים ממשפחות המצוקה, כשהם חוזרים לבתיהם, לעתים האם עובדת, נדחסים בחדר קטן, ללא אפשרות לשחק, נפלטים אל הרחוב, על כל המשמעות הגובעת מפליטה זו.

נשאלת השאלה: האם הקביעה האובייקטיבית של החופשות לילדים מבתי-הספר אינה חלה באותה מידה על אותם ילדים שהבית שלהם אינו בנוי לספיגת אותם הילדים בין קירותיו? זוהי רק דוגמה אחת מני רבות, שיכולה לעלות ולצוף ביחס לגורמות שקבענו בחברה שלנו ולא בדקנו את חיוניותן ואת חשיבותן לגבי קטיגוריה חלשה זו. יתר על כן, עם כל המעשים הגדולים שעשאו היו גם תקופות של רפיון, אולם מעל לכל, מעולם לא נתפסה בעיית המצוקה בהיקפה הרחב כפי שהדיון-יחשבון עושה זאת עתה. גם כשההישג היה עצום, הוא נמהל בגידולו המתמיד של הפער במובנו הרחב וחדר הבעיה לא קהה.

הנה, למשל, הסטטיסטיקה מראה כי צפיפות הדיוור משלוש נפשות ומעלה בחדר ירדה מ-105,000 ב-1960 ל-54,000 ב-1970, וכן משפחות שגרו בצפיפות של ארבע נפשות לחדר ירד באותה תקופה מ-50,000 ל-18,700.

הישג מרשים זה לא היה בכוחו בלבד להקל מבעיית המצוקה. על כן בטיפול בשאלה חייבים לראות את כל ממדיה ולהתמודד עמם בעת ובעונה אחת. משום כך יש הכרח להתאים כלים לפתרון הבעיה העומדת לפנינו ולהפקידה בידי דרג בכיר ככל האפשר, שלא יהיה מצב כזה שחלק מהבעיות "יפול בין הכסאות" בשל העדר סמכות מרכזית אשר תכריע בכל שאלה שתעלה למען פתרונה.

בעיית המצוקה, אדוני היישוב-ראש, לא תיפתר אם

ד. התייחסות עם זכרו של אריה ליב פינקוס ז"ל

נעמוד בדומיה ונרכין ראשינו ביגון לפני האבידה הגדולה.

(חברי הכנסת מכבדים את זכרו של המנוח בקימה).

היו"ר ב. צ. קשת:

חברי הכנסת, צר לי להודיע לכנסת על פטירתו הפתאומית וללא עת של אריה פינקוס, יושב-ראש ההנהלה הצייונית, איש דגול שמילא את אחד התפקידים החשובים במערכות העם והמדינה.

ה. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה דיון (המשך)

אחר: תקריבו את השקפותיכם ועותיכם קרבן למען קיומו של עם זה.

ערכי תרבות ישראל, אהבת המולדת, העם והמדינה - לצערי, כל התחליפים לחינוך תורתי, לחינוך המבוסס על השקפה עתיקה היומין של ישראל - קודשא-בריך הוא ואורייתא חד הם - כל התחליפים האלה הוכחו כבורות גשברים, אשר לא יכלו המים. בגולה רואים אנו כמו עינינו את המשבר הנורא. אין מה שמועג את העם מטמיעה, מהתבוללות, והם אוכלים בנו בכל פה. וגם בארץ - זעזוע עבר בחלק מהמדינה והעם כאשר נתגלו בוגדים, מרגלים מתוך העם. הזעזוע עבר עלינו כאשר התגלו לא בהשקפותיהם, אלא במעשיהם, ובית-המשפט שפט אותם על מעשיהם אבל לא בודדים אלה, אלא מספר גדול יותר של צעירים נתפסים להשקפות הרסניות, השקפות המשמשות רקע לבוגדות.

ערכי תרבות ישראל לא נחשבים. אהבת העם, המדינה, המולדת, הרשו לי לומר בלשוני הפשוטה, ללא מליצות: אהבת ארץ-ישראל נחשבת בחוגים אלה כשריד ריאקציוני ואולי אף קלריקלי. ומי ידע מה היה קורה אילו כבר היה "פורץ" השלום ושערי קהיר, בירות ודמשק היו פתוחים לפני צעירים רבים משלנו. האם לא היתה חוזרת, לצערנו ולבשתנו, אותה תמונה ישנה שבגולה, על נישואי התערבות שלה, על הטמיעה וההתבוללות? בשנת 1970 הופיע מחקר של פרופ' שמעון הרמן, פרופסור באוניברסיטה העברית בירושלים, בספר על "ישראלים ויהודים". במחקר זה הגדיר פרופ' הרמן את הזהות היהודית בגדרים שאינם תלויים בשמירת המצוות, ולמרות הכל הגיע למסקנה כי "מידת קיום המצוות היא המשתנה המכריע בחקר הזהות היהודית". אסתפק בשני ממצאים שלו כעת. כאשר נשאלו סטודנטים יהודים במדינת ישראל אם היו בוחרים להיולד שוב כיהודים, ענו בחיוב: 94% מהתלמידים הדתיים, 76% מהמסורתיים ו-54% מהחילוניים. וכאשר נשאלו אם היו בוחרים להיולד שוב כיהודים אילו היו גרים בחוף-לארץ, ענו בחיוב: 84% מהדתיים, 75% מהמסורתיים ורק 37% המוגדרים כבלתי-דתיים. והמור ביותר הוא אם נשואה תשובותיהם עם תשובות הוריהם של סטודנטים אלה. אצל ההורים ענו בחיוב לשאלה זו: 86% דתיים, 84% מסורתיים ו-58% בלתי-דתיים. כלומר, יש כאן גם באופן יחסי ירידה גדולה בהרבה באחוז המזדהים בין דור המבוגרים לדור הצעיר אצל הלא-דתיים.

האם זה אור אדום מספיק? לצערי, לא רק על-ידי העדר הפניית תשומת-לב מספקת לבעיות הוטאים אנו, אלא גם על-ידי העדר פעולה יוזמת ומדברנת. ידועה אי-הנחת שנגרמה לנשיא שזר, שסיים לא מכבר את תפקידו כנשיא המדינה, כאשר ניתן פרס בשמו, וכמעט על-ידו, לאלה שעל-ידי פעולותיהם, הנקראות "תרבו-תיות", מערערים הם את זכות קיומו ומאבקו של העם על מדינתו וארצו. ומה יעשה הבן ולא יחטא כאשר פרס יצירה מסלעת ראש הממשלה ניתן לסופר ומשורר אשר עם קבלת הפרס מוסר ראיון לעתון ערב, ראיון אשר דברו ניבול-פה שזורים בו, אשר המאבק עם הממסד הוא יסוד פעולתו, אשר רואה בנישואין "תופעה מיושנת", ואשר שבועון פורגורפי במדינת ישראל מפרסם בומון מתן

היו"ר ב.צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת כהנא, ואחריו לחבר-הכנסת נח'לה.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, חברי כנסת נכבדים, קשה לנואם אחרי ההודעה של היושב-ראש בלי להביע השתתפות בצער על האסון שקרה.

קשר מהותי היה, לדעתי, בדברי ראש הממשלה בין פתיחה בענייני בטחון לבין דבריה על הבעיות החברתיות. אין כל ספק שכוח עמידתה של ישראל במערכות הבטחון קשור בכוח שמגלה החברה באיוון החברתי הקיים במדינה.

לא פעם הודגש שבמערכות השונות יצאנו מנצחים בזכות המורל ששרר בקרבנו, בקרב הנוער, ואין לך אפשרות לבנות נוער במורל נבוה ללא יסוד חברתי מאוון ומוצק. ואינני בא לשלם מס שפתיים כשהגני אומר שהיה מקום להתרשם מההישגים, ועוד יותר מהמחדעות לצורך בטיפול בהתקדמות בשטח החברתי, לא מעטות הבעיות העומדות לפנינו, ולא פעם עומדת לפנינו שאלת העדיפות אשר עלינו לתת לבעיה אחת על חברתה. וכשם שאין אדם אשר לא ישגה, כך אין ממשלה אשר לא תשגה. ולפעמים היה צורך בהדלקת אור אדום כדי להפנות תשומת-לב ראויה ומספקת לבעיה. אבל יצויין: היתה נכונות לראות והיתה ערנות לראות בעיות מצוקה חברתית ולהתפנות להן גם בשעה שבעיות אחרות דרשו תשומת-לב מלאה.

לי נדמה כי זה ההישג העיקרי. במלוא ההצלחה בפתרון בעיות לא יכול להתברך אף אחד, לצערנו. וכשא-עבור כעת לדון בצדדים שליליים שעלי, לצערי, להתריע ולחזור ולהתריע עליהם, לא כדי לבקר, אלא כדי לתבוע תשומת לב מספקת לפתרונן, ולפתרון בדרך הרצויה והאפשרית היחידה, ברצונו לחזור ולהדגיש כי מה שאמרתיו קודם בשבח העשייה הממשלתית לא בא כמס שפתיים ואף לא בא כדי לאזן בין אורות לצללים. כשם שאין עבירה מכבה מצווה, כך מחול איננו שולל עובדות העשייה. על העשייה יבורך העושה, ועל המחולל ייתבע לעשות ולעסוק בו.

ראש הממשלה אמרה כי היא רואה בקליטת העלייה לא מעשה פילנתרופי, אלא פעולה למען קיום העם היהודי. ללא כל ספק גם מפעל החינוך, שלו הקדישה ראש הממשלה חלק נכבד מדבריה, הוא מפעל למען קיומו של העם היהודי. והמפעל החינוכי הזה איננו מבטיח את הצלחתו רק במסגרתו, אלא בראש ובראשונה בתכנון. וכאן דמה לי כי נדלק אור אדום אשר לו מוכרחים הנתן-נים לבעיות. קיומו של העם להפנות תשומת-לב ולהסיק מסקנות מתאימות.

נשאלתי לאחרונה על-ידי איש תנוון: אם ישאלוני איך מיישמים את החינוך לערכי תרבות, לאהבת המולדת, המדינה ועם ישראל - מטרות החינוך המוגדרות בחוק במדינת ישראל - מה אענה? והשבת לי: עם מקוין קרבנות עצומים למען קיומו. עם ישראל הקרוב בשנים האחרונות קרבנות מבין הנוער שלו. נפלו רבים רבים בקרבות למען קיום העם. אני מציע פעם להקריב קרבן

1945, שנחקקו בתקופה המנדט הבריטי. לאחר שהכנסת ביטלה תקנות אלה חזרו תושבי הכפרים האלה ודרשו להחזירם לכפריהם.

גברתי ראש הממשלה, תמוהים בעיני הדיבורים על בעיות בטחוניות הקשורות בהחזרתם של תושבי הכפרים האמורים לכפריהם, בשעה שהממשלה מתירה למאה אלף מבקרים לבוא מדי שנה לישראל מארצות ערב השונות, לרבות ארצו של מועמד קדאפי. אם מבקרים אלה אינם בחזקת סכנה לבטחון המדינה, הנה כיצד זה החזרתם של תושבי איקריה ובידעם תהיה בחזקת סכנה לבטחון המדינה, בעוד שחלק גדול מצעירי שני הכפרים משרתים בצבא, במטרה ובמשמר הגבול?

אני סבור כי הנדחים והסבל הנפשי שהיו למנת חלקם של פליטי איקריה ובידעם במשך עשרים וחמש השנים האחרונות יש בהם די והותר. הם ידעו סבל הרבה, ואף-על-פי-כן נהגו בשיקול דעת והלכו בדרכים חוקיות ולגיטימיות כדי לשוב לאדמתם ולכפריהם.

אני אישית הייתי בין אלה אשר קיבלו בומנם בהכנעה את החלטת הממשלה, ואף-על-פי-כן האמנתי, וממשיך אני להאמין, כי ישראל היא סמל לרמוקרטיה האמיתית במזרח הזה, וישראל לפיד הצדק החברתי והשוויון. אני מבקש איפוא ממך, גברתי ראש הממשלה, לעיין מחדש בהחלטת הממשלה, כדי שהעולם כולו יראה כי בני שני העמים, היהודי והערבי, יכולים לחיות בשלום ובהבנה ואמנם להחזרת תושבי שני הכפרים לכפריהם יהיה הד חיובי במישור הפנים והחץ. כולי תקווה כי ממשלתנו הנבונה תתייחס באהדה לדברי ותעיין מחדש בעניין ההומני הזה.

גברתי ראש הממשלה, אני רואה חובה לעצמי לציין בהערכה את המאמצים שנעשו על-ידי היועץ לעניינים ערביים, מר שמואל טולידאנו, ביחס לשיפור מצבם של האזרחים הערבים. אכן אנו מעריכים מאוד את המאמצים האלה, על כן אנו מבקשים מאוד להרחיב את סמכויות משרדו ולהעמיד לרשותו את כל האפשרויות הדרושות כדי שיוכל למלא את חובתו לקירוב לבבות ולסלילת הדרך לדו-קיום של אתווה בין יהודים וערבים.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו לחבר-הכנסת אורי אבנרי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, דומני שעם תום כהונתה של הכנסת השביעית, הדיון היום איננו על משרד ראש הממשלה, אלא על ראשות הממשלה, ומטבע הדברים גם על ראש הממשלה. אין ספק שראש הממשלה והממשלה, בתור כוה, נתברכו בהישגים רבי-ממדי שות, שרוב היתר בוודאי העלה ויעלה היום על גס. ואנו, כדרכנו, לא נתעלם מהם. אנתנו, לעתים אף יותר מעמיתיה של ראש הממשלה, ידענו לחלוק לה שבחים בשעות של עמידה איתנה, כאשר הרבה לבבות נעצרו בחדרה ובתקווה לעמידה כזאת.

אך דומני שבאותה עת עצמה ובאותו צדק עצמו מה שעלול להיות חסר בדיון היום הוא קנה-מידה סביר והוגן של תגובה על מכלול של עיוותים, מחדלים, שגגות ואף עוולות שליוו את תקופת שלטונה של ראש הממשלה של עת היום הזה. וכפי שזה ניתק, במסגרת של דקות ספורות, אגע בכמה מהם על קצה המזלג.

הפרס לו דברי תועבה של אשתו לשעבר, המבוססים על חיי הנישואין שלה? הנוער קורא כל אלה, ובקראו זאת האם אין מתערער אצלו כל היסוד אשר עליו דוברים אנו לבנות?

מה יכול לשמש מחסום? אותה תרבות חדשה שקמה במדינה, תרבות של "מלכת האמבטיה" ו"שיעור" ו"סטטוס-קוו-דיס", או אותה אובייקטיביוציה, כביכול, של הדת ותופעות הדת ולימוד הנצרות והערכתה כתופעה זהה השווה? אוי לאזניים שכך שומעות - לדברי אלקים חיים?

ותורשה לי עוד דוגמה, מבחינה אחרת. היו שחלמו על כך שמדינת ישראל תציל את העם היהודי מטמיעה ומהתגבלות, תהיה מרכז רוחני לעם כולו. בתחום אחד עומד הדבר להתגשם. קם מפעל עצום של מבצרי התורה בארץ-ישראל, כולו בנוי על התנדבות. העזרה הממשלתית שניתנה לו אינה אלא חלק זעיר מהמאמצים שהושקעו בו: הישיבות הקדושות. לצער, מעטה מאוד ההכרה של מפעל זה בקרב כל האוכלוסיה, ולצערי הגדול עוד יותר מועטת הערכתו והערכת חשיבותו לקיום העם כולו, לקשריו עם הגולה. הטל נומרוס קלאוזוס על דחיית גיוסם של בני ישיבות לצבא. חוטל על-ידי כך מחסום בפני הקמת ישיבות חדשות, ויש מוסדות תורה מהגולה אשר רצו לעלות ארצה ולהמשיך כאן בהקמת הגשר לקליטת נוער זה, נוער יהודי, בעל הכרה יהודית עמוקה, ועל-ידי כך נמנעה עלייה ארצה.

אני מאמין בלא כל סייג לדברי ראש הממשלה, שכאשר פרשה את מסכת העשייה לא עשתה זאת כדי להרגיע. אני מבקש שאימניו גם לי שכאשר אמרתי דברים שאמרתי - לא לשם התנצחות, ולא כדי להקניט, חלילה, אמרתי אותם. באתי להפנות תשומת-לב לאור אדום שהודלק, שקיים, שדורש ותובע התייחסות אליו, התייחסות אשר תביא בסופו של דבר להכרת הדרך היחידה להבטחת קיומו של עם זה בארצו ובמקומות גלותו.

נקווה שרבים יראו אותי, נקווה שרבים ולמדו לקח, ומתוך לימוד לקח זה ינקטו את האמצעים המתאימים והדרך המתאימה להבטחת קיומו של העם היהודי, הדרך היחידה התואמת את מהותו ואפשרויותיו - דרך התורה.

היו"ר ב. צ. קשת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אליאס נח'לה, ואחריו לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

אליאס נח'לה (שיתוף ואחוזת):

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בבואי לדבר על פעולות משרד ראש הממשלה רואה אני חובה לעצמי לנגוע בנושא חשוב ורגיש מאוד, הנוגע לארבע מאות אלף האזרחים הערבים הישראליים. מדובר בבעיית איקריה ובידעם, שהעסיקה את השידורים, את עתונות הפנים והחץ בשל חשיבותו של נושא אנושי זה, הנמצא זה עשרים-וחמש שנים ללא פתרון. אף-על-פי-כן ממשי-כים ומימטו תושבי שני הכפרים האלה לדבוק בצדקת עניינם ככל שירכו הימים, וזאת משתי סיבות: האחת - הרחקותם מכפריהם משנת 1948 על ידי צה"ל, שהבטיח להחזיקם בתוך 15 יום; והשנייה - החלטת בית-המשפט הגבוה לצדק משנת 1951, שהכיר בזכותם של תושבי שני הכפרים לשוב לאדמתם ולבתיהם, אלא שהחלטתה לא בוצעה בהסתמך על התקנות לשעת חירום משנת

לזיוויה והרדיו וטען להודמנות שווה בעוד שחסם את הקשר הישיר בין המועמד לנבחרי. היינו עדים לתהליכים אנטי-דמוקרטיים גוברים והולכים בפעולתה של ממשלה זו.

ממשלה זו נתנה לאזרח לא אחת מופת לתכססנות ולציניות מרחיקה-לכת. צר לי, גברתי ראש הממשלה, זכותך היתה לומר לפני כמה חודשים ושנים: לא ארוץ שוב לבחירות; זכותך היתה לומר: ארוץ; זכותך היתה לומר: אני שותקת. אבל לשם מה לומר לעם בגלוי וב-פומבי עוד באוקטובר 1972 - ואני מצטט מתוך העתון "מעריב", מיום 29 באוקטובר 1972 - את הדברים הבאים: לשאלה של העתונאי "מה אפשר לעשות כדי שתמשיכי בתפקידך גם בקדנציה הבאה?" תשובתה המ-יידית והפסקנית של ראש הממשלה היתה: "תסובבו את הלוח עשר שנים אחורנית, ואז נראה..." לשם מה צריך היה לומר זאת לעם?

לשם מה היה צריך לומר לעתונאית האיטלקית את הדברים הבאים - ואני מצטט שוב מן העתון "מעריב", מיום 26 בנובמבר 1972: "כאשר פלאציי שאלה את ראש הממשלה אם באמת תפרוש, אומרת גולדה מאיר: 'את מלת כבודי אני נותנת לך. בחדש מאי הבא אחיה בת 75. אגוקב בתאריך: אוקטובר 1973. אני יודעת כי רבים אינם מאמינים לי, אך עליהם להאמין; אחרי שיסתיימו הבחירות - שלום. את מלת כבודי אני נותנת לך'". מלת כבוד, גברתי ראש הממשלה? כך נחנך את הדור הצעיר? מה גשתנה מאז, מה התחולל מאז? מי ביקש ממך להתחייב לכאן או לכאן? למה גלמדת את הנוער שמלת כבוד של ראש הממשלה היא תכסיס?

אדוני היושב-ראש, ממשלה זו במידה רבה לא נוהלה, לא רוכזה, לא היתה בה יד מכוונת. מדי שבוע הד-ליפו שריה הדלפות בענייני חוץ ובטחון, איש ככל אשר ידבנו לבו, לצורך אינטרסים כיתתיים ואישיים. הברז הזה לא נסתם עד עצם היום הזה. כל שר הופיע במדי-ניות חוץ פרטית שלו, בהכרזות לעולם כולו, על כל הנזק ההרסני שווה גרם למדינת ישראל.

דובר מרכזי של המפלגה, המזכיר הכללי של ההס-תדרות, הציע נסיגה חד-צדדית מהשטחים. ואיש לא בלם את פיו, איש לא השתיק אותו, עם כל ההרס אשר ליווה את ההצעות האלה, שהעמידו את הממשלה כולה כממשלה הטוענת לעתיד בלתי-סבירות, בלתי-צודקות ובלתי-אחראיות.

ועל הכל - אותה פסיביות, אותו פטאליסם במ-דיניות החוץ והבטחון, עם הטפיחה העצמית על הגב, בטענה כי "אנו גרמנו לעמידה בכל הקווים, כי רק בגללנו לא היתה נסיגה". כאילו היום לא ברור בעולם כולו, שהאינטרס האמריקאי במידה רבה הוא שגרם לכך שלא נסוגו, כי לו היה הדבר תלוי בממשלת ישראל היינו מוזמן בקווים הרבה יותר פנימה. זהו אותו אינטרס אשר מחזיק צי שישי בנאפולי, שבונה בסיס בפיראוס, ששולח תגובות לאיראן ושולח פטרומים לערב הסעודית - הוא אשר שולח פטרומים לישראל. וטוב שיש שיתוף אינ-טרסים כזה, הוא חיובי.

הגענו לכך שסאדאת יכול היה לומר שאמריקה תקיפה בנושא המזרח התיכון אף יותר מאשר ישראל עצמה. וראש הממשלה מצטדקת. אם אנו עומדים היום

ראש הממשלה הקדישה היום חלק נכבד מדבריה לבעיות פנים וחברה. הבוא עליה ברכה על כך. אולם עם כל הרצון הטוב, דווקא בשעה של פרידה עם סיום כהונתה של כנסת, ללא רצון התנצחות, יש לשאול: אילו פנים יש לכך כאשר מפתנים - אפילו מבחינת הפנייה אל הכנסת - לנושאי חברה ופנים ביום הא-חרון, מאחר שבמשך ארבע שנים כה רבו המחללים בצ-מרת בנושאים הללו של פנים, חברה ומשק? האם באים היום להעלות זאת בפרופורציה כל-כך גבוהה, משום שפתע הוברר שאלה הם נושאים מרכזיים מאוד בחיי הציבור והאומה? משום שכל הסקרים אומרים שה-ציבור יקבע את עמדתו במידה לא-מבוטלת בגלל עמדות. פעילויות או מחללים בנושאי פנים? האם זוהי התייחסות נאותה ורצינית די הצורך?

כשם שכל כך מוזר ומכאיב היה לראות שאת הדיון על דו"ח מבקר המדינה, על ספר בן אלף עמוד, קיימנו לפני יומיים במסגרת דיון של שלוש שעות, בשעה אח-רונה לפני נעילה, בחינת יציאת ידי חובה. האם זה רציני? אלה הם נושאים כל-כך כאובים, כל-כך יסודיים, כל-כך מרכזיים בחיינו, כל-כך מקוממים לבבות של צעיר-ים ומבוגרים, ותיקים וחדשים: בעיות שיכון, בעיות שביטוח, שהביאו אורחנו כמעט לראש השולם בעולם; יוקד מחיה גבוה מאשר ברוב הארצות החפשיות בעו-לם; מצוקה של שכבות רציניות רחבות בעם. כל זה הוונח, הוונח במשך שנים. ועכשיו באים לפתור אותם באיוו ריעה קצרה, שלושה חודשים לפני הבחירות, כתום ארבע שנים כאלה, כתום שלוש שנים מאז הפסקת האש?

ממשלה זו גילתה אטימות מועזת לפעמים לנושאי פנים, וניתוק, שאיננו הולם מפלגות שצמחו בעם בשעות ואיבדו לא מעט קשר, ביחוד הצמרות שלהן.

גרוע מזה: ממשלה זו עמדה לכל אורך הדרך בהת-ייחסות של עדיפות לאינטרס המפלגתי על פני האינטרס הפרטי והממלכתי. זה בא לידי ביטוי בצרות עין לביקורת אופוזיציונית, או ליומה קונסטרוקטיבית אופוזיציונית, אם בענייני שיכון, אם בענייני מיסוי, ואם בענייני שחי-תויות שנחשפו, ובמכלול הבעיות הצמודות לכך.

לפעמים זה הזכיר לי - ואינני נוטה להזכיר זאת בלב קל - שמשלה זו היא לא בהכרח רק הממשלה של גולדה מאיר שבשעות מסוימות התרוממה ועמדה בלחצים, אלא לעתים מזומנות מאוד בענייני פנים היתה זאת הממשלה של גולדה מאיר אשר התנגדה להקמת ממשלת הליכוד הלאומי ערב מלחמת ששת הימים, ושמהרה - ואני מצטט מהעתונות, ואשמח לשמוע הכשרה - אינני צריכה לתת את הצנחון על מגש לפ-שיסטים. היינו עדים לקיומה של צרות עין בצירוף פרי-מאט מפלגתי, שהגיע עד לכלל חיפוי על שחיתויות חמו-רות מאוד בשל שיקול מפלגתי, - וחיפוי זה הוא חמוד ביותר, גם אם זה נעשה על-ידי שר האוצר, או שר המשפטים, ולא על-ידי ראש הממשלה במישירין.

ממשלה זו פעלה בסימן של הגברת התהליכים האנטי-דמוקרטיים, כמו חוק עופר-בדר, או חוק מימון הבחירות, העושה אבחנה ואפליה בין מפלגה לרעותה, חוק אשר קבע תקרה מעל למפלגה קטנה שאסור יהיה לה להוציא מהכספים שלה מעבר לסכום מסוים, בה בשעה שהמפלגה הגדולה תוכל להוציא מיליונים ועשרות מיליונים; חוק שסגר את הקשר אל הציבור דרך הט-

ואיו קשיחות ביחס לאפשרות של עשיית שלום אמת עם ערביי ארץ-ישראל במסגרת הריבונות הישראלית. לדוגמה: אותה פרשת בירעם שדיבר עליה חבר-הכנסת ג'בר מועדי, אותה פרשת איקריט ובירעם, הפרת הבטחה שניתנה לתושבים ישראלים, לאזרחים נאמנים של ישראל, אותה קשיחות, אותה נוקשות, חוסר דמיון להתחיל את השלום בבית. לא לדבר על שבע שנים של שלום במקום שאינו ולהחמיץ את השלום כאשר הוא בהישג ידנו, בתחום השגתנו. אותו זילזול, אותו חוסר רצון להקשיב כאשר העלינו הצעה ליוזמת שלום עם לבנון, שחייבה העזה מסויימת, סיכון מסויים, תגובה מסויימת.

וכך רואה אני, אדוני-היושב-ראש, את פרשת ההתייחסות של הממשלה ב-1973 לסיכויי הלחץ הבין-לאומי על המדינה הסובייטית לשיחרור יהודים. אנחנו חוזרים על שגיאות טרגיות שקדמו לשואה, אותו נסיון להלך בין הטיפין, אותה בריחה מפני האתגר, מפני האפשרות הרי"אלית לתת יד ללא-יהודים, לנכרים הנוקטים עמדה נועזת. וכן כל אותה פרשת ג'קסון. ממשלת ישראל הייתה צריכה לומר ליהודי ארצות-הברית: כן, תתייצבו, זו חובה אלמנטרית של אחים לאחים. פעם שגיגנו, אל נחזור. בינתיים, התוצאה המיידית היא שכבר נצטמצם היקף העלייה מברית-המועצות, מיד לאחר ביקור ברז'נייב. ומי לדידי יתקע שכתוצאה מהביקור ההוא, אשר נתקל באפס תגובה יהודית, יחסית למה שהיו יכולים לעשות יהודי ארצות-הברית, לא יורע המצב?

כך בהתנחלות. כך במאבק בין-לאומי למען שיח-רוח יהודים. כך ביחסים בבית. כל אלה כתמים כבדים מאוד על הממשלה הזאת. בצד אותם מעשים חיוביים, בצד אותן שעות יפות, זהו המאון. והוא מאון עגום נוכח האפשרויות העצומות שההיסטוריה העברית הפקידה בדיכום.

צד לי, אין פגולט מלחזור על אותן מלים שלא נשכחו והושמעו בפרלמנט הבריטי: זמן רב מדי ישבתם, זמן רב כיהנתם בתפקיד הזה. למען העם הזה, הגיע הזמן ששלטונכם יקוצר ויתחלף, מהר ככל האפשר, לטובת העם היהודי, לטובתה של מדינת ישראל, למען האזרח הישראלי.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אורי אבנרי, ואחריו לחבר-הכנסת צבי גרשוני.

אורי אבנרי (המחנה הרדיקלי הישראלי):

כנסת נכבדה, שמענו את שירת הברבור של הממשלה הזאת. שירה ארוכה מאוד ומשעממת מאוד של ממשלה עייפה מאוד. 45 דקות על בעיית הפלשתינאים - הפלשתינאים שונים קיימים לדעת ראש הממשלה. אני חוד לחשוב כמה שעות היתה ראש הממשלה מקדישה לפלשתינאים אילו אכן היו קיימים, לדעתה. 60 דקות על בעיות המצוקה - המצוקה שאיננה קיימת, שכמעט אינה קיימת, הקיימת קצת-קצת ושתיעלם או-טו-טו, אם רק ניתן כולנו את קולנו לרשימת המערך. פנתרים ופלשתינאים, מצוקה של עם ומצוקה של נוער, בעיית הבעיות מחוץ ובעיית הבעיות מבית - ולשתיהן אין לראש הממשלה תשובה. לא תשובה, לא פתרון, לא בשורה חדשה. לא גישה חדשה - אלא רק

בקווים הנוכחיים, בסטטוס-קוו, הרי זה לא משום שר-צינו, אלא משום שהם לא רצו אחרת.

ועל הכל - עצם המחללים בעשייה.

היום, אדוני היושב-ראש, אנו שומעים דברים מפי שר מרכזי בממשלה, שר-הבטחון משה דיין, המשמע את כל הדברים שאנו משמיעים באזניכם במשך שש שנים, על התנחלות אזורית וכפירית, על שילוב כלכלי, על יצירת עובדות כדרך לשלום. והוא נלחץ אצלכם במ"שלה ובמפלגה למבוי סתום בשל המדיניות הנבונה שהוא מציע לכם ולעם, עד כדי אפשרות שיצטרך ללכת הביתה.

ושר החוץ, בשמך, כשר החוץ של ממשלת ישראל, אמר הבוקר: "המחלוקת היא בין האומרים: הבה נמשך גם בארבע השנים הבאות באותה צורה של התנחלות שבה פעלו עד כה, לבין האומרים: הבה נזנח את ההכנות לשלום ונבנה עיר יהודית על כל גבעה ותחת כל עץ רענן, כדי שלא נוכל אחר-כך להיחלץ מן המצב". במשך מאה שנים, מיום התחלת ההתיישבות היהודית בארץ-ישראל, לא הרשה לעצמו דובר יהודי לדבר כך על התיישבות והתנחלות - בבוא, בתיאור ההתנחלות וההתיישבות כמעשה פיגולים. יש במסורת היהודית מש-מעו"ת למלים "על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן". הנביא ירמיהו אמר זאת, משם לקח זאת שר החוץ, שהוא בקיא בספר-הספרים. הנביא ירמיהו אמר: "על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן את צועה זונה" - על מעשים נפסדים ביותר במוסד היהודי. וזאת אומר שר החוץ של ישראל על ההתנחלות. וזה בשמך, בשם הממשלה. כך מדברים על התיישבות? כך באים לתאר את ההתנחלות של עם השב לביתו - במלים "על כל גבעה גבוהה ותחת כל עץ רענן"? איזה בסיס יש לנו בארץ הזאת, כאשר זה שר החוץ הדובר בשמך? כאשר זה דברו אל העם ואל העולם? מול הקריאה של שר הבטחון ליצור עובדות, באה הקריאה: לחזור הביתה, כדי לקדם את השלום.

זאב הרינג (המערך, עבודה-מפ"ם): כמה אנשים שלחת להתיישבות?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

האם גם הוא רוצה בהתנחלות כזאת, שאחר-כך יוכל ללגלג עליה בלונדון שלו, באמרו: בסך הכל יש לנו אלפיים איש מעבר לקו הירוק? והוא גאה בזה. במדי-ניות כזו של שר החוץ צומח המצפניסם, הכירסום העצמי, באה ההלקאה העצמית, שגם את בסופו של דבר מזדעזעת ממנה.

זאב הרינג (המערך, עבודה-מפ"ם):

כמה ישובים הקמת? אתה מדבר בשם נהלל? בשם מי אתה מדבר?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

כשאני שומע, וברתי ראש הממשלה, את הדברים האלה של אבא אבן בשמך, אני נזכר ב-1947, כאשר אמרת באו"ם: אנחנו מוותרים על יפו. אותה רוח. זו לא גולדה מאיר של ימי מלחמת ההתשה, זו גולדה מאיר שאמרה "אני מוותרת על יפו". והתבדתה, כאשר החיים, המציאות והעם היו נבונים מהאמרתה שלה.

ובאותה עת עצמה - מצד אחד, גישה רפה כזאת של פיק ברכיים, פיק ברכיים מצל הרים שאינם קיימים, מפחד מלחץ שאיננו קיים; ומצד אחר, איוו נוקשות

מפריד בין הולול המרושע במצוקת העם השכן לבין האדישות הרגשית למצוקת בני עמנו שלנו.

כמו הרון אל-ראשיד יצאה הגברת מאיר מהיכל שלטונה, ערב הבחירות, כדי לראות איך חי העם. סיירה, ראתה - ונאמה. פסוק אחד קטן, שהסטיטיסטיקה אינה מבטאת את הרגשת המצוקה - ואחר-כך סטיטיסטיקה וסטיטיסטיקה וסטיטיסטיקה. פקידים זריזים ישבו והכינו מספרים, מספרים, מספרים. זה מוזכר קצת את נאומי סטאלין בימי זהרו, בשנות השלושים: ייצור החלב עלה ב-14%, ייצור הביצים ב-9%. אפילו חברי הממשלה, שבאו היום בהמוניהם כדי שהמורה תרשום את נוכחותם באולם זה, ניסו - ולא תמיד הצליחו - להסתיר את פיהוקיהם.

ריבוננו של עולם, מה לכל המספרים האלה ולאמת של המצוקה? 160,000 ילדים במצוקה, בעם קטנטן כשלנו. 25,000 ילדים במצוקה טוטלית, מנוונת, חסרת תוחלת. רבבות בני אדם בצפיפות של ארבעה לחדר - ארבעה לחדר. וכל זה בחברת השפע, כאשר מעמד חדש של פרוטקציונרים ובעלי-שררה עושה חיים משוגעים על חשבון הציבור, ובני טיפוחי השלטון מכלים בארוחת ערב אחת במסעדת פאר את הקיצבה החדשית של זקן הלמד.

אף אחד מן המספרים האלה אינו מחזיק מעמד במבחן האכזרי של החיים. חינוך חובה ל-97% של הילדים בבית-הספר היסודי - נהדר. אבל איזה חינוך? 40 ילדים בכיתה, כשמורה עיפה מתרוצצת ביניהם ואינה מספיקה אף לטפל בבעיות משמעת, לא כל שכן בהקניית ידע, וכשהטיפול הסוציאלי והפסיכולוגי במקרים הקשים בכל כיתה אינו קיים אלא על גבי הנייר הסבלני. כך עוברת המצוקה בירושה מדור לדור, כשהפער הולך וגדל. מוקש קטלני מונח מתחת לבניין חברתנו, והגברת מאיר שמה עליו כרית של מלים חסודות.

זאב הריג (המערך, עבודה-מפ"ם):
תפסיק לספסר במצוקה. אתה מספסר במצוקה. מה לך ולמצוקה? מתי כתבת עליה? כל השבועון שלך מלא דברים אחרים לגמרי. אתה משמיץ את המדינה.

אורי אבנרי (המחנה הרדיקלי הישראלי):
אני עובתי את בית-הספר בגיל 13 ומאז אני עובד. ממשלה זו, יחד עם מנשקי ידיה באופוזיציה המלכותית, מסיימת את הכוונה הפורמלית באווירה של התפרקות. האינפלציה הדוהרת אכולת את פרי עמלם של האזרחים. האוויר מורעל, הכבישים סתומים, האגמים גועים והים מזהם. בבתי-החולים מתגלגלים החולים במסדרונות, וחולי הרוח מלתובבים ברחובות באין מקום. בתי-הסוהר מתמלאים בקרבנות הממשלתיים, מצטופפים שם בתאים כמו חיות בכלוב, ילדים מפגרים אומללים נשלחים למוסדות שבהם שוררים תנאי זוועה מחרידים. מערכת הטלפונים מתמוטטת, והדואר חוזר לימי התורכים. זוגות צעירים אינם מתחתנים מחוסר דיוור הונג, ואחרים משתעבדים לכל חייחם. והנוף של חיינו הולך ונהרס לנגד עינינו, מתפארת ירושלים ועד הוד הכרמל.

האם הכל רע, אדוני היושב-ראש? - בהחלט לא. העם הוא טוב, הנוער הוא טוב, הארץ היא טובה. הממ"שלה, המערך הפוליטי, כל הממסד המאובן הזה על קואליציותו ואופוזיציותו - בהם הרע.

אותן מליצות שדופות ועלובות, אותן הבטחות ריקות מתוכן. כמו המלכים מבית הבורבוניס, המלכה הזאת לא למדה כלום ולא שכחה כלום.

זהו מחדל של שכל ומחדל של לב, המחדל הכפול שהוא תמצית הכשלו של ממשלת גולדה מאיר בארבע שנות כהונתה אלה. אף לא צעד אחד לקראת השלום, אף לא צעד אחד לקראת הצדק הסוציאלי. קפאון מוח-לט, עיקש, עקשני, מנוון.

בשני השטחים באות לידי גילוי ארבע התכונות העיקריות של ממשלה זו ושל מנהיגתה: עקרות מחשבתית, פשיטת-רגל אינטלקטואלית, אטימות רגשית והתאבנות מוסרית.

אדוני היושב-ראש, הטרדיה הגדולה של העם הפלשתינאי היא אתגר היסטורי לישראל: אתגר אינטלקטואלי ואתגר מוסרי. הנה תשובתה של הגברת גולדה מאיר היום לאתגר מונומנטלי זה: ייעשה נסיון שיטתי להטריד אותנו בנושא זה... "להטריד". שניים-וחצי מיליון בני אדם, עם שלם שאיבד את מקומו במשפחת העמים, עם המשוער לבית לאומי משלו, לזהות לאומית ולחירות לאומית; מאות אלפי משפחות מפוצלות, שבו-רות ומפורזות. "להטריד". זה מטרד.

לעם הזה יש לגברת גולדה מאיר עצה דידותית: שיסתדר בירדן; שיקרא לירדן בשם פלשתין; שילך לח-יות בארצות-ערב האחרות, בין אחים ערביים.

כך מייעצים לנו שונאי ישראל שבקרב הערבים: שנלך לברוקלין ונחיה שם בין אחינו היהודים. או שנקים לנו מדינה באוגנדה, ונקרא לה "ארץ-ישראל".

וביגתיים, אומרת הגברת מאיר: לא נסכים למדינה שלישית בין המדבר והים, בין ישראל וירדן, ולא ננהל משא-ומתן עם מוצחים - קרי: עם כל מנהיגות פלשתינאית שהיא - ונעזור לפליטים להתיישב בארצות ערביות אחרות, וניתן ל"תושבי השטחים" - איוו הגדרה: "תושבי השטחים" - את כל הזכויות וההטבות והקדימה שיש לתושבים המאושרים במומביק. איוו אטי-מות מוסרית, איוו אי-הקשבה לפעמי הלב של ההיסטוריה!

זאב הריג (המערך, עבודה-מפ"ם):
למה לא פתרת את השאלות האלה בוועידות הש"לום שלך? ישבת עם ערבים ועם פלשתינאים איוו תרומה תרמת? עם מי ישבת?

אורי אבנרי (המחנה הרדיקלי הישראלי):
חבר-הכנסת הריג, זו לא המומחיות שלך. תעבור לשטח אחר.

להתייחס אל עם שלם כאל אבק-אדם, כאל צמחים שאפשר להעבירם ממקום למקום, לעקור אותם פה ולש-תול אותם שם, לפי השיונות של הגנת - איקריה ובידעם הם רק סמל לגישה הכללית הזאת.

אכן, ייעשה נסיון להטריד אותך בנושא זה. לא רק בחוק, אלא גם בבית. נטריד אותך בבית הזה וב-כנסת הבאה. בשם המצפון היהודי ובשם השכל הישראלי נטריד אתכם, עד שנחידו ללב המאובן ולראש האטום את האמת היסודית של דורנו: צדק לפלשתין פירושו שלום ובטחון לישראל.

אדוני היושב-ראש, צעד קטן אחד, צעד קטן מאוד,

השמיעו דברי ברכה, וכאשר השמיעו דברי ביקורת דיברו בטונים גבוהים. ואני חושב שגם זה טבעי ביותר. יש כנראה יחס מאוד מדויק בצורת הדיבור בין אלה שמעשים מאחוריהם לבין אלה שאין מעשיהם מאחוריהם. כשיש מעשים — מדברים בענווה, בשקט; כשאין מעשים — צועקים ומתערעמים.

ולא נשאר לנו אחרי דברי חברי-הכנסת תמיר ואבנרי אלא להניח שגן עדן עלי אדמות היה בישראל אילו היו העניינים בידיהם: האחד היה פותר מיד את בעיית השלום, והשני היה פותר מיד את שאלות ההתיישבות, ושניהם ביחד — לו היה זה בכלל אפשרי ששניהם יהיו ביחד — היו פותרים את בעיות המצוקה.

במקום צורה כזו של העמדת שאלות מוטב לחזור לדיון כפי שהתוותה אותו ראש הממשלה, וכפי שבא לידי ביטוי בדבריהם של אנשים יותר אחראיים שהשתתפו בדיון הזה.

כמובן מרגיש אני הרגשת סיפוק, כאחד מחברי הכנסת, ואני חושב שיש הרגשת סיפוק רק בקרב אלה ששותפים לאחריות בשלטון. יש הרגשה של סיפוק גדול, מפני שהזכרון עוד קיים. במה התחילו לפני ארבע שנים? — במלחמת ההתשה: בפעולות טרור בארץ ובחוץ-ארץ, פעולות טרור לא רק נגדנו; עסקנו אפילו בפעולות טרור ברצועת עזה, בין ערבים שהרגו ערבים; בקופה ריקה, במאון תשלומים מתחת לקו האדום; בחוסר אמץ צעים לבטחון כפי שגדרש בימים ההם; קצב עלייה שלא היה בו כדי לספק את רצוננו או; אמצעים כמעט אפסיים לכל הצרכים הסוציאליים — לא לשיקום, לא לבריאות, לא לחינוך ולא לסעד כמעט, וגם לא לפתח הונות למצוקה.

לא נשלה את עצמנו ולא נשלה את הזולת: עדיין אין שלום, אבל הגענו להישגים מרשימים. לחברי-הכנסת אבנרי יש פתרונות, הוא עושה שלום במחי יד. והרי במשלה זו עושה כל מה שביכולתו למען השלום, ולא נמצא מישהו שיסכים לדבר אתה על אפשרות של שלום. אמנם עדיין לא הגענו לבטחון מוחלט, אבל הגענו למצב קצת יותר טוב מבחינת הרגשת הבטחון שלנו, שקט יחסי, פחות פעולות טרור: רצועת עזה, שהזכרתי אותה, מבחינה בטחונית נראית אחרת. וכן הדבר לא רק שם. אין די אמצעים, ובכל זאת מרובים ההישגים במשך השנים האלה בשיכון, בבריאות, בחינוך ובסעד. וכן גם באותו תחום שהוא המוקד העיקרי — בתחום העוני והמצוקה; יש יותר בניינים יותר שיכון מאשר בתכנית הראשונה של ארבע השנים האלה; יותר גני-ילדים מאשר בתכנית; רשת חינוכית יותר ענפה מאשר היתה.

ובכן, רבותי, אי אפשר לסמוך על כך שאין די אינ-טליגנציה בעם הזה, וכשמנסים לנצל את זו בצורה כזו, זה לא מוביל לתוצאות טובות. בארץ אין חוגים מהסוג הקיים בעולם, שהיו אומרים שאם יש גשם, הרי זה מדי אלוהים; אבל אם יש בצורת, הרי זה מדי שר החקלאות. בבחינת כל מה שנעשה טוב בארץ, זה מדי שמים, וכל מה שנעשה רע, זה מדי הממשלה. — זה לא מתקבל על דעתם של אנשים נבונים.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

שמעתי שאומרים זאת על רופאים. כל זמן שהאדם בריא, הקדוש-ברוך-הוא דואג לבריאותו; אם הוא חולה ואינו מתרפא, הרופא אשם.

אדוני היושב-ראש, לפני שלוש שנים הצהירה הגברת גולדה מאיר מעל דוכן זה: "תמצויאו לי חוק להוציא את חברי-הכנסת אבנרי מן הכנסת, ולאך נגדו על חברי-קדוה". משאלה זו מובנת בהחלט. יש רצון להשתיק את הקול האומר שהמלך עירום. אבל קול זה יישאר בכנסת והוא יוסיף להגיד את האמת — ולא יועילו, חברי-הכנסת הרינג, גם בריקדות.

זאב הרינג (המערך, עבודה—מפ"ם):
עכשיו אתה נמצא במצוקה.

היו"ר צ. צימרמן:
חברי-הכנסת אבנרי, גמרת ותגיד תודה לחברי-הכנסת הרינג שהשתדל להחיות את הנאום.

זאב הרינג (המערך, עבודה—מפ"ם):
היה צורך בהוה.

אורי אבנרי (המתנה הרדיקלי הישראלי):
הייתי צריך לאחל לחברי-הכנסת הרינג להתייצב לבדו בבחירות ונראה אם יקבל קול אחד או חמישים ואחד קולות.

היו"ר צ. צימרמן:
את האיחולים תשמיעו זה לזה במזון. רשות הדיבור לחברי-הכנסת גרשוני, ואחרי לחברי-הכנסת מיקוניס.

צבי גרשוני (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נבכדה, טבעי ביותר, שהיום, שהוא לא רק יום סיום המושב, אלא סיום הכנסת השביעית במליאתה, נעשה הדיון על פעולות משרד ראש הממשלה לדיון הממצה ומסכם את הפעולות במדינה במשך ארבע השנים האחרונות. בדיון זה נחשפה יריעת המעשים המדברים בעד עצמם בכל רחבי הארץ, ושום מלך, ואף לא נאום מוצלח ביותר, אין בהם כדי לתאר לפנינו ולפני הציבור את אשר מדברים המעשים בעד עצמם בכל פינה ופינה בארץ. אבל עם זה טבעי הדבר שגם הועלו עניינים שעדיין לא נעשו, וברור שבדיון זה מעלים גם שיגאות שנעשו תוך כדי הפעולות. לא אחזור על מה שידוע לנו, ששיגאות הן נחלת העושים בלבד, ואנשים שרק מדברים, יכולים לעשות שיגאות דיבור בלבד. יש כאלה שעשו זאת היום. אבל הם מחוסנים מפני שיגאות של מעשים, כי אין מעשים מאחוריהם.

מה קרה להם? ראש הממשלה הביאה לפנינו סקינה ברהרחה, ביסודיות בכנות, ואני חושב שאין בהוה כל פלא. היא נהגה לפי התורה הנקוטה והסגנון המקובל בתנועה שממנה צמחה ואשר בראשה היא עומדת עכשיו, תנועה שנסאה באחריות למעשים, שחרתה על דגלה מטרה שלפיה אין לשקול את מעשיה רק לפי ההישגים, אלא גם לבחון אם במעשים ובהישגים מצאה התנועה פתרונות לצרכים האקטואליים שהתעוררו בארץ ובחברה, ואם מיצתה את מלוא האפשרויות שניתנו לה בתקופה שבה פעלה. לכמה חברי כנסת קרה פה אסון: ראש הממשלה לא עסקה רק בניתוח של דברים שנעשו, היא עסקה גם בקשיים ובדברים שטרם נעשו, והיא גם ציינה שיגאות ואז באו פה אנשי האופוזיציה לברך על המעשה בקול דממה דקה; בעיקר הצטיינו בכך שני חברי הכנסת הנכבדים שקדמו לי, שדיברו בקול דממה דקה כאשר

וות לשירות בריאות ושירותים סוציאליים לבית ולמש" פחה, יוצא כי "בין רבע לשליש של אוכלוסיית המש" פחות בישראל הן משפחות מקופחות ואף שריוות בסי" כון; מאחד שמשפחות אלו הן לרוב משפחות מורבות ילדים, הרי אוכלוסיית הילדים הגדלים במצוקה נאמדת ב- 50% מכלל ילדי הארץ".

מצער לציין כי כ- 94% מכל הילדים במצוקה הם מעדות מורחה. יש מי שצריך להיזכר בבובשת פנים שבן- מנו ראה בתנועת "הפנתרים השחורים", למשל, תופעה שאין לה כל שייכות כביכול למציאות הישראלית.

עם כל הכתמים הלבנים ראוי הדו"ח הזה של ועדת ראש הממשלה לשבח. אין זמני מספיק כדי להת- עכב על כל האספקטים של דו"ח חשוב זה. אך אני מסכים לדעתם של אלה כי אי-אפשר יהיה אפילו לאחד הבחירות לחזור לאי-העשייה של העבר או למלל השדוף בדבר מיווג גלויות. חייבים אנו ללמוד כו- לנו מדו"ח זה כי חיונית היא סתימת הפער העדתי העמוק. זה יסייע אפילו לסתימה מסוימת של הפער החברתי.

ראוי לציין כי בדו"חות של כל הצוותים ובדו"ח המסכם עוברת כחוט השני הביקורת על ריבוי הר- שויות, על העדר מדיניות ממשלתית(?) וטיפול אחיד ומרוכז בכל מכלול הנושאים. שמתני סימן-שאלה על יד "העדר מדיניות ממשלתית", כיוון שגם לפי מר בן-אהרן, שהוא מוכ"ל ההסתדרות, הרי "הפער החב- רתי, הכשלון, המצוקה העדתית, הם פרי של תכנון".

לאור ביקורת זו מינתה הממשלה "מתאם" חדש, את אלוף-משנה לוי, בין משרדי הממשלה השונים. ביום א' השבוע החליטה הממשלה להקים רשות מיוחדת לנוער במצוקה. משוכנע אני כי זוהי הטלאת טלאים, והדרך לאחיות השור בקרניו היא בהקמת משרד מיו- חד לעניין הילדים והנוער במצוקה. יש לזכור כי המ- דובר במחצית אחרת העתיד של מדינת ישראל, כה- ערכת צוות-חקירה אחד.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, באין חוקים לעי- דה העמל, באין משטר חברתי לטובת עמלי הכפיים והרוח, צומח באיצונו עוני מחרדי. כמובן אפשר להוכיח זאת בנקל בנתונים סטטיסטיים, אך אין לשכוח את האנשים, את הילדים, בני הנוער והנשים העומדים מא- חורי הסיכומים הסטטיסטיים הללו.

הנה, ועדה מסמכת של מומחים מהארץ ומחוץ- לארץ, שמונתה על-ידי ראש הממשלה, באה לקבעה בשנה העשירי-וחמש למדינה, שהממשלה לא א זבל- בד שנכשלה במדיניות החברתית והעדתית, אלא שע- צם מדיניות זו מצמיחה מצוקה ועוני. הפעם אי- אפשר להסתפק בפוזה של ביטול. בדו"ח הוועדה מש- תקף בבירור מצב מצוקת האומה. דו"ח זה על מצוקת דור ההמשך שלנו חייב להוציא משאננות את כולנו, ובעיקר את החוגים השליטים, שלא עשו במשך עשרים שנה את שהוטל עליהם לעשות נגד המצוקה, נגד הנח- שלות הכלכלית והתרבותית. על הממשלה לשנות את מדיניותה כלפי חוץ וכלפי פנים, ואז יימצא הפתרון, גם התקציבי, לכל הבעיות, לרבות בעיית המצוקה הגדולה של ילדינו.

הסתלקות ממדיניות הימין הבורגני כלפי פנים, והסתלקות מהמדיניות המסוכנת של העדפת שטחים על פני שלום חוץ, ייצרו את האפשרות המעשית

צבי גרשוני (המערך, עבודה-מפ"ם):
אני מודה לך, זה באותו קו המחשבה.

מובן מאליו שהממשלה עצמה לא יכלה לעשות הכל. דרושה התנדבות גדולה בעם הזה כדי לפתור את הבעיות שלא פתרנו, ובראש וראשונה את בעיית המצוקה. זה לא נושא לבווירות, זה לא נושא להתנצחות, זה נושא המחייב לחשוב איך לגייס את מיטב הרצון, את מיטב ההתנדבות הקיימת בעם היהודי, לפתרון שאלות, וקודם כל לבעיות הסוציאליות.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל מיקוניס, וא- חריו לחבר-הכנסת שלום כהן.

שמואל מיקוניס (מוקד - מק"י ותכלת אדום):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, דו"ח-השבון הו" עדה לילדים ובני נוער במצוקה הוא "אני מאשים" כבד נגד מדיניות הממשלה. דו"ח-השבון זה הוא למעשה תעו- דת זהות של המשטר החברתי הקפיטליסטי שהקימו בארצנו דווקא מנהיגי מפלגות הפועלים הגדולות בברית עם המפד"ל והליברלים כביכול, מנהיגים שזנחו מזמן את הערכים של חברת עובדים דמוקרטית וחלוצית.

מה נשאר מההיסטמה "סוציאליסטי מינוי", שהפרי- חה לפני עשרים שנה ראש הממשלה דהיום גולדה מאיר? ראש הממשלה גולדה מאיר, שר האוצר פנחס ספיר וחב- ריהם לשלטון הקימו בארץ - בהשראת בעלי ההון הגדול מן החוץ ומבפנים - משטר קפיטליסטי רגיל, אשר בו כל דאלים גבר. זהו משטר המוכיח יום-יום כי מע- מדם של עמלי הכפיים והרוח מצוי בתחתית הסולם החברתי, ואילו ההון ורווחיו השמנים הועמדו בראש הסולם.

מדיניות זו של הממשלה, שהצמיחה את אלפי המיליונרים החדשים על חשבון הניצול המעמדי, הספ- סרות ואוצר המדינה, משמשת מנוף כלכלי עצום להס- תערות המדיניות של הימין הבורגני והסינדיקטיסטי של גח"ל וכוכבי-הלכת שלו. הדו"ח-השבון המוענע, שבו אנו דנים היום, גם הוא מנוצל ויוסיף להיות מנוצל על-ידי הריאקציה הישראלית והימין הבורגני המתעשר מדי יום ביומו, בעוד רבבות ומאות אלפי ילדינו - מעדות המזרח בעיקר - מצויים במצוקה. למצב הביש הנתון מדביקים אנשי גח"ל, כבוננה ללא כל בושה, את השם "סוצ- יאליסם" רחמנא לצלן.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, לאחר דו"ח מקיף זה על הילדים והנוער במצוקה יהיה זה בלתי-אפשרי לחוגים השליטים להסתפק להבא בהאשמות של הס- תה, השמצה, של עשיית רווחים כביכול ממה שכונה פעם "נוער שוליים". עניין לנו כאן במצוקת שיכון תמו- רה, במצוקת הכנסה, במצוקת השכלה ובמצוקת הת- רוכת. עניין לנו כאן במצוקות של ילדי היהודים בלבד, כיוון שהוועדה לא פעלה בשטח האוכלוסיה הערבית.

לפי הדו"ח יוצא ש-25,000 ילדים ובני נוער גר- לים במצוקה עמוקה, כיוון שצפיפות הדיוור שלהם על- תה על שלושה לחדר. האם הוא בעל השכלה פחותה מ-75 ל"ל לחדש. 160,000 ילדים ובני נוער סובלים משת- יים או משתיים וחצי מצוקות. משלוש מצוקות, מסתבר, סובלים 48,000. לפי מחקרה של ד"ר איילה מאיר, בצ-

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"י

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (מיקוניס, צימרון, ש. כהן) —

בשלבם האחרונים של החינוך הגבוה. מה נעשה בתחום זה?

גברתי ראש הממשלה, יש הרבה סטטיסטיקה מרגיעה, ורודה, על מה שנעשה ועל מה שעושים... אבל המציאות היא עגומה מאוד. ודרושה כאן חדירה לעומק של בית-הספר. כי בתי-הספר היום בארץ — ואינני מדבר על המבנים, אלא על מה שנעשה בתוכם — מחולקים לשניים: סוג א' וסוג ב'. זה התפתח אולי באין ברירה, אולי מתוך חולשות אנושיות, מחוסר מורים. אבל התוצאה המצטברת הסופית היא קטסטרופה. בתי-הספר שבהם דרושים המורים הטובים ביותר, האמצעי-העזר הטובים ביותר, מספר השעות הרב ביותר — בהם דווקא מצויים המורים הבלתי-מוסמכים. בהם אין אמצעי-עזר, כי אין מי שילחץ כדי להשיגם. בהם יש שעות לימוד מעטות מדי. כאשר בית-ספר בשכונה או בעיירה או בעיר פיתוח נסגר בשעה שתיים, אף אם זה בשעתים יותל מאוחר מאשר במקומות אחרים בארץ — זה רע. כי לילד אין לאן ללכת, אין מי שיקלוט אותו, הבית צפוף, האם עובדת, אין לו היכן להכין שיעורים.

לכן התוצאה היא התדרדרות לרוב. אף אם מה שמקבל הילד בבית-הספר הוא טוב, העובדה היא שכאשר בית-הספר נסגר, יוצא הילד לרחוב, בו הוא נמצא ארבע או חמש שעות. ובמקומות אלה אין מועדון גים, אין בריכות שחייה, אין תרבות; זה רחוב ממש, עם זנות ופשע וסמים, ועם מעשי קונדס שמתחילים בזריקת אבנים באיזה מקום ונגמרים רע מאוד.

לא ייתכן שמערכת החינוך במקומות אלה תהיה כל כך כפויה לתפיסה הכללית. זה לא עניין שאנחנו צריכים לתת לנערים האלה. הם — המדינה, הם יתנו חזרה למדינה כל מה שמשקיעים בהם. לא ייתכן שבשני חודשי חופשת הקיץ יהיו ילדים שהוריהם יכולים לקלוט אותם ולסדר אותם, אם בקייטנות ואם בטיולים, ועכשיו גם נפוצה האופנה של נסיעה לחוץ-לארץ, ושלעומת זאת לילדים שאי אפשר לספק להם את כל זה — בית-הספר יהיה סגור בפניהם. בית-הספר צריך להיות פתוח בחודשי הקיץ, כדי להעסיק את הילדים האלה, אם במחנות קיץ ואם בבריכות שחייה, בטיולים, יחד עם ארוחות צהריים. אם מדברים על הצורך במניעת הרבה תופעות — שם המקום.

ובאשר למורים — לא ייתכן שאין מורים מוסמכים בארץ. היום יש 15,000 אקדמאים בוגרי אוניברסיטאות במדעי הרוח שאין להם תעסוקה במקצועם. מדוע לא ייעשה מאמץ לגייס אותם להוראה על-ידי הבטחת תנאים חמורים נאותים? מדוע לא ונענן להם, מהבחינה החמרית, מעמד של עולים חדשים, אם בדיור, אם ברכב ללא מסים או בהקלות במס הכנסה? בדרך זו אנו עשויים לזכות בתוספת גדולה מאוד של מורים מוסמכים אחרי שנה של הכשרה.

על הדברים האלה צריכה לבוא החלטה מלמעלה. מנגנון משרד החינוך לא ימליץ עליהם, כי פירוש הדבר פסילת הדרך שבה הלך עד כה. המנגנון של משרד החינוך ימליץ להוסיף פה, לתקן שם. אבל כאן לא דרושים תיקונים קטנים, כאן לא דרושה קוסמטיקה. כאן דרושה החלטה מלמעלה.

ובאשר למצוקת הדיור — אתמול קיבלתי רשימה שהוכנה על-ידי עיריית ירושלים, רשימה של 708 משפחות החיות בתנאי מצוקה, משלוש נפשות ומעלה בחדר.

לפתור את בעיות הדו"ח שהן בעלות חשיבות לאומית עליונה.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מאשים את ראש הממשלה, את שר האוצר ואת עמיתיהם לשל-טון בעוון יצירת מצב של כל ילד חמישי בערך גדל בתנאי מצוקה ועוני. אני מאשים את הממשלה בעוון המצב שבו 95% מכלל 185,000 ילדי העוני והמצוקה הם בני עדות המזרח. אני מאשים את המערך השל-טוני בעוון העובדה שהפער החברתי בארץ הולך ומ-עמיק, הואיל והמישית מן המפרנסים העשירים נוטלים לעצמם 45% מן ההכנסה הלאומית, בעוד שהמישית אחרת, של המפרנסים העניים, הייכים להסתפק ב-5% חות מ-5% של הכנסה לאומית זו.

אני מאשים את המערך השלטוני בעוון העובדה שמדיניותו הכלכלית בעיקר גרמה להשתוללות האי-פלציה והיוקד ולירידת הערך הריאלי של השכר, לירידת חלקו של השכר בהכנסה הלאומית.

כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, מלחמה בעוני, במצוקת הילדים ובני הנוער היא צו השעה. הקיטוב החברתי החופף למעשה את הפער העדתי הוא אחד המכשולים הקשים ביותר בתהליך מיווג העדות לאומה אחת. יש להמשיך במערכה על רמת שכר הוגנת, ול-כור תמיד את האמת הצרופה כי מה שטוב לפועל — טוב לישראל.

אנו, הקומוניסטים הישראליים, הקיימונו ליכוד שמאלי אופוזיציוני עם ציונים סוציאליסטים. "מוקד" — מיסודם של מק"י ותכלת-אדום למען שלום ותמרי רה סוציאליים. מוקד זה ימקד את המאבק על שלום צודק ובר-קיימא, ימקד את המערכה הגדולה על דמו-תה המתקדמת של החברה הישראלית, כי רק חברה מתקדמת וצודקת היא גם חברה חזקה.

היו"ר צ. צימרון:

רשות היבון לחברי הכנסת שלום כהן, ואחריו לחברי הכנסת אבנר שאקי.

שלום כהן:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, על שלוש מצוקות דיברה ראש הממשלה בעקבות דו"ח הוועדה שהקימה: על מצוקת הדיור, על מצוקת החינוך ועל מצוקת הפרנסה. ברשותך, גברתי ראש הממשלה, אתחיל במצוקת החינוך, באשר זוהי המצוקה הקשה, החמורה והמסוכנת ביותר למדינה.

אפשר להשלים עם דיור נחות. אפשר להשלים עם תת-תזונה. כי אלה דברים שאולי ניתן באמצעים טכניים להתגבר עליהם, ומהר. אולם על המצוקה בחינוך עתידים לתת את הדין הדורות הבאים.

אינני אוהב לדבר על דברים כאלה במונחים של פער עדתי, כי הקו המפריד איננו עדתי טהור. יש שני מעמדות: אלה שבמצוקה ואלה שאינם במצוקה. אבל המאפיין את המעמד שבמצוקה הוא שהוא מורכב ברובו מן העליות הגדולות שבאו מארצות האיסלאם מאז קום המדינה.

הדבר הבולט בחינוך הוא הרכב התלמידים בגמד השלבים הגבוהים של החינוך, באשר 56% של תלמידי בית-הספר היסודי שהם מבני עדות המזרח מצטמקים ומצטמצמים ל-18% בבית-הספר העל-יסודי ול-4%

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משדדה (דיון) (צימרמן, שאקי); מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת (צימרמן, יעקבסון) —

לכן באה התסיסה, לכן באות ההפגנות, לכן באים הפנתרים השחורים והפלישות. וזה יימשך.

ראש הממשלה חזרה על החלטת הממשלה מהשבוע לספק פתרונות דיור, לעשות מאמצים. הצדה היא שעכשיו ערב בחירות, והאמון לא נקנה על-ידי סוג זה של החלטות. אני חושב שאפשר יהיה להשיג אמון כאשר דברים אלה יעוגנו בחוקים של המדינה: חוק דיור מינימום — זכות; חוק הכנסת מינימום, חוק חינוך באזורי מצוקה שיבטיח 12 שעות חינוך ביום, 12 חודשי חינוך בשנה. כאשר דברים אלה מעוגנים בחוק, כדבר קונסטיטוציוני, בא האמון, ואז גם אם הביצוע אינו בא כל כך מהר, יודעים לפחות שהדבר מעוגן בחוק והביצוע יבוא. וזכותם של אנשים לדרוש ביצוע, וכאשר הם ידרשו זאת לא יאמרו שהם מפגינים, שהם הורסי המדינה.

כיום הרושם הוא כי יותר משיש מלחמה בעוני — יש מלחמה בעניים, וזה דבר חמור ומסוכן, כי התשובה היא: המשטרה — לפזר הפגנה, להוציא אנשים. אנו ילולים לצייר מפה של הארץ: בעכו שובתת משפחה כבר שמונים יום; ברמלה שובתות משפחות אחדות זה היום החמישי. הן אינן עושות כלום. הן שובתות. הגברים עצורים היום, ומאיימים עליהם שאת הילדים והנשים יקחו היללה. האם זה הפתרון? האם התשובה היא — המשטרה?

לכן, אם התחושה היא שהמלחמה היא בעניים ולא בעוני, הרי זה דבר חמור מאוד. אולי קל להציל זאת. אני מוצא שקשה להציל זאת. קשה לי להציע עצה זו או אחרת לראש הממשלה. היא ראש הממשלה, ותפקידה לעשות דברים אלה. לצערי, מה שנעשה הוא בלחץ המאורעות, והוא מעט מדי, מאוחר מדי, ועכשיו כבר ערב הבחירות ואין לדבר בצורה אופטימית שהנה פותרים את הבעיה. אני מקווה שתגבר הדחיפות, התחושה שהיבנים לעשות משהו במהירות לטובת העם כולו, ולא לטובת חלק בלבד. אם בגוף יש יד פצועה, צריך לרפא לא רק את היד הפצועה, אלא את כל הגוף. צריך שתהיה תחושה זו של מסע חיוני להצלת העם מהפער, מהסדק, מהמחלה ומהפצע הזה, וצריך שמע"ש ישים אלה יימשכו בתנופתם גם בקדנציה הבאה, גם בכנסת הבאה, גם בממשלה הבאה, ואז תוכל הממ"ש לה למצוא פתרונות של יסוד גם לדברים אלה על-ידי עיגון זכויות יסוד של האזרח בחוקים.

זה דבר מזועזע. כשלוקחים רשימה כזאת וקוראים את השמות שמופיעים בה: אברגיל, אבוטבול, בן-חמו, בן-שטרית, גם רוזנפלד, ובצד השמות מספר הנפשות במש"פחה: 6, 7, 8, 9 או יותר, ו-5 נפשות בחדר — זה דבר מזועזע.

גם כאן הפתרון איננו בזה שמשפחה מסוימת שובתת או פולשת, או שאנשים משתדלים בשבילה. כאן חייבת להיות קודם כל החלטה עקרונית. אני מציע אותה בצורת חוק, חוק דיור מינימום במדינת ישראל, אשר יקבע שלא כל אדם ירוץ למשרד השיכון או לחברת שיכון ולעירייה ולהסביר ולהתחנן. זכותו של אדם לגור במינימום של שטח פנוי. וזה ניתן. יש למדינה משאבים אלה.

אותו דבר לגבי פרנסה. הכל מדברים על זה, אבל איך-שהוא בין הבטחת הכנסה מינימלית לבין הביצוע יש פער שאין אנחנו מצליחים לגשר עליו. ראש הממשלה ציינה היום כהישג שמשפחה של זוג פלוס שמונה ילדים תקבל 750 לירות. גברתי ראש הממשלה, היה זמן ש-750 לירות עשו עלינו רושם. אבל סכום של 750 לירות לעשר נפשות איננו מספיק כלל וכלל. היום דרושות לפחות 2,000 לירות נטו למשפחה כזאת. אין ספק שכך יוצרים את העוני. זה עוני מצטבר, כי זה מתחיל בנעליים, בגדים, שמרוב אהת לשלוש נפשות. אם רוצים לפתור את הבעיה ברצינות, למשפחה כזאת דרושות אלפי לירות לחודש.

אני סבור שהחברה הישראלית והמשק הישראלי מסוגלים לעשות זאת. מצוקה היתה תמיד בארץ. אבל השלמנו. אמרנו: המדינה ענייה, לכן צריך להסתפק בבדונים, אוהלים, אהר-כך לעבוד לזירה של 34 מטר מרובע למשפחה גדולה. אבל פתאום מסתבר שהמדינה איננה ענייה, שיש לה, שהיא יכולה לתת. היא יכולה לתת לעולים חדשים — ואני מברך אותם, זכותם לחיות ברווחה. פתאום מסתבר שלמעמד מסויים, על-פי החלטה מינהלית של הממשלה, יש זירות ודברים אחרים.

זה מצד אחד — מה שהממשלה נותנת. מצד שני רואים אזרחים שיש להם. יש בארץ הזאת עושר מסנוור, מכאבי. יש אנשים שיכולים להרשות לעצמם הכל. ומי שעד היום אמר: המדינה ענייה, אני אשתוק, אני צנוע, אני תמים — פתאום היום בניו אינם שותקים.

ו. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היו"ר צ. צימרמן:

היום על שולחן הכנסת, לקריאה שנייה ולקריאה שלי-שית: חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973 — שהחזירה ועדת העבודה בלוויית לוח תיקוני נסח ורשימת שינויים במיספור הסעיפים.

גשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

סגן מזכיר הכנסת ז. יעקבסון:

ברשות היושב-ראש, הנני מתכבד להודיע כי הונח

ז. סקירת ראש הממשלה על פעולות משדדה

דיון (המשך)

אבנר חי שאקי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מברך על העובדה שדיון על משרד ראש הממשלה הפך לדיון על בעיה הנראית לי מרכזית בחברה הישראלית, בעיית

היו"ר צ. צימרמן:

עתה נמשיך בדיון על סקירת ראש הממשלה. רשות הדיבור לחבר-הכנסת שאקי, ואחריו — לחבר-הכנסת בגין.

חברת ל"ה, ישיבה תנ"י –
סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (שאקי) –

אפשר היה לסיימם בארץ, והדו"חות המגיעים עליהם מעידים כי יכלתם גבוהה במיוחד והם זוכים להישגים מרשימים. אין בכך כל חידוש. חכמיו זכרונם לברכה, מגדולי החכמים שאפשר לתאר בכלל, כנב לימדונו: "היהירו מבני עניים, שמהם תצא תורה". וכאשר אמרו זאת, התכוונו לנוער במצוקה שהיה אז ולנוער במצוקה שיש היום.

העניין אינו חיסול טוטלי של העוני. זה, כנראה, למעלה מכוחו של אדם ומכוחה של חברה, אבל מאמץ שיטתי, מרכזי, עקשני, ממלכתי, יסודי, שיעשה זאת כמשימה עליונה, כמשימה לאומית-ממלכתית – ודאי יצליח להביא אל הפתרון הנכסף הזה. המצב שבאוניברסיטאות נמצאים 8% בלבד מבני עדות המזרח, הנו, לדעתי, מצב המבייש אותנו, כמי שהולמים ודאי על חב"ר חיונית יותר. אני יודע שיש קשיים אובייקטיביים. אני יודע כי המשאבים שבידינו מועטים. אני יודע יפה כי חלק גדול המשאבים שבידינו מכוון לענייני בטחון, אבל אני סבור כי אין כל הגומה באמרי שבבעיית הצדקה החברתי בישראל היא בעיה שאינה נופלת בערכה ובמשקלה מן הבעיה הבטחונית. יתרה מזו: היא עצמה בעיה בטחונית ממדרגה ראשונה, כן איכותו של הנוער הישראלי, מעמדו האינטלקטואלי, יכלתו הטכנולוגית, ומידתו הרוחנית והמוסרית, אי-מעורבותו בעבריינות ובפשעיה – הם מרכיבים הכרחיים לעשייתו של נוער זה למה שאנו מצפים, למה שהנהו ולמה שהוא יכול להיות.

לכן מצער הדבר שעקב חוסר משאבים מצוי פוטנציאל של אלפי בני נוער מוכשרים שאינם מוצאים דרכם אל מוסדות ההשכלה הגבוהה בישראל. כולי אמונה שהמעשה שהוחל בו בצעדים איטיים וזהירים בחודשים האחרונים ילך ויגדל. אני יודע שאנו מצויים ערב בחירות, ואני מניח שלא ימצא אחד בישראל שיש שלא יעלה על נס הדגל החברתי, אף-על-פי שיש בתוכנו הסבורים כי אין להניף בעת ובעונה אחת את הדגל החברתי ואת הדגל הבטחוני. אני נמנה עם אלה הסבורים כי אין סתירה בין שני דגלים אלה. הם נועדו להשלים זה את זה והם זהים זה עם זה במידה מרובה.

לכן, כדי להתמודד בהצלחה עם בעיות השיכון, עם בעיות החינוך ועם בעיות התעסוקה יש צורך בהקצאת משאבים גדולים בהרבה מהקיימים. לא פתרונות חלקיים, לא פתרונות ארעיים, לא פתרונות לשעה ולא פתרונות מקומיים, אלא מדיניות מכוונת, מרכזית, שתזכה לאהדת רוב הבוחרים בישראל, ולפי דעתי רצוי שתהיה תחרות שווה והוגנת בנושא זה. קנאת סופרים תרבה חכמה, קנאת מצעים מטעם בעלי מצעים שכוונתם טובה תרבה שלום ואהבה בארץ הזאת. משום כן אינני מצטער. על כך שכל הרשמה וכל מפלגה אמנם מעלות על נס את דגל צימצום הפערים. כל מה שאני מצפה, מחפש, מבקש ומייחל, הוא שאכן תהיה כנות בדרישה הזאת, בפניה הזאת אל הציבור, אל המצפון הישראלי ואל הקול הישראלי, התכליתי, המעשי.

כן מברך אני על הדלאת רוח ההתנדבות בישראל. יש נוער אומלל בארץ, אשר בהשפעת אנשי "מצפון" חסדי מצפן ומצפון גם יחד, אנשים אשר בשם השמאל החדש ועוד חידושים אחרים הצליחו להסית ולהסיט חלק מסויים של הנוער הישראלי, המבקש לו אתגר כביכול. אינני מעלה על דעתי אתגר נעלה יותר במינו מאשר העזרה לאוכלוסיית המצוקה הזאת. יהיה זה לפי מיטב המסורת של העם היהודי, של אהבת ישראל, של

המצוקות למיניהן, מה שקרוי בנינו "בעיות הפערים". ועל כן יש לברך על כך שמפלגת השלטון המרכזית – ואני מקווה ומאמין, שהוא הדין לגבי כל מפלגה ממפ" – לונת ישראל ללא הבדל – רואה בבעיה זו בעיית מוקד, שאמנם תמוקד את תשומת-הלב ואת העניין הבין-מפלגתי, הממשלתי, הציבורי, הסוכנותי, ההסתדרותי והכללי-יהודי, באשר עוצמתה של ישראל היא במו-סדיותה, בצדקתה המוסרית, במאבקה עם שכניה. זה כוונה האמתית, זה חסנה העומד לה במאבקה הגדולים בעולם וכלפי השכנים הסובבים אותה. משום כך חשוב שבסיס של מוסר יהיה אמנם בסיסה בכל מעשיה ותכניותיה בתחום החברתי.

הפערים בישראל נקראים לשם הקיצור "פערים חברתיים". במהותם הם פערים בחינוך, בכלכלה, בתע"סוקה, בדור. אני מאמין באמונה שלמה שלא היתה מעולם כוונת מכוון שכך יהיה. לחלק מהתופעות יש הסבר היסטורי, לחלק מהתופעות יש הסבר פסיכולוגי, אבל ללא צל של ספק – ואני מאמין שבעניין זה מאוחדים כולנו – נעשה מהו, נעשו דברים חשובים, אבל לא נעשה די, ואני מקווה שהדיון היום, ביומה האחרון של הכנסת הזאת, יצליח למקד את תשומת-לב הציבור הישראלי כולו לעובדה שבעיות בעיותיה של ישראל הן בסופן בעיות פנים, הן בעיות של עיצובה החברתי – המוסרי, ואנו נאבקים למעשה בנושא זה על דמותה החברתית-מוסרית של ישראל. גשאלת השאלה: האם הכרח הוא שיהיו שתי ישראל – ישראל אחת וישראל שנייה, מושג שנעשה שגרת ומצוי גם בעתונות ובספרות, או שמא הכרח הוא שתהיה ישראל אחת? אני נמנה עם אלה המאמינים כי על כרחו נגיע לישראל אחת ויש בידינו לרפא פצעים היסטוריים אלה על-ידי התעלות לגובה השעה, על-ידי מעשים שאמנם יכוונו על-ידי תכנית מרכזית.

על כן שמח אני כי חלק עיקרי בהרצאתה של ראש הממשלה במוקד נסב על בעיות פערים חברתיים, שבמרכזו הדיון עמד דין-וחשבון ועדת ראש הממשלה לענייני נוער במצוקה. אני באמת סבור כי המלצות הוועדה הצליחו להתמקד סביב שלוש הבעיות העיקריות: העלאת ההכנסה הממוצעת, שיפור המצב בחינוך ושיפור הדור. ללא צל של ספק יש שלוחות של כל אחד מהנושאים הללו, ואם שלושם נושאים אלה ימצאו את פתרונם, נראה שאנו בדרך להבראתה המוסרית והחברתית של ישראל.

אתחיל בחינוך, נושא קרוב ללבי במיוחד. אני סבור כי בתחום זה יש להקצות משאבים גדולים בהרבה מאלה שהוקצו עד כה, כדי להעלות רמתה של אותה "ישראל שנייה" בתחום זה. אמנם, כפי שכבר נאמר, יש עלייה באחוז התלמידי התיכון וכן יש עלייה, אמנם עזירה מאוד, באחוז תלמידי האוניברסיטה, אבל לפי מיטב הכרתי לא נוכל לומר שהצלחנו להגיע לשוויון אמת בישראל אלא כשנגיע לכך שכל בעל כשרון בארץ, כל נער ונערה שמבחינת יכלתם והפוטנציאל הרוחני-האינטלקטואלי, הגלום בהם, מסוגלים לסיים בית-ספר תיכון ובית-ספר גבוה, אמנם יזכו לכך, והאמץ צעים הכספיים לא ישמנו להם מכשול ומחסום.

אני שמח לספר להם כי ברגע זה, בימים אלה ממש, מצויים ברחבי העולם הגדול כמה פירות דוקטורנטים מבני עדות המזרח, שיצאו בשנים האחרונות לחוץ-לארץ כדי לסיים את לימודיהם במקצועות שאי-

ואנחנו מבקשים להעמידו על רגליו כדי לתת לו סיכויי תחרות שווים, יש להפלות אותו לטובה. ברול שנתקם, יש ליישרו כדי שיוכל לחזור למצבו הקודם. זהו ציבור שבמידה מסויימת הוא פצוע וצולע. ובעיקר כלכלית, כי הבעיה היא כלכלית בראש וראשונה. אין כל רע בכך שציבור זה יזכה ליחס הוגן מעל לממוצע כדי שתוך כדי עשור, או עשור וחצי, יגיע לנקודת היונוק של שוויון. אני מאמין שזו תקופת מעבר הכרחית, שאין מנוס ממנה, אם יש כוונה - ואני מאמין שיש כוונה כזאת - לפתור את הבעיה בצורה יסודית.

סיכום: יש שני מושגים בלשון העברית הקרובים ביותר זה לזה - צדק וצדקה. שניהם חשובים, שניהם מושגים יהודיים נעלים, אבל ההבדל ביניהם הוא בזה, שכאשר יש לעשות צדק, יש לפעמים להימנע מן הצדקה. אותה מצווה נעלה היא לפעמים מיותרת. מה שדרוש לציבור זה, הוא צדק חברתי ולא צדקה; עזרה של אמת, של אחרון, ולא פילנתרופית; פתרון קבע ולא טלאי של ארעי. הדברים הללו, אם ייפכו למדיניות כל-מפלגתית, יעמדו לזכות לכל סיעות הבית הזה היום ובעתיד. ואני מאמין שהשאלה היא ממלכתית ולא עדתית. קרבנותיה הם עדתיים במובן זה בלבד שרוב הסובלים הם מארצות מוצא מסויימות.

אין אני רוצה לקבל את דעתם של אלה הסבורים ששר ההיסטוריה יפתור את הבעיה. כל עוד לא מצליח איש לספר לנו מהי כתובתו של שר ההיסטוריה ומהי הדרך להשיג ראיין ישיר אתו, הבה נהיה אנחנו ריבוינה ואדוניה של אותה היסטוריה על-ידי מעשים מכוננים; מוסכמים, שבדואי יביאו לישראל את רוח החינוך, רוח הצדק החברתי, שאין נעלה ממנה בישראל בעבר, היום ובעתיד.

הי"ר צ. צימרמן:

רשות הייבור לחברה הכנסת בגין, ואחריו לחבר הכנסת צדוק.

מנחם בגין (גח"ל):

אדוני הוישב-ראש, מורי ורבותי חברי הכנסת, הכנסת היוצאת החליטה לאמור: זכותו של העם היהודי על ארץ ישראל איננה ניתנת לעירער. מתוך התכחשות, הזרעת דמורליזציה, לאמת ההיסטורית, מכריזים דוברי המערך על עקרון של חלוקת ארץ-ישראל. איזה הוא העקרון? במלים אחרות: דוברי המערך כאילו קובעים כי הבעלים על שטחי יהודה ושומרון איננו העם היהודי, אלא השושלת ההאשמית, שאנו נמסור להם את שטחי מולדתנו, אלא לעת עתה, לתקופת זמן, אנחנו מחזיקים בהם כפקדון בשבילים.

משתדלים להסביר לנו את העקרון האווילי הזה אחד נצחון והגשמה, גאולה ושיחרור, שאין להם תקדים בתולדותיו של עמנו, אף לא בתולדות עם אחר. משתדלים להסביר לנו כי הוא דרוש כדי שלא נשלוט במספר גדול של ערבים. התחשדות. על-פי כל תכניות החלוקה - במדינה, שדוברי המערך מכריזים כי הם ירצו לשמור על אופיה היהודי - יהיו למעלה משלושת רבעי מיליון ערבים. פרוש הדבר - אין פה שום עקרונות. הבעיה היא כמותית גרידא. משתדלים להבהיר לנו כי הדבר קשור בשאיפתנו לשלום. אם לא נתחייב בחלוקה מחדש של ארץ-ישראל, נסגור את האופציה להסכם שלום.

העזרה לזולת ושל העזרה לחלש. הנוער היהודי בארצות-הברית, בקנדה ובמרכז אירופה, המתמודד עם בעיות של סמים ופשעיה, הרוצה לתקן עולם כולו במלכות שדי, יתן ידו כדי לתקן את העולם הקטן הזה שלנו, שהוא ללא ספק חלק נכבד מן המטרות הנעלות שנוער זה הציב לעצמו. לכן חשוב שרוח ההתנדבות תתחיל לפעום מחדש בתחום הזה: הליכה לשכונות עוני, הליכה לשייבוט ספר, התנדבות לעזרה למשפחות על-ידי ייעוץ סוציאלי נכון, עזרה בשיעורי-עוד לפי המתכונת של תנועת "עודד" ותנועת "תהילה" ועוד תנועות שעשו פעולות כאלה בשנים האחרונות.

ברכה גדולה יש בהחלטה להקדיש תשומת-לב ומשאבים לחינוך בגיל הרך. גדולי הפסיכולוגים של ימינו העמידו אותנו על טעות בת זמננו, שהקושי מתחיל בבית-הספר היסודי והתיכון. מי שלא זכה לאותם יסודות עיצוב בשנים הראשונות, בשנים שלוש עד שש או שנתיים עד שש, ספק אם אי-פעם יפוצה על אשר אבד לו. ולכן הקמת גנונים במספר גדל והולך לגילאי שנתיים עד שש היא מהמעשים הנבונים והחשובים ביותר שמשמלה בלשהי בישראל עשתה, עושה ויכולה לעשות. ודאי שזה יצריך משאבים, אבל הלב היהודי הגדול בעולם פתוח כדי לעזור בפתרונה של בעיה גדולה זו.

מלים מספר על בעיית הקליטה. שמענו כאן מפי כמה דוברים כי אין צורך שתהא סתירה בין קליטה טובה לבין פתרון בעיית הפערה החברתית. לצערנו יש מי שחשבו כי הדברים סותרים זה את זה, ולא היא. אלא שהבעיה היא שבעוד אנחנו מתייחסים אל העולים החדשים כאל עולים שצריכים לקלוט, אנחנו סבורים בטעות שמי שכבר הגיע פיסית לכאן, נקלט כאן. וזו הטעות הגדולה. אפשר להיות במדינה עשרים-וחמש שנים מבלי להיקלט יום אחד בחברה, בלשון, בתרבות, בסביבה, בכל המתרחש בישראל; ואפשר להיות יום אחד בשדה-התעופה ולהיות קלוט תעסקותית, חברתית, נפשית, תרבותית ואחרת. לכן כאשר מדובר על השוואת מעמד, הכוונה לבוא לאלה שעלו ולא נקלטו ולתת להם משוה ממה שאנחנו נוהגים בקליטה היום.

אין צל של ספק שלא היתה חלילה כוונה רעה בזה שהם לא זכו לכך. אבל האם העובדה שמישהו לא זכה בשנות החמישים והשישים צריכה להביא לידי כך שלא יזכו לזה גם בשנות השבעים הללו? אני מאמין כי ההחלטות, המסקנות וההמלצות שלפנינו, של ועדת ראש הממשלה, אמנם יביאו לידי כך שאוכלוסיית מצוקה זו, הסובלת עדיין מאוד בתנאי דיור, בתנאי צפיפות קשים מאוד, תזכה להטבות כאלה שיאפשרו לה להיקלט, לאחר שלא זכתה להיקלט עד כה. הבעיה של משפחות מרובות ילדים - נושא החוחר ונשנה, עולה ויורד מדי פעם - יש לתקוף אותה התקפה רב-חזיתית, רב-זוויתית, רב-ממדית. ולא על-ידי מענקים בלבד, אלא על-ידי מעשה שיקום מתוכנן ושיטתי; על-ידי הקלות במסים, הקלות מקסימליות. ובתחום החינוך - הספקת כל האביזרים הנדרשים מסביב לאותן שכונות עוני; מועדונים מעולים ככל האפשר, מדריכים מעולים ככל האפשר, מורים מעולים ככל האפשר, מעבדות מעולות. כל הדברים הללו יתקנו ויפצו את אשר איבדו האנשים הללו במשך השנים שעברו עד כה.

ואינני בוש לומר: נשאל כאן - האם יש מקום לאפליה לטובה? אכן זהו הביטוי הנכון. מי שצולע

לאורך ימים ביהודה ובשומרון בלי התנחלות, בלי זכויות לערבים.

הרי זה ניתוח על-פי ההגיון וההיקשים, שבבקשה נא להתווכח עליו, לפי השקפתכם, עקרון החלוקה שלכם.

אנו, דוברי גח"ל, מציעים להתנחל בעיר ובכפר, במהירות רבה, בלא נישול התושבים הערבים. ארץ-ישראל ושום חלק ממנה - אינם פקדון בשביל חוסיין; פקדון נצח המה בשביל העם היהודי, שרובו ישוב לארץ-ישראל, וזהו חזון הציגונות - ממורח וממערב.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
ומה שאתם מציעים איננו קולוניאליסם ?

מנחם בגין (גח"ל) :

זהו חזון הציגונות. וכפי שזכינו לראות בשבית ציון מברית-המועצות לרבות, כן נזכה לראות אותה למאות אלפים. צריך לחדש את המערכה למען שיבת ציון. משהו קרה בהמעטת מספר העולים בחודשים האחרונים. אבל קו ההתפתחות ההיסטורי נראה לעין, לא בעוד עשרים-וחמש שנה, אלא אולי בעשור הקרוב, לעלייה גם ממזרח אגם ממערב. לכל הדעות זהו החזון הציגוני: רוב היהודים בארץ-ישראל. בשבילם קיימת ארץ-ישראל, לא בשביל חוסיין.

אנו מציעים פתרון להתנחל בעיר ובכפר. יחד עם זה, אופציה לגבי אזרחות לתושבים הערבים. לאמור, תושב ערבי בארץ-ישראל שיבקש את אזרחות המדינה - יקבלנה; נגד רצונו לא נכפה זאת עליו. אם יעדיף להחזיק באזרחותו הקודמת - יקיימנה. זוהי גישה אנושית, מתקדמת.

אנו שיתרנו את ארץ-ישראל - זה החזון, גם היהודי וגם האנושי, שאותו שלטון ישוב וישלוט גם על התושבים הערבים בארץ-ישראל המערבית.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה) :
מה שאתה מציע זוהי תכנית אל-פתח, רק להיפך.

מנחם בגין (גח"ל) :

אנו יכולים לחיות אתם יחד בשכנות טובה, בהבנה. הדבר הוכח במשך תשע-עשרה שנה במדינת ישראל בחלקה של ארץ-ישראל; הדבר הוכח במשך שש השנים האחרונות בארץ-ישראל המערבית כולה. מדוע נפסיק את התהליך הזה ? הוא הוכח במציאות.

זוהי התשובה, גם בשביל שר הבטחון, אבל עוד יותר בשבילכם, כי אתם בהאשימכם את שר הבטחון במדיניות קולוניאלית, בעצם אתם מציעים - על-פי התוצאה של המדיניות המוצהרת שלכם - לא התנחלות, לא זכות לזכויות.

על ההתנחלות אמר אתמול שר החוץ: יש שתי אסכולות: האחת - להשאיר את האופציה פתוחה לשלום, לא להרבות בהתנחלויות; ויש אסכולה שנייה - להקים עיר יהודית על כל נבעה ותחת כל עץ רענן. לכך הגענו. למען כבודה של הכנסת אוכזר רק אסוציאציה אחת בקשר לפסוקים אלה, אחת בלבד - עבודה זרה. שנו רבותנו, מצוות יישוב ארץ-ישראל שקולה כנגד כל המצוות שבתורה. השתא, מפיו של דובר מוסמך של המערך, זכינו לאבסורד כזה - התנחלות

אני קורא לכם, יריביו הנכבדים, אדרבה, כיהודים וכציונים, התבוננו במציאות ואמרנו לעצמכם: היתה התחייבות לחלוקה מחדש של ארץ-ישראל - חגיגית; דוברי המערך חזרו עליה בכל עת מצוא - שר החוץ, שר האוצר, ראש הממשלה, בצורות שונות ובניסוחים שונים, על שתי המפלגות שמהן מורכב המערך. ובכן, קורב הסכם השלום ? על יסוד עקרון החלוקה אומרים הערבים: נעשה אתכם שלום. הן מספיקה היהודים שילדה את הרוב המכריע של הבית, שלא נשוב לעולם לקווי ה-4 ביוני 1967, כדי שכל מדינות ערב יכריזו: אם כך, לעולם לא נעשה אתכם הסכם שלום.

מי שטוען אפוא כי עקרון החלוקה פירושו אופציה לעשיית שלום - במלוא המשמעות של המושג - מטעה את הציבור, מוליכו שולל הכרזה זו נוגדת את המציאות הנראית לעיני כל אדם.

ונהפוך הוא: אם זה נכון שקיום זכותנו על ארץ-ישראל סוגר את האופציה לשלום, בדיק באותה מידה ההכרזה שלכם, כי לא ניסוג לקווי ה-4 ביוני 1967, סוגרת את האופציה להסכם שלום. כי הרי לא אתם מדברים בשם מצרים, בשם חוסיין, בשם סוריה ועיראק, ואף לא בשם תוניס, שממנה באה לנו בשורה חדשה: לא מספיקה נסיגה לקווי ה-4 ביוני, אלא תהיה דרושה נסיגה לקווי נובמבר 1967.

הנה כי כך, הסכם שלום לא קורב. למעשה התרחק מאתנו על-ידי הכרזות על העקרון - ואוי לאוניים שכן שומעות - על חלוקה מחדש של ארץ-ישראל, שאיחד-נוה במלחמת ששת הימים.

אני פונה אליכם דורש להתבונן במציאות. פרדוקס, תוצאה מוזרה ביותר: על-פי המדיניות המוצהרת שלכם, מבנה היקשים - סילוגיסם בלע"ז. נכון שכולכם אומרים: לקווי ה-4 ביוני 1967 לעולם לא נשוב. הנחה א'. נכון שבתגובה להודעה זו אומרים הערבים, על-פי עקרון כזה של חלוקת ארץ-ישראל - לעולם לא נעשה אתכם הסכם שלום. הנחה ב'. המסקנה: לא יהיה הסכם שלום.

מבנה היקשים שני: נכון שאתם כולכם אומרים באין חוזה שלום - לא נוז אפילו מילימטר אחד. נכון שעל-פי הכלל הזה, הגורס "לעולם לא נשוב לקווי ה-4 ביוני 1967" אומרים כל הערבים: לעולם לא נחתום עמכם על חוזה שלום. והמסקנה: הם לא יחתמו לעולם על חוזה שלום, ואנו לא נוז אפילו מילימטר אחד.

שני היקשים. נכונים והגיוניים.

אבל אתם אומרים שהכללת יהודה ושומרון בריבונות של ישראל פירושה אסון דמוגרפי, חברתי, מוסרי. הרי על-פי שני ההיקשים שלכם יוצא שבמדיניותכם אתם ממיטים את האסון הזה - הדמוגרפי, המוסרי, החברתי. פרדוקס.

אתם מטיחים בפני הברכס למפלגה, שר הבטחון, הטוען לאחרונה שעלינו להישאר לנצח ביהודה ושומרון, שהוא מציע מדיניות קולוניאלית - להפוך את יהודה ושומרון למעין מושבה ישראלית. לכן אתם אומרים: התנחלות - לא. ומה היא התוצאה ? זוהי שאלה רצינית, שגם שר הבטחון יואיל להתבונן בה מבחינת הזכויות של התושבים הערבים לרכוש את זכות האזרחות. אבל לדיכום, מה יוצא ? התנחלות ? לא ; החלת החוק הישראלי - לא ; זכויות אפשריות לתושבים הערביים - לא. והתוצאה היא: אתם מציעים להחזיק

איזה פגם מוסרי? אם קיים משק סוציאליסטי שבו מוסיפים על שכרם של אנשים המקבלים אלפי לירות בחודש, הרי קשה להשפיע השפעה מוסרית על עובדים המקבלים מאות לירות בחודש ואין קיום הוגן למשפחותיהם.

כנים היו הדברים האלה. והראיה - לפני ימים מספר השמיעה הגברת ראש הממשלה קריאת-ביניים באחת ההתייעצויות עם חברי מפלגתה והיא אמרה: זה שוויון? אלה המקבלים הרבה - מוסיפים להם הרבה; לאלה המקבלים מעט - מוסיפים מעט. אישור ממקור ראשון לטענותנו. זה פגם מוסרי רציני מאוד בפי אנשים הדוגלים על-פי הכרתם בשוויון. לא בשוויוניות, חבר-הכנסת קורן. דע להבדיל בין שני המושגים. מושג השוויונות הוא מושג פרה-קומוניסטי.

והנה כן, כך אתם נוהגים במציאות. יש המדב-רים עדיין על מלחמת מעמדות בישראל. הרי זה מושג נלעג בימינו ובמדינתנו, כאשר הרוב המכריע של המפלגות הגדולות מצויים בבעלות ציבורית. אבל יש מלחמה אחרת בישראל, היא גואה, היא מתפתחת - מלחמת הרשויות, רשות ברשות ולחמתן. ואם זה ימשך, הרי תהיה אצלנו מלחמת הכל בכל.

מה יש לעשות? צריך להפסיק את המלחמה ההר-סנית הזאת ולהשכין שלום חברתי בישראל ויחד עמו לעשות צדק חברוני. וראשיתו של צדק - בביטול העוני, בהעלאת היסוד שעליו חיות משפחות בישראל ובעיקר משפחות מרובות ילדים. כנים היו דבריו ואף היום הם כאלה.

בסיום דברי, אדוני היושב ראש, לפני שהכנסת מסיימת את תקופת כהונתה ואנחנו כולנו נצא אל עמנו ונביא את אסכולותינו המדיניות, המוסריות, החברתיות, המשקיות, אבקש רשות להעלות מושג שהוא מופשט וממש, פשוט ואדיר, עמוק ועליון - אמת. סטחוטש שאל אותך, גברתי ראש הממשלה, מה דעתך על ההצעה להקים ועדת חקירה מורכבת משלושה שופטים שתגיע לחקר האמת בקשר עם כל הנסיבות וכל ההא-שמות הקשורות בריצחתו של חיים ארלוזורוב, השם יגוקם דמו. השבת לו: חס וחלילה. אני קורא לך היום, התבונני במשמעות התשובה הזאת. חיים ארלוזורוב ז"ל נפל שדוד מכדורי מרצחים. ההאשמה על הפשע הנורא הזה הוטלה על שלושה יהודים חפים מכל פשע וכן על חבריהם לתנועתם. כך, הדבר קרה לפני הרבה שנים. ועדיין מהדהדת באוזני קריאתה של הגברת איטה סטבניסקי, כאשר ליוותי אותה אל זאב ז'בוטינסקי ימים מספר לאחר הרצח הנורא ומאסרו של בנה: "מד ז'בוטינסקי, הצילה את בני ז". והוא ניחם אותה ואמר לה: בגן חף מפשע והוא יזכה. הוא זוכה, כולם זוכו.

אמר שר החוץ: יש להתייחס בכבוד הראוי לזיכוי הדברים אינם נכונים. אחרי הזיכוי פירסמה מפלגתך, גברת מאיר הנכבדה, הודעה שلفיה הזיכוי מאשר את האשמה. חלילה לי לשוב היום ולקרוא את הכרוז במלואו. אבל זה תכנו העיקרי. ועל הכרוז הזה חונכו שני דורות בישראל.

חבר נכבד של הממשלה, שאת בראשה, אמר לי: בימים ההם גם אני סברתי שהם היו אשמים; הגעתי למסקנה שהם חפים מפשע, אבל אני סבור שעדיין יש אנשים המאמינים כי הם רצחו את ארלוזורוב. עוול שאין גורא ממנו נשאר בתקופה בקרב צעירים

יהודית בארץ-ישראל תחת כל עין רענן, המזכירה, על-פי דעתו של כל מי שלמד פסוקים אלה, עבודה זרה.

אני מבקש לומר שההיפך הוא הנכון. הימנעות מהתנחלות היא עבודה בשביל הורים. והאם עד כדי התחברות כזאת - ושר החוץ יודע משמעות פסוקים - הגענו בקשר עם ההתנחלות וישוב ארץ-ישראל?

כן, הכנסת מסיימת את תקופת כהונתה עם ההכרה על העקרון של חלוקת ארץ-ישראל. אנחנו מאמינים כיהודים, כציונים, כי יש עקרון אחד לגבי ארץ-ישראל - הוא עקרון של העם היהודי לדורותיו. היא שייכת לו בזכות, ואנחנו נצא אל הציבור בכל הכרת האמת הזאת, אף בהתאם להחלטה שאתם הצבעתם למענה, ומתוך היענות לה נישא את הרעיון של קיום זכותנו על נחלת אבותינו. כפי שאת, גברתי ראש הממשלה, אמרת בערך לפני שלוש שנים, שמן הדיון כי תהיה נחלת בנינו לעולמים.

בעברי לבעיות פנים אני מבקש להודיע כי בתשובה לתשובתו של שר האוצר קובעים אנחנו, אנשי גח"ל, כי אמנם כן, מאז קום המדינה ועל-פי ערך הכסף דהיום, הממשלה על-ידי חברותיה ביוזבה והפסידה סכום של קרוב לשני מיליארד לירות, ואולי אף יותר מזה. שר האוצר אמר כי זו אגדת בְּחִירֹת. אני קובע כי הכחשתו היא אגדת בחירות. ידידי ד"ר בדר ביקש את ועדת הכספים לפנות אל מבקר המדינה ולדרוש ממנו דו"ח מוסמך על ההפסדים האלה. אדרבה, ישים לפנינו מבקר המדינה את דיווחו. ונראה כולנו כמה הפסידה המדינה על-ידי אותה מדיניות של חברות ממשתלות ובדרכים אחרות של בזבזנות הטבועה במשטר. אין מנוס מן השאלה, אין מנוס ממנה: כמה דירות אפשר היה לבנות בשביל משפחות מרובות ילדים, אשר צפיפות הדיור שלהן, לפי דו"ח הוועדה של ראש הממשלה, עולה על 3, על 4 ואף מתקרבת ל-7 נפשות. זוהי זוועה. כמה בתי-ספר אפשר היה להוסיף ולבנות בשביל ילדים שעל אף חוק חינוך חובה אינם מקבלים השכלה יסודית? כמה שיכונים לזוגות צעירים ולחיילים משוחררים אפשר היה להקים בסכומים עצומים אלה? אין מנוס מהשאלה הזאת.

העיקר, כמובן, הוא העתיד. והמצוקה הזאת היא מצוקת כולנו. לא נניח לה, אולי גם משום שיהודים אנחנו. אולי גם משום שבבית הזה יושבים אנשים שיד-עים מצוקה בחייהם שלהם, מנעוריהם שלהם, מילדותם.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אולי יתורם מד מרדור כמה מיליונים בשביל העניים?

מנחם בנין (גח"ל):

בדור הזה, דור המלחמות, דור הגירושים, דור הרדי-פות, דור העוני, הדחוקות והאביונות בבתי ישראל רבים מאוד - לא ניתן מנוח.

לפני שנתיים יזמנו, אנחנו אנשי גח"ל, מושב מיוחד של הכנסת על נושא זה. ואז מעל במת בית-הנבחרים שלנו נשמעו הדברים הבאים: אתם מדברים על השפעה מוסרית - ודאי, במדינה דמוקרטית זה צריך להיות הגורם הקובע ולא כפייה שלטונית. עכשיו תשאלו את עצמכם: מדוע נחשלת, יודת, כמעט נעלמת השפעתם המוסרית על העובדים? אולי יש בסוציאליזם שלכם

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (בגין, צימרמן, צדוק, ידיר) —

הדוכן הזה ב-4 באוגוסט 1970 ואמר לנו את הדברים הבאים, דברי נביא החורבן:

"בעוד מספר שבועות, אדוני היושב-ראש, הממ"שלה, שאנחנו נאלצנו לעזובה, לא יהיה שום מנוס לפנינו אלא לעשות מה שהיא מאנה לעשות שלוש שנים תמימות: לצייר מפה ולמסור אותה בידי הד"ר יארינג... התוצאה היא בלתי-נמנעת. היכן תיעצרו? — אין אני יודע. מי יתן ובמאמצים משותפים לא תחל הירידה אפילו מאותה מפה שאתם חושבים אותה למינימלית."

וכאשר באותה הזדמנות מעלה חבר-הכנסת בגין את ההשוואה המלבבת בין החלטת ממשלת ישראל לבין כניעת צ'כוסלובקיה, הוא ממשך ואומר: "רק זאת אומר על רקע ההשוואה הזו: לאחר שקרה מה שקרה (בצ'כוסלובקיה), נאמרו דברים בפרלמנט הבריטי, איש הנולד פעם באלף שנים (הכוונה לצ'רצ'יל) אמר אותם. אסור לחקות אנשים גדולים, צריך ללמוד מהם. ולכן רק זאת אומר היום לבית-הנבחרים בישראל: We have sustained an unmitigated defeat על-ידי שחתמנו מתוך סירוב של שלוש שנים על המסמך הקרוי 'טיוטת יארינג'."

כעבור שבוע ימים, ב-12 באוגוסט 1970, עמד שוב חבר-הכנסת בגין על הדוכן הזה, ובאותה רוח הוסיף ואמר: "נתבונן לא רק היכן אנו עומדים, אלא בעיקר לאן אנו הולכים. צאו וראו, חברי הכנסת על כל סיעותיהם, מה מתרחש כאשר עם שהורתו בהתנגדות לשיעור לידתו בכיבוש החירות עושה את הצעד הראשון של נסיגה לעבר הכניעה". "מה אירע לנו? מה קרה לממשלת ישראל ולמדינת היהודים? איך היינו לכלי משחק בידי זרים?"

אדוני היושב-ראש, מי שזאת היתה מדת ראיית-הנולד שלו באוגוסט 1970, מי שבאוגוסט 1970 היה מוכן להחמיץ את הזדמנות ההפסקת-אש, להחמיץ את הסיכוי לכל התפתחויות החיוביות לישראל בתחום המדיני, הבטחוני הכלכלי, שהיו צפויות מקבלת היממה האמריקאית — יאה לו, כך נדמה לי, מידה של צניעות, יאה לו מידה של פיוחית היומרות למנהיגות לאומית, כשהוא בא להנחות אותנו בדרכנו המדינית לעתיד.

אדוני היושב-ראש, לפני למעלה משתי שנים וחצי היה דיון בכנסת על החלטת הממשלה לשוב לשיחות יארינג אחרי משבר הטילים. ושוב, חבר-הכנסת בגין, נאמן לאסכולה שלו, אמר: לא ולא. ואני, בוויכוח אתו, ביום 29 בדצמבר 1970, הרשיתי לעצמי לנסות ולהגדיר את מטרותינו המדיניות כפי שראיתי אותן אותה שעה.

מנחם ידיר (גח"ל):

אולי תסביר — —

חיים יוסף צדוק: (המערך, עבודה—מפ"ם):

אמרת: "מה מטרותיה העיקריות של מדיניותנו? — אני חושב שקריה: הן ארבע: ראשית — לקיים את הפסקת-האש; שנית — להבטיח את המשך התעצ"מ ותנועת הצבאית והמשך הסיוע הכלכלי מארצות-הברית; שלישית — להביא את ארצות-הברית להתרעה אמונה של ברית-המועצות, שתבלום את המעורבות הסובייטית ותמנע התערבות סובייטית ישירה; רביעית — לקרב ככל האפשר את עמדת ארצות-הברית לעמדתנו ולהב-

בקיבוצים, בקרב אנשים מבוגרים בעיר, בדור הזה. חלילה לנו אם נעשה את המעשה המכריע משימת דורנו. איך יכולים יהודים להשאיר על כנו עוול שכזה? האשמת אנשים חפים מכל פשע בפשע הנורא של רצח יהודי, מנהיג ציוני — איך?

צאו וראו מה ההבדל בין שוחרי צדק ואמת ובין מעלילים. אנשים מאמינים בצדקתו של אדם מואשם, אחרי ההרשעה יאמרו: זכאי. בית-דין אחרי בית-דין דן בהרשעת דרייפוס כבוגד, וכל שוחרי האמת והצדק אמרו אחר כל הרשעה: זכאי, חף מפשע.

בית-דין הרשיע את סאקו וונצטי — כל שוחרי הצדק בעולם אמרו: זכאים. הנהוף הוא. ביילים יצא זכאי, וכל מורדי אור אמרו אז: אשם.

עם איזה מחנה נמנים אלה האומרים אחרי זיכוי: אשם? שאלו את נפשותיכם. השיבו לעצמכם ולילדיכם. לא למעננו עשו זאת. אנחנו ידענו את האמת מן היום הראשון. נשאנו אותה כל ארבעים השנים האלה. למענכם, למען ילדיכם ולמען כבוד עמנו, שנצטווה מקדם ועד סוף כל הדורות: צדק, צדק תרודו; לא תעשה עוול במשפט.

שני המחנות שלנו, כל אחד מהם בדרכו, עשה, נלחם למען תקומת ישראל, מתוך חילוקי דעות יסודיים, ולעתים מתוך הבדלים תהומיים. הדרכים היו נפרדות, לעתים התאחדו. היתה עלילת הדם — היה הס' כס ז'בוטינסקי—בן-גוריון; היה ה"סיוון" — והיתה תנועת המרי; היו רדיפות נוספות — ושוב היה ההסכם המבצעי בין ההגנה לבין אצ"ל ולח"י; והיתה יריבות קשה מאוד עד קום המדינה דברים חמורים ביותר קרו אז — והיתה ממשלת הליכוד הלאומי.

כך הדרכים בתולדות הדור הזה, שמנת חלקו יסורים, קרבנות, תשפוכת דמים, רדיפות, חלומות, מלחמות, אתחלתא וגאולה, גאולת ירושלים, שיחרור ארץ ישראל המערבית, שיבת ציון היסטורית להגשמה. זהו הדור. בשני המחנות בנפרד, ולעתים נפגשו הדרכים.

אחר כל מה שקרה אני קורא לכם בשם האמת ובשם הצדק ולמען כבוד עמנו על כל מחנותינו: זה הצל של עלילת הדם הסיווה, הסיווה לעולמים.

הי"ר צ. צימרמן:

רשות היבור לחבר-הכנסת צדוק.

חיים יוסף צדוק: (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, שמענו שוב מפי חבר-הכנסת בגין נאום מדיני פורגורמטי, פרי האסכולה המדינית שהוא מייצג אותה, שהוא נוהג להעמיד אותה מול האסכולה שאני נמנה עם חבריה. שתי האסכולות האלה לא היום נולדו ולא בשנת 1967; ימי המחלוקת בין שתי האסכולות הם כימיה של הציונות. האסכולה האחת היא אסכולה שהעיקר בה הפרוגרמה, ההכרזה, היססמה: "מדינה יהודית משני עברי הירדן"; "רק כך"; "ארץ ישראל השלמה"; "אף שעל אדמה לא יוחזר". האסכולה השנייה היא אסכולה שתמיד התר-חקה מהכרזות וסיסמאות, והעדיפה, גם בפיתוח הארץ גם במדיניות, חתירה עקשנית ומתמדת למטרות מע-שיות קונקריות, יניצה כל מצב בנתון לקידום מטרות לאומיות.

בכוח האסכולה שלו עמד חבר-הכנסת בגין על

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (דיון) (צדוק, בדר, הלוי, צימרמן); חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק) (צימרמן, שכטרמן) —

אדוני היושב-ראש, לפני שבועות אחדים היו בכנסת, אגב הדיון בתקציב משרד המשפטים, חילופי דברים בין חברי הכנסת הלוי מצד אחד ובין שר המשפטים ובני מצד שני על החקירה המוצעת בעניין רצח ארלוזורוב. כנראה לא הספיקה לחברי הכנסת בגין ההנמקה מפי חברי הכנסת הלוי, והוא חזר והעלה את העניין הזה שנית, ואני רוצה להשמיע בנושא זה דברים קצרים מאוד.

ועדת חקירה היא מכשיר לחקירת עניין אקטואלי, ענין דיומאי, עניין המחייב קביעת ממצאים עובדתיים היום, כדי שהכנסת והממשלה יוכלו מתוך הממצאים העובדתיים הללו להסיק היום מסקנות מעשיות. זה טיבו וזאת מהותו של המוסד הקרוי ועדת חקירה. חברי הכנסת בגין הזכיר את משפט דרייפוס, הוא הזכיר את משפט סאקו-גוצטי, כשהיו הרשעות ואנשים בעולם המשיכו לטעון: למרות ההרשעה אנתנו חושבים שהוא זכאי, שהם זכאים. עדיין לא שמעתי שאחרי זיכוי יהיה צורך בוועדת חקירה כדי להמשיך ולומר שמישהו זכאי.

בנימין הלוי (גח"ל):
לטהר עצמו.

חיים יוסף צדוק: (המערך, עבודה—מפ"ם):
עניין שקרה לפני ארבעים שנה הוא עניין למחקר היסטורי. אם העניין כה חשוב לחברי הכנסת בגין ולחבריו — אדרבה, יעשו את המלאכה של מחקר היסטורי, ויגווחו אותו לפני הציבור, והציבור יקרא וישתכנע. ועדת חקירה משפטית איננה מכשיר למחקר היסטורי. ואני רוצה לומר לחברי הכנסת בגין: הנח לנו בעניין שאיננו מעניינה ומב-עיוותיה של מדינת ישראל בימינו אלה.

היו"ר צ. צימרמן:
חברי הכנסת, תם הדיון. דברי התשובה של ראש הממשלה יבואו לאחר שנדון בינתיים בשני סעיפים נוספים, והם: (1) סיום הדיון על חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק); (2) חוק הספנות. לאחר מכן תבוא תשובת ראש הממשלה.

ת. חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג—1973 *

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

החליטה האסיפה הכללית של אגודה שיתופית (ב) כאמור בסעיף קטן (א), רשאית האגודה לחלק את מכסת הנטיעה המשותפת, כולה או מקצתה, לחבריה למכסות נטיעה אישיות; ומשעשתה כן תדווח על כך למועצה.

דברי ההסבר קצרים ביותר. הבעיה היא בהפרשי גישה מה קודם למה. הצעתי אומרת: מכסת נטיעה אישית לכל איכה, בלי הבדל אם הוא חבר באגודה שיתופית או לא, ובהסכמה הדדית של האנשים שהם חברי אותה אגודה אפשר להחליט כי במקום המכסה האישית תקבל האגודה בשביל כולם מכסה קולקטיבית והאגודה תהיה חפשיית לחלק את המכסה הקולקטיבית הזאת בין חבריה.

טיח שארצות-הברית תמנע במוסדות האו"ם, ובעיקר במועצת הבטחון, החלטות הפוגעות בנו. אנתנו חייבים לבחון — לא בחינה רגשית-רטורית, אלא בחינה הגיונית-פרגמטית — איך שובנו או אי-שובנו לשיחות עשוי להשפיע על כל אחד מארבעת התחומים החיוניים הללו.

לא השלינו אז את עצמנו; לא השלינו את הציבור; לא אמרנו: הנה, מהשיחות הללו יצמח בקרוב בימינו השלום. ידענו שהעולם הערבי טרם השלים עם קיומו. ידענו שהפער הוא עמוק. אבל, נאמנים לאסכולה שלנו, בחננו שאלה קונקרטיים במצב קונקרטי, לאור מטרות מעשיות מוגדרות. והיום אפשר לקבוע, ממרחק של שתי שנים וחצי שכל המטרות הקונקרטיות הללו הושגו בעיקרן. בעוד שאנו יושבים בקווי הפסקת-האש, —

יוחנן בדר (גח"ל):

כל-כך שבעי רצון — — —

חיים יוסף צדוק: (המערך, עבודה—מפ"ם):
— בעוד שטרם ציירונו מפה, והפסקת-האש נמשכת, ההתעצמות הצבאית נמשכת, הסיוע הכלכלי נמשך, המעורבות הסובייטית נסוגה, וחל קירוב העמדות המדיניות בינינו ובין ארצות-הברית.

אדוני היושב-ראש, אני מבין שלחברי הכנסת בגין היה קשה לעמוד בפני הפיתוי להזכיר היום מעל הבמה הזאת את חילוקי הדעות הקיימים במערך ובמפלגת העבודה. רק בין שני חלקי הנוש של גח"ל אין חילוקי דעות; רק במפלגת חירות אין חילוקי דעות. אבל אצלנו יש חילוקי דעות, ויהיו חילוקי דעות. אבל אל יטעה חברי הכנסת בגין בדבר אחד: חילוקי הדעות הקיימים הם חילוקי דעות בתוך אותה אסכולה; וכל חלקי המערך שייכים לאותה אסכולה, שהיא מנוגדת לאסכולה של חברי הכנסת בגין. וכמו בעבר, ימצאו כל חלקי האסכולה הזאת את הדרך לקידום המטרות הלאומיות שלנו — במדיניות, בבטחון ובהתחלחות — על-ידי פעולה מעשית ולא על-ידי הפרחת סיסמאות, באשר המטרה הסופית שלנגד עינינו היא השלום.

היו"ר צ. צימרמן:

אנו עוברים איפוא לסיום הדיון על חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג—1973, קריאה שנייה ושלישית. רשות הדיבור לחברי הכנסת שכטרמן, להנמקת הסתייגותיו — הפעם כחבר הוועדה הסתייגותיו לו.

אברהם שכטרמן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, לחוק שהבאתי אתמול לפני הכנסת רשמתי שלוש הסתייגויות. האחת — לסעיף 24 האומרת כדלהלן: במקום סעיפים קטנים (א) ו-(ב) יבוא: (א) הקצאת מכסות נטיעה לחברי אגודה שיתופית תיעשה לכל אחד מהם בנפרד זולת אם החליטה האסיפה הכללית של האגודה לבקש כי תיקבע לה מכסת נטיעה אחת שתהא משותפת לכל חבריה;

אני חושב, אם כן, שעצם רעיון ההצמדה הוא דבר שאין מקומו בחוק הזה. וכדי למנוע אותו ביקשתי למחוק בסעיף 26(א) את המלים "ולתקופת הצמדה של שנה אחת".

אני עובר להסתייגות השלישית והאחרונה, והיא לסעיף 29(1). אני מציע למחוק את כולה, משום שהיא חוזרת על פרטים בקשר עם ההצמדה. כיוון שאם אני מבקש מהבית לבטל את ההצמדה, הגיוני הוא שלא יהיה מקום גם לאותו סעיף המדבר כולו על פרטים טכניים הקשורים בהצמדה.

אדוני היושב-ראש, אלו הסתייגויותי, ואני מודה לבית על הסבלנות.

היו"ר צ. צימרמן:

חברי-הכנסת פיינרמן ישיב בשם הוועדה להסתייגויות של חברי-הכנסת שכטרמן.

עוזי פיינרמן (בשם ועדת הכלכלה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אשוב להסתייגויותי של יושב-ראש ועדת הכלכלה, חברי-הכנסת שכטרמן, באותו סדר שהוא נימק אותן. ולראשונה - להסתייגותו לסעיף 24.

סעיף 24, לפי הצעת הוועדה, אומר: "א) אגודה שיתופית תייצג את חבריה לענין מכסות נטיעה אישיות ותיקבע לה מכסת נטיעה אחת שתהא משותפת לכל חבריה; האגודה רשאית לחלק את מכסת הנטיעה המשותפת, כולה או מקצתה, לחבריה למכסות נטיעה אישיות, ומשעשתה כן - תדווח על כך למועצה; אגודה שיתופית לא תחלק לחבריה מכסות נטיעה אישיות בשיעור כולל העולה על המכסה המשותפת שנקבעה לה".

הסתייגותו של חברי-הכנסת שכטרמן איננה לפי רוחו של החוק, ואפילו לא לפי מכתבו, אלא לפי הסדר שבו נכתבו הדברים. הוא ניסה להסביר פה למה יש צורך להפוך את הסדר הזה ולומר שהמכסה תהיה אישית, אבל האגודה תוכל להתליט אחרת. למעשה, הסתייגות זו באה להפוך סדר שיש בו הגיון רב, שהוא גובע מהישענות על הסדרים קיימים ברוב האגודות החקלאיות או כמעט בכל האגודות החקלאיות שבהן קיימות מכסות נטיעה, וממילא מוצע פה הסדר הזה כפי שהוא מוצע בהצעת החוק של הוועדה, האומר שהמכסות הן מכסות של האגודה, אבל היא רשאית לנהוג גם אחרת. כלומר, יש גם יוצא מן הכלל לכלל הזה של מכסות אגודה. אבל בגין היותו יוצא מן הכלל יש לראות בו יוצא מן הכלל ולהציג אותו בתור שכה בהצעת החוק.

הסתייגותו של חברי-הכנסת שכטרמן באה למעשה להעמיד את הפירמיה הקיימת על ראשה ולהפוך את היוצא מן הכלל לכלל. אינני רואה בה הגיון מעשי מבחינת המציאות הקיימת, שאני מייטיב להכיר אותה. דאי ודאי איני רואה בה הגיון מבחינת הסדר הטוב שצריך לשרוד באגודות. ובדרך כלל מכסות ייצור משותפות לאגודות נותנות בידיהן את האפשרות להשליט שוויון כלשהו באמצעי הייצור בין חבריה. ואחד מעקרי רונות האגודות השיתופיות הוא העקרון של הקצאת אפשרויות שוות לכל החברים באותה אגודה. מכסות הייצור הן אחת הדרכים היעילות ביותר להגיע לשוויון הזה. וכידוע, לכולנו, ביחוד באגודות חקלאיות, אין

גישת הרוב של הוועדה היא ההיפך מזה, על סמך הטענה כי המכסה המקורית היא קולקטיבית, ואם תרצה האגודה תחלק את המכסה בין חבריה בהתאם להחלטתה. אם כן, זוהי בעיה של השקפת עולם, אם אתם רוצים, בעיה של הגנה על חופש הפרט, על הקטנת מוסדות החברה ככל האפשר. ואני סבור שהצדק הוא אתי, ואבקש איפוא את הכנסת להצביע כפי שהצעתו

כאמור, ההפרש המעשי אולי אינו גדול, אבל ההפרש העקרוני הוא יסודי, ואני עומד על דעתי שכן אמנם צריך להיות.

ברשותכם אעבור להסתייגות הבאה. בסעיף 26(א) אני מציע למחוק את המלים "ולתקופת הצמדה של שנה אחת". פה אולי העניין, אם כי גם הוא עקרוני מיסודי, הוא גם מעשי. אנחנו מקיימים את מועצת הפירות. אחת הסיבות להתאגדותם של המגדלים במועצה זו היא הגנה על האינטרסים שלהם. ייתכן שתוך כדי ביצוע תפקידיה יבואו המשווקים ויאמרו למועצה: רבותי, כדי שנוכל לעמוד בהתחייבויותינו, כדי שניתן לכם מקדמות, כדי שנוכל להתקשר - אנחנו תובעים מכם שחבריכם יתקשרו אתנו לשנה. מועצה טובה היא תה אולי מנסה לעמוד על המקח ואומרת: חצי שנה, שלושה חודשים. אולי גם היתה מנסה לומר "לא". ייתכן שלא היתה בירה אחרת, ויכול להיות שזאת מגמתה, והיתה אומרת לחבריה: רבותי, דרישתם של המשווקים השנה היא שתואילו נא להתחייב לשווק על-ידינו שנה. אבל להכניס לחוק סעיף הקושר את ידי החברים מראש בדבר שאיננו דווקא באינטרסים שלהם - לי זה אינו נראה. בתור הוראה אופרטיבית אני יכול להבין אותה, אני יכול להתווכח, להתמקח. אבל להכניס את זה לחוק, שכן זה מהווייב המציאות, לדעתי שום הגיון אינו עומד בפני זה.

אני חייב לומר לכם, כפי שכבר סיפרתי, שלפני שסיכמנו את החוק נפגשתי כמעט עם כל מי שיש לו מה לומר בנושא זה. שמעתי דעות מפי האיכרים שאמרו לי: אמנם בשביל יצוא זה נראה כאילו פרקטיקה כמעט הכרחית שצטרך להתקשר, גם הם הסכימו אתי שאין כל סיבה שזה יהיה בחוק. אבל לשיווק מקומי - יש משווקים המארגנים יפה, נאמר בשוק בטבריה ואין להם שום אירגון בשוק בתל-אביב. ואין זה כל-כך פשוט שאותו איכר יתקשר לשני משווקים, האחד בטבריה, שהוא נוה לו וטוב לו, והשני בתל-אביב. הוא חייב למסור את פירותיו לסוחר הטברייני, או להיפך, לסוחר התל-אביבי.

גסיטי לשכנע את משרד החקלאות. ואני חייב לומר, אינני יודע אם לשבחי או לבשתי, אני מנסה לשכנע אנשים בדעות שיש לי בענייני ביצוע החוק וגם העקרונות שבחוק, מסיבה פשוטה מאוד ומעשית: אלה הם האנשים שיצטרכו לבצע את החוק. ואם לא יבינו ולא יסכימו, קשה להניח שיבצע את החוק בנאמנות ובדייקנות. אם כן, עם כל נסיוני לשכנע, עם כל רצוני הטוב, לא הצלחתי. והרושם שלי הוא שהסיבה איננה שייכת לעניין, או נאמר אחרת: שהסיבה אינה קשורה בטובתם של האיכרים עצמם, שיש התחייבויות בפני מוסדות שהם בעניין זה יוצאי דופן, היינו שלא בשבילם החוק צריך היה להיות מוחק, וזה עניין של משווק זה או אחר. אולי יכולתי אפילו להראות באצבע מיהו המשווק, אבל זה אנו משנה לעצם העניין.

המרכזי ושמידה על רמת מחירים, שיהיה בה משום מחיר הוגן ליצרן ומשום מחיר שיכול הצרכן לעמוד בו - את הדרך האחת, את המטרה האחת, ניתן להשיג אם ייקבעו הסדרי שיווק שימונו פריצתם של כל ההסדרים שקובעת מועצה כזאת, וכולנו למדנו לדעת כי בהעדר חובת ההצמדה יהיו פרוצות רבות באפשרותה של המועצה להשגיח על שיווק סדיר, עד כדי כך שכל הכוונות המנוחות ביסוד הצעת החוק לא יהיו ניתנות להגשמה.

למדנו עוד דבר: אם קיימת הצמדה של משווק ליצרן, נמנעת התחרות של המשווקים על היצרן, תחרות שמקובל אולי לחשוב עליה, במושגים שאולים מעולם אחר, או מארצות אחרות, כתחרות לטובת היצרן, אבל במציאותו למדנו לדעת שהפלישה של משווקים או התחרות של משווקים שונים על היצרן של יצרן אחד מבאה נזק ליצרן, ובוודאי לצרכן שצריך לעמוד אחר כך בתוצאותיה של תחרות כזאת.

עם נסכם את הדברים נראה כי יכלתה של מועצה לפקח, היכולת של המשרד הנוגע בדבר - במקרה זה משרד החקלאות - לתכנן ביצוע ולפקח עליו והיכולת של הגורמים האחראים לפיקוח על השיווק, מצויות בהצמדה בורה של יצרנים אל משווקים.

כמובן - וכאן עובר אני לעניין אורך התקופה - קיימת פה אפשרות שיצרן שהצמיד עצמו למשווק פלוני לא יהיה מרוצה מהשירותים שמשווק זה מספק לו. לשם כך באה אותה תקופת הגבלה האומרת: יכול היצרן להחליף את המשווק שלו, אם המשווק לא עמד באותם התנאים שנקבעו בהסכם ביניהם, או שלא סיפק את הציפיות של אותו יצרן או אותו מגדל כפי שנקבע בחוק ופה נקבעה תקופת מינימום של שנה שתאפשר זאת. תקופת מינימום נקבעה שוב כדי לא ליצור נסיונות מסויימים בתוך אגודה חקלאית, בפרקיזמן קצרים מדי, בעניין השיווק - נסיונות הקשורים בדרך כלל בתופעות מאוד לא-סימפטיות, כפי שלמדתי זאת במציאות, ואני מכיר את התופעה: כאשר מתקרבת תקופת ההצמדה או תקופת קביעת ההצמדה, עטים משווקים שונים על האגודות החקלאיות, כל אחד והפיתויים שבידו. המהוה גנים שבהם באים בפיתויים הוגנים אל המוסדות המו-מכים של האגודה, והפחות הוגנים שביניהם באים בפיתויים לא מהוגנים, ולא אל מוסדות מוסמכים, אלא לבעלי השפעה שונים, וידועים לי מקרים לא מעטים של שלמונים מתחת לשולחן וכל מיני דברים מסוג זה. דאי שאיננו צריכים לרצות שהסדרים מסוג זה ייעשו לעתים תכופות יותר מאשר פעם בשנה, בגלל הסיבות שמניתי פה.

לכן נראה לי שחובת ההצמדה צריכה להיות קיימת גם בחוק זה, כפי שהיא קיימת בכל החוקים האחרים, מסיבות אלה שמניתי, וצריך שיהיה פרק זמן של שנה לפחות, כפי שמוצע בסעיף 26, וזה, שוב, בכפוף לנימו-קים שהשמעתי כאן.

היו"ר צ. צימרמן:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת שכטרמן, יושב-ראש ועדת הכלכלה.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

אדוני היושב-ראש, כנסת וכנבדה, אני מבקש להכ-ניס תיקון בנוסח החוק. החוק הוגש קצת בחפזון והובא רק אתמול, ויש להניח כי היו טעויות דפוס. ובכן, אבקש

מכסות הייצור מחולקות באופן שווה בכל הענפים בין כל החברים. וזאת מסיבות של יכולת אישית, של נטיעות, של ידע מקצועי, של בריאות ויכולת עבודה, של חברים שונים בעבודה, וממילא צריך שיתעשה הווי-סות בין ענפים שונים והתאמה ליכולת השונה של החברים באגודה החקלאית. ויסות כזה יכול להיעשות, צדק כזה יכול להיעשות, או שוויון אפשרויות כזה יכול שיתעשה רק אם המכסות הן בידי האגודה, ואמנם רוב האגודות החקלאיות, כאמור בפתח דברי, נוהגות כך, ומסיבות אלה שמניתי אותן. לכן אינני רואה הווי-בהצעת חבר-הכנסת שכטרמן, הבא להפוך את היוצא מן הכלל לכלל, ולפי דעתי ומיטב ידיעותי צריך לכבד את הצעת הוועדה כפי שהיא, מסיבות אלה שמניתי אותן כאן.

בהסתיוגותו השנייה של חבר-הכנסת שכטרמן הוא מבקש למחוק את המלים "לתקופת הצמדה של שנה אחת" בסעיף 26. בהסתייגותו השלישית, לסעיף 29, הוא מבקש למחוק את הסעיף כולו. למעשה שתי הס-תייגויות אלה הן אחת, לא מבחינת רישומן בהצעת החוק, אלא מבחינת מהותן. לו היתה מתקבלת הס-תייגות המבקשת למחוק בכלל את חובת ההצמדה מהחוק, ודאי שלא היה מקום לוויכוח אם יש לקבוע בסעיף אחר תקופת ההצמדה לשנה אחת. לכן אאחד את המענה לשתי ההסתייגויות, ותחילה בעניין חובת ההצמדה המוצעת בחוק, ואחר כך בעניין התקופה המוצעת בחוק ה.

קודם כל רוצה אני להביא לדיעת חברי הכנסת, כי החובה של הצמדת שיווק קיימת בכל חוקי המועצות שנתקבלו עד כה ופועלת לשביעות רצונם הגמורה הן של היצרנים, הן של המשווקים והן של משרדי הממשלה הנוגעים בדבר בכל אחת מהמועצות שחוקקו להן חוקים עד כה. מדובר על מועצות שבהן חברים חקלאים או יצרנים מסקטורים שונים.

אזכיר את מועצת ההדרים, שבה יש חלק ניכר וגדול לאיכרים עצמאיים, להתאחדות האיכרים ולאגו-זות השיתופיות שלהם, ובעיקרה ל"פרדס" ול"פרדס סינ-דיקט". שם חלה חובת הצמדה, ולמעשה חובת הצ-מדה נקבעה במציאות עוד לפני שנקבעה בחוק, וזאת מתוך ההכרה בצורך בקיום חובת הצמדה כזאת של כל המועצות והנוגעים בדבר. מועצת ההדרים, שהיא המועצה הוותיקה ביותר, החוק הראשון הנוגע לה - דומני שבעיקרה הוא ממשיך להיות קודקס העבודה של מועצת ההדרים - הוא חוק מתקופת המנדט. על נקודה זו של הצמדת שיווק לא היו עוררין במשך כל שלושים השנים שקיימת מועצת ההדרים בגילגוליה השונים ושקיים חוק מועצת ההדרים.

הוא הדבר ביחס לכל המועצות האחרות שזכו כבר שחוקיקהן נחקקו בכנסת ישראל. הצורך בהצמדת יצרן למשווק היה נחלתם של היצרנים לפני חקיקת חוקים. הוא פועלת לשביעות רצונם של יצרנים, משו-קים ומשרדי הממשלה האחראים לאספקה סדירה בכל מועצות הייצור שהוקמו עד כה, בין אלה שיש להן חוק ובין אלה שאין להן עדיין חוק. גם בין אלה שאין להן חוק קיים מצב זה, ולא במקרה.

כולנו למדנו לדעת, שאם רוצים אנו להשיג את המטרה העיקרית של מועצות ייצור, כלומר אספקה מסודרת של כמויות אספקה מתוכננות על-ידי הגורם

החוק אישור ועדת הכלכלה, וארבעה נושאים גוספים יש להביא לידיעתה המוקדמת של הוועדה. מעטים הם החוקים התובעים מוועדת כנסת פיקוח ומעקב כה רב. בביצוע נאמן של פיקוח זה תמצא גם הבעיה של כניסת כשרונות צעירים למקצוע את פתונה. ואני רוצה להאמין שוועדת הכלכלה של הכנסת הבאה — וכל עוד לא נבחרה, הרי הוועדה הזאת היא ועדת הכלכלה של הכנסת עד אז — תמצא את הדרכים לעמוד על המשמר ולדאוג גם לכשרונות צעירים העתידים לקום.

חבר-הכנסת תמיר גילה, או ליתר דיוק ניסה להעמיד את הדברים כך שמישהו יאמין שהוא גילה, כי בחוק נוצרו משטרה חדשה, בתי-דין חדשים ועבירות חדשות, והכל מתוך חרדתו ודאגתו לדמוקרטיה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אתה משוכנע, חבר-הכנסת שכטרמן, שאתה מדבר עכשיו כיושב-ראש ועדה מטעם הכנסת ולא כנציג מפלגה? אני שותק לכל העקיצות האישיות, אבל האם אתה חושב שזה תקין, פרלמנטרי?

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

עכשיו הוכחת שאתה שותק. יפה. שמענו את הש"ת יקה. לא הייתי רוצה להיכנס לפולמוס, אבל עוד שתיים שלוש קריאות-ביניים תעלינה אותי על פסים אחרים.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

האם זה איום או אזהרה?

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

ברצוני לציין כי בדברי אתמול עמדתי על נושאים אלה, אשר חקרתי ודגתי בהם בצורה יסודית ולא רק בזריקת הערות אגב אורחא מעל במה זו. אני מרשה לעצמי לצטט מדברי אתמול, כאשר הצגתי את החוק: "ועדת הכלכלה היתה ערה לעובדה שאין כמעט חוק שיש בו מידה מסויימת של אכיפה שאינו מקים לעצמו מערכת פיקוח, מבקרים או איך שתקראו לזה, שיש להם תפקידים של שוטרים. הוועדה, מאז עמדה על התופעה הזאת, מבקשת תמיד להכניס זאת למסגרת המקובלת, ואושר ששר המשפטים יסמיך אותם המפקחים או המבקרים לתקופה של 12 חודש, ואם צריך להאריך את ההסמכה הזאת, בכל מקרה של מינוי מעין זה."

אגב, גם כאן יש טעות דפוס: במקום "שר המש" פטים" יש לקרוא "שר המשטרה".

היו"ר צ. צימרמן:

איזה סעיף?

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

זה בדברי המובאים בפרוטוקול של הישיבה מאת מול, בעמוד 260, ואני מניח שזה יתוקן בפרוטוקול.

בעת הדיון בוועדה בחוק זה ובחוקים אחרים הרחבתי את דברי בעניין "משטרות פרטיות", כפי שאני קורא להן, שהוקמו לידי כל משרד ממשלתי. פניתי אל היועץ המשפטי לממשלה בעניין זה וביקשתי ממנו פרטים מדויקים על הסמכויות שהוענקו לשרים למינוי פקחים, מבקרים וכיו"ב קיבלתי ממשרד המשפטים את רשימת הסמכויות המשטרותיות שבדי שרי ממשלה, ואני מבקש לציין כי הן רחבות מדי וטומנות בחובן

להוסיף בסעיף 46(א), אחרי המלים "או קנס שלא יעלה" — "על לירה אחת". פשוט לא כתבו מה שיעורו של הקנס.

כנסת נכבדה, חבר-הכנסת שמואל תמיר הגיש אתמול שורה ארוכה של הסתייגויות. כבר נאמר אתמול לחבר-הכנסת הנכבד כי הוועדה דנה בחוק זה תקופה ממושכת למדי. אין גוף, או מוסד, שיש לו נגיעה כלשהי לחוק, אשר לא הזמן, או הזמן את עצמו לומר את דברו. היחיד שלא "הספיק" לעשות זאת במשך למעלה משלוש שנים ושלושים-ושתיים ישיבות הוועדה הוא חבר-הכנסת וחבר הוועדה — ואני מדגיש: חבר הוועדה — שמואל תמיר. ולפתע, כמה דקות לפני שעת האפס, עיין בחוק, ואני מניח ביעף, ובמטלו. אילו היה מואיל חבר הוועדה הנכבד להקדיש את הזמן המועט שהקדיש לחוק תוך כדי עבודת הוועדה, הרי ניתן היה להתייחס להערותיו ברצינות. אולם חבר הוועדה העדיף, כרגיל, את אוד הזדקורים והפירסום של המליאה לעומת העבודה המאומצת, הממושכת והאמורה שנעשתה בו-עדה. ברור, ואף חבר-הכנסת תמיר מודה בכך, כי למרות התנגדות האופוזיציה לחוק, הרוב הקואליציוני יכול לה-עבירו ולכן ההשפעה האמיתית והכנוה יכול להיעשות רק בתוך הוועדה. דבריו של חבר-הכנסת תמיר ייכנסו לפרוטוקול של המליאה, אולם מאמץ הוועדה, שאין לו ביטוי מפורש בפרוטוקול, ניכר בכל סעיף של החוק, אשר שונה בלתי כדאי עבודת הוועדה.

אשר להסתייגויות עצמן: בחלקן הן תוצאה של ריפוף על סעיפי החוק, ולעתים קרובות חלק בלבד של סעיף, ולפיכך מתברר שהתשובה להסתייגות נמצאת באותו סעיף, באחד מסעיפיו הקטנים. למשל, חבר-הכנסת תמיר שואל: מדוע אין בסעיף 11 דאגה לצר-כנים? זאת הוא למד מהתבוננות בסעיף 11(2), בו מובטח מחיר הוגן למגדלים. הלאה לא רצה להסתכל. אילו הטרחה את עצמו והציץ בסעיף 11(4) היה מוצא שנאמר בו כי יש "להבטיח הספקה סדירה של פירות ובמחירים נאותים לאוכלוסייה". כך נאמר באותו סעיף.

חבר-הכנסת תמיר הבטיח להסיר הסתייגות זו אם יתברר כי טעה. אך הבטחה לחוד ורצון להיראות מנצח ובייחוד לחוד. יתרה מזו: הוועדה הכניסה לחוק סעיף חדש, הוא סעיף 60, הן בתנאים שבהם תאופשר השמדת פרי, וזאת רק על-ידי הסמכות הגבוהה במשרד ורק לאחר שמוצו כל האפשרויות לניצול, לדבות מטרות חסד. הדבר נעשה מתוך דאגה לשכבות באוכלוסייה ומוסדות צדקה אשר אף במחיר הוגן אינם יכולים לעמוד. היתה בזה גם דאגה ברוח ישראל סבא — "בל תשחית".

בחלקן גובעות ההסתייגויות מאי-ידיעה של עבודת הוועדה. כך, למשל, גילה חבר-הכנסת תמיר את היצור-אנים והחל לדאוג להם. ברצוני להניח את דעתו ולומר לו כי הסעיף שאמור היה להתקבל היה חמור הרבה יותר. הדאגה לסגירת המקצוע בעתיד היתה דאגת יושב-ראש הוועדה אשר ביום 28 ביוני 1971 אמר: "אני כשלעצמי חושש יותר מפני פגיעה באנשים שירצו להיכנס למקצוע זה בעתיד, לא לגבי העבר". בהזדמ-נויות רבות חזרתי והבעתי דאגה זו.

חבר הכנסת תמיר דואג להלאמת החקלאות ודואג כי הוסר מן החוק הפיקוח הפרלמנטרי. אילו היה מתפנה ומעיין בחוק, היה מגלה כי בישיבה נושאים שונים מחייב

אני שואל את עצמי ואתכם, חברי הכנסת הנכבדים: היכן היה חברי הכנסת תמיר כאשר חוקק את החוקים האלה, מה עשה עד כה?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
התנגדתי להם זה 15 שנה.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):
הבה נשמע אם עשית עוד משהו. האם השתמש חברי הכנסת שמואל תמיר בזכות הנתונה לחבר כנסת להגיש הצעת חוק פרטית, שיהיה בה כדי להסיר סכנה זו שהתריע עליה אתמול, או נקט דרך יעילה אחרת? מה שניתן היה לעשות לשיפור הטכניקה נעשה בידי הוועדה, בגבולות שבהם ניתן לפעול ולעשות בוועדה שבה אין לאוטוריזציה רוב. בוועדה יש אפשרויות של ויכוח, מיקוח ושיכנוע. אם חברי-כנסת ינקוט יזמה כזו, אינני מתחייב להתנגד לה. ייתכן שגם אתמוך בה אם תהיה קונסטרוקטיבית.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
נאבקתי נגד הוראה זו עוד בעת הדיון על המועצה לשיווק פרי הדר, לפני 12-13 שנה. ניהלתי על כך מערכה ברחבי הארץ, לידיעתך.

הי"ר ר. ארזי:
חברי הכנסת תמיר, אתמול נהנית מהגנה מלאה של היושב-ראש עשה שנימקת את הסתייגותיך. אני מבקש ממך עכשיו לאפשר לי להגן על יושב-ראש הוועדה, אשר משיב על ההסתייגויות שלך.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
אין על כך מחלוקת. נשאלה שאלה, והשבתי עליה.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):
אני אמנם רגיש לסימפטיה של היושב-ראש ולרצון להגן עלי, אבל אני חושב שהעניינים יסתדרו.

הי"ר ר. ארזי:
בנוסף לסימפטיה צריך לנהל את הישיבה וגם לחסוך את זמנם של חברי הכנסת.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):
חברי הכנסת תמיר קרא רשימה ארוכה של פירות הכוללים בתוספת של חוק זה וטען כי היא במחציתה זהה לתוספת שבחוק המועצות למוצרי פירות וירקות. הוא הילך אימים על הגיבית בראותו בכך סכנות של כפילות וסמכויות חופפות. דבריו של חברי הכנסת תמיר מוכיחים פעם נוספת כי לא טרח להתעסק בחוקים הנוכריים. גם לא צריך היה להתעמק בהם. אילו היה מסתכל בשמות החוקים, הרי לפי השמות בלבד היה מגלה כי מדובר במקרה האחד בפירות טריים, ובשני מדובר במוצריהם, היינו במיצים, תרכיזים, די-בوت וכדומה. אילו היה דמיון גדול כל-כך בין החוקים, היינו צריכים לשאול את עצמנו מה קורה.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
הסמכויות הן חופפות לגבי פירות טריים.

סכנה מרובה. בעניין זה אמשיך ואקדיש טיפול יסודי לשינוי פני הדברים. לא ייתכן מצב כזה אצלנו.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
איך תצביע על הסעיף?

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):
עוד נגיע לזה. גם פה אני מציע: קצת סבלנות. להשכלתנו ולהמחשת כובד הבעיה הנני מתכבד להביא לפניכם כמה עובדות אופייניות: לשר האוצר יש סמכות למנות מפקחים לפי עשרים-ושבעה חוקים ותקנות שונים ולהעניק למפקחים אלה סמכות כניסה למקומות עסק, תיפושים, תפיסות ותקירות; לשר הבריאות יש סמכות לפי שישה-עשר חוקים ותקנות למנות מפקחים ולהעניק להם סמכות כניסה, בדיקה ונטילת דוגמאות; לשר החינוך אף יש סמכות להעניק לעובד אגף העתיקות או נוטר שהוא ממנה סמכות לעצור כל אדם הנמצא בתחום אתר עתיקות החשוך בנייה או בגרימת נזק. ברור כי זוהי סמכות מרחיקה לכת ביותר.

אינני רוצה להמשיך ולהרחיב את הדיבור על נושא זה ולפרט לפני הבית את סמכויות המפקחים המתמנים על-ידי שרי החקלאות, המסחר והתעשייה, התחבורה, העבודה, וכל אחד ואחד מיתר שרי הממשלה. כפי שאמרת, אמשיך בטיפול בבנייה זו למען פתרונה הסביר והנאות, אך אעשה זאת בדרך יעילה ולא בזריקת מלים בעלמא על הסכנה לרמוקטייה.

כצעד ראשון אימצה הוועדה את הדרישה שבכל מקרה של מינוי מפקחים ייעשה הדבר על-ידי שר המשטרה בלבד, ולתקופה שלא תעלה על 12 חודשים בכל מינוי. זה רק אמצעי ראשון.

כן זרק חברי הכנסת תמיר בגשימה אחת גם את הקמת בתי-הדין "החדשים" בחוק, ועדת הקנסות, ושאל: מי היא ועדת הקנסות?

ברצוני לציין לפני הבית, כי הוועדה היתה ערה לסכנות, אולם מוסדות כאלה אינם חדשים. הגוף הקרוי ועדת קנסות איננו חידוש של החוק המוצע. זהו מוסד הקיים על-פי חוקי המועצות לייצור ולשיווק תוצרת חקלאית.

ובאשר להרכבו של גוף זה והפרוצדורה שלפיה יפעל, הרי החוק המוצע קובע במפורש כי בראש ועדת הקנסות יעמוד שופט בית-משפט שלום, או עורך-דין שהוא מכשיר להיות שופט בית משפט שלום, אשר מונה על-ידי שר המשפטים. זכותו של הנאשם להשמיע טענותיו נקבעה במפורש בחוק, ובניגוד לחוקים הקודמים נקבע בחוק זה כי רק היועץ המשפטי לממשלה או נציגו רשאי ליוזם נקיטת הליכים בפני ועדת הקנסות. זה לא אומר ביטוח הרמטי, אבל יש פה שינוי מהותי מאוד.

שיפור גוסף, לעומת החוקים הקודמים, הוא שהיעועור על החלטת ועדת הקנסות אינו מוגש לוועדת ערר, אלא מוגש לבית-המשפט המחוזי.

לעניין נציגי הציבור, שעליהם יצא קצפו של חברי הכנסת שמואל תמיר, ברצוני לציין, כפי שודאי ידוע לכולכם, כי נציגי ציבור משתתפים בוועדות ערר לאין ספור, לפי חוקים שונים. אמנם קיים ויכוח על יעני-לותם ואם יש להעדיפם על-בתי-משפט דגילים. יש מנים לכאן ולכאן.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

לא, אומר לך יותר מה: במקרה אחד היו חששות כאלה בוועדה, שמא תיטול לעצמה מועצה אחת סמכויות של מועצה שנייה בדרך עקיפין. אמנם זה לא היה קל, אבל משרד התקלאות מחק את הסעיף, לפי דרישתנו. ייתכן שאי-שם חבוי איזה חשש לכפילות, צריך יהיה לטפל בו בבוא הזמן. אבל זה לא מופיע ברשימה של התוספת. אמרתי את הדברים מתוך זהירות כדי שלא ייאמר שלא יכול להיות כדבר הזה בשל טעות תוך כדי הדפסה חפוזה. מכל מקום, הוועדה עשתה את כל מה שאפשר וכל מה שמתקבל על הדעת כדי שלא תהייה כפילויות כאלה.

כרגיל, עובדות לחדר הדברים לחדר. אתמול נטל חבר-הכנסת תמיר לעצמו את הזכות להיות המס-תייג היחיד מסעיפי החוק. ואני מצטט את דבריו. אני כנראה אינני נראה בעיניו. אך יש לי הסתייגויות, והן שלוש במספר. אני חושב שיש להן חשיבות עקרונית רבה, ואני מומין את חבר-הכנסת שמואל תמיר להצביע בעדן.

לסיום, יש שתי גישות לעניינים: האחת - דקלרטיבית, דמונסטרטיבית, שנוקט חבר-הכנסת שמואל תמיר. אין אני מבטלה, אך היא שונה משלי, אולי גם מפת-השוני בתפקידים. הוא מביא הסתייגויות מתוך ידיעה כי הן תיפולגו, ובכך תם תפקידו. ואני יכול הייתי בצורה כזאת לטפל במאות חוקים. אך אין זו דרכי.

הוועדה דגה בפרטי הצעת החוק, התווכחה על כל נקודה ועל כל פסיק, קיימה פגישות רבות והגיעה לחוק שהובא לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אני מודיע כי החוק יהיה תלוי בצורת ביצועו, ועל כן הקיפה הוועדה את החוק במספר כה רב של ערבויות בזה שחוקקה כי הרבה פעולות תובאנה לאי-שורה, כאמור.

בחוק כפי שהוא מובא לכנסת לקריאה שנייה ולקריאה שלישית יש הישגים רבים שאין להם תקדים. חלקם פירטתי בדברי אתמול בכנסת.

היו"ר ר. ארוי:

אנו עוברים להצבעה.

הצבעה

סעיף 1 נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 2 לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 3 נתקבל.

היו"ר ר. ארוי:

חבר-הכנסת שכטרמן הודיע כי בסעיף 4 נפלה טעות בהדפסה.

אברהם שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה):

בישיבה הקודמת ביקשתי לתקן את הטעות.

הצבעה

התיקונים של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 4 לא נתקבלו.

סעיף 4, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 5 לא נתקבל.

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 6 לא נתקבל.

סעיף 6, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 7 לא נתקבל.

סעיף 7, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 8 נתקבל.

הצבעה

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 9 לא נתקבל.

סעיף 9, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 10 נתקבל.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

לגבי הסתייגותי הראשונה לסעיף 11 אמרתי שאם אשוכנע שההמשך עונה לדרישתי - אם כי לא בשלמות - אני מוותר על הסתייגות.

היו"ר ר. ארוי:

אם כך, נצביע על הסתייגותך השנייה לסעיף 11.

הצבעה

התיקון השני של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 11 לא נתקבל.

סעיף 11, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 12 לא נתקבל.

סעיף 12, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיפים 13-19 נתקבלו.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 20 לא נתקבל.

סעיף 20, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 21 לא נתקבל.

סעיף 21, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר למחוק את סעיף 22 לא נתקבלה.

סעיף 22, בנוסח הוועדה, נתקבל.

הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר למחוק את סעיף 23 לא נתקבלה.

סעיף 23, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת א. שכטרמן לסעיף 24 לא נתקבל.

הצעת חבר הכנסת ש. תמיר למחוק את סעיף 24 לא נתקבלה.

סעיף 24, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 25 לא נתקבל.

סעיף 53, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיף 54 נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 הסעיפים 55-56 לא נתקבלה.
 סעיפים 55-56, בנוסח הוועדה, נתקבלו.
 התיקונים של חבר הכנסת ש. תמיר לסעיף
 57 לא נתקבלו.
 סעיף 57, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 58 לא נתקבלה.
 סעיף 58, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 התיקונים של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף
 59 לא נתקבלו.
 סעיף 59, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיף 60 נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 61 לא נתקבלה.
 סעיף 61, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 62 לא נתקבלה.
 סעיף 62, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 63 לא נתקבלה.
 סעיף 63, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 64 לא נתקבלה.
 סעיף 64, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיף 65 נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 66 לא נתקבלה.
 סעיף 66, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיפים 67-68 נתקבלו.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 69 לא נתקבלה.
 סעיף 69, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיף 70 נתקבל.
 סעיף 71 נתקבל.
 התוספת נתקבלה.

הי"ר ר. ארזי:

אני מעמיד את החוק להצבעה בקריאה שלישית.

הצבעה

33 -	בעד
2 -	נגד

חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג-
 1973, נתקבל.

סעיף 25, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 התיקון של חבר-הכנסת א. שכטרמן לסעיף
 26 לא נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 26 לא נתקבלה.
 סעיף 26, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף-27
 לא נתקבל.
 סעיף 27, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 28 לא נתקבלה.
 סעיף 28, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 התיקון של חבר-הכנסת א. שכטרמן לסעיף
 29 לא נתקבל.
 התיקונים של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף
 29 לא נתקבלו.
 סעיף 29, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיף 30 נתקבל.
 הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 סעיף 31 לא נתקבלה.
 סעיף 31, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיפים 32-36 נתקבלו.
 התיקונים של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף
 37 לא נתקבלו.
 סעיף 37, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיפים 38-45 נתקבלו.
 התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 46
 לא נתקבל.
 סעיף 46, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 התיקונים של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף
 47 לא נתקבלו.
 סעיף 47, בנוסח הוועדה, נתקבל.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אני נוכח לדעת שבהסתייגותי השנייה לסעיף 47
 נפלה טעות דפוס: במקום "ההפסד והרווח" צריך
 לבוא "ההפסד ומניעת הרווח".

הי"ר ר. ארזי:
 נמשיך בהצבעה.

הצבעה

הצעת חבר-הכנסת ש. תמיר לחוק את
 הסעיפים 48-52 לא נתקבלה.
 סעיפים 48-52, בנוסח הוועדה, נתקבלו.
 התיקון של חבר-הכנסת ש. תמיר לסעיף 53
 לא נתקבל.

חברת ל"ה, ישיבה תנ"ז
— חוק הספנות (ימאים) (ארזי, ארבל-אלמזולינו) —

ט. חוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973 * (קריאה שנייה וקריאה שלישית)

הן בלתי סדירות והקברניט הוא המפקד והשופט שלהם. באופיה המיוחד של עבודה זו נעוצה הסיבה להיקפו הרב של החוק, שכן מתייחס הוא וחייב להת- ייחס לחייו של הימאי החל בעת היותו נער מתלמד וכלה בהכשרתו המקצועית, תנאי העסקתו ויחסיו עם מעבידו בכלי שיט. אך גם בכך לא סגי. החוק צריך לקבוע את שיפוטו המשמעתית של הימאי שעבר עבירה בלב ים, וגם הסדר לקבורה כאשר קורה אסון והעובד נפטר.

אין להתפלא איפוא שלחוק בעל היקף רחב כזה הוגשו הערות רבות — הערות מצד חברות הספנות והעדרות מצד הימאים וכן מצד הנוער העובד. ועדת העבודה התייחסה בכובד ראש לכל הערה והערה ודנה בהן ארוכות, והשינויים שהכניסה הוועדה הם פרי דיו- נים ובירורים ממושכים וממצים. ברשותך, אדוני היושב- ראש, מתכבדת אני להביא לפני הבית חלק מועט, בהתחשב בשעה המאוחרת, מאותם השינויים שהוועדה הכניסה בהצעת החוק.

בסעיף 23, שעניינו הרכב המועצה להסמכה, התי- לטה הוועדה להגדיל את המספר מ-23 חברים ל-29 חברים. הוועדה שמרה על החלוקה הפרופורציונלית המקובלת בדרך כלל בין נציגי העובדים ונציגי המעבי- דים. ועדת העבודה החליטה עקרונית לכלול במועצה להסמכה ימאים את נציגי הנוער העובד, שימנה השדל לאחר התייעצות עם האירגון המייצג את המספר הגדול ביותר של נערים עובדים בישראל. כן החליטה הוועדה עקרונית לכלול נציגי הנוער העובד בוועדה המייעצת, שהרכבה נקבע בחוק המונח לפני הבית. החוק מעניק להם גם זכות להגיש לשר התחבורה רשימת מועמדים לבית-הדין המשמעתית לימאים, ובכל מותב של בית-דין משמעתית הדין בעבירה שנעברה על-ידי נער ישתתף נציגי הנוער העובד.

ההוראה המאפשרת לבעל כלי השיט לפטר את הקברניט בכל עת שונתה והחוק המוצע קובע עתה כי מותר להעביר את הקברניט מתפקידו אך לא לפטר. ההוראות בדבר ההתייעצות בכלי שיט וההיעדרות מכ- לי שיט שבסעיפים 58 ו-59 בחוברת הכחולה ובסעיף 56 בנוסח המובא לפניכם סוויגו כך שיחולו בכפוף להסכמים שבין הצדדים באופן שלא תהא פגיעה בחו- פש ההתקשרות בין העובדים לבין המעבידים.

על מנת לעודד ולהגדיל את מספרם של הימאים הישראליים בכלי השיט ולהקטין את מספר הזרים — דבר שיש לו חשיבות גדולה מבחינה לאומית ובטחונית — קבעה הוועדה בפרק "הצוות", כי בכלי שיט ישרתו ככל האפשר אנשי צוות ישראליים בלבד. כן נקבע כי בעל כלי שיט לא יעסיק קברניט שאינו ישראלי ולא ישרת מי שאינו ישראלי כקברניט אלא בהיותו מהמפקח הראשי.

הוועדה קבעה כי שר התחבורה, באישור ועדת העבודה, מתקין תקנות לגבי קביעת תפקידים בכלי שיט שישרתו בהם אנשי צוות ישראליים בלבד. קביעת

היו"ר ר. ארזי:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: חוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973. רשות הדיבור לחברת הכנסת שושנה ארבל-אלמזולינו, יושבת-ראש ועדת העבודה.

שושנה ארבל-אלמזולינו (יו"ר ועדת העבודה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הגני מתכבדת להביא לקריאה שנייה ושלישית את חוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973.

הספנות הישראלית התפתחה בשנים האחרונות בצורה דינמית, מעבר ומעל למה שציפו וחזו מניחי הי- סוד של הספנות, וכיום נעשתה לאחד מענפי המשק החשובים ביותר, ובזכותה מקיימת המדינה קשר עם העולם כולו.

עד כה לא היה חוק מקיף אשר יסדיר את מכלול הבעיות של הספנות, ופעלו על-פי תקנות וצווים שהות- קנו לצורך זה, וכן על-פי הסכמים קיבוציים שהסדירו תנאי העבודה. יש לברך את כל אלה שנתנו יד לה- כנתו של חוק זה, שהוא חוק מקיף ומורכב. גם מדינות בעלות מסורת עתיקת-יומין בתחום הספנות התלבטו לא מעט במתן גושפנקה תחיקתית להסדרים ולחקנות שהוגחו בתוקף מסורת רבת-שנים שנוצרה אצל כל עם ועם.

גם בהעדרו של חוק שרדו בדרך כלל יחסי עבודה תקינים, ויש להצטער שכתוצאה מאי-הבנות ומחילוקי דעות חל פילוג באירגון הפרדטיבי, דבר שגרם להחרפת היחסים ויצירת מצב ביחסי העבודה בין כלל העובדים לחברות הספנות מתח אחד ובין הקצינים והדירוגים מצד שני. יש לקוות שיתגברו על המחלוקת ואחדות תשוב ותשרה שם, דבר שהוא לטובת משק הספנות והעובדים גם יחד.

ועדת העבודה שמעה במהלך דיוניה את כל הגור- מים הנוגעים בדבר — את ההסתדרות הכללית, נציגי הימאים, חברות הספנות, נציגי רשות הנמלים ומנהל הרשות להכשרה ימית במשרד התחבורה.

בריונים הסתייעה הוועדה בחוקים מקבילים של מדינות ימיות אחרות וגם במערכת האמנות הקיימות במסגרת אירגון העבודה הבינ-לאומי, אשר נועדו להס- דיר תנאי העבודה בים.

בחוק הזה, כמו בתחיקה בכלל בענייני עבודה, התי- חשבה הוועדה במידה רבה בתחיקה הקיימת במדינות מתקדמות שבהן שימש ומשמש ההסכם הקיבוצי בסיס לתחיקה ממלכתית, וכאן הובאו בחשבון גם התנאים המיוחדים המאפיינים את צי הסוחר הישראלי.

מטבעם של חוקי העבודה להסדיר ולקבוע הו- ראות בנוגע ליחסים שבין עובד ומעביד, בהגנת שכר ובזכויות אחרות של עובדים. חוק הספנות (ימאים), על 236 סעיפיו, מסדיר הרבה יותר מזאת. עניינו של חוק זה בענף עבודה מיוחד במינו, ענף שעובדיו נוט- שים את ביתם ואת גבולות ארצם, רחוקים במשך חו- דשים רבים ממשפחותיהם ומועסקים אי-שם בלב ים, ובמשך זמן זה האניה היא ביתם, שעות העבודה שלהם

להכשיר באותו כלי שיט בעת ובעונה אחת ואת המס' פר הרב ביותר שהוא רשאי להכשיר כאמור; הצו יכול שיהיה לעניין מקצועי ימי או תפקיד הטעון הסמכה או לבעל כלי שיט פלוגי.

גירסה ב' לסעיף זה היא גירסתו של חבר-הכנסת נסים, שבדו"ד יביא אותה לפנינו עם הנמקתו.

גם לסעיף 235 א' יש שתי גירסאות. גירסה ב', שאני תומכת בה והיא גם הצעת הממשלה, קובעת כי אין לכלול הוראה בחוק הבאה לתקן סעיף 10 לחוק פיצויי פיטורין, תשכ"ג-1963, אשר באה לקבוע דינו של מתלמד לעניין פיצויים כדון חניך. ואילו גירסה א', של חבר-הכנסת נסים, מציעה לכלול סעיף כזה בחוק על מנת לשלול פיצויים מאותו מתלמד.

הי"ד ר. ארוז:

אני רוצה להבין - בסעיף 213 יש גירסה א', גיר' סה ב', ועוד גירסה?

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (י"ר ועדת העבודה):
זאת אלטרנטיבית. אם גירסה ב' לא תתקבל, מציע חבר-הכנסת נסים הצעה אלטרנטיבית.

הי"ד ר. ארוז:

בעמוד 48 שבנוסח הצעת החוק לא הובאה גירסה זו.

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (י"ר ועדת העבודה):
זוהי גירסה ב' חלופית. אם גירסתו לא תתקבל, מציע חבר הכנסת נסים גירסה ב' חלופית.
אינני רוצה לגזול את זמנה של הכנסת בדברי התשובה שלי על הגירסאות האלה.

משה נסים (גח"ל):

על גירסאות אין תשובה.

שושנה ארבלי-אלמוזלינו (י"ר ועדת העבודה):
אני אסביר את הגירסה שאני תומכת בה, ואז אנמק.

ברצוני בהזדמנות זו, אדוני היושב-ראש, לשלוח ברכה לציבור הימאים שעושים עבודה חשובה ושעליהם מתבססת הפעלת הצי המסחרי, ולחברות הספנות מא-חלת אני שיגדילו לעשות. אני תקווה שחוק זה, שאני מביאה היום לאישורה של הכנסת, יהיה בו כדי לקדם את סדרי העבודה בכלי שיט ואת תנאי העבודה של יורדי-הים הישראלי והזר המשרת בצי הסוחר הישראלי, ולתרום תרומה נכבדה להשתתת יחסי עבודה תקינים בין העובדים לבין המעבידים. כל אלה יהיו לברכה לצי הצעיר והמתפתח של ישראל ולכל מי שהצטרף או שיצטרף אליו.

ולבסוף ברצוני להודות - ואני מוצאת חובה נעימה לעצמי לעשות זאת, ברשותך, אדוני היושב-ראש - לכל אלה שסייעו לוועדה בעבודתה, בדיונים וב-הכנת החוק לקריאה שנייה ושלישית. תודתי נתונה ליו-עצים המשפטיים של משרד המשפטים ומשרד התח-בורה ולמוכחי הוועדה. תודה מיוחדת למנהלת מחלקת הים, סדנות וגמלים במשרד התחבורה, הגברת בתיה אבלין, על העבודה המאומצת שעשתה לאחר שהוועדה

היחס במספר הכללי בין אנשי צוות ישראליים לבין אנשי צוות לא-ישראליים וכן באילו תנאים יכול המ-פקד להתיר העסקתם של אנשי צוות לא ישראליים תיעשה בתקנות על-ידי שר התחבורה, באישור ועדת העבודה של הכנסת.

הוועדה שוכנעה ועל-כן מצאה לנכון שיש לבטל את הצורך לקבל אישור מאת המפקד לרשימת הצוות בטרם יפליג כלי השיט, כי לעתים קבלת אישור כזה מכבידה ועלולה לעכב הפלגתן של אניות. הובטחה לי-מאיים בחוק זכות עירעור על כל החלטה של המפקד לבטל פנקס ימאי או על סירובו לאשרו או להאריך תקפו.

העירעור יכול להיערך לפני מנהל אגף הספנות והנמלים, והוא לא יחליט בעירעור זה וכן בעירעור על החלטת המפקד למנוע שירותו של ימאי מטעמי בטחון אלא לאחר שנועץ בוועדה של שלושה שתבחר הוועדה המייעצת.

בפרק הדין בעבודת קטינים קבעה הוועדה כי הגדרת הורה, ילד, נער כמשמעותם בחוק עבודת נוער, תשי"ג-1953, ובמקום המונח "קטין" יבוא "ילד".

הוועדה עיבדה מחדש את הפרק הדין בהכשרת מתלמדים בכלי שיט - פרק כ"א בהצעה המקורית ופרק י"ח בהצעה המובאת לפנינו - וזאת בשל הקמת הרשות לחינוך והכשרה ימיים שהוקמה לאחר הגשת הצעת החוק ובשל הלקחים שנגלמו מאז הקמתה.

הוועדה קבעה כי גילם של המתלמדים בכלי שיט יהיה 15 שנים במקום 16 שנים, וזאת כדי להותיר לבני הנוערים תקופה ארוכה יותר לרכישת מקצוע ימי בטרם יתגייסו לצבא. בנוסף לכך הורחבו סמכויותיהם של שר התחבורה ושר העבודה לקבוע תכנית הכשרה ימית ולפקח עליה לא רק כשהכשרה נערכת בכלי שיט, אלא גם מחוצה לו.

אני תקווה שחברות הספנות יתנו יד להרחבת המסגרת של הכשרת מתלמדים, כדי להבטיח עתידה לכוח העבודה הדרוש לצי הסוחר הישראלי כיום וב-עתיד.

בפרק על עריקה והיעדרות החליטה הוועדה ללמוד מהרפורמה שחלה בעניין זה באנגליה בעקבות ה- Merchant Shipping Act, 1970 ולקבוע שבמקום עבירת העריקה ואי-הצטרפות לשירות בכלי שיט תבוא כן עבירה פלילית אחת, והיא היעדרותו של הימאי בעת ההפלגה אשר גרמה לעיכוב הפלגת האניה. ואשר נעשתה במתכוון ללא הצדקה ומתוך רשלנות חמורה. נטל הראייה שהיתה הצדקה להיעדרות וכי ההיעדרות נעשתה שלא מתוך רשלנות חמורה הוטל על הימאי שנעדר.

כבוד היושב-ראש, עלי לציין שבשלוש הוראות בחוק יש שתי גירסאות: בסעיפים 192, 213 ו-235(א). סעיף 192 דן בגביית קנס. בגירסה א' נאמר: "קנס שלא שולם במועדו יחולו על גבייתו הוראות פקודת המסים (גבייה) כאילו היה מס כמשמעותו באותה פקודה." ואילו גירסה ב', שהיא של חבר-הכנסת נסים, גורסת אחרת, והוא יסביר אותה כשיגמק את הסתיי-גיותיו הרבות שיש לו לחוק הזה.

בסעיף 213, הדין במספר המתלמדים, נאמר בגיר' סה א': "השר ושר העבודה רשאים בצו לקבוע את מספר המתלמדים המועט ביותר שבעל כלי שיט חייב

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אבל אישרה רק שלוש מתוכן. על כל פנים, את זה אני רושם לפרוטוקול בסוף הכנסת הזאת, למען נראה זאת כדוגמה להדבה הליכיים אחרים בתוך הכנסת.

שושנה ארבלי-אלמוזילנו (יו"ד ועדת העבודה):
אתם לא חברי הוועדה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אבל אנתנו חברי הכנסת. ואם מגישים הסתייגויות, בדרך כלל צריך לאפשר את הגשתן, אם אין סיבה מיוחדת.

עכשיו לגופם של התיקונים. התיקונים שאושרו על-ידי הוועדה הם שלושה, אבל למעשה שניים. התיקון הראשון נוגע לסעיפים 2 ו-5 והוא בא להציע שאת התקנות בדבר הכישורים הנחוצים, ההכרחיים, לגבי כל מי שיתקבל לשירות כימאי, או "תנאי הכשירות הכ"לליים", כפי שנקרא בשפת החוק, יקבע לא השר בלבד, אלא לפחות, כפי שאנו מציעים, על-ידי השר בהתייעצות בוועדת העבודה של הכנסת. לכן הנוסח הזה שאנחנו מציעים בא למנוע מצב שהשר יקבע וזה יהיה סוף-פסוק, אפילו ללא התייעצות בוועדה. איננו מציעים אפילו לק-בל אישור מועדת העבודה של הכנסת. איננו מבינים איפוא מדוע אי-אפשר היה לקבל אפילו תיקון כזה.

אני רוצה להזכיר לחברי הכנסת שהעניין איננו עניין של מה בכך. אני רוצה להזכיר את הסעיף הזה, סעיף 2: "השר יקבע תנאי כשירות כלליים לשירות בוצ", ובכלל זה גיל, כושר גופני, כושר הסתגלות לשירותים, עבר נקי ושירות בטחון, ורשאי הוא לקבוע תנאים אלה לפי סוגים של כלי שיט, של תפקידים או של הפגנות, או לפי כל מבחן אחד שייראה לו". התיקון שלנו ברור: אנחנו מציעים שהדבר ייעשה לפחות בהתייעצות בוועדת העבודה של הכנסת.

התיקון השני נוגע לסעיף 8 של החוק. הצעת הוועדה אומרת "מטעמים של בטחון המדינה, שמירה על חוקיה ועל שמה הטוב, בטיחות חיי בני אדם בכלי השיט ובטיחות השיט בכלל, רשאי מפקח לבטל פנקס ימאי או אישור שירות, או לסרב לתתם או לסרב להאריך תקפם אף אם נתמלאו תנאי הכשירות הכלליים לפי סעיף 2". ההצעה שלנו אומרת בסעיף 8: "מטעמים של שמירה על חוקי המדינה". זה מספיק. לא צריך להוסיף לכך "מטעמים של בטחון המדינה", נוסף לשמירה על חוקי המדינה, שגם הם הרי באים לשמור על בטחון המדינה, ונוסף על זה טעמים של שמירה על שמה הטוב של ישראל. לפי ההצעה של הממשלה יוכל מפקח לבטל פנקס ימאי, זאת אומרת לשלול ממנו את העבודה, את המקצוע. לפי איזה קריטריון? "בטחון המדינה", "שמירה על שמה הטוב" - אלה הם מושגים שהחיים הפוליטיים בארץ מראים שהם ניתנים לפירוש שירותי לגמרי, ולכן לאור הנסיון שאנחנו חשים אותו לצערנו -

מתתיהו דרובלס (גח"ל):

לא די שאתם משמיצים את המדינה בפנים, אתם רוצים להשמיץ אותה גם בחוץ?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני, אני אפילו לא מוצא לנכון לענות. אנחנו מדברים על חוק. לא מדברים עכשיו לא עליך ולא על סיעת

סיימה את עבודתה והשקיעה עבודה רבה בהכנתו הסופית של החוק.

ובכן ברצוני להודות בהודמות זו לכל עובדי הכנסת, לסדרנים, לקצרינות ולקצרינים, על עבודתם המסורה. תודה מיוחדת לעובדי המזכירות הטכנית של הכנסת ועובדי השיכפול על עבודתם המסורה והמאומצת במשך כל ימות השנה, ובמיוחד בימים אלה, שבהם הצפנו אותם בחוקים רבים, בחומר רב ובמסקנות, פרי עבודתה של הוועדה. אנו נמדרים מעבודת הכנסת בתקווה להתראות בכנסת השמינית.

עכשיו, ברשותך, אדוני היושב-ראש, ברצוני להודיע על התיקונים שיבוצים וטעויות. הנוהג על שולחן הכנסת דף שבו רשומים כל התיקונים בחוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973, בו רשימת שינויי המיספור עקב ביטול הסעיפים 164 עד 166, ואני רוצה להסביר מה קרה פה.

ועדת העבודה הכינה את החוק, סיימה אותו, הוא הודפס ושוכפל והוכן להנחה על שולחן הכנסת. אתמול התעורר ויכוח סביב סימון בפרק מיוחד שדן בעניין השעיית ימאים. הוועדה דגה מחדש בסעיף זה, והחליטה למחוק את שלושת הסעיפים שנמצאו בסימון ז' של אותו פרק שעניינו השעייה. ועל כן בא גם התיקון במספר, פור, המתחייב מאותה החלטה שהחליטה ועדת העבודה להוציא שלושה סעיפים אלה, וכתוצאה מכך צריך לסמן את המספרים מחדש.

נוסף לכך יש תיקונים בנוסח כפי שהונח על שולחן הכנסת, הם יוכנסו ל"דברי הכנסת" ולא אעסיק את המליאה בקריאת כל התיקונים.

כן אבקש להוסיף ברשימת התיקונים בנוסח את הפרטים 18 כדלקמן: יש 17 פרטים ברשימת התיקונים שהונחו על שולחן הכנסת, ואנחנו מבקשים להוסיף עוד אחד. בסעיף 137(A) (2), במקום "רשימות (א) או (ב)" יבוא: "רשימות (ב) או (ג)".

משה נסים (גח"ל):

כלומר, תיקון לתיקון.

שושנה ארבלי-אלמוזילנו (יו"ד ועדת העבודה):

זה נוסף לתיקונים שהונחו כאן, שמסדר לי עכשיו היועץ המשפטי, ואני מבקשת להוסיפו. אדוני היושב-ראש, לצערי הרב החוק מוגש עם הסתייגויות, ואבקש לתת אפשרות לנמקן.

היו"ד ד. ארזי:

אנחנו עובדים להנמקת ההסתייגויות. לחבר הכנסת לבנבראון שלוש הסתייגויות. חבר הכנסת וילנר יביא את ההנמקה במקומו. בבקשה, חבר הכנסת וילנר.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, בעצם, הגשנו מספר הרבה יותר גדול של הסתייגויות. זוהי פרשה בפני עצמה. יש ועדות שמאשרות יותר, כמו בחוק הקודם, שחבר הכנסת תמיר הגיש בו ברגע האחרון עשרות הסתייגויות. לסיעה שלנו אישרה הוועדה הזאת ממספר רב של הסתייגויות רק שלוש.

שושנה ארבלי-אלמוזילנו (יו"ד ועדת העבודה):

המספר לא היה כל-כך רב.

גרת דחיית דיון על-פי ההחלטה שנתקבלה במליאת הכ" נסת - החרשתה, כי הדיון בעניין זה של ההשעיה יחדש עם כינונה של הכנסת השמינית, אם תוחל עליו הרציפות.

אבל פה מדובר על מחיקה. מחיקה פירושה שאם רוצים לקיים את האפשרות הזאת של השעיה, או צריך להביא הצעת חוק חדשה לכנסת ועליה לעבור קריאה ראשונה, ועדה, קריאה שנייה ושלישית, עם כל מה שכרוך בזה.

אני שואל, אדוני שר התחבורה: אתה הגשת לפני שנה וחצי את הצעת החוק הזאת; כללת בתוכה פרק, סימן, על השעיה, פרק טוב, הוראה מחוייבת המציאות, מטעמים של בטיחות, וכדי לשמור על שמו הטוב של ענף הספנות, - ואינני רוצה להאריך. כיוון שהיוני הדבר שת"ה היה סמכות כזאת למנהל אגף הספנות במשרדך כדי שיוכל לפעול על פיה, הגשתי עתה הסתייגות, והסתייגותי להוסיף לחוק את הסעיפים לדלהלן:

1. "היו למנהל ראיות לכאורה שימאי עשה מעשה שניתן להעמיד עליו לשיפוט משמעתי לפי חוק זה, והמעשה עלול לדעתו לערער את המשמעת בכלי השיט, או שיש בו סכנה ממשית לבטיחות בכלי השיט ולאנשים שבו - רשאי הוא להשעות מתפקיד מסויים בכלי שיט, או משירות בכלל או מסוג מסויים של הפלגה, לתקופה שלא תעלה על שישים יום." זה סעיף אחד.

2. "מי שניתנה עליו הוראת השעיה לפי סימן זה רשאי לערור עליה לפני אב בית-הדין, ואב בית-הדין רשאי, לפי בקשת העורר או התובע, לבטל את ההוראה, לשנותה, להאריך תקפה או ליתן הוראה אחרת, ובלבד שההשעיה לא תהיה מעבר לגמר ההליכים המשמעתיים נגד הנאשם."

3. "השעיה לפי סעיפים אלה תחבטל מאליה אם לא הגיש התובע תובענה נגד הימאי תוך שישים יום מהיום שהודיע המנהל לראשונה על ההשעיה."

אלה דברים, אדוני שר התחבורה. אלה הסעיפים שאתה הגשת לכנסת. אם באופן פורמלי אתה לא ניסת אותם, הרי ניסת אותם לפנינו על אחריותך ועל אחריות הממשלה.

ההסתייגות שלי אומרת: לקחת את שלושת הסעיפים פים הללו ולכלול אותם במסגרת החוק הנוון עתה, כדי ליצור את מוסד ההשעיה ולהסמיק לכך את מנהל אגף הספנות. ואני שואל אותך, אדוני שר התחבורה: האם יש לך התנגדות לכך?

הי"ד ר. ארזי:

חברי הכנסת נסים, האם יש לך הסתייגות לסעיף 164?

משה נסים (גח"ל):

הרעתי בראשית דברי: כדי שלא להעמיס עוד על הכתבניות להדפיס שנית את כל ההסתייגויות, אומר את הדברים במסגרת ההסתייגות לסעיף 164, ואקרא את נוסח ההסתייגות מגוף הצעת החוק, וכה עשיתי. אחרי סעיף 164 יצטרכו לבוא על-פי הסתייגויות סעיפים 165 ו-166, שהם לקוחים מהסעיפים 228, 229 ו-230 שב-הצעת החוק המודפסת בכחול.

אני שואל אותך, אדוני שר התחבורה, האם יש לך משהו נגד הצעתך?

גח"ל, גם לא על סיעת רק"ח. אנחנו מדברים על חוק הדין בימאים. השאלה היא לא סיעה זו או אחרת, אלא האם מותר לשלול פנקס ימאי מבן-אדם שעובד, מטעם זה שהמפקח יגיד שלא מוצאת חן בעיניו התבטאות זו או אחרת של הימאי, שזה פוגע בשמה הטוב של המדינה או בבטחון המדינה. אני מציע להסתפק בנוסח "לשמור על חוקי המדינה". חוק הוא דבר מוגדר, גם אם אינני מסכים לכל החוקים. חוק הוא דבר מוגדר, לא שרירותי. הנוסח האחר ניתן לפירוש פוליטי, מפלגתי, או לנקמנות, והלא אלה הם עניינים של חיי יום אצלנו. האם לא נאסרו לפני הבחירות האחרונות לכנסת למעלה מ-150 חברים שלנו ושחררו יום אחד אחרי הבחירות? הם נאסרו מטעמי "בטחון המדינה", וכל בטחון המדינה חלף כעבור ארבעה ימים, כאשר עבר יום הבחירות. יש דברים שרירותיים כאלה. מנצלים את המלים "בטחון המדינה" לשם מאבק פוליטי בלתי-חוקי מצד אלה שהשלטון בידם.

פה אני מדבר על המפלגות, על מאבק פוליטי. נניח שזה לא ימאי, אלא מורה, אדם למד מקצוע, הוא מלמד בבית-ספר. ונגיד שהמפקח רשאי לשלול מהמורה את ה-כותל החרוץ משום שפגע ב"שמה הטוב של המדינה" או ב"בטחון המדינה", בנוסף לחוקיה של המדינה. הלא זה שרירותי.

לכן אנחנו מציעים: א) שהדבר יוגדר ויוצמץ לשמירת חוקיה של המדינה; זה דבר כתוב בחוק, טוב או רע, אבל כתוב משהו. ב) שתהינה אפשרויות של ממש, גם משפטיות, לערער על כל החלטה מסוג זה, לא רק לפני ועדות, אלא גם לפני בית-המשפט.

הי"ד ר. ארזי:

רשות הדיבור לחברי הכנסת נסים.

משה נסים (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, מפני העומס הגדול שרובץ היום על הכתבניות בכנסת לא ביקשתי להדפיס שוב את גליון ההסתייגויות, אף-על-פי שהיו שתי הסתייגויות שלא נכללו בגליון הצהוב, ובכלל זה הסתייגות חשובה אחת שעליה נוצרה רק היום. לכן אני פותח את דברי בשתי ההסתייגויות הללו, ואנמק אותן תחילה.

ראשית, היום החליטה ועדת העבודה למחוק מהחוק סימן, הוא הסימן ה' לפרק ט"ז הפותח בסעיף 164 ומסתיים בסעיף 166. סימן זה עניינו מתן סמכות, על-פי חוק, למי שמשמש מנהל אגף הספנות. במשרד התחבורה להשעות ימאי כאשר היו לפניו ראיות לכאורה שימאי זה עשה מעשה שניתן להעמידו עליו לשיפוט משמעתי לפי חוק זה, ובלבד ש"המעשה עשוי - אני הייתי אומר "עלול" - לדעתו לערער את המשמעת בכלי השיט או שיש בו סכנה ממשית לבטיחות בכלי השיט ולאנשים שבו". רק אז רשאי המנהל להשעות מתפקיד מסויים בכלי השיט או משירות בכלל או מסוג מסויים של הפלגה, לתקופה שלא תעלה על שישים יום.

משום-מה מצא היום הרוב בוועדה לנחוץ למחוק סימן זה. לו היה הדבר נעשה במסגרת דחיית דיון, כפי שנעשה לגבי כמה פרקים אחרים בהצעת חוק זו, וזאת מפני העומס הרב המוטל על ועדת העבודה, ומפני חוסר זמן להשלים את הדיון לקריאה שנייה ושלישית בכל פרקי הצעת החוק שהובאה לפנינו; לו היה הדבר נעשה במס-

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"י
— חוק הספנות (ימאים) (פרס, נסים, קלינגהופר) —

שונה נוגעת לסעיף 23, ושני טעמים להסתייגות זו: ראשית, באחרונה, כאשר מקימים אצלנו בחקיקה ועדות מייעצות, מועצות מייעצות, יש נטייה לאינפלציה בלתי פוסקת של מספר החברים. הגיע הזמן שגורע שאם רוצים שתהיה ועדה מייעצת, בעלת סמכויות של ממש, יעילה, כדי שדבריה יישמעו, צריך לצמצם עד כמה שאפשר את מספר חבריה. אני מעדער קודם כל על מספר החברים שנקבע כאן למועצה להסמכה ואני מציע להעמידו על עשרים ושבעה בלבד.

שנית, בהצעת חוק זו, שלא כמו ביתר הצעות החוק וביתר החוקים, ניתנה משום-מה — אמנם זה לא היה בהצעה המקורית של הממשלה — נציגות לנוער העובד, לאחד התייעצות עם האירגון המייצג את המספר הגדול ביותר של נערים עובדים בישראל. אין לי שום התנגדות שבין חברי המועצה יהיה נציג של הנוער העובד, אבל הנוער העובד הוא חלק מההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל, ואם רוצה ההסתדרות בכך — ויש לה נציגות נכבדה במועצה זו — תכלול נציג של הנוער העובד בין נציגיה. אולם אין לי יחיד סמכות לנוער העובד בחוק. ההסתדרות הכללית לא זכתה עדיין להיות מאוזנת כרת בדברי החקיקה, אלא בשם כולל: "האירגון המייצג את מספר העובדים הגדול ביותר", ואילו הנוער העובד זכה לכך. אני מבכד את הנוער העובד, את פעולותיו, את האירגון, אבל לתת לו בחוק מעמד סטטוטורי — על שום מה? על שום מה ניתן לו מה שההסתדרות הכללית לא זכתה לקבל?

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

זה כוח מצטבר בתוקף השימוש בכינויים שונים.

משה נסים (גח"ל):

אני שואל שאלה נוספת: אירגון קציני הים ואירגון הדיורוגים לא קיבלו נציגות על-פי החוק, והם כוללים את אנשי הצוות לדרגותיהם. מדוע תינתן במפורש נציגות לאירגון הנוער העובד? מדוע נטיל קנאה בין הגורמים השונים שיש להם עניין בענף הספנות? האם הוזכרו שמותיהם של אירגוני ספנות? מה גם שחלקו של אירגון הנוער העובד במסכת כולה אינו עד כדי כך שלא היה מקום ולא היתה הצדקה ליידח לו מעמד מיוחד ומעמד סטטוטורי בחוק זה. בהנמקה זו נימקת, אדוני היושב-ראש, גם את ההסתייגויות לסעיפים 132 ו-138.

ההסתייגות הבאה היא לסעיף 58. סעיף זה נותן סמכות לקברניט "להורות לאיש צוות לבצע בכלי השיט, באורח זמני, כל עבודה אשר אינה בגדר התפקוד שלשמו נשכר, במקומו של איש צוות אחר שנמנע ממנו תוך כדי הפלגה למלא תפקידו". הצעתי להוסיף: "תוך כדי הפלגה או בסמוך לה", וטעמי ונימוקי עמי. כאשר מתגלה הצורך להטיל תפקיד כזה על איש צוות אחר ערב הפלגה או בסמוך להפלגה, הרי אם לא יאפשר החוק לקברניט להטיל את התפקיד על אדם אחר גם בסמוך להפלגה, גורמים אנו בידועין — וכל מי שבקי בענף הספנות ידע זאת — לשיבוש רציני בעצם ההפלגה או בלוח המועדים של ההפלגה. זהו נזק לא לחברת הספנות בלבד, זהו נזק במיוחד לציבור, אם מדובר באניית נוסעים, וזהו נזק לחברות המובילות באניות ביים. לפיכך אני מציע שיהיה כתוב: "תוך כדי הפלגה או בסמוך לה".

ההסתייגות הבאה היא לסעיף 59, שנאמר בו בראשיתו: "בכפוף לאמור בכל הסכם, רשאי הקברניט

שר-התחבורה ש. פרס:

אשבי לך. יש היום תקנות הכוללות את האמור בסעיף ההשעיה. חוק זה יכנס לתקפו רק בעוד שנה. ואמנם אני נשאר צמוד למה שהצעתי. יש בכנסת דעות אחרות. אתה יודע שאין שר מכתוב את דעתו על הכנסת. אבל לא נשאר חלל ריק.

משה נסים (גח"ל):

ידוע לי שעל-פי התקנות הקיימות שיהיו בתוקף עוד כשנה, סמכות כזאת קיימת. אבל אני חושב שידוע לך מהו משך הדיון כאשר מובאות הצעות חוק לכנסת. אם אתה מקבל עכשיו את הסתייגותי שהיא הצעתך שלך, יש לך, אדוני שר התחבורה, אפשרות לגרום על ידי הצבעתך, שהצעתך שלך תתקבל, כי הלא ברור ששנה לא תספיק אם תבוא הצעת חוק חדשה בסדר הדיונים המקובל בכנסת.

אמרתי בראשית דברי כי לו היה הדיון בסעיף זה נדחה כפי שנדחה לגבי מספר פרקים נוספים בהצעת החוק הגדולה והחשובה הזאת, כי אז ברור כשמש שהיה ניתן להביא תוך שנה גם את הפרק הזה, גם את ההוראה הזאת, לקריאה שנייה ולקריאה שלישית. אבל עכשיו תצטרך לעבוד את כל המסכת של שלוש קריאות. אני חושב ששורת הדיון, שורת ההגיון, הצדק והעקביות מחד-יבית לתמוך בהסתייגות זו.

יצחק ה. קלינגהופר (גח"ל):

משעים את סעיפי ההשעיה.

משה נסים (גח"ל):

רצוני לעבוד להסתייגות השנייה, שמשום-מה לא הודפסה בדפים הצהובים שלפניכם. הסתייגות זו נוגעת לסעיף 191, הודן בסמכויות המשמעותיות שיש לקברניט. בסעיף 191 (ב) נאמר: "רשאי הקברניט, בהחלטה על הטלת קנס, להורות על ביטול הקנס אם במשך המסע של כלי השיט או בתקופה קצרה מזה, כפי שייקבע, יתנהג הימאי התנהגות נאותה להנחת דעתו של הקברניט". משמעות ההוראה בסעיף 191 (ב) היא שרק אם הקברניט כותב בהחלטתו במפורש, שאם הימאי יתנהג בצורה נאותה, ויטול הקנס — רק אז יהיה הקנס ניתן לביטול. אני חושב שבקנסות אלה ובסוגיה שאנו עוסקים בה זו החמרה יתרה, כי לא יבצר שקברניט ישכח או לא יתן דעתו על כך, ואיש הצוות שנמצא בפניו קרוב לודאי שאינו מכיר את ההוראת החוק הזאת, היא אינה בידעתו, ולא יוכל איפוא להזכיר אפשרות זו לקברניט כדי שיכלול אותה בהחלטתו. לפיכך רצוני, לדעתי, שהאפשרות לביטול קנסות תהיה גם כאשר לא ניתנה החלטה מפורשת כזו בכתב על-ידי הקברניט. את הסתייגותי בעניין זה אני חייב לקרוא, כי לא הודפסה בדפי ההסתייגות. הסתייגותי אומרת: "במקום סעיף קטן (ב) יבוא: 'רשאי הקברניט, כל עוד כפוף איש הצוות לפיקוחו, ולא יאוחר מאשר חודשיים לאחר הטלת הקנס, לבטל או להפחית קנס שהטיל על איש הצוות, אם לדעת הקברניט נתקיימו אחת משתי אלה: (1) איש הצוות התנהג, לאחר שהוטל עליו הקנס, באופן המצדיק את ביטול הקנס; (2) התגלו ראיות חדשות שלא היו ידועות לקברניט שעה שהטיל את הקנס'".

מכאן אני עובר להנמקת ההסתייגויות כסדרן, כפי שהן מובאות בדפים הצהובים. ההסתייגות הרא-

בנסיבות המקרה", אנו מציעים שהוראה זו תחול לא רק כאשר הסיכוסך מעכב הפלגתו של כלי השיט, אלא גם כאשר הסיכוסך פוגע בבטיחות כלי השיט או בבריאות האנשים הנמצאים בו. האם בטיחות ובריאות אינם עניינים כה חיוניים המצדיקים לתת סמכות לצניג לקבוע הסדר זמני? בסך הכל הלא מדובר בקביעת הסדר זמני, לא בפסיקת הלכה, לא בפסיקת דין, לא בחריצת גורל הסיכוסך, אלא רק בקביעת הסדר זמני כדי לאפשר הפלגתו של כלי השיט. ומדובר על בטיחות ועל בריאות האנשים המצויים בכלי השיט. האם אין כל הצדקה לתת סמכות כזו, גברתי יושב-ראש ועדת העבודה? אתמהה.

אולי ההסתייגות העיקרית לפרק של יישוב סיכוסכי עבודה היתה לפני שנה, שנה וחצי, כשנתקבל בכנסת חוק יישוב סיכוסכי עבודה המפורסם, החוק שבא לקבוע כמה הסדרים חדשים ליישוב סיכוסכי עבודה, שבא לקבוע את המושג של שביתות מוגנות ובלתי-מוגנות. שם ניתנה הגדרה של שירות חיוני. בשירות חיוני נכללו כל מי שהוא עובד מדינה, כל מי שהוא עובד רשות מקומית, תחבורה, תובלה אווירית ועוד שורה ארוכה של תחומים. הצעתי אז בהסתייגות לכלול גם תחבורה ותובלה ימית במסגרת של "שירות חיוני". אבל כיוון שההסכם הקדוש בין מוכרי ההסתדרות לבין חלקים אחרים של מפלגת העבודה קבע, שתחבורה ותובלה ימית אינן בגדר "שירות חיוני", לא נכללה הוראה זו במסגרת אותו חוק ליישוב סיכוסכי עבודה (תיקון).

אבל רק בימים אלה ראינו עד כמה היתה אוולות בדחיית ההסתייגות שלנו. ראינו איזה נזק חמור ביותר נגרם לעניינים החיוניים ביותר של מדינת ישראל כתוצאה מאי-הכללתה של הוראה זו בחוק ליישוב סיכוסכי עבודה.

רק בימים אלה אמר יושב-ראש מועצת המנהלים של חברת "צים", שיש בהתנהגותם של קציני הים ובסנקציות שהם מפעילים משום סכנה חמורה לעצם ענף הספנות במדינת ישראל, כאילו בכל עלה הכרות על הענף הזה — והוא השתמש בביטויים חריפים מאלה שאני מצטט עכשיו.

מדכי סורקיס (המערך, עבודה—מפ"ם):
חבר-הכנסת נסים, רחם עלינו.

משה נסים (גח"ל):

יש לי הצעה, חבר-הכנסת סורקיס, אם אתם יחד עם סיעתך מתחייבים להצביע בעד ההסתייגויות שלנו, אחדל לנמק אותן. אבל אינני מוכן להסתכן.

במה מדובר? — בקבוצת אנשים רעבה? או יחד עם מה הן המשכורות — ואני מצדיק זאת — של אנשי הים. אם הייתי אומר 6,000 לירות, לא הייתי מגויס ביותר, ועוד תוספת של הטבות סמויות ובלתי-סמויות.

יהונתן יפרח (המערך, עבודה—מפ"ם):
תסכים שהם עובדים קשה.

משה נסים (גח"ל):

לכן אני מצדיק את רמת השכר, אבל לא אצדיק לעולם שעל-ידי הסנקציות שהם נוקטים, אפילו בלי שביתה, יגרמו נזקים חמורים ביותר למדינת ישראל

להורות לאיש צוות למלא בכלי שיט תפקיד שונה מהתפקיד שלשמו נשכר". אני חושב שראוי לחוקק את המלים "בכפוף לאמור בכל הסכם", כי אם הוראה זו תהא כפופה להסכם, אזי יהיה הדבר בלתי-אפשרי, כי בלחצים של משא-ומתן בין אירגוני המעסיקים ובין אירגוני הפועלים לא מן הנמנע שמוחסר ברידה, מסיבות של לחץ, של זמן וכיוצא באלה תיכלל הוראה כזו, ואז הסובלים יהיו בעיקר הנוסעים. אין בכך כל פגיעה במעמדו של אותו איש צוות שנמצא שאיננו ראוי למלא את תפקידו, אם יוטל עליו במשך ההפלגה תפקיד שונה מן התפקיד שלשמו הושכר.

ההסתייגות הבאה היא לסעיף 78. אני חושב, רבותי חברי הכנסת, שלא יכולה להיות ההסתייגות צודקת מזה. יש בסעיף זה הוראה האומרת: "נמחק כלי השיט מהמרשם הישראלי, יראו את שכירותו של הצוות כמסוכלת". מה משמעות ההוראה הזאת? אם נמחק כלי שיט מן המרשם הישראלי, אזי למעשה נפסקים היחסים — לא היחסים המשפטיים, אלא יחסי העבודה — בין בעל כלי השיט לבין כלל העובדים. אני מבין את ההוראה הזאת. בדרך כלל היא צודקת. אבל יש מקרים שכלי שיט נמחק מהמרשם הישראלי מסיבות שאינן תלויות בבעל כלי השיט, ואין לו כל עניין בזה, ואין לו כל אינטרס בזה, כאשר הוא נקרא להסכים לכך מסיבות שונות. ואינני רוצה למנות את הסיבות הללו. אני חושב שכולנו יודעים אותן. מדוע גם במקרה זה יראו את שכירותו של הצוות כמסוכלת? מדוע? איזו הנמקה, איזו הצדקה, יש לכך? לפיכך אני מציע נוסח אחר לסעיף 78 כדלהלן: (א) "נמחק כלי שיט מהמרשם הישראלי והוראות ההסכם אינן חלות על שירותו של איש הצוות בכלי השיט לאחר שנמחק כאמור, יראו את שכירותו של איש הצוות כמסוכלת זולת אם הוסכם אחרת בינו לבין בעל כלי השיט."

מה המשמעות הטמונה בבושה ההסתייגות? יש הסכם בין בעלי כלי השיט ובין אירגוני העובדים. בהסכם זה נאמד במפורש שיחסי עובד ומעביד ימשיכו להתקיים גם כאשר נמחק כלי השיט, או בניסוח יותר מדוייק — גם כאשר ההפלגה עוברת להיות תחת חסותה, תחת ניהולה, תחת בעלותה של חברת-בת של אותה חברת ספנות שבראשייתה של ההפלגה או לפני ההפלגה פעלו בה, עבדו בה אנשי הצוות. לכן אין אני בא לחדש חידושי, אלא להחיל כאן את הוראות ההסכם הקיבוצי הקיים, שהוא מרצונם של אירגוני העובדים ואירגוני המעסיקים בענף הספנות.

אני עובר עכשיו לפרק הן ביישוב סיכוסכי עבודה. סעיף 88 מגדיר מהו סיכוסך עבודה לפי חוק זה, והוא: "כל סיכוסך עבודה בכלי שיט שנתגלע בחיטו מחוץ לגמל שבישראל, בין בעל כלי השיט או קברניטו לבין אנשי הצוות, כולם או מקצתם, להוציא סיכוסך היחיד". לו היה נאמר "סיכוסך היחיד" לגבי איש צוות אחד — החרשתי, אבל סיכוסך היחיד יכול להיות גם סיכוסך בין בעל כלי השיט לבין הקברניט, שמבחינה מהותית, לא פורמלית, הוא רחוק מלהיחשב לסיכוסך היחיד. זה כולל סיכוסך העלול לגרום תקלות חמורות ביותר להפלגה, לעבודה. אני חושב שיש לחוקק את המלים הללו, שיש בהן יתד לחזק מאשר להועיל.

סעיף 92 אומר: "נראה לצניג כל סיכוסך העבודה אינו ניתן ליישוב מיד וכי הוא מעכב הפלגתו של כלי השיט, רשאי הוא לקבוע הסדר זמני הנראה לו צודק

חוברת ל"ח, ישיבה תנ"ז
- חוק הספנות (ימאים) (נסים) -

זו אינה גורעת מהוראות סעיף 25(א) (4) לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958*.

כאשר מוטל קנס על ימאי, על איש צוות, על-פי דין משמעותי, הרי לפי הוראות חוק הגנת השכר מותר לנכות את הקנס מתוך שכרו של העובד. גירסה א' אומרת שעל הקנס יחולו הוראות פקודת המסים (גבייה). איננו רואה כל טעם וכל הצדקה, במיוחד כאשר מדובר על איש צוות אשר נמצא רחוק מגבולות הארץ, לעתים חודשים רבים, לשלול את תחולתו של חוק הגנת השכר. קודם כל, זה לטובת איש הצוות. אם יפעילו את הוראות פקודת המסים (גבייה), אזי יצטרך לשלם כהנה וכהנה. הוא יצטרך לשלם את הקנס עם ריבית והוצאות, שלעיתים יחד יכולים להגיע יותר מאשר כדי כפליים מהסכום של הקנס עצמו. שנית, מדובר בענף, כפי שאמרת, שבו העובדים מצויים הרחק מגבולות הארץ. הפעלת פקודת המסים (גבייה) תצריך טיפול כה ממושך וכה בלתי-יעיל עד שלא נשאר ערך לגביית הקנס. אני שואל: לפי גירסה א' מה טעם להטלת קנסות? מדובר על עבירות משמעות של איש הצוות, ואם אין כושר גבייה על הקנס הזה איזה ערך יהיה לצד המשמעותי? מטעם זה באה גירסה ב' לסעיף 192.

אני עובר לסעיף 213. כאן הגירסאות עוסקות בשאלה אם שר התחבורה ושר העבודה רשאים לקבוע את מספר המתלמדים בכלי שיט, גם כלפי מטה וגם כלפי מעלה. כלומר - לקבוע גם את המספר המינימלי שכל כלי שיט חייב לקבל, או רק את המספר המקסימלי. אני, הטוען לגירסה ב', אומר ששר העבודה ושר התחבורה רשאים לקבוע בצו את מספר המתלמדים שבעל כלי שיט רשאי להכשיר ולא לקבוע רצפה של מספר המתלמדים. כמה טעמים לדבר: הכשרת מתלמי-דים כרוכה בהוצאה כספית עצומה. וכאשר יש מספר גדול זה עלול לגרום לתקלה קודם כל למתלמדים. שנית, למוסדות ההכשרה. שלישית, זה יגרום מטבע הדברים לסיכסוכים בין אגף הספנות לבין בעלי כלי השיט לגבי המספר. רביעית, עד היום היה המצב כך שכאשר נשלחו מתלמדים, או לפחות השתתפו במימון הכשרת המתלמדים משרד התחבורה, משרד החינוך ועוד גופים אחרים. ואם קובעים לפי גירסה א' מספר מינימלי של מתלמדים ואין קובעים את עניין המימון של הכשרת המתלמדים, הרי מטבע הדברים ומטבע הניסוח ההוצאה חלה על בעלי כלי השיט; ואין לכך כל הצדקה. זה משנה את המצב הקיים מן הקצה אל הקצה. לפיכך אני מציע שתקבע תקרה ולא רצפה של מספר המתלמדים.

והיה אם הגירסה הזאת לא התקבל, אני מציע שבאותו צו של שר התחבורה ושר העבודה יקבע שיעור ההשתתפות של האוצר, אוצר המדינה, בהוצאות בעלי כלי השיט הנובעות מקיום הוראותיו של צו זה, דבר שלפי כל ההסדרים עד עתה היה קיים.

עכשיו להצעתנו האחרונה - בסעיף 235: לפי חוק פיצויי פיטורים נקבע שתקופת הניכות איננה נכ-ללת בתקופת השנים שמוכות במתן פיצויי פיטורים כאשר עובד מפוטר. הדבר ברור, איננו נתון לכל מחלוקת. קודם כל הוא לטובת החניך. אם רוצים שתהיה חניכות, אם רוצים שתהיה הכשרה נאותה של חניכות, והוא הדין למתלמדים בענף כלי השיט, צריך לגרום לכך שיהיה רצון מן מצד המוכנים, מצד בעלי העסק, מצד בעלי האניות, מצד בעלי כלי השיט, שלא יחויבו לשלם פיצויי

ולבטחונה, כאשר ינתן ליישב את העניין הזה בדרך אחרת.

כבר אמרה ראש הממשלה - ובצדק - בהגדרה את מדיניות ההסתדרות, שנותנים לחוק יותר ממה שמגיע לו, ואילו החלש מקבל מעט, או שאינו זוכה אף במעט. זוהי המדיניות של ההסתדרות. לכן התנגדה ההסתדרות להוראה או לסעיף בחוק הבאים לכלול את ענף הימאות בין. השירותים החיוניים ביותר למדינת ישראל, בעוד שבין השירותים החיוניים נקבעו גם כמה שירותים שלדעת הכל אינם מן החיוניים ביותר למדינת ישראל.

לכן הצעתנו היא לכלול במסגרת הפרק הון ביישוב סיכסוכי עבודה - ואין לך מקום מתאים מזה - בהגדרה של שירותים חיוניים לפי חוק יישוב סיכסוכי עבודה, גם את התחבורה והתובלה הימית, כדי שייחשבו לשירות ציבורי וכדי שהוראות החוק יחולו עליהן, ולא תוסיף להיות אנרכיה ולא ייפגעו ערך כלכלת המדינה ובטחונה, כפי שאנו עדים לכך בזמן האחרון.

סעיף 108 קובע שמוטר להתנות על הוראות סימן זה לטובת איש הצוות - וסימן זה דן בעיכוב שכר. אבל יש הוראה בחוק הגנת השכר האומרת, שמוטר למעיק - והחוק מתייחס לכל ענפי העבודה בהכללה - לנכות משכרו האחרון של העובד כל אותם החובות שהעובד חייב למעביד. ברגע שאנו כוללים את הוראת סעיף 108 כפי שהיא, שמוטר להתנות על הוראת אלה לטובת איש צוות, יכול להשתמע מכך שההוראה האמורה של חוק הגנת השכר לא תחול, ואז נשללת מהמעבידים בענף הספנות כל אותן זכויות הני-תנות לכל מעביד בכל ענפי המשק. אנו מציעים לפחות להוסיף: אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958.

כמה מלים על עבירות ימיות. יש כאן עבירה של מרידה. בסעיף 110 נאמר: "שלושה אנשי צוות או יותר שעשו בכלי שיט אחת מאלה יואשמו במרידה" וכו'. מדובר במעשה חמור ביותר המסכן, או העלול לסכן באופן רציני ביותר, את כל האנשים באניה. אני חושב שאין כל הצדקה שעבירת מרידה תיחשב אך ורק אם שלושה אנשי צוות ומעלה השתתפו בה. אין שום סיבה, שכאשר עושה זאת איש אחד, כאשר הוא גורם לאותה תוצאה, או כאשר הוא גורם לאותו סיכון, שמעשהו לא ייחשב גם הוא לעבירת מרידה. איננו יכול להבין מדוע צריכים להיות כאן שלושה אנשים או יותר.

אני מציע עונשים חמורים יותר על ביצוע עבירה כזו.

אדוני היושב-ראש, לא אנמק את כל ההסתייגויות אני עיבר עתה לנמק את הגירסאות. בחוק המופיע לפניכם יש שלושה סעיפים שלגביהם הוגשו שתי גיר-סאות. הדעות בוועדה היו חלוקות בסעיפים אלה, ומטבע הדברים, אף שאסור לספר מה היה בוועדה, אפשר להניח שהדעות היו חלוקות לא לפי חתך סיעתי. לכן אני מבקש אולי תשומת-לב לא פוליטית לפחות לגירסאות אלה.

גירסה א' לסעיף 192 אומרת: "קנס שלא שולם במועדו יחולו על גבייתו הוראות פקודת המסים (גבייה) כאילו היה מס כמשמעותו באותה פקודה". גירסה ב', שאותה אני בא לנמק, אומרת: "קנס שלא שולם במועדו יחולו על גבייתו הוראות פקודת המסים (גבייה). הוראה

לחבר-הכנסת וילנר: יפה מאוד שאתה דואג לוועדת העבודה ומבקש שהשר יתקין תקנות בעניין תנאי כשי-רויות לקבלת ימאים בהתייעצות עם ועדת העבודה. יפה מאוד. אבל ועדת העבודה לא צריכה לעסוק בתקנות של קבלת עובדים מקצועיים. לשם כך יש יועצים מקצועיים. יש ועדה מייעצת, וחוקה על שר התחבורה ששיבוא להתקין תקנות ולקבוע כללים על כשירויות של ימאים, יתייעץ עם האנשים המוסמכים ביותר, אנשי המקצוע. אין צורך במקרים כאלה בהתייעצות עם ועדה של הכנסת. ועדה של הכנסת צריכה לאשר דברים עקרוניים שהיא יכולה לקבוע בהם ולהשפיע.

הערה שנייה אתה מעיר לגבי סעיף 8, שבו מדובר על בטחון המדינה, שמירה על חוקיה ושמה הטוב וכו'. ייתכן שבטחון המדינה אינו כל כך יקר לך, לנו הוא יקר מאוד מאוד.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
הוא יקר לי ביותר.

שושנה ארבלי-אלמולינו (יו"ר ועדת העבודה):
לנו הוא יקר מאוד, ועל כן איכפת לנו — —

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
תסלחי לי מאד, אני מוחה נגד דיבורים כאלה לגבי חבר הכנסת. בטחון המדינה יקר לי מכל אבל אני אומר שהחוק נותן אפשרות לפירושים שרירותיים, שהפקידים יוכלו לפטר ימאים.

היו"ר י. ישעיהו:
מה זה כאן?

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
אני לא מסכים — —

היו"ר י. ישעיהו:
גמרת את קריאת-הביניים שלך.

שושנה ארבלי-אלמולינו (יו"ר ועדת העבודה):
אני שמחה שבטחון המדינה יקר לך.

— — איכפת לנו בטחון המדינה, ועל כן אנחנו סבורים שימאי שהולך לשרת ביים, חוקה עליו שהוא נאמן לבטחון המדינה וחוקיה, ועל כן מצאנו לנכון לקבוע זאת בספר החוקים של מדינת ישראל.

לחבר-הכנסת נסים: הוא היה שותף פעיל בהכנת החוק ובסעיפיו. הנחתה אותנו ההנחה שאנחנו רוצים להגיע בסוף העבודה שלנו לחוק כזה, שכל הצדדים, גם חברות הספנות, גם העובדים ביים, קצינים חירוניים על כל סמכויותיהם, יוכלו לעבוד לפי החוק שאנחנו מחוקקים. אמרתי שלמדנו מהאמצעות המתקדמות ביותר בתחום האקי הספנות. לא פעלנו בחלל ריק. כאשר עסקנו בחוק, היו לפנינו הסכמים קיבוציים. תנאי העבודה הוסדרו על-פי הסכמים קיבוציים קיימים. אבל האם נוכל להתעלם מכל הקיים בהסכמים קיבוציים ונהפוך הכל לחוק ונקבע הכל לחוק? נשאר משהו להידברות והבנה ומשא ומתן בין הגורמים השונים,

פיטורים בגין תקופת לימודים. זהו כלל יסוד בכל מה שקשור לעקרונות של מתן מיצוי פיטורים. לא מובן מדוע מחצית חברי הוועדה לא נתנו ד' לקבל את ההו"ר ראה הזאת של חוק ההניכות, של חוק מיצוי פיטורים, גם לגבי המתלמדים בענף כלי השיט. בעלי גירסה א' סבורים שיש לקיים את אי-הכללת תקופת הלימודים בצד שנות התקופה המזכות במתן מיצוי פיטורים. לפיכך אני מציע לכנסת לתמוך בגירסה א'.

היו"ר י. ישעיהו:

שר התחבורה ביקש רשות הדיבור, וזה לפי התקנון. בבקשה, שר התחבורה.

שר-התחבורה ש. פרס:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אגוזל רק שתי דקות מזמנה של הכנסת.

עם קבלתו של חוק הספנות (ימאים) תשל"ג הכנסת מלאכת חקיקה קשה ומורכבת ותסכם פרק עיקרי בקודקס הספנות הישראלית, קודקס שיש בו מן הים הגדול ומן הניסיון שלנו.

ברצוני להודות לאלה שנטלו חלק בעיצובו של החוק: הוועדה הציבורית המייעצת, ובכללם נציגי חברות הספנות, ההסתדרות ואיגוד הימאים; משפטי משרד המשפטים והתחבורה, עובדי אגף הספנות והנמ"ל, ובראש וראשונה ועדת העבודה, ובמיוחד היושבת-ראש הנכבדה, שושנה ארבלי, שלא חסכה עמל ומרץ והביאה את החוק לחוף המיועד, במהירות ובשלמות. למעשה עסקו בחוק זה שלוש נשים — שתי משפטיניות ממשרד התחבורה ויושבת-ראש ועדת עבודה.

אני תקווה שהחוק יתרום ליציבות ביחסי העבודה ביים, וכי ציבור הימאים, שהחוק הניח את היסודות לתנאי עבודה נאורים לגביהם, יגלה בגרות ושקול דעת; אני מקווה שציבור הימאים יחד עם חברות הספנות ימנעו זעזועים העלולים להכביד על אספקה חיונית למדינה ולשלבש את מהלכו הרצוף של קו אילת, קו שיט שלשם פתיחתו ובטחונו יצאנו למלחמה, ושבאפקיו סיכויי קשרים חיוניים עם יבשות חשובות.

המדינה השקיעה לא מעט אמצעים בפיתוח הצי שלנו. היא גם משקיעה עתה להגנתו הפיסית. אולם כשרו להתחרות עם ציים אחרים, להתחרות ללא טוב-סידיות, וסיכוינו להרחיב את ממדיו ואת גפחו תלויים לא מעט בגורם האנושי. החוק מניח את היסודות להסדר יחסים טוב בצי, אולם רק אם תשוב רוח טובה במפרשי הצי, נוכל להשיג באמת את ייעודנו.

אין סיבה שלא נהא משקיים כטובים שבעמים. בכוחנו להעניק הגנה לצי הסוחר כמו לצי האוויר; החוקה היא מתקדמת, ואני תפילה שמה שאפשרי ורצוי יהיה גם מציאותי.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור ליושבת-ראש ועדת העבודה, לת-שובה.

שושנה ארבלי-אלמולינו (יו"ר ועדת העבודה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנסה להשיב בקצרה על ההסתייגויות, כפי שעשיתי בהגשת החוק על 236 סעיפיו, אף שאולי היה ראוי להסברה נרחבת יותר.

היה על השאלה אם בכלל לשלם. זה ויכוח עקרוני ממדרגה ראשונה, וטוב שהממשלה הסכימה למחוק את הסעיפים הללו, ואני מברכת אותה על כך.

באשר ליתר ההסתייגויות - בחוק נתנו לקברניט סמכויות רבות, וגם הטלנו עליו חובות במסגרת מינה את הדעת, שלא יחשוב שהוא שליט בלעדי באניה, ואין מי שמביא אותו לדין על החלטותיו. אם קברניט רוצה להחליט להעניש ימאי בים, כאשר האניה נמצאת בלב ים, בבקשה, יכתוב, כמו שהשופט כותב פסק-דין, את כל ההחלטה. יכתוב הקברניט את כל ההחלטה שלו ומה הוא קובע לגבי העונש של הימאי, ובמקרה שכתב שאם התנהגות הימאי תהיה טובה יבטל את הקנס - זה בסדר גמור. מה זאת אומרת שלא יכתוב בהחלטה והדבר נמסר לטוב לבו של הקברניט? ואז יחוק את הימאי כל הזמן במתח, בספק, אם יבטל את הקנס או לא.

משה נסים (גח"ל):

אני מבקש, ברשות היושב-ראש, יש פה אי-הבנה מוחלטת. לא באתי לתת סמכות מיוחדת לקברניט, אלא, שכאשר הקברניט שוכח לכתוב בהחלטה שאפשר לבטל את הקנס, הדבר בכל זאת יאופשר ומחלו לאיש הצוות. באתי להגן על העובד שלא תהיה לו תקלה, ולצער, יושבת-ראש ועדת העבודה אינה נותנת יד לכך.

שושנה ארבלי-אלמולונו (יו"ר ועדת העבודה):

חבר-הכנסת נסים, שמעתי את נימוקיך גם בוועדה וגם פה. מוטב שאיש צוות יידע שהקברניט העניש אותו ובהחלטה על ההענשה יהיה כתוב מה הוא העונש. זה לטובת הימאי יותר מאשר אם לא יידע. מה זאת אומרת "שכח"? שופט שוכח לכתוב את העונש? נותנים לו סמכות ולכן רצוי שיידע לנצל אותה ויכתוב גם מהי ההחלטה, כשהוא מטיל קנס.

לגבי סעיף 23, אינני יודעת, חבר-הכנסת נסים, אני חושבת שעקרונית אינך מתנגד שיהיה איש הנוער העובד. במסגרת הימאים שעובדים יש כחמש מאות או שש מאות בני נוער. מדוע לא ניתן בחוק הזה אפשרות לנציג הנוער העובד להיות מיוצג, אחד מתוך עשרים-וחשעה במועצה להסמכת ימאים? מדוע לא ניתן לו אפשרות להיות בוועדה המייעצת, שתייעץ לשר בעניין ביצוע החוק? מדוע לא ניתן לו להיות מיוצג בבית-הדין המשמעתי, כשאותו בית-דין דן נער, והיום דינים נערים בבתי-דין מיוחדים לנערים, ולא בבית-משפט רגיל?

אני חושבת שכל אותם הנימוקים שהיו לפני הוועדה, היא ראתה אותם סבירים והיא המליצה והחליטה לכלול אותם במה שהיא מציעה היום לפני הכנסת - שגם נציג אירגון העובדים היציג, המייצג את המספר הגדול ביותר של נערים עובדים בישראל, יהיה במועצה וגם הוא יגיש רשימה לשר שמתוכה יורכב בית-דין, וגם קבענו שהאיש המייצג את הנוער העובד חייב להיות במושב של בית-דין שדן בענייני נוער. אני חושבת שלא היית צריך להסתייג מנקודה זו, כי יש חשיבות שאיש נוער יהיה חבר במועצה, באשר כל החוק הזה מתייחס גם לנוער.

נקודה נוספת שהעלית אותה כאן, חבר-הכנסת נסים, נוגעת למילוי מקום איש צוות תוך כדי הפלגה, ואתה מציע "בסמך" להפלגה. כאן מדובר על כך,

שיקבעו חלק מהתנאים שבהם יוכלו לעבוד ולחיות יחד. לא תמיד צריך לקבוע הכל בחוק, מאלף ועד תו.

ההסתייגות העיקרית היא על כך, שהיום החליטה ועדת העבודה למחוק את הסעיף בסימן השעיה בפרק ט"ז, בית-דין משמעתי, סעיפים 164-166. חבר-הכנסת נסים, בסוגיה זו דנו הרבה מאוד, וכנראה זו בעיה קשה ואין להגיע בה לרוב. יש היום הסכם קיבוצי של קצינים שבו נקבעו דרכי ההשעיה וגם מי משלם בתקופת ההשעיה. לעומת זאת, לגבי החלק השני, הדירוגיים, הדבר לא נקבע בהסכמים קיבוציים. נשאלת השאלה, האם אתה יכול לקבוע ולתת סמכות למנהל אגף הספנות ולמשרד התחבורה להשעות ימאי שהוא מהדירוגיים, מבלי לתת תשובה למשפחה, מה יקרה לה בתקופת ההשעיה? האם ייתכן דבר כזה? לא ייתכן. אי-אפשר להפקיד משפחה וילדים, עד שיתברר משפטו של אותו אדם. כל עוד לא הוכחה אשמתו הוא בחזקת זכאי, ואם כך, חוקה עלינו, כמחוקקים ואנשי ציבור, לדאוג ולא להפקירו בתקופה זו. היה ויכוח סביב נקודה זו. לצערי הרב היו חילוקי דעות וכל צד השמיע נימוגים חזקים משלו. אומר את האמת, לא הגענו בעניין זה לוסף-פסוק. לא יכולנו להגיע להסדר מינה את הדעת והעדפנו למחוק את הסעיף, שיסדירו אותו בהסכם קיבוצי, מאשר לקבוע אותו בחוק, שבו עלול להיות עיוות מסיים לגבי קבוצה מסוימת או חלק מסויים של יורדי ים, דבר שמי ידע מה יהיו תוצאותיו. ממילא היחסים אינם מהטובים והמשופרים ביותר. על-די כך היינו עלולים להכביד עוד יותר על היחסים הקיימים ולהרע אותם עוד יותר.

טוב עשתה הוועדה שהחליטה למחוק את שלושת הסעיפים הללו, וחוקה גם על המעסיקים וגם על איגוד הדירוגיים שיפתרו את הבעיה.

(חבר-הכנסת מ. נסים קורא קרי' את-ביניים)

חבר-הכנסת נסים, אמרתי שאם באים לתת סמכות למנהל אגף הספנות, אין אתה יכול להחזיק את המקל בשני הקצוות: מצד אחד אתה נותן סמכות להשעות, ומצד שני אינך דואג לאדם המשועה. אינך יכול לעשות זאת. יש גם רגש אנושי, שחייבים לדאוג לאדם.

משה נסים (גח"ל):

אני חייב להעיר שאיש מאתנו לא אמר שלא צריך לשלם. כולנו סברנו שצריך לשלם כפי שמקובל.

שושנה ארבלי-אלמולונו (יו"ר ועדת העבודה):

לא, תסלח לי.

משה נסים (גח"ל):

אבל סברנו שמי שמשעה הוא שמשלם ולא בעל כלי השיט. וזו היתה דעת הרוב בוועדה.

היו"ר י. ישעיהו:

הוויכוח תם.

משה נסים (גח"ל):

צריך לזייק בדברים.

שושנה ארבלי-אלמולונו (יו"ר ועדת העבודה):
הוויכוח לא היה על השאלה מי ישלם; הוויכוח

שר התחבורה ושר העבודה לקבוע הן את המספר המינימלי של מתלמדים להכשרה בכלי שיט והן את המספר המקסימלי. ולא סתם קבענו את הנקודה הזאת. כי לפעמים יש כלי שיט שאין בהם התנאים הדרושים להכשיר מספר גדול של נערים או של מתלמדים, כי אם רק למספר קטן, ולכן צריך לקבוע שם את המינימום. וכן להיפך, לפעמים אפשר לקבוע את המקסימום כיוון שמעבר לו אין התנאים הדרושים בכלי השיט. זה לטובת העניין גם לבעל כלי השיט וגם לטובת המתלמדים, וזה לא בא לגרוע.

אשר לטענתו של חברי-הכנסת נסים שצריכים לפצות את בעלי כלי השיט על ההוצאות להכשרה - נמסר לנו בוועדה שיש רשות שהקים שר התחבורה ומשרד התחבורה והיא עוסקת בהכשרה ימית גם בכלי שיט וגם על החוף, ולא רק בכלי השיט, והיא שותפה בתמישים אחרו מהתקציב להכשרה המיועדת. איזו הצדקה יש לבוא ולהטיל הכל על הממשלה? האם בעלי כלי השיט אינם צריכים לדאוג להכשרת כוח-אדם גם בשביל עצמם? האם המדינה צריכה לדאוג לכל? ואי שבעלי אניות חייבים לדאוג להכשרת כוח-האדם שיהיה להם בעתיד וגם היום, והם חייבים לשאת בהוצאות הכרוכות בכך. עכשיו יש רשות שבה שותפים גם בעלי החבורות, שהם צריכים לקחת על עצמם את ההכשרה הזאת, את הדאגה להכשרת כוח-האדם. נלמד מהגויים איך הם שואים בעול להכשרת כוח-אדם בשבילם. לכן אינני מקבלת את גירסה ב', וגם לא את החלופית, שלפיהן תישא המדינה בהוצאות הכרוכות בהכשרה.

אשר לסעיף השלישי שיש בו שתי גירסאות, סעיף 235א - כאן אני דווקא מחייבת את גירסה ב' ולא את גירסה א'. אני מתנגדת שנקבל כאן סעיף השולל פיצויי פיטורין למתלמדים. חברי-הכנסת נסים רוצה לתקן פה את חוק פיצויי פיטורין ולקבוע הוראה בסעיף 10 בחוק פיצויי פיטורין שדינו של מתלמד יהיה כדן גניך. לא נעלם מחברי-הכנסת. נסים שמתלמד בספנות ובשיט הוא לא מתלמד עד גיל 18. בחורים - שמתחת-רדים מהצבא והולכים לים - הם עובדים לכל דבר, מבצעים עבודה, ולמה נבוא לשלול מהם פיצויים? האם הם כמו נער בגיל 15 שחל עליו חוק החניכות? איך אפשר להשוות? אין להשוות מתלמד על-פי חוק זה לחניך על-פי חוק החניכות. לכן, חברי הכנסת, אני מבקשת לדחות את הגירסה של חברי-הכנסת נסים, שבאה לתקן כאן את חוק פיצויי פיטורין ולשלול פיצויי פיטורין ממתלמד, ולהשוותו לחניך.

אדוני היושב-ראש, חוק זה, שחלק ממנו השארנו בוועדה; שלושה פרקים השארנו: עניין פגיעה ומחלה, עניין השיבה הביתה, ועניין פיטורין והתפטרות - וגם זה נימוק נוסף נגד הגירסה של חברי-הכנסת נסים: את כל הנושא שהוא השארנו בוועדה - אני מקווה שחוק זה, שחלקו הגדול הבאתי היום על 236 סעיפיו ושאינו מבקשת שהכנסת תקבלו היום, יהיה בכוחו לתרום לייצוב יחסי העבודה בספנות, ולשיגשוגו וקידומו של צי הסוחר הישראלי.

הי"ד י. ישעיהו:

חברי הכנסת, תם הדיון, אנחנו ניגשים להצבעה. אני רוצה להפנות את תשומת-לכם לא רק לנוסח

שכאשר בעל החברה, כשהוא מפליג באניה ולוקח לו אנשי צוות לכל תפקיד ותפקיד, וקורה תוך כדי הפלגה, כשהאניה בלב ים, משהו לאיש צוות, הקברניט רשאי ויכול להטיל על איש הצוות האחר למלא את התפקיד במקום איש הצוות הזה שאינו יכול למלא את התפקיד. כל זה קבוע גם בהסכמים קיבוציים, ועל כן אנו גם מסתמכים על הסכם. בסעיף 58, בסעיף קטן (א), נאמר איפוא: "רשאי הקברניט להורות לאיש צוות לבצע בכלי שיט, באורח זמני, כל עבודה שאינה בגדר התפקיד שלשמו הוא נשכר". כל זה צריך להיות תוך כדי הפלגה. בסעיף קטן (ב) שהוספנו אמרנו: "הוראה כאמור בסעיף קטן (א) תוקפה עד לעגינתו של כלי השיט בגמל היעד הקרוב אולם הקברניט רשאי לחזור ולהשתמש בסמכות האמורה אם לא היה ניתן במאמץ סביר למצוא איש צוות מחליף לאיש הצוות שנמנע ממנו למלא תפקידו". וכן נתנו את האפשרות כשהוא מגיע לגמל לחפש לו איש צוות אחר, ואם עשה מאמץ צים ולא מצא, הוא יכול לחזור ולפעול לפי הוראה זו. אבל לומר שכל הזמן הוא יכול להשתמש בסמכות זו, גם סמוך להפלגה, ולא יהא יחויב למצוא איש צוות מחליף - אני חושבת שזה לא מוצדק.

באשר לעניין הסיכול שבסעיף 78 - חברי-הכנסת נסים - היו מקובל כשנמוק כלי שיט מהמרשם הישראלי כלומר, כאשר האניה החליפה את הדגל ומניפה דגל זה, רואים את שכירותו של הצוות כמסוכלת. איש צוות צריך לדעת תחת איזה דגל שטה האניה. אולי איננו רוצה לשוט תחת דגל פלוגי. אולי אותה אניה שטה תחת דגל זה כזה שאותו איש אינו רוצה בכך. האם אבוא לחייב אותו בחוק? הבה יעשה את זה בהסכמה עם הצוות. אני חושבת שזה מוצדק והוגן. איש הצוות צריך לדעת באיזה אניה הוא שט ואיזה דגל היא מניפה.

ועכשיו, חברי הכנסת, לעניין סעיף 92, שבאמצע-עותו רוצה חברי-הכנסת נסים כביכול לתקן את חוק יישוב סיכסוכי עבודה. הנהבנות שבו היתה הבעלות. על הבעלות הפורטית לא החילו את חוק יישוב סיכסוכי עבודה. לא ייתכן שכאן, באמצעות החוק הזה, נכניס דבר שהכנסת לא קיבלה אותו ושהממשלה לא הציעה אותו; לא ייתכן שבאמצעות סעיף 92 נבוא ונקלול שחוק יישוב סיכסוכי עבודה יהיה גם על ימאים. מי שרוצה לכלול את הדבר הזה, בבקשה, יציע תיקון בחוק יישוב סיכסוכי עבודה, הכנסת תדון בכך ותיתן את דעתה על גקודה זו. אבל אי-אפשר לבוא ולתקן חוק כזה, כל כך רציני ורגיש, דרך אגב.

לבסוף, אדוני היושב-ראש, עניין הגירסאות. אמרתי גם בדברי הפתיחה שלי, שיש שלושה סעיפים שבהם הצענו שתי גירסאות. בסעיף 192 אני תומכת בגירסה א', ואינני מקבלת את גירסה ב', ואני מקווה שגם הכנסת תדחה אותה. גירסה א' אומרת: "קנס שלא שולם במועדו יחולו על גביתו הוראות פקודת המסים (גבייה) כאילו היה מס כמשמעותו באותה פקודה". קנס כזה ייבנה באותם האמצעים ובאותם הדרכים כמו קנס אחר ולא נבוא להטיל על הימאים דבר אחר מאשר הטלנו על אזרחים אחרים של המדינה, אף-על-פי שזה עלול להכביד במידה מסויימת.

גם בסעיף 213 אני תומכת בגירסה א', המחייבת את

חוברת ל"ח, ישיבה תנ"ז
— חוק הספנות (ימאים) (ישעיהו, נסים, ארבל-אלמוזלינו, פרס) —

סעיף 110, בנוסח הוועדה, נתקבל.
התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 111 לא נתקבל.

סעיף 111, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 112-113 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 114 לא נתקבל.

סעיף 114, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 115-117 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 118 לא נתקבל.

סעיף 118, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 119-131 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 132 לא נתקבל.

סעיף 132, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 133-137 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 138 לא נתקבל.

סעיף 138, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 139-163 נתקבלו.

הי"ד י. ישעיהו:

חברי הכנסת, אני מפנה את תשומת לבכם לכך
שלפי לוח התיקונים הסעיפים 164 עד 166 שבחוק
המונח לפניכם נמחקו, ובשל כך גם משתנה המיספור
מכאן ואילך.

משה נסים (גח"ל):

יש הסתייגות שלי לסעיף 164.

הי"ד י. ישעיהו:

אני מעמיד אותה עכשיו להצבעה.

הצבעה

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 164 לא נתקבל.

הי"ד י. ישעיהו:

משמעותה של הסתייגות זו היתה לא למחוק את
סעיף 164, והיא לא נתקבלה.

מה יהיה עכשיו המיספור של הסעיפים הבאים?

עושה ארבל-אלמוזלינו (יו"ר ועדת העבודה):
בלוח מצוי תיקון המיספור.

שר-התחבורה ש. פרס:

אני מציע לקיים את ההצבעות על הסעיפים הבאים
לפי המיספור הקודם.

עושה ארבל-אלמוזלינו (יו"ר ועדת העבודה):
לפי המיספור הקודם, בכפוף לתיקון.

הי"ד י. ישעיהו:

נצביע על סעיפים אלה לפי המיספור הקודם,
ומיספור זה ישתנה בכפוף לשינויים.

החוק, אלא גם לעמוד המיוחד של תיקונים. כל סעיף
שיתקבל יהיה כפוף ללוח התיקונים.

הצבעה

סעיף 1 נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת א. לבנבראון לסעיף 2
לא נתקבל.

סעיף 2, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 3-4 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת א. לבנבראון לסעיף 5
לא נתקבל.

סעיף 5, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 6-7 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת א. לבנבראון לסעיף 8
לא נתקבל.

סעיף 8, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 9-22 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 23 לא נתקבל.

סעיף 23, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 24-57 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 58 לא נתקבל.

סעיף 58, בנוסח הוועדה, נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 59 לא נתקבל.

סעיף 59, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 60-77 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 78 לא נתקבל.

סעיף 78, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 79-87 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 88 לא נתקבל.

סעיף 88, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיפים 89-91 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 92 לא נתקבל.

סעיף 92, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיף 93 נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיפים 94 ו-95 לא נתקבל.

סעיף 94, בנוסח הוועדה, נתקבל.
סעיף 95, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיפים 96-107 נתקבלו.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 108 לא נתקבל.

סעיף 108, בנוסח הוועדה, נתקבל.

סעיף 109 נתקבל.

התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס
לסעיף 110 לא נתקבל.

— חוק הספנות (ימאים) (ישעיהו, ארבל-אלמולינו); מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת (ישעיהו, לורך); סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (ישעיהו, מאיר) —

בעד גירסה א' לסעיף 235 א — מיעוט
 בעד גירסה ב' בסעיף 235 א — רוב
 סעיף 235 א, בגירסה ב', נתקבל.
 סעיפים 236—239 נתקבלו.

הצבעה
 סעיפים 165—191 נתקבלו.
 בעד גירסה א' לסעיף 192 — רוב
 בעד גירסה ב' לסעיף 192 — מיעוט
 סעיף 192, בגירסה א', נתקבל.
 סעיפים 193—212 נתקבלו.
 בעד גירסה א' לסעיף 213 — רוב
 בעד גירסה ב' לסעיף 213 — מיעוט
 בעד גירסה ב' חלופית — מיעוט
 סעיף 213, בגירסה א', נתקבל.

היו"ר י. ישעיהו:
 גברתי יושבת-ראש הוועדה, האם את מבקשת להעמיד עכשיו את החוק להצבעה בקריאה שלישית?
שושנה ארבל-אלמולינו (יו"ר ועדת העבודה):
 כן.

היו"ר י. ישעיהו:
 אני מעמיד איפוא את החוק להצבעה בקריאה שלישית.
 הצבעה
 חוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973, נתקבל.

הצבעה
 סעיפים 214—226 נתקבלו.
 התיקון של חברי-הכנסת מ. נסים ומ. דרובלס לסעיף 227 לא נתקבל.
 סעיף 227, בנוסח הוועדה, נתקבל.
 סעיפים 228—235 נתקבלו.

י. מסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת

ועדת הכנסת השביעית; 2. דו"ח על עבודת ועדת העבודה בכנסת השביעית; 3. דו"ח על עבודת ועדת החוץ והבטחון בכנסת השביעית; 4. דו"ח על עבודת ועדת החינוך; 5. דו"ח על עבודת ועדת הכלכלה; 6. דו"ח עבודה של רכזי המדע; 7. סיכום על עבודת הוועדה לפניות הציבור בכנסת השביעית.

היו"ר י. ישעיהו:
 נשמע עתה הדעה על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
מוזכר הכנסת נ. לורך:
 ברשות יושב-ראש הכנסת, הגני מתכבד להודיע כי הוגחו היום על שולחן הכנסת: 1. דו"ח על עבודת

יא. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה
 1. תשובת ראש הממשלה

עלי להגיד באשר לדברי חברי-הכנסת תמיר ואבנרי: התרשמתי עמוקות מדאגתם לבעיות המצוקה והעוני, כפי שהגיעו לידי ביטוי היום בדבריהם, עד כדי כך שאין בכוחי למלא אחריהם. על כל פנים, מאחר שחברי הכנסת אבנרי הביטיח שימשיך לדון בכנסת הבאה בנושאים אלה מספסלי האופוזיציה, אם בכלל, עוד תהיה לי ההדמנות אולי ליהנות מדבריו.

היו"ר י. ישעיהו:
 רשות הדיבור לראש הממשלה, לסיכום הדיון שהתקיים בעקבות הסקירה שהשמיעה הבוקר.
ראש-הממשלה ג. מאיר:
 כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אשתדל מאוד לקצר. יש-יום לימודים ארוך היום.
 בראשית דברי — תשובה למי שחשב שהבאתי את הסקירה בענייני פנים ובענייני חברה בשים לב לבחירות. אני מבקשת להזכיר שבדיוק לפני שנתיים, בכל אופן היינו אז בשנתיים רחוקים מבחירות, ב-28 ביולי 1971, בסקירתי שהיתה אז כולה אך ורק בענייני חברה ופנים, אמרתי: "יש למדינה הכרה, אפילו בזמן מלחמה, לחתור לעליית רמת החיים של אותה שכבה שהיא זקוקה לכך באמת. הציבור שעל סף העוני, בעל המשכורות הנמוכות ביותר, זכאי שנסייע לו בכל מה שאפשר להפריש מתקציב המדינה לאחר סיפוק צרכי הבטחון והצרכים הבסיסיים של קיומו." בסקירתי שהבאתי היום נדמה לי שיש הוכחה שהשנתיים האלה מאז הסקירה היא לא עברו בלי מעש.

כשאנו עומדים על האמצעים הרבים שהופנו לפתרון בעיות חברתיות, חובה לציין את תרומתו החשובה של העם היהודי. זה דבר מובן מאליו, ואני רציתי שהדיון הזה לא יימנע מבלי לפחות להזכיר את זה במלה אחת.
 באשר לדברי חברי-הכנסת אברמוב — מנסיוני באו"ם ראיתי את זה תמיד כאחד הגורמים לכשלונו-תיהן של ההצעות באו"ם, שאנשים הביאו מן המוכן נאום כתוב, ולא היה בדברי הנאומים שלהם, שנכתבו בטרם ששמעו את הדברים של האחרים, כל קשר. אני חוששת להגיד שזה מה שקרה היום, נדמה לי, לחברי הכנסת אברמוב, שבא נאום שבודאי לא נכתב בזמן סקירתו, בודאי לא אחרי סקירתי, שכן הוא היה הנואם הראשון. אחרת נדמה לי שהיה לו — על פי היכרותי את חברי-הכנסת אברמוב — תוכן אחר, בכל אופן שונה, בחלקים רבים.

זו רק ציטטה אחת מני רבות, המלמדת שאז, שנתיים לפני הבחירות, ראינו בנושא המצוקה בעיה מרכזית לטיפולנו.

חוברת ל"ח, ישיבה תנ"י

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, אברמוב, הורביץ, בדר, קשת) —

אותו, והוועדה בסיכומיה לא הכניסה את המספר הזה, אלא הכניסה רק את המספרים שהיו בדוקים אחרי מחקרים. גם המספר שקיבלה הוועדה הוא גדול למדי, אבל בכל אופן לא כמו המספר שציטט כאן חברי-הכנסת האוזנר.

נדמה לי שעם חברי-הכנסת יגאל הורביץ יש ויכוח יסודי. הוא ציין תיאוריה, אסכולה מול אסכולה, של פיתוח נמרץ מטעם שר האוצר. הוא ציין אסכולה הגורסת שפיתוח עלול להביא גם לאסונות, לאבטלה גדולה וכיוצא בזה. זה בודאי לא יפתיע אותי, כאשר אני והממשלה כולה איננו מקבלים את האסכולה שלו, כי אם להיפך. על-ידי האסכולה של שר האוצר, לא מאתמול, ניצלנו לא פעם מאבטלה המונית, מדילדול הרורבה של מטבעי-חוץ, וכאשר זה היה — והיתה תקופה כזאת — התדעו מאוד חברי-הכנסת הורביץ, אם אינני טועה, נגד הדבר הזה. אני בטוחה שהוא האשים אז את שר האוצר על כך שאין רורבה. עכשיו, כשיש רורבה, כשיש משיכת הון, שוב הוא מאשים.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
אפשר להשיג הלוואות בלי גבול. אפשר לאסוף כספים בלי גבול.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני מתארת לעצמי שיש לך נסיון בזה.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
נכון, ואני נוהר מזה ומזהיר אותך מזה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
כאשר אני אאסוף בעצמי, אבוא לקבל ממך עצה; לניהול ענייני המדינה — לא. אל תיבהל, אין אני עומדת לבקש מהר עצה להשקעות פרטיות. אפשר להגיד שמדינתנו היא המדינה היחידה בעולם שעליה מוטל עול כזה של משק מלחמתי ובנוסף לכך קליטת עלייה.

יוחנן בדר (גח"ל):
הא, הא.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
יכול להיות שבשבילך זה לא חשוב, אבל בשבילי כן.

בן-ציון קשת (גח"ל):
זו היתה תרועה של חשיבות.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אשר לקליטת עלייה: אנו רוצים לקלוט הרבה עד כמה שאפשר, וכדי שנוכל לקלוט את העלייה קליטה קונסטרוקטיבית יש לפתח את המדינה, ובמהירות, ויש לבנות. אין לי כל יומרה להיות מומחית לכלכלה, אבל לא נחוצה מומחיות בכלכלה כדי לדעת שעצם תנועת הבניין, כפי שאנחנו מחוייבים לעשות, היא כשלעצמה גורמת לאינפלציה ומצבים קשים בכלכלת הארץ, ואיננו יכולים לעשות אחרת. והייתי רוצה לראות את חבר הכנסת שהיה קם ואומר: תוותרו על אחד משלושת התפקידים האלה שהממשלה, כל ממשלה,

חברי-הכנסת אברמוב התאונן על כך שלא הבעתי דעתי ולא אמרתי מלה על מעשי האלימות באשדוד.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
זאת לא אמרתי.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
מה אמרת?

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
אמרתי שבמדינה הזאת על-ידי אלימות משיגים דברים, וישנה התערערות של שלטון החוק.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
כן, יפה מאוד. זה אותו התוכן.

ובכן, קודם כל, העובדה אינה מדוייקת. מפני שכאשר שמענו ביישיבת הממשלה את הדין-וחשבון שר שר התחבורה שעסק בזה ביום הקריטי, תמכתי אז, כמו כל חברי הממשלה, במה שהוא עשה, כשם שתמכנו בפעולה או בחוסר הפעולה של המשטרה באותו היום במקום, בהתחשב בניסבות המיוחדות. אבל אמרתי גם זאת שבעשם פנים ואופן אין לראות את הפתרון הזה כפי שהיה באשדוד, אחרת מה שהיה, כתקדים למקרים שיבואו אחריו.

אני רוצה להגיד רק מלה אחת מדוע הסכמנו, הממשלה כולה, לפעולתו של שר התחבורה, שעמד אתי בקשר בזמן שהיה באשדוד. והסכמנו לכל המהלך-כיום. היו פה ניסבות מיוחדות: ראשית, ציבור שאף הקושי הטכני להידיבר אתו הוא גורם כלשהו; שנית — אינני רוצה לפרט ולא להגיד יותר מדי בעניין זה — היה לי רושם שהגורמים השונים במקום לא טיפלו בבעיה הזאת מראשית באותה התושיה שהיה נדמה לנו שאילו כן עשו, אולי זה היה נגמר אחרת. בכל אופן לא היתה זו — כפי שאמר, נדמה לי, גם שר התחבורה בדדיו ובטלוויזיה — כניעה מתוך חולשה, כי אם מתוך הכורח למצוא דרך עם ציבור חדש בארץ, בנסיבות מסויימות, לפתור את הבעיה בלי אסונות. המשטרה היתה שם, והיא יכלה אולי להסדיר את הדבר. בירכנו אותה על כך והתברכנו שיש משטרה כזאת במדינת ישראל שהביאה הכל בחשבון ונהגה כפי שנהגה.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
גברתי ראש הממשלה, בדברי אמרתי שאילו הייתי במקום השר פרס, הייתי עושה כמותו.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אז הייתי מברכת גם אותך.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
כאשר נאמתי לא שמעת אותי, לצערי, כי לא היית באולם.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
אני מצטערת שהחבר-הכנסת האוזנר נקב במספר מתוך הדין-וחשבון של אחד הצוותים, בעוד שהוועדה כולה לא קיבלה את המספר הזה. ומדוע? מספר זה של כ-5,000 ילדים במצוקה היה מבוסס על הערכה, לא כתוצאה של מחקר, ולפיכך גם הצוות כולו לא קיבל

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, בדר, ש. תמיר) —

בעניין רצח חיים ארלוזורוב ז"ל אני מצטערת שחברי הכנסת בגין חוזר ומעורר בכנסת את הנושא, אף-על-פי שהנושא נדון מעל במה זו ב-10 ביולי 1973. אני נדרשת לנושא זה עכשיו רק מתוך הכרת החובה להשיב לחברי הכנסת בגין.

אני פונה מעל במה זו לחברי הכנסת בגין ואל חברי סיעתנו: אם אתם דואגים לאחדות ישראל ולכבודם של אנשים חפים מפשע, חידלו מן ההצעה לערוך חקירה בנושא אומלל זה. אני סומכת על הוותק-דעתם של שר המשפטים ושל משפטים מעולים אחרים, אשר שקלו והביעו את דעתם, כי לאחר ארבעים שנה אין עוד כל אפשרות אובייקטיבית להגיע לחקר הפרשה. הרבה מן העדים נפטרו. לאחר זמן כה רב מן הנמנע להגיע לעדויות מהמימנות חדשות, שלא היו לפני השופטים בעת משפטם.

שר המשפטים אמר בכנסת בין השאר: "צריך לדעת בכל זאת מהו החומר שאני הדל באלפי ישראל הייתי דן בו לו הייתי שופט והייתי יושב בוועדה כזו. שום דבר חשוב לא התגלה. מה שקוראים 'הגילויים של יהודה ארוי עליו השלום' — את הגילויים האלה, בהרבה יותר כשרון ובהרבה יותר הסבר וביסוס, השמיע בדבריו המנוח הרוס סמואל. דברים חדשים לא היו פה, אם לא לדבר על הסיפור האומלל שלא היה ולא נברא בקשר לאקדה."

שר המשפטים סבור כי תוכן המסמך של יהודה ארוי היה ידוע בשעתו.

שמעתם את דברי שר המשפטים ואת דברי חברי הכנסת צדוק היום, שהבהירו כי העניין איננו נושא לוועדת חקירה לפי חוק ועדות חקירה שלגו.

כאן עלי להזכיר כי לפני שנים אחדות קבע שופט ישראלי, מר לם, בפסק-דין מנומק כי הבעיה מה באמת קרה לפני ארבעים שנה איננה עניין לא לבית משפט ולא לוועדת חקירה, אלא להיסטוריון בעוד עשרות שנים. לדעת השופט לא בית-המשפט ולא ועדה ולא שום מוסד אחר יכולים לקבל על עצמם אחריות לברר את המאורעות של 1933.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

הוא גם קבע שהמתלונן רוזנבלט הוא חף מפשע. ומי שמוציא דיבה רעה עליו חייב ביציגוים. הוא חייב את מפא"י ואת אביגור לשלם פיצויים על הוצאת דיבה על צבי רוזנבלט.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

ובכל זאת אתה דורש עוד פעם חקירה?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

לא על הרצח, אלא על עלילת הדם.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

האנשים אשר נחשדו והועמדו בשעתם לדין אוכו על-ידי בית-המשפט אשר דן בעניינם. פסק-הדין הזה עומד בתקפו. מעבר לפסק-דין זה — הרי זה עניינו הפרטי של כל אדם להרהר הדחוי לעצמו כלבבו.

חברי הכנסת, אינני רואה רשות לעצמי לעבור לסדר-היום על נסיונות בלתי-הוגנים שנעשו תוך כדי התביעה לוועדת החקירה להטיל דופי באישי תנועת

מחוייבת לבצע אותם: לדאוג לבטחון המדינה, לקלות עליה ולפתח את הארץ.

חברי-הכנסת הורביץ וגם חברי כנסת אחרים אמרו שלא עכשיו, חודשים אחדים לפני הבחירות — אני מתארת לעצמי שזו הייתה הכוונה — אפשר לבוא בתכניות לעתיד, כי אם צריכים לדבר על מה שהיה. ממש את זה עשיתי. לא נמנעתי מלהגיד מה מחשבותינו ותכניותינו לעתיד, אבל הרוב המכריע, החלק המכריע, של סקירתי היה ממש זה: סקירה על דברים שנעשו. אני יכולה להבין לרוחם של חברי האופוזיציה — לכל הפחות חלק מהם — שלא נעים להם לשמוע גם שהממשלה עשתה, אבל אני מקווה שהם מבינים גם לרוחה של הממשלה, ואין אני חושבת שאני מחוייבת, לנוחותם של חברי האופוזיציה, להסתיר מה שעשתה בעניין, שרק לפני שבועיים דרשו חברי האופוזיציה שיהיה בן דיון מיוחד — הדין-רוחשון של הוועדה — והתרגמו: מדוע לא קיבלנו את זה, כשאמרתי: נחכה לסקירתי שתהיה מוקדשת ברובה המכריע דווקא לבעיות אלה. היום פתאום אין רוצים לשמוע מה היה. אין רוצים לשמוע מה תכנית לעתיד. מה שהם רוצים — אני מתארת לעצמי, אבל לצערי לא אוכל לספק את רצונם.

לחברי-הכנסת כהנא ולורנץ אני רוצה להגיד: לא יכול להיות כל ויכוח שתוכן רוחני, תרבותי, הוא אחד הדברים החיוניים ביותר והחשובים ביותר בכל בית ולכל ילד, אם הוא דתי על פי רצונם של ההורים, ואם הוא תרבותי לא דתי. יש הבל בין ילד שגדל בבית שבו יש ספריות, בבית שיש בו ספרים, שמאז שהוא תינוק, עדיין לא ידע קרוא וכתוב, מביאים לו ספר, אמנם רק עם ציורים, אך הוא מתרגל לקחת ספר ביד — —

יוחנן בדר (גח"ל):

זה מזמין קריאת-ביניים, אבל אני מוותר.

ראש הממשלה ג. מאיר:

— יש הבל בין בית כזה לבין בית שאין בו ספר.

אין אפשר להתגבר על כך? אנו חושבים שהדרך היעילה ביותר להתגבר על כך היא לקחת את הילד מהבית בגיל הצעיר ביותר. לשם כך מוקמים גנונים לגילים 3 ו-4, ומעונות-יום לילדים למטה מגיל 3. המטרה היא להביא את הילד מהגיל הרך ביותר לסביבה שבה מצוי הספר, בתקווה שנגיע לכך שלאותם בתים שהיום אין בהם ספר יביא הילד את הספר כאשר יגדל.

לחברי-הכנסת נח'לה רצוני להגיד שאני מבינה את הרגשתו בעניין בידעם ואיקרית; אבל אני מוכרחה להגיד לו בכל גילוי-הלב, שהעניין נדון בממשלה זו ובממשלות הקודמות לא פעם, והוחלט מה שהוחלט. ושום דבר חדש לא קרה בחודשים האחרונים שיצדיק שהממשלה תשנה את דעתה.

אני רואה את עצמי מחוייבת לגעת עכשיו בבעיה שלא היה בבעתי לגעת בה. אני מצטערת צער רב על שחברי-הכנסת בגין העלה את הבעיה היום מחדש, שכן לפני זמן קצר מאוד הוא עשה זאת וקיבל תשובה משר המשפטים — ואני מתכוונת להביעה לכונן ועדת חקירה

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה) (מאיר, הורביץ, ש. כהן, ש. תמיר, קשת, רזיאל-נאור, שכטרמן, אבנרי) —

לפסוק על מה שהיה אז? לא רק את היית בארץ. אני יודע איך הסיתו גדרנו. גם אני יכול לספר לך.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
אתם עושים ממש אף מה שרוצים שתעשו. לשם מה אתם צריכים זאת?

אסתר רזיאל-נאור (גח"ל):
אי-אפשר לדבר באופן חד-צדדי.

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
זה לא יינתן לכם.

אברהם שכטרמן (גח"ל):
לא דיברנו. עוד לא פתחנו את הפה.

אורי אבנרי (המחנה הרדיקלי הישראלי):
זו אופוזיציה של 1933.

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
זה לא יינתן לכם, שתמשיכו לדרוש ועדת חקירה, שתגידו שהיתה עליה ולא תרצו לשמוע תשובה.

חבר-הכנסת קשת, לא אמרתי שהוצאתי פסק-דין. לא אמרתי שרצחתי. לא אמרתי מי רצח. אמרתי: זו היתה האווירה לפני הרצח.

ב. צ. קשת (גח"ל):
היתה אווירה גם מצד שני, גברתי. את יודעת טוב מאוד מה שהיה. לא נתנו לנו לעבוד ברחוב. הרי הסיתו להרוג.

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
אם אתה, או אתם, תתחילו לדון בעניינים ההם, תאמין לי, זה לא ייגמר בצעקות אלה. אני מבקשת מכם ופונה אליכם, אם אנחנו באמת לא רוצים עכשיו לפלג את העם, להכניס את העם למערבולת האיומה הזאת על מה שהיה אז — תיחדלו מכך.

יש בינינו חילוקי דעות. לאשרנו, הם לא עומדים בשטח זה. למה לכם להתזיר את הגלגל ארבעים שנה אחורנית?

ב. צ. קשת (גח"ל):
את יודעת מה זה לחיות ארבעים שנה כאחד במחנה שרצח? זה כל כך פשוט, לדעתך, גברתי?

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
אינני יודעת אם זה קל או לא קל. היה פסק-דין. הם זוכו. חייו עם כך ארבעים שנה. מי שאינו מסתפק בזה ורוצה לחקור את הדבר — הוא חפשי לעשות זאת. להעלות את הדבר עכשיו — תאמין לי שבעיה תגרוד בעיה, אסון יגרוד אסון. והיו אסונות בתקופה ההיא. אין אני רוצה שנעסוק בזה. אינני רוצה בכך.

חבר-הכנסת אברמוב זיבר היום על שנאה במקום יריבות. האם דרישה כזאת תפזר שנאה, תביא רק ליריבות? אתה בגח"ל, אם אין אתה רוצה שנאה — הרי זה מקור איום של שנאה. תשפיע על חבריך שיחדלו מכך. אתם הולכים לבחירות, יש לכם בוודאי די מה להגיד נגד השלטון, נגד המערך. אני מתארת לי, יש לכם חומר. אל תנצלו את האסון הזה ואל תכ-

העבודה, שהיו נתונים בנושא הנדון, על אנשים כמו ברל כצנלסון, אליהו גולומב, דב הוז, משה בילינסון, זכרון לברכה, ועל אנשים כדוד בן-גוריון ושאל אביגור, ייבדלו לחיים ארוכים, כאילו נהגו בפרשה זו לא ביושר ולא בתום-לב. אני מתייחסת לגסיון זה כאל עליה הראויה לכל יגיון.

הנושא האומלל הזה הוא עניין למחקר היסטורי חפשי, שכל אחד ואחד חפשי לעסוק בו.

כאשר הופעתי לפני סטודנטים, שאלו אותי, ואמרתם להם: אל נא תגעו בזה.

העניין האומלל והטראגי הזה לא התחיל ביום שיש, היה דבר שקדם לו. ואם אתם דורשים וחוזרים דורשים להעלות זאת, אין לי ברירה אלא להגיד משפטים אחדים גם על מה שקדם.

חבר-הכנסת בגין לא היה בארץ בתקופת הרצח אך אני הייתי אז בארץ — —

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
לשם מה יש צורך בכך?

ראשי-הממשלה ג. מאיר:
לא אמרת זאת לחבר-הכנסת תמיר. זה לא יועיל לכם, תשמעו עד הסוף.

— — אך אני הייתי אז בארץ, ותקופה זו זכורה לי היטב ומעוררת בי צמרמורת. אני זוכרת את השיסוי וההסתה נגד חיים ארלוזורוב היקר. אני זוכרת את המאמרים הראשיים בעתונות הרביזיוניסטית בארץ וב-עולם ואת כרוזי השיסוי. כל בר-דעת יגיע לידי מסקנה כי אנשים צעירים, אם השתכנעו על-ידי מאמרים כאלה שהאשימו את המנוח בבגידה, בהסגרת עמו לאויב וכינו אותו "ערל-זה-רב", עלולים להגיע לשימוש באלי-מות נגד אותו "סנבלט".

(חבר-הכנסת מ. דרובלס קורא קרי-את-ביניים)

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
אתם גורמים לכך שעל כך תתנחל מערכת הבחירות. תפסיקו.

שלום כהן:
את הנושא העיקרי, את נושא המצוקה, שכח-תם. את המצוקה של 1973 שכחתם. אתם מדברים על 1933.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
היה שיסוי והיו פוגרומים.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):
אתם גורמים לכך שזו תהיה מלחמת הבחירות. הפסיקו. ערב הבחירות עכשיו, מה אתם עושים?

שלום כהן:
בזמן המצוקה של 1973 אתם מדברים על 1933.

ב. צ. קשת (גח"ל):
ועדת חקירה — לא, אבל פסק-דין של כבוד ראש הממשלה — כן. מותר לך היום, גברתי ראש הממשלה,

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (תשובת ראש הממשלה וסיכום הדיון) (מאיר, הלוי, מיקוניס, ישעיהו, יפרה, אברמוב) —

ניסו את המדינה לדבר שאיש אינו יודע איזו פרשה תעלה ממנו יום יום.

בנימין הלוי (גח"ל):
מתי הוצאתי?

בנימין הלוי (גח"ל):

גברתי ראש הממשלה, אם את מכריזה עכשיו שהם חפים מפשע, אין צורך בחקירה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

אתה, חבר-הכנסת הלוי, לכל הפחות —

בנימין הלוי (גח"ל):

הם יצאו זכאים. זה פסק-דין שהם חפים מפשע. זה כל מה שצריך להגיד.

שמואל מיקוניס (מוקד—מקי ותכלת אדום):

בכל זה יש משום הסחת דעת. על מה מדברים פה? השמדו שישה מיליון יהודים בידי הגרמנים, על מה מדברים פה?

ראש-הממשלה ג. מאיר:

לאשרי, אתה לא מפריע, חבר-הכנסת מיקוניס. חבר-הכנסת הלוי, לך יש תואר של חבר בית-המשפט העליון בעבר. עם כל הכבוד אליך ולתואר הזה, לפי דעתי גם אתה לא יכול להוציא פסק-דין היום. אני בוודאי לא.

2. סיכום הדיון

ראש הממשלה ג. מאיר:

בזה נשתף ברצון פעולה עם האופוזיציה.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
אני מקווה שזה יהיה הדדי.

שמואל מיקוניס (מוקד—מקי ותכלת אדום):
שלום עליכם קרא לזה (יידישע גולנים).

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):
הדיני להגיש הצעת הסיכום מטעם סיעת גח"ל.

עם סיום המושב האחרון קובעת הכנסת השביעית: א. הממשלה לא בלמה את האינפלציה ועירערה את יציבות המחירים.

ב. לא חלה התקדמות משמעותית לפתרון בעיות המצוקה העונו, לרבות מצוקת השיכון למעוטי יכולת ולזוגות צעירים.

ג. הממשלה לא יצרה את התנאים הנאותים לקליטת מוצרי עלייה ועל-ידי כך גרמה לצימצום העלייה, בעיקר מארצות הרווחה.

ד. לא חלה כל התקדמות לקראת שיחזור האזרחים מכבלי הביורוקרטיה.

ה. פרשיות השחיתות אשר הסעירו את הציבור לא הביאו להסקת מסקנות לגבי האחראים להן.

ו. מדיניות ההרפתקאות העסקיות אשר הביאו לאבדן הון ציבורי עצום לא הביאה לשינוי במדיניות הממשלה לגבי התברות הממשלתיות.

ז. מדיניות הממשלה הביאה עירעור שלטון החוק.

היו"ר י. ישעיהו:

תם הדיון. נשמע עתה הצעות סיכום מטעם הסיעות. רשות הדיבור לחבר-הכנסת יהונתן יפרה, שיביא לפנינו הצעת סיכום מטעם סיעות אחדות.

יהונתן יפרה (המערך, עבודה—מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מתכבד להביא את הצעת הסיכום הבאה בשם סיעות המערך, (עבודה—מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחוזה:

הכנסת רושמת לפנייה את סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה שנמסרה לכנסת היום, כ"ה בתמוז תשל"ג — 25 ביולי 1973, וכן דברי התשובה למתווך-חיים.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אברמוב, להצעת סיכום בשם סיעת גח"ל.

שניאור זלמן אברמוב (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ברשותך, עקב פנייתה הישירה של כבוד ראש הממשלה אלי, אומר, שאינני חוזר בי אף ממלה אחת בדברי לגבי ההבדל הרב בין יריבות ושנאה, ואני רוצה להבטיח לך, גברתי ראש הממשלה, ואני חושב שאני מוסמך לדבר בשם סיעת גח"ל, שלדעתי פעלו כך, ונפעל כן במערכת הבחירות הזאת. הנושא שנגעת בו לאחורונה לא יהיה נושא שלנו במערכת הבחירות. זה לא נושא שיעמוד לדיון, והעקרון החשוב הזה של הפרדה ושמירה קפדנית על ההפרדה בין יריבות ובין שנאה. — יישמר.

חוברת ל"ה, ישיבה תנ"ז

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (סיכום הדיון) (ישעיהו, לורנץ, הורביץ, וילנר, אבנרי, אנקוריון) —

1. הכנסת מאמצת את ידי הממשלה לשמור על הישגי מלחמת ששת הימים והיא רואה את נהר הירדן כגבולה המדיני והבטחוני של מדינת ישראל.
2. הכנסת קוראת לממשלה להרחיב בקצב מזורז את ההתנחלות הכפרית והעירונית בשטחים.
3. הכנסת סבורה כי הממשלה לא גילתה יזמה ומנהיגות חברתית וכלכלית — מחלל שהביא להידרדרות ביחסי העבודה ובמערכת השכר, ואף גרם לאינפלציה דוהרת.
4. הכנסת סבורה כי דו"ח ועדת ראש הממשלה חשף מציאות חברתית חמורה, ועל הממשלה להכין את הכלים הממלכתיים הדרושים לשם מלחמה בפער החברתי הכלכלי.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת וילנר, להצעת סיכום מטעם הרשימה הקומוניסטית החדשה.

מאיר וילנר (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

כנסת נכבדה, הצעת סיעת רק"ח לסיכום הדיון על משרד ראש הממשלה:

בהתאם לסעיף 35(ב) של תקנון הכנסת מציעה סיעת רק"ח להביע אי-אמון לממשלה בגלל מדיניות הסיפוחים המונוע שלום בין ישראל לבין המדינות הערביות, בגלל אחריותה להורדת רמת החיים של העם מלים, להתרחבות העוני וההפליה העדתית, בגלל פגיעתה בחירויות הדמוקרטיות ובגלל מדיניות האפליה הלאומית כלפי האוכלוסיה הערבית בישראל.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת אבנרי, להצעת סיכום מטעם סיעת המחנה הרדיקלי הישראלי.

אורי אבנרי (המחנה הרדיקלי הישראלי):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הצעת הסיכום של סיעת מר"י, המחנה הרדיקלי הישראלי: הכנסת קוראת לממשלה לפעול למען השלום.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, בין הצעות הסיכום יש אחת שהיא הצעת אי-אמון. אני מבקש את יושב-ראש ועדת הכנסת להנחות אותנו בהחלטתה ובהמלצתה של ועדת הכנסת.

ארי אנקוריון (יו"ר ועדת הכנסת):

אדוני היושב-ראש, אני רוצה להביא לידיעתך ולידיעת דעת הכנסת כולה החלטת ועדת הכנסת מהיום, כ"ה בתמוז תשל"ג — 25 ביולי 1973:

ועדת הכנסת שהתכנסה היום אחר הצהריים דנה בסדר הצבעה על הצעת סיעת רק"ח להביע אי-אמון לממשלה בתום הדיון על משרד ראש הממשלה והחליט כי ההצבעה תתקיים היום, כ"ה בתמוז, תשל"ג — 25 ביולי 1973, לפני כל הצבעה אחרת באותו סניף של סדר-היום.

היו"ר י. ישעיהו:

אני מעמיד איפוא תחילה להצבעה את הצעת אי-האמון מטעם סיעת רק"ח.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, להצעת סיכום מטעם סיעת אגודת ישראל.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הריני להגיש את הצעת הסיכום מטעם סיעת אגודת ישראל:

א. הכנסת קוראת לממשלה להגדיל את הקיצ-באות הניתנות למשפחות מרובות הילדים ואת שאר קיצבאות הביטוח הלאומי ולהתאים אותן להוצאות הריאליות.

ב. הכנסת קוראת לממשלה להבטיח פתרון הולם למצוקת הדיור של המשפחות מרובות הילדים, הווגות הצעירים והשכבות החלשות. כאחד הפתרונות לבעיה זו ממליצה הכנסת לפני הממשלה ליום בניית דירות להשכרה בשכר חודשי.

ג. כן ממליצה הכנסת להתאים לגדל המשפחה את התקרה של מחיר הדיור שלשם רכישתה זכאי הקונה להלוואה, כדי שלא לחסום בפני משפחות מרובות ילדים את האפשרות לרכוש דירה המתאימה לגדל המשפחה.

ד. הכנסת מביעה את דעתה כי הסיבה העיקרית למצוקה היא המשבר הרחוני והנפשי שבו נתון הנוער כתוצאה מעקירת האמונה מלבן ושכירת מסגרותיו המשפחתיות. כדי לפתור את בעיית המשפחות הנתונות במצוקה, יש לתת לאותן המשפחות — בנוסף לסעד החמרי — סעד רוחני, ויש להחדיד בהן את המאור שבתורה ולחנך אותן לשמירת קדושתה וטהרתה של המסגרת המשפחתית, כפי המקובל בעם ישראל מאז היותו לעם.

ה. נוכח ההתבוללות ונישואי התערבות ההולכים וגוברים בין יהודי הגולה, תופעות שחדרו אף לתחומי מדינת ישראל, קוראת הכנסת לממשלה ליזום את החקיקה הדרושה ולנקוט צעדים דחופים כדי לבלום תופעות אלה וכדי להגן על קיום היהדות. לשם כך יש: 1. לפתור את בעיית "מיהו יהודי" על-ידי חקיקת חוק שיקבע כי המלה "יהודי" בכל חוקי מדינת ישראל תוגדר על-פי ההלכה; 2. לאסור כל פיתוי, הסתה והדחה להמרת דת וכל פעולה מיסיונרית המנצלת מצוקה, הבטחות ומענקים כספיים לשם קידום מטרה כזו; 3. למנוע התבוללות ונישואי תערובת בין יהודים לשאינם יהודים, ולקבוע בחוק כי נישואין כאלה לא יוכרו על-ידי בתי-המשפט; 4. למנוע כל פעולה שיש בה כדי לגרום או לסייע לטישטוש הזהות היהודית, להתבוללות, להמרת דת ולנישואי תערובת, ולהימנע מאירגונים של מחנות נוער מושתפים ליהודים ולערבים; 5. לתת עידוד ועזרה לכל הגופים המוסדות העושים למען תורת ישראל, ייחודו של עם ישראל והפצת מורשת ישראל ומסורתו.

היו"ר י. ישעיהו:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הורביץ, להצעת סיכום בשם סיעת הרשימה הממלכתית.

יגאל הורביץ (הרשימה הממלכתית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני להביא את הצעת הסיכום מטעם הרשימה הממלכתית:

— סקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה (סיכום הדיון) (ישעיהו); דברי יושב-ראש הכנסת לסיכום עבודתה של הכנסת השביעית (ישעיהו) —

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת י. הורביץ לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת ש. לורנץ לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת ש. ז. אברמוב לא נתקבלה.

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת י. יפרח נתקבלה.

הצבעה

הצעתה של סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה להביע אי-אמון לממשלה לא נתקבלה.

היו"ר י. ישעיהו:

נצביע עכשיו על הצעות הסיכום.

הצבעה

הצעת הסיכום שהובאה על-ידי חברי הכנסת א. אבנרי לא נתקבלה.

יב. דברי יושב-ראש הכנסת לסיכום עבודתה של הכנסת השביעית

הכלל, צרכיהם ודווחתם, וכן במערכות המשפט. כלום אפשר לקבוע הבחנה ערכית בין חוק חדש לבין תיקון חוק, בין חוק קטן לחוק גדול? והוא הדין בשאר דיוני הכנסת, בין שהם מוצעים מטעם הממשלה ובין שהם יוזמים על-ידי חברי הכנסת. דבר הראוי לציון הוא שהכנסת השביעית עמדה בתחילתה בסימן הדיונים המדיניים ובהמשכה עבר הדגש אל נושאי פנים — ענייני חברה ומשק, עלייה וקליטה, הגינות ומוסר, בלא שהניחה ידה מענייני מדיניות החוץ והבטחון; היא הקדישה לא מעט מזמנה לאנקת המשחרים לעלייה, ולאסירי ציון "בבחל אדום ובחבל ערב", וכתה לראות גלי עלייה מרגינים של יהדות ברית-המועצות. היא נתנה לבה למצבן ולצרכיהן של השכבות החלשות בישראל, למשפחות ברוכות ילדים, לזוגות צעירים ולנוער השרוי במצוקה.

מן התקציב האחרון שהגיש שר האוצר לכנסת ואושר על-ידי התכרד לנו שההוצאות למימון שירותי הרווחה נמצאות בשנים האחרונות בקו של גדול מתמיד והגיעו, זו הפעם הראשונה מאז קום המדינה, לשיעור העולה על תקציב הבטחון.

הסקירה החשובה שהביאה לפנינו ראש הממשלה היום בכנסת והדיון בה הם לא רק חתימה טובה למי שכת דיוניה של הכנסת, אלא גם עדות נאמנה למצפון הער והרגיש של הכנסת והממשלה — כשל האומה כולה; המעשים שנעשו, והנכונות להוסיף ולעשות, הם בשורת עידוד ותקווה שסדרי חיינו זמעשינו יכוננו על אדני הצדק ושוויון הזכויות בין כל אזרחי המדינה.

מצד שני, מחובתי לציון שעל אף המאמצים שעשינו, ועל אף השעות המרובות שהוספנו בזמן האחרון לשיבות הכנסת, משאירה הכנסת השביעית מאחור ריה שולחן מלא של עבודה, שבחלקה או ברובה כבר נעשתה אך לא נסתיימה, וחבל.

35 הצעות חוק שהוגחו בזמן האחרון על שולחן הכנסת מטעם הממשלה לקריאה ראשונה לא הגיעו לכך. אותו דבר אמור ב־27 הצעות חוק חברי כנסת, וכן גם שתי הצעות חוק שהוגחו על שולחן הכנסת מטעם ועדת החוקה, חוק ומשפט: האחת — הצעת תיקון חוק יסוד: הכנסת, שהוצעה על-ידי חבר הכנסת שלום לוי; והשנייה — הצעת חוק יסוד: זכויות האדם, שוועדת משנה של ועדת החוקה, חוק ומשפט, בראשות חברי הכנסת בנימין הלוי, עמלה בהכנתה במשך כשלוש שנים, עד שהושלמה לפני ימים אחדים.

היו"ר י. ישעיהו:

חברי הכנסת, סיימו היום את המושב הרביעי בסדרת המושבים השנתיים של הכנסת, שהוא גם האחרון לתקופת כהונתה של הכנסת השביעית, והרינו יוצאים לפגרה הנמשכת כשלושה חודשים. ייתכן שנגי- טוך להתכנס עוד לשיבה, או למספר ישיבות, שלא מן המניין; אך הבחירות לכנסת ממשותפת ובאות, ועד שתסתיים הפגרה הזאת יגיע תור כהונתה של הכנסת השמינית, שתיבחר.

חברי הכנסת, אם נסכם עבודת הכנסת הזאת, השביעית, במספרים ובכמויות, נמצא שהיא חוקקה 320 חוקים, מהם 282 שהוצעו על-ידי הממשלה ו-38 שהוצעו על-ידי חברי כנסת.

הכנסת דנה ב-146 הצעות חוק של חברי כנסת שמהן 76 הועברו לוועדות ו-70 נדחו.

עמדו לדיון 329 הצעות לסדר-היום — ובכלל זה הצעות דחופות —, מהן הועברו לוועדות 220, 90 נדחו, ועל 29 הוחלט לקיים דיון במליאה, מן — מה-29 — 17 דיונים כבר נתקיימו. לגבי 155 מתוך 220 הצעות שהועברו לוועדות כבר הוגחו מסקנות על שולחן הכנסת ונתרו 65 שהדיון בהן בוועדות עדיין לא נסתיים. כן עמדו לדיון 28 הצעות להביע אי-אמון לממשלה, ואם אני מוסיף את היום ההצעה שנדונה היום — 29.

הוגש 6,180 שאלות, מהן נענו 6,000, ועדיין לא נענו 180 שחלק ניכר מהן הוגשו בימים האחרונים ממש.

לזה יש להוסיף את העבודה המרובה והחשובה של ועדות הכנסת, את הפעולות שנעשו, בשיתוף עם האוני- ברסיטאות, כדי לסייע בידי ועדות הכנסת וחברי הכנסת בהשגת מידע ובניתוח; את הפעילות של הכנסת בזירה הפרלמנטרית הבין-לאומית, ואת המקום שהכנסת תו- פסת כמוקד להתעניינות ולביקורים של מדינאים ושל ציבור רחב; את העובדה שחברי הכנסת ומוסדותיה משמשים כתובת לפניות הציבור ונענים לה. ובכך עדיין לא פירטתי את כל פעולות הכנסת, חבריה ומוסדותיה. אנו מכינים דין-וחשבון בכתב שיוגש לכם בנפרד.

ציינתי את הכמות של יכול עבודת הכנסת השבי- עית, ומאליו יובן שהכמות היא גם איכות, גם בלא להיזדקק לניתוח ולהערכות: מה היה חשוב ממה במעשי החקיקה של הכנסת ובדיוניה. חלק מן החוקים חוקקו לראשונה, וחלק מהם בגדר תיקונים לחוקים שונים. גם מיגוון נושאי החקיקה הוא רחב ונוגע בחיי הפרט ובחיי

בתחומי הזמן והאפשרויות העומדות לרשותו ובשיטות הדיונים המקובלות עליו?

קיימו באביב של השנה סימפוזיון בנושא רב-חשיבות זה, שבו השתתפו הוגי-דעות ופרלמנטרים מנוסים מישראל ומארצות אחרות: בין התרופות שהוצעו באותו סימפוזיון יש לציין שתיים: תרופה אחת - שיש להעמיד לרשות הפרלמנט שירותי מידע וייעוץ משלו, נוסף על אלה הניתנים מטעם הממשלה, וכן להעמיד לרשות חברי הפרלמנט שירותי-עזר טכניים ראויים לשמם. ואמנם בתקופת כהונתה של הכנסת השביעית הופנתה תשומת-הלב אל הצורך בהשגתם והגשתם של שירותי מידע ברורים ותמציתיים לוועדות הכנסת, לסי-עוניה ולחבריה, כהשלמה למידע הרב והאמין שהממשלה מגישה. כל זאת כדי שיוכלו למלא תפקידם ביעילות מירבית ובפחות התבלטויות, חיפושים וביזבוז זמן. עשינו בתחום זה, בשיתוף עם אנשי הקהילה האקדמית, שורה של פעולות וחידושים, וראינו כי טוב. הכנסת השמינית תצטרך להקדיש לתחום פעולה זה יתר תשומת-לב, תוספת אנשים מתאימים, וכן תקציבים הולמים. לצערך, אין אני יכול לומר שהתקדמנו במתן שירותי-עזר טכניים לחברי הכנסת. המעט שאנו עושים אינו מניח את הדעת, ובתחום זה חברי הכנסת שלנו מקופחים לעומת חברי פרלמנטים אחרים, לרבות הצנועים שבהם. הייתי ממליץ ששירות הכנסת, המקבלות תקציבי מימון שוטף על-פי חוק מימון מפלגות, יפרישו חלק מאותם תקציבים לשם מתן שירותים טכניים וייעוץ לחברי סיעותיהם בכנסת, נוסף לשירותי-העזר שהכנסת עצמה תתן להם.

תרופה שנייה היא שיפור ויעול שיטות הדיונים של הפרלמנט, בכך שהוא יניח את ידו בנקודות המפתח; יימנע מלטבוע בתוך אוקיינוס של פרטים; ושדדרי הדיון לא יהיו מסורבלים.

הנה, רבותי, הדבר שבלט בכנסת התבלטות שלילית, לעיני חבריה ולעיני הציבור הצופה הלבונתה, הוא מיעוט הנוכחות של חברי הכנסת בישיבות המליאה. ואל נא ייחשב לי הדבר לחטא, אם - לאור נסיוני כחבר כנסת ותיק וכיושב-ראש הכנסת - אלמד זכות על חברי הכנסת, בלי להצדיק את המעשה. הפגם הוא פגם, ואין להעלימו או להתעלם ממנו. אלא שתקנתו אינה בהטפת מוסר, כל שכן שלא בנקיטת סנקציות או בהערת רות זולול. למיטב הכרתי חברי הכנסת אינם בטלנים ואינם רשלנים, ואינם משתמטים ממילוי תפקידם וחובתם. אך צורת הדיון אצלנו, המתנהלת בסדרת נאומים מן הכתב, ערוכים ומרובים, הנשמעים מעל דוכן גבוה, כמו באסיפת-עם, גורמת לכך שהדיונים לוקים בחוסר סיכוי של התבטאות ספונטנית וקצרה, בחוסר מתח וענייניות, ואפשר לומר שהם מחישים את כושר ההקשבה של חברי הכנסת ומבריחים אותם אל מחוץ לאולם המליאה, לעיסוקים אחרים הנראים להם מעניינים ומועילים יותר. אין ספק שצרכים להתקיים בכנסת דיונים גדולים; הללו צריך ליחד אותם לנושאים גדולים, כגון דיון על התקציב, קווי יסוד של הממשלה, נושאים מרכזיים של מדיניות החוץ ומדיניות הפנים. אך שאר הדיונים צרי-כים להתנהל, לדעת, על-ידי חילופי דעות והערות ענייניות, בקיצור סביר, כדוגמת הדיונים בוועדות, שבהם עשויים ליטול חלק חברי כנסת רבים ככל האפשר. ושלא אפשר שבדיון כזה ידברו חברי הכנסת ממקומו-תיהם. העולה מזה הוא שצריכה להיות אוירת דיון

גם 39 הצעות חוק שגדונו בכנסת בקריאה ראשונה והועברו לוועדות - לא נשלמה מלאכתן. וכן הדבר לגבי 65 הצעות לסדר-היום, שהוועדות לא סיימו את הדיון בהן, ומספר רב של נושאים שהוועדות עצמן יזמו את הדיון בהם.

הדבר הוא בלתי-נמנע; ואפילו לא היינו יוצאים לפגרה, לא היינו מספיקים להשלים את כל המלאכה. גם הכנסות הקודמות השאירו אחריהן עובונות ניכרים בבוא שעת סיום עבודתן. אחד הגורמים לכך הוא שבחודשי עבודתה האחרונים של הכנסת קופצים לראש התור נושאים שהזמן גרמם והם דוחקים אחרנית נושאים העומדים בסדר-היום הרגיל. אפשר להתנהם בכך שהחוקים שגדונו בקריאה ראשונה יהיו עליהם חוק הדיציפות והעבודה שהושקעה בהם לא תלך לבטלה. לא כן חוקים שלא הגיעו לקריאה ראשונה, ונושאים שאינם בגדר חוק, שהכנסת השמינית תצטרך לדון בהם מחדש, אם תרצה בכך.

לא אצא ידי חובתי אם לא אפרק שתי מימרות שהופרחו בזמן האחרון כלפי הכנסת. האחת - שהיא "חותמת גומי", והשנייה - שהיא סוערת יתר על המידה. זו אף זו אין להן על מה שיסמוכו, והן גם סותרות זו את זו מניה וביה. מי שמכיר את עבודת הכנסת יודע היטב שכל חוק וכל נושא שהובאו לדיון בכנסת אינם יוצאים מתחת ידה אלא לאחר שנעשו בהם שיפוצים ושינויים, לפעמים עד לבלי הכר.

אשר לסערות בכנסת, מעיד אני עלי שהסערות בכנסת השביעית כבר היו כמותן, ואולי אף יותר מהן, בכנסות הקודמות. הסערה בכנסת היא נשק אופוויצי-יוני לגיטימי. קיומה, מעמדה ופעולתה של האופוויציה בפרלמנט הם נשמת אפה של דמוקרטיה פרלמנטרית, תוך כיבוד כללים ונהוגים, בין שהם כתובים בתקנון ובין שהם בחוקת מסורת.

דבותי חברי הכנסת, דומני שהכל מסכימים שבשנים האחרונות - ולא רק בכנסת השביעית - גיבעו אי-אלה פרצות בתקנון, בנוהלים ובנהוגים. התפתחות זו אינה לרועה של שום איש מאתנו; כולנו רוצים בשמירת התקנון כמסגרת יציבה של כללי הפעילות הפרלמנטרית. אף-על-פי-כן מן הדיון לבדוק בדיקה יסודית את התק-נון, הן כדי לחזק מחדש את החוליות שנחלשו והן כדי להכניס בו שינויים שיביאו בחשבון את הנסיון שגרש בכל הכנסות הקודמות.

אולם התקנון והשינויים שחלו או שיחולו בו אינם הבעיה המרכזית של הכנסת. הבעיה המרכזית היא שעל אף היותנו פרלמנט צעיר כבר עומד אחר כתלנו אותו מצב שבארצות הדמוקרטיות הפרלמנטריות מכנים אותו "משבר הפרלמנטריסם בימינו". מהותו של המשבר הזה היא כושר ההספק של הפרלמנט בעידן הטכנולוגיה, התקשורת האלקטרונית, ומדינת הסעד הנדרשת ליותר ויותר שטחי חיים של האזרחים.

לעומת הממשלה, שדרשותה עומד כוח-אדם מרו-בה, הן לייעוץ והן לביצוע, מידע עשיר ומגוון, כושר ביצוע מהיר, והיא גם פועלת על-פי תכנון לשנים רבות; ולא עוד אלא שהציבור עוקב אחרי מעשיה ומחדליה של הממשלה יותר משהוא עוקב אחר דיוני הפרלמנט - כלום מסוגל הפרלמנט למלא ייעורו, להקיף את כל שטחי הדיון ולהחליט בכל דבר שהוא מוסמך להחליט,

ואני משתמש בהודמנות זו כדי לפנות אל כל הסיעות שישתתפו בבחירות לעשות את מערכת הבחירות למבצע מקיף של הסברה עניינית, לשמור על רמה של יחסים הוגנים ועל כבוד הדדי. כן אני פונה אל כל ציבור האזרחים בקריאה שיקחו חלק פעיל בהצבעה לכנסת, איש על דגלו, ויפגינו בכך את רצונם הנחוש בקיומה הבלתי-מעורער והמכובד של דמוקרטיה פרלמנטרית בעלת סמכות מלאה בישראל ובשמירת חסנו של מש-טרנו הדמוקרטי, מעל ומעבר לכל חילוקי דעות בין מפלגות, סיעות, עדות ואישים.

הבה נחתום את עבודתנו בכנסת השביעית בהר-גשת סיפוק שעשינו כמיטב יכולתנו, כולנו יחד וכל אחד לחוד, כדי לשרת באמונה את העם שבחר בנו, תוך דאגה ליחיד ולציבור, ותוך שקידה על קידומה וביצורה הבטחוני, המדיני, הכלכלי, החברתי והמוסרי של מדינת ישראל.

חברי הכנסת, אינני יכול לסיים דברי בלי להעלות זכרם היקר של חברי הכנסת השביעית שהלכו לעולמם: סגן יושב-ראש הכנסת אריה בן-אליעזר, השר ישראל ברזילי, השר חיים משה שפירא, חברי הכנסת יצחק מאיר לוי, ישראל שלמה בן-מאיר, מרדכי עופר, משה סנה, יוסף ספיר, ויושב-ראש הכנסת ראובן ברקת. כן עלי להזכיר את היושב-ראש הקודם של הכנסת, קדיש לוי, שהלך לעולמו בשנה זו. זכר כולם לא ימוש מקרבנו ודמויותיהם המאירות ישמשו דוגמה ומופת של שליחי ציבור מסורים בכל לבם וזאמנים בכל מאודם.

(חברי הכנסת מכבדים את זכרם בקימה)

ועכשיו יורשה להביע תודה וברכה, בשמכם ובשמי, לכל עובדי הבית הזה: מזכיר הכנסת וסגניו, היועצים המשפטיים, מזכירי הוועדות ויועציהן, ראשי המחלקות ועובדיהן, קציני הכנסת, הסדרנים ומשמר הכנסת, הקצ-רניות, הכתבניות והמשכפלים - כולם יחד וכל אחד לחוד עשו ועושים מלאכתם באמונה ובמסירות הראויים לשבח ולהערכה.

שני עובדים ותיקים ובכירים של הכנסת, מר חיים ליאור שכהן כמזכיר הכנסת, והגברת קלרה ארן שכהנה כסגן מזכיר הכנסת, פרשו לגימלאות. ילזו אותם ברכו-תינו הלבביות.

ברכה חמה ולבבית נשלח מבמה זו לנשיא המדינה ולביתו, לנשיא לשעבר, לראש הממשלה ולשרים, לצבא הגנה לישראל, לכל שלוחות הבטחון, לשבוינו במצרים, לאסירי ציון ברוסיה, בעיראק ובסודיה, ולכל אזרחי המדינה ובכללם העולים החדשים.

ולבסוף, הבה נאחל חיים של שלום ושלווה ובטחון לנו, ולעמי האזור ולעולם כולו; גאולה קרובה לאחינו הסובלים בארצות גלותם, ומדינת ישראל תפרח ותשגשג כבית נאמן לאזרחיה ולעם היהודי כולו.

המושב האחרון של הכנסת השביעית נעול.

שלום ולהתראות.

מושכת ומרתקת, ואו מובטחני שחבר הכנסת יהיה נכון ומסוגל לשבת במקומו כל זמן הדיון, כשהוא דרוך לשמוע ולהשמיע.

לעניין זה של התשת כושר ההקשבה שייך ללא ספק סעיף השאלות, שהיו צריכות להיות מוקד ההת-עניינות בדיוני הכנסת. אבל אצלנו הן מנוסחות בארי-כות; משום כך אין מספיקים לקרוא אותן תוך כדי שמיעת התשובות. גם התשובות עליהן לא תמיד מגיעות כשיש עוד טעם ומשמעות בשאליתה ובתשובה. משום כך תשומת-הלב אליהן בכנסת היא מועטת ביותר, וכך הוא היחס אליהן גם מצד העתונות והציבור.

בימים אלה הגשתי לוועדת הכנסת טיוטה של הצעה להחלפת פרק השאלות בתקנון. ההצעה מב-ססת בעיקרה על הדוגמה האנגלית, ששם תופסות השאלות והתשובה את המקום החשוב והמרתק שב-דיוני הפרלמנט.

ועוד זאת: הכנסת השמינית תצטרך לבדוק מחדש את מערך הוועדות: מספרן, סדר גדל של הרכבן, חלוקה ברורה יותר של הסמכויות ביניהן וסדרי עבודתן. בסימפוזיון על בעיות הפרלמנטריסם העליתי הצעה, שאני מקווה כי תינתן לה תשומת-לב של חברי הכנסת השמינית ושל הממשלה, והיא שסקירות השרים על פעולות ומשרדיהם והדיון בפעולות אלו - למעט הדיון בתקציביהם - יתקיימו בוועדות המתאימות, בישיבות פתוחות של הוועדות, לעניין זה. הסקירה והדיון ייהנו מתשומת-לב מרובה, פירסום נאות דיון ענייני. מליאת הכנסת תחסוך לעצמה את הזמן של הדיונים הללו, שכרגיל מתקיימים בנוכחות מועטת של חברי כנסת, וגם השר ומשרדו ייצאו ושכרים.

האם שמורים כבודה, מעמדה וייעודה והכרת חשיבותה של הכנסת בעיני העם ובתודעתו כבית-המחוק-קיים וכבית-הנבחרים של העם? סבורני שהתשובה לשאלה זו היא חד-משמעית. העם נושא עינו אל הכנסת בהערצה מרובה. יעירו על כך קיוב לשני מיליון האנשים, מהארץ ומחוץ-לארץ, לרבות ערבים מהשט-חים ומהארצות השכנות, שבאו בשערי הכנסת כמבק-רים והתבשמו לא רק מיופיו של משכן הכנסת, אלא גם מעצם מהותו ותכנון ובשל סמכותו ומעשיו.

אולם אינני יכול שלא להביע צערי על אי-אלה ביטויי זילזול כלפי הכנסת עצמה, או בדרך הכללה כלפי חבריה, שהתפרסמו בזמן האחרון במאמדים ובפ-ליטונים. אחד מיסודות הדמוקרטיה הוא תופש ההת-בטאות והביקורת. הדברים אמורים כשההתבטאות והבי-קורת הם במסגרתה של הדמוקרטיה ולמען קיומה וביצורה. מותר ואף חובה לבקר את חברי הכנסת ואת סיעות הכנסת, את המעשים ואת המחדלים, אולם מי שמזלזל בכלי הראשי של הדמוקרטיה, במוסד הפרלמנט עצמו, הרי הוא כופר בעיקר.

האם ביטויי זילזול אלה הם נחלת הציבור או חלק ממנו? לא ולא.

רבתי, אנחנו עומדים לפתחן של בחירות לכנסת,

נספחות

א. סדר-היום לשיבות תנ"ה-תנ"ז

- א. שאילתות ותשובות.
 ב. סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 21 של מבקר המדינה לשנת 1972 ולחשבונות של שנת הכספים 1971/72.
 ג. החלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת מס' 66), תשל"ג-1973.
 ד. סקירת שר התחבורה על פעולות משרדו - תשובת השר.
 ה. סקירת שר הדתות על פעולות משרדו - תשובת השר.
 ו. סקירת ראש הממשלה על פעולות משרד ראש הממשלה - דיון.
 ז. חוק הגנת השכר (תיקון מס' 10), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ח. חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 19), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ט. חוק מילווה חסכון, תשל"ל-1970 (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 י. חוק מילווה חסכון, תשל"א-1971 (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יא. חוק מילווה חסכון, תשל"ב-1972 (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יב. חוק מילווה חסכון, תשל"ג-1973 (תיקון), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יג. חוק רשות השידור (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יד. חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 טו. חוק זכות מטפחים, תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 טז. חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יז. חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יח. חוק לתיקון פקודת ההקדשות לצרכי צדקה (מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 יט. חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור וייצוא), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כ. חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כא. חוק יסוד: הממשלה (תיקון) (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כב. חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כג. חוק שירות התעסוקה (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כד. חוק עבודת נשים (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כה. חוק שירות עבודה בשעת חירום (תיקון), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כו. חוק פיצויי פיטורים (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כז. חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כח. חוק לביטול פקודת הפיקוח על הבדואים, תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 כט. חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (תיקון מס' 5), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
 ל. סקירת שר החינוך והתרבות על פעולות משרדו - תשובת השר.
 לא. הודעת הממשלה על בעיות איכות הסביבה - המשך הדיון.
 לב. השביתה ברדיו ובטלוויזיה - דיון.
 לג. חוק חוזה קבלנות, תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לד. חוק הנוער (טיפול והשגחה) (תיקון מס' 5), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לה. חוק בית הדין לעבודה (תיקון מס' 5), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לו. חוק המקרקעין (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לז. חוק לתיקון פקודת זכות יוצרים (מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לח. חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
 לט. חוק הבוררות (תיקון), תשל"ג-1972 (קריאה ראשונה).
 מ. חוק יסוד: הכנסת (תיקון מס' 5) (קריאה ראשונה נה) - הצעת חברי-הכנסת מ. ביבי, מ. בן-פורת, מ. ברעם, צ. גרשוני, א. עופר, ח. י. צדוק, י. ש. שפירא.
 מא. חוק לטיפול בחולי נפש (תיקון מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
 מב. תהליכים בתחום ההשכלה הגבוהה על מקצועותיה השונים והשפעתם על החברה והמשק בישראל - דיון.
 מג. חוק בתי המשפט (תיקון מס' 5), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).

- ס. חוק ההתיישבות החקלאית (סייגים לשימוש בקרקע חקלאית ובמים) (תיקון), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- סא. חוק לתיקון פקודת הטלגרף האלחוטי, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- סב. חוק בית-הספר החקלאי מקוה ישראל, תשל"א-1971 (קריאה ראשונה).
- סג. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (מס' 32), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- סד. חוק לתיקון פקודת העדות (מס' 8), תשכ"ט-1969 (קריאה ראשונה).
- סה. חוק דיני העונשין (בטחון המדינה, יחסי חוץ וסודות רשמיים) (תיקון מס' 2), תשל"ל-1970 (קריאה ראשונה).
- סו. חוק הבחירות (דרכי תעמולה) (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- סז. חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- סח. חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- סט. חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), (תיקון מס' 9), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- ע. חוק חינוך ממלכתי (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- עא. חוק תגורות בטיחות ברכב, תשל"ג-1973 (קריאה שנייה וקריאה שלישית).
- עב. החלטה בדבר תיקון טעויות בנוסח חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה (תיקון), תשל"ג-1973.
- מד. חוק לתיקון פקודת החוק הפלילי (תיקון מס' 37), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- מה. חוק התביעות של קרבנות השואה (הסדר הטיפול) (תיקון מס' 5), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- מו. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 3), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- מז. חוק לתיקון פקודת הדרכים ומסילות הברזל (הגנה ופיתוח) (מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- מח. חוק לעידוד החסכון (ערבות למילווה והנחות ממש הכנסה) (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- מט. חוק סדר הדין הפלילי (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- נ. חוק שיפוט בעניני התרת גישואים (מקרים מיוחדים) (תיקון), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- נא. חוק הגנת סמלים, תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- נב. חוק לתיקון פקודת המבחן (מס' 2), תשל"ב-1972 (קריאה ראשונה).
- נג. הצעות להעלאת מחירי הנסיעות בתחבורה הציבורית - המשך הדין.
- נד. פיצויים מגרמניה המזרחית לישראל - דיון.
- נה. המצב ברבנות הראשית - דיון.
- נו. חוק לתיקון פקודת סדרי השלטון והמשפט (מס' 15), תשל"ג-1973 (קריאה ראשונה).
- נז. הבטיחות בתעופה האזרחית - דיון.
- נח. מדיניות הממשלה ופעולותיה בשטחים יהודה, שומרון ועזה - דיון.
- נט. שביתת תושבי המעברה בקריית חיים - דיון.

ב. סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדין-וחשבון מס' 23 של מבקר המדינה לשנת 1972 ולחשבונות של שנת הכספים 1971/72

1. התקציב לשנת הכספים 1971/72 וביצועו (משרד האוצר)

(א) הוועדה מציינת על פי ממצאי הביקורת, כי ביצוע התקציב בשנת 1971/72 הושפע במידה ניכרת על-ידי התייקרות גוברת בהוצאות שכר ובהוצאות רגילות אחרות, ועם שינוי שער המטבע ועליית המחירים במשק גדלו ההוצאות לבטחון ולתשלום חובות וכן הוגדלו הסוב-סידיות להזלת מוצרי מזון מיובאים. כתוצאה מהתפתחות זו הוגש לכנסת ואושר על ידה בראשית שנת 1972, תקציב נוסף שבא להיענות לעליית מחירים ותוספת שכר ולממן פעולות נוספות, בעיקר בתחום השיכון. במסגרת זו גם ניתן ביטוי תקציבי לצימצומים בתקציב הפיתוח ולביטול הקצבות בכמה סעיפים בתקציב הרגיל.

(ב) הוועדה מסיקה על פי ממצאי הביקורת, כי ההחלטה בדבר צימצום כוח-אדם בשירות המדינה ומחוצה לו בוצעה רק בחלקה. בהסתמך על ממצאי הביקורת קובעת הוועדה, כי מבין כ-1500 משרות שעליהן חלה ההחלטה בוטלו בתקציב הנוסף כ-600 משרות תקניות וכ-80 משרות אחרות, ואילו 200 משרות תקניות

(ג) בקשר להלוואות מוכוונות הניתנות באמצעות מוסדות בנקאיים, הממומנות מהנפקת איגרות חוב או מילווה חוץ שאינן כלולות במסגרת תקציב הפיתוח, מציעה הוועדה בעקבות ממצאי הביקורת, כי בדברי ההסבר להצעת התקציב יינתנו פרטים מלאים ככל האפשר על תכניות הפיתוח הממומנות ממקורות אלה.

(ה) הוועדה בדעה כי במקרים של מתן עזרה ניכרת למפעלים על-ידי הממשלה מן הראוי ללוות את פעולתם בעירונות מירבית ולקיים אמצעי בקרה ומעקב צמוד אחר המתרחש בהם, כדי למנוע, עד כמה שאפשר, את הסתבכותם.

(ו) הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר האוצר כי הפעולות שגעשו על-ידי הממשלה או בעזרתה, בעקבות פשיטת הרגל של קונצרן אוטוקרס, הבטיחו את הפעלתם המחודשת של המפעלים והמשך העסקתם של העובדים; איפשרו את מכירתם של 2 מבין 3 מפעלים ושל מוסך, וכן צימצום הפסדים למשק בכלל ולגושי אוטוקרס בפרט. הממשלה השיגה השתתפות כספית מצד החברה הזרה בסכום העולה על 10 מיליון לירות, דבר שאיפשר להפחית במיוחד גזקים של נושים קטנים, לא מבוטחים.

הוועדה מציינת את קביעתו של שר האוצר כי ההפסדים עקב מתן ערבויות המדינה לקונצרן לא יהיו אלא מזערים בלבד. כן רשמה הוועדה לפנייה את הצעותיו של שר האוצר, כי יוסקו הלקחים והמסקנות הדרושים מפרשת אוטוקרס וכי משרד האוצר יבחון דרכים לשיפור הביקורת ולהרחבתה על חברות המקבלות ערבויות בהיקף כספי ניכר מטעם המדינה.

4. הלוואות תקציביות - ביצוען וגבייתן (משרד האוצר - אגף החשב הכללי)

(א) הוועדה מייחסת חשיבות רבה לדרכי הטיפול בהלוואות הניתנות מתקציב המדינה לצרכי פיתוח, נוכח היקפן והשלכתן על התפתחויות במשק. הלוואות אלה ניתנות לאיגודים ממשלתיים, למפעלים פרטיים, למוסדות לאומיים ולגופים ציבוריים וכלכליים אחרים, לרבות רשויות מקומיות על פי תנאים מיוחדים, למטרות שמידת עדיפותן נקבעה מראש.

(ב) הוועדה מאמצת את ממצאי הביקורת שלפיה הם יש מקום לבצע את ההלוואות על פי קריטריונים שייקבעו ולשכלל את מינהל הביצוע של מתן ההלוואות וגבייתן, והיא סבורה כי אחד האמצעים הדרושים להשגת מטרה זו הוא בשיפור מערכת המידע אשר יבטיח מעקב ופיקוח יעיל בכל שלבי הביצוע. חשיבות מיוחדת בנדון יש לגבי הלוואות המבוצעות באמצעות הבנקים. כן נראית לוועדה דעתו של מבקר המדינה שיש צורך בסיווג משמעותי ונפרד של הלוואות שעליהן לא חלה היום גבייה שוטפת של קרן וריבית, כגון השקעות הממשלה בהקמת שיכונים.

(ג) בקשר להלוואות לרשויות המקומיות המבוצעות כולן באמצעות בנקים, חוזרת ועדת הכספים על עמדתה שביטאה לא פעם בעבר, בעקבות ממצאי הביקורת, כי קיים צורך לבחון מחדש את שיעור הרווחיות המובטח לבנקים כדי לצמצם את המידווח הקיים, וזאת מטעמים רבים, ובמיוחד מטעמי יעילות, מידת הסיכון, עלות השירות והשלכתם הכלכלית.

(ד) הוועדה רשמה לפנייה את הודעתו של שר האוצר (הערות שר האוצר לדו"ח השנתי מס' 23 של מבקר המדינה), כי החשב הכללי ער לבעיות הקשורות במימון ההלוואות, סיווגן והצגתן במאזן המדינה וכי בהפעלת תכנית המחשב בביצוע ההלוואות וגבייתן יתאפשר סיווג משמעותי ונפרד של הלוואות שהיום לא חלה עליהן גבייה שוטפת של קרן וריבית. כן מציינת

(ד) בעקבות הביקורת דנה הוועדה בדבר ערבות המדינה לקרן על שם פרץ נפתלי ורשמה לפנייה את הודעת החשב הכללי כי ייווה על כך לוועדת הכספים.

(ה) הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר האוצר, בעקבות הביקורת בדבר "תמיכות עונתיות ומצרכים אחרים", כי בדבריו החסבר להצעת התקציב יינתן פירוט המטרות של תמיכות ומענקים. הוועדה מכירה בצורך של גמישות במשא"ומתן עם הגופים התובעים תמיכות. עם זאת סבורה הוועדה שמן הראוי לשקול את הצעת מבקר המדינה בדבר קביעת רזרבה, קטנה יחסית, במסגרת סעיף ה"הענקות" - דבר שאיפשר אישור תקציבי, מראש, של הסעיף על פרטיו המלאים.

(ו) הוועדה מציינת בעקבות ממצאי הביקורת, כי בתקציב לשנת 1971/72 חל שיפור מסוים בדרך המימון התקציבית לעומת השנים הקודמות - המתבטא בצימצום הפער בין ההוצאה הרגילה לבין ההכנסה המוחלטת, כתוצאה של ההאטה בשיעור הגידול של הוצאות הבטחון מזה והעמקה בגביית המסים מזה.

2. הסדר גיון מימון מלווה מעבידים - רשויות מקומיות ומוסדות נתמכים (משרד האוצר)

בעקבות ממצאי הביקורת ממליצה הוועדה לפני הממשלה לעיין באפשרות להביא לפני הכנסת, בהצעות חוק לגבי מלווה מעבידים לעתיד, הוראה הקובעת מתן פטור ממלווה לרשויות מקומיות ולמוסדות נתמכים מתקציב המדינה, שלא למטרות רווח, ולא להאכלה בלבד.

3. קונצרן "אוטוקרס" והטיפול בענייניו (משרד האוצר)

(א) הוועדה בדעה אחת עם מבקר המדינה כי נוכח חשיבותו של משק הרכב בארץ היה מובן ומוצדק שהממשלה תעשה נסיון להבטחת חלקה של התעשייה הישראלית בענף זה על-ידי עידוד הייצור המקומי והעמקתו. שיתופה של חברה זרה בקונצרן שהוקם למטרה זו היה יחסי ביסודו כמבטיח ידע ונסיון של אחד היצרנים הגדולים בעולם בתעשיית כלי רכב.

(ב) הוועדה מסיקה על פי ממצאי הביקורת, כי היתרונות הטבעיים של כסכון ויעילות שניתן היה להשיג על-ידי איחוד מפעלים לקונצרן אחד לא מומשו, בעיקר משום שהקמתו לא הושגתה על מחקר יסודי מוקדם ומאחר שהנהלתו לא ערכה תכנית פעולה ריאלי. ההטבות שניתנו לקונצרן על-ידי הממשלה לא יכלו לשמש תחליף לניהול יעיל והולם צרכי ייצור תעשייתי מודרני.

(ג) בין הגורמים הנוספים שתרמו להרעת המצב היו הבדלי האינטרסים בין אוטוקרס לבין החברה בחו"ל. לארץ שהיתה גם בעלת מניות וגם ספק שלה; ניגוד אינטרסים בין החברה לבין מנהלה כבעל חברות פרטיות שנתנו שירותים בקשר לעסקי הקונצרן, וכן חילוקי דעות על צורות הניהול בין מנהל החברה לבין יתר השותפים הישראליים. עם זאת רואה הוועדה בחומרה את פרישת יתר השותפים המקומיים, מבחינת עיתויה ונסיבותיה, וקובעת כי פרישתם עדירה בהרבה את מצבו הכספי של הקונצרן.

(ד) הוועדה מאמצת את עמדתו של מבקר המדינה כי אף לגבי חברה פרטית, שבדיה מופקד אינטרס ציבורי חיוני, מן הראוי לבדוק אם תקנותיה הולמות צורך זה, ובמיוחד להבטיח כי ניהולה לא יושפע לרעה על-ידי קיום אינטרס אישי של מנהלה.

לפני משרד החינוך והתרבות ומשרד הסעד לממש ללא השהיה נוספת את ההצעה של שילוב הטיפול בנעדרים מבתי-ספר בסמכויותיו של שופט נוער.

(ה) הוועדה מציינת בכל לשון של הדגשה כי חומרת המצב מחייבת נקיטת פעולה נמרצת, בלתי שיגרתית ומתואמת בין כל הגורמים הנוגעים בדבר, תוך שילוב החמרת העונשין בשל עבירה על חוק לימוד חובה עם עבודה חינוכית וסוציאלית נרחבת.

(ו) הוועדה רשמה לפניו את הודעת מנכ"ל משרד החינוך והתרבות, כי המשרד נערך להכנת כרטסת תל-מידים מרכזית ומקיים ביקורת ומעקב על הכרטסות ברשויות המקומיות. כן עוסקת ועדה מטעם משרד החינוך והתרבות בקביעת תכנית עבודה לעובדים סוציאליים וקריטריונים למינויים. המנכ"ל גם הודיע כי ההצעה להעביר את הטיפול בתביעה לדיון על עבירה על חוק לימוד חובה לרשויות המקומיות בוצעה וכן נמצא בתל-הליך של הכנה חקיקה, שלפיה יהיו קציני הביקור הסדיר זכאים לתבוע על אי-ביצוע חוק לימוד חובה.

7. הקצאות של מקרקעין והפיקוח עליהן (משרד החקלאות — מינהל מקרקעי ישראל)

(א) בהתחשב במשקל המיוחד שיש היום לקרקע עירונית בתהליך הפיתוח מייחסת הוועדה חשיבות רבה לשמירה קפדנית על כללים ונוהלים אשר נקבעו בדבר מסירת קרקע עירונית ליחידים וחברות לצרכי בנייה ופיתוח.

(ב) הוועדה מציינת שבהחלטות הממשלה על ה-מדיניות הקרקעית. שנתקבלה במאי 1965 נקבע בין השאר, כי החכרת קרקע עירונית, למעט קרקע המיועדת למטרות ציבוריות, צריכה להיעשות על פי מכרז פומבי. הוועדה בדעה שיש לשקוד על מימוש החלטה זו לגבי כל מסירת קרקע עירונית כנ"ל, באשר עדיכט מכרז היא בבחינת כלל בעוד שטייה ממנו היא סלק-טיבית ביותר וכפופה לשיקולים קפדניים וקבלת החלטה על ידי גוף מוסמך. עם זאת קבעה מועצת מקרקעי ישראל שהמינהל יוכל למסור קרקע ללא מכרז אם קיימת על כך המלצה של השרים הנוגעים בדבר. הוועדה בדעה שגם אם קיימת המלצה מעין זאת, אין המועצה פטורה מלהתייחס לגופו של עניין.

(ג) הוועדה מסיקה על פי ממצאי הביקורת כי מינהל המקרקעין לא הקפיד על כך שיהא בידו המידע המלא הדרוש לקבלת החלטה בדבר מכירת קרקע לחברה קבלנית. הוועדה בדעה אחת עם מבקר המדינה כי יש למנוע הישנות מקרה כגון זה בעתיד. הוועדה בדעה שיש להבטיח בכל מקרה את קיומם המלא של תנאי מסירת הקרקע על ידי הצד השני וכן להימנע ממתן אופציה או ברירה אחרת לזמן ממושך מדי העשויות להרע תנאי מסירת הקרקע לגבי מינהל המקרקעין.

בעניין המשא-ומתן עם קבוצה בשם "מרינה סיטי", שלא הובא בשלבי הראשונים לפני המועצה, ממליצה הוועדה, בעקבות הביקורת, כי עסקות מסוג זה יובאו לפני המועצה בראשיתן.

8. הקמת מפעל לייצור סיבי גילון (משרד המסחר והתעשייה)

(א) הוועדה רואה בחיוב הקמת מפעל תעשייתי בעיירת פיתוח גדלה וקולטת עלייה כתרומה להגברת הפוטנציאל התעשייתי באזורים מרוחקים ממרכזי הארץ.

הוועדה את הודעתו של שר האוצר כי החשב הכללי ימנה צוות עבודה מיוחד אשר יבחון אפשרויות מעשיות לשיפור המצב בכל הנוגע לביצוע הלוואות תקציביות וגבייתן ברוח ממצאי הביקורת.

5. מחסני המכס בנמל התעופה לוד (משרד האוצר — מינהל הכנסות המדינה)

(א) בעקבות הביקורת רואה הוועדה צורך דחוף וחיוני בתיקון המצב במחסי המכס בנמל התעופה לוד ותובעת להחיש את מימוש התכניות המיועדות למטרה זו.

(ב) הוועדה מקבלת את דעתו של מבקר המדינה כי אחת הסיבות העיקריות לצפיפות במחסנים היא פינוי איטי של סחורות היבוא על-ידי היבואנים, הנמנעים מהעברת הטובין למחסנם רשויים בשל כך שהתעריפים במחסנים אלה גבוהים מאגרות האחסנה במחסי המכס.

הוועדה מציינת את הערת שר האוצר כי האגף עומד להגיש הצעה לשינוי האגרות כדי לקרב שיעוריהן לתעריפי האיחסון.

עם זאת פונה הוועדה לשר המסחר והתעשייה לשקול קביעת תעריפים אלה ככני פיקוח על מנת לאמצם גם בדרך זאת את הפער ביניהם לבין אגרות אחסנה במחסי המכס בנמל.

(ג) הוועדה פונה לשר התחבורה לנקוט צעדים נמרצים כדי להחיש עד כמה שאפשר את בניית המסוף החדש ולהעביר את האחריות לטיפול בסחורות היבוא לידי החברה שהוקמה בשותפות משרד התחבורה וחברת בת של "אל על".

(ד) הוועדה בדעה כי אף בתקופת הביניים, עד להקמת המסוף החדש והפעלתו על ידי החברה כנ"ל, יש לבצע שיפורים מידיים בדרך האחסנה הקיימות, ברוח ההמלצות של מבקר המדינה, כדי למנוע אי-נוחות מיותרת מאלה הנוקמים לשירות.

6. ביצוע חוק לימוד חובה (משרד החינוך והתרבות)

(א) הוועדה מציינת כי עובדת היעדרותם של אלפי תלמידים מבית-הספר, בניגוד לחוק לימוד חובה, חייבת לעורר חרדה ודאגה הן מבחינת עתידם הן מבחינת הסכנות הטמונות בתופעה זו לחברה הישראלית. ועדת הכספים עמדה בזמנה על חומרת הבעיה, בסיכומיה והצעותיה לדו"ח שנתי מס' 20 של מבקר המדינה, ותוקף המלצותיה עדיין יפה, ודורשת ביצוע כראוי.

(ב) הוועדה מאמצת את קביעתו של מבקר המדינה כי לשם תיקון המצב יש להבטיח קודם כל שיתוף פעולה מלא בין הגופים הנוגעים בדבר, מאחר שביצוע החוק הוא בידי רשויות מקומיות, הפיקוח על ביצועו הוא בידי משרד החינוך והתרבות ואילו השלכות היעדרות והנשירה הן בתחום פעולתו של משרד הסעד. כן רואה הוועדה צורך בתיאום בין משרד החינוך והתרבות לבין משרד הפנים.

(ג) הוועדה פונה לרשויות המקומיות בתביעה להגביר את הפעולות לביצוע חוק לימוד חובה בתחום שיפוטן על ידי שיפור מערכת הבקרה, הבטחת פעולתם של קציני ביקור סדיר ועובדים סוציאליים במספר הדרוש, וכן על ידי ייזום וקיום פעולות הסברה בקרב הורים ותלמידים.

(ד) בעקבות ממצאי הביקורת ממליצה הוועדה

10. מחיר הסוכר לייצור לשם יצוא (משרד המסחר והתעשייה)

(א) הוועדה מסיקה, על פי ממצאי הביקורת, כי מוצרי יצוא הכוללים תשומת סוכר נהנים מתמריץ נוסף לעומת מוצרי יצוא אחרים וכי הטבה זו תמונה בסעיף תקציבי שמטרתו "הוזלת מצרכים ושירותים חיוניים", ואינה באה לידי ביטוי בסעיפי התקציב לעידוד היצוא.

(ב) הוועדה סבורה שיש להבחין בין השאלה של עצם התמריץ הנוסף הניתן גם לאי אלו תעשיות המשתמשות במוצר מסובסד לבין רישומו הישיר של התמריץ בסעיפי התקציב המיועדים לכך. בעוד שהשאלה של מתן תמריץ נוסף היא בתחום מדיניות הכלכלה הממשלה ושיקוליה, כפופים לפיקוחה של הכנסת כמקובל, הרי ביחס לצד הנהלי-תקציבי סבורה הוועדה שכדי שמדיניות זו תבוא לידי ביטוי, רצוי לכלול, לפי דעת הביקורת, הוצאה זו בסעיף מתאים בתקציב.

11. פעולות איכלוס (משרד השיכון)

(א) הבנייה לצורך מגורים במדינה הגיעה בשנים האחרונות לממדים שאין להם אח דוגמה בארץ כלשהי בעולם. בעייתיה החמירו נוכח המחסור בכוח עבודה הדרוש למילוי המשימה ולאחרונה עקב המשבר באספקת חמרי הבנייה. בניית בתי מגורים לעולים חדשים, זוגות צעירים ודיירי שיכונים פגומים וצפופים, תוך שיפור רמת הדיור וטיב הבנייה, מחייבת פעולות תיכנון, ביצוע וניהול מורכבות ורבות שלא התנסינו בהן בעבר. מאחר שמדובר בשירות חיוני ביותר הניתן לאורח על-ידי המדינה, רבה ומובנת הרגישות לתקלות בשטח זה.

(ב) לפיכך הוועדה בדעה אחת עם מבקר המדינה כי יש צורך להתגבר על נקודות החורפה שעליהן מצביע מבקר המדינה, וביחוד בדרג המקומי המטפל בבקשות לסיוע בענייני דיור. בהתאם לכך מחייבת הוועדה:

- (1) רישום תקין של כל הבקשות המתקבלות בוועדת האיכלוס המקומית כדי להבטיח טיפול נאות בהן לפי סדר קבלתן;
- (2) מניעת כל השהיה מיותרת בטיפול בבקשה בשל מחדלים מינהליים;
- (3) הנהגת קריטריונים ברורים בנוגע לדחיית בקשות והקפדה על חובת הנמקה במקרה של דחייה;
- (4) קביעת נוהלים להגשת עיכורים לוועדות איכלוס מחוזיות ולוועדות האיכלוס המרכזיות ופירסומם לידיעת המבקשים.

הוועדה רואה בחיוב את הרעיון שהעלה מבקר המדינה במהלך הדיונים הוועדה בדבר מתן תצ"ה הירידה בנוגע לזכויות הפרטים הכלולים בבקשה, כי הדין יזו משמשת בסיס עיקרי לדיון והחלטה.

(ג) הוועדה מייחסת חשיבות רבה לעניין הרכבן של ועדות איכלוס מקומיות וסבורה כי יש לשקול חיזוקן וגיוונן על-ידי תוספת גורם יציבורי מחוץ למסגרת הקיימת. כן יש לתת את הדעת על כך, שהגבלת הדיון למרחב המקומי בלבד, ללא זיקה לישובים הסמוכים, גורעת מתכליתיות הטיפול. הוועדה סבורה שיש לעשות להגברת פיקוח יעיל ודחוף על פעולות איכלוס בדרג מקומי, וכן להבטיח מתן מידע נרחב לציבור במקום

(ב) הוועדה שותפה לעירונות של מבקר המדינה בליווי הקמת המפעל לייצור סיבי ניילון, שכן ממדי המפעל העומד להעסיק מאות רבות של עובדים עם הפעלתו, סיכויי רווחיותו ושיעור השתתפות המדינה במימון, יש בהם כדי להצדיק המלצתו של מבקר המדינה על קיום מעקב צפוף ומפורט, אחר ביצוע התכנית, מטעם משרד המסחר והתעשייה. הוועדה מציינת כי אמנם הודיע שר המסחר והתעשייה לוועדת הכספים ולמבקר המדינה על קיום מעקב מעין זה ועל מינוי איש עסקים כמשקיע מטעמו למועצת המנהלים, וכן על חתימת חוזה ידע בין המפעל לבין חברה בין-לאומית גדולה בעלת מונופול בשטח זה.

(ג) הוועדה מציינת שמאז הוגשה התכנית להקמת המפעל למרכז ההשקעות חלו שינויים משמעותיים בהיקף ההשקעה ועמם גדל שיעור השתתפות המדינה במימון המפעל. דבר זה הניע את ועדת הכספים, בעת שאישרה ערבות הממשלה על הלואה מוגדלת, להסיק כי לא תוכל להסכים למתן ערבות נוספת. כפי שהובהר בזמנו לוועדת הכספים וכן עולה גם מדו"ח המבקר, לדעת גורמים מקצועיים שבדקו את תכנית ההשקעה על שלביה, נובע השינוי המהותי בהיקף התכנית בעיקר מתוספת מיתקני שירותים, לרבות ייצור עצמי של חשמל ובחלקו מעלית מחירים ואי-דיוקים בתכנית המקורית.

(ד) הוועדה מודעת למשמעות העובדה שעליה מצביע מבקר המדינה והיא שהמפעל קיבל מענק החורג מעבר להשקעות בעלים בהון מניות נפרע, דבר שאינו תואם את ההוראות של החוק לעידוד השקעות הון, כפי שתוקן בראשית 1971.

הוועדה רשמה לפנייה את הודעתו של מנכ"ל משרד המסחר והתעשייה שהעניין יועבר ליועץ המשפטי לממשלה לקבלת חוות דעתו. והיה אם יתברר כי המענק חורג מן המסגרת החוקית, יבוא הדבר על תיקונו על-ידי תשלום ההפרש במסגרת תקציב המשרד.

9. שותפות הממשלה בחברת המטוויות המאוחדות בישראל ויצאתה ממנה (משרד המסחר והתעשייה)

(א) בעקבות הביקורת קובעת הוועדה כי הנסיון שנעשה מתוך מניעים חיוביים, במטרה למנוע סגירתן של מטוויות באזורי הפיתוח על ידי מיוון לחברה אחת, בשותפות עם הממשלה, לא עלה יפה ונסתיים בהפסדים ניכרים, תוך מכירת זכויות הממשלה בחברה. אילו ננקטו בזמנו צעדים מתאימים הכרוכים במכירת המניות שהיו ברשות הממשלה, יחד עם בעלי המניות האחרים, יתכן וניתן היה לצמצם את ההפסדים. עם זאת רשמה הוועדה לפנייה את הודעת שר האוצר, כי למרות מגמתה של הממשלה ונסיונותיה למנוע הפסדים אלה על-ידי מכירת מניותיה יחד עם גופים אחרים שהחזיקו מניות בחברה, כקבוצה אחת, לא עלה הדבר בידה מאחר שהקוונה הצליח לסכם בנפרד עם גופים אלה דברים בדבר רכישת המניות.

(ב) הוועדה קובעת כי תשלום מענקים על-ידי הממשלה תמורת השבתת פלכים במטוויות לא עזר בעד התחליף של התחלשות החברה, אם כי כוונתו של צעד זה היתה ברורה ומובנת בעת נקיטתו והיא גם תאמה את מדיניות הממשלה — למנוע עדיף ייצור נוכח התחרות חריפה בשוקי חוץ.

(ה) הוועדה בדעה אחת עם מבקר המדינה שב- מקרה של מכירת מניות על המשרד להביא בחשבון את כל הגורמים העשויים להשפיע על ערך המניות בעת מכירתן כדי להעריך נכונה את העסקה של מכירת המניות.

13. המערך האפסנאי בכוחות היבשה (צה"ל)

(א) בהסתמך על ממצאי הביקורת מציגת הוועדה את הליקויים שהעלתה הביקורת בסדרי התקציב וה- בקרה ובתחום הכשרת סגל אפסנאי כללי. הוועדה ממליצה לפני משרד הבטחון לבחון מחדש את שיטת התיקצוב במגמה להביא לכך שאפשר יהיה לעמוד על ההשקעות במשימות משקיות מוגדרות. הוועדה רשמה לפנייה את הערת שר האוצר לדו"ח מבקר המדינה, כי נעשות פעולות כדי שתקציב אג"א לשנת 1973 יכלול ויפרט את כל סעיפי ההצטיינות, לרבות חלקי חילוף ופריטים עיקריים, וכי מעתה יורכב התקציב כך שיראה את כל פרטי העלות במשימה.

(ב) הוועדה סבורה כי על מטכ"ל/אג"א להכין מערכת חשבונאות של- תיקצוב, תמחיר ותחשיב של עלויות שתאפשר בדיקה כלכלית המבוססת על נתונים ריאליים בתהליך של קבלת ההחלטות, במיוחד בתחום עבודות ייצור, שיקום ואחזקה. הוועדה קובעת כי על מטכ"ל/אג"א לשפר את תהליכי עיתוד המלאי, להגביר את הבקרה על מרכזי הציוד ולעדכן את המפרטים לאחזקת ציוד, במיוחד ציוד קשר בדרג שדה.

(ג) ממצאי הביקורת הוכיחו כי יש לבחון מחדש את ההוראות מלפני שנים בדבר אחזקת ציוד לחימה כדי להתאימן לשינויים שחלו בו ובתנאי הפעלת תוך עריכת מתקד מקיף על נושא זה. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר האוצר כי מערכת ההוראות מותאמת לשיטת האחזקה החדשה, נדונה עם הדרגים המבצעים ונמצאת בשלבי הכנה סופיים, לרבות התאמת מערכת אמצעי התחזוקה להפעלת הוראות האחזקה העדכניות.

(ד) הוועדה בדעה כי על מטכ"ל/אג"א ליוזם ולהכין תכנית הדרכה והכשרה אפסנאית לסגל האפסנאי הכללי כפי שנקבע על-ידי הוראות הפיקוד העליון. הוועדה מקבלת בחיוב את הודעת שר האוצר, כי בעקבות הביקורת נערכת בדיקה ונערך תיכנון מחדש של כל תכניות הלימודים בנושא האפסנאות.

(ה) הוועדה רואה בראגה את מקרי הנוק והחסר באפסניה ובציד בריקף לא מבוגל ותובעת להחיש את נקיטת האמצעים הדרושים למניעתם בעתיד.

14. סדרי דין בבתי-דין צבאיים (צה"ל)

(א) הוועדה קובעת, בהסתמך על הביקורת, כי העדר תובע במשפטים של עבירות תנועה, כאשר היה בהם דן יחיד, לא היה בהתאם להוראות ולחוק. הוועדה מעירה על כך שהצעת החוק החדש שבאה להסדיר הוראות חדשות בעניין שיפוט עבירות תנועה, ובכללן גם הוראה שדיון לפני יחיד יובל להיערך שלא בנוכחות תובע צבאי, הוגשה לממשלה לאישור רק בספטמבר 1972, ארבע שנים בקירוב משהסדר הופעל למעשה ומן רב לאחר שהתעורר ספק בחוקיותו.

(ב) הוועדה מעירה על כך שקצינים בעלי דרגות גבוהות שנשפטו על עבירות תנועה נקנסו בסכומים נמוכים, בעוד שבעלי דרגות נמוכות נקנסו בסכומים

על-ידי פירסום זכויות המשתכנים ודרכי פעולתה של ועדת האיכלוס.

(ד) הוועדה פונה למשרד השיכון בתביעה להקים צוות מיוחד במשרד אשר יבחון מחדש את המצב בשטח האיכלוס ויקבע קריטריונים ונוהלים הדרושים לתיקון הליקויים, על פי הממצאים של מבקר המדינה ובהתאם לסיכומיה והצעותיה של הוועדה. על המשרד להקפיד שיובאו לידיעת החוסכים והזכאים פרטים מלאים על דירות שהוצעו במסגרת מפעל החסכון לבניין. הנהלת המשרד תגיש לוועדת הכספים דו"ח על ביצוע ההמלצות הנ"ל עד סוף השנה.

(ה) הוועדה מתייחסת בחומרה למקרים הריגים שצוינו על-ידי מבקר המדינה והיא בדעה שכל מקרה מסוג זה יש להביא לדיון מתאים, לפי העניין ומידת חומרתו. הוועדה מציגת כי אין בכך כדי להטיל צל על כלל עובדי משרד השיכון העושים מלאכתם בתנאים קשים, בנאמנות ובמסירות.

(ו) הוועדה רשמה לפנייה בסיפוק את הערותיו של שר האוצר לדו"ח מבקר המדינה כי המשרד יתן דעתו על ממצאי הביקורת וכי הוא ינקוט כל הצעדים הדרושים כדי לתקן את הליקויים הקיימים וכדי למנוע הישנותם של מקרים הריגים.

12. רכישה וייצור של מערכות ציוד (משרד הבטחון)

(א) הוועדה מתייחסת בחיוב לגישת משרד הבטחון בדבר מסירת הזמנות לייצור ציוד אלקטרוני מתוחכם למפעלים ישראליים, מתוך מגמה לעודד ייצור מסוג זה בארץ ולהקטין את התלות ביבוא. עם זאת קובעת הוועדה שעדיין נמצאו מספר ליקויים בדרכי ההתקש- ריות עם מפעלים מקומיים וכן עם מפעלים בחוץ-לארץ.

(ב) הוועדה חוזרת על קביעתה בסיכומיה והצער- תיה לדו"ח השנתי מס' 22 של מבקר המדינה, כי "התקשרות עם יומים ומשקיעים בדבר הקמת מפעלים לרכיב הליעושת על בסיס עסקי ומתוך שיקולים עס- קיים", והיא בדעה אחת עם הביקורת כי אין להשתית את מחירי הייצור בארץ של מוצרים כגון נשק, תחמושת וציוד אלקטרוני על מחירי חוץ-לארץ בלבד, מאחר שאין להניח מראש הקבלה בין הייצור המקומי לבין הייצור בחוץ-לארץ ושהמחירים בחוץ-לארץ משקפים שוק חפשי. שיעור הרווח שהוסכם עליו בין המשרד לחברה היה גבוה מדי, בהתחשב בעובדה שהמשרד נשא בסיכון ובמימון ההשקעות. הוועדה רושמת לפנייה כי בעקבות הביקורת הודיע המשרד על הורדת שיעור הרווח.

(ג) הוועדה קובעת כי לפני התקשרות עם מפע- לים בארץ ובחוץ-לארץ ובמקרים שבהם דרושה ביקורת עלויות, יש לקבוע מראש הסדרים מסויימים כגון: אופן מינוי של רואה חשבון המתכונת של רישום דיווח, והעקרונות שלפיהם ייקבעו מרכיבי העלויות. הוועדה רושמת לפנייה את הודעת מונכ"ל משרד הבטחון כי בעקבות הביקורת הונהגה שיטה לבדיקה שוטפת של עלויות החברה.

(ד) הוועדה אינה מתעלמת מגורמי דחיפות ולחץ הזמן המשפיעים בדרך כלל על עסקות מסוג זה ועל אופן ביצוען. אולם למרות זאת ואף משום כך סבורה הוועדה שבהתקשרויות בשטח זה יש להביא בחשבון את השיקולים העסקיים, תוך הקפדה על כללי מינהל סדיר.

השגתי של המוסד לביטוח לאומי יהיה טעון אישור ועדת הכספים של הכנסת והיא סבורה שיש לתקן את החוק בהתאם לכך.

(ג) בעקבות ממצאי הביקורת קובעת הוועדה שעל המוסד להקפיד ולקבל את אישור השר להחלטות המועצה ולקבל את אישור השר להחלטות המועצה או ועדותיה בדבר רכישת נכסים כנדרש בחוק. כן מחליטה הוועדה שיש להביא החלטות בגדון לידיעתה של המועצה, כנדרש בתקנון, וכי אישורן בוועדת משנה של ועדת הכספים במוסד מהווה חריג מכללי מינהל תקין וסדיר. הוועדה רושמת לפנייה את הודעתו של שר האוצר כי המוסד יבחון מחדש את עניין הכללת ההוצאות לרכישת מקרקעין ובניית מבנים בתקציב השגתי של המוסד.

(ד) נוכח המקרה שמציינת הביקורת סבורה הוועדה כי יש להקפיד יותר על התאמת הסטנדרטים של בנייני המוסד לתעודתו, תוך שמירה על מתן שירות לציבור בתנאים סבירים של נוחות.

(ה) הוועדה שותפה לדעתו של מבקר המדינה שחריגים אשר נתגלו בביקורת בתחום גיהול כוח-אדם ומשק, יש לראותם על רקע היקף השירותים הניתנים על-ידי המוסד לאוכלוסייה כולה. מאידך גיסא סבורה הוועדה שיש להימנע מחריגים אלה, בהתחשב באופיו של המוסד ובמידת הרגישות הקיימת כלפי פעולותיו. הוועדה מציינת בסיפוק את התרחבות פעולתו של המוסד לביטוח לאומי, תוך הנחה שעשה הכל כדי להדביק את ההתפתחות המרשימה שחלה בתחום החקיקה הסוציאלית במדינה על-ידי שיכול מתמיד בכל הנוגע לכוח-אדם וגיהול המשק.

17. התארגנות הרשויות המקומיות לשעת חירום (הרשויות המקומיות)

(א) הוועדה מביעה את דאגתה נוכח ליקויים לא מעטים שנמצאו עדיין - בעת עריכת הביקורת - בתיכונן הדרג המקומי לשעת חירום, כגון: התכנסות בלתי סדירה של ועדת המל"ח; רשימות מפעלים חיוניים לא מעודכנות די הצורך, או חלקיות בלבד; העדר תיאום מספיק בין דרגי המל"ח ברמה מחוזית, פיקודית וארצית ביחס למפעלים חיוניים שאינם בתחום אחריותו של דרג מקומי; תיכונן המשאבים שבכמה מקרים היה לוקה בחסר, ועוד.

(ב) הוועדה מחזקת את ידי הביקורת בדרישתה לבדוק מחדש את הנוהלים במערך מל"ח ובעיקר בנושא מפעלים חיוניים, במטרה להבטיח זרימת המידע הדרוש מרשויות המל"ח במשרדי הממשלה לדרג המקומי. כן מחייבת הוועדה מעקב יותר צמוד מטעם ועדת המל"ח העליונה אחר רמת ההכנות ברשויות המקומיות.

(ג) הוועדה פונה למשרד הפנים לעקוב מקרוב ובדחפיות אחר התארגנותן של הרשויות המקומיות והי-ערכותן לשעת חירום ולפעול בהתמדה לשיפור המצב תוך תיאום עם ועדת המל"ח העליונה.

(ד) הוועדה רשמה לפנייה את הודעתו של שר האוצר כי קיים תיכונן לגבי כל המיתקנים המיועדים למרכזי פיננו וכי כושר קליטתם של מרכזי הפיננו בערים הולם את הצרכים. בהסתמך על דו"ח מבקר המדינה מציינת הוועדה בסיפוק את מידת העירנות הקיימת ברשויות המקומיות לתפקיד המוטל עליהן במערך המל"ח

גבוהים יחסית. הוועדה קובעת כי על מטכ"ל/אכ"א לשקול מחדש את עניין הקנסות.

(ג) הביקורת העלתה כי משך הטיפול של בתי-דין צבאיים בתיקים, ממועד קבלת כתב האישום ועד למתן גזר הדין, היה סביר ולרוב הסתיים תוך חודשיים, ובבתי דין לעבירות תנועה אפילו תוך זמן קצר יותר.

(ד) הוועדה מציינת בחיוב כי מרבית הליקויים שצוינו על-ידי הביקורת תוקנו או שהם בתהליך של תיקון. הוועדה רשמה לפנייה את הודעת שר האוצר כי הוצאו הוראות המחייבות רישום שוטף של מסמכים משפטיים בתיקי בתי-הדין.

15. איסוף ופינוי של ציוד מסיני (הממשל הצבאי בשטחים המוחזקים)

(א) מתוך ממצאי הביקורת מסיקה הוועדה כי ציוד תעשייתי וציוד מכרות שנמצא בסיני עם גמר מלחמת ששת הימים, נפגע בחלקו על-ידי מעשי ביהו והשתתה וכי אפשר היה למנוע מעשים אלה או לצמצם מזיהום, אילו ניתנה לנושא בזמנו תשומת-לב ראויה יותר ואילו ננקטו במועד צעדים דרושים להבטחת שלמות הציוד. הוועדה מאמצת את ממצאי הביקורת שלפיהם ניתן היה למנוע תקלות אילו תיאום ושיתוף פעולה בין משרדי הממשלה האחראיים למבצע הפינוי היו שלמים יותר.

(ב) הוועדה מציינת את קביעתו של מבקר המדינה כי משרד הבטחון עשה מאמצים לפינוי הציוד התעשייתי מהר ככל האפשר. אולם תהליך זה היה ממושך בתנאים שנוצרו אחרי המלחמה. בתקופה הקריטית כאשר עוד נמצא ציוד בעל ערך בשטח, היו סדרי שמירה לקויים. הוועדה אינה מתעלמת משרתת ימים אלה ולא מצרכי בטחון שוטף שהיה מוטל בתקופה זו על צה"ל בשטח כה נרחב מיד עם כיבושו מידי האויב. הוועדה מייחסת חשיבות ציבורית לנושא זה וסבורה שהדבר מחייב עדיין פעולה חינוכית נרחבת בגדון.

(ג) הוועדה סבורה שחתימת הסכם עם חברה שחבריה הם בעיקר משוחררי צבא קבע, לפינוי ציוד משטחי אבו-זנימה ואום-בוגמה, אינה נוגדת את הוראות החוק. אולם רצוי להימנע בעתיד מהתקשרויות מעין אלה העלולות לעורר חשדות, ולשמור על כללי "הריחוק הנאות". הוועדה רשמה לפנייה את הודעת יושב-ראש הוועדה לתיאום הפעולה בשטחים המוחזקים שיפעל להגדלת משך "הריחוק הנאות" בין הפרישה מעבדה לבין התעסוקה מוחץ לשירות המדינה לגבי העובדים בשטחים.

16. מינהל ומשק (המוסד לביטוח לאומי)

(א) הוועדה סבורה, על פי ממצאי הביקורת, כי לא היה מקום למתן תמורה חריגה לעובד בכיר שפרש מעבודתו והועסק לאחר מכן כיועץ למוסד ולא להטבות שהוענקו למומחה שלא כמקובל. אותו דין חל על מתן הלוואות לעובדים בכירים בתנאים חורגים ועל דירות שירות וכן על העמדת דירה לרשות מנהלים בקשר לתפקידם.

(ב) הוועדה בדעה שעל המוסד לדון בתקציביו השנתיים במועדים ולפי הנוהלים שנקבעו בחוק. כן על המוסד לסיים את הכנת הדוחות הכספיים השנתיים במועדים שנקבעו בחוק ולהביאם לדיון לפני מועצת המוסד. הוועדה סבורה שמן הראוי הוא כי התקציב

19. דו"ח שר האוצר על ביצוע הצעות ועדת הכספים על פי פקדי המעקב שבדוחות השנתיים של מבקר המדינה ועל פי דו"ח הביצוע של שר האוצר לדו"ח השנתי מס' 21 של מבקר המדינה ניתן לקבוע, כי במרבית התחומים, שסיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 21 הקיפו אותם, נעשתה פעולה נאותה לביצוע הצעותיה של ועדת הכספים. עניינים אחדים ימשיכו לשמש נושא למעקב על-ידי הביקורת ויש להניח שגם הם יבואו על תיקונם.

20. הערכת פעולותיו של אגף הפיקוח הכללי הוועדה מציינת בחיוב את פעולתו של המפקח הכללי של משרד האוצר לתיקון הליקויים שהועלו על-ידי הביקורת, דבר שבא לידי ביטוי בדו"ח שר האוצר על ביצוע הצעות ועדת הכספים לדו"ח מס' 22 של מבקר המדינה ובדו"ח מקיף על תיקון הליקויים במשרדי ממשלה שונים, בעקבות דו"ח מבקר המדינה מס' 22. הוועדה קובעת כי אגף הפיקוח הכללי עושה בהתמדה להעלאת רמת המינהל, לייעול נוהלים ולשיפור שיטות ההדרכה במשרדי הממשלה.

21. הערכת פעולות הביקורת ועדת הכספים מתייצבת לימין מבקר המדינה בדרישתו להקפיד על חוקים, נוהלים והוראות הבאים להבטיח יעילות, חסכון, טוהר מידות ותיקנות המינהל.

ועדת הכספים מייחסת חשיבות מרובה למאמציו הכלליים נלאים של מבקר המדינה המיועדים להעלאת רמת המינהל הציבורי ומדגישה את תרומתו הגדולה להתקדמות שחלה בתחום זה.

ועדת הכספים מציינת בהערכה את פעולתם הענפה של מבקר המדינה וחבר עוזריו והיא מצפה לכך שכל הגופים המבוקרים יתייחסו בכובד ראש לממצאי הביקורת ויפעלו בהתאם למסקנותיה.

ואת המאמצים שהן מקדישות לשם הכנת הישוב לצרכי שעת הירום.

18. תנאי השכר של עובדים בכירים באיגודים (איגודים) (א) בהסתמך על הסקר שגערך על-ידי משרד מבקר המדינה בדצמבר 1972 ועל הסקר הקודם של הביקורת בדבר תנאי שכר של עובדים בכירים במספר איגודים ממשלתיים, קובעת הוועדה שתנאי השכר הם שונים באיגודים שונים וכוללים הטבות למיניהן. תנאים אלה נקבעו לרוב על-ידי החברות עצמן, ללא קריטריונים ברורים ומחייבים מראש. הוועדה רשמה לפני שוועדת השרים לענייני כלכלה מינתה ועדת שרים מיוחדת לענייני שכר והטילה עליה לקבוע קריטריונים ותנאי עבודה למנהלים בחברות ממשלתיות. בשלב זה אמנם לא גובשו קריטריונים מעין אלה מטעמים שונים, אולם נקבע שהסכמי עבודה בחברות יובאו לאישור ועדת השרים לענייני שכר וכי הסכם עבודה עם מנכ"ל חברה יהיה טעון אישורה של רשות החברות הממשלתיות. הוועדה בדעה כי יש לבצע החלטות אלה ככתבן ורוחן. נוסף על כך סבורה הוועדה שעל אף הקשיים הכרוכים בקביעת קריטריונים כנ"ל, יש לגבשן כבסיס לעריכת הסכמי עבודה בחברות ממשלתיות.

(ב) הוועדה בדעה אחת עם מבקר המדינה כי בין ההטבות הרבות והשונות המתלוות היום לתנאי שכרם של עובדים בכירים באיגודים יש אי אלו הטבות שאינן הולמות את מעמדן ואחריותן של עובדי בכיר באיגוד וכי יש בהן כדי לשמש תקדים בלתי רצוי לגבי עובדי ציבור אחרים.

(ג) בהסתמך על הביקורת סבורה הוועדה שעם כל ההצדקה שישנה בקביעת דירוג שכר מיוחד לאיגודים עסקיים על גנת שיוכלו למשוך כוח עבודה בעל כישורי רים רציניים, יש להקפיד על כך כי תמורת עבודה לעובדי דים בחברות ממשלתיות תהיה במסגרת ההולמת שירות ציבורי במונח הרחב שבו מהווים האיגודים חלק נכבד ובלתי נפרד.

הצעות מיעוט

מחוק לתקן (137 עובדים), על אף ביטול 910 משרות בשנת 1970; יחד עם הגידול במספר העובדים האחרים (2,869), בעיקר מזרם, שוטרים ועובדי שירות התעסוקה, גדל מספר העובדים ב-4,488 בסך הכל.

(ד) הוועדה מדגישה בדאגה רבה שתשלומי תקציב הפיתוח גדלו גם בגלל הצורך לשלם ריבית והפרשי הצמדה מעל אומדני התקציב.

(ה) הוועדה מציינת כנגיעה בסדר הטוב של המשק התקציבי את נוהג האוצר, שלא הופסק גם בשנת 1971, לממן הוצאות פיתוח נוספות ובלתי מאושרות על-ידי הכנסות ממוסדות כספיים, הנובעות מהנפקות איגרות חוב ומילואות חוץ - דבר שהופך את מסגרת התקציב לפיקציה.

(ו) יש לציין בחומרה שבשנת הכספים האחרונה הוציא האוצר, לפי הפירוט בדו"ח המבקר בקד (עמ' 28), מתוך הוצאות יותר כ-100 מיליון לירות למטרות שונות באופן בלתי חוקי וכך

לסעיף 1

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה מציינת כי בשנת 1971/72 - כתוצאה מן האינפלציה הגוברת וכן כתוצאה מפיתוח הלידה שבוצע בחודש אוגוסט, תוך ניצול משבר הדולר ולדוגל ההודמנות הפסיכוגנית - גדלו באופן ניכר הכנסות האוצר (בפרט מגביית מסים) וגם הוצאותיו, והוגש ואושר תקציב נוסף בסכום של 1,640 מיליון לירות.

(ב) התקציב הוגדל ל-16,016 מיליון לירות, אך הוצאו למעשה בשנת הכספים הנ"ל רק 14,913 מיליון לירות ונפתח הפתח לניצול עודף ההקצבה בשנים הבאות בלי אישור הכנסת.

(ג) הוועדה מציינת כתופעה שלילית שבשנת 1971/72 גדל מספר עובדי המדינה ב-1619 עובדים: על פי התקן (1,482 עובדים) וגם

בפרשות מהסוג הנדון; יש לתת לוועדות הכנ"ס סמכויות להזמנת עדים וחקירתם, וכן יש לחייב כל נושא בתפקיד או משרה ציבורית להתייצב לפני ועדות הכנסת ולספק להן את מלוא האינפורמציה הדרושה לבידור מלא והוגן."

לסעיף 2

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה מציינת בתומרה את העובדה שהממשלה פיטרה למעשה - בניגוד לחוק - את הרשויות המקומיות ומוסדות נתמכים מיו"ס חסים אחרים מתשלום מילווה המעבידים.

(ב) הוועדה מציינת כתמור וכמונת גם יחד את העובדה שהדבר נעשה על-ידי מתן אשראי באמצעות הבנקים לרשויות המקומיות ולמוסדות הנתמכים האמורים בסכום מקביל לסכומי מילווה המעסיקים המגיעים מהם לצורך תשלום מילווה החובה האמור.

(ג) הוועדה רואה בתמרון זה פיקציה מוחלטת, בפרט שברור מראש כי את האשראי האמור יצטרך לפדות האוצר בעצמו - במסגרת התמיכות שיינתנו לרשויות המקומיות ולמוסדות הנ"ל.

(ד) הוועדה מציינת בתומרה שכל התמרון הזה - שמטרתו עקיפת חוק מילווה חסכון, תשלום - 1970, יעלה לאוצר בהוצאות גיכרות לריבית בנקאית לבנקים ששימשו חוליה בתמרון הנ"ל ללא שום צידוק להוצאה מיותרת זו - שגם בה ישא בסופו של הדבר משלם המסים הישראלי."

א. לבנדראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"הוועדה ממליצה לפטור את הרשויות המקומיות, ומוסדות שאינם פועלים למטרות רווח והנתמכים על-ידי תקציב המדינה, מתשלום מילווה החובה על פי חוק מילווה החובה."

לסעיף 3

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה קובעת שאף-על-פי שקונצרן אוטוקרס הוקם בתור קונצרן של עסקים פרטיים (אוטוקרס חברה בע"מ - ת.ג.ל. תעשייה ישראלית לאוטומובילים בע"מ וחברה זרה) היתה הממשלה - ובפרט משרד האוצר ומשרד התחבורה - פעילה ומתערבת בקונצרן בכל השלבים, החל מהקמתו ועד מפלתו, ואין לפטור את הממשלה מן האחריות בעד כשלון הנסיון שהוא עצמו היה אולי רצוי.

(ב) התערבות הממשלה בקונצרן אוטוקרס הרחיקה לכת מעבר לסמכויות הממשלה. ניתנו ערבויות ואשראי לקונצרן מבלי שהממשלה עשתה את הדרוש להבטחת זכויותיה. הממשלה השתתפה באופן פעיל בייזום הקונצרן

הוציא, בניגוד לחוק, סכומים על חשבון תקציב השנה הבאה.

(ז) הוועדה מציינת במורת רוח:

(1) הוצאת מיליונים רבים של לירות על חשבון הכנסה מיועדת שלא נתגשמה.

(2) זקיפות לתקציב של הוצאות בסך 112 מיליון לירות על חשבון "תמיכות עונתיות ומצרכים אחרים" לחברות ולקואופרטיבים של הסקטור ההסתדרותי - ללא פירוט לגבי ייעוד פיסקלי טוב ובעקרונות משטר דמוי מאוד חוסר הפירוט לעומת הסכומים האחרים הנוגעים לתמיכות.

(3) ניצול הסעיף "הוצאות שונות" למטרות שמטבען יש לפרט אותן בתקציב.

(ח) בסיכום, הוועדה דורשת מן הממשלה למנוע להבא תופעות כאלה שפוגעות קשה בסדר פיסקלי טוב ובעקרונות משטר דמוי קרטי-פרלמנטרי וסדר תקציבי הראוי לשמו."

א. אבנר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו, והצעות 2 ו-4 עד 21 של הוועדה יימחקו:

"(א) כדי שמנגנון הפיקוח של מבקר המדינה יהיה יעיל יש צורך:

(1) שדו"ח מבקר המדינה יהיה מפורט וספציפי, יוזכרו בו שמות של אנשים שחרגו מן המסגרות האתיות והחוקיות;

(2) לתת למבקר המדינה "שיניים", דהיינו, סנקציות שיופעלו כלפי אנשים שחרגו מן הסדר הטוב בהתאם להמלצות מבקר המדינה. מקום שיש החלטה אישית חייבת להיות אחריות אישית. יש להקים בצד מבקר המדינה מנגנון שיפוטני או להתאים את המנגנון השיפוטני הקיים באופן שיוכל לטפל בכל סטייה מן הסדר הטוב בניהול מפעל;

(3) שכל החלטה לתת הטבה אישית תהיה פומבית ותתפרסם, ולפחות שתהא גלויה לחלוטין לפני מנגנוני הביקורת;

(4) שכל הטבה תהיה בהתאם לקריטריונים קבועים הנובעים מחוק מסגרת מפורט;

(5) שכל הטבה תהיה באמצעות מכרז פומבי, או בשיטה גלויה אחרת. אסור שהטבות יחרגו מגדר החוק;

(6) שהכנסת תדון בכל ממצאי הביקורת; יש לחלק את הדיון לוועדות השונות של הכנסת, כל ועדה ותחומה המיוחד.

(ב) אין להתעלם מגילוי שחיתות אישית הנובעת מקיומה של השיטה. בהעדד קריטריונים אובייקטיביים, וכשהכל הלוי ברצונו של מפעיל השיטה, נעשים נסיונות לשיחוד באמצעות מתן טובות הנאה לגופים מקורבים ולמפלגת השלטון. קביעת קריטריונים אחידים ואובייקטיביים תמנע את הצורך בהיזקקות לגילויים מהסוג הנ"ל.

(ג) על הכנסת לקיים דיון פומבי בוועדותיה

מקובלים על הממשלה, ואינם תואמים ואינם צריכים למדיניות הרגילה של מפעל יצרני.

(ו) החדרת השיקולים הכלליים למערכת המדיניות של המפעל יוצרת פערים וסתירות הנובעים בעיקרם מהסיבות כלהלן: המפעל נמצא בלחץ מתמיד מצד הממשלה להתרחק בות אינטנסיבית והוא מנסה לפעול בהתאם ללחץ, אך הפעולה שטחית בהיותה התרחק בות חיצונית שאינה תואמת את המבנה הפנימי של המפעל, המערך האירגוני שלו וההון העצמי; במשך הזמן המפעל נעשה גדול על עצמו, המערך המינהלי אינו מסוגל לפקח על כל תחומי הפעולה של המפעל, לא מוקמים מרכזי פיקוח ומידע סדירים בתוך המפעל; העברת אינפורמציה בין ה- מחלקות השונות של המפעל לקויה ומגיע מצב שבו המפעל הנתון כל העת בסתירה פנימית בוחר לרפא פגמים בצורה שטחית מיידית, שאינה מתקנת את העיוותים הכל- ליים אלא מכבה שריפות.

האפקט המצטבר של פעולות אלה מוביל לעיוותים גדולים יותר, ההסדרים הומניים פוגעים בהתפתחותו האורגנית ומולידים חו- סר אינטרגרציה חמור במפעל, הצורך המידי בפעולות דרסטיות כדי לתפעל את המפעל עלול להביא לפעולות קיצוניות העומדות לעתים בסתירה עם החוק.

(ז) תוצאה נוספת של החדרת שיקולים כלליים למדיניות המפעל היא יצירת ההכר- עות שאינן לטובת המפעל, אלא לטובת המשק, ובסיכומו של עניין הן מובילות להתערערות נוספת של המפעל, כגון רכישת ת.ג.ל. על-ידי אוטוקרס שמקורה בשיקול משקי ולא ספציפי של המפעל, שהוסיפה לקשיים של אוטוקרס.

(ח) תוצאה נוספת של חוסר האינטגרציה של המפעל היא שבהעדרם של צינורות בי- קורת ופיקוח פנימיים של המפעל מתרכז כל המידע והפיקוח בידי אדם אחד — מנהל אוטוקרס, מר שובינסקי — וזה לא תמיד הפעילו בדרך הטובה ביותר. אדם זה הנתון ללחצים בלתי פוסקים, הן מצד המפעל עצמו המצוי כל העת בסתירה פנימית והן מצד הממשלה, מכדיע הכרעות ומבצע פעו- לות שאינן עולות בקנה אחד עם טובת המפעל, והמקרים קיצוניים וסותרים את החוק, כגון עבירות מס הכנסה והטבות אישיות הניתנות לאנשים הקרובים למימשל.

מצב עניינים זה מחייב הגברת הפיקוח על מפעלים הסמוכים על שולחן הממשלה. יש לחייב כל מפעל הנהנה מכספי המדינה ומ- בטוחות המדינה לכפיפות לביקורת אינטנ- סיבית של מבקר המדינה כפי שזה מקובל במפעלים ציבוריים. הגברת הפיקוח של מב- קר המדינה יפקח על צמיחת המפעל כך שהמבנה הפנימי, האירגוני והכספי של המפ-

ובמשא-ומתן עם חברת לייגנד מלכתחילה, ובשלב יותר מאוחר נוצר טשטוש בשליטה ובאחריות בין בעלי הקונצרן לבין נציגי הממ- שלה שהתערבו בעסקי הקונצרן, ומצב זה תרם תרומה ניכרת לכשלונו הסופי.

(ג) הוועדה רואה בקיום הקונצרן חלק ממ- דיניות מוטעית של הממשלה, דהיינו עידוד איחוד של מפעלים שונים במסגרת משותפת — דבר שהסתיים בכשלונו ובהפסדים ניכרים של כספי הציבור באוטוקרס, במטויות מאוחדות בישראל ובנסיונות שונים לאחד או לשלב בקונצרנים את חברות התעשייה הכימית שבכ- עלות הממשלה.

(ד) הוועדה סבורה שגם כשלונות הנהלת הקונצרן ויחסה של החברה הזרה לקונצרן זה — שבו היתה גם בעלת המניות וגם הספק, העיקרי — תרמו לכשלונו הקונצרן. אולם מב- חינת תפקידה של ועדת הכספים אין לפטור את הממשלה מן האחריות בעד הונחת המעקב אחר ניהול אוטוקרס, וזה כשלונו נוסף של הממשלה בפרשה זו.

א. אבגרי מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"תהליך התמוטטותו של קונצרן אוטוקרס מג- לה כמה סימפטומים שהם אופייניים למפעלים גדולים במשק הישראלי:

(א) במבנה מקיים של המשק הישראלי, מפעלים גדולים סמוכים מטבעם, בדרך כלל, על שולחן הממשלה, שהיא בעלת ההון והמממנת הגדולה ביותר במשק. סמיכות זו מתבטאת בהלוואות, סובסידיות ובטוחות העוברים מהון המדינה לחברה.

(ב) סמיכות זו על שולחן הממשלה מו- לידה כמה תופעות, שיעיקרן חוסר איזון בין אינטרסים מצומצמים של רווח והפסד של המפעל לבין אינטרסים כלכליים נרחבים של המשק בכללותו.

(ג) האינטרסים הכלליים של המשק חוד- רים אל המדיניות הספציפית של המפעל עקב הלחץ שהמדינה מפעילה — לחץ הנתמך על-ידי עליונותה הכספית ויחסי הת- לות הכספיים הנוצרים בין המפעל למדינה. כמו כן, מן הצד השני, מנסה המפעל להת- מחד עם המדיניות הכללית של המשק כדי להצדיק מימון שקיבל מן הממשלה בעבר וכדי להיות בעמדה לדרוש מימון בעתיד.

(ד) האינטרסים הכלליים של המשק ואלה המצומצמים של המפעל סותרים בדרך כלל זה את זה בהיותם נובעים מנקודות מבט שונות. בעוד אינטרס המשק נובע מנקודת מבט כללית וראייתו רחבה והחדרת לטווח ארוך, הרי זה של המפעל מצומצם ל"יש" ואפשרויותיו של המפעל לרווחים מן ה"יש".

(ה) שיקולים כגון שוק העבודה, מצב הת- עסוקה, מאזן התשלומים, העמקת הייצור,

גביית קרן או ריבית בכלל. רק בשני מקרים בולטים קיבלו שני בנקים מסחריים על רקע זה 625,000 לירות חינם.

(ח) הוועדה דורשת מן הממשלה שתעשה סוף סוף סדר בתחומים אלה ותמנע ממשלמי המסים הפסדים נוספים.

לסעיף 6

י. בדר מציע:

בהצעת הוועדה יימחקו סעיפים א' ד' ו'י, ובמקומם יבוא:

"הוועדה ממליצה על הממשלה ועל הרשויות המקומיות את האחריות המלאה להיקף הגדול של העדרות תלמידים מן הלימודים וחוסר התיקון הליקוי על אף הביקורת הקשה בדוחות הקודמים של המבקר.

הוועדה רואה בחומרה גביית תשלומים מהורי התלמידים בבתי-הספר היסודיים, בניגוד לחוק ובניגוד להוראות משרד החינוך והתרבות."

א. לבנבראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"הוועדה ממליצה להנהיג כחובה שבכל בית-ספר יסודי יהיה עובד סוציאלי קבוע. כן ממליצה הוועדה להקים ועדה בין-משרדית שתפ-על בתיאום עם הרשויות המקומיות ולדאוג לפעולתה הממשית והשוטפת בתחום ילדים טעוני טיפוח הנושרים ממסגרת חינוך חובה. יש לצייד את הוועדה בתקציב מיוחד כדי שתוכל לפעול להגדלת מספר הכיתות לילדים אלו, להגדלת מספר המוסדות המיוחדים, לה-עסקת אנשי מקצוע מתאימים לכך ולמעקב מתמיד וקפדני אחרי הילדים הללו."

לסעיף 7

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה קובעת כי מסירת קרקע על-ידי הממשלה או על-ידי מינהל מקרקעי ישראל אל - בדרך של מכירה או בדרך של חכירה לטווח ארוך - חייבת להיעשות בכל מקרה בדרך של מכרז (כפי שגם קבעה הממשלה בשנת 1965) ושכל יוצא מן הכלל הזה, פרט למסירת קרקע למוסד ממלכתי אחר, אומר דרשני.

(ב) לפיכך נראות החלטות מועצת מינהל המקרקעין המרשות לסטות מן הכלל הנ"ל - על פי המלצות הממשלה - לוועדה כפסולות. הוועדה ממליצה על ביטול החלטות אלה ועל שמירת העיקרון של המכרז בכל מקרה.

(ג) מבחינה זו רואה הוועדה בחומרה רבה את הקצאות הקרקע בשכונת רמת-שרת בירושלים, את הקצאות הקרקע לחברת "מרינה סיטי" ולחברת "אתרים" וכן הקצאות הקרקע לגורם לא ישראלי - העסקאות המופקפקות שעליהן עומד דו"ח המבקר.

על יתאים לצמיחת פעילותו הכלכלית ותי-מנע התופעה ההרסנית של מפעל העולה על עצמו.

ביקורת מבקר המדינה אף תסייע לעמוד בלחצים המופעלים עליו על-ידי רשויות ה-שלטון, יפוג המתח השורר במפעל כזה, הנובע מכך שמפעל מנסה מצד אחד לעמוד בלחץ הנובע, כאמור, משיקולים משקיים כלליים, ומצד שני לקיים פעילות רווחית.

(ט) החדרת מנגנון הפיקוח הממשלתי למפעל תמנע סתימת צינורות הפיקוח וה-ביקורת בתוך המפעל ותמנע מצב שבו אדם אחד שולט ומכריע באופן עצמאי בכל הנוגע למדיניות המפעל."

לסעיף 4

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) בשנים 1964 עד 1972 גדלו יתרות ההלוואות התקציביות של הממשלה מ-2.4 מיליארד לירות ל-9.6 מיליארד לירות, זאת אומרת פי ארבעה, אך הגבייה על חשבון הקרן גדלה פחות מכפליים בלבד. זה סימן למשק פיננסי כושל. במשרד האוצר אין אף מיון של עורפי ההלוואות לפי המטרות שלשמן ניתנו.

(ב) הוועדה מציינת בדאגה שהרכב הסכומים שהאוצר הוציא למטרות אלה כולל לפי המצב בסוף שנת הכספים 1971 9,560 מיליון ל-רות - בכלל זה סכום עצום של 3,870 מיליון לירות שטרם הוגדר סופית כהלוואות. סכום זה גדל משנה לשנה אף כי מבקר המדינה דרש לא פעם תיקון אי-סדר זה.

(ג) מן ההלוואות שהוגדרו בתור שכאלה (5,690 מיליון לירות) אין שום גבייה אפילו על חשבון הרביית; לגבי הקרן בסך 1,640 מיליון לירות והקרן בסך 1,230 מיליון לירות נגבית ריבית בלבד.

(ד) הוועדה רואה במורת רוח את המצב האמור (בסעיפים קטנים א-ג) כביטוי לקלות דעת מצד הממשלה לגבי סכומים עצומים על חשבון משלם המסים.

(ה) הלוואות בסכומים גדולים ניתנו באמצע-עות הבנקים הנהנים לא רק מהפירשי ריבית אלא גם מסכומי המעבר שמצטברים בידיהם ונתונים לשימושם בגלל הזנחת האוצר.

(ו) תכנית האוצר להבטחת הגבייה על-ידי מחשב איננה נענית לדרישות המינימליות של תחזית מלאה וחובת האוצר לערוך תכנית חדשה על פי המלצות המבקר. עד מועד תום הביקורת טרם ביצע החשב הכללי את השי-נויים הדרושים בשיטת העבודה הקיימת.

(ז) הסדרי האוצר עם הבנקים שבאמצעותם נותן האוצר הלוואות לרשויות המקומיות הם בלתי סבירים ויש בכך משום ביובז כספי הציבור. הבנקים מקבלים "רווח" מוסכם שנתי מן הממשלה על פעילותם אפילו בשנים שאין

א. לבנדראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה ממליצה לחייב את הממשלה; בעת שהיא מתכוננת לקנות מפעל כלשהו, להקים ועדת מומחים שתקבע את כדאיות ההשקעה במפעל לטווח ארוך ותביא זאת לאישור ועדת הכספים.

(ב) יש לקבוע בחוק שהממשלה לא תמכור מפעל ממלכתי להון פרטי אלא באישור הכנסת.

לסעיף 10**י. בדר מציע:**

אחרי סעיף קטן (ב) בהצעת הוועדה יבוא:

"(ג) הוועדה מציינת שתמריצים ליצוא רש"אית הממשלה לתת רק מן התקציב שאושר על-ידי הכנסת. במקרה הגדון ניתן תמריץ סמוי ובאופן בלתי חוקי, וזו דוגמה נוספת לשיטת ניהול המשק הכספי של המדינה על-ידי הממשלה בניגוד לחוק."

א. לבנדראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"הוועדה קובעת שאין למכור מצרך חיוני כמו סוכר, שנועד לשיווק המקומי, ממלאי הממשלה, לצרכי יצוא, ועוד בתוספת תמריצים מיוחדים ליצוא."

לסעיף 11**י. בדר מציע:**

למחוק סעיף קטן (ו) בהצעת הוועדה.

א. לבנדראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה קובעת שעל משרד השיכון לקבוע גוהלים קבועים וברורים לסדר עדיפויות ארצי לגבי זכאים לדיר, כמו משפחות מרובות ילדים, משתכני דיר פגום ומסוכן, משתכנים בצפיפות מעל לשלוש נפשות בחדר וזוגות צעירים - כך שהקביעה לא תישאר לשיקול דעתן הבלעדי של ועדות האיכלוס המקומיות. כמו כן יש לשתף בוועדות הללו את נציגי הנזקקים לדיר עצמם.

(ב) הוועדה סבורה שאין לאפשר לחברי ועדות האיכלוס לטפל בבקשות קרוביהם."

לסעיף 15**י. בדר מציע:**

במקום סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) יבוא:

(ב) השלטונות הממונים על הרכוש, שחובתם היתה לשמור אותו מן הביזה והגניבות, נושאים באחריות לטיפול הכושל ולחוסר העירנות שגרמו לכך שרכוש רב - שערכו עשרות מיליוני לירות - נעלם ואיננו.

(ג) הוועדה מזדהה עם ממצאי הביקורת בפרשה חמורה זו.

(ד) הוועדה מזדהה עם הערות המבקר בדבר הצורך בפיקוח יעיל על ביצוע עסקאות קרקע - פיקוח שהיה לקוי ושמנהל מינהל המרקעין הבטיח לתקנו בעקבות הביקורת."

א. לבנדראון מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"הוועדה ממליצה שמכירת קרקע ממשלתית להון פרטי, זר או מקומי, תיעשה באישור הכנסת בלבד."

לסעיף 8**י. בדר מציע:**

למחוק את הפסקה השנייה של סעיף קטן (ב) המתחילה במלים "הוועדה מציינת". כן יימחקו סעיף קטן (ג) והפסקה השנייה של סעיף קטן (ד), המתחילה במלים "הוועדה רשמה לפניה ובמקומם יבוא:

"חובת הוועדה לציין שלמפעל סיבי ניילון נחנה הממשלה עידוד מעל לנקבע בחוק לעידוד השקעות הון וגם בניגוד לחוק זה. המפעל נמצא בשלב הקמה, אולם אפילו אם יצליח, לא יהיה בכך צידוק להפרת החוק על-ידי הממשלה."

לסעיף 9**י. בדר מציע:**

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) הוועדה קובעת שהנסיון שנעשה על-ידי הממשלה - לפי ציפיותיה הבלתי סבירות, שדי לאחד מפעלים מפסידים כדי שיצליחו (הקמת חברת המטוויות המאוחדות בישראל) - נכשל לחלוטין.

(ב) הממשלה התנהגה בביצוע כוונתה הנ"ל באופן בלתי יעיל ותוך השהיות ושינויי תכניות במשך שנים רבות - החל משנת 1965 ועד שנת 1970, ועוד.

(ג) הממשלה השקיעה במישרין בגסיון הנפ"ס 11.7 מיליון לירות, ונוסף לזה, בצורות שונות, עוד 12.31 מיליון לירות. את הסכום הכולל - העולה על 24 מיליון לירות - יש לראות כהפסד.

(ד) אמנם הממשלה הצליחה למכור את זכויותיה בחברה - בעד הסכום הנומינלי של 2 מיליון לירות - אך קיבלה רק מחציתו במזומנים; וערכה הממשי של המחצית השנייה של המחיר (מיליון לירות בלי הצמדה לפרעון ב-50% תשלומים חודשיים בריבית של 3%) קשה לראותו כמחשי.

(ה) אין לפטור את הממשלה מן האחריות לביוזש של 24 מיליון לירות של כספי הציבור - בחלקם לפני הפיחותים שחלו - בהרפתקה חסרת תקווה ותוך ניהול עניינים באופן שהכשיל גם את התקווה, עי כמה שהיתה מוחשית."

(ב) רבים מעובדים אלה מקבלים עוד תש-לומים לדיור, הלוואות עומדות, רכב, ביטוח לאומי (חלק העובד), שכר לימוד ילדיהם וסכומים גבוהים לביטוח חיים.

(ג) באותה שנת 1972 היה שכר עובד מדינה בדרגה כ' - בכלל זה תוספת היוקר - פחות מ-24,000 לירות לשנה.

(ד) יש להזכיר כי לפי דו"ח מבקר המדינה על האיגודים הממשלתיים משנת 1964 גילה המחקר שלו שב-22 חברות ממשלתיות, המעסיקות 21,893 עובדים, היה השכר הכולל של 845 עובדים בצמורת החברות הללו כדלהלן:

21 עובדים - 900 - 1,000 לירות
604 עובדים - 1,000 - 1,700 לירות
101 עובדים - 1,700 - 2,300 לירות
13 עובדים - 2,300 - 5,000 לירות.

(ה) באותה שנה היה שכר עובד מדינה בדרגה גה הגבוהה ביותר (מנכ"ל המשרד) - 1,000 לירות לחודש.

(ו) חלק של התשלומים לעובדי החברות הנ"ל לא נרשמו בחברות כשכר עבודה (בניגוד לאפיים) ולא נוכה מהם מס הכנסה.

(ז) הוועדה איננה מתעלמת מן הצורך הקיים למשוך לחברות ממשלתיות עסקיות מנהלים בעלי כשרון מסחרי ואירגוני מיוחד. אולם גם לגבי אלה יש לשמור על מידה סבירה של שכר, ובוודאי אין צידוק לשכר גבוה יותר לעובדי החברות, הממלאים תפקידים שאינם שונים מן התפקידים המקבילים של עובדי המדינה.

(ח) הוועדה ממליצה על הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית, שתבדוק באופן רחב יותר את בעיות המשכורת והתשלומים האחרים בחברות הממשלתיות ושתמסור לכנסת ולממשלה מסקנותיה והצעותיה לתיקון המצב.

(ד) הפרשה מקבילה לפרשת חברת נתיבי נפט, בפרט שחברה זו קיבלה לידיה את חלק הציוד שנאסף במקומות האחרים ושילמה בעדו לאוצר סכום שקבעה בעצמה - ללא שום ביקורת מצד השלטונות.

(ה) קשה יהיה לחקירה משטרתית, בקשר לגניבות והביות שנעשו, להצליח אחרי שעבר זמן רב מאז ביצוע העבירות, ואין סיכוי שהגזק העצום שנגרם יבוא על תיקונו או שהעבריינים יבואו על עונשם.

לסעיף 17

י. בדר מציע:

1. במקום סעיף קטן (א) יבוא:

"(א) הוועדה מציינת שהליקויים וההזנחות בהתארגנות הרשויות המקומיות לשעת חירום עשויים לגרום להסתבכויות ולנוקים בשעת הצורך, ומונעים קיום מצב כוננות נגד כל צרה שלא תבוא."

2. למחוק את הפסקה הראשונה בסעיף קטן (ד).

לסעיף 18

י. בדר מציע:

במקום הצעת הוועדה תבוא הצעה זו:

"(א) המבקר ערך מחקר ב-18 חברות ממ"שלהיות - מן הקטנות ועד הגדולות, לגבי שכר 107 עובדי הצמרת שלהן, הכולל תוספת יוקר, תוספות משפחה, תוספת גלובלית, תוספת גלובלית בעד שעות נוספות, תוספת ניהול; תוספת חודש 13, דמי הבראה מיוחדים וגבי-הים, תוספת לספרות ותוספת ייצוג, תוספת אש"ל גלובלית וכו' - ומסתכם בשנה:

לגבי 34 עובדים - 20,000 - 30,000 לירות
לגבי 31 עובדים - 30,000 - 40,000 לירות
לגבי 22 עובדים - 40,000 - 50,000 לירות
לגבי 7 עובדים - 50,000 - 75,000 לירות.

ג. הצעת חוק מילווה חסכון, תש"ל-1970 (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973

(ב) תעודות המילווה או הזכות לקבלתן לא יהיו ניתנות לשיעבוד אלא כבטוחה -

(1) לחיוב של בעל התעודות או של הזכאי לקבלתן, שהמדינה ערבה לה, או לטובת המדינה בעד ערבותה;

(2) לפרעון הלוואה שניתנה לבעל התעודה או לזכאי לקבלתן במסגרת אשראי מכוון כמשמעותו בסעיף 8 להוראות בנק ישראל (נכסים גוילים), תשל"א-1971, ושר החקלאות, שר המסחר והתעשייה או שר התיירות, או מי שהם או אחד מהם הסמיכו, אישר את השיעבוד.

1. תיקון סעיף 12

בסעיף 12 לחוק מילווה חסכון, תש"ל-1970 (להלן - החוק העיקרי) -

(1) סעיף קטן (ב) - בטל;

(2) סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) יסומנו (ב) ו-(ג).

2. הוספת סעיף 12א

אחרי סעיף 12 לחוק העיקרי יבוא:

12א. העברה ושיעבוד

(א) תעודות המילווה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברות מכוח הדין.

המילוה ששועבדו או שהזכות לקבלתן שו-
עבדה ;
(3) שר האוצר יקבע בתקנות הוראות ל-
עניין מתן ההודעה לבנק ישראל והרישומים
שיעשה בנק ישראל, וכן למי יימסרו תעו-
דות המילוה שהן או הזכות לקבלתן שועבדו
או דמי פדיון של תעודות כאמור."

(ג) (1) שועבדו תעודות המילוה או הזכות
לקבלתן, תהיה למי שלטובתו נעשה השיע-
בוד זכות עדיפות להיפרע מהתעודות על
פני כל נושה אחר, אף שלא נתמלאו תנאי
סעיף 4 לחוק המשכון, תשכ"ז-1967¹ ;
(2) לבנק ישראל תינתן הודעה על תעודות

הסתייגויות לחוק הנ"ל

אלטרנטיבה ב' :

במקום סעיף 12 א יבוא :

"12.א. (א) תעודות המילוה לא יהיו סחירות
ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברה מכוח
הדין ולא יהיו נתונות לשיעבוד.

(ב) נציב מס הכנסה רשאי מטעמים סבירים
להסיר את ההגבלות בסעיף קטן (א) לגבי
אדם פלוני.

(ג) החלטת הנציב תהיה נתונה להשגה
וערעור כאילו היתה שומה."

לסעיף 2

י. בדר מציע :

במקום סעיף 12 א יבוא :

"12.א. תעודות המילוה יהיו סחירות וניתנות
לשיעבוד."

אלטרנטיבה א' :

במקום סעיף 12 א יבוא :

"12.א. (א) תעודות המילוה או הזכות לק-
בלתן לא יהיו נתונות לשיעבוד או להעברה.
(ב) שר האוצר רשאי בצו, באישור ועדת
הכספים של הכנסת, לקבוע את המועד שבו
יפוג תקפו של סעיף קטן (א)."

ד. הצעת חוק מילוה חסכון, תשל"א-1971 (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973

מכוון כמשמעותו בסעיף 8 להוראות בנק
ישראל (נכסים נזילים), תשל"א-1971³,
ושד החקלאות, שר המסחר והתעשייה או
שר התיירות, או מי שהם או אחד מהם
הסמיכו, אישר את השיעבוד.

(ג) (1) שועבדו תעודות המילוה או הזכות
לקבלתן, תהיה למי שלטובתו נעשה השיע-
בוד זכות עדיפות להיפרע מהתעודות על פני
כל נושה אחר, אף שלא נתמלאו תנאי סעיף
4 לחוק המשכון, תשכ"ז-1967⁴ ;

(2) לבנק ישראל תינתן הודעה על תעודות
המילוה ששועבדו או שהזכות לקבלתן שו-
עבדה ;

(3) שר האוצר יקבע בתקנות הוראות ל-
עניין מתן ההודעה לבנק ישראל והרישומים
שיעשה בנק ישראל, וכן למי יימסרו תעודות
המילוה שהן או הזכות לקבלתן שועבדו
או דמי פדיון של תעודות כאמור."

1. תיקון סעיף 12

בסעיף 12 לחוק מילוה חסכון, תשל"א-1971²
(להלן - החוק העיקרי) -

(1) סעיף קטן (ב) - בטל ;

(3) סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) יסומנו (ב)
ו-(ג).

2. הוספת סעיף 12 א

אחרי סעיף 12 לחוק העיקרי יבוא :

"12.א. העברה ושיעבוד

(א) תעודות המילוה לא יהיו סחירות ולא יהיו
ניתנות להעברה למעט העברות מכוח הדין ;
(ב) תעודות המילוה או הזכות לקבלתן לא יהיו
ניתנות לשיעבוד אלא כבטוחה -

(1) לחיוב של בעל התעודות או של הזכאי
לקבלתן, שהמדינה ערבה לו או לטובת
המדינה בעד ערבותה ;

(2) לפרעון הלוואה שניתנה לבעל התעו-
דות או לזכאי לקבלתן במסגרת אשראי

1 ס"ח תשכ"ז, עמ' 48.

2 ס"ח תשל"א, עמ' 76 ; תשל"ב, עמ' 64.

3 ק"ת תשל"א, עמ' 690 ; תשל"ב, עמ' 621.

4 ס"ח תשכ"ז, עמ' 48.

הסתייגות לחוק הנ"ל

אלטרנטיבה ב':

במקום סעיף 12 א יבוא:

"12.א. (א) תעודות המילוה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברה מכוח הדין ולא יהיו נתונות לשיעבוד.

(ב) נציב מס הכנסה רשאי מטעמים סבירים להסיר את ההגבלות בסעיף קטן (א) לגבי אדם פלוני.

(ג) החלטת הנציב תהיה נתונה להשגה ועד עור כאילו היתה שומה."

לסעיף 2

י. בדר מציע:

במקום סעיף 12 א יבוא:

"12.א. תעודות המילוה יהיו סחירות וניתנות לשיעבוד."

אלטרנטיבה א':

במקום סעיף 12 א יבוא:

"12.א. (א) תעודות המילוה או הזכות לקבלתן לא יהיו נתונות לשיעבוד או להעברה.

(ב) שר האוצר רשאי בצו, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע את המועד שבו יפוג תקפו של סעיף קטן (א)."

ה. הצעת חוק מילוה חסכון, תשל"ב-1972 (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973

ושר החקלאות, שר המסחר והתעשייה או שר התיירות, או מי שהם או אחד מהם הסמיכו, אישר את השיעבוד.

(ג) (1) שועבדו תעודות המילוה או הזכות לקבלתן, תהיה למי שלטובתו נעשה השיעבוד זכות עדיפות להיפרע מהתעודות על פני כל נושה אחר, אף שלא נתמלאו תנאי סעיף 4 לחוק המשכון, תשכ"ז-1967³;

(2) לבנק ישראל תינתן הודעה על תעודות המילוה ששועבדו או שהזכות לקבלתן שויה; בה;

(3) שר האוצר יקבע בתקנות הודאות לעניין מתן ההודעה לבנק ישראל והרישומים שיעשה בנק ישראל, וכן למי יימסרו תעודות המילוה שהן או הזכות לקבלתן שועבדו או דמי פדיון של תעודות כאמור."

1. החלפת סעיף 7א

במקום סעיף 7א לחוק מילוה חסכון, תשל"ב-

1972¹, יבוא:

"7א. העברה ושיעבוד

(א) תעודות המילוה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברות מכוח הדין.

(ב) תעודות המילוה או הזכות לקבלתן לא יהיו ניתנות לשיעבוד אלא כבטוחה -

(1) לחיוב של בעל התעודות או של הזכאי לקבלתן, שהמדינה ערבה לו, או לטובת המדינה בעד ערבותה;

(2) לפרעון הלוואה שניתנה לבעל התעודות או לזכאי לקבלתן במסגרת אשראי מכוון כמשמעותו בסעיף 8 להוראות בנק ישראל (נכסים נזילים), תשל"א-1971²,

הסתייגות לחוק הנ"ל

אלטרנטיבה ב':

במקום סעיף 7א יבוא:

"7א. (א) תעודות המילוה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברה מכוח הדין ולא יהיו נתונות לשיעבוד.

(ב) נציב מס הכנסה רשאי מטעמים סבירים להסיר את ההגבלות בסעיף קטן (א) לגבי אדם פלוני.

(ג) החלטת הנציב תהיה נתונה להשגה ועד עור כאילו היתה שומה."

לסעיף 1

י. בדר מציע:

במקום סעיף 7א יבוא:

"7א. תעודות המילוה יהיו סחירות וניתנות לשיעבוד."

אלטרנטיבה א':

במקום סעיף 7א יבוא:

"7א. (א) תעודות המילוה או הזכות לקבלתן לא יהיו נתונות לשיעבוד או להעברה.

(ב) שר האוצר רשאי בצו, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע את המועד שבו יפוג תקפו של סעיף קטן (א)."

1 ס"ח תשל"ב, עמ' 62; תשל"ג, עמ' 98.

2 ק"ת תשל"א, עמ' 690; תשל"ב, עמ' 621.

3 ס"ח תשכ"ז, עמ' 48.

1. הצעת חוק מילווה חסכון, תשל"ג-1973 (תיקון), תשל"ג-1973

ושר החקלאות, שר המסחר והתעשייה או שר התיירות, או מי שהם או אחד מהם הסמיכו, אישר את השיעבוד.

(ג) (1) שועבדו תעודות המילווה או הזכות לקבלתן, תהיה למי שלטובתו נעשה השיעבוד זכות עדיפות להיפרע מהתעודות על פני כל נושה אחר, אף שלא נתמלאו תנאי סעיף 4 לחוק המשכון, תשכ"ז-1967¹;

(2) לבנק ישראל תינתן הודעה על תעודות המילווה ששועבדו או שהזכות לקבלתן שועבדה;

(3) שר האוצר יקבע בתקנות הוראות לעניין מתן ההודעה לבנק ישראל והרישומים שיעשה בנק ישראל, וכן למי יימסרו תעודות המילווה שהן או הזכות לקבלתן שועבדו או דמי פדיון של תעודות כאמור.²

1. החלפת סעיף 8

במקום סעיף 8 לחוק מילווה חסכון, תשל"ג-1973, יבוא:

"8. העברה ושיעבוד

(א) תעודות המילווה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברות מכוח הדין.

(ב) תעודות המילווה או הזכות לקבלתן לא יהיו ניתנות לשיעבוד אלא כבטוחה -

(1) לחיוב של בעל התעודות או של הזכאי לקבלתן, שהמדינה ערבה לו, או לטובת המדינה בעד ערבותה;

(2) לפרעון הלוואה שניתנה לבעל התעודות או לזכאי לקבלתן במסגרת אשראי מכוון כמשמעותו בסעיף 8 להוראות בנק ישראל (נכסים נזילים), תשל"א-1971²,

הסתייגות לחוק הנ"ל

אלטרנטיבה ב':

במקום סעיף 8 יבוא:

"8. (א) תעודות המילווה לא יהיו סחירות ולא יהיו ניתנות להעברה למעט העברה מכוח הדין ולא יהיו נתונות לשיעבוד.

(ב) נציב מס הכנסה רשאי מטעמים סבירים להסיר את ההגבלות בסעיף קטן (א) לגבי אדם פלוני.

(ג) החלטת הנציב תהיה נתונה להשגה וערעור כאילו היתה שומה.³

לסעיף 1

י. בדר מציע:

במקום סעיף 8 יבוא:

"8. תעודות המילווה יהיו סחירות וניתנות לשיעבוד".

אלטרנטיבה א':

במקום סעיף 8 יבוא:

"8. (א) תעודות המילווה או הזכות לקבלתן לא יהיו נתונות לשיעבוד או להעברה.

(ב) שר האוצר רשאי בצו, באישור ועדת הכספים של הכנסת, לקבוע את המועד שבו יפוג תקפו של סעיף קטן (א).⁴

2. הצעת חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973

(2) לא עלה הסכום האמור על התגמול, ינוכה הסכום מהתגמול;

(3) לא השתלמה הקיצבה על בסיס של חודש, יבוא במקומה לעניין סעיף קטן זה חלק יחסי שלה לפי שיעורי הזמן.

(ב) הניכויים כאמור לא יתחילו אלא לאחר שסך כל הקיצבאות שהנכה נעשה זכאי להן הגיעו לכיסוי ההוצאות שהוציאו כדין להשגת הקיצבה.

(ג) חישוב התגמולים לפי סעיף קטן (א) ייעשה לגבי התקופה מהיום שבו היה הנכה זכאי לראשונה לתגמולים לפי חוק זה, והנכה ייב להחזיר לאוצר המדינה כל סכום תגמולים ששולם לו מעל המגיע לו לפי סעיפים קטנים (א) ו-(ב).

1. תיקון סעיף 1

בסעיף 1 לחוק נכי רדיפות הנאצים, תשי"ז-1957⁴ (להלן - החוק העיקרי), בהגדרת "מענק", במקום "למעט תשלום לסילוק קיצבאות שגצטברו בעבר" יבוא "לרבות תשלום לסילוק קיצבאות שגצטברו בעבר".

2. החלפת סעיף 3א

במקום סעיף 3א לחוק העיקרי יבוא:

"3א. תשלום קיצבה ממקור אחר

(א) נכה הזכאי לגבי חודש פלוני לתגמולים לפי חוק זה ולקיצבת נכות מכל מקור אחר, יחולו עליו לגבי אותו חודש הוראות אלה:

(1) עלה הסכום השווה לקיצבה המשתלמת מן המקור האחר על התגמול, לא ישולם כל תגמול;

1 ס"ח תשל"ג, עמ' 96.

2 ק"ת תשל"א, עמ' 690; תשל"ב, עמ' 621.

3 ס"ח תשכ"ז, עמ' 48.

4 ס"ח תשי"ז, עמ' 103; תשי"ך, עמ' 88; תשכ"ט, עמ' 90.

הניכוי לפי סעיף קטן (ב) מותר להביא בחשבון את הכנסתו של הנכה בתקופה מסויימת לפני המועד של תשלום התגמול."

6. תיקון סעיף 10

בסעיף 10 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), בסופו יבוא "ובלבד שאם נקבעה לנכה דרגת נכות גבוהה יותר, ישולם התגמול לפי קביעה זאת החל מהמועד שבו נדרשה הקביעה החדשה של הדרגה".

7. תיקון סעיף 14

בסעיף 14 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), במקום "שישה חודשים" יבוא "שנתיים".

8. תחילה

(א) תחילתם של סעיפים 1 עד 3 היא ביום תחילתו של החוק העיקרי.

(ב) תחילתו של סעיף 4 היא ביום י"ז בניסן תשל"ב (1 באפריל 1972).

9. הוראת מעבר

(א) סעיף 7 יחול גם לגבי מי שביום פירסום חוק זה ברשומות נמצא בחוץ-לארץ למעלה משישה חודשים, אולם לא ישולם מכותו תגמול אלא בעד התקופה שלאחר יום הפירסום.

(ב) הטבות שנכה היה זכאי להן, ערב תחילתו של חוק זה, לפי החוק העיקרי, והן עולות על אלה שהוא זכאי להן מכוח חוק זה, לא יופחתו או יופסקו מחמת חוק זה בלבד.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

(ב) זכויות נכי המלחמה בנאצים וההטבות הניתנות להם, המפורטות בתוספת לחוק זה, יוענקו לנכי רדיפות הנאצים.

אחרי סעיף 9

צ. צימרמן מציע:

(אם התקבל הסתייגותו לסעיף 4, תבוא תוספת זו אחרי סעיף 9):

תוספת

- א. תגמולים
1. תגמול רגיל
  2. תגמול חסר פרנסה
  3. תגמול כ"נצרך"
  4. תגמול כ"נוקק"
  5. תגמולים מיוחדים

ב. טיפול רפואי

1. בדיקות רפואיות
2. טיפול רפואי
3. תרופות
4. אישפוז בבית-חולים
5. תברואה
6. מכשירים רפואיים (פרותיות, מכשירי ראייה ושמיעה, נע"יים אורתופדיות וכ"י)

(ד) חובות הנכה לפי סעיף זה ניתנים לקיוון עם תגמולים שאוצר המדינה חייב לנכה."

3. הוספת סעיף 13

אחרי סעיף 3 לחוק העיקרי יבוא:

"13. שמירת זכויות וחובות

על אף האמור בחוק זה לא תישלל זכותו של אדם לתגמולים ולטובות הנאה אחרות לפי חוק זה מטעם זה בלבד שהוא קיבל או שהיה זכאי לקבל בגלל נכותו תגמול, קיצבה או פיצוי אחר מאת הרפובליקה הפדרלית של גרמניה מחמת שבזמן מן הזמנים היה משתייך לחוג השפה והתרבות הגרמנית; סעיפים 3א עד 3ה ויתר הוראות חוק זה בדבר זכויותיו וחובותיו של נכה יחולו על אדם כאמור בשינויים המחוייבים לפי העניין."

4. תיקון סעיף 4

בסעיף 4(א) לחוק העיקרי -

- (1) בפסקה (1), במקום 65 אגורות" יבוא "1.01 לירות";
- (2) בסופו יבוא:
- (3) "כל עוד היה נשוי - 6 לירות."

5. תיקון סעיף 4א

בסעיף 4א לחוק העיקרי, אחרי סעיף קטן (ג) יבוא: "ד) שר האוצר רשאי לקבוע בתקנות כי לעניין זכאותו של נכה לתגמול נוסף לפי סעיף זה ולעניין

לסעיף 1

צ. צימרמן מציע:
למחוק את הסעיף.

לסעיף 2

צ. צימרמן מציע:

הסעיף ינוסח כך:
"2. בסעיף 3א לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ג) בסופו יבוא:

"סכומים שהנכה חייב לשלם לפי סעיף קטן זה יעביד אוצר המדינה לקרן סיוע לנכי רדיפות הנאצים שיקים שר האוצר למטרה זו."

אלטרנטיבה:

למחוק סעיף קטן (ג).

לסעיף 4

צ. צימרמן מציע:

הסעיף ינוסח כך:
"4. במקום סעיף 4 לחוק העיקרי יבוא:

4. החלפת סעיף 4

(א) זכויותיו של נכה רדיפות הנאצים לקבלת תגמולים והטבות מאוצר המדינה יהיו כזכויותיו של נכה המלחמה בנאצים על פי חוק נכי המלחמה בנאצים, תשי"ד-1954, ועל פי כל דין אחר.

2. מענק שכר לימוד לילדי הנכים
  3. פטור ממכס ומס קנייה:
    - א. למצרכים אישיים
    - ב. למכוניות
  4. מענק לנכים לשיחות טלפון
  5. מענק לנכים ע"ח תשלומים למס הכנסה
  6. מענק לנכים ע"ח ביטוח חיים
  7. תשלומי חסד לנכים
7. טיפול בנכה בביתו
  8. החזקת כלבי נחיה ומלווים לעיוורים
  9. הוצאות נסיעה ואשל הקשורים בני"ל
- ג. שיקום
1. הלוואות לשיקום
  2. הלוואות לדיוור
  3. מענק השתלמות
- ד. שונות
1. מענק נסיעות לקשי הליכה

ה. הצעת חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 19), תשל"ג-1973

1. תיקון סעיף 9

בסעיף 9(17) לפקודת מס הכנסה¹ (להלן - הפקודה), בסופו יבוא "וכן בת שירות שסיימה שירות לאומי כמשמעותו בחוק שירות לאומי, תשי"ג-1953"², ובלבד שמשך תקופת שירותה לא השתכרה יותר מחייל בשירות סדיר".
2. הוספת סעיף 35

אחרי סעיף 35 לפקודה יבוא:

35א. זיכוי בעד הוצאות דימוי מיוחדות

(א) בחישוב הכנסתו החייבת של יחיד תושב ישראל, ששילם בשנת המס, בעד טיפול רפואי שלו או של בן משפחתו שבעדו הוא זכאי לזיכוי ממס על פי סעיפים 37 או 40, סכומים העולים על $12\frac{1}{2}\%$ מסך כל הכנסותיו באותה שנה, לאחר ניכוי הסכומים המפורטים בסעיפים 17 עד 29, יותר לו ניכוי ממס בשיעור של 35% מאותו חלק מהסכומים ששילם העולה על $12\frac{1}{2}\%$ כאמור (להלן - הסכום העודף), אם ועדה רפואית שהוקמה לפי חיקוק וששר האוצר קבע אותה לעניין זה, אישרה שהטיפול היה חיוני, ובלבד שלא יותר זיכוי בשל הוצאות שקבע לעניין זה שר האוצר בתקנות.

(ב) קיבל יחיד כאמור בסעיף קטן (א) פטור לפי סעיף 9(5), יופחת הסכום הפטור מהסכום העודף".
3. תיקון סעיף 40

בסעיף 40 לפקודה -

(1) בסעיף קטן (א), האמור בפסיקה (3) יסומן "א" ואחריו יבוא:

"(ב) הורים החיים בנפרד ולאשה היתה הכנסה מיגיעתה האישית בעסק או במשלח-יד או מעבודתה, תהא האשה זכאית, בשל לדידה הנמצאים אצלה, בנוסף לחלק היחסי של הניכוי לפי פסיקה (1) כאמור בפסקת משנה (א), לאחד משני אלה, לפי הסכום הגדול יותר:

(1) ניכוי החלק היחסי המגיע לה לפי פסיקה (2) כאמור בפסקת משנה (א);
4. תיקון סעיף 45

בסעיף 45 לפקודה אחרי "העולה על 900 לירות" יבוא "או על 5% מההכנסה המזכה כמשמעותה בסעיף 47, לפי הסכום הגדול יותר".
5. החלפת סעיף 47

במקום סעיף 47 לפקודה יבוא:

47. ניכוי תשלומים בעד תגמולים או קיצבה

(א) בסעיף זה -

(1) "הכנסה מזכה" - סך כל הכנסתו של יחיד, לאחר ניכוי הסכומים המפורטים בסעיפים 17 עד 29, עד לסכום של 30,000 לירות לשנה, ובלבד שהכנסת העבודה שלו תובא בחשבון תחילה;

(2) "קופת גמל" - קרן או קופה לתגמולים, לקיצבה, לפיצויים, לחופשה או למטרה אחרת כיוצא באלה, וכן קופה מרכזית להשקעות של קופות גמל, שהנציב אישר אותן לעניין פקודה זו בהתאם לכללים שנקבעו בתקנות, וכל עוד הן מנתגלות בהתאם לתקנות, למעט קרן או קופה שמנהלת אותן חברת ביטוח שלא למטרת תגמולים, קיצבה או פיצויים.

(ב) יחיד שבשנת מס שילם סכומים לקופת גמל בעד תגמולים או קיצבה לטובתו, יותר לו ניכוי הסכומים ששילם ובלבד שהניכוי לא יעלה על -

(1) 7% מהכנסתו המזכה שאיננה הכנסת עבודה; ואולם אם שילם בעד קיצבה בלבד

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 6, עמ' 120.

² ס"ח תשי"ג, עמ' 163.

(ג) סכום שנוכה לפי סעיף קטן (ב) לא יובא בחשבון לצורך סעיף 445.

(ד) שר האוצר, באישור ועדת הכספים של הכנסת, רשאי לקבוע ניכויים בשיעורים גבוהים מהאמורים בסעיף קטן (ב) לסוג מסויים של בני אדם ובתנאים ובסייגים שיקבע.

והסכום ששילם עולה על 12% מהכנסתו כאמור, יותר לו, בשל החלק העולה על 12% כאמור, ניכוי נוסף עד ל-4% מאותה הכנסה; (2) 5% מהכנסתו המזכה שהיא הכנסת עבודה ושלגביה המעביד לא שילם בעדו לקופת גמל לתגמולים או לקיצבה והוא איננו זכאי בשלה לקיצבה על פי דין או חוזה.

הסתטיגויות לחוק הנ"ל

לסעיף 5

י. בדר מציע:

בסעיף קטן (ב), במקום האמור בפיסקאות (1) ו-(2) יבוא:

"16% מההכנסה המזכה שאיננה הכנסה מעבודה".

לסעיף 2

א. לבנבראון מציע:

במקום "12½%" יבוא "5%".

ש- מיקוניס מציע:

במקום "12½%" יבוא "10%".

ט. הצעת חוק לתיקון תקודת הראיות (מס' 2), תשל"ג-1973

אים והמסקנות שנקבעו במשפט הפלילי כאילו נקבעו במשפט אזרחי.

42ה. שמירת דינים

הוראות סימן זה באות להוסיף על כל דין בדבר קבילות פסק דין כראיה.

2. תיקון חוק בתי המשפט

בחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957, אחרי סעיף 35 יבוא:

"35א. סמכות אזרחית נגדרת לפלילית

(א) הורשע אדם בבית-משפט שלום או בבית-משפט מחוזי והוגשה נגדו - ונגדו בלבד - תביעה אזרחית בשל העובדות המהוות את העבירה שבה הורשע, מוסמך השופט או המותב שהרשיעו, לאחר שפסק הדין בפלילים הפך לחלוט, לדון בתביעה האזרחית, אם ביקש זאת מגיש התביעה, ולעניין זה -

(1) מוסמך בית-משפט מחוזי לדון גם אם שווי התביעה בתחום סמכותו של בית-משפט שלום;

(2) מוסמך בית-משפט שלום לדון בתביעה אזרחית אם שוויה אינו עולה על 20,000 לירות.

(ב) שר המשפטים יקבע בתקנות את סדרי הדין בתביעה האזרחית, לרבות הוראות בדבר המועד והדרך להגשת התביעה וההליכים בעיר-עור.

3. תיקון חוק בית דין לעבודה

בחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט-1969, בסעיף 39, בסופו יבוא:

"ולעניין סעיף 35א לאותו חוק יהיה בית הדין מוסמך לדון בק בתובענות שבתחום סמכותו העניינית".

1. הוספת סעיפים 42 עד 42ה בתקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"א-1971, בפרק ב', סימן ז' יסומן ח' ולפניו יבוא:

"סימן ז': פסק דין מרשיע במשפט פלילי

42א. קבילות פסק דין

(א) הממצאים והמסקנות של פסק דין הלוי במשפט פלילי, המרשיע את הנאשם, יהיו קבילים במשפט אזרחי כראיה לכאורה לאמור בהם אם המורשע או חליפו או מי שאחריותו נובעת מאחריות המורשע, ובכלל זה מי שחב בחובו הפסוק, הוא בעל דין במשפט האזרחי.

(ב) הוראות סעיף זה אינן חלות על -

(1) פסק דין של בית-דין צבאי לעבירות תנועה ופסק דין של בית-משפט עירוני שלא ניתן מאת שופט של בית-משפט שלום;

(2) ממצאים ומסקנות שבגור הדין, להבדיל מהכרעת הדין.

32ב. עיון בפרוטוקול ובחומר אחר

הוגשה ראייה כאמור בסעיף 42א, רשאי בית-המשפט לעיין גם בכתב האישום, בפרוטוקול ובכל חומר אחר שהוגש במשפט הפלילי, אם ראה צורך בכך לשם הבהרת האמור בראיה.

42ג. ראיות לסתירת פסק דין

הוגשה ראייה כאמור בסעיף 42א, לא יהיה המורשע או חליפו או מי שחב בחובו הפסוק רשאי להביא ראיה לסתור, או ראייה שכבר נשמעה או הוגשה במשפט הפלילי, אלא ברשות בית-המשפט, מטעמים שיירשמו וכדי למנוע עיוות דין.

42ד. ממצאים ומסקנות בתביעה אזרחית נגדרת בדיון בתביעה אזרחית לפי סעיף 35א לחוק בתי המשפט, תשי"ז-1957, יראו את הממצא-

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 18, עמ' 421; ס"ח תשל"ג, עמ' 191.

² ס"ח תשי"ז, עמ' 148.

³ ס"ח תשכ"ט, עמ' 70.

י. הצעת חוק יסוד: הממשלה (תיקון)

דין דתי או קצין בשירות הקבע של צבא הגנה לישראל, לא יהיה לשר אלא אם חדל לכהן באותו תפקיד לפחות 100 יום לפני כן.

1. תיקון סעיף 5 בסעיף 5 לחוק יסוד: הממשלה¹, בסוף סעיף קטן (ב) יבוא:
- "ואולם מי שמכהן בתפקיד שופט, דיין של בית

יא. הצעת חוק הבחירות (דרכי תעמולה) (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973

מקומית הדבקות חומר שיש בו תעמולת בחירות אם החומר נוגד את הוראות סעיפים 9, 10 או 10א.

5. הוספת סעיף 17 לחוק העיקרי יבוא:

"17. צו מניעה

(א) יושב-ראש ועדת הבחירות המרכזית לכנסת רשאי, לאחר שנתן לגוגע בדבר הזדמנות להביא טענותיו לפניו, ליתן צו המונע ביצוע מעשה עבירה לפי חוק זה או המשכתה (להלן - צו מניעה); לענין זה, "גוגע-בדבר" - חבר ועדת הבחירות המרכזית שהוא נציג הסיעה שתעמולה בעדה מהווה או עלולה להוות עבירה לפי חוק זה, או בא כוח רשימה לפי סעיף 59 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), תשכ"ט-1969.³

(ב) על צו מניעה ניתן לערוך בפני ועדת הבחירות המרכזית, והוראות סעיף 137 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), תשכ"ט-1969, יחולו על הצו; אין בהגשת הערר כדי לעכב תחולת הצו וביצועו.

(ג) לענין דיני בזיון בית-משפט והוראות סעיף 143 לפקודת החוק הפלילי, 1936⁴, דין צו מניעה כדין צו של בית-משפט.

(ד) לא יענש אדם לפי הוראות סעיף 17 אם עמד לדין בשל הפרת צו מניעה, ולא יועמד אדם לדין בשל הפרת צו מניעה אם הואשם בשל אותו המעשה לפי סעיף 17.

6. הוראת שעה

על אף האמור בסעיפים 6 ו-7 לחוק מותר שימוש באות המייצגת רשימת מועמדים ובכינוי הרשימה, לרבות הארתם, בכפוף לאמור בסעיף 6 לחוק, בתקופה שמיום היכנס חוק זה לתקפו ועד יום הבחירות לכנסת השמינית.

1. החלפת סעיף 9 במקום סעיף 9 לחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט-1959² (להלן - החוק העיקרי), יבוא:

"9. איסור שימוש בכלי רכב ואיסור הדבקות וכ" (א) לא תהיה תעמולת בחירות באמצעות השימוש בכלי רכב; איסור זה לא יחול ביום הבחירות לגבי כלי רכב העומד באותו יום לרשות רשימת מועמדים.

(ב) פרט לאמור בסעיף 10 לא תהיה תעמולת בחירות באמצעות הדבקה, התקנה, כתיבה, צביעה או זריקת אור על מבנים או גדרות או על כבישים, מדרכות או שטחים אחרים המיועדים לציבור שילך או שישע בהם.

2. תיקון סעיף 10 בסעיף 10 לחוק העיקרי, במקום פסקה (4) יבוא:

"(4) המודעה לא תודבק אלא על לוחות מודעות שייעדה רשות מקומית דרך קבע להדבקות מודעות או שייעדה במיוחד להדבקות מודעות של תעמולת בחירות לקראת בחירות, או על משרדיה או מועדונייה של המפלגה או של רשימת המועמדים המפרסמת את המודעה.

3. הוספת סעיף 10א לחוק העיקרי יבוא:

"10א. הגבלה על שלטים

הוראות סעיף 10 יחולו, בשינויים המחוייבים, גם על שלט מודפס או בלתי מודפס, אולם הגבלת פסקה (1) לסעיף 10 לא תחול על שלט הנושא אך ורק אות וכינוי שאושרו כדין לרשימת מועמדים.

4. החלפת סעיף 11 במקום סעיף 11 לחוק העיקרי יבוא:

"11. שמירה על הוראות

על אף האמור בכל דין אחר לא תרשה רשות

1 ס"ח תשכ"ה, עמ' 226.

2 ס"ח תשי"ט, עמ' 138; תשכ"א, עמ' 166; תשכ"ט, עמ' 12, עמ' 199.

3 ס"ח תשכ"ט, עמ' 103.

4 ע"ד 1936, תוס' 1, עמ' 263.

יב. הצעת חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973

1. **הוספת סעיף 32**
 אחרי סעיף 32 לחוק הרשויות המקומיות (בחירות), תשכ"ה-1965¹ (להלן - החוק העיקרי), יבוא:
- "32. מזכיר ועדת קלפי**
 גירסה א'
 (א) באזור קלפי שלגביו מונה מזכיר לפי סעיף 21 לחוק הבחירות לכנסת (נוסח משולב), תשכ"ט-1969², רשאית ועדת הבחירות למנות מזכיר לוועדת קלפי.
 גירסה ב'
 (א) ועדת הבחירות רשאית למנות מזכיר לוועדת קלפי.
 (ב) המזכיר יהיה נוכח בישיבות ועדת הקלפי ויעמוד לרשותה בכל הקשור במילוי תפקידיה; אי נוכחותו אינה פוסלת את הישיבה."
2. **תיקון סעיף 56**
 בסעיף 56 לחוק העיקרי, אחרי "משקיפים כאמור בסעיף 34 (ה)" יבוא "מזכיר ועדת הקלפי".
3. **תיקון סעיף 63**
 בסעיף 63 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), בסופו יבוא "אולם אם היו במעטפת הצבעה לא יותר משני פתקי הצבעה זהים לא ייפסל הקול בשל כך, אך הפתק השני לא יובא בחשבון".
4. **הוספת סעיף 384**
 אחרי סעיף 384 לחוק העיקרי יבוא:
- "384. הצבעה של שוטרים**
 (א) לא יאוחר מ-45 יום לפני יום הבחירות ימציא שר המשטרה לשר רשימה שתפרט את שמו של כל שוטר הכלול בפנקס הבוחרים ואשר נראה לשר המשטרה שהוא עשוי להיות מוצב ביום הבחירות בתפקיד בישוב שרשימת הבוחרים של אזור קלפי שבתחומו כוללת את שמו אך מחוץ לאותו אזור קלפי, ושמחמת זאת יימנע ממנו להצביע בקלפי שבאותו אזור.
- (ב) ברשימת השוטרים כאמור בסעיף קטן (א) שמו, הפרטים המתמייחים אליו כפי שהם רשומים באותה רשימת בוחרים, ומספר תעודת השוטר.
 (ג) השר, או מי שהוא הסמיך לכך בהתייעצות עם שר המשטרה, ימחק את השמות הכלולים ברשימת השוטרים כאמור בסעיף קטן (א) מרשימת הבוחרים שבהן הם רשומים.
 (ד) השר, או מי שהוא הסמיך לכך בהתייעצות עם שר המשטרה, יוציא לכל שוטר אשר שמו נכלל ברשימה האמורה בסעיף קטן (א) והוצא מרשימת בוחרים כאמור בסעיף קטן (ג) תעודת הצבעה-לשוטר שתכלול את מספר תעודת הזהות או פנקס הזיהוי שלו, את מספר תעודת השוטר שלו, ואת שם הרשות המקומית שבתחומה נמצא אזור הקלפי אשר מרשימת הבוחרים שלו נמחק שמו לפי סעיף קטן (ג); התעודה תימסר לשוטר שהיא גועדה לו, נגד קבלה בכתב, על-ידי מי שמינה לכך השר באחד המקומות שקבע לכך השר בהתייעצות עם שר המשטרה.
 (ה) שוטר שהוצאה לו תעודת-הצבעה-לשוטר רשאי להצביע בכל קלפי שבתחום אותה רשות מקומית, ובלבד שהופיע במדי שוטר והודה בתעודת הזהות או בפנקס זיהוי ובתעודת שוטר, ומשהצביע כאמור ימסור ליושב-ראש ועדת הקלפי את תעודת-ההצבעה-לשוטר; יושב-ראש ועדת הקלפי יחתום על התעודה ויצרף אותה לפרוטוקול ועדת הקלפי, והוועדה תטביע את החותמת המעידה שהצביע לרשות המקומית ותנקוב את תעודת הזהות או פנקס הזיהוי כאמור בסעיף 60."
5. **תיקון סעיף 86**
 בסעיף 86 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), אחרי "חבר ועדת קלפי" יבוא "מזכיר ועדת קלפי".

הסתתיגויות לחוק הג"ל

"(א) ועדת הבחירות רשאית, באישור השר, למנות מזכיר לוועדת קלפי."

לסעיף 4

י. גולדשמידט מציע:
 סעיף 4 - יימחק.

לסעיף 1
 שר-הפנים י. בורג וחברי-הכנסת י. גולדשמידט וא. עופר מציעים:

במקום שתי הגירסאות שבסעיף קטן (א) יבוא:

¹ ס"ח תשכ"ה, עמ' 248; תשכ"ו, עמ' 71; תשכ"ט, עמ' 36, עמ' 97, עמ' 197; תשל"ג, עמ' 22, עמ' 158.
² ס"ח תשכ"ט, עמ' 103.

יג. הצעת חוק הגנת השכר (תיקון מס' 10), תשל"ג-1973

כמולן את השכר שלגביו קיימת החבות; והוא בין שהשכר הולך ובין שלא הולך.
 (ב) פיצוי הלגת השכר לפי סעיף זה יהיה -
 (1) לגבי סכום שניכה המעביד משכר העו"בד - לפי סעיף 17;
 (2) לגבי סכום שהמעביד חייב במישרין לקו"פת גמל - ארבעה אחוזים לחודש, וחלק של חודש יראו כחודש מלא.
 (ג) סכום שמעביד חייב לקופת גמל כאמור בסעיף קטן (א) ושולם לקופת הגמל, יראו לעניין שמירת זכויות העובד בקופת הגמל כאילו שולם הסכום במועדו."

1. החלפת סעיף 19A

במקום סעיף 19A לחוק הגנת השכר, תשי"ח - 1958¹, יבוא:

"19A. חוב לקופת גמל כשכר מולן

(א) יראו כשכר מולן גם סכום שמעביד חייב לקופת גמל, בין שהסכום מגיע ממנו במישרין ובין בשל ניכוי משכר העובד, ובלבד שהסכום אשר ניכה המעביד לא שולם לקופת תוך 30 ימים מהיום שבו רואים כמולן את השכר שממנו נוכה, או שהסכום שהמעביד נתחייב לשלמו שלא בדרך ניכוי לא שולם תוך 30 ימים מהיום שבו היו רואים

יד. הצעת חוק שירות התעסוקה (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973

(ד) מי שקיבל תשלום בעד סידור זולתו בעבודה, תהא בכך ראייה לכאורה שהוא מנהל או מקיים לשכה פרטית."

1. הוספת סעיף 69A

אחרי סעיף 69 לחוק שירות התעסוקה, תשי"ט - 1959² (להלן - החוק העיקרי), יבוא:

"69A. תיווך שלא כדין

(א) בעל כלי רכב או שוכרו, שהסיע בו לעבודה, בין בעצמו ובין באמצעות אחר, שלושה עובדים לפחות שיש להם זיקת חובה ללשכת עבודה אך לא נשלחו מטעמה, תהא בכך ראייה לכאורה שהוא מנהל או מקיים לשכה פרטית.

(ב) המזמין הסעה בכלי רכב למטרה כאמור בסעיף קטן (א) ובנסיבות כאמור בו, תהא בכך ראייה לכאורה שהוא מנהל או מקיים לשכה פרטית, ולא תחול הוראת סעיף קטן (א) על בעל כלי הרכב או שוכרו.

(ג) הוראת סעיף קטן (א) לא תחול על הסעה בשירות אוטובוסים או מוניות ציבורי.

2. תיקון סעיף 77

בסעיף 77 לחוק העיקרי, במקום "מאתיים וחמישים" יבוא "אלף מאתיים וחמישים", ובסופו יבוא "וקנס של מאה לירות לכל יום שבו העביד עובד כאמור".

3. תיקון סעיף 79

בסעיף 79 לחוק העיקרי, במקום "חמש מאות" יבוא "אלפיים וחמש מאות", ובסופו יבוא "וקנס חמש מאות לירות על כל עובד שלגביו נעברה העבירה".

4. תיקון סעיף 80

בסעיף 80 לחוק העיקרי, במקום "מאתיים וחמישים" יבוא "אלף מאתיים וחמישים".

הסתתיגויות לחוק הג"ל

ת. טובי מציע:

בסעיף 69A, סעיף קטן (א) - יימחק.

לחלופין:

אחרי "מטעמה" יבוא "ושימש כמתווך להעסקת העובדים המוסעים".

לסעיף 1

מ. נסים מציע:

1. בסעיף 69A, בסעיף קטן (א), אחרי "לעבו" דה" יבוא "שלא בעסק שבבעלותו או בהנהלתו".

2. בסעיף קטן (ב), אחרי "הסעה" יבוא "לש" לווה עובדים לפחות".

מ. דרובלס מציע:

למחוק את הסעיף.

¹ ס"ח תשי"ח, עמ' 86; תשי"ט, עמ' 40; תש"ך, עמ' 99; תשכ"ד, עמ' 35; תשכ"ה, עמ' 14; תשכ"ה, עמ' 256; תשכ"ט, עמ' 53; עמ' 77; תשל"ל, עמ' 40; תשל"א, עמ' 176.

² ס"ח תשי"ט, עמ' 32; תשל"א, עמ' 80.

טו. הצעת חוק עבודת נשים (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973

"98א. דמי לידה לילודה בתנאים מיוחדים

(א) מבוטחת שהיא עובדת, שהאריכה את חופשת הלידה שלה לפי ברירה הניתנת לה בסעיף 6 (ב) לחוק עבודת נשים, תשי"ד-1954, ינהגו בה כך:

(1) אם היא זכאית לדמי לידה לפי סעיף 98 (א) (1) - תהיה זכאית לדמי לידה נוספים לתקופת ההארכה, אך לא ליותר מארבעה שבועות;

(2) אם היא זכאית לדמי לידה לפי סעיף 98 (א) (2) או 98 (ב) - תהיה זכאית לדמי לידה נוספים לתקופת ההארכה, אך לא ליותר מ- שבועיים;

(3) אם כתום שלושה שבועות מיום הלידה עדיין זכאית היא להמשך תשלום דמי לידה, יידחה תשלום יתרת דמי הלידה לפי סעיף 98 עד שהוולד יעזוב את בית-החולים.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) יחולו גם לגבי מבוטחת שהיא עובדת עצמאית, אם הוולד אשר ילדה חייב להישאר או לחזור לאישפוז בבית-החולים, תוך התקופה שבעדה משתלמים דמי לידה לפי סעיף 98, לתקופה העולה על שבועיים, ובלבד שניתנה הודעה למוסד על הבחירה בדרך ובמועד שנקבעו בתקנות."

1. תיקון סעיף 2

בחוק עבודת נשים, תשי"ד-1954¹ (להלן - החוק העיקרי), בסעיף 2(ג), אחרי פיסקה (7) יבוא: " (8) בשירותי תעופה וים; (9) בסוכנויות נסיעות או תיירות שבגמלי תעו- וים או בוועדות בין-לאומיות."

2. תיקון סעיף 6

בסעיף 6 (ב) לחוק העיקרי, בסופו יבוא: "אך עובדת שהוולד אשר ילדה חייב להישאר או לחזור לאישפוז בבית-החולים תוך תקופת חופשת הלידה לתקופה העולה על שבועיים, הברירה בידה לעשות אחת מאלה:

(1) להאריך את חופשת הלידה עד תום תקופת האישפוז, אך לא ליותר מארבעה שבועות;

(2) לפצל את חופשת הלידה כך ששלושה שבועות יהיו בתכופ אחרי יום הלידה והיתר אחרי היום שבו הוולד יעזוב את בית-החולים; לא יהיה תוקף לבחירה לפי סעיף קטן זה אלא אם העובדת הודיעה עליה בדרך, במועד ולמי שקבע עד העבודה בתקנות."

3. ביטול סעיף 17

סעיף 17 לחוק העיקרי - בטל.

4. תיקון חוק הביטוח הלאומי

בחוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), תשכ"ח-1968², אחרי סעיף 98 יבוא:

טו. הצעת חוק שירות עבודה בשעת חירום (תיקון), תשל"ג-1973

בצו לעניין זה. שר העבודה רשאי למנות ועדה ליעץ לו לעניין מפעלים חיוניים."

2. תיקון סעיף 3

בסעיף 3 לחוק העיקרי -

(1) בסעיף קטן (א) -

(א) ברישה, אחרי "תושב קבוע" יבוא " - למעט חייל, שוטר, וכן אשה הרה או לפני תום שנה אחת אחרי לידתה - ;

(ב) בפיסקה (1), במקום "מ-17" יבוא "מ-16";

(ג) בפיסקה (2), במקום "מ-18" יבוא "מ-16";

(2) סעיף קטן (ב) - בטל;

(3) בסעיף קטן (ד), בסופו יבוא "פטור כללי או מסוייג".

3. תיקון סעיף 51

בסעיף 51 לחוק העיקרי, בסופו יבוא "ובכלל זה תקנות בדבר התנדבות לשירות עבודה."

1. תיקון סעיף 1

בסעיף 1 לחוק שירות עבודה בשעת חירום, תשכ"ז-1967³ (להלן - החוק העיקרי) -

(1) במקום הגדרת "מפעל" יבוא:

"מפעל" - אחד מאלה:

(1) כל מפעל של תועלת ציבורית, כל עסק של תעשייה, מסחר, תחבורה או חקלאות וכל מוסד חינוך, בין שהוא קיים ובין שהוא עתיד לקום;

(2) עבודה מטעם המדינה או רשויותיה או רשות מקומית, לרבות עבודות ביצורים או בניית מקלטים;

(3) שירותים בין מטעם המדינה או רשו- יותיה או רשות מקומית ובין שלא מטעמן;"

(2) בהגדרת "מפעל חיוני" בסופו יבוא "וכן כל מפעל או חלק ממנו שאפשר להפעילו לצרכי קיום המשק ושפעולתו חיונית לקיום הספקה או שירו- תים הדרושים לציבור או ליצוא, ושר העבודה, בהתייעצות עם שר המסחר והתעשייה, אישר אותו

¹ ס"ח תשי"ד, עמ' 154; תשכ"ג, עמ' 133; תשכ"ד, עמ' 166; תשל"ב, עמ' 119.

² ס"ח תשכ"ח, עמ' 108; תשל"ב, עמ' 126.

³ ס"ח תשכ"ז, עמ' 86.

יז. הצעת חוק פיצויי פיטורים (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973

1. הוספת סעיף 111
 בחוק פיצויי פיטורים, תשכ"ג-1963, אחרי סעיף 111 יבוא:
- "111. פיצויים למתגייס למשטרה
 המתגייס למשטרת ישראל או לשירות בתי-הסוהר, ובסמוך לפני גיוסו היה עובד והתפטר מעבודתו על מנת להתגייס כאמור, יהיו הוא או שאיריו זכאים לפיצויי פיטורים אם נתקיימה בו אחת מאלה:
- (1) הוא שירת במשטרה או בשירות בתי-הסוהר שישה חודשים לפחות;
2. תחלה
 חוק זה יחול רק על מי שהתפטר מעבודתו אחרי תחילת חוק זה.

יח. הצעת חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973

1. תיקון סעיף 4
 בסעיף 4 לחוק שירות המדינה (גימלאות) (נוסח משולם), תשל"ג-1970² (להלן - החוק העיקרי), פיסקה (4) תסומן (5) ולפניה יבוא:
- "(4) הורה שאינו עומד ברשות עצמו ושכל פרנסתו עליו";
2. תיקון סעיף 12
 (א) בסעיף 12 לחוק העיקרי, במקום סעיף קטן (א) (3) יבוא:
- "(3) עלתה תקופת שירותו של העובד על 420 חודש, הרי אם חישבו זה נוח יותר לזכאי לגימלה מאשר החישוב לפי פיסקה (2), יחושב הממוצע המשוקלל לפי שיעור חלקיות המשרה ב-420 חודשי השירות הנוחים ביותר לו; אולם קיצבת פרישה המשתלמת לפי חישוב זה לא תעלה על שבעים אחוז מהמשכורת הקובעת המחושבת לפי ממוצע משוקלל זה, על אף האמור בסעיף 20(א)";
- (ב) סעיף זה לא יחול על מי שפרש מהשירות לפני תחילתו של חוק זה.
3. תיקון סעיף 27
 בסעיף 27 לחוק העיקרי -
- (1) בסעיף קטן (א), המלים "ובלבד שלא יעלה על משכורתו השנתית של הנפטר" - יימחקו;
- (2) סעיף קטן (ב) בטל וסעיף קטן (ג) יסומן (ב).
4. תיקון סעיף 28
 בסעיף 28 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), המספר "29" - יימחק.
5. ביטול סעיף 29
 סעיף 29 לחוק העיקרי - בטל.
6. תיקון סעיף 30
 בסעיף 30 לחוק העיקרי -
- (1) בסעיף קטן (א), במקום "28" או "29(ב)" יבוא "או";
- (2) בסעיף קטן (ב), הסיפה המתחילה במלים "או הפרש האמור בסעיף 29(ז)" - תימחק.
7. תיקון סעיף 32
 (א) בסעיף 32 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), במקום פיסקה (3) יבוא:
- "(3) קיצבה או תשלום כיוצא בה המשתלמים מאוצר המדינה לפי חוק אחר או לפי הסכם או הסדר כלשהו או מקרן פנסיה או מקרן תגמולים על פי התקשרות עם אוצר המדינה לצורך קיצבה או תשלום כאמור, למעט גימלה לפי חוקי השי-קום כמשמעותם בסעיף 34";
- (ב) סעיף זה אינו חל על קיצבה לפי החוק העיקרי של מי שלפני תחילתו של חוק זה היה זכאי לה ולקיצבה או לתשלום כיוצא בה המשתלמים מקרן פנסיה או מקרן תגמולים על פי התקשרות עם אוצר המדינה לצורך קיצבה או תשלום כאמור.
8. תיקון סעיף 39
 בסעיף 39 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ה), המספר "29(ה)" - יימחק.
9. תיקון סעיף 58
 בסעיף 58 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), המספר "29" - יימחק.
10. תיקון סעיף 63
 בסעיף 63 לחוק העיקרי, המספר "29" - יימחק.
11. תיקון סעיף 70
 בסעיף 70 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ב), אחרי פיסקה (3) יבוא:
- "(4) במקום סעיפים 86 עד 93 יחולו הסעיפים 252 עד 152 לחוק שירות הקבע בצבא הגנה

¹ ס"ח תשכ"ג, עמ' 136; תשכ"ד, עמ' 176; תשכ"ה, עמ' 215; תשל"ג, עמ' 222.
² ס"ח תשל"ג, עמ' 65, עמ' 120; תשל"א, עמ' 107; תשל"ג, עמ' 78, עמ' 80, עמ' 82, עמ' 200.

לגימלאות, כולן או מקצתן, מן המדינה לפי חוק זה או מן המעביד שלא לפי חוק זה, וכן מקצתן מזו ומקצתן מזה, הכל לפי תנאים שיראו לקבוע בהסכם, לרבות תשלום ותחולה למפרע.

(ב) לעניין סעיף קטן (א), דין הסכם כאמור עם קרן פנסיה או עם קרן תגמולים, שעובדי המעביד קשורים בה או המשרתת את עובדי המעביד - כדין הסכם עם המעביד.

(ג) בסעיף זה, "תקופת עבודה" - תקופת שירות בשירות המדינה או תקופת עבודה אצל מעביד אחר.

17. תיקון סעיף 87

בסעיף 87 לחוק העיקרי -

(1) בכותרת השוליים יימחקו המלים "עם איר-גון ציבורי";

(2) בסעיף קטן (א), במקום "סעיף 86" יבוא "סעיפים 85 או 86";

(3) בסעיף קטן (ב), במקום "אדם שפרש משירות המדינה ועבר לעבוד באירגון ציבורי" יבוא "אדם שפרש משירות המדינה בתפקיד שחוק זה חל עליו ועבר לעבוד אצל מעביד אחר, או בשירות המדינה בתפקיד שחוק זה אינו חל עליו".

18. החלפת סעיף 88

במקום סעיף 88 לחוק העיקרי יבוא:

"88. תנאי הסכם מיוחד

לא יתקשר שר האוצר בהסכם מיוחד לפי סעיפים 85 או 86 אלא בהסכמת העובד שההסכם חל עליו, והוא יקבע בתקנות את התנאים שבהם מותר להתקשר בהסכמים כאמור, ובלבד שלא יתנה על הסכמת העובד."

19. תיקון סעיף 89

בסעיף 89 לחוק העיקרי, במקום "סעיפים 85 (ב) או 86" יבוא "סעיפים 85 או 86".

20. תיקון סעיף 90

בסעיף 90 לחוק העיקרי, במקום "סעיפים 85 (ב) או 86" יבוא "סעיפים 85 או 86".

21. החלפת סעיפים 91 עד 93

במקום סעיפים 91 עד 93 לחוק העיקרי יבוא:

"91. הקניית זכויות לגימלה שלא על פי הסכם עבר אדם מעבודה אצל מעביד אחר לשירות המדינה ולא חל על העברתו זו הסכם לפי סעיף 86, יהא מותר, לעניין זכויותיו וזכויות שאיריו לפי חוק זה, כולן או מקצתן, להביא בחשבון את תקופת עבודתו של אותו אדם במקום עבודתו הקודם, כולה או מקצתה, הכל לפי תנאים וכללים שנקבעו בתקנות, לרבות תשלום ותחולה למפרע.

92. הסכם עם העובד המורש

עבר אדם משירות המדינה בתפקיד שחוק זה חל עליו לעבודה אצל מעביד אחר או לתפקיד בשירות המדינה שחוק זה אינו חל עליו, ולא חל על העברתו הסכם לפי סעיפים 85 או 86, רשאי

לישראל (גימלאות), תשי"ד-1954, בשניונים ותיאומים אלה:

(א) מקום שבסעיפים אלה מדובר בשירות הקבע ייקרא כאילו מדובר בו בשירות המדינה שחוק זה חל עליו;

(ב) מקום שבסעיפים אלה מדובר בגימלאות לפי אותו חוק ייקרא כאילו מדובר בו בגימלאות לפי חוק זה."

12. תיקון סעיף 76

בסעיף 76 לחוק העיקרי, במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב) המפקח הכללי של המשטרה לא יתן הח"טה כאמור בסעיף 15(2) אלא באישור שר המשטרה ואם פוטר השוטר לרגל עבירה, לרבות עבירה משמעתית, שעבר בתקופת שירותו, ובנסיבות העניין יש בעבירה משום קלון או משום פגיעה חמורה בחובותיו כשוטר."

13. תיקון סעיף 78

(א) בסעיף 78(ג) לחוק העיקרי, אחרי פסקה (4) יבוא:

"(5) תלויים כל עוד אינם עומדים ברשות עצמם זכאים לקיצבה של עשרה אחוזים מהמשכורת הקובעת של הנפטר לכל תלוי."

(ב) סעיף זה יחול גם על שאיריו של שוטר שנפטר לפני פירסום חוק זה ברשומות, והוא מיום פטירתו של השוטר, ועל שאיריו של סוהר שנפטר אחרי 1 בתמוז תשכ"א (20 ביוני 1961) - החל מיום פטירתו.

14. תיקון סעיף 82

בסעיף 82 לחוק העיקרי, הגדרת "אירגון ציבורי" - תימחק.

15. תיקון סעיף 85

בסעיף 85 לחוק העיקרי, סעיפים קטנים (ג) ו-(ד) בטלים, סעיף קטן (ה) יסומן (ג), ואחריו יבוא:

"(ד) מי שהיה בשירות המדינה בתפקיד שחוק זה חל עליו ועבר לשרת את המדינה כעובד בתפקיד שחוק זה אינו חל עליו, הרי אם שר האוצר התקשר עם קרן שהעובד קשור בה או המשרתת עובדים בתפקיד כאמור, בהסכם כללי או מיוחד לאותו עובד, שלפיו תקופת שירותו של העובד בשירות שחוק זה חל עליו, כולה או מקצתה, תבוא בחשבון לעניין זכויות לגימלאות או לתשלום לזמים כיוצאים באלה, כולן או מקצתן, מן המדינה לפי חוק זה או מן הקרן שלא לפי חוק זה, או מקצתן מזו ומקצתן מזו - יחולו הוראות ההסכם, לרבות תשלום ותחולה למפרע."

16. החלפת סעיף 86

במקום סעיף 86 לחוק העיקרי, יבוא:

"86. הסכם עם מעביד

(א) שר האוצר רשאי להתקשר עם מעביד בהסכם - כללי או מיוחד לאדם ששמו נקוב בהסכם - שלפיו תקופת עבודתו, כולה או מקצתה, של העובד משירות המדינה לעבודה אצל המעביד או להיפך, תבוא בחשבון לעניין זכויות

93. איסור גימלאות כפל

על אף האמור בסעיפים 85 עד 92 לא יהא אדם זכאי לגימלאה בקשר לתקופה אחת, גם מן המדינה לפי חוק זה וגם מן המעביד האחר או מן המדינה שלא לפי חוק זה, והברירה בידו."

שר האוצר להתקשר אתו בהסכם שלפני יושלמו לו או לשאייריו גימלאות בעד תקופת שירותו במדינה בתפקיד שחוק זה חל עליו, כולה או מקצתה, הכל לפי תנאים וכללים שנקבעו בתקנות, לרבות תשלומי העובד לאוצר המדינה ותחולה למפרע.

יט. הצעת חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום)
1973-ג, תשל"ג-9, תיקון מס' 9)

או יתומים הסמוכים על שולחנה ואין לה הכנסה מכל מקור שהוא חוץ מתגמולים לפי חוק זה, תשולם לה תוספת של 5% משיעור התגמול המשתלם לפי סעיפים קטנים (א), (ב) או (ג)."

4. תיקון סעיף 12
 בסעיף 12 לחוק העיקרי -
 (1) בסעיף קטן (א), במקום "שלא יעלה על ארבע לירות לחודש" יבוא "בשיעור של 15% מסכום התגמול לפי סעיף 10 (א)";
 (2) סעיף קטן (ב) - בטל.

5. תיקון סעיף 13
 בסעיף 13 לחוק העיקרי -
 (1) בפסקה (א), במקום "43%" יבוא "50%";
 (2) בפסקה (ב), במקום "12%" יבוא "16%".

6. תיקון סעיף 29
 בסעיף 29 לחוק העיקרי -
 (1) בכותרת השוליים, במקום "ליתום" יבוא "ילדו של נספה";
 (2) במקום "מי שהיה יתום של נספה" יבוא "ילדו של נספה, אף אם מלאו לו 21 שנה ביום מות הנספה".

7. ביטול סעיף 229
 סעיף 229 לחוק העיקרי - בטל.

8. תיקון סעיף 229
 האמור בסעיף 229 יסומן (א) ואחריו יבוא:
 " (ב) הורה שכול שאינו זכאי לתגמולים לפי חוק זה יהיה זכאי לקצובת הבראה ונופש בתנאים האמורים בסעיף קטן (א) במלאת לאם שכולה - 55 שנה, ולאב שכול - 60 שנה."

9. תיקון סעיף 33
 בסעיף 33 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (א), בפסקה (א1), במקום "27" יבוא "30".

1. תיקון סעיף 1
 בסעיף 1 לחוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום), תשי"ז-1950¹ (להלן - החוק העיקרי), בהגדרת "בן משפחה", בפסקה (ב), במקום "18", שלוש פעמים, יבוא "21".

2. תיקון סעיף 7
 בסעיף 7 לחוק העיקרי -
 (1) בסעיף קטן (א) -
 (1) במקום "35" יבוא "30";
 (2) בפסקה (1), במקום "63%" יבוא "76%";
 (3) בפסקה (2), במקום "46%" יבוא "53%";
 (4) בפסקה (3), במקום "30%" יבוא "35%";
 (2) בסעיף קטן (ב) -
 (1) במקום "35" יבוא "30";
 (2) במקום "55%" יבוא "76%";
 (3) אחרי סעיף קטן (ג) יבוא:
 (ד) היתה אלמנה זכאית לתגמול חודשי לפי סעיף קטן (ב) וחלפה התקופה שבה היתה זכאית לתגמול כאמור, ישולם לה תגמול לפי סעיף קטן (א) אם מלאו לה 30 שנה, כל זמן שלא נישאה."

3. תיקון סעיף 8
 בסעיף 8 לחוק העיקרי -
 (1) בסעיף קטן (ב), במקום "83%" יבוא "96%";
 (2) בסעיף קטן (ג) -
 (א) בפסקה (1), במקום "17%" יבוא "19%";
 (ב) במקום פסקה (2) יבוא:
 " (2) ליתום שלישי - 18% מהדרגה הקובעת;
 (3) לכל אחד מהיתומים הנוספים - 17% מהדרגה הקובעת";
 (3) אחרי סעיף קטן (ג) יבוא:
 " (ג) אלמנה של נספה שהניח אחריו יתום

¹ ס"ח תשי"ז, עמ' 162; תשי"ב, עמ' 287; תשי"ח, עמ' 172; תשכ"ג, עמ' 36; תשכ"ה, עמ' 295; תשכ"ז, עמ' 140; תשכ"ח, עמ' 254; תשל"א, עמ' 126; תשל"ג, עמ' 66.

10. תיקון סעיף 34

12. הוראת מעבר
סעיף (3)2 יחול מתחילתו של חוק זה גם על אלמנה שמלאו לה 30 שנה לפני תחילתו.

בסעיף 34 לחוק העיקרי, בסעיף קטן (ד), במקום "27" יבוא "30".

13. תחילה

תחילתו של חוק זה היא ביום כ"ח באדר ב' תשל"ג (1 באפריל 1973).

11. תיקון חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה
בסעיף 7 לחוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה, תש"ל-1970, אחרי "11" יבוא "12".

כ. הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8), תשל"ג-1973

1. תיקון סעיף 1

(2) סעיף קטן (ב) יסומן (ד) ולפניו יבוא:

"(ב) נכה הזכאי לתגמולים לפי סעיף קטן (א) ויש לו הכנסה מכל מקור שהוא חוץ מתגמולים לפי חוק זה, יגובה מתגמוליו חלק מהכנסתו העולה על מחצית הסכום שנקבע מהכנסתו כדי מחיה.

בסעיף 1 לחוק הנכים (תגמולים ושיקום), תשי"ט-1959 (נוסח משולב)² (להלן - החוק העיקרי), בהגדרת "השכר הקובע" -

(1) במקום "ח" יבוא "י";

(2) במקום "75%" יבוא "86%" ובמקום "68" יבוא "78%".

2. תיקון סעיף 5

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (א), נכה שדרגת נכותו אינה פחותה מ-50% ושאינו מסוגל להשתכר למחייתו, והוא זכאי לקיצבה או תשלום כיוצא בזה לפי חוק אחר או לפי הסכם או הסדר כל שהוא (להלן - הקיצבה), עולה על הסכום שנקבע כהכנסה כדי מחיה, ישולם לו התגמול לפי סעיף קטן (א) בניכוי סכום הקיצבה ובלבד שלא יפחת מהתגמול לפי סעיף 5.

בסעיף 5 לחוק העיקרי, בכותרת השוליים, במקום "50" יבוא "10".

3. תיקון סעיף 6

5. תיקון סעיף 20
בסעיף 20 לחוק העיקרי, במקום "שנים-עשר חודשים" יבוא "שלושים ושישה חודשים".

בסעיף 6 לחוק העיקרי בסעיף קטן (ג) -

(1) בפיסקה (1), במקום "40%" יבוא "50%";

(2) בפיסקה (2), במקום "60%" יבוא "70%";

(3) בפיסקה (3), במקום "80%" יבוא "90%".

4. תיקון סעיף 7

6. תחילה
(א) תחילתם של סעיפים 1, 3 ו-4 היא ביום כ"ח באדר ב' תשל"ג (1 באפריל 1973).
(ב) תחילתו של סעיף 5 היא ביום י"ז בניסן תשל"ב (1 באפריל 1972).

בסעיף 7 לחוק העיקרי -

(1) בסעיף קטן (א), במקום "תגמולים בשיעור

123% מסך" יבוא "תגמולים בשיעור סך" ובמקום "י" יבוא "יד";

כא. החלטה בדבר אישור הוראות המגדילות מכס או מטילות מכס

66), תשל"ג-1973,⁴ שכתוצאה מהן מוגדל מכס או מוטל מכס על סחורה שהיתה פטורה ממנו.

בהתאם לסעיף 2(א) לחוק מסי מכס ובלו (שינוי תעריף), תשי"ט-1949,³ מחליטה הכנסת לאשר אותן הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת מס'

כב. הצעת חוק חינוך ממלכתי (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973

1. תיקון סעיף 2

בסעיף 2 לחוק חינוך ממלכתי, תשי"ג-1953,⁵ במקום "חינוך החובה" יבוא "החינוך".

1 ס"ח תשל"ל, עמ' 126; תשל"ג, עמ' 79.
2 ס"ח תשי"ט, עמ' 276; תשכ"א, עמ' 156; תשכ"ה, עמ' 6; עמ' 292; תשכ"ז, עמ' 139; תשכ"ח, עמ' 168;
3 ס"ח 19, תשי"ט, עמ' 154; ס"ח 303, תש"ך, עמ' 18; תשל"א, עמ' 125; תשל"ב, עמ' 139.
4 ק"ת תשל"ג, שיעורי מק"ח 75, עמ' 700.
5 ס"ח תשי"ג, עמ' 137; תשכ"ט, עמ' 176.

כג. הצעת חוק זכות מטפחים, תשל"ג-1973

פרק ב': זכויות וכשרותן לרישום

פרק א': פרשנות ותחולה

3. זכות למטפח

(א) זכות מטפחים בזן שטופח בישראל ניהנת לרישום בספר הזכויות על שמו של מטפח זן על פי בקשתו.

(ב) אזרח ישראלי או תושב ישראל רשאי לבקש רישום זכות מטפחים בספר הזכויות גם לגבי זן שטופח מחוץ לישראל.

4. הבטחת זכות

זכות מטפחים בזן תקום לאדם כשנרשמה על שמו בספר הזכויות, ובכפוף להוראות חוק זה תהא קיימת כל עוד קיים הרישום.

5. ספר זכויות מטפחים

(א) לרישום זכויות מטפחים יתנהל ספר זכויות מטפחים (בחוק זה - ספר הזכויות), ובו יצויינו לעניין כל זן פרטים אלה:

(1) שם בעל הזכות ומענו;

(2) שם הזן;

(3) תיאור ופירוט תמציתי של תכונות היסוד של הזן;

(4) בזן מכלוא - שמות הורי הזן, אם הם-

ליטה המועצה על כך או לפי בקשת המטפח;

(5) התביעות כאמור בסעיף 20(א) (5) שנת-קבלו לצרכי הרישום;

(6) כל פרט אחר שנקבע.

(ב) הרשם רשאי לרשום בספר הזכויות פרטים נוספים שלדעתו הם ראויים לרישום.

(ג) ספר הזכויות יוחזק במקום שהורה עליו השר ויהיה פתוח לעיון הציבור.

(ד) השר רשאי לקבוע בתקנות את דרכי עריכתו וניהולו של ספר הזכויות.

6. כשרות לרישום

זן כשר לרישום זכות מטפחים בו בספר הזכויות הוא זן שנתקיימו בו כל אלה:

(1) הוא חדש;

(2) הוא אחיד במידה מספקת בתכונות היסוד שלו, כפי שצויינו בבקשה;

(3) תכונות היסוד שלו יציבות, ותיאורו ותכונותיו נשמרים אף לאחר שרובה, ואם הטיפוח מהווה מחזור שלם - תכונותיו נשמרות בסיומו של כל מחזור.

7. זן חדש מה

זן חדש הוא זן השונה בתכונות יסוד אחת לפחות מכל זן אחר שהיה זן ידוע בעת שהוגשה הבקשה לרישום זכות מטפחים בו; לעניין זה, "זן ידוע" - זן שבעת שהוגשה הבקשה כאמור או לפני כן נתקיימה בו אחת מאלה:

(1) חומר הריבוי שלו היה מנוצל, למעט

1. הגדרות

בחוק זה -

"בוהן" - אדם או מוסד שאישר אותו השר להיות בוהן ויועץ לעניין בקשות והתנגדויות המוגשות לפי הוראות חוק זה, כולן או מקצתן;

"בקשת חוק" - בקשה שהגיש מטפח או קודמו בזכות המטפחים להגנת הזכות במדינת האיגוד;

"האמנה" - אמנת פריס בדבר הגנת זני צמחים חדשים, 1961;

"זן" - קבוצת צמחים כשירה לריבוי אשר ניתן לראותה כיחידה עצמאית למטרות ריבוי או להרכיב אותה כל פעם מחדש במתכונת תכונותיה המוגדרות, לרבות צמח יחיד כשיר לריבוי, ולרבות סלקציה, שושרת וזן מכלוא של צמח עלאי הגתונים לטיפוח;

"זן רשום" - זן שנרשמה לגביו זכות מטפחים;

"חוק זה" - לרבות תקנות לפיו;

"מדינת האיגוד" - מדינת חוק שהרשם הודיע עליה ברשומות שהיא תברה באיגוד להגנת זני צמחים חדשים מכוח האמנה וכי השר רואה אותה כנוהגת הדידות לעניין הענקת הגנה למטפח זנים בישראל;

"מטפח" - מי שפיתח זן חדש כמשמעותו בסעיף 7, לרבות הבאים מכוונו לפי הדין או על פי העברה או הסכם;

"ניצול" לעניין זה -

(1) גידול, ריבוי, או שיווק;

(2) הפקת הנאה ממנו בדרך אחרת אם השר, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, קבע כן בתקנות;

"פיתוח", לעניין - פיתוח בעזרת ריכוז או הרחבה מלאכותית של שונות גנטית, בידוד של שונות גנטית ספוגטית על ידי הפריה עצמית, הכלאה, הכ"לאה חוזרת, בידוד וגטיפיבי או כל דרך אחרת כיצא כאלה;

"תכונות יסוד" - תכונה אחת או צירוף תכונות, הניתנות להבחנה ולתיאור והמייחדות זן מכלל הזנים מסוגו;

"השר" - שר החקלאות;

"ועדה לזכויות מטפחים" - ועדה שנתמנתה לפי סעיף 18.

2. תחולה

(א) הוראות חוק זה יחולו על הצמחים וסוגי הצמחים המפורטים בתוספת.

(ב) השר רשאי להוסיף על התוספת או להחליף אותה, ובלבד שלא ייגדע ממנה.

- (3) להמליץ בפני השר בדבר התקנת תקנות לעניין חוק זה;
- (4) למלא כל תפקיד אחר ולהשתמש בכל סמכות אחרת שקבע אותם השר לפי חוק זה.

12. תוקף פעולות

(א) מגיין חוקי בישיבות המועצה יהיה מחצית מספר חבריה, ודי בכך שמגיין זה נכח בשעת פתיחת הישיבה.

(ב) קיום המועצה, סמכויותיה ותוקף החלטותיה לא ייפגעו מחמת שנתפנתה מקומו של חבר המועצה, או מחמת ליקוי במינויו או בהמשך כהונתו.

13. דיון והצבעה

(א) הצבעה במועצה תהא חשאית, אולם על פי דרישת רוב חברי המועצה תהיה הצבעה בהרמת ידיים לגבי נושא הדרישה.

(ב) מי שהגיש בקשה למועצה רשאי להיות נוכח בעת הדיון במועצה בבקשתו; אולם המועצה רשאית להורות שלא יהיה נוכח בעת הדיון, כולו או חלקו, וזאת אף אם הוא חבר במועצה.

(ג) חבר המועצה שיש לו במישרין או בעקיפין, בעצמו או על-ידי קרובו, סוכנו או שותפו או על-ידי קרוביהם, כל חלק או טובת הגאה בכל עניין העומד לדיון במועצה, יודיע על כך ליושב-ראש בכתב או בעל פה מיד לאחר שנודע לו כי העניין עומד לדיון ולא ישתתף בהצבעה בכל שאלה בקשר אליו; נמסרה ההודעה בעל פה - תירשם בפרוטוקול של הישיבה הקרובה של המועצה.

(ד) לעניין סעיף קטן (ג), "קרוב" לאדם פלוני - כמשמעותו בחוק מס שבח מקרקעין, תשכ"ג-1963.²

14. הרשם ותפקידיו

(א) מבין עובדי משרד החקלאות ימנה השר רשם זכויות מטפחים (בחוק זה - הרשם).

(ב) ואלה תפקידיו הרשם:

- (1) לנהל את ספר הזכויות ולטפל בכל עניין הנוגע לרישומים בו;
- (2) להוציא תעודות ומסמכים אחרים לעניין רישומה של זכות מטפחים בספר הזכויות או מחיקתה ממנו;
- (3) למלא כל תפקיד אחר ולהשתמש בכל סמכות אחרת שקבע אותם השר לפי חוק זה.
- (ג) הרשם ימסור למועצה דין-וחשבון על פעולותיו במועדים שקבעה.
- (ד) הרשם ישתתף בישיבות המועצה שהיא הזימינה אותו אליהן והוא רשאי להשתתף בכל ישיבותיה.

15. הגשת בקשה

(א) בפרק זה, "בקשה" - כל בקשה או התנגדות לפי פרקים ד' או י'.

ניצול שהוא שיווק או שימוש מסחרי אחר מחוץ לישראל, במשך תקופה פחותה מארבע שנים;

(2) נעשה בקשר אליו - בישראל או מחוץ לישראל - פירסום שבו מודגמים דרך ייצורו או תכונותיו באופן שבעל מקצוע יכול לרבות אותו לפי הפרטים שנודעו לו בדרך זו.

8. מירסומים שאינם מוגעים רישום

על אף האמון בחוק זה לא תיפגע זכותו של מטבח לרישום זכות מטפחים על שמו מחמת זה בלבד שהזן נתפרסם בדרך מסירת פרטים עליו - בתקופת טיפוחו, לשם בדיקתו או ניסויו -

- (1) לקראת הגשת בקשה לרישום זכות מטפחים בו;
- (2) לקראת המלצה עליו לפי חוק הזרעים, תשט"ז-1956,¹ או על פיו.

9. כל הקודם זוכה

ביקשו כמה מטפחים רישום זכות מטפחים בזן אחד, תירשם הזכות על שמו של מי שביקש ראשון כדין רישומה.

פרק ג': המועצה, הרשם והוועדה לזכויות מטפחים

10. מינוי המועצה וועדותיה

(א) השר ימנה מועצת זכויות מטפחים (בחוק זה - המועצה) בת תשעה חברים, מהם שלושה נציגי הממשלה ושישה מבין אנשי מדע, מחקר, מגדלי זרעים ומטפחי זנים.

(ב) השר ימנה את יושב-ראש המועצה מבין חבריה.

(ג) השר, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאי להגדיל את מספר חברי המועצה עד שלושה עשר.

(ד) המועצה רשאית למנות ועדות, מבין חבריה או שלא מביניהם, שימליצו לפניה בעניינים או בסוגי עניינים שתקבע.

(ה) תקופת כהונתה של המועצה תהיה שלוש שנים מיום מינויה.

(ו) חבר המועצה שנפטר או התפטר או הופסקה כהונתו, ימנה השר במקומו אדם אשר יכהן עד תום תקופת כהונתה של המועצה.

(ז) המועצה תקבע את סדרי דיוניה ואת סדרי הדיונים בוועדות שמינתה, במידה שלא נקבעו בחוק זה.

11. תפקידי המועצה

ואלה תפקידי המועצה:

- (1) לדון בבקשות ולהחליט לגביהן;
- (2) להנחות את הרשם בכל עניין הנוגע לשימוש בסמכויותיו ולביצוע תפקידיו;

¹ ס"ח תשט"ז, עמ' 97.

² ס"ח תשכ"ג, עמ' 156.

- (3) תיאור הון ופרטים על הון המטופח, לרבות פירוט תכונותיו;
- (4) שם הון שיש בו כדי לזהותו;
- (5) תביעה או תביעות המפרטות את ייחודו של הון, באופן שכל תביעה תהא נובעת באורח סביר מהמתואר בפרטים לפי פסקה (3);
- (6) כל פרט אחר הנוגע לביצוע חוק זה כפי שנקבע.

(ב) היה המבקש אדם שבא מכוחו של המטופח, יודיע בבקשתו את היסוד לזכותו.

21. פרטים נוספים

- (א) לצורך בדיקת בקשה לפי סעיף 20 רשאי הרשם לדרוש מהמבקש כל חומר או פרטים נוספים הנוגעים לנושא הבקשה.
- (ב) לא המציא המבקש את החומר והפרטים שדרש הרשם, בתנאיט, בדרך ובמועד שנקבעו, רשאי הרשם להחליט שלא להעביר את הבקשה לדיון במועצה.

22. מירסום בקשה

- (א) הוגשה בקשה לרישום זכות מטפחים והחליט הרשם להעבירה למועצה, יפרסם הרשם, ברשומות, בעתון יומי ובכתב עת מקצועי בשטח החקלאות, תוך 30 יום מיום מתן החלטתו, הודעה שבה יפרט את אלה:
  - (1) שם המבקש;
  - (2) השם שמציע המבקש לון שלגביו הוגשה הבקשה;
  - (3) תיאור הון ופירוט תכונותיו.

(ב) בכפוף להוראות חוק זה רשאי הרשם לכלול בהודעה כל פרט אחר שלדעתו ראוי להיכלל בה.

23. התנגדות לרישום

- (א) פורסמה הודעה לפי סעיף 22, רשאי כל אדם, תוך 30 יום מיום פירסום ההודעה ברשומות, להגיש התנגדות מנומקת בכתב לרישום הזכות.
- (ב) ואלה נימוקי התנגדות לפי סעיף זה:
  - (1) זכותו של המתנגד להירשם כבעל זכות המטפחים בזן הגדון עדיפה על זכותו של המ-בקש;
  - (2) הון אינו חדש.

(ג) התנגדות שאינה מתבססת על נימוק מהני-מוקים המנויים בסעיף קטן (ב) - ידחה אותה הרשם על הסף, על אף האמור בסעיף 15.

24. הרישום

ראתה המועצה כי נוסה זן ונבדק, כי נתקיימו בזן התכונות המפורטות בסעיף 6, כי נבדקו כל חומר או ספרות מקצועית הנוגעים לון שהומצאו למועצה כדין, וכי אין לקבל כל התנגדות שהוגשה, תורה המועצה לרשם לרשום בספר הזכויות זכות מטפחים בזן על שם המבקש, ומשרשם הרשם את הזכות יפרסם על כך הודעה ברשומות, הכל בכפוף לאמור בסעיף 25.

25. הפניה לבית-המשפט

(א) טען המתנגד, לפי סעיף 23 (ב) (1), כי זכותו עדיפה על זכותו של מבקש הרישום, תפסיק המועצה את הדיון ותפנה את המתנגד לבית-המשפט; עשתה

(ב) כל בקשה תוגש לרשם.

(ג) ראה הרשם כי הבקשה כוללת את הפרטים שהיא חייבת לכלול לפי חוק זה, יעבירה למועצה לדיון ולהחלטה.

(ד) ראה הרשם כי בקשה אינה כוללת את הפרטים שהיא חייבת לכלול לפי חוק זה, יודיע למגיש הבקשה על הליקויים שבה; לא תיקן מגיש הבקשה, תוך זמן שנקבע, את הליקויים שהודיע לו הרשם עליהם - ידחה הרשם את הבקשה.

16. בדיקת בקשה

- (א) לצורך בדיקת בקשה תנקוט המועצה באמ-צעים הנראים לה, ובכלל אלה רשאית היא -
  - (1) להזמין בוחנים או מומחים אחרים לחוות את דעתם בשאלות מקצועיות;
  - (2) לבצע, בין בעצמה ובין על-ידי בוחנים לפי בקשתה, עבודות מחקר, ניסוי או בדיקה הדרושים לשם קבלת החלטה; המבקש רשאי לעקוב אחר ביצוע ניסויים בשדה, בזמן, באופן ובתנאים שנקבעו;
  - (3) להעביר את פרטי הבקשה למוסד בין-לאומי לשם חיפוש חומר המאפשר בדיקה.

(ב) מגיש בקשה חייב בתשלום ההוצאות הכרו-כות בבדיקת בקשתו לפי סעיף זה, כפי שיחליט הרשם, ורשאי הרשם לחייבו בתשלום מקדמות על חשבון הו-צאות כאמור.

17. שמיעה

לפני קבלת החלטה לגבי בקשה, תאפשר המועצה למגיש הבקשה להעיד בפניה.

18. ועדה לזכויות מטפחים

- (א) שר המשפטים ימנה ועדה לזכויות מטפחים; הוועדה תהיה של שלושה והם שופט בית-משפט מחוזי שיהיה יושב-ראש הוועדה, הרשם, ובעל הכשרה מקצועית בשטח טיפוח זני צמחים שיתמנה על פי הצעת שר החקלאות.
- (ב) שר המשפטים רשאי להתקין תקנות בדבר סדרי דין ואגרות בהליכים לפני הוועדה לזכויות מטפ-חים, ככל שלא נקבעו בחוק זה.

19. סודיות

לא יגלה אדם כל דבר שהגיע לידעתו בהליכים לפי חוק זה אלא לצורך ביצועו; הטוען כי דבר הגיע לידעתו שלא בהליכים לפי חוק זה - עליו הראיה.

פרק ד' : הליכי רישום

20. בקשה לרישום זכות מטפחים

בקשה לרישום זכות מטפחים בספר הזכויות תוגש בדרך ובתנאים שנקבעו בתקנות ותכלול את אלה:

- (1) שם המבקש;
- (2) מען למסירת מסמכים בישראל, ואם המ-בקש אינו חושב ישראל - שם נציגו שהוא תושב ישראל המוסמך לייצגו בכל עניין הנוגע לבקשה;

29. ביטול זכות מטפחים

(א) המועצה, ביזמתה או על פי בקשת אדם שיש לו עניין בזן רשום, תבטל את זכות המטפחים בזן אם ראתה אחת מאלה:

(1) הזן שוב אינו לפי הדרישות המנויות בסעיף 6;

(2) המטפח לא המציא למועצה, לפי דרישתה ותוך התקופה שקבעה לכך ושלא היתה קצרה מעונת גידול אחת, חומר ריבוי מהזן, ובזן מכלוא - חומר ריבוי של הודין, השווה בתכונות היסוד שלו לתכונות הזן כפי שפורטו בספר הזכויות, בכמות שקבעה, וכן מסמכים ומידע. הכל כפי שדרוש לבדיקה חוזרת של הזן;

(3) המטפח לא הרשה בדיקת האמצעים שנקט בהם לשימור הזן;

(4) בית-משפט פסק כי זכותו של אחר להי-רשם כבעל הזכות עדיפה על זכותו של הבעל הרשום; תחילתה של זכות עדיפה כאמור והליכי רישומה יהיו כפי שייקבע בתקנות.

(ב) הודעה כי המועצה עתידה לדון ביזמה שנג-טה לבטל זכות מטפחים או בבקשה שהוגשה לכך כאמור תימסר לבעל הזכות ותפורסם ברשומות.

(ג) המועצה לא תחליט על ביטול זכות מטפחים בטרם נתנה לבעל הזכות ולמבקש הביטול להשי-מיע בפניה את טענותיהם.

(ד) בקשת ביטול שהוגשה לאחר תום עשרים וארבעה חודשים מיום רישום הזכות בספר הזכויות, לא תדון בה המועצה, ובלבד שבחישוב תקופה זו לא יבוא במניין הזמן שבו היו תלויים ועומדים הליכים בבית-משפט לפי סעיף קטן (א) (4) שניתנה עליהם למועצה הודעה עם פתיחתם.

(ה) בקשת ביטול שהוגשה בזמן שתלוי ועומד בבית-משפט הליך בשל הפרת זכות המטפחים או הליך לביטולה, לא תדון בה המועצה אלא ברשות בית-המשפט.

(ו) נפתחו הליכים בבית-משפט בשל הפרת זכות מטפחים לאחר שהוגשה למועצה בקשה לביטולה, תו-סיף המועצה לדון בבקשה אם לא הורה בית-המשפט הוראה אחרת לעניין זה.

(ז) לעניין סעיף זה יהיו למועצה כל הסמ-כויות האמורות בסעיף 16, אפילו פעלה ביזמתה היא בלבד.

30. תקף ביטול ורישומם

(א) החלטה על ביטול זכות מטפחים תיכנס לתקפה בתום חמישה-עשר יום לאחר התקופה להגשת עירעור עליה לפי סעיף 87; אך אם הוגש עליה עירעור רשאי בית המשפט לעכב את כניסתה לתוקף או להת-נות את הכניסה לתוקף או את העיכוב בתנאים שיראה.

(ב) בוטלה זכות מטפחים סופית, ירשום הרשם את דבר הביטול בספר הזכויות ורואים את הזכות כאילו לא היתה.

(ג) הודעה על ביטול זכות מטפחים לפי סעיף זה תפורסם ברשומות.

כן, והגיש המתנגד לבית-המשפט את תובענתו תוך המועד שקבעה לו המועצה, לא תחליט המועצה סופית בבקשת הרישום שלפניה אלא לאחר שנסתיימו ההליכים בתובענה האמורה ובהתאם למה שנפסק בה.

(ב) אם מצאה המועצה יסוד סביר להניח כי בקשה שהוגשה לה נגועה בתרמית, תודיע המועצה על נימוקיה לכך ליועץ המשפטי לממשלה ותפסיק לדון בבקשה; היועץ המשפטי לממשלה, לאור החומר שהמועצה הביאה לפניו ולאור כל חומר אחר שימצא לנכון לאסוף, יעשה אחת מאלה:

(1) יגיש תובענה לבית-המשפט למתן פסק דין הצהרתי שהבקשה נגועה בתרמית, והמוע-צה תחליט בבקשה רק לאחר שנסתיימו ההלי-כים בתובענה האמורה ובהתאם למה שנפסק בה;

(2) יודיע למועצה כי לדעתו אין בחומר הא-מור ראיות מספיקות להוכיח תרמית; הודעה זו תחייב את המועצה והיא תמשיך לדון בבקשה.

(ג) האמור בסעיף זה יחול רק במקרה שהמועצה ראתה כי הזן כשר לכאורה לרישום בספר הזכויות.

26. בקשה לתיקון ספר הזכויות

(א) בעל זכות מטפחים בזן פלוני רשאי לבקש תיקון כל פירוט או תיאור של הזן בספר הזכויות אם הדבר דרוש לשם הבהרה של תביעות בעל הזכות או לשם סילוק שגיאה, שאינה טעות סופר בלבד, שנפלה ברישום בספר הזכויות, ובלבד שלא יהא בכך כדי להרחיב את היקף התביעות שבבקשה לפי סעיף 20 או כדי להוסיף לאמור בה דברים שלא נזכרו בה בעיקרם מלכתחילה.

(ב) תוך שלושים יום מיום הגשת הבקשה לפי סעיף קטן (א) יפרסם הרשם ברשומות את תמציתה ויעבידה לדיון במועצה.

(ג) הוגשה בקשה לתיקון לפי סעיף זה בזמן שתלוי ועומד בבית-משפט הליך בשל הפרת זכות המטפחים או בשל ביטולה, לא תדון בה המועצה אלא ברשות בית-המשפט.

(ד) ניתנה הרשות, תחליט המועצה בבקשה לא-חר שנתנה לכל בעלי הדיון באותו הליך הודמנות להביא טענותיהם בפניה.

(ה) נפתחו הליכים בבית-משפט בשל הפרת זכות מטפחים, לאחר שהוגשה בקשה לתיקון הפירוט לפי סעיף זה, יוסיפו לדון באותה בקשה אם לא הורה בית-המשפט הוראה אחרת לעניין זה.

27. התנגדות לרישום תיקון

כל אדם רשאי להגיש התנגדות לבקשה לפי סעיף 26, תוך שלושים יום מיום הפירסום ברשומות. על יסוד הנימוק שאין התיקון משיג את המטרה שלשמה נבקש.

28. החלטה בדבר תיקון בספר הזכויות

החליטה המועצה בבקשה לפי סעיף 26, ירשום הרשם את ההחלטה בספר הזכויות ויודיע על כך למבקש, ואם אין ההחלטה סירוב תפורסם הודעה עליה ברשומות.

פרק ה': שמות זנים רשומים

בשעת השימוש בשם היתה זכות המטפחים עדיין רשומה או לא.

(ד) לפי בקשה בכתב שהוגשה לו רשאי הרשם להמליץ לפני מי שהשר מינה לכך להרשות למבקש להשתמש, במקום בשם הזן, בסימון סמוי, בתנאים שנקבעו בהרשאה; בכל מקרה יעביד הרשם את הבקשה לממונה והחלטת הממונה תהא סופית.

35. ייחודו של שם של זן

משנרשם שמו של זן לא יחא ניתן לשינוי אלא בהליכים לפי סעיף 33.

פרק ו': הגנה על זכות מטפחים

36. היקף זכות מטפחים

(א) בכפוף להוראות פרק זה ופרק ז' זכאי בעל זכות מטפחים למנוע כל אדם זולתו מלנצל ללא רשותו או שלא כדין את הזן שלגביו נרשמה הזכות; לניצול כאמור ייקרא הפרה.

(ב) זכות מטפחים תהא בת תוקף כלפי המדינה, אולם יחול החוק לתיקון סדרי הדין האזרחי (המדינה כבעל דין), תשי"ח-1958.²

37. שימוש מותר בזן רשום

על אף האמור בסעיף 36 רשאי אדם, ללא הסכמת בעל זכות המטפחים -

(1) לנצל חומר ריבוי של זן רשום לשם ניסויים בלבד לקראת פיתוח זן חדש; אולם לא ינצל אדם - ללא רשות מאת בעל זכות המטפחים - את חומר הריבוי של הזן הרשום ניצול חוזר לייצור מסחרי של זן אחר;

(2) להשתמש בזן רשום לצרכי מחקר, מדע או בדיקות מעבדתיות בלבד.

38. תקופת זכות מטפחים

(א) בכפוף להוראות סעיפים 2 ו-4 -

(1) תקופת זכות מטפחים היא חמש-עשרה שנה מיום שנרשמה;

(2) תקופת זכות מטפחים בזני גפנים, עצי פרי, עצי יער וכל צמח רבי-שנתי אחר היא שמונה-עשרה שנה מיום שנרשמה.

(ב) השר רשאי לקבוע לגבי צמח פלוני או לגבי סוג פלוני של צמחים תקופה ארוכה מתקופה שנקבעה בסעיף זה.

39. משקלו של הרישום

על אף רישום זכות מטפחים בזן ופירוט תכונותיו בספר הזכויות מותר להוכיח כי אין חידוש בזן, או כי הפירוט אינו מתאים להכונות הזן למעשה.

40. רישון מרמצבטי לשם כפייה

(א) ראתה המועצה שהדבר דרוש כדי שיהיו בידי הציבור אמצעי ריפוי בכמות סבירה ובמחירים סבירים,

31. מגבלות לרישום שמות זנים

(א) לא יירשם שם זן בספר הזכויות אם עדיין רשום לגבי גידולים חקלאיים מאותו מין שם או הגדר זהה או דומה לפי פקודת סימני מסחר (נוסח חדש), תשל"ב-1972¹, ולא יירשם שם לפי הפקודה האמורה לגבי גידולים כאמור אם בזמן מן הזמנים נרשם שם זן זהה או דומה בספר הזכויות.

(ב) לא יירשם שם זן לפי חוק זה אם נתקיימה בו אחת מאלה:

(1) הוא זהה עם שם של זן רשום אחר מאותו מין או דומה לשם של זן כאמור עד כדי להטעות;

(2) הוא זהה עם שם של זן אחר מאותו מין שנזכר בחיקוק שבתחום סמכותו של השר;

(3) הוא זהה עם שם המקובל על הציבור כשמו של זן אחר מאותו מין אף אם הזן האחר לא נזכר בחיקוק כאמור;

(4) הוא זהה עם שם של זן אחר מאותו מין שנרשם במדינת האיגוד או דומה לשם של זן כאמור עד כדי להטעות;

(5) יש בו כדי לפגוע בסדר הציבורי או במוסר;

(6) יש בו כדי להטעות את הציבור ביחס לזן או לתכונותיו או להבחנתו מזנים אחרים מאותו מין;

(7) הוא אינו תואם את הכללים הבין-לאומיים המקובלים לעניין שמות זנים.

32. אישור שם הזן

נוכח הרשם כי אין מגיעה לפי סעיף 31 לרישום שם הזן שהציע המבקש בבקשתו לרישום זכות מטפחים, יאשר הרשם את השם המוצע והוא ייכלל בהודעה לפי סעיף 24; היתה מגיעה כאמור, יתבקש המבקש להציע, תוך זמן שקבע הרשם, שם אחר; לא הציע המבקש שם לזן תוך התקופה האמורה, יקבע הרשם את שם הזן.

33. השגה על קביעת שם הזן

הרואה את עצמו נפגע בהחלטה בדבר קביעת שם זן רשאי, לפני תום שנה מיום פירסום ההודעה לפי סעיף 24, להגיש לרשם השגה מנומקת בכתב; הרשם יחליט בדבר ויודיע על החלטתו למשיג בכתב.

34. הגנה על שם הזן

(א) משניתן שם לזן חייבים להשתמש לגבי אותו זן באותו שם, בין אם צורך סימון מסחרי לשם הזן ובין אם לאו.

(ב) שם זן שנרשם, לא ישתמש בו, או בשם דומה לו עד כדי להטעות, לשום זן אלא לזן אשר לו תכונות זהות לתכונות אותו זן.

(ג) לעניין הוראות סעיף זה, אין נפקא מינה אם

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 26, עמ' 511.

² ס"ח תשי"ח, עמ' 118.

ראל, ואם נדרש לאותה בקשה דין קדימה לפי פרק י' - התאריך שבו הוגשה הבקשה שלגביה נדרש דין הקדימה. (ג) הזכות לניצול זן לפי סעיף זה אינה ניתנת להעברה, לתסיבה או להורשה אלא יחד עם העסק שבו השתמשו באותו זן.

פרק ז': זן שטופח בשירות

45. הודעה על טיפוח זן

עובד חייב להודיע למעבידו בכתב -

- (1) על כל זן שטיפח בתקופת שירותו או עקב שירותו, סמוך ככל האפשר לאחר שסיים את טיפוח הזן ולפני הגשת בקשה לפי סעיף 20;
- (2) על הגשת כל בקשה שלו לפי סעיף 20.

46. זן שטופח עקב שירות

(א) עובד שטיפח זן עקב שירותו, תקום הזכות לרישום זכות מטפחים בזן האמור לקניין המעביד, וזולת אם היה ביניהם הסכם אחר לעניין זה או אם ייתר המעביד בכתב על הזכות האמורה תוך שישה חודשים מיום שנמסרה לו הודעת העובד לפי סעיף 45. (ב) הודיע העובד בהודעתו לפי סעיף 45 כי בהעדר תשובה נוגדת בכתב של המעביד, תוך שישה חודשים מיום מתן הודעת העובד, תקום זכות המטפח חים לקניין העובד, ולא נתן המעביד תשובה נוגדת כאמור, לא תקום הזכות לקניין המעביד.

47. סיכסוך בקשר לטיפוח זן

התעורר סיכסוך אם זן שנמסרה עליו הודעה לפי סעיף 45 טופח עקב שירותו, רשאים העובד או המעביד, לאחר שלושה חודשים מיום מסירת ההודעה, לפנות לרשם שיכריע בשאלה.

48. חוקת טיפוח בשירות

עובד שטיפח זן בתקופת שירותו, חוקה שטיפח אותו עקב שירותו כל עוד לא הוכח ההיפך.

49. קביעת הוועדה לזכויות מטפחים

(א) באין הסכם בין עובד למעבידו בדבר התמורה שהעובד זכאי לה בעד זן שטיפח עקב שירותו תקבע הוועדה לזכויות מטפחים אם זכאי הוא לתמורה, באיזה שיעור ובאלו תנאים.

(ב) הוועדה לזכויות מטפחים תהא מוסמכת לחזור ולדון בהכרעה לפי סעיף קטן (א) אם לדעתה נשתנו הנסיבות שהיו קיימות בעת מתן ההכרעה והיא נתבקשה לעשות כן; אולם רשאית הוועדה לחייב את המבקש בהוצאות אם לדעתה לא היה מקום לבקשה. (ג) הוועדה לזכויות מטפחים תתחשב בין היתר -

- (1) בתפקיד שבו הועסק העובד;
- (2) בטיב הקשר בין טיפוח הזן לעבודת העוֹבֵד;
- (3) ביומיו של העובד בטיפוח הזן;
- (4) באפשרויות הניצול של הזן וניצולו למעֵ-שה;
- (5) בהוצאות סבירות בנסיבות העניין שהוציא העובד להגשת הגנה על הזן בישראל.

רשאית היא - בהתייעצות עם הוועדה לזכויות מטפחים - להרשות, ללא הסכמת בעל זכות המטפחים, ניצול הזן הרשום לשם ייצור תרופה בלבד.

(ב) רשיון לפי סעיף זה יינתן רק למי שבירד היכוֹ-לת והידע לנצל את הזן הרשום בתנאים שקבעה המוֹ-רעה.

41. רשיון הקלאי לשם כפייה או ביטול זכות

(א) ראתה המועצה כי בעל זכות מטפחים לא ניצל את הזן הרשום או שניצלו בנסיבות ובתנאים שאינם לטובת הציבור, רשאית היא, בהתייעצות עם הוועדה לזכויות מטפחים, להרשות ניצול הזן האמור בתנאים שקבעה וללא הסמכת בעל הזכות.

(ב) המועצה רשאית לבטל את זכות המטפחים בזן אם דרשה מבעל הזכות להמציא ולספק חומר ריבוי מהזן, ובזן מכלול - חומר על הוריו, ובעל הזכות לא הוכיח שעשה כן; המועצה רשאית, בדרישה כאמור, לקבוע למי יש להמציא ולספק את חומר הריבוי, את התנאים להמציאתו ולהספקתו, לרבות כמותו, ואת התקופה שבה יש להמציאו ולספקו ובלבד שלא תהא קצרה מעונת גידול אחת; המועצה רשאית להאריך את התקופה שקבעה כאמור.

(ג) המועצה לא תפעיל סמכותה לפי סעיף זה תוך שנתיים מהיום שבו נרשמה זכות המטפחים אלא אם לדעתה היו סיבות מיוחדות לכך.

42. הוראות משלימות

רשיון לפי סעיף 40 או סעיף 41 -

(1) יינתן לפי בקשת הכשיר לקבלתו ולאחר שניתנה לבעל הזכות הזדמנות לטעון טענותיו בעניין;

(2) יפורטו בו תקופתו ותנאיו, לרבות תשלום לבעל הזכות;

(3) הוא ותנאיו יהיו להסכם בין בעל הזכות ובין בעל הרשיון, בנוסף על כל הסכם שביניהם או בלעדיו;

(4) המועצה רשאית לבטלו אם ראתה כי הפֹ-רת תנאי מתנאיו מצדיקה את הדבר.

43. העברת זכות מטפחים

זכות מטפחים והזכות לבקש רישומה ניתנות להעֵ-ברה בכתב ועוברות מכוח דין, אולם עבירת זכות מטפחים חים שלא 'מכוח דין אין לה תוקף כלפי שום אדם וזולת המעביד והגעבר אלא אם נרשמה בספר הזכויות.

44. רשות לניצול עקב שימוש קודם בתום לב

(א) אדם שהוכיח להנחת דעתו של הרשם, כי במשך שלוש השנים לפחות שלפני התאריך הקובע הוא היה מנצל בתום לב בישראל את הזן שאליו מתייחסת בקשה לרישום זכות מטפחים, יהא רשאי לנצל את הזן בעצמו ובמהלך עיסוקו בלבד. אישר הרשם כי הובאה בפניו הוכחה כאמור, תקבע הוועדה לזכויות מטפחים על פי בקשת בעל זכות המטפחים את התמורה שאותו אדם ישלם בעד ניצול הזן; החלטת הוועדה ניתנת להוצאה לפועל כפסק דין סופי של בית-משפט.

(ב) לעניין סעיף זה, "התאריך הקובע" - התאֹ-ריך שבו הוגשה הבקשה לרישום זכות מטפחים בישֵ-

(ד) דיוני הוועדה לזכויות מטפחים לפי סעיף זה יתקיימו בבלתיים סגורות אם לא הורתה הוועדה אחרת.
(ה) החלטות הוועדה לפי סעיף זה ניתנות להו- צאה לפועל כפסק דין סופי של בית-משפט.

50. חובות עובד המדינה

(א) עובד המדינה, או עובד במפעל או מוסד של המדינה שהשד קבע אותם, או אדם אחר המקבל תשלום בעד שירות מאחד הגופים האלה, שטיפח זן בתקופת שירותו או עקב שירותו, יודיע על כך לממונה עליו, וכן לנציב שירות המדינה או לעובד ציבורי אחד כפי שנקבע.

(ב) הודעה לפי סעיף זה תימסר סמוך ככל האפשר לאחר טיפוח הזן, אך לא יאוחר מן המועד שהעובד עומד להגיש בו בקשה לפי סעיף 20 לגבי הזן, ובדרך שנקבעה בהתייעצות עם שר האוצר.

(ג) החייב במתן הודעה לפי סעיף זה לא יגיש מחוץ לישראל בקשה לרישום זכות מטפחים או בקשת הגנה אחרת על הזן שטיפח, אלא באחת מאלה;

- (1) קיבל על כך מראש היתר מידי נציב שי- רות המדינה או מידי עובד ציבורי אחר שנקבע;
- (2) תוך שישה חודשים מיום שהודיע על טי- פוח הזן לפי סעיף זה לא נקבע כי זכויותיו בזן, כולן או מקצתן, היו לפי סעיף 46 או על פי הסכם לקניין המדינה או המפעל או המוסד של המדינה שבו עבד.

51. חובת הודעה נמשכת

חובת הודעה לפי פרק זה תעמוד בתקפה עד לקיומה, אפילו עבר המועד שנקבע לכך.

52. חובת גילוי פרטים

מי שמסר הודעה לפי פרק זה וכן מי שהיה חייב במתן הודעה כאמור חייב לגלות למעביד בכל עת את כל פרטי הזן שטיפח וכל פרט נוסף שיש לו חשיבות לעניין סעיפים 46 ו-53.

53. חובת סיוע למעביד

מי שטיפח בשירות זן אשר הזכות לרישום זכות מטפחים בו, כולה או מקצתה, עברה למעבידו לפי סעיף 46 או על פי הסכם, חייב לעשות את כל המדרש ממנו מאת המעביד לשם קבלת הגנה על הזן, בכל מקום שהוא, לטובת המעביד, ולחתום על כל מסמך הדרוש לכך; לא עשה כן, רשאי הרשם להתיר למע- ביד לעשות כן, לאחר שנתן לעובד הזדמנות להשמיע את טענותיו.

54. חובת סודיות

כל עוד לא הוגשה בקשה לרישום זכות מטפחים בזן שטיפח עקב שירות, לא יגלו העובד, המעביד וכל אדם אחר שהדבר נמסר לו בסוד, פרטים על הזן.

פרק ח': ציון שם המטפח למעשה

55. הגדרה

בפרק זה, "מי שטיפח זן" - מי שפיתח זן חדש כמשמעותו בסעיף 7, למעט הבאים מכוחו לפי דין או על פי העברה או הסכם.

56. ציון שם המטפח

מי שטיפח זן והוגשה בקשה לרישום זכות מטפ- חים בו, הוא או שאידי רשאים לדרוש כי יצויין שמו בספר הזכויות והרשם ייעתר לדרישה בכפוף לאמור בסעיפים 57 ו-58, ובלבד שהדרישה הוגשה בזמן ובדרך שנקבעו. על אף האמור בסעיפים 98 עד 100, משצויין בספר הזכויות שם של מי שטיפח זן, לא יימחק השם אלא בהחלטת בית-המשפט.

57. שמיעת המטפח ובעל הזכות

הוגשה דרישה לפי סעיף 56 שעה שאין הדורש זכאי לבקש רישום זכות המטפחים על שמו, יתן הרשם הודעה על כך לבעל זכות המטפחים או לבעל הזכות לבקש רישום כאמור, ואם היו אותה שעה תלויים ועומדים הליכי התנגדות לפי סעיף 23 - לכל אדם שהוא צד לאותם הליכים; הרשם יהלית לאחר ששמע את טענותיהם של הנוגעים בדבר, אם ביקשו זאת תוך המועד שנקבע.

58. אי-הזדקקות לדרישה

הרשם לא ידקק לדרישה לפי סעיף 56 אם הוא סבור שמן הדין לדון בה כבבקשה שעילתה כאמור בסעיף 23 (ב) (1) או בסעיף 29 (א) (4).

59. אינו ויתור על השם

תניה שלפיה מי שטיפח זן מוותר על הזכות לדרוש ציון שמו - אין לה תוקף.

60. ציון שם אינו מקנה זכויות

מי שצויין כמי שטיפח זן, לא יהא זכאי בשל כך בלבד לזכות כל שהיא בזן ובזכות המטפחים בו.

פרק ט': הפרת זכות מטפחים

61. תביעות הפרה

בעל זכות מטפחים או שלוחיו - הם בלבד זכאים להגיש תביעה על הפרה.

62. המועד להגשת תביעות הפרה

אין להגיש תביעה על הפרה אלא לאחר שזכות המטפחים נרשמה; אולם משהוגשה תביעה על הפרה רשאי בית-המשפט להעניק סעד על הפרה שנעשתה לאחר יום הפירסום לפי סעיף 22.

63. ניצול מוצר שחולט

מוצר של זן רשום שחולט כדון, אין בניצולו משום הפרה זולת אם היה גידול חוזר בלבד.

64. בטילות הרישום - הגנה על הפרה

עילה שניתן על פיה להתנגד לרישום זכות מטפ- חים תשמט הגנה טובה בתביעה על הפרה; קיבל בית-המשפט את ההגנה, יצווה על תיקון פרטי הרישום בספר הזכויות או על ביטול זכות המטפחים, הכל לפי העניין.

65. סעדים במשפטי הפרה

(א) בתביעה על הפרה זכאי התובע לסעד בדרך ציווי ובדרך פיצויים.

(ב) בית-המשפט, בבואו לפסוק פיצויים, יתחשב במעשה ההפרה של הנתבע ובמצבו של התובע עקב מעשה זה, והוא רשאי להביא בחשבון, בין היתר -

כי זכות מטפחים היא חסרת תוקף, ומתן ההצהרה או הסירוב לתיתה אין בהם כדי לקבוע בשאלת תוקף זכות המטפחים.

70. סמכויות בית-המשפט בהעברת דיון למועצה
נתן בית-המשפט רשות למועצה לדון בבקשת תיקון לפי סעיף 26(ג), או בבקשת ביטול לפי סעיף 29(ד), רשאי הוא לעכב את הדיון במשפט התלוי ועומד לפניו בעניין אותה זכות מטפחים, לתקופה ובתנאים שיקבע, אך כל בעל דין רשאי לפנות בכל עת לבית-המשפט ולבקש שינוי צו העיכוב או ביטולו.

פרק י': בקשות חוץ

71. בקשת תושב חוץ
השר רשאי, על אף האמור בסעיף 3(ב), להורות כי אף מי שאינו אזרח ישראלי או תושב ישראל רשאי לבקש רישום זכות מטפחים בספר הזכויות לגבי זון שטופח מחוץ לישראל אם נתקיימה אחת מאלה:

- (1) הדבר דרוש למילוי התחייבויות הנוגעות להסכמים בין-לאומיים בין ישראל למדינה אחרת והשר ראה שאותה מדינה נוהגת הדידות בעניין זה כלפי ישראל;
- (2) השר סבור שיש בכך עניין לציבור.

72. דין קדימה
מטפח שהגיש בקשה לרשום זכות מטפחים בזן לאחר שכבר הגיש, הוא או קודמו בזכות, בקשת חוץ, רשאי לבקש דין קדימה שלפיו יראה, לעניין סעיפים 7 ו-9, את תאריך בקשת החוץ כתאריך הבקשה שהוגש שה תוך שנים-עשר חודש לאחר הגשת בקשת החוץ או לאחר תחילתו של סעיף זה, הכל לפי המאוחר, ונתמלאו תנאים אחרים שנקבעו בתקנות.

73. הרחבת התחולה
על אף האמור בסעיפים 72 ו-102 רשאי השר להחיל בצו את הוראות סעיף 72 לגבי כל מדינה, בין שהיא מדינת האיגוד ובין שאינה מדינת האיגוד, אם ראה שאותה מדינה נוהגת הדידות בעניין זה כלפי ישראל.

פרק י"א: אגרות

74. תשלום אגרות
זכות מטפחים תהיה בת-תוקף אם שילם בעלה במועדים שנקבעו את האגרה שנקבעה; לא שולמה האגרה, תפקע הזכות במועד שנקבע לתשלום האגרה.

75. ארכה לתשלום אגרות
על אף האמור בסעיף 74 מותר לשלם אגרה תוך שישה חודשים מהמועד שנקבע לתשלומה בתוספת אגרה בסכום שנקבע, ומשנעשה כן רואים את האגרה כאילו שולמה במועד שנקבע לתשלומה ואת זכות המטפחים כאילו לא פקע תקפה.

76. מירסום פקיעת הזכות
חלפה התקופה האמורה בסעיף 75 ולא שולמה האגרה כאמור בו, יפרסם הרשם ברשומות את דבר פקיעת תקפה של זכות המטפחים.

(1) הנוק הישיר שנגרם לתובע;

(2) היקף ההפרה;

(3) הרווחים שהפיק המפר ממעשה ההפרה;

(4) דמי תמלוגים סבירים שהמפר היה חייב בתשלומם אילו ניתן לו רשיון לנצל את זכות המטפחים בהיקף שבו נעשתה ההפרה.

(ג) נעשתה הפרה לאחר שהתובע הזהיר עליה את המפר, רשאי בית-המשפט לחייב את המפר בתשלום לזמן עונשין, בנוסף לפיצויים שקבע לפי סעיף קטן (ב), ובלבד שלא יעלו על סכום אותם פיצויים.

(ד) נתבעו פיצויים, רשאי בית-המשפט לחייב את הנתבע במתן דין-יחשבון על היקף ההפרה; אולם בבואו לקבוע את שיעורם של הפיצויים לא יהא בית-המשפט כפוף בדין-יחשבון אלא רשאי לקבוע את שיעורם לפי כל נסיבות המקרה; הוראה זו אינה גורעת מתקנות סדרי הדין בדבר מתן חשבונות.

66. פיצויים כשתוקן מירוט

הופרה זכות מטפחים לפני שניתנה רשות לתקן תביעה מהתביעות שבפירוט ונתבעו פיצויים על ההפרה לאחר מתן רשות לתקן, רשאי בית-המשפט שלא להביא בחשבון את מתן הרשות לתקן, אם התביעות שבפירוט המקורי לא נוסחו בתום לב או נוסחו שלא בצורה ברורה.

67. סיוג להענקת פיצויים בזכות מטפחים שבוטלה

בחלקה
בוטל חלק מזכות מטפחים שעל הפרתה הוגשה תביעה, אין בכך בלבד כדי לשלול מהנתבע פיצויים על ההפרה; אולם רשאי בית-המשפט שלא להעניק פיצויים אם התביעות שבפירוט של הזכות המקורית לא נוסחו בתום לב או נוסחו שלא בצורה ברורה.

68. פיצויים בזכות מטפחים שחודש תקפה

רשאי בית-המשפט, אם שוכנע שלא היתה סיבה מצדקת לאי תשלום האגרה לפי סעיף 74, שלא לפסוק פיצויים על הפרת זכות מטפחים שנעשתה בתקופה שבין המועד לתשלום האגרה לפי סעיף 74 לבין תשלום לומה למעשה לפי סעיף 75; הטוען שהיתה סיבה מצדקת לאי תשלום האגרה, עליו הראייה.

69. הצהרה בדבר אי הפרה

(א) מי שיש בדעתו לעשות פעולה בזן, רשאי לבקש מבית-המשפט הצהרה כי אין בפעולה משום הפרת זכות מטפחים פלונית שפורטה בבקשה.

(ב) בעל זכות המטפחים יהיה המשיב בבקשה.

(ג) בית-המשפט לא יתן את ההצהרה אלא אם מסר המבקש לבעל זכות המטפחים פרטים מלאים בדבר הפעולה או הזן שלגביהם הוגשה הבקשה, וביקש ממנו את ההצהרה שהוא מבקש עתה מבית-המשפט ובעל הזכות סידר לתיתה או לא נתן אותה תוך תקופה סבירה; אך לא ידחה בית המשפט בקשה מחמת זה בלבד שהוגשה בטרם עבר הזמן הסביר, לדעת בית-המשפט, למתן ההצהרה מאת בעל הזכות.

(ד) הוצאות של בעלי-הדין יוטלו על מבקש ההצהרה וזולת אם הורה בית-המשפט הוראה אחרת.

(ה) בהליכים לפי סעיף זה לא תישמע הטענה

84. אי-קיום חובה

מי שלא קיים חובה המוטלת עליו בסעיפים 13 (ג), 19, 34, 45, 50, 52, 53 או 54 או מי שגילה מדיוני הוועדה לזכויות מטפחים לפי סעיף 49 שהתקיימו בדלתיים סגורות, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,000 לירות.

85. בית-משפט מוסמך

בית-המשפט המוסמך לדון בעבירות לפי פרק זה יהא בית-המשפט המחוזי בירושלים.

פרק י"ב: שיפוט, סדרי דין ונוהל**86. עירעור**

הרואה עצמו נפגע בהחלטת המועצה או הרשם, ואין עליו העגה או התנגדות לפי חוק זה, רשאי לערער עליה לפני בית-המשפט המחוזי בירושלים תוך 30 יום מיום שהגיעה לידיעתו כפי שנקבע, והרואה עצמו נפגע בהחלטת הוועדה לזכויות מטפחים רשאי לערער עליה בפני בית-המשפט העליון תוך המועד האמור.

87. דיון בדלתיים סגורות

עירעור על החלטת הרשם הדוחה בקשה לפי סעיף 15 (ד) יהא נדון בדלתיים סגורות, אם לא הורה בית-המשפט הרואה אחרת לפי בקשת המערער.

88. ראיות בעירעור

בית-המשפט הדן בעירעור רשאי לקבל ראיות, בין ראיות שכבר נתקבלו בידי הרשם או המועצה ובין אחרות, והוא רשאי לדרוש שראיות אלה יובאו בתצהיר או בדרך אחרת שיראה. הובאו ראיות בתצהיר, יתיר בית-המשפט לחקור את המצהיר חקירה שכנגד אם נתבקש לעשות זאת ולא ראה טעם סביר שלא להיר-שות זאת.

89. יועץ מדעי

(א) בהליכים לפי חוק זה רשאי בית-המשפט למנות לו יועץ מדעי אשר יסייע לו בקבלת הראיות ויועץ זה לא יחולק חלק במתן פסק הדין.

(ב) בית-המשפט יקבע את שכר היועץ המדעי, והוא ישולם מאוצר המדינה.

90. רשות להורות על תיקון הפירוט

בכל הליך אורחי על פי חוק זה רשאי בית-המשפט, על פי בקשת בעל זכות המטפחים, להורות על תיקון בפירוט, מן הטעמים האמורים בסעיפים 26 (א) או 99, והוראות סעיפים 26 (א) ו-74 (ב) ו-27 יחולו לגבי, בשינויים המחוייבים.

91. הארכת מועדים

(א) רשאי הרשם, אם ראה טעמים סבירים לכך, להאריך כל מועד הקבוע בחוק זה או בתקנות על פי לעשיית דבר שלא לפני בית-המשפט, חוץ מהמועדים הקבועים לפי סעיפים 23, 72, 74 ו-75; אולם רשאי הרשם להאריך את המועד לפי סעיף 72 אם שוכנע שהבקשה בישראל לא הוגשה במועד בגלל סיבות שלמבקש ולבא-כוחו לא היתה שליטה עליהן ולא ניתן למנען.

77. בקשה להחזר תקפה של זכות שמקעה

בעל זכות מטפחים שפקע תקפה בשל אי-תשלום אגרה כאמור בסעיף 75, רשאי לבקש מהרשם, בדרך ובצורה שנקבעו, החזר תקפה של הזכות, ובלבד שעם הגשת בקשתו ישלם את אגרת החזר שנקבעה לעניין זה.

78. פירסום בקשה להחזר תוקף

שוכנע הרשם כי האגרה לא שולמה בשל סיבות סבירות, כי בעל זכות המטפחים לא ידע על פקיעתה ולא רצה בכך, וכי הבקשה להחזר תקפה של הזכות לפי סעיף 77 הוגשה סמוך ככל האפשר לאחר שדבר אי-תשלום האגרה נודע לבעל הזכות או למי שאחראי מטעמו לתשלום האגרה, יורה על פירסום הבקשה ברשומות לאחר ששילם בעל זכות המטפחים את האגרה שלא שולמה.

79. התנגדות להחזר תוקף

כל אדם רשאי להתנגד לבקשה בדבר החזר תקפה של הזכות, תוך שלושה חודשים מיום הפירסום לפי סעיף 78, בכתב מנומק שיוגש לרשם.

80. צו להחזר תוקף

(א) לא הוגשה התנגדות לפי סעיף 79 או הוגשה התנגדות ונחתה, יתן הרשם צו להחזר תוקף זכות המטפחים (בסעיף זה - הצו). הרשם רשאי להתנות את החזר התוקף בתנאים, ובין היתר באחד מתנאים אלה:

(1) תשלום פיצויים למי שנפגע על-ידי הצו;
(2) מתן רשות למי שניצל את הזון הרשום שלגביו ניתן הצו להוסיף ולנצל, במהלך עיסוקו בלבד, בתמורה או ללא תמורה ולתקופה שקבע הרשם.

(ב) הרואה עצמו נפגע לגבי הפיצויים שנקבעו כאמור בסעיף קטן (א) (1) או לגבי התמורה למתן רשות להוסיף ולנצל את הזון כאמור בסעיף קטן (א) (2), רשאי, במקום עירעור על כך לפי סעיף 86, לערור לפני הוועדה לזכויות מטפחים.

81. העברת זכות ניצול

הזכות לניצול זכות מטפחים לפי סעיף 80 אינה ניתנת להעברה, לתסיבה או להורשה אלא יחד עם העסק שבו השתמשו בזון הרשום כאמור.

פרק י"ב: עונשין**82. הפרה בידועין**

המפר בידועין זכות מטפחים שנרשמה לפי חוק זה, דינו מאסר שנה או קנס 25,000 לירות; ואם כבר נתחייב פעם על עבירה לפי סעיף זה, דינו - מאסר שנתיים או קנס 30,000 לירות.

83. מעשה בון לפני רישומו

העושה בידועין מעשה בון, בתקופה שבין הפירסום לפי סעיף 22 לבין רישום זכות המטפחים, ובאותו מעשה היה משום הפרת זכות מטפחים אילו היה הזון רשום אותה שעה, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 15,000 לירות; ואם כבר נתחייב פעם על עבירה לפי סעיף זה, דינו - מאסר שנה או קנס 15,000 לירות.

96. עיון לציבור וקבלת נסחים מאושרים

(א) המסמכים שיש לשמורם לפי סעיף 95 יהיו נתוחים לעיון הקהל, להוציא -

(1) מסמכים הנוגעים לבקשה לרישום זכות מטפחים שעדיין לא פורסמה לפי סעיף 22 או מסמכים הנוגעים לדיוני הוועדה לזכויות מטפחים לפי סעיף 49;

(2) מסמכים המפרטים את שמות הורי זון מכלוא שלא צוינו בספר הזכויות, אלא על פי החלטת המועצה או בקשת המטפח.

(ב) כל אדם יהא זכאי לקבל נסח מאושר בחותם הרשם מכל דבר שבספר הזכויות או מהמסמכים הפתוחים לעיון לפי סעיף זה, אם ביקש זאת בדרך שנקבעה ואם שילם את האגרה שנקבעה.

97. רישום העברת זכויות

(א) מי שהעברו לו זכויות בזון, בין זון רשום ובין זון שהוגשה עליו בקשת זכות מטפחים, רשאי לבקש מהרשם לרשמו כבעל אותן זכויות, ואם הוכחה ההעברה להנחת דעתו של הרשם ושולמה האגרה שנקבעה - תירשם העברת הזכויות בספר הזכויות או בתיק הבקשה, לפי העניין.

(ב) שר המשפטים רשאי לקבוע דרכים למסירת פסקי דין שבהם נקבעה העברת זכויות כאמור בסעיף זה; קבע כך ונמסר לרשם פסק דין בדרך האמורה, ירשום הרשם את ההעברה שנקבעה בפסק הדין, על אף האמור בסעיף קטן (א).

98. תיקון רשומות ומסמכים

(א) לפי בקשת אדם מעוניין, שהוגשה בדרך ובצורה שנקבעו, רשאי הרשם לתקן את הדגוש בספר הזכויות ובכל מסמך שהוציא הוא או שהגיש לו או למועצה, אם לדעתו אין ספר הזכויות או המסמך משקפים את העובדות; והוא כשלא נקבעה דרך אחרת בחוק זה לעשיית התיקון.

(ב) הרשם יפרסם ברשומות הודעה על הבקשה לפי סעיף זה וכן יתן הודעה עליה לכל אדם העלול לדעתו להיפגע על-ידי התיקון ובה הזמנה להגיש לרשם את טענותיו בדבר התיקון המבוקש תוך המועד שנקבע, ולא יחליט הרשם בבקשה אלא כתום המועד האמור.

99. תיקון טעויות סופר

הרשם רשאי לתקן טעות סופר שנמלה בפרוט, בספר הזכויות או במסמך שהוציא, אם נתבקש לעשות זאת בדרך ובצורה שנקבעו.

100. תיקונים ביזמת הרשם

הרשם רשאי לתקן תיקון לפי סעיפים 98 או 99 גם מיזמתו הוא, כפי שנקבע לעניין אותם סעיפים.

101. סייג לקבלת מסמכים המעידים על זכויות מטפחים

(א) כל מסמך או שטר שהועברה בהם זכות בזון, בין שהוא רשום ובין שהוגשה עליו בקשת זכות מטפח-

(ב) הרשם רשאי להתנות את הארכת המועד בתנאים שימצא לנכון.

(ג) בקשה להארכת מועד ניתן להגיש בין בתוך המועד ובין לאחריו.

92. איסוף ראיות

המועצה, ועדותיה, הוועדה לזכויות מטפחים והרשם רשאים לאסוף ראיות במידה הנראית להם דרושה למילוי תפקידיהם ולשימוש בסמכויותיהם.

93. דיון בהליכים על ריב

(א) בכל הליך על ריב המובא לפי חוק זה לפני המועצה או ועדותיה, לפני הוועדה לזכויות מטפחים או לפני הרשם, תינתן לצדדים הזדמנות להגיש ראיותיהם ולהביא טענותיהם בכתב ובעל פה, בדרך, בצורה, במועדים ובאופן שנקבעו.

(ב) על תשלום הוצאות סבירות רשאים לצוות -

(1) הרשם - בהליכים לפניו או לפני המועצה או ועדותיה;

(2) הוועדה לזכויות מטפחים - בהליכים לפניה;

וכן רשאים הם להורות בצו מי מבעלי הדין ישלם את ההוצאות וכיצד ישולמו.

(ג) צו לפי סעיף קטן (ב) ניתן להוצאה לפועל כאילו היה פסק דין של בית-משפט.

(ד) בכפוף לאמור בסעיף קטן (א) רשאי שר המשפטים לקבוע בתקנות את סדרי הדין בכל הליך על ריב לפי חוק זה.

94. ייצוג מיוחד

(א) שר המשפטים ושר החקלאות רשאים לתת היתר לייצג אדם לעניין כל הליך לפי חוק זה, למעט הליך בפני בית-המשפט.

(ב) שר המשפטים ושר החקלאות יקבעו, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, את תנאי הכשירות של בעל היתר לפי סעיף זה.

(ג) אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכות הייצוג המוענקת לעורך-דין לפי חוק לשכת עורכי הדין, תשכ"א-1961.

95. שמירת מסמכים

(א) כל המסמכים שבידי הרשם, המועצה או הוועדה לזכויות מטפחים, הנוגעים לבחינת בקשה לזכות מטפחים, או לתקפה של זכות מטפחים או לזכויות בה או לזכויות הקשורות בה, או לכל עניין אחר שיש בו כדי להשפיע על תקפה של זכות מטפחים או על הזכויות בה או על הזכויות הקשורות בה, יישמרו שבע שנים לפחות מיום שפקע תקפה של זכות המטפחים.

(ב) הוראות סעיף קטן (א) לא יחולו על התכתבות פנימית של חברי המועצה, עובדיה והרשם בינם לבין עצמם ועל מסמכים אחרים שלגביהם נקבעו בתקנות הוראות אחרות.

- (3) טופסי הבקשות לפי חוק זה, אופן הפירוט ודרכי הדגמתו של זן בפירוט;
 (4) האגרות שיש לשלמן בעד בקשות המוגשות לפי חוק זה, בעד פעולות הרשם והמועצה, בעד רישום זכות מטפחים וחידושה, ובעד שי-רותים אחרים לפי חוק זה;
 (5) תשלום בעד חוות דעת או ביצוע מחקר;
 (6) ביצועם, הכנתם להדפסה, הדפסתם, פיר-סומם ומכירתם של תקצירי פירוטים, של פירוטי זכויות מטפחים ופירסומים אחרים, בידי המו-עצה או הרשם או מטעמם;
 (7) הוצאת תעודות לפי חוק זה המעידות על רישום זכות מטפחים בספר הזכויות;
 (8) תשלום הוצאות חברי המועצה על הש-תתפותם בפעולות המועצה;
 (9) תשלום הוצאות לעדים ולמומחים שמסרו עדות או חוות דעת לפני המועצה או הרשם;
 (10) קביעת חלקות גסיון ומעבדות לניסוי זנים חדשים, במסגרת חוות של משרד החקלאות או במסגרת אחרת;
 (11) הנסיבות של הפסקת כהונתו של חבר המועצה.

105. פירסום
 חוק זה יפורסם ברשומות תוך שלושים יום מיום קבלתו בכנסת.

תוספת

(סעיף 2)

צמחים שעליהם יחול החוק

	א.	גידולי שדה
<i>Vicia sativa</i>		בקיה
<i>Triticum aestivum</i>		חיטה
<i>Cicer arietinum</i>		חימצה
<i>Nicotiana tabacum</i>		טבק
<i>Sorghum vulgare</i>		סורגום (דורה)
<i>Gossypium</i>		כותנה
<i>Ricinus cummunis</i>		קקיון
<i>Hordeum vulgare</i>		שעורה
<i>Zea mays</i>		תירס
<i>Trifolium alexandrinum</i>		תלתן
<i>vel repens</i>		

	גידולי גן
<i>Arachis hypogaea</i>	אגוזי אדמה
<i>Allium cepa</i>	בצל
<i>Lactuca sativa</i>	חסה
<i>Solanum melongena</i>	חציל
<i>Brassica oleracea</i>	כרובית
<i>var botrytis</i>	
<i>Cucumis melo</i>	מלון
<i>Cucumis sativus</i>	מלפפון (קישוא הגינה)

חיים או טובת הנאה בזן כאמור, לא יתקבלו בבית-משפט כראיה לזכות קניין בזן או בזכות מטפחים או להעברת טובת הנאה, אלא אם נרשמה ההעברה לפי סעיף 97 או אם ראה בית-המשפט טעם לקבלם.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) יתקבלו מסמכים כאמור לראיה בכל דיון בדבר תיקון ספר הזכויות על פי סעיף 98.

פרק י"ד: שונות

102. תחילה

(א) תחילתו של חוק זה, פרט לסעיף 72, היא כתום שישה חודשים מיום פירסומו ברשומות.
 (ב) תחילתו של סעיף 72 היא ביום שידוע עליו הש, בהודעה ברשומות, לפחות 30 יום מראש.

103. הוראות מעבר

(א) מטפח שהגיש בקשה לרשום זכות מטפחים בזן לאחר שכבר קיבל, הוא או קודמו בזכות, אישור על היות הזן זן מומלץ מכוח חוק הזרעים, תשט"ז-1956¹, מאת מוסד ממשלתי בישראל לפני תחילתו של חוק זה, רשאי לבקש דין קדימה שלפיו יראו, לעניין סעיפים 7 ו-9, את תאריך האישור האמור כתאריך הגשת הבקשה לרישום לפי חוק זה, ובלבד שהבקשה לרישום לפי חוק זה, הוגשה תוך שישה חודשים מיום תחילתו ונתמלאו תנאים אחרים שנקבעו בתקנות. נתקבלה בקשתו לדין קדימה, יחשבו את תקופת זכות המטפחים מתאריך האישור האמור.

(ב) מטפח שהגיש בקשה לרשום זכות מטפחים בזן לאחר שזכות מטפחים באותו זן נרשמה על שמו או על שם קודמו בזכות במדינת האיגוד לפני תחילתו של חוק זה, רשאי לבקש דין קדימה שלפיו יראו, לעניין סעיפים 7 ו-9, את תאריך בקשת הזכות במדינת האי-גוד כתאריך הגשת הבקשה לרישום לפי חוק זה, ובלבד שהבקשה לרישום לפי חוק זה הוגשה תוך שנים-עשר חודש מיום תחילתו של סעיף 72 ונתמלאו תנאים אחרים שנקבעו בתקנות; נתקבלה בקשתו לדין קדימה יחשבו את תקופת זכות המטפחים מיום שנרשמה זכות המטפחים במדינת האיגוד.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (ב) ובסעיף 102 רשאי השר בתקנות להחיל את הוראותיו של סעיף קטן (ב) לגבי כל מדינה, בין שהיא מדינת האיגוד ובין שאינה מדינת האיגוד, אם ראה שאותה מדינה נוהגת הדדיות בעניין זה כלפי ישראל.

(ד) שום דבר בחוק זה לא יתפרש כאילו בא להעניק סעד על הפרת זכות מטפחים לגבי התקופה שלפני תחילתו של חוק זה.

104. ביצוע ותקנות

השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל עניין הנוגע לביצועו, ובכלל זה -
 (1) סדרי רישום;
 (2) הנוהל בהליכים לפני המועצה ולפני הרשם לפי חוק זה;

¹ ס"ח תשט"ו, עמ' 97.

<i>Olea europaea</i>	זית	<i>Lycopersicon esculentum</i>	עגבניה
<i>Litchi chinensis</i>	ליטשי	<i>Vicia faba</i>	פול
<i>Prunus domestica vel salicina</i>	שזיף	<i>Capsicum annuum</i>	פלפל
<i>Eriobotrya japonica</i>	שסק	<i>Cucurbita pepo</i>	קישוא (דלעת השדה)
<i>Amygdalus communis</i>	שקד		ג. עצי פרי
<i>Fragaria</i>	תות שדה	<i>Persea americana</i>	אבוקדו
<i>Citrus sinensis</i>	תפוז	<i>Pyrus communis</i>	אגס
<i>Malus sylvestris</i>	תפוח	<i>Annona squamvosa vel cherimola</i>	אנונה
	ג. מרחים וצמחי גוי אחרים	<i>Diospyrus kaki</i>	אפרסמון
<i>Iris</i>	איריס	<i>Prunus persica</i>	אפרסק
<i>Gerbera</i>	גרברה	<i>Citrus limon</i>	לימון
<i>Ranunculus</i>	נורית	<i>Mangifera indica</i>	מגו
<i>Narcissus</i>	נרקיס	<i>Citrus reticulata</i>	מנדרינה
<i>Gladiolus</i>	סייפן	<i>Prunus armeniaca</i>	משמש
<i>Petunia</i>	פטוניה	<i>Carya illinoensis</i>	פיקן
<i>Dianthus</i>	צפורן	<i>Citrus paradisi</i>	אשכולית
<i>Lilium</i>	שושן	<i>Citrus medica</i>	אתרוג
		<i>Vitis vinifera</i>	גפן

כד. הצעת חוק הגורות בטיחות ברכב, תשל"ג-1973

- 1. חובת שימוש בחגורת בטיחות**
(א) הנוהג רכב מנועי פרטי או מוגנית לא ינהג בדרך אלא אם הוא חגור חגורת בטיחות ולא ירשה למי שאינו חגור חגורת בטיחות לשבת במושב הקדמי; חובת חגירת חגורה כאמור תחול אף על הנוסע היושב במושב הקדמי.
(ב) שר התחבורה רשאי לקבוע בתקנות חיוב כאמור בסעיף קטן (א) לגבי סוגי רכב מנועי שאינם מפורטים בסעיף הקטן האמור.
(ג) העובר על הוראות חוק זה או תקנות שהות"קנו על פיו, דינו - מאסר חודש או קנס 1000 לירות.
- 2. מטור**
שר התחבורה רשאי לקבוע בתקנות פטורים מחובת השימוש בחגורת בטיחות, דרך כלל או למקרה מסוים.
- 3. תחולה ותחילה**
(א) תחילתו של סעיף 1 (א) לגבי רכב ששנת

- ייצורו היא 1967, או לאחר מכן הוא ביום ז' בטבת תשל"ד (1 בינואר 1974).
- (ב) שר התחבורה יקבע בתקנות תנאים ומועדים לתחולת חוק זה על רכב ששנת ייצורו היא לפני 1967.
- 4. ביצוע ותקנות**
(א) שר התחבורה ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, להת"קין תקנות בכל עניין הנוגע לביצועו.
(ב) תקפן של תקנות לפי חוק זה יהיה לשנים"עשר חודשים, אולם שר התחבורה רשאי, באישור כאמור, להאריך לתקופה נוספת שיקבע.
- 5. שמירת דינים**
אין בהוראות חוק זה כדי לגרוע מהוראות פקודת התעבורה¹.

כה. הצעת חוק לביטול פקודת הפיקוח על הבדואים, תשל"ג-1973

- 1. ביטול**
פקודת הפיקוח על הבדואים, 1942² - בטלה.

כו. החלטה בדבר תיקון טעויות בנוסח חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה (תיקון), תשל"ג-1973

(לפי סעיף 10א (ב) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948)

- בסעיף 2 לחוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה (תיקון), תשל"ג-1973³ (להלן - החוק), בסעיף 5 (ג) החדש, במקום "64(א)" יבוא "64".
- בסעיף 3 לחוק, במקום "20"(א)" יבוא "20"א".

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 7, עמ' 173.

² ע"ר 1942, תוס' 1 מס' 1204, עמ' 50; ע"ר 1945, תוס' 1 מס' 1457, עמ' 149.

³ ס"ח 686, תשל"ג, עמ' 79.

כז. הצעת חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (מס' 5), תשל"ג-1973

גיוסם של כוח אדם וציוד אשר חל עליהם חיקוק אחר, הכל בכפוף להוראות השר הממונה על הפעולות בתחום הנוגע בדבר ובהתאם לתכ"ג ניה שאישרה הממשלה או מי שהסמיכה לכך; החלטותיהם של הממשלה, של מי שהסמיכה, של שר ושל המועצה לפי סעיף זה אינן טעונות פירסום ברשומות.

(ב) לפני שנת כספים יכין שר הפנים, בהת" ייעוצות עם הרשויות המקומיות הנוגעות בדבר, תכנית לשנת הכספים הבאה לרכישת ציוד ול" החזקתו ולהקמת מבנים ולהחזקתם לצרכי המשק לשעת חירום.

(ג) שר האוצר יעביר לשר הפנים, בכל שנת כספים, סכום מאוצר המדינה, שהוא מחצית סך כל אומדני ההוצאות המאושרות בתכנית כאמור בסעיף קטן (ב); שר הפנים יחליט על חלוקתו של הסכום האמור בין הרשויות המקומיות הנוגעות בדבר.

4. תיקון פקודת המועצות המקומיות בסעיף 2(ב) לפקודת המועצות המקומיות², פיס" קה (4) תסומן (5) ולפניה יבוא:

"(4) תחולתן של הוראות חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (מס' 5), תשל"ג-1973, על המועצה המקומית."

5. ביצוע שר הפנים ממונה על ביצוע חוק זה.

הסתייגויות לחוק הנ"ל

1. גולדשמידט מציע: בסעיפים קטנים (ב) ו-(ג), המלים "הנוגעות בדבר" - יימחקו.

2. קשת מציע: בסעיף קטן (ג), המלה "מחצית" - תימחק.

כח. הצעת חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור וייצוא), תשל"ג-1973

"פירות" - גידולים חקלאיים המפורטים בתוספת א';

"ירקות" - גידולים חקלאיים המפורטים בתוספת ב';

"מוצר פירות וירקות" - מוצר המופק מפירות או מירקות והמועד לאכילה או לשתיה או לייצור מוצר

רים המיועדים לאכילה או לשתיה, לרבות פירות ויר-

קות מיובשים, מוקפאים, משומרים או מעובדים בכל צורה אחרת, בין בתוספת חמרים אחרים ובין בלע" דיהם, ולמעט שמן זית;

"מוצרים מוסדרים" - מוצרים שנתכוננה להם מועצה לפי סעיף 2;

"מועצה" - מועצה למוצרי פירות וירקות שנתכוננה לפי סעיף 2;

כוננה לפי סעיף 2;

1. הוספת סעיף 149A

אחרי סעיף 149 לפקודת העיריות¹, יבוא:

"149A. ועדות מל"ח

(א) המועצה תבחר ועדה להכנת המשק לשעת חירום ולהפעלתו בשעת חירום.

(ב) (1) על הרכבה של ועדה כאמור לא יחולו הוראות סעיף 162;

(2) הוועדה תקיים ישיבותיה בדלתיים סגורות;

(3) היו הדעות בישיבה שקולות - תהא ליושב-ראש הישיבה קול נוסף או מכריע;

(4) החלטות הוועדה - למעט החלטות בעניין הנוגע לתקציב העיריה - אינן טעונות אישור המועצה, ואולם המועצה רשאית להסמיך את הוועדה להחליט גם בעניין הנוגע לתקציב העיריה.

2. תיקון סעיף 165

בסעיף 165 לפקודת העיריות, אחרי "ועדת ההג" הלה" יבוא "והוועדה להכנת המשק לשעת חירום ולהפעלתו בשעת חירום".

3. הוספת סעיף 248A

אחרי סעיף 248 לפקודת העיריות יבוא:

"248A. הכנת המשק לשעת חירום והפעלתו

(א) העיריה תעשה את כל הדרוש להכנתו של המשק לשעת חירום ולהפעלתו אותו זמן, למעט

לסעיף 3

שר"האוצר פ. ספיר ושר"הפנים י. בורג מציעים: בסעיף קטן (ב), המלים "ולהחזקתו" ו"ולהחז" קתם" - יימחקו.

פרק א' פרשנות

1. הגדרות

בחוק זה -

"יצרן" - אדם שעסקו או חלק מעסקו הוא ייצור מוצרי פירות וירקות או שינויים מבחינת הצורה, הטיב או האיכות או מכל בחינה אחרת;

"יצואן כללי" - כמשמעותו בהגדרה שיקבע השר בתקנות;

"יצואן מוסמך" - יצואן שהסמיכו השר כאמור בסעיף 25;

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 8, עמ' 197.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 9, עמ' 256.

לכל גוף משווק בייצורם וייצואם של אותם מוצרים; לא הוגשה שום רשימת מועמדים תוך המועד שקבע כאמור, רשאי השר למנות את נציגי היצרנים למועצה לפי שיקול דעתו.

(ה) את נציגי היצואנים הכלליים במועצה ימנה השר מתוך מועמדים שהציעו לו בכתב שני שלישים מכלל היצואנים הכלליים. לא הוצעו מועמדים תוך המועד שקבע לכך השר, רשאי הוא למנות את נציגי היצואנים הכלליים לפי שיקול דעתו.

(ו) בסעיף זה -

"שנה קובעת" - תקופה של שנים עשר חדש המסתיימת ב-31 בדצמבר - או בתאריך אחר שקבע השר בתקנות - הסמך לפני המועד שבו ממנה השר נציגי יצרנים למועצה;

"ערך היצוא" - לפי חישוב פו"ב, או לפי חישוב אחר שקבע השר אם לא ניתן לקבעו לפי חישוב פו"ב.

7. נציגי מגדלים

(א) את נציגי המגדלים במועצה ימנה השר בהמלצת שר החקלאות.

(ב) שר החקלאות ימליץ על נציגים כאמור, מתוך רשימת מועמדים אחת, שהוגשה לו תוך מועד שנקבע בתקנות.

8. סייגים למינוי חברים

(א) לא יתמנה חבר מועצה ולא יכהן בה מי שעובד אצלה בשכר.

(ב) לא יתמנה חבר מועצה אדם שתוך שבע שנים שקדמו למינוי פשט את הרגל, או נתמנה עליו כונס נכסים מטעם בית המשפט, או הורשע, או נשא עונש, על עבירה שיש עמה קלון.

9. תקופת הכהונה

תקופת כהונתם של חברי מועצה תהא שלוש שנים, אולם הם יוסיפו לכהן עד שיתמנו חברים אחרים במקום מם לתקופת הכהונה הבאה, ואפשר למנותם שנית בדרך הקבועה בסעיפים 4, 6 או 7, לפי העניין.

10. העברת חבר מכהונתו

(א) השר יעביר מכהונתו חבר מועצה שפשט את הרגל או שנתמנה עליו כונס נכסים מטעם בית המשפט, או שהורשע, או נשא עונש, על עבירה שיש עמה קלון.

(ב) השר רשאי, באחת הנסיבות המנויות להלן, להעביר מכהונתו נציגי יצרנים, יצואנים כלליים או מגדלים, ובלבד שהתייעץ לפני כן עם יושב-ראש המועצה על כוונתו לעשות כן; ואלה הנסיבות:

(1) מגישי הרשימה שמתוכה נתמנה הנציג המליצו לפני השר על העברתו מכהונתו;

(2) בהרכב של מגישי הרשימה או של אחד מהם חלו שינויים המצדיקים, לדעת השר, להעביר את הנציג מכהונתו;

(3) הנציג נעדר ללא סיבה מספקת משלוש ישיבות בשנת כספים אחת - והמועצה המליצה לפני השר על העברתו מכהונתו;

(4) הוכח להנחת דעתו של השר, כי נבצר מן הנציג למלא תפקידו עד לגמר כהונתו.

"ענף" - מוצרי פירות וירקות מסויימים שהשר כונן להם מועצה לפי סעיף 2;

"השר" - שר המסחר והתעשייה;
"חוק זה" - לרבות תקנות לפיו.

פרק ב': מועצה למוצרי פירות וירקות

2. כינון מועצה

(א) רשאי השר, בהתייעצות עם ועדת הכלכלה של הכנסה, לכונן בצו, שיפורסם ברשומות, מועצות למוצרי פירות וירקות, בין לכלל הפירות והירקות ובין לפירות וירקות פלוגיים, ורשאי הוא בהתייעצות עם ועדת הכלכלה לתקן צו כיוון, לשנותו או לבטלו; אין הוראה זו גורעת מהוראות פרק ד' לעניין מוצרי פרי הדר.

(ב) בצו כיוון ניתן לקבוע הוראות לזו והוראות משלימות לביצועו.

3. המועצה - תאגיד

מועצה שנתכוננה כאמור בסעיף 2 היא תאגיד כשר לכל זכות, חובה ופעולה משפטית.

4. הרכב מועצה

(א) מספר חברי מועצה ייקבעו בצו כיוונה ובהם 50% לפחות נציגי יצרנים, 15% לפחות נציגי מגדלי פירות וירקות, נציג אחד של היצואנים הכלליים ויתרם נציגי הממשלה שמספרם לא יעלה על שלושה ואשר יתמנו אחד בידי השר, אחד בידי שר החקלאות ואחד בידי שר האוצר.

(ב) זכויותיו ותפקידיו של נציג היצואנים הכלליים במועצה ייקבעו בתקנות.

5. יושב-ראש מועצה וסגנו

את יושב-ראש של מועצה ימנה השר, ואת סגנו - שר החקלאות.

6. נציגי יצרנים ויצואנים כלליים

(א) את נציגי היצרנים וחליפיהם במועצה ימנה השר מתוך רשימת מועמדים אחת שהגישו לו הגופים המשווקים של אותו ענף.

(ב) גוף משווק הוא יצרן או קבוצת יצרנים שביקשו להיות גוף משווק, בעצמם או על-ידי יצואן כללי, והוכיחו לשר כי ערך הייצוא של המוצרים המוסדרים שהם ייצרו בשנה הקובעת וייצאו בה, בעצמם או על-ידי אחרים, לפי הוראות חוק זה, הוא - אם לא קבע השר אחוז אחר בתקנות - 8% לפחות מערך סך-כל הייצוא של מוצרים אלה באותה שנה, לפי רשימות הייצוא המאושרים בידי גובה המכס; קביעת אחוז העולה על 12% טעון אישור ועדת הכלכלה של הכנסה.

(ג) לעניין המינוי הראשון של נציגי יצרנים במועצה, במקום המלים "לפי הוראות חוק זה" שבסעיף קטן (ב) קרי "לפי הוראת כל חיקוק שחל אותה שעה על יצוא כאמור".

(ד) לא הוגשה לשר רשימת מועמדים אחת תוך המועד שקבע לכך, ימנה השר את נציגי היצרנים מתוך רשימות מועמדים שהגישו לו הגופים המשווקים השונים, בהתחשב ככל האפשר במשקל שיש, לדעת השר,

מיד, כדי שהשר ושר החקלאות יוכלו להביע דעתם לגביה; הודיע השר למועצה תוך חמישה-עשר יום לאחר אותה ישיבה על התנגדות להחלטה, לא תקבל החלטה תוקף אלא אם אושרה שנית במועצה ברוב של שני שלישים לפחות מחברי המועצה; לא הודיע השר על התנגדות, תקבל החלטה תוקף בתום התקופה האמורה.

(ג) המועצה תבצע בעצמה את החלטותיה, במידה שלא הטילה את הביצוע על המנהל הכללי או על חבר מחבריה.

17. מינוי מנהל כללי

(א) מועצה רשאית למנות מנהל כללי, ובלבד שלא יהיה מבין חבריה, ותקבע את תפקידיו ואת שכרו.

(ב) מינתה המועצה עובד המדינה כמנהל כללי, יפסיק, בתקופה שבה ימשש מנהל כללי, למלא תפקידיו כעובד המדינה ולא יהיה זכאי לשכר אלא מהמועצה בלבד.

18. סמכויות שמורות

קיימה של מועצה או של ועדה מוועדותיה ותוקף החלטותיהן לא ייפגעו מחמת פינוי מקומו של חבר או מחמת פגם במינויו; ובלבד שהמינוי החדש יבוצע תוך שלושה חודשים מיום הפינוי או מיום גילוי הפגם, לפי העניין.

פרק ג': תפקידים וסמכויות

19. תפקידי מועצה

אלה תפקידיה של מועצה לעניין הענף שנתכוננה לו, בכפוף לאמור בצו כינונה:

- (1) לתכנן את ייצור המוצרים;
- (2) לתכנן ולתאם רכישות של פירות וירקות, וכן של תמרי ארזיה ותמרים אחרים הנחוצים לייצור המוצרים (להלן - תמרי עזר), ואת הספקתם ליצרנים;
- (3) לתכנן, לעודד ולקדם את שיפור טיבם של המוצרים, ובכלל זה איכותם, צורתם, עיצוב אריזתם וסימונם, ולקיים מעבדות ומנגנון בקרה מתאימים לפיקוח על טיבם;
- (4) לעודד ולבצע פעולות מחקר לשיכול של טות ייצור המוצרים, ובכלל זה פיתוח הייצור של סוגי מוצרים חדשים ליצוא;
- (5) לתכנן, לעודד ולבצע פעולות מחקר להו' זלת ההוצאות של ייצור המוצרים ולהעלאות פרוין העבודה, לרבות פעולות להכשרה מקצועית מתאימה;
- (6) לתכנן, לעודד ולקדם את יצוא המוצרים, לרבות פעולות למחקר שוקים ולפירסומת נאו' תה בחוץ-לארץ לשם הגברת היצוא;
- (7) לייעץ לשר בתחום תפקידיה בכל העניינים הנוגעים לביצוע חוק זה.

11. ממלאי מקום

(א) חבר מועצה שנפטר, או התפטר, או הועבר מכהונתו כאמור בסעיף 10, ימנה השר חבר אחר במקומו, אשר יכהן עד תום תקופת הכהונה של החבר שבמקומו נתמנה.

(ב) נפטר או התפטר או הועבר מכהונתו נציג המגדלים במועצה, יתמנה אחר במקומו בהמלצת שר החקלאות; נפטר, התפטר או הועבר מכהונתו נציג הממשלה שמינהו שר החקלאות, ימנה אחר במקומו.

(ג) מינויים לפי סעיף זה יהיו מתוך רשימה מרשימות המועמדים שהוגשו לשר ולשר החקלאות כאמור בסעיפים 6 ו-7; לא הוגשה רשימה כאמור, או שאין בה מועמדים עוד, יהיה המינוי לפי שיקול דעתו של השר.

12. פירסום במינויים

הודעה על מינוי חברים למועצה וחליפיהם, תפורסם בברשומות.

13. מינוי חוקי

(א) מינוי חוקי בישיבות מועצה הוא -

(1) בדונה בעניינים שהשר קבע בתקנות שהם עקרוניים - מחצית חבריה לפחות, כשביניהם היושב-ראש או סגנו ושליש לפחות מנציגי היצרנים;

(2) בדונה בעניינים שלא כאמור בפסקה (1) - שליש לפחות מחבריה, כשביניהם היושב-ראש או סגנו ושליש לפחות מנציגי היצרנים.

(ב) לא היה מינוי חוקי כאמור בסעיף קטן (א) (1) תידחה הישיבה לשבוע ימים; היה המועד שנדחה חל ביום מנוחה כמשמעותו בפקודת סדרי השלטון והמשפט, תש"ח-1948¹, תקייים הישיבה למחרת; בישיבה נדחית, כאמור, יהיה המינוי החוקי כאמור בסעיף קטן (א) (2); לא היה מינוי חוקי כאמור גם בישיבה שנייה, תידחה הישיבה לשבוע ימים נוסף כאמור והיא תקייים לפי אותו סדר-יום; הישיבה השלישית תהיה חוקית בכל מספר משתתפים והחלטותיה טעונות אישור השר.

14. יושב-ראש בישיבות

את ישיבות המועצה ינהל היושב-ראש ובהעדרו - סגנו.

15. סדרי הדיון

מועצה תקבע סדרי דיוניה ודרכי ביצוע החלטותיה במידה שלא נקבעו בחוק זה.

16. קבלת החלטות וביצוען

(א) החלטות מועצה יתקבלו ברוב דעות המצביעים, כשביניהם לפחות 35% מהיצרנים הנוכחים בישיבה, וזולת אם נקבעה הוראה אחרת בחוק זה; היו הדעות שקולות, תהיה ליושב-ראש הישיבה דעה מכרעת; הנמנעים לא יובאו במניין לא לחיוב ולא לשלילה.

(ב) היושב-ראש בישיבה רשאי לקבוע, כי החלטות פלוניות שנתקבלה באותה ישיבה לא תקבל תוקף

¹ ע"ר תשי"ח, תוס' א' מס' 2, עמ' 1.

תם ליצרנים - בכפוף לאמור בסעיף 27 - בין בריכוז פעולות אלה בידיה ובין במסירתם לידי אחרים;

(7) אריותם של מוצרים ליצוא, ובכלל זה עיצוב האריזה וטיב חמריה;

(8) סימונם של מוצרים ליצוא, ובכלל זה השימוש בסימן מסחר רשום או לא רשום או בתיאור מסחרי אחר, בכפוף לאמור בסעיף 26; ובלבד שלא ייעשה השימוש ללא הסכמתו של יצרן בעל סימן רשום לפי פקודת סימני המסחר (נוסח חדש), תשל"ב-1972;

(9) מחירי מינימום של מוצרים ליצוא לפי סוגים, מינים, כמותות וארצות או כל בחינה אחרת;

(10) חיוב יצרנים למסור או למכור מוצרים, לה או ליצואן, לפי בחירת היצרן ולתקופה שנקבעה בכללים בכפוף להוראות סעיף 24(א);

(11) שיטות הקשר בין יצרן לבין המועצה או בינו לבין יצואן מוסמך, ובכלל זה דרכי הזמנת המוצרים מיצרן דרכי מסירתם או מכירתם למועצה או ליצואן מוסמך, לרבות מקומות המסירה או המכירה ומועדיהן;

(12) חיוב יצרן לייצר לשם יצוא מוצרים מסוג, ממין, מטיב, במועד ובהיקף שנקבעו בכללים, או לייחד חלק ממוצריו ליצוא ולטפל בו בדרך שתורה עליה המועצה, ובלבד שאם נקבעה מיכסה אישית ליצרן - לא יחוייב לייצר כאמור מעל אותה מיכסה ואם ויתר היצרן, בהתאם לכללים שקבעה המועצה, על המיכסה האישית שנקבעה לו, כולה או מקצתה - לא יחוייב לייצר כאמור אלא ככל שלא ויתר על המיכסה; (13) חובת הצמדה בעניין יצוא בין יצרן למוצר עצה או ליצואן מוסמך לפי בחירת היצרן ותנאי הצמדה כאמור והכל בכפוף להוראות סעיף 24(א);

(14) חובת יצואן מוסמך לקבל מיצרן שהוצמד אליו מוצרים ליצוא, ובלבד שאם נקבעה מיכסה אישית ליצרן - לא יחוייב יצואן מוסמך לקבל ממנו מוצרים מעל אותה מיכסה;

(15) הוראות בדבר יישוב בדרך בוררות של סיכסוכים הנובעים מחובת הצמדה או משיטות קשר אחרות בין יצרן למועצה או ליצואן מוסמך;

(16) שיעור ההוצאות שעל יצרן לשלם למועצה או ליצואן מוסמך בקשר ליצוא מוצרים, לרבות הוצאות הכרוכות בפירסומות, בפינתה שווקים וביצירת דרונות למימון פעולות אלה, וקביעת תקרה להוצאות כאמור;

(17) חיוב והסדר של עשיית פירסומות למוצרים בחוץ-לארץ וחיוב יצרנים או יצואנים מוסמכים לשאת או להשתתף בהוצאות הפירסומות, וקביעת תקרה להוצאות כאמור;

20. סמכות כללית

מועצה מוסמכת לעשות כל פעולה לביצוע תפקידיה, ורשאית היא, בכפוף לאמור בסעיפים 22, 23 ו-27, לקבוע כללים בכל הנוגע לביצוע תפקידיה.

21. סמכות מועצה בעניין ציוד, הלוואות ועסקאות

(א) באישור השר מוסמכת מועצה לעשות פעולות אלה:

(1) מקח וממכר של חמרים וציוד הדרושים לייצור מוצרי פירות וירקות ולייצואם; אין ה"ראיה זו באה להקנות למועצה זכות ייחודית למקח ולממכר כאמור, ואישור השר לעניין פיסיקה זו יכול שיהיה לשוגים של פעולות כאמור או לפעולה מסויימת;

(2) קבלת הלוואות למימון פעולות שבתחום תפקידיה ושיעבוד רכושה בשיעבוד צף או קבוע לבטחון הלוואה;

(3) מתן מקדמות ליצרנים בשל מוצרי הפירות והירקות שנמסרו לה ליצוא ומתן הלוואות למימון פעולות שבתחום תפקידיה וסמכויותיה, בתנאים שתמצא לנכון.

(ב) לא יסמך השר מועצה לרכוש בשביל יצרנים פירות וירקות לתעשייה, אלא בהסכמת שר החקלאות, והמקח והממכר יהיה כפוף להוראות סעיף 27.

22. סמכות מועצה להסדרת הייצור לשם יצוא

(א) למען הסדרת הייצור לשם יצוא רשאי השר להסמיך מועצה בצו הכינון לקבוע כללים, שתכליתם להסדיר את הייצור והיצוא של מוצרי פירות וירקות לפי הסוג, המין או כל בחינה אחרת, ואת דרכי היצוא ותנאיו, ובין השאר הוא רשאי, לתכלית האמורה, להסמיך לקבוע כללים בנושאים אלה:

(1) מכסות כלליות לייצור המוצרים ולייצואם, ועקרונות לקביעת מיכסות אישיות בתחום המיכסות הכלליות לפי הסוג, המין, ארץ הייעוד או כל בחינה אחרת, ובלבד שתחובות זכותו של היצרן לוותר על המיכסה האישית שנקבעה לו, כולה או מקצתה;

(2) מפתח להשתתפותם של היצרנים ביצוא, שלפיו יימסרו או יימכרו למועצה או ליצואן מוסמך מוצרים ליצוא;

(3) מינים, זנים וסוגים של פירות וירקות שמהם בלבד ייוצרו מוצרים ליצוא, וקביעת מפרטים של חמרי עזר לשימוש היצרנים או המועצה;

(4) מפרטים של מוצרים ליצוא, לפי הסוג, המין, ארץ הייעוד או כל בחינה אחרת, קביעת שמות למפרטים וחיוב יצרנים לייצור לשם יצוא לפי מפרטים כאמור;

(5) בקרה, תוך הליכי הייצור או לאחר מכן, של טיב המוצרים המיועדים ליצוא, לפי המפרטים שקבעה, וחיוב היצרנים לקיים בקרה כאמור ולהתקין ציוד מתאים לכך;

(6) רכישת פירות, ירקות וחמרי עזר והספק-

וירקות בכללם או מוצרי פירות וירקות מסויימים, בתנאים שימצא השר לנכון.

(ב) הסמכה כאמור תהיה לתקופה שלא תעלה על שנה; השר רשאי לבטל את ההסמכה אף אם לא נסתיימה תקופתה.

(ג) לא יוסמך אדם לפי סעיף זה אלא אם גוף משווק המליץ עליו לפני השר, ורשאי גוף משווק להמליץ על עצמו, ובלבד שלא ימליץ על יותר מאדם אחד.

(ד) ליצוא מוצרים מוסדרים לא יסמך השר יותר משבעה יצואנים, ורשאי הוא להוסיף על מספר היצואנים בהתייעצות עם ועדת הכלכלה של הכנסת לכל מקרה ומקרה.

(ה) ביקש השר להסמיך יצואנים למוצר שאין לו גוף משווק או שהגופים המשווקים לא המליצו לפניו על יצואנים תוך הזמן שקבע, רשאי הוא להסמיך יצואנים לפי שיקול דעתו.

26. סימון מוצרים המיצאים בידי המועצה

נקבע בצו לפי סעיף 24(א) (1) כי מוצרים פלונים ייוצאו בידי מועצה, ונקבע לגביהם שימוש בסימן מסחר כאמור בסעיף 22(א) (8), רשאית המועצה לשווק אותם בסימן מסחר זה בדרך שקבעה בכללים.

27. הסכם עם מועצה לייצור ושיווק חקלאי

השר ושר החקלאות רשאים לקבוע בצו, כי תסדרים ועקרונות להספקת פירות וירקות טריים לעיבוד תעשייתי, לרבות מועדי ההספקה, תנאי ההספקה, כמויות הפרי, מפרטיו ומחיריו, וכן יתיר תנאי ההתקשרות בין יצרן או מועצה לפי חוק זה לבין מועצה לייצור ולשיווק חקלאי - ייקבע בהסכם בין היצרן או המועצה לבין מועצה לייצור ולשיווק חקלאי, תוך פרק זמן שייקבע בצו; לא הגיעו הצדדים האמורים לידי הסכם, ייקבעו הדברים בצו של השר ושר החקלאות לאחר שניתנה הזדמנות לנציגי המועצות להשמיע דבריהם בפניהם; לעניין זה, "מועצה לייצור ולשיווק חקלאי" - מועצה שהוקמה בחוק לייצור או לשיווק של פירות או ירקות הנוגעות לעניין, לרבות המועצה לשיווק פרי הדר.

28. רשות בקרה

השר ושר החקלאות רשאים למנות רשות בקרה לטיבם של פירות וירקות המיועדים לייצור מוצרי פירות וירקות.

29. מסירת מוצרים ליצוא

הוסדר היצוא של מוצרי פירות וירקות בצו לפי סעיף 24, חייב כל יצרן, שלא יתיר על המיכסה שנקבעה לו לפי סעיף 22(א) (1), למסור או למכור ליצואן מוסמך או למועצה את מוצרי הפירות והירקות ליצוא כפי שנקבע בכללים או בתקנות לפי סעיף 31, הכל לפי העניין.

30. החלפת יצואן

(א) נקבעה חובת הצמדה בין יצרן לבין יצואן מוסמך, רשאי יצרן לבחור לעצמו את היצואן המוסמך, ורשאי הוא, בהודעה למועצה שישה חודשים מראש, להחליפו ביצואן מוסמך אחר.

(ב) יצרן שלא בחר יצואן מוסמך תוך זמן שנקבע

(18) חייב יצרן ויצואן מוסמך לנהל פנקסים, חשבונות, רשימות או תעודות אחרות ביחס למוצרים ולספק לה דינים וחשבונות ביחס אליהם.

(ב) כללים לעניין פסקה (13) וכללים בדבר שיעור תקרת ההוצאות לפי פסקאות (16) ו-(17) לסעיף קטן (א) יובאו תחילה לידיעתה של ועדת הכלכלה של הכנסת.

23. אישור כללי מועצה

(א) כללי מועצה טעונים אישור מוקדם של השר ולא יאשר אותם השר אלא כעבור ארבעה-עשר יום לאחר שהובאו לאישורו; הודיעו לה, תוך התקופה האמורה, 26% לפחות מכלל חברי מועצה על התנגדותם לאישור הכללים, יאפשר להם השר להשמיע בפניו, בהקדם האפשרי, את נימוקי התנגדותם, ויאפשר לרוב המועצה להשמיע נימוקיו.

(ב) כללי מועצה בדבר תנאי הרכישה של פירות וירקות, בדבר דרכי התקשרות מועצה עם יצרני פירות וירקות ומשווקיהם או בדבר מכסות ייצור כלליות, טעונים גם אישור של שר החקלאות.

(ג) היה כלל מכללי מועצה נוגע למוצר שמייצרים אותו פחות מ-50% מכלל היצרנים שבענף מסויים, לא יאשר השר את הכלל אם, תוך ארבע-עשר יום מהיום שהובאו לאישורו, הודיעו לו בכתב על התנגדותם לאישורו יצרנים מאותו ענף שייצאו לפחות 40% משווי הייצור של אותו מוצר בשנת התקציב שלפני הגשת הכללים לאישורו.

24. הסדרת היצוא בצו השר

(א) השר רשאי בצו להסדיר את היצוא של מוצרי פירות וירקות, בכללם או של ענף, סוג או מין מסויים, ובכלל זה -

(1) לקבוע כי היצוא לכל הארצות או לחלק מהן יהיה כולו או מקצתו בידי יצואן מוסמך או בידי מועצה, אם אותה מועצה החליטה ברוב של 60% מכלל חבריה שיצוא כאמור יהיה בידי המועצה בלבד;

(2) לקבוע תפקידי, חובותיו וסמכויותיו של יבואן מוסמך;

(3) לחייב יצואן מוסמך או מועצה לייצא מוצרי פירות וירקות שנמסרו להם מכוח כללים לפי סעיף 22(א) או מכוח תקנות לפי סעיף 31;

(4) לקבוע כי יצואן מוסמך רשאי לייצא באמ"צעות חברה יצוא כללית שאישר השר ובהתאם לכללים שקבעה המועצה;

(ב) ניתן צו לפי סעיף קטן (א) (1) ישתמשו המועצה או היצואן המוסמך במוצרים שנמסרו להם לפיו ליצוא בלבד, זולת אם התיר השר בכתב שימוש אחר.

(ג) השר לא יתן צו לפי סעיף קטן (א) אלא לאחר התייעצות עם המועצה למוצרים המוסדרים בו, אם נתכונה, ובהתייעצות עם ועדת הכלכלה של הכנסת.

25. הסמכת יצואנים

(א) השר רשאי להסמיך יצואן לייצא מוצרי פירות

חמישה חברים ובהם יושב-ראש, שופט או מי שכשיר להיות שופט בית-משפט שלום, שמינהו של המשפ-טים; שלושה מחברי ועדת הערר, ובכללם היושב-ראש, לא יהיו חברי המועצה; שאר חברי ועדת הערר יכול יהיו חברי המועצה אך לא חברי ועדת המיכסות.

(ב) שלושה חברים, ובהם שניים שאינם חברי המועצה כאמור, יהיו מניין חוקי בישיבות ועדת ערר.

35. ערר

(א) הרואה עצמו נפגע על-ידי קביעת מיכסה אישית לפי סעיף 33 רשאי לערור עליה, תוך חמישה-עשר יום מיום שנמסרה לו ההודעה האישית, לפני ועדת ערר שנתמנתה כאמור בסעיף 34(א).

(ב) ועדת ערר רשאית לאשר את המיכסה או לשנותה.

(ג) החלטת ועדת הערר היא סופית ואין אחריה כלום.

פרק ד': הוראות מיוחדות למוצרי פרי הדר

36. תחולת החוק

חוק זה יחול על מוצרי פרי הדר שנתכוננה להם מועצה, בשינויים ובתנאים האמורים בפרק זה.

37. הרכב המועצה

(א) מספר חבריה של מועצה למוצרי פרי הדר יהיה שלושה-עשר ובהם תשעה נציגי יצרנים, שלושה נציגי הממשלה שיתמנו, אחד אחד, בידי השר, שר החקלאות ושר האוצר, ונציגי היצואנים הכלליים; זכו-יותיו ותפקידיו של נציג היצואנים הכלליים במועצה ייקבעו בתקנות.

(ב) את יושב-ראש המועצה ימנה השר, ואת סגנו - שר החקלאות.

38. גוף משווק

(א) גוף משווק למוצרי פרי הדר הוא יצרן או קבוצת יצרנים של מוצרי פרי הדר, שהוכיחו לשר כי נתקיימו בהם תנאים האמורים בסעיף 6(ב) או כי רכשו בשנה הקובעת לשם ייצור לפחות 8%, או אחוז אחר שקבע השר בתקנות, ממשקל פרי ההדר שהמו-עצה לשיווק פרי הדר שיווקה, לפי נתוניה, לכלל היצרנים בארץ, ובלבד שקביעת אחוז לפי סעיף זה העולה על 12% תהא באישור ועדת הכלכלה של הכנסת.

(ב) הוועדה לשיווק פרי הדר חייבת להביא לשר, לפי דרישתו לעניין סעיף קטן (א), נתונים בדבר שיווק פרי הדר לכל יצרן ויצרן.

(ג) "שנה קובעת", לעניין פרק זה - כמשמעותה בסעיף 6(ו).

39. שמירת זכויות

יצרן או קבוצת יצרנים שהתאגדו בעצמם או באמצעות יצואן כללי, והיו גוף משווק לעניין המינוי הרא-שון של נציגי יצרנים למועצה למוצרי פרי הדר והוכיחו לשר כי אחוז רכישתם לפי-סעיף 38(א) או אחוז ייצורם ויצואם לפי סעיף 6(ב) לא פחת מ-8% - לא יהיה בקביעת אחוז יותר גבוה לפי הסעיפים האמו-רים כדי לגרוע מזכותם להיות גוף משווק, לפי בקשתם.

בכללים או בתקנות, ויש לו מיכסה, רשאים המועצה או השר, לפי העניין, לקבוע לו יצואן מוסמך לפי שיקול דעתם.

31. סמכות השר לקבוע כללים

(א) כל דבר שהשר רשאי להסמיך מועצה לקבוע לגבי כללים, רשאי הוא בעצמו להסדירו בתקנות אם אין לגבי כללים כאמור, ובלבד שלפני שישתמש השר בסמכותו זו ייוועץ במועצה ויתן לה שהות של חודש ימים לקבוע כללים לאותו עניין.

(ב) כל דבר שהשר רשאי להסדירו כאמור, רשאי הוא, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, לאסרו, להג-ביל, להטיל עליו פיקוח או ביקורת ולהתנות בתנאים, לרבות תנאים לקבלת רשיון כללי או מיוחד.

(ג) עניינים שהסדרתם לפי חוק זה היא על פי כללים הטעונים גם אישורו של שר החקלאות, יהא השר רשאי להסדירם לפי סעיף זה, אם קיבל לכך את אישורו של שר החקלאות.

32. סמכות מועצה בשיווק מוצרים

(א) נקבע לפי סעיף 24(א) כי היצוא של מוצרי פירות וירקות יהיה בידי מועצה, רשאית היא -

(1) לקבל או לרכוש מהיצרנים מוצרי פירות וירקות בתנאים שקבעה בכללים ולשווקם בחוץ-לארץ בין בעצמה ובין באמצעות אחרים, בדרכים ובתנאים שייראו לה;

(2) לחלק את דמי המכר של מוצרי הפירות והירקות ששווקו כאמור בחוץ-לארץ לפי שיטת סיבולת או לפי שיטה אחרת, לרבות קביעת הטבות בקשר לכך, ובלבד שהשיטה נקבעה בכללים;

(3) לגבות מדמי המכר של מוצרי פירות ויר-קות ששווקו כאמור את הוצאותיה השוטפות בקשר לשיווק, לשירותים ולכל פעולה מפעולו-תיה השוטפות, ובלבד שהדבר נקבע בכללים ושנקבעה תקרה להוצאות כאמור ששיעורה הובא לדיעתה המוקדמת של ועדת הכלכלה של הכ-נסת.

(ב) האמור בסעיף זה אינו בא לפגוע בכל התחייבות בכתב של מועצה.

33. מיכסות ייצור אישיות ליצוא

(א) מועצה שהוסמכה כאמור בסעיף 22(א) (1) תמנה מבין חבריה ועדת מיכסות; רשאית - בכפוף לתנאי הסמכה - לקבוע ליצרנים, בהודעות אישיות, מיכסות אישיות לייצור לשם יצוא או ליצוא של מוצרי פירות או ירקות לתקופה שהיא תקבע, ובלבד שלא יחייב אדם לייצר לפי מיכסה שהוא ויתר עליה.

(ב) הודעה אישית חתומה בידי ועדת מיכסות תימסר לאדם שאליו מופנית ההודעה, ואם נשלחה אליו בדואר רשום לפי מען מקום עסקו או מקום עסקו האחרון, יראו כאילו נמסרה לו שבעה ימים לאחר שנמסרה לדואר; והכל - בכפוף לכללים שלפי סעיף 22(א) (1) או (12).

34. ועדות ערר

(א) לעניין סעיף 33 ימנה השר ועדות ערר של

40. הסמכת יצואנים

(א) ניתן צו לפי סעיף 24(א), שלפיו היצוא של מוצרי פרי הדר יהיה בידי יצואן מוסמך, יסמך. השר לכך לא יותר משבעה יצואנים, ובלבד שיהא רשאי להסמיק פחות משבעה באחת מנסיבות אלה:

- (1) המועצה למוצרי פרי הדר המליצה פה אחד על הסמכת מספר יותר קטן;
- (2) 90% לפחות מיצרנים הנמנים על שני גו- פים משווקים או יותר שנתקיימו בהם התנאים האמורים בסעיף 6(ב) או בסעיף 38(א) ביקשו את השר להיות גוף משווק אחד.

(ב) התהווה גוף משווק מאוחד כאמור בסעיף קטן (א) 2, רשאי השר, לאחר התייעצות עם הגוף, לבטל את ההסמכות, כולן או מקצתן, שניתנו לפי סעיף 25 לגופים המשווקים. שהאחדו או למי שהם המליצו עליהם; והוראה זו לא תגרע מסמכותו של השר מכוח סעיף 16(1) לפקודת הפרשנות¹.

(ג) על אף האמור בסעיף קטן (א) רשאי השר, לאחר התייעצות עם ועדת הכלכלה של הכנסת, להס- מיך יותר משבעה יצואנים.

פרק ה': עבירות

41. ועדת קנסות

(א) ליד כל מועצה ימנה השר ועדת קנסות של שלושה, שלא מבין חבריה או עובדיה.

(ב) יושב-ראש הוועדה יהיה שופט או מי שכשיר להיות שופט בית-משפט שלום, שמינה אותו שר המש- פטים.

(ג) חבר אחד בכל ועדה יהיה יצרן, ואם היתה הוועדה לענף מסויים — יהיה בה יצרן באותו ענף; אולם בוועדה הדנה בעניין של יצרן פלוני לא יישב בדין יצרן הנמנה עם גוף משווק שעמו נמנה אותו יצרן.

(ד) הודעה על מינוי ועדת קנסות, על שמות חבריה ועל מענה תפורסם ברשומות.

42. הטלת קנסות

(א) יצרן או יצואן מוסמך שעבר, בין בעצמו ובין על-ידי עובדיו או סוכניו, על הוראות חוק זה, רש- אית ועדת הקנסות להטיל עליו קנס בסכום שלא יעלה על חמשת אלפים לירות, והוא ישולם למועצה; מי שנקנס כאמור לא יועמד לדין על המעשה ששימש עילה להטלת הקנס.

(ב) לא תוגש תובענה לוועדת קנסות אלא על-ידי היועץ המשפטי לממשלה או נציגו, לפי קובלנת המו- עצה שלידה הוקמה הוועדה.

43. שמיעת טענות

ועדת קנסות לא תחליט בעניין הטלת קנס אלא לאחר שנתנה לצדדים הזדמנות סבירה להשמיע טע- נותיהם.

44. עירעור

(א) היועץ המשפטי לממשלה וכל מי שחוייב בקנס לפי סעיף 42 רשאים לערער על החלטת ועדת קנסות לפני בית-המשפט המחוזי תוך עשרים-ואחד יום מיום החלטת ועדת הקנסות, או מהיום שגמסרה להם ההח- לטה אם ניתנה שלא בפניהם; החלטה כאמור שנמ- סדה למשלוח בדואר רשום לפי המען או המען האחרון של צד מהצדדים או של עסקו, יראו אותה כאילו נמסרה לו שבעה ימים לאחר שנמסרה לדואר למשלוח. (ב) בית-משפט מחוזי ידון בעירעור בשופט אחד.

45. דין החלטה בדבר קנס

החלטות ועדת קנסות בדבר חיוב בקנס שלא הוגש עליה עירעור, וכן החלטת בית-המשפט המחוזי אם הוגש עירעור, הן סופיות, דיין, בכל הנוגע לביצוע, כדין פסק דין של בית-משפט מוסמך במשפט אזרחי שאין עליו עירעור.

46. ביקורת

(א) מועצה רשאית למנות בכתב מבקר והוא יהיה רשאי, כל אימת שיש לו יסוד סביר להניח שהדבר דרוש כדי להבטיח ביצועו של חוק זה או כדי למנוע עבירה של הוראותיו —

(1) להיכנס לכל מקום ולערוך בו חיפוש; אולם אין להיכנס למקום המשמש למגורים אלא על פי צו חיפוש מבית-משפט מוסמך והוראות סעיפים 26 עד 29 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) (נוסח חדש), תשכ"ט—1969², יחולו, בשינויים המחוייבים, על חיפוש לפי פיס- קה זו;

(2) לתפוס מוצרים מוגמרים או שבתהליך היי- צור, חמרי גלם, אריוות ומסמכים שיש לו יסוד סביר להניח שנועברו בהם או לגביהם עבירה לפי חוק זה והם עשויים לשמש ראיה במשפט על עבירה כאמור.

(ב) מבקר לא יפעל לפי סעיף קטן (א) אלא אם קיבל לכך הסמכה בכתב משר המשטרה.

47. טיפול בחפץ שנחפס

(א) חפץ שנתפס לפי סעיף 46 מותר להחזיק בו עד שוועדת הקנסות או בית-המשפט, שלפניה הוגשה תובענה שבגללה נתפס, יחליטו מה ייעשה בו; לא הוגשה תובענה כאמור תוך תשעים יום מיום התפיסה, יוחזר החפץ; התעורר ספק למי יש להחזירו, יכריע בית-משפט השלום שבתחום שיפוטו נתפס, לפי בקשת אדם התובע טובת הנאה בו או לפי בקשת המועצה שמינתה את המבקר.

(ב) חפץ שנתפס לפי סעיף 46 נתנה בו המועצה דרך בעלים הן לגבי החזקה והן לגבי מכירה; לא נהנה בו כך והדבר נשמד, ניזק או ירד ערכו, ישולמו לבעליו פיצויים מקופת אותה מועצה.

(ג) היה חפץ שנתפס לפי סעיף 46 עלול להח- לקלל אם לא יימכר מיד, רשאית מועצה למכרו, והו-

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 1, עמ' 2.
² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 12, עמ' 234.

פרק ז': הוראות שונות

53. סדר הדין

שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות את סדרי הדין והנהלה בוועדת ערר כאמור בסעיף 34 ובוועדת קנסות כאמור בסעיף 41; סדרי דין שלא נקבעו בתקנות כאמור רשאית כל ועדה לקבוע לעצמה.

54. מירסום ברשומות

כללי מועצה לפי חוק זה יפורסמו ברשומות.

55. היטלים

(א) השר רשאי, בצו כינון, להסמיך מועצה להטיל על יצרנים ויצואנים מוסמכים היטלים על כל מוצרי פירות וירקות שייצרו או שיוקו או על מוצרים מסויימים מהם, ולקבוע מועדים ודרכים לתשלום ההיטלים.

(ב) היטלים לפי סעיף קטן (א) טעונים תחילה אישורו של שר האוצר.

(ג) היטל לפי סעיף זה יכול שיהיה כללי או מסוייג לפי הסוג או המין של המוצרים, ויכול שיהיה בסכום מסויים, או בשיעור מסויים ממחיר המוצרים שבו מכר אותם היצרן או היצואן המוסמך או בדרך חישוב אחרת שאישר השר, ובלבד ששיעור היטל לא יעלה על 2% ממחיר האמור או אחוז אחר שקבע השר לפי בקשת המועצה באישור ועדת הכלכלה של הכנסת.

(ד) פקודת המסים (גבייה)¹, למעט סעיף 12 בה, תחול על גביית ההיטלים כאילו היו מס כמשמעותו באותה פקודה.

(ה) הכספים שמקורם בהיטלים כאמור ישמשו לביצוע תפקידי המועצה שהטילה אותם ולקיום סמכותיותה לפי חוק זה.

(ו) מועצה רשאית, באישור השר ושר האוצר, לקיים קרנות מכספי ההיטלים לצרכים שהחליטה עליהם.

56. מעורבות ממש הכנסה

כספי היטלים שהועברו לקרנות שהקימה מועצה לפי חוק זה, ומטרותיהן אושרו בידי השר ושר האוצר, יהיו פטורים ממס כמשמעותו בפקודת מס הכנסה².

57. סמכויות עזר

כל דבר שמועצה רשאית להסדירו או להתירו לפי חוק זה, רשאית היא להגבילו או להתנותו בתנאים, ורשאית היא להתלות או לבטל כל הרשאה או היתר שנתנה בנוגע לביצוע פעולה לפי חוק זה; הפעלת סמכויות אלה בידי המועצה טעונה אישור השר.

58. רווחי מועצה

עודף הכנסות על הוצאות שונשאר למועצה בגמר שנת תקציבה יועבר לקרנות שהשר אישר ומטרותיהן או שיועבר להכנסות התקציב של השנה הבאה.

ראות סעיף קטן (א) יחולו על דמי המכר כאילו היו הפץ שנתמס.

48. עונשין

(א) אדם שעבר על הוראה מהוראות חוק זה או מנע מבקר מלמלא תפקידו, דינו - קנס עשרת אלפים לירות, ואם כבד הורשע על עבירה כאמור, דינו - קנס עשרים וחמישה אלף לירות.

(ב) מי שהפריע למבקר במילוי תפקידו, דינו - קנס שלושת אלפים לירות.

(ג) בית-המשפט רשאי, נוסף לכל עונש אחר שיטיל, לצוות על חילוט מוצרים שבהם או לגביהם נעברה העבירה וחמרי אריזתם, או דמי מכרם, לזכות המועצה הקובלת.

פרק ו': תקציב ומינהל

49. תקציב מועצה

(א) שנת התקציב של מועצה תהא מיום 1 באוקטובר עד יום 30 בספטמבר, או תקופה רצופה אחרת של שנים-עשר חודשים שקבע השר.

(ב) חודשיים לפחות לפני תחילת שנת התקציב תגיש מועצה לאישור השר הצעת תקציב לאותה שנה, מפורט לפי סעיפים.

(ג) מועצה לא תוציא כספים, לא תחייב התחייבות כספית, ולא תבצע פעולה כספית, אלא בהתאם לתקציב שאישר השר.

(ד) מועצה תנהל מערכת כספים לפי הוראות השר, לרבות הגשת דיונים-וחשבונות לשר ופירסום מאזנים שנתיים.

50. עובדי מועצה

נהולי קבלת עובדים למועצה, תקן, שכר, גימלאות ותנאי עבודה אחרים של עובדי מועצה יהיו כשל עובדי המדינה, בתיאומים ובשינויים שקבעה המועצה באישור השר.

51. ועדת ביקורת

(א) מועצה תמנה, שלא מבין חבריה, ועדת חקירה בהרכב ולתקופה שקבע השר, והיא תפקח על ביצוע החלטות המועצה, תבצע תפקידי ביקורת אחרים שהטילו עליה המועצה שמיינתה אותה או השר, ותמסור דין-וחשבון והמלצות למועצה ולשר לפי דרישת המועצה או ביזמת הוועדה עצמה.

(ב) חברי ועדת הביקורת רשאים בכל עת סבירה לעיין בכל פנקסי המועצה שבינתה אותה ובמסמכיה ולקבל מכל עובד של המועצה כל ידיעה וכל הסבר הדרושים לדעתם לביצוע תפקידיה של הוועדה.

52. ועדות שונות

מועצה רשאית למנות, מבין חבריה או שלא מביןיהם, ועדות שימליצו בפניה בעניינים או בסוגי עניינים שתקבע.

¹ חוקי א"י, כרך ב', פרק קל"ג, עמ' 1374.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 6, עמ' 120.

תוספת א'

(סעיף 1)

15.	מישמש	1.	אבוקדו
16.	מנגו	2.	אגוזים על סוגיהם
17.	ענבים	3.	אגסים
18.	פטל	4.	אוכמניות
19.	פרי הדר על זניו	5.	אנונה
	ועל סוגיו	6.	אננס
20.	קומקואט	7.	אפרסמון
21.	רימונים	8.	אפרסקים
22.	שיזפים	9.	בגנות
23.	שסק	10.	גויאבות
24.	שקדים	11.	דובדבנים
25.	תאנים	12.	דובדבנים חמוצים
26.	תמרים	13.	זיתים
27.	תפוחים	14.	חבושים

תוספת ב'

(סעיף 1)

27.	מנגולד	1.	אבטיח
28.	סלק	2.	אספרגוס
29.	סלרי (עלים ושורש)	3.	אפונה
30.	ענבניות	4.	בטטות
31.	עולש	5.	במיה
32.	עירית	6.	בצל
33.	פול	7.	ברוקולי
34.	פטרוזיליה-עלים	8.	גור
35.	פטרוזיליה-שורש	9.	גמבו
36.	פטרויות	10.	חזרת
37.	פלפלים	11.	חמצין
38.	צנון	12.	חסה
39.	צנונית	13.	חצילים
40.	קולורבי	14.	כנר
41.	קינרס (ארטישוק)	15.	כרוב-אדום
42.	קישואים	16.	כרובית
43.	ריבס	17.	כרוב לבן
44.	שום	18.	כרוב מסולסל
45.	שמיר	19.	כרוב ניצנים
46.	שעועית	20.	כרפס
47.	תות שדה	21.	לוביה
48.	תירס	22.	לוף
49.	תפוחי אדמה	23.	לימה (שעועית)
50.	תרד חרפי	24.	לפת
51.	תרד גיו-זילנד	25.	מילון
		26.	מלפפון

59. מיזור מועצה

(א) רשאי השר, בצו שיפורסם ברשומות בהתייעצות עם ועדת הכלכלה של הכנסת, לפזר מועצה אם ראה שנתקיימה בה אחת מאלה:

- (1) אינה ממלאה את חובותיה והתחייבויותיה;
  - (2) אינה מבצעת ביעילות את תפקידיה לה-שגת המטרות שלשמן הוקמה;
  - (3) נשתנו התנאים והנסיבות שבהם הוקמה.
- (ב) לא יפזר השר מועצה אלא אם ניתנה לה הזדמנות סבירה להשמיע טענותיה בפניו.

(ג) לא יפזר השר מועצה מאחד הטעמים המנויים בפיסקאות (1) ו-(2) לסעיף קטן (א) אלא אם ניתנה לה מטעמה גם התראה בכתב על כך לפחות שלושה חודשים מראש והיא לא חזרה תוך תקופה זו למלא את חובותיה והתחייבויותיה, או את תפקידיה, להנחת דעתו של השר.

(ד) בצו לפי סעיף קטן (א) רשאי השר גם למנות אדם או רשות לבצע את הפיזור; עשה השר כן, יקבע בצו דרכי עירעור על החלטת המפורז; לא ימונה חבר המועצה לביצוע הפיזור.

(ה) השר יקבע בתקנות הוראות בדבר הליכי פיזור של מועצה שניתן עליה צו לפי סעיף זה, אופן פרעון חובותיה, קיום התחייבויותיה, מימוש זכויותיה והעשייה בכנסיה.

60. השתמות בתאגיד

ראתה מועצה שהדבר דרוש לקידום מטרותיה, רשאית היא, באישור השר, לייסד תאגיד או להשתתף בתאגיד בדרך שתיראה לה, ובלבד שהתאגיד אינו לשם עשיית רווחים.

61. אגרות

השר רשאי לקבוע אגרות בעד מתן רשיון, היתר או מסמך אחר שיינתן לפי הוראות חוק זה.

62. תוקף דינים

סמכות לפי חוק זה אינה גורעת מסמכות לפי חיקוק אחר וקיום חובה לפי חוק זה אינו פוטר מקיום חובה לפי חיקוק אחר.

63. שינוי התוספת

השר ושר החקלאות רשאים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, לשנות בצו כל אחת מהתוספות, להוסיף עליה או לגרוע ממנה.

64. ביצוע

השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, לאחר שהביאן לידיעתה המוקדמת של ועדת הכלכלה של הכנסת.

65. מירסום

חוק זה יפורסם ברשומות תוך 30 יום מיום קבלתו בכנסת.

כט. הצעת חוק לתיקון פקודת ההקדשות לצרכי צדקה (מס' 2),

תשל"ג-1973

(ג) באין המקדיש כאמור, ובאישור בית המשפט - הנאמן או הנאמנים שנשארו בחיים ומוסיפים לשמש בתפקידם, או הנאמנים שהתפטרו אם התפטרו כולם בעת ובעונה אחת, או הנאמן שהתפטר לאחרונה;"

(2) במקום סעיף קטן (2) יבוא:

"(2) מינוי נאמן חדש לפי סעיף קטן (1) יהיה בכתב והממנה יודיע מיד על המינוי למפקח;"

(3) בסעיף קטן (3), אחרי "אפשר" יבוא "באישור בית המשפט".

46. הוספת סעיף 25

אחרי סעיף 25 לפקודה יבוא:

"25א. רישום הערה לגבי נכס הקדש

המבקש לרשום נכס מנכסי ההקדש על שם הנאמנים בפנקס המתנהל על פי חיקוק חייב להודיע על היות הנכס נכס של הקדש לממונה על הפנקס, ומשהודיע כאמור, ירשום הממונה הערה על כך באותו פנקס ויודיע על הרישום למפקח."

47. תיקון סעיף 26

בסעיף 26(ג) לפקודה, המלים "בתנאי שיתחשבו עם סמכותו של בית המשפט על פי סעיף 28" - יימחקו.

48. הוספת סעיפים 27א עד 27ח

אחרי סעיף 27 לפקודה יבוא:

"27א. חובת רישום

(א) המפקח ינהל פנקס הקדשות (להלן - הפנקס), וירשום בו כל הקדש שהובא לדיעתו.

(ב) נאמן של הקדש חייב לבקש רישומו של ההקדש בפנקס אם לא נרשם בו לפני כן, תוך שלושה חודשים מן היום שבו הסכים לשמש נאמן או מן היום שקיבל לידו נכס מנכסי ההקדש, הכל לפי המוקדם.

(ג) המפקח יפרסם ברשומות פעם בשנה את רשימת ההקדשות שבפיקוחו, במועד ובצורה שקבע שר המשפטים.

27ב. מרטי הרישום

(א) בבקשה האמורה בסעיף 27א(ב) ימסור הנאמן למפקח את הפרטים הבאים, והם יירשמו בפנקס אם לא נרשמו בו לפני כן:

- (1) שמו ומעונו של המקדיש;
- (2) מועד הקמת ההקדש;
- (3) צרכי הצדקה שלמענם נוצר ההקדש;
- (4) שמותיהם ומעניהם של נאמני ההקדש;
- (5) נכסי ההקדש;

1. תיקון סעיף 2

בסעיף 2 לפקודת ההקדשות לצרכי צדקה¹ (להלן - הפקודה), אחרי סעיף קטן (2) יבוא:

"(3) בפקודה זו "המפקח" - מפקח על ההקדשות שנתמנה לפי סעיף 40."

2. תיקון סעיף 3

בסעיף 3 לפקודה -

(1) במקום סעיף קטן (1) יבוא:

"(1) הקדש לצרכי צדקה נוצר על פי צוואה בת תוקף של המקדיש, או על פי שטר הקדש שחתם עליו המקדיש בפני המפקח או על פי שטר הקדש שחתם עליו המקדיש בפני גז"טריין ציבורי והגטריון הציבורי העבירו למפקח; לצוואה או לשטר כאמור ייקרא להלן "כתב הקדשה".

(2) היה נכס מנכסי ההקדש רשום בפנקס על פי חיקוק, יתן המפקח הודעה על כך לממונה על אותו פנקס והממונה ירשום הערה על היות הנכס נכס הקדש.

(3) שר המשפטים רשאי לקבוע יתקנות את צורתו של שטר הקדש ואת הפרטים שיש לכלול בו;"

(2) סעיף קטן (2) יסומן (4), ובו - פיס'קה (ד) - בטלה, והמלה "והוא" שבסוף פיסקה (ג) - תימחק.

3. החלפת סעיף 8

במקום סעיף 8 לפקודה יבוא:

"8. השקעת נכסי ההקדש

היו בנכסי ההקדש, בשעת עשיית ההקדש או לאחר מכן, כספים שאינם דרושים לצרכים השוטפים של ההקדש, חייב הנאמן, בכפוף להוראות שניתנו בניין זה בכתב ההקדשה, להחזיקם או להשקיעם באחת הדרכים שקבע לכך שר המשפטים בתקנות או בדרך שהורה בית המשפט."

4. תיקון סעיף 12

בסעיף 12(3) לפקודה, אחרי "ליותר משלוש שנים" יבוא "או בשכירות המקנה זכויות על פי חוק הגנת הדייר (נוסח משולב), תשל"ב-1972".

5. תיקון סעיף 22

בסעיף 22 לפקודה -

(1) בסעיף קטן (1), במקום פיסקה (ב) יבוא:

"(ב) באין אדם כזה היכול ומוכן לפעול - המקדיש בעצמו אם הוא מסוגל לפעול;

¹ חוקי א"י, כרך א', פרק י"ד, עמ' 107; ס"ח תשי"ד, עמ' 40.
² ס"ח תשל"ב, עמ' 176.

- (1) שיתן לו, בעל פה או בכתב, כל ידיעה הנוגעת לענייני ההקדש;
- (2) שימסור לו העתק מכל מסמך הנוגע לענייני ההקדש.

127. חקירה

חשש המפקח כי קיימ הקדש שלא נרשם לפי סעיף 227 או שנראה לו שלא הוגש דין-וחשבון לפי סעיף 227 לגבי הקדש שנרשם, או שפרטים, ידיעות או מסמכים שחובה למסור לפי פקודה זו לא נמסרו או שאינם נכונים או מלאים, רשאי הוא לחקור בעניין, ויהיה לו הסמכויות לפי סעיפים 9 עד 11 לחוק ועדות חקירה, תשכ"ט - 1968.²

128. עונשין

מי שלא מסר הודעה בסעיפים 227 או 225, או לא מילא אחרי הוראה מהוראות סעיפים 227 עד 227 או תקנות על פיהם, או לא ציית לדרישת המפקח לפי סעיף 227, או לא מילא אחרי האמור בסעיף 5, דינו - קנס 5,000 לירות; עשה כאמור בכוונת מרמה, דינו - מאסר שנה אחת; אין בסעיף זה כדי לגרוע מן האמור בכל דין אחר.³

9. החלפת סעיף 28

במקום סעיף 28 לפקודה יבוא:

"28. סמכויות היועץ המשפטי לממשלה

היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו רשאי לפתוח או להתייצב בכל הליך בבית-המשפט בכל הנוגע להקדשות."

10. תיקון סעיף 29

בסעיף 29(1) לפקודה, במקום הרישה יבוא "בלי לפגוע בסמכויותיו האחרות, רשאי בית-המשפט, לפי בקשת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו, או לפי בקשת המפקח או כל מעוניין, לחקור בכל עניין הנוגע להקדש, ולתת כל צו שייראה לו כדי שמטרות ההקדש יושגו בדרך השלמה והיעילה ביותר, לרבות צו -".

11. תיקון סעיף 30

בסעיף 30 לפקודה, במקום פסקאות (ד) ו-(ה) יבוא:

"(ד) כאשר ביצוע ההקדש למטרה שלמענה הוא נוצר אינו אפשרי או אינו יעיל או אינו דרוש - להורות כי נכסי ההקדש והכנסותיו או כל חלק מהם ישמשו למטרה אחרת, הקרובה ככל האפשר למטרה שלמענה נוצר ההקדש."

12. החלפת סעיף 40

במקום סעיף 40 לפקודה יבוא:

"40. מינוי מפקח

שר המשפטים ימנה מפקח לצרכי פקודה זו; המינוי יפורסם ברשומות."

(6) פרטים אחרים שקבע שר המשפטים.

(ב) הנאמן יצרף לבקשה העתק מכתב ההקדשה, זולת אם הופקד במשרדו של המפקח לפני כן.

(ג) חלו שינויים בפרטים האמורים בסעיף קטן (א), ימסור הנאמן עליהם למפקח תוך שישה חודשים מיום השינוי והם יירשמו בפנקס האמור.

127. חובת דיווח

(א) נאמן של הקדש ימסור למפקח, אחת לשנה, דין-וחשבון על ניהול ההקדש.

(ב) שר המשפטים רשאי לקבוע בתקנות את המועד שבו יש למסור דין-וחשבון כאמור בסעיף קטן (א), את הפרטים יש לכלול בדין-וחשבון, אך בדרך כלל ואם לסוג מסויים של הקדשות, ואת הדרך שבה יוגש הדין-וחשבון למפקח; ורשאי הוא לקבוע דרכים שונות וטפסים שונים בהתאם לסוגי ההקדש, נכסיו והכנסותיו.

127. מטורים

(א) הקדש שהכנסתו השנתית אינה עולה על סכום שקבע שר המשפטים, פטור הנאמן מהגשת דין-וחשבון לפי סעיף 227; אולם עליו להודיע מיד למפקח על כל שינוי בנאמני ההקדש.

(ב) שר המשפטים רשאי לפטור הקדש מהגשת דין-וחשבון לפי סעיף 227, אם הוא סבור שקיים לגביו פיקוח נאות של המדינה או מטעמה; הודעה על פטור כאמור תימסר למפקח ותפורסם ברשומות.

(ג) שר המשפטים רשאי להורות, באישור ועדת החוקה, חוק ומשפט של הכנסת, כי הוראות בפקודה זו, כולן או מקצתן, לא יחולו על הקדש לצרכי צדקה או חברה לתועלת הציבור שהקימה הנהלת הסוכנות היהודית או שנטלה חלק בהקמתן; לעניין זה, "הסוכנות היהודית" - ההנהלה הציונית והנהלת הסוכנות היהודית לארץ ישראל כמשמעותן בחוק מעמד ההסתדרות הציונית העולמית - הסוכנות היהודית לארץ ישראל, תשי"ג-1952,¹ לרבות קרן הייסוד - הסוכנות המאוחדת לישראל.

127. עיון ברשומות

מי שיש לו עניין בכך רשאי, לאחר תשלום אגרה שקבע שר המשפטים, לעיין בפנקס ובדוחות שנמסרו למפקח לפי סעיף 227.

127. דרישה למסור מידע

המפקח רשאי לדרוש ממי שמסר לו פרטים כאמור בסעיפים 227 עד 227, או ממי שלדעתו היה חייב למסרם לו -

¹ ס"ח תשי"ג, עמ' 2.
² ס"ח תשכ"ט, עמ' 28.

רשאי להתקין תקנות בכל עניין הנוגע לביצועה
לרבות תקנות בדבר -

- (1) דרכי הנהלת חשבונות ההקדש בידי הנאמן או הנאמנים וכן החזוקת כספי ההקדש והשקעתם;
- (2) סדרי דין לגבי כל דיון לפי פקודה זו;
- (3) תשלום אגרות בשל הליכים לפי פקודה זו.

15. הוראות מעבר

(א) נאמן של הקדש שהיה קיים ערב תחילתו של חוק זה חייב, תוך שישה חודשים מיום תחילתו, לבקש רישומו של ההקדש.

(ב) מנהל של חברה לתועלת הציבור שהיתה קיימת ערב תחילתו של חוק זה חייב, תוך שישה חודשים מיום תחילתו, לבקש רישומו של החברה בפנקס החברות לתועלת הציבור.

(ג) גרשם נכס של הקדש על שם נאמנים, לפני תחילתו של חוק זה, בפנקס המתנהל על פי חיקוק, ולא צויין בפנקס שהנכס הקדש, חייב הנאמן, תוך שישה חודשים מיום תחילתו של חוק זה, להודיע לממונה על הפנקס האמור כי הנכס הוא של הקדש, והממונה ירשום הערה על כך, בפנקס ויודיע על כך למפקח.

(ד) האמור בסעיפים 127 ו-127 לפקודה יחול, בשינויים המחוייבים, לגבי הקדשות וחברות לתועלת הציבור שהיו קיימים ערב תחילתו של חוק זה.

(ה) מי שאינו מקיים את המוטל עליו לפי סעיף פים קטנים (א) עד (ג), דינו - קנס 5000 לירות; עשה כאמור בכוונת מרמה, דינו - מאסר שנה אחת; אין בסעיף זה כדי לגרוע מן האמור בכל דין אחר.

(ו) האמור בסעיף זה לא יחול על ההקדשות לצרכי צדקה או חברות לתועלת הציבור, שהם פטורים לעניינים אלה לפי סעיף 127 לפקודה.

16. תחילה

תחילתו של חוק זה היא ביום ז' בטבת תשל"ד (1 בינואר 1974).

ל. הצעת חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973

השיפוט בענייני נישואין וגירושין של בני הזוג (להלן - בית הדין), וכן טעון שינוי של הסכם כוח אישור כאמור.

(ב) האישור לא יינתן אלא לאחר שנוכח בית המשפט או בית הדין שבני הזוג עשו את ההסכם או את השינוי בהסכמה חפשית ובהבינם את משמעותו ואת תוצאותיו.

(ג) בהסכם ממון שנכרת לפני הנישואין או בשעת עריכתם יכול אימות רושם הנישואין לבוא במקום אישור בית המשפט או בית הדין.

13. הוספת סעיף 40

אחרי סעיף 40 לפקודה יבוא:

"40. חברות לתועלת הציבור

(1) בסעיף זה, "חברה לתועלת הציבור" - חברה הרשומה לפי פקודת החברות¹, שעניינה תרבות, חינוך, אמנות, מדע, צדקה, ספורט, טיפוח מסחר או מטרה מועילה אחרת, ונתקיימה בה אחת מאלה:

(א) היא קיבלה משר המשפטים היתר לפי סעיף 23 לפקודת החברות להירשם כחברה בערבון מוגבל בלי שיצויין הדבר בשמה;

(ב) היא פטורה מתשלום מסים לפי סעיף 9 לפקודת מס הכנסה², לפי סעיף 39 לחוק מס רכוש וקרן פיצויים, תשכ"א-1961³, או לפי סעיף 61 לחוק מס שבח מקרקעין, תשכ"ג-1963⁴;

(ג) בית המשפט הצהיר, לפי בקשה שהגיש היועץ המשפטי לממשלה בדרך שנקבעה, שהיא חברה לתועלת הציבור, באשר עניינה תרבות, חינוך, אמנות, מדע, צדקה, ספורט, טיפוח מסחר או מטרה מועילה אחרת.

(2) על חברות לתועלת הציבור יחול הפיקוח לפי פקודה זו.

(3) המפקח ינהל פנקס חברות לתועלת הציבור, ומשנתמלאו בחברה הוראות סעיף קטן (1) חייבת היא, תוך שישה חודשים, לבקש רישומו בפנקס האמור; יתר הוראות סעיפים 27 עד 27ח יחולו על חברות לתועלת הציבור בשינויים המחוייבים, ובלבד שחובה המוטלת לפיהן על נאמן תחול לגבי חברה לתועלת הציבור על כל מנהל שלה.

(4) הוראות סעיף זה באות להוסיף על הוראות פקודת החברות ולא לגרוע מהן.

14. החלפת סעיף 41

במקום סעיף 41 לפקודה יבוא:

"41. ביצוע ותקנות

שר המשפטים ממונה על ביצוע פקודה זו והוא

פרק ראשון: הסדר מוסכם

1. הסכם ממון

הסכם בין בני זוג המסדיר יחסי ממון שביניהם (להלן - הסכם ממון), ושינוי של הסכם כזה, יהיו בכתב.

2. אישור ואימות

(א) הסכם ממון טעון אישור בית המשפט המחוי (להלן - בית המשפט) או בית הדין הדתי שלו סמכות

¹ ס"ח תשכ"א, עמ' 100.

² ס"ח תשכ"ג, עמ' 156.

¹ חוקי א"י, כרך א', פרק כ"ב, עמ' 155.

² דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 6, עמ' 120.

8. **סמכויות מיוחדות**
 ראה בית-המשפט או בית הדין נסיבות מיוחדות המצדיקות זאת, רשאי הוא, לבקשת אחד מבני הזוג שהוגשה לאחר פקיעת הנישואין — אם לא נפסק בדבר יחסי הממון בפסק דין גירושין — לעשות אחת או יותר מאלה:

- (1) לקבוע נכסים נוספים על המפורטים בסעיף 5 ששוויים לא יאוזן בין בני הזוג;
- (2) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה מחצה על מחצה, אלא לפי יחס אחד שיקבע;
- (3) לקבוע שאיזון שווי הנכסים, כולם או מקצתם, לא יהיה לפי שוויים בשעת פקיעת הנישואין, אלא לפי שוויים במועד מוקדם יותר שיקבע;
- (4) לקבוע שאיזון המשאבים לא יתייחס לנכסים שהיו לבני הזוג בזמן פקיעת הנישואין אלא לנכסים שהיו להם במועד מוקדם יותר שיקבע.

9. **ראיות**
 ראיה על היות נכס בבעלותו או בהחזקתו של אחד מבני הזוג או על היותו דרום על שמו אין בה בלבד כדי לצאת ידי גטל ההוכחה שיש למעט נכס זה מן הנכסים ששוויים יאוזן בין בני הזוג.

10. **עסקאות בזכות לאיזון**
 כל עוד לא פקעו הנישואין, זכותו של בן זוג לאיזון המשאבים אינה ניתנת להעברה, לשיעבוד או לעיקול.

פרק שלישי: הוראות לכל הסדר

11. **אמצעים לשמירת זכויות**
 עשה אחד מבני הזוג פעולה שיש בה כדי לסכל זכות או זכות עתידה של בן הזוג השני על פי הסכם ממון או על פי הסדר איזון המשאבים, או שקיים חשש סביר שהוא עומד לעשות פעולה כזאת, רשאי בית-המשפט או בית הדין, לפי בקשת בן הזוג השני, לנקוט אמצעים לשמירת הזכות האמורה, ובין השאר רשאי הוא לעשות אחת או יותר מאלה:

- (1) לצוות על מתן ידיעות ועל מתן ערובה;
- (2) לקבוע פעולות שיהיו טעונות הסכמת שני בני הזוג;
- (3) לצוות על רישום הערה מתאימה בפנקס המתנהל על פי חוק שרשום בו נכס של אחד מבני הזוג.

12. **אישור לפעולה טעונת הסכמה**
 היתה פעולה של אחד מבני הזוג טעונה, לפי הסכם ממון או לפי צו בהתאם לסעיף 11(2), הסכמת בן הזוג השני ואותו בין זוג סירב להסכים, רשאי בית-המשפט או בית הדין לאשר את הפעולה אם ראה שהסירוב היה שרירותי; לא יכול היה בן הזוג השני להביע דעתו או שלא היתה אפשרות סבירה לברר דעתו, רשאי בית-המשפט או בית הדין לאשר את הפעולה אם ראה שהיא לטובת המשפחה.

(ד) הסכם בין בני הזוג שאושר בפסק דין גירושין על-ידי בית הדין, דינו כדין הסכם ממון שאושר לפי סעיף זה.

פרק שני: הסדר איזון המשאבים

3. **תחולת ההסדר**
 (א) לא עשו בני הזוג הסכם ממון, ואם עשו — במידה שההסכם אינו קובע אחרת, יראום כמסכימים להסדר איזון המשאבים לפי פרק זה, ויראו הסדר זה כמוסכם בהסכם ממון בעל תוקף שנתמלאו בו הוראות סעיף 2.

(ב) בני זוג שלא ביקשו אימות של הסכם ממון בהתאם לסעיף 2(ג), יסביר להם הנישואין לפני עריכתם את תכנו ומשמעותו של סעיף קטן (א).

4. **העדר תוצאות במשך הנישואין**
 אין בכריתת הנישואין או בקיומם כשלעצמם כדי לפגוע בקניינים של בני הזוג, להקנות לאחד מהם זכויות בנכסי השני או להטיל עליו אחריות לחובות השני.

5. **הזכות לאיזון במקיעת הנישואין**
 (א) עם פקיעת הנישואין עקב גירושין או עקב מותו של בן זוג (להלן — פקיעת הנישואין) זכאי כל אחד מבני הזוג למחצית שוויים של כלל נכסי בני הזוג, למעט —

- (1) נכסים שהיו להם ערב הנישואין או שקיבלו במתנה או בירושה בתקופת הנישואין;
- (2) זכויות שעל פי דין אינן ניתנות להעברה;
- (3) נכסים שבני הזוג הסכימו בכתב ששוויים לא יאוזן ביניהם.

(ב) בפקיעת הנישואין עקב מותו של בן זוג יבואו, לעניין הזכות, לאיזון המשאבים, יורשיו במקומו.

6. **מימוש הזכות לאיזון**
 (א) לצורך איזון המשאבים לפי סעיף 5 יש לשווא את נכסי כל אחד מבני הזוג, פרט לנכסים שאין לאוזן שוויים; משווי הנכסים האמורים של כל בן זוג יש לנכות את סכום החובות המגיעים ממנו, למעט חובות בקשר לנכסים שאין לאוזן שוויים.

(ב) היה שוויים של נכסי בן הזוג האחד עולה על שוויים של נכסי השני, חייב האחד לתת לשני את מחצית ההפרש, אם בעין ואם בכסף או בשווה כסף.

(ג) באין הסכמה בין בני הזוג בשאלה מה מגיע מהאחד לשני בדבר יבוצע הדין האמון יחליט בית-המשפט או בית הדין לפי הנסיבות, ורשאי הוא לקבוע מועדי הביצוע, הבטחתו ושאר תנאים, לרבות תוספת ריבית במקרה של ארכה או סילוק בשיעורים.

7. **הרחבת בסיס האיזון**
 נכס שבן זוג הוציא או התחייב להוציא מרשותו בכוונה לסכל זכותו של בן זוג לפי סעיף 5, ונכס שנתן או התחייב לתת במתנה — למעט מתנות ותרו-מות הניתנות לפי הנהוג בנסיבות העניין — רשאי בית-המשפט או בית הדין לראות, לצורך איזון המשאבים, כאילו הוא עדיין של אותו בן זוג.

פרק רביעי: הוראות שונות

הם או של מרביתם לפי שוויים, אם על פי דין ואם על פי הסכם ביניהם";

(2) בסעיף 11(ג), במקום "הוראה זו אינה באה לפגוע" יבוא "הוראה זו לא תחול על מה שמגיע לכן זוג לפי חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, או לפי הסכם ממון כמשמעותו באותו חוק, ואינה באה לפגוע";

(3) בסעיף 104(א) (4), בסופו יבוא "המגיע לכן זוג לפי חוק נכסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, או לפי הסכם ממון כמשמעותו באותו חוק".

17. שמירת זכויות דינים

אין בחוק זה כדי לגרוע מזכויות לפי חוק לתיקון דיני המשפחה (מזונות), תשי"ט-1959², או מזכויות האשה לפי כתובתה, ואין בו כדי לגרוע מהוראות סעיף 101 לחוק המקרקעין, תשכ"ט-1969³.

18. ביצוע ותקנות

שר המשפטים ממונה על ביצוע חוק זה, והוא רשאי להתקין תקנות לביצועו.

19. תחילה

תחילתו של חוק זה ביום ז' בטבת תשל"ד 1) בינואר 1974).

13. החוק ובתי הדין (א) חוק זה אינו בא לשנות מסמכות שיפוטם של בתי הדין הדתיים.

(ב) בעניין שחוק זה דן בו ינהג גם בית-דין דתי לפי הוראות חוק זה, וזולת אם הסכימו בעלי הדין לפני בית הדין להתדיין לפי הדין הדתי.

14. הוראות מעבר

סעיף 3 ושאר הוראות הפרק השני לא יחולו על בני זוג שנישאו זה לזה לפני תחילת חוק זה.

15. משפט בין-לאומי פריט

על יחסי הממון בין בני זוג יחול חוק מושבם בשעת עריכת הנישואין, אולם רשאים הם בהסכם לקבוע ולשנות יחסים אלה בהתאם לחוק מושבם בשעת עשיית ההסכם.

16. תיקון חוק הירושה

בחוק הירושה, תשכ"ה-1965¹ -

(1) בסעיף 11(ב), אחרי "בבעלות משותפת של שניהם" יבוא "או שהגיע במות אחד מהם לנשאר בחיים מחצית שווים של כל נכסי שני-

הסתטיגויות לחוק הנ"ל

לסעיף 2

א. אבנרי מציע:

בסעיף קטן (א) יימחקו המלים "או בית הדין הדתי שלו סמכות השיפוט בענייני נישואין וגי-רושין של בני הזוג (להלן - בית הדין)".

ה. קלינגהופר מציע:

למחוק סעיף קטן (ד).

הוספת סעיף

י. גולדשמידט, מ. פרוש וש. פרידמן מציעים:

אחרי סעיף 2 יבוא:

"א. בהסכם ממון רשאים בני הזוג להסדיר את יחסי הממון שביניהם על ידי הפנייה לבית הדין הדתי ולדין דתי שחל על נישואיהם".

בסעיף 3(ב) ובסעיף 8 בסופם ייוסף: "ואולם תקנות בעניין סעיף 2 יותקנו בהתייעצות עם שר הדתות".

ת. טובי מציע:

להוסיף סעיף זה: "בהסכם ממון שנכרת לפני הנישואין או בשעת עריכתם רשאים בני הזוג לקבוע שחוק זה לא יחול עליהם, ורשאים הם בהסכם כזה להסדיר את יחסי הממון שביניהם".

לסעיף 3

ה. קלינגהופר מציע:

בסעיף קטן (א), במקום הסיפה החל מן המ-לים "יראום כמסכימים" יבוא "יחול עליהם הסדר איזון המשאבים לפי הוראות פרק זה".

לסעיף 7

ת. טובי מציע:

במקום "רשאי בית-המשפט או בית הדין לר-אותו" יבוא "יראוהו בית המשפט או בית הדין".

לסעיף 8

ת. טובי מציע:

למחוק סעיף זה.

י. קורן מציע:

למחוק פסקה (2).

מ. פרוש מציע:

למחוק פסקה (3).

א. אבנרי מציע:

אחרי סעיף 12 יבוא:

"12א. הוראות חוק זה - בשניונים המחויי-בים על פי העניין - יחולו על איש ואשה הי-דועים בציבור כבני זוג, אף אם אינם נשואים

¹ ס"ח תשכ"ה, עמ' 70.

² ס"ח תשי"ט, עמ' 72.

³ ס"ח תשכ"ט, עמ' 259.

לסעיף 13

מ. פרוש מציג:

(1) בסעיף קטן (א), במקום "לשנות" יבוא "לגרוע".

(2) במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

"(ב) אושר הסכם ממון על-ידי בית דין דתי, תהיה לאותו בית דין סמכות שיפוט ייחודית בענייני יחסי הממון שבין בני זוג."

לסעיף 14

ה. קלינגהופר וא. אבנר מציגים:

למחוק סעיף זה.

זה לזה, ובלבד שאין האישי או האשה נשואים לאחר. מועד פקיעת הנישואין של זוג כזה ייקבע, באין הסכמה, על-ידי בית-המשפט".

הוספת סעיף

ה. קלינגהופר ות. טובי מציגים:

בסוף הפרק השלישי יבוא:

"12א. אחריות לחובות מסויימים

(א) חוב שהתחייב בו אחד מבני הזוג לסיפוק הצרכים הסבירים של משק הבית המשותף, אחראים לו שניהם יחד ולחוד.

(ב) הוראות סעיף זה יהולו על איש ואשה הידועים בציבור כבני זוג, אף אם אינם נשואים זה לזה."

ל. הצעת חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג-1973

פרק ראשון: פרשנות

רשאית היא, בכפוף לכל הוראה שיתן השר, לקבוע כללים לשם -

(1) הסדרת הייצור, השיווק והיצוא של ענבי יוין ומשקאות משכרים, או שמן ושמן זיתים, לפי העניין;

(2) קביעת דרכי ביקורת של הייצור על כל שלביו.

3. המועצה - תאגיד שאינו נושא רווחים

(א) המועצה היא תאגיד כשר לכל זכות, חובה ופעולה משפטית.

(ב) המועצה לא תחלק רווחים וכל הכנסותיה העודפות כל הוצאותיה ייכנסו לקרנות שמטרתיהן אושרו בידי השרים.

4. הרכב המועצה, מינויה והחברות בה

(א) השרים ימנו את חברי המועצה ומספרם לא יעלה על שלושים וחמישה, ובהם נציגי הממשלה, שמשפרם לא יעלה על שלושה, ונציגי ייצור.

(ב) נציגי הציבור במועצה יהיו -

(1) נציגי המגדלים ומספרם יהיה לפחות מחצית מכלל חברי המועצה;

(2) נציגים של יצרני מוצרי פירות, של סוחרי פירות ושל צרכנים ומספר כולם לא יעלה על רבע מכלל חברי המועצה.

(ג) השרים רשאים לקבוע שאחד מנציגי הציבור

יהיה נציג של ההסתדרות הציונית העולמית - הסוכנות היהודית לארץ ישראל.

(ד) השרים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, יקבעו בתקנות את דרכי מינוי חברי המועצה וכן העילות לביטול מינויים כאמור; נציגי הציבור במועצה יתמנו מתוך רשימות שיוגשו לשרים מאת אירגונים שהם, לדעת השרים, אירגונים יציגים לאותו עניין.

(ה) תקופת כהונתם של חברי המועצה היא ארבע שנים, אולם הם יוסיפו לכהן עד שיתמנו חברים לתקופת הכהונה החדשה, ובלבד שלא יוסיפו לכהן כך לתקופת העולה על שלושה חודשים; חבר המועצה יכול לשוב ולהתמנות כחבר בה.

1. הגדרות

בחוק זה -

"איסוס" - לרבות החסנה;

"השרים" - שר החקלאות ושר המסחר והתעשייה;

"המועצה" - מועצת הפירות שהוקמה לפי סעיף

2(א);

"ועדת מכסות" - הוועדה שנתמנתה לעניין סעיף

22(א);

"ועדת ערר" - הוועדה שנתמנתה לעניין סעיף

23(ג);

"חוק זה" - לרבות תקנות והוראות שניתנו על פיו;

"מגדל" - אדם העוסק בייצור פירות או אגודה

שיתופית שחברים בה העוסקים בייצור פירות;

"מכסה משותפת" - מכסת ייצור לאגודה שיתופית

שהיא משותפת לכל חבריה כאמור בסעיף 24(א);

"מכסת נטיעה אישית" - כאמור בסעיף 21(ב);

"מין של פירות" - כולל זן של פירות, לסוגיהם;

"פירות" - כמפורט בתוספת, אך למעט פרי הדר;

"שנת כספים" - תקופה בת שנים-עשר חודשים

רצופים המתחילה במועד שקבעו השרים.

פרק שני: מבנה המועצה

2. הקמת המועצה

(א) מוקמת בזה מועצה לייצור פירות ולשיווקם (להלן - מועצת הפירות).

(ב) השרים רשאים לכלול בתחום תפקידיה וסמכויותיה של מועצת הפירות גם ענבי יוין וגם זיתים מזונים סוריים, ורשאים הם, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, בצו שיפורסם ברשומות, להקים לענפים אלה מועצות נפרדות - מועצת היין ומועצת הזיתים.

(ג) משהוקמה מועצת יוין או מועצת זיתים לפי

סעיף קטן (ב), יהיו תפקידיה וסמכויותיה כשל מועצת הפירות, בשיוויים המחוייבים לפי העניין, ובנוסף לכך

8. סדרי הדיון במועצה המועצה תקבע סדרי דיוניה חכות החתימה בשם המועצה, הכל במידה שלא נקבעו בחוק זה.

9. מנהל המועצה המועצה, באישור השרים, תמנה את מנהל המועצה מבין חברי המועצה או שלא מביניהם, ובלבד שלא יתמנה מנהל מבין חברי המועצה אלא על פי החלטת ברוב של שלושה רבעים.

10. ועד פועל (א) למועצה יהיה ועד פועל של לא יותר מ-13 חברים; השרים ימנו שלושה מהם מבין נציגי הממשלה; יושב-ראש המועצה וסגנו ימשו גם יושב-ראש וסגן יושב-ראש של הוועד הפועל; המועצה תמנה את יתר חברי הוועד הפועל מבין חברי המועצה שאינם נציגי הממשלה, ובלבד שמספר נציגי המגדלים בוועד הפועל יהיה כפל מספר נציגי הציבור האחרים.

(ב) המועצה תקבע את גוהלי העבודה של הוועד הפועל, והוראות סעיפים 5 עד 7 יחולו על הוועד הפועל בתנאים לפי העניין.

פרק שלישי: תפקידים וסמכויות

11. תפקידי המועצה אלה תפקידי המועצה:

(1) לפתח, לעודד ולבסס את ענף הפירות, לרבות שיפור שיטות העיבוד, להעלות את פריין העבודה ולעשות כל פעולה אחרת כיוצא באלה שיש בה כדי לתרום לפיתוחו ולביסוסו של ענף הפירות;

(2) להבטיח מחיר הוגן למגדלים;

(3) לנקוט אמצעים להקטנת הוצאות הייצור והשיווק;

(4) להבטיח הספקה סדירה של פירות ובמחיר רים גאותים לאוכלוסיה;

(5) לעודד ולזוים מחקרים הקשורים בענף הפירות ובמוצריו, לרבות מחקרי שווקים, מחקרים בדבר שיטות שיווק ואריוה ומחקרים כיוצא באלה;

(6) להסדיר את הייצור ואת השיווק, בארץ ובחוץ-לארץ, של כל מין פירות ששר החקלאות קבעו בהודעה ברשומות.

12. סמכויות המועצה לביצוע תפקידיה (א) המועצה תהיה נציג ענף הפירות כלפי הממשלה ותיעץ לה בכל נושא שהוא בתחום תפקידי המועצה.

(ב) המועצה מוסמכת לעשות כל פעולה לביצוע תפקידיה ובכלל זה -

(1) קנייה ומכירה של חמרים וציוד הדרושים לייצור הפירות ולשיווקם, לרבות רכישה ויבוא של חמרי השבחה, זרעים, שתילים, דשנים, חמרי דיסוס וחמרי אריוה; אולם אין באמור כדי

(1) השרים רשאים למנות ממלא מקום לחבר המועצה, שיכהן במקום חבר בהעדרו או כשנכזר ממנו באופן זמני לכהן בתפקיד זה; מינוי ממלא מקום יהיה מרשימת המועמדים שמתוכה נתמנה החבר שבמקומו הוא בא.

5. מינוי יושב-ראש המועצה וסגנו (א) שר החקלאות ימנה את יושב-ראש המועצה, ושר המסחר והתעשייה את סגן היושב-ראש; שניהם יהיו מבין חברי המועצה.

(ב) את ישיבות המועצה ינהל היושב-ראש, וב-העדרו - סגן; בהעדר יושב-ראש המועצה וסגנו יבחרו חברי המועצה הנוכחים את יושב-ראש הישיבה מבין נציגי הממשלה הנוכחים בישיבה.

6. מניין חוקי (א) מניין חוקי לישיבת המועצה הוא נוכחותם של יותר ממחצית מספר חברי המועצה כשביניהם נציג של הממשלה.

(ב) לא היה מניין חוקי מחמת העדרו של נציג הממשלה, תידחה הישיבה שבוע ימים; היה המועד שנדחה חל ביום מנוחה, כמשמעותו בפקודת ימי מנוחה, ש"ח-1948¹, תקיים הישיבה למחרת; בישיבה נדחית כאמור תהיה מחצית חברי המועצה מניין חוקי אף בהעדר נציג הממשלה.

7. החלטות המועצה (א) החלטות המועצה יתקבלו ברוב דעות של המצביעים; היו הדעות שקולות, תהיה ליושב-ראש דעה מכרעת; הנמועים לא יובאו במניין לא לחיוב ולא לשלילה.

(ב) היושב-ראש בישיבת המועצה רשאי לקבוע כי החלטה פלוגית באותה ישיבה לא תקבל תוקף מיד, כדי שהשרים וכלו לחוות דעה עליה; הודיע אחד השרים למועצה על התנגדותו להחלטה תוך עשרה ימים מהישיבה, לא תקבל ההחלטה תוקף אלא אם אישרה אותה המועצה שנית ברוב של שני שלישים של הנוכחים אף בהעדר נציג הממשלה, ובלבד שנכחו בה לפחות מחצית חברי המועצה; לא הודיעו השרים על התנגדותם כאמור תוך עשרה ימים, תקבל ההחלטה תוקף בתום תקופה זו; האמור בסעיף קטן זה אינו בה לגרוע מסמכותם של השרים או אחד מהם לאשר החלטות המועצה אם החלטות טעונות אישורם לפי הודאות חוק זה.

(ג) החלטות המועצה בישיבה נדחית כאמור בסעיף 6(ב), שנתקבלה שלא בהשתתפות נציג הממשלה, תובא לידעת השרים; הודיעו השרים למועצה על התנגדותם להחלטה תוך שבעה ימים מהיום שהובאה לידעתם, לא תקבל ההחלטה תוקף אלא אם אישרה אותה המועצה שנית ברוב של שני שלישים של הנוכחים; לא הודיעו השרים על התנגדותם כאמור תוך שבעה ימים, תקבל ההחלטה תוקף בתום תקופה זו.

(ד) הודעות על קיום ישיבות המועצה יישלחו לחברים לפחות שבעה ימים לפני מועד כל ישיבה.

¹ ע"ר תש"ח, תוס' א' מס' 4, עמ' 12.

בשיטה ששר החקלאות, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, קבע בתקנות, ויכול שהחייב יהיה כללי או מסווג.

15. סמכויות השמורות למועצה בלבד

סמכויות אלה שמורות למועצה בלבד:

- (1) החלטה בדבר תקציב המועצה;
- (2) מינוי ועדת ביקורת;
- (3) מינוי מנהל למועצה;
- (4) קביעת כללים;
- (5) כל סמכות אחרת שהמועצה החליטה לש- מור אותה לעצמה בלבד.

16. ייסוד תאגידים

המועצה רשאית, באישור השרים, לייסד תאגידים או להשתתף בכל תאגיד בדרך שתיראה לה אם הדבר דרוש לשם קידום מטרתיה.

17. קיום סמכויות

קיומם של מועצה, של הוועד הפועל שלה או של ועדה מועדונית, ותוקף החלטותיהם, לא ייפגעו מחמת פיגוי מקומו של חבר או מחמת פגם במינויו.

18. סמכויות עזר

כל דבר שהמועצה רשאית על פי הוראות חוק זה להסדירו או להתיר ביצוע, רשאית היא להתנות ביצועו בתנאים שתקבע, להגבילו או לאסרו, ורשאית היא להתלות או לבטל הרשאה או היתר שנתנה בקשר לביצוע כל פעולה.

19. תפקידי הוועד הפועל וסמכויותיו

(א) הוועד הפועל יבצע החלטות המועצה ויגהל על פיהן את ענייניה, ימלא תפקידים שהטילה עליו ויהא מוסמך להשתמש בעניינים אלה בכל סמכויותיה, חוץ מן הסמכויות השמורות לה בלבד.

(ב) הוועד הפועל רשאי להטיל מומן לזמן על אחד או אחדים מחבריו או מחברי המועצה תפקידי ביצוע בכפוף לחלטותיו.

(ג) על פי בקשת שליש מחברי הוועד הפועל המשתתפים באותה ישיבה יועבר כל עניין הגדון בו לדיון ולהכרעה במליאת המועצה; בקשה כאמור תוגש ליושב-ראש באותה ישיבה.

פרק רביעי: הסדר נטיעה וגידול פירות

20. כללים לתיכנון הנטיעה

המועצה רשאית - בכפוף להחלטות שר החקל- אות - לקבוע כללים הנוגעים לתיכנון הנטיעה של פירות או של מין פירות פלוגי בעניינים המפורטים להלן:

- (1) הסדרת הנטיעה של מטעי פירות ממין מסויים, לפי עונות או אזורים או לפי יעדי תיכנון אחרים;
- (2) הסדרת ייצורו של חומר ריבוי, קיצוב אמצעי הייצור או הגבלתם בכל דרך אחרת, לרבות פיקוח על פעולות משתלות והסדרת הייצור בהן;

להקנות למועצה זכות ייחודית לגבי קנייתם של מכירתם של מוצרים אלה;

(2) באישור השרים - לקבל הלוואות ומקד- מות למימון פעולות שבתחום תפקידיה וליתן ערובות ושיעבודים שוטפים או קבועים על רכו" שה;

(3) באישור השרים - ליתן הלוואות וסיוע בכל דרך למימון פעולות שבתחום תפקידיה ולקבל ערובות ושיעבודים;

(4) לשעבד תוצרת חקלאית שנמסרה לה לשי- וק או תמורתה בשיעבוד קבוע או שוטף, ובלבד שניתן על כך אישור מאת שר החקלאות או מי שהשר הסמיכו לכך.

(ג) המועצה רשאית למנות ועדות שימליצו לפניה בעניינים או בסוגי עניינים שתקבע המועצה; החברים בוועדות יהיו מבין חברי המועצה או שלא מביניהם ובלבד שחבר אחד לפחות יהיה מנציגי הממשלה במועצה.

13. פעולות הדברה ומניעת מזיקים

(א) המועצה רשאית, באישור השרים, ליום ול- בצע בשביל מגדלים ועל חשבונם, בין בהסכמתם ובין ללא הסכמתם, פעולות להדברתם או למניעתם של מח- לות ומזיקים המאיימים לדעתה על יבול הפירות או על המטעים, ותהיה רשאית להטיל על מגדל חלק יחסי של ההוצאות לפי השטח המוחזק בידו או כמות הפרי שייצר; פעולות לפי סעיף זה להדברה או למניעה של מחלות ומזיקים ייעשו בהתאם להוראות חוק הגנת הצומח, תש"ז-1956.

(ב) הפועל מטעם המועצה לביצוע המטרות הא- מורות בסעיף קטן (א) יהא רשאי להיכנס לכל שטח ולעשות בו כל פעולה הדרושה לכך.

(ג) המועצה תקבע את הדרך לחיוב המגדלים בתשלום בעד פעולות ההדברה והמניעה ולגבייתן, לרבות גבייה כדרך שבה גובה המועצה היטלים שהטילה לפי הוראות חוק זה.

(ד) החלטות המועצה לפי סעיף זה, לרבות דרכי הטלת ההוצאות על המגדלים, יפורסמו ברשומות, וכל מגדל הרואה עצמו נפגע בהחלטה כאמור יהיה רשאי לערור עליה לפני ועדת ערר שנקבעה לעניין סעיף 23 תוך 30 יום מיום שנמסרה לו החלטה; ועדת ערר רשאית לאשר את החלטה או לשנותה ואין אחר החלטתה ולא כלום; הערר על החלטת המועצה לא יעכב את ביצועה אלא אם הוועדה הורתה לעכבה.

14. פירסומה

(א) המועצה רשאית לפרסם את פירות ישראל בארץ ומחוצה לה ולעשות כל פעולה אחרת כיוצא בזה שיש בה לדעתה כדי לתרום להרחבת היקפו של שיוק הפירות, וכן רשאית היא להטיל פיקוח על דרכי הפירסומה הניתנת לפרי הישראלי על-ידי אחרים ולהסדירה לפי ראות עיניה.

(ב) המועצה רשאית לחייב מגדלים או משווקים במימון הפעולות המנויות בסעיף קטן (א), בדרך או

(ה) ועדת הערר תקבע את סדרי הדיון שלה במידה שלא קבע אותם שר המשפטים.
(ו) ועדת הערר תשלח את החלטתה בכתב לעורר.

24. מכסות משותפות לאגודות שיתופיות

(א) אגודה שיתופית תייצג את חבריה לעניין מכסות נטיעה אישיות ותיקבע לה מכסת נטיעה אחת שתהא משותפת לכל חבריה; האגודה רשאית לחלק את מכסת הנטיעה המשותפת, כולה או מקצתה, לחבריה למכסות נטיעה אישיות, ומשעשתה כן - תדווח על כך למועצה; אגודה שיתופית לא תחלק לחבריה מכסות נטיעה אישיות בשיעור כולל ועולה על המכסה המשותפת שנקבעה לה.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) רשאית אגודה שיתופית, על פי החלטת האסיפה הכללית שלה, לבקש כי מכסות הנטיעה יוקצו לכל אחד מחבריה בנפרד, או לחלק מחבריה, או לאחדים מחבריה במשותף.

(ג) חבר האגודה השיתופית הרואה עצמו נגע בפקיעת מכסת נטיעה אישית לפי סעיף קטן (א), רשאי לערר עליה לפני ועדת ערר שנתמנתה לעניין סעיף 23, ואין לאחד החלטתה ולא כלום.

25. הקטנת היקף הנטיעה

(א) שר החקלאות רשאי בכללים להקטין שטחי המטעים של פירות בהיקף כללי, ומשהחליט כן - יקבע את ההקטנה לגבי מגדלים לפי שיעור יחסי ככל האפשר.

(ב) על אף האמור בסעיף קטן (א) לעניין שיעור הקטנת שטחי המטעים של פירות לגבי מגדלים, רשאי שר החקלאות, אם ראה טעם לעשות כן, לקבוע את ההקטנה לפי המבחנים שבסעיף 21 (ב) ובשינויים המ- חוייבים לפי העניין.

(ג) שר החקלאות רשאי לאצול למועצה מסמכו- יותיו לפי סעיפים קטנים (א) ו-(ב), כולן או מקצתן; המועצה תפעיל את הסמכויות בהתאם להנחיות של שר החקלאות.

(ד) מגדל הרואה עצמו מקופח בקביעה לפי סעיף זה רשאי לערר עליה, תוך חמישה-עשר יום מיום שנמסרה לו הודעה עליה, בפני ועדת ערר שנתמנתה לעניין סעיף 23.

(ה) ועדת הערר רשאית לאשר את הקביעה שעליה הוגש ערר או לשנותה ואין לאחד החלטתה ולא כלום.

(ו) הודעה על קביעה בדבר הקטנת שטחי מטעים והודעה על החלטת ועדת ערר, לפי המקרה, יישלחו למגדל הנוגע בדבר.

26. דרכי שיווק פירות ומשווקים מורשים

(א) המועצה רשאית לקבוע בכללים כי פירות, או מין פירות פלוני, ישווקו בישראל - באמצעות המועצה או שלא באמצעותה, כפי שקבעה המועצה - על-די משווקים מורשים ובתנאים שנקבעו באותם כללים, ובלבד שאם הורשו משווקים כאמור, תובטח זכותם של המגדלים לבחור מתוכם משווק מורשה אחד לכל מיני הפירות או למין פירות פלוני, ולתקופת הצמדה של שנה אחת.

(ב) כללים שנקבעו בדבר שיווק פירות לפי סעיף זה לא יחולו על שיווק לתעשייה, אלא אם נקבע הדבר מפורשות בכללים.

(3) השבחת הייצור במטעי הפירות כדי להבטיח טיב, כמות והתאמה לדרישות הצרכן בשוק המ- קומי ובשוקי חוץ;

(4) הסדרת האסיף, ההובלה וההחסנה של פירות והפיקוח עליהם;

(5) קבלת נתונים מאת מגדלים בדבר מקומם היקפם וסוגם של מטעים, הפירות שהם מייצרים ומועדי הייצור והוצאותיו.

27. קביעת היקף הייצור והנטיעה

(א) שר החקלאות יקבע את ההיקף הארצי של נטיעת מטעי פירות, והמועצה רשאית לייעץ לו בדבר היקף הנטיעה הארצי.

(ב) שר החקלאות רשאי לקבוע את חלוקת היקף הנטיעה הארצי למכסות נטיעה אישיות, בהתאם לאזורי הארץ, או בהתאם למצבם הכלכלי ושלבי פיתוחם והת- פתחותם של סוגי משקים חקלאיים או של משק חקלאי מסויים, והוא רשאי לאצול מסמכויותיו לפי סעיף קטן זה, כולן או מקצתן, למועצה או לעובד מעובדי משרדו, שיפעלו בהתאם להנחיותיו.

(ג) לא יטע, לא ישתול ולא יורע אדם מטעי פירות אלא אם נקבעו לו מכסה אישית ובהיקף שלא יעלה על אותה מכסה.

28. ועדת מכסות

(א) לא הפעיל שר החקלאות סמכותו לפי סעיף 21 (ב), ימנה, מבין חברי המועצה או שלא מבין חבריה, ועדת מכסות, ויהיו לה הסמכויות הנתונות לשר החקלא- אות לפי סעיף 21 (ב), למעט סמכות האצילה.

(ב) החלטת ועדת מכסות חתומה ביד יושב-ראש הוועדה בדבר קביעת מכסת נטיעה אישית או בדבר סירוב לקבעה, תומצא למבקש באמצעות המועצה, ואם נשלחה אליו בדואר רשום לפי מקום מגוריו הרגיל או מקום מגוריו האחרון או מקום עסקו הרגיל או מקום עסקו האחרון, יראוה כאילו הומצאה לו בתום עשרה ימים מהיום שנמסרה בדואר.

29. ערר

(א) הרואה עצמו נגע בקביעת מכסת נטיעה אישית לפי סעיף 22 או בסירוב לקבעה, רשאי לערר עליהם לפני ועדת ערר תוך חמישה-עשר יום מיום שנמסרה לו ההחלטה.

(ב) ועדת ערר רשאית לאשר את מכסת הנטיעה האישית או לשנותה ואין לאחד החלטתה ולא כלום.

(ג) לעניין סעיף קטן (א) ימנה שר החקלאות, לפי הצורך, ועדות ערר של חמישה חברים שלא מבין חברי המועצה או עובדיה; שלושה חברי ועדה וביניהם היושב-ראש יהיו מניין חוקי בישיבות ועדת הערר; מי שהוא חבר ועדת המכסות או שטרם חלפה שנה מיום שחלל להיות חבר בה, לא יישב בוועדת ערר.

(ד) חברי ועדת הערר יהיו: שניים עובדי משרד החקלאות, ושלושה שהמועצה תמליצה עליהם ושאינם מבין חבריה או עובדיה; יושב-ראש הוועדה יהיה עובד משרד החקלאות ולפחות אחד ממומלצי המועצה לא יהיה נציג המגדלים.

(7) הסדר להובלת פירות בצירוף תעודות מש" לוח דרכי הפיקוח על הובלתם, לרבות מתן ערובה לכל תעודת משלוח, וכן זכותה של המועצה לחלט את הערובה אם לא קויימה הוראה מהוראות הכללים;

(8) הגבלת הובלת פירות לשווקים בשעות מסוימות ביממה;

(9) סדרי הזמנת פירות ממשווקים מורשים ומגדלים ומסירתם למועצה לשיווק;

(10) סדרי הפיקוח על הסחר בפירות בכל שלביו;

(11) חובת מגדלים ומשווקים לנהל רישום ולמסור דינים וחשבונות בטפסים שהמועצה תורה עליהם;

(12) הכוונת פירות לשיווק, לתעשייה או למאכל בהתאם לסיווגם ולכמויות הפרי הניתנות לניצול באותה שעה לכל אחת מן המטרות האמורות, ובלבד שהכללים לגבי ענבי מאכל ליצור כוהל ייקבעו בהתייעצות עם שר האוצר או מי שהוא הסמיך לכך;

(13) תקנים והוראות ותנאים בדבר הקמתם והפעלתם של בתי אריזה, מבני מיון ומיתקנים אחרים לטיפול בפירות, והתנאה שמיתקנים אלה לא יוקמו אלא על פי רשיון מאת המועצה ובהתייעצות עם השריון.

30. סמכויות המועצה בשיווק

(א) לגבי פירות המשווקים באמצעותה מוסמכת המועצה —

(1) לשווקם בדרך ובמקום שייראו לה ולקבוע את שיטת החלוקה של דמי הפדיון שקיבלה תמורתם ולקבוע לצורך זה — באישור השרים — שיטה של סיבולת לכל מין של פירות כפי שתמצא לנכון;

(2) בכפוף להוראות סעיף 60 — לקבוע בכללים כיצד לנהוג בעודפי הפירות שנמסרו לה ושלדעתה אינם ניתנים לשיווק יעיל, וכיצד לשלם למגדלים, בעד פירות שנמסרו לה אף אם לא שווקו או שלא נמסרו לה אך נהגו בהם בהתאם להוראותיה, סכומים שתקבע בין כתמורה מתוך הסיבולת הכללית ובין כפיצוי נפרד מתוך דמי הפדיון;

(3) לנכות, בהתאם לכללים שקבעה, סכומי כסף מדמי הפדיון בעד פירות ששיווקה או מדמי הפדיון בעד מינים מסויימים של פירות ששיווקה, לכיסוי הוצאותיה בטיפול בהם, בהובלתם ובשיווקם, ולכיסוי הוצאותיה השוטפות למגנון, לשירותים ולכל פעולה אחרת שעשתה תוך שימוש בסמכויותיה; הוראות פסקה זו לא יפגעו בזכות המועצה לגבות ממגדל או ממשווק כל סכום כסף המגיע למועצה בכל דרך אחרת.

(ב) חלק מגדל על החלטת המועצה שאין עליה אישור השרים לפי סעיף זה, רשאי הוא לערור עליה לפני שר החקלאות או מי שהוא מינה לעניין זה.

(ג) החליטה המועצה על שיווק באמצעות משווקים מורשים תקבע בכללים את דרכי הרשאתם ותנאי ההרשאה.

(ד) אדם שהמועצה סירבה להרשותו לעניין סעיף זה רשאי לערור על כך לפני ועדה של שלושה שימנה אותה שר המשפטים; היושב-ראש שלה יהיה חבר לשכת עורכי-הדין הכשיר להתמנות שופט בית-משפט שלום; יתר חברי הוועדה יתמנו על פי הצעת השרים ולפחות אחד מהם לא יהיה עובד המדינה.

(ה) נקבעו כללים לפי סעיף קטן (א) לא ישווק אדם פירות שלגביהם נקבעו כללים אלא אם הוא מורשה לכך על פי חוק זה.

27. שיווק בהתאם לקביעת המועצה

משקבעה המועצה כללים לפי סעיף 26 יהא אדם חייב לשווק פירותיו בהתאם לאותם כללים בלבד, זולת אם נתנה לו המועצה היתר בכתב לנהוג אחרת; ההיתר יכול שיהיה כללי, או מיוחד למגדל פלוני, לסוג פלוני של מגדלים או למין של פירות, לתקופה מסויימת או לאזור מסויים, והמועצה רשאית להתנות את ההיתר בקיום תנאים ככל שתראה לנכון.

28. שיווק של חבר באגודה שיתופית

נקבעה לאגודה שיתופית מכסה משותפת, ישווק חבר אותה אגודה פירות רק באמצעות משווק מורשה שבחרה האגודה, זולת אם החליטה האגודה אחרת.

29. סמכות המועצה להסדרת השיווק

המועצה רשאית בכללים לקבוע —

(1) חובת הצמדה של כל מגדל למשווק מורשה שיבחר לו, בין לשיווק פירות בדרך כלל ובין למין מסויים של פירות, לרבות נוהלי ההצמדה, תנאי ההצמדה וזכויות וחובות הכרוכים בה, ביטול ההצמדה, חובת המשווקים המורשים לקבל פירות מהמגדלים, ויישוב סיכסוכים הנובעים מההצמדה אם בדרך של בוררות או בדרך אחרת ששר החקלאות קבע;

(2) סיווג פירות לסוגים שונים לפי הגודל, המשקל, הטיב או הצבע של הפירות או לפי כל בחינה אחרת, וקביעת תקנים מחייבים לגבי שיווקם;

(3) דרכי הטיפול בפירות, המיון, האריזה והסיווג מן של פירות ופיקוח על פעולות אלה;

(4) חובת האיסוסם של פירות בבתי קירור או במחסנים או באופן אחר, חובת הדיווח למועצה על פירות שאוסמו, על כמויותיהם, על בעליהם או המחזיקים בהם, ועל תנועת מלאי הפירות שבאיסוסם, והכל בטפסים שהמועצה תורה עליהם;

(5) מכסות הפירות שמוותר להביאם לשווקים ומועדי הבאתם, לפי כושר הקליטה של השווקים או דרגת ההבשלה של הפירות או לפי כל בחינה אחרת;

(6) פירות או סוגים של פירות שמוותר לשווקם בארץ במועדים מסויימים או המיועדים ליצוא בלבד;

פרק המישי: סדרי יצוא

31. קביעת יצוא יחיד

(א) השרים רשאים להורות, ברשומות, כי המוצר, או גוף משפטי אחר שבשליטתה של הממשלה בלבד או שלה ביחד עם מועצה לייצור ולשיווק של תוצרת חקלאית, יהיה היצואן היחיד לכל הפירות או של מין פירות פלוני שיוצרו בישראל (להלן - יצואן יחיד); הוראה כאמור תובא לידיעת ועדת הכלכלה של הכנסת לפני פירסומה.

(ב) השרים רשאים לשוב ולהורות, כי הוראה שניתנה כאמור בסעיף קטן (א) לא תחול על מין פלוני של פירות, או שעל אף הוראה שניתנה כאמור יהיה יצואן של מין פירות פלוני מותר לפי היתר מטעם המועצה ובהתאם לתנאים ולהגבלות שבהיתר.

(ג) אין באמור בסעיף קטן (א) כדי לפגוע בזכויותיו של אדם אשר לפני תחילת חוק זה עסק ביצוא סוגי פירות פלונים להמשיך בעיסוקו, והמועצה תרשה אותו לשמש יצואן כל עוד הוא מקיים את התנאים שקבעה המועצה לגבי אותם פירות או מיני פירות אשר בשיווקם עסקו.

(ד) על יצואן שהורשה לפי סעיף קטן (ג) יחולו הוראות סעיף 32, כולן או מקצתן, כפי שתקבע המועצה.

32. סמכויות יצואן יחיד

(א) יצואן יחיד רשאי, באישור מוקדם של המוצר -

(1) לייצא פירות שקיבל ליצוא בתנאים, בדרך, במחירים, במועדים וליעדים שנקבעו;

(2) לשלם את דמי המכר למגדלים ישירות או באמצעות משווקים מורשים לפי הוראות המגדלים, לאחר ניכוי הוצאות השיווק, לפי שיטה שקבעה המועצה באישור של החקלאות;

(3) לשווק את הפירות בישראל או להפנותם לתעשייה מקומית, הכל באמצעות המועצה.

(ב) שר החקלאות רשאי בתקנות לקבוע כי פעולות מסוימות, שיוחדו ליצואן יחיד שאיננו המועצה, ייעשו בידי המועצה או באמצעותה; תקנות כאמור יובאו לידיעת ועדת הכלכלה של הכנסת לפני פירסומן.

33. חובה לעניין יצוא

המועצה, באישור שר החקלאות, רשאית לחייב מגדלים או משווקים מורשים -

(1) לייחד ליצוא חלק מהפירות שלהם או ה"עומדים לרשותם, ולטפל בפירות אלה בדרך שה"שרים או המועצה יורו להם;

(2) להעמיד לרשות המועצה או לרשות מי שהמועצה תורה את הפירות המיועדים ליצוא - בדרך, במקום, במועד ובאריזה כפי שהורתה המועצה, ובלבד שהתמורה בעד הפירות נקבעה בוועדה הענפית, באישור שר החקלאות.

34. טיפול בפירות ליצוא

המועצה רשאית לקבוע בכללים -

(1) דרכי הטיפול בפירות המיועדים ליצוא, החל ממועד הקטיף ועד למועד שבו יועמדו הפירות

לרשות היצואן, לרבות תנאי אריזתם, החסנתם והובלתם;

(2) טיפולים מיוחדים שיש לתת לחלקות ול"מטעים שבהם מיוצרים פירות המיועדים ליצוא, כדי להבטיח טיב, נקיון ותנאי גיהות נאותים.

35. הוצאות יצוא וקרנות ליצוא

יצואן יחיד רשאי, באישור המועצה, לנכות סכומים מדמי המכר של הפירות שיוצאו - במקום, בשיווק ובדרך שיוור השרים - לשם מימון הוצאותיו בקשר ליצוא הפירות, לרבות הוצאות פירסומת ופיתוח שווקים, ולשם יצירת קרנות לעידוד היצוא.

פרק שישי: קרנות, היטלים ותמיכה במחירים

36. היטלים

(א) המועצה, באישור שר החקלאות ובהסכמת שר האוצר, רשאית בכללים -

(1) להטיל היטלים על מגדלים, משווקים מורשים או יצואנים, ויכול שההיטל יהיה כללי, או מסוייג או מדורג לפי אזורים, לפי מיני פירות, וכן לפי עונת שיווקם, ייעודם, משקלם או צורת אריזתם של הפירות;

(2) לקבוע מועדים ודרכים לתשלום ההיטלים, ניכויים מתמורת פירות שנמכרו באמצעות המוצר, עצה, המשווקים המורשים, היצואנים או בדרך אחרת;

(3) לחייב מגדלים, משווקים מורשים ויצואנים לנהל רישום ולמסור דינים וחשבונות לצרכי ההיטלים.

(ב) היטלים לפי סעיף זה ישמשו -

(1) ליצור קרנות מיוחדות למימון הוצאות הכ"ר ורכות ביוסות שיווקם של הפירות, כגון קליטת ערדפי פרי, הספקת פרי לתעשייה ויצוא פרי;

(2) לממן הוצאות המינהל של המועצה בסכום שלא יעלה על 3% מהפדיון במכירה בסיטונות של הפירות ששווקו בעונה הקודמת.

37. קרנות

(א) כספי ההיטלים שהוטלו על מין פירות פלוני, לאחר ניכוי הסכום המיועד לכיסוי הוצאות המינהל של המועצה, ייוקפו לחשבון קרן מיוחדת של מין הפירות שעליו הוטלו ויוצאו למטרות המשמשות אותו מין של פירות בלבד, אלא שהמועצה רשאית -

(1) להעביר עד 10% מכספי ההיטלים האמורים לחשבון קרן כללי, לביצוע פעולות המשמשות מין פירות שונים;

(2) לחייב כל קרן מיוחדת בהוצאותיה למינהל לפי חלוקה בין הקרנות שתקבע המועצה;

(3) באישור השרים - להחזיר למגדלים את היתרות של כספי ההיטלים.

(ב) המועצה רשאית לבחור, מבין חבריה ושלא מבין חבריה, ועדות ענפיות לכל מין של פירות, שימליצו לפנייה על דרכי גיהול הקרן המיוחדת לאותו מין.

42. תחזית פעולות המועצה
לפי דרישת השרים תגיש המועצה, ביחד עם הצעת התקציב השנתי, תחזית של פעולותיה.

43. מערכת כספים
השרים רשאים לקבוע בתקנות הוראות בדבר ניהול מערכת הכספים במועצה וביקורת עליה, לדבות הגשת תקציבים ותחזיות כספיות לשרים, הגשת דיגים-וחשבון-נות לשרים ופירסום מאזנים שנתיים.

44. עובדים במועצה ותנאי עבודתם
הגוהל בענייני קבלת עובדים, תקן, שכר, גימלאות ותנאי עבודה אחרים של עובדי המועצה יהיו כשל עובדי המדינה, בתיאומים ובשינויים שתקבע המועצה באישור השרים.

45. ועדת ביקורת
(א) המועצה תמנה, באישור השרים, ועדת ביקורת לפיקוח על פעולות מנגנון המועצה ולביצוע תפקידי ביקורת אחרים שהשרים או המועצה יטילו עליה מפעם לפעם.

(ב) חבר בוועדת הביקורת לא יהיה חבר במועצה או בוועדה של המועצה שהיא בעלת סמכויות של ביצוע או של מתן המלצות לביצוע.

(ג) לחברי ועדת הביקורת זכות גישה למשרדי המועצה ולנכסים המוחזקים בידיה ולכל המסמכים, הפנקסים והחשבונות הנמצאים ברשותה, ורשאים הם לערוך בהם כל בדיקה שתיראה להם.

(ד) ועדת הביקורת תגיש דין-וחשבון שנתי לשרים ולמועצה, לא יאוחר משישה חודשים אחרי תום כל שנת כספים, והיא רשאית להגיש להם תוך כל שנת הכספים הערות ומסקנות בכל עניין הכלול בתחום תפקידי הוועדה.

(ה) ועדת הביקורת תקבע לעצמה את סדרי עבודתה ודיוניה.

פרק שמיני: עבירות

46. קנס
(א) מגדל, מוביל או משווק שעבר - בין בעצמו ובין על-ידי עובדיו או סוכניו - על הוראה מהוראות חוק זה, רשאית ועדת קנסות שהוקמה לפי סעיף 48 להטיל עליו קנס שלא יעלה על אלף לירות בשל כל דונם אדמה שבקשר אליה נעברה העבירה או קנס שלא יעלה על לירה אחת בשל כל קילוגרם פירות ומוצרים שבקשר אליהם נעברה העבירה, או שני הקנסות ביחד.
(ב) מי שנקנס כאמור בסעיף קטן (א) לא יועמד לדין על המעשה ששימש עילה להטלת הקנס.

47. השמדת דבר שנעשתה העבירה לגביו
(א) עבר אדם עבירה על הוראה מהוראות הפרק הרביעי או התקנות שהותקנו או התוראות שניתנו לפיו, רשאית ועדת קנסות שהוקמה לפי סעיף 48 שהיושב-ראש שלה הוא שופט בית-משפט שלום, לחייב את

(ג) קרן מיוחדת יכול שתהיה משותפת עם הממ"שלה ובמקרה זה רשאית הממשלה להתנות כי החשב הכללי ינהל את הקרן.

(ד) המועצה, באישור השרים ובאישור ועדת הכל-כלה של הכנסת, תקבע כללים בדבר הקמת הקרנות.

38. מטור ממש הכנסה
כספי היטלים שהועברו לקרנות ושמטרתיהן אושרו מטעם שר התקלאות ושר האוצר יהיו פטורים ממש כמשמעותו בפקודת מס הכנסה¹.

39. המיכת המועצה במחירי הוצרת
(א) להבטחת תמורה הוגנת למגדלים בעד פירות, בהתחשב בתנודות בהוצאות הייצור, במחירי השוק וב-ציבור הצרכנים, רשאית המועצה, באישור השרים לאחר שנועצו עם שר האוצר, לקבוע דרכים אלה, כולם או מקצתם:

(1) מחירים מובטחים לפני העונה או בראשיתה

או מחירי מינימום מפעם לפעם בתוך העונה;

(2) תמיכות כספיות;

(3) קניית עודפים.

(ב) אישור השרים יכול שיהיה כללי או מסוייג לפי מיני פירות, מועד האסוף או כל בחינה אחרת כיוצא באלה.

(ג) המועצה רשאית להתנות את התמורה לפי סעיף קטן (א) בקיום הוראות לעניין ייצור, טיפול ושי-ווק, לדבות הוראותיה בדבר שמירת מסגרת הייצור שנקבעה בדרך כלל או לגבי מין של פירות.

פרק שביעי: תקציב ומינהל

40. תקציב המועצה
(א) חדשיים לפחות לפני תחילת שנת הכספים תגיש המועצה לאישור השרים הצעת תקציב של שנת הכספים האמורה.

(ב) המועצה לא תוציא כספים, לא תתחייב בכל התחייבות כספית, ולא תבצע כל פעולה כספית, אלא בהתאם לתקציב שאישור השרים.

(ג) המועצה רשאית להגיש לאישור השרים, תוך שנת הכספים -

(1) תקציבים נפרדים להכנסות והוצאות של

הקרנות, כפי שתקבע מפעם לפעם, בהתאם להוראות חוק זה;

(2) הצעת תקציב נוסף.

41. מבנה התקציב
(א) תקציב המועצה יהא מחולק לסעיפים תקציבי-ביים נפרדים של הכנסה והוצאה לנושאים השונים שיפורטו בתקציב.

(ב) המועצה אינה רשאית להוציא כספים שלא למטרות שלשמן יועדו בתקציב המאושר, אלא אם הש-רים אישרו את ההצעה לפני הביצוע.

דין, בכל הנוגע לאכיפה, כדון פסק דין סופי של בית-משפט מוסמך במשפט אורחי; המועצה רשאית לנכות את הקנס מדמי המכר של פירות המגיעים לנקנס.

53. ביקורת

(א) המועצה רשאית למנות בכתב, לתקופה שלא תעלה על 12 חודשים מפקח שיהא מוסמך, כל אימת שיש לו יסוד להניח שהדבר דרוש כדי להבטיח ביצועו של חוק זה או כדי למנוע עבירה על הוראותיו -

(1) להיכנס לכל מקום ולעצור כל כלי הובלה ולערוך בהם חיפוש, אולם אין להיכנס למקום המשמש למגורים אלא לפי צו חיפוש מאת בית-משפט מוסמך, והוראות סעיפים 26 עד 30 לפקודת סדר הדין הפלילי (מעצר וחיפוש) (נוסח חדש), תשכ"ט-1969, יחולו, בשינויים המחוייבים, על חיפוש לפי פסקה זו;

(2) לדרוש מכל אדם המחזיק או מוביל פיר - רות - למעט כמות פירות לצריכה עצמית כפי שקבעה המועצה בכללים - שיראה את התעודות לגבי הפירות האמורים וימסור פריטים ביחס אליהם.

(ב) המפקח רשאי לתפוס פירות או כל דבר אחר שיש לו יסוד סביר להניח שנעברה בו עבירה על חוק זה, ורשאי הוא לתפוס חמרי אריזה או מסמכים העשויים, לפי הנחתו הסבירה, לשמש ראיה במשפט על עבירה כאמור.

54. חובה למסור ידיעות, דוגמאות וכו'

(א) חייב אדם למסור למפקח, לפי דרישתו, ידיעות, דוגמאות, פנקסים ושאר תעודות שלדעת המפקח יש בהם כדי להבטיח או להקל על הפיקוח לגבי ביצועו של חוק זה.

(ב) דוגמאות שנמסרו לפי סעיף קטן (א) מותר לבדקן במעבדה ולנהוג בהן בכל דרך אחרת.

55. חקירה

על מינוי מפקחים לפי סעיף 53 תינתן הודעה לשר המשטרה, ושר המשטרה רשאי להסמיכם, בצו כללי או מיוחד לתקופה שלא תעלה על 12 חודשים, לערוך חקירות לשם מניעת עבירות על חוק זה או לשם גילוי, ומפקח שהוסמך כאמור רשאי להשתמש בכל הסמכויות הנתונות לקצין משטרה בדרגת מפקח משנה ומעלה, לפי סעיף 2 לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות)².

56. רישום תשובות

תשובות הנחקר לפי סעיף 55 יירשמו וייחתמו כאמור בסעיף 3 לפקודת הפרוצדורה הפלילית (עדות).

57. טיפול בדברים שנתפסו

(א) דבר שנתפס לפי סעיף 53(ב), מותר להחזיק בו עד שבית-המשפט או ועדת קנסות שהוגשה לפנייהם תביעה נגד אדם על עבירה שעבר ביחס לדבר שנתפס יחליטו מה ייעשה בו; לא הוגשה תביעה כאמור תוך ארבעים יום מיום התפיסה - יוחזר הנתפס, ואם נתעורר ספק למי יש להחזירו - יכריע יושב-ראש הוועדה

האדם, בצו סילוק, להשמיד תוך מועד שייקבע בצו את הדברים שלגביהם נעברה עבירה; אין בקיום הצו כדי לפטור מאחריות פלילית לעבירה שנעברה.

(ב) לא קיים אדם צו סילוק שחוייב בו, רשאית המועצה לבצע את הצו על חשבונו.

(ג) עבר אדם עבירה שביחס אליה אפשר לתת צו סילוק, רשאי מי שהמועצה הסמיכה אותו לכך לאסור, לתקופה שלא תעלה על 28 יום, את העברתם לאחר או את טיולטולם של דברים שצו הסילוק עשוי לחול עליהם.

(ד) מי שחוייב בצו סילוק וזכה בעירעור על הרשעתו, תפצה אותו המועצה על הנוק הממשי שסבל מחמת הצו.

48. ועדות קנסות

(א) יוקמו ועדות קנסות.

(ב) ועדת קנסות תדון בשלושה והם: שופט בית-משפט שלום, או חבר לשכת עורכי-הדין והוא כשיר לכהן כשופט בית-משפט שלום, שמינה אותו שר המשפטים והוא ישמש יושב-ראש הוועדה, ושני חברים נציגי ציבור.

(ג) השרים יקבעו שתי רשימות של נציגי ציבור, האחת מתוך רשימות שהגישו להם אירגונים שהם לדעת השרים אירגונים יציגים של המגדלים והשנייה מתוך רשימות שהגישו להם אירגונים שהם לדעת השרים אירגונים יציגים של המשווקים המורשים; ובלבד שחברי המועצה לא יכללו ברשימות.

(ד) יושב-ראש הוועדה יקבע את שני נציגי הציבור, מתוך הרשימות שנקבעו לפי סעיף קטן (ג), אשר ידונו בעניין פלוני.

(ה) הודעה על הקמת ועדות קנסות ועל מענן תפורסם ברשומות.

(ו) שר המשפטים רשאי לקבוע את סדרי הדין של הוועדות.

49. ייצוג המועצה בוועדת קנסות

כתב אישום יוגש לוועדת קנסות מאת היועץ המשפטי לממשלה או בא-כוחו על פי בקשת המועצה.

50. שמיעת הנאשם

ועדת קנסות לא תטיל קנס אלא לאחר שניתנה לנאשם הודמנות סבירה להשמיע טענותיו.

51. עירעור

הרואה עצמו מקופח בהחלטה של ועדת קנסות רשאי תוך 30 יום מיום שנמסרה לו ההחלטה לערער עליה לפני בית-המשפט המחוזי, ודינה לעניין העירעור כדון פסק דין של בית-משפט שלום בפללים; אלא שהעירעור על ביצוע ההחלטה, לרבות על צו סילוק, לא יעכב ביצועם, אם בית-המשפט לא החליט אחרת.

52. אכיפת קנס

החלטת ועדת קנסות שלא הוגש עליה עירעור והחלטת בית-המשפט בעירעור על החלטת ועדת קנסות,

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 12, עמ' 284.

² חוקי א"י, כרך א' פרק ל"ד עמ' 439.

או להתנות את ביצוע הביטוח בתשלום דמי הביטוח מראש.

(ב) ביטוח המועצה את המגדלים כאמור בסעיף קטן (א), תהיה היא רשאית, בהסכמת המבוטחים, לתכוע את הנוקים שנגרמו להם, ולתת בשמם כל כתב ויתור, אישור או הצהרה השייכים לאותו ביטוח.

65. אגרות

השרים, לאחר התייעצות עם המועצה ובאישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאים בצו לקבוע אגרות בעד מתן רשיון או היתר או חידושם, ובעד הוצאת מסמך או מתן שירות לפי הוראות חוק זה.

66. ביצוע ותקנות

השרים ממונים על ביצוע חוק זה, והם רשאים, זולת אם נאמר אחרת, להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו.

67. אצילת סמכויות

השרים רשאים לאצול מסמכויותיהם לפי חוק זה, חוץ מן הסמכות להתקין תקנות, לאשר כללים, לאשר את תקציב המועצה, לאשר נוהלים לפי סעיף 44 ולתת היתר לפי סעיף 60.

68. קיום תוקף

סמכות לפי חוק זה אינה גורעת מסמכות לפי חיקוק אחר, וקיום חובה לפי חוק זה אינו פוטר מקיום חובה לפי כל דין, אלא אם נאמר אחרת בחוק.

69. צו לגבי הפסקת פעולות המועצה

(א) השרים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאים בצו להפסיק את פעולות המועצה או לפזרה אם לדעתם -

- (1) המועצה איננה ממלאת חובותיה והתחיי- ביותיה;
- (2) המועצה אינה מבצעת ביעילות את המטרות שלשמן הוקמה.

(ב) השרים, באישור ועדת הכלכלה של הכנסת, רשאים בצו לפזר את המועצה אם לדעתם השתנו הנסי- בות והמגמות שלשם השגתן הוקמה המועצה.

(ג) לא יפעילו השרים את סמכותם לפי סעיף קטן (א) אלא לאחר שניתנה התראה בכתב למועצה והמועצה לא תיקנה דרכה.

(ד) לענין סעיף קטן (א) יקבעו השרים בתקנות הוראות בדבר הליכי פיזור המועצה, דרכי פרעון חובותיה והתחייבויותיה ומימוש זכויותיה, ומה ייעשה ברכוש המו- עצה ובעדפי הכספים המוחזקים בידה, הכל לפי הצורך.

70. הוראות מעבר

עם כינון המועצה יועברו אליה כל הנכסים שבדי החברה הרשומה בשם "המועצה לייצור ושיווק של פי- רות", מקרקעין ומיטלטלין, כל זכות ראויה או מוחזקת וכל טובת הנאה שיש לה בכל נכס, וכל החובות שהחברה חייבת בהם והתחייבויות שקיבלה על עצמה כדין.

71. מירוסם

חוק זה יפורסם ברשומות תוך שלושים יום מיום קבלתו בכנסת.

שכתחום שיפוטת נתפס הדבר, לפי בקשת אדם התובע את הדבר או טובת הנאה בו או לפי בקשת המועצה הטוענת שהנתפס מגיע לה או שיש לה טובת הנאה בו.

(ב) דבר שנתפס כאמור בסעיף קטן (א) והוא עלול להתקלקל אם לא יימכר מיד, בין בגלל טיבו המיוחד ובין מסיבה אחרת, רשאית המועצה למכרו במחיר מקובל ביום המכירה; דמי המכר יופקדו במועצה ויחולו עליהם הוראות סעיף קטן (א) כאילו היו דבר שנתפס.

58. פירות נמוכים מהתקן

על אף האמור בסעיף 57 רשאית המועצה על פי כללים שנקבעו להשמיד פירות שנתפסו לפי סעיף 53(ב) כשאינם מתאימים לתקן שנקבע לשיווק אותו סוג פירות, כאמור בסעיף 2(2).

59. עונשין

מי שעבר על הוראה מהוראות חוק זה, בין בעצמו ובין באמצעות שליחו, סוכנו, פועלו או בא-כוחו, או עבר על תנאי מתנאי רשיון או היתר שניתן לפי חוק זה, או הפריע למבקר או לכל אדם אחר הפועל מטעם המועצה לבצע את תפקידיו או מנע זאת ממנו, או סירב לתת תשובות או נתן תשובות לא נכונות במסמכים שהופנו אליו מאת המועצה על פי הוראות חוק זה, דינו - קנס 10,000 לירות או מאסר חודשיים.

פרק תשיעי: הוראות שונות

60. אסור על השמדת עודפים

לא יושמדו עודפי פירות אלא בהיתר מאת השר או המנהל הכללי של משרד החקלאות, והיתר כזה לא יינתן אלא אם שוכנע ונתנו כי לא נמצא להם שימוש לכל מטרה מועילה, לרבות מטרת חסד.

61. אישור כללים של המועצה

כללי המועצה שלא מכוח סעיף 36 טעונים אישור השרים ויפורסמו ברשומות לאחר שהובאו לידיעת ועדת הכלכלה של הכנסת.

62. שינוי התוספת

לאחר התייעצות במועצה והודעה מוקדמת לוועדת הכלכלה של הכנסת רשאים השרים, בהודעה שתפורסם ברשומות, לשנות את התוספת.

63. המועצה כסוכן הממשלה

הממשלה רשאית לקבוע, בין באורה כללי, ובין למקרה מסויים או לסוג מסויים של מקרים, כי המועצה תשמש סוכן שלה למתן תמיכות כספיות להבטחת מחירים הוגנים לפירות ולאמצעי ייצור הקשורים בייצור הפירות שבתחום טיפולה של המועצה, ולעשיית כל פעולה אחרת.

64. ביטוח מפני נזקי טבע

(א) המועצה רשאית לבטח מגדלים - בין בהס- כמתם ובין ללא הסכמתם - מפני נזקי טבע, אם על ידי יצירת קרן פנימית של המועצה או בתאגידים העוס- קים בביטוח מפני נזקי טבע; לצורך זה תהא המועצה רשאית לחייב בתשלום דמי ביטוח שנקבעו לפירות או למין של פירות, וכן לנכות מדמי המכר של פירות את דמי הביטוח; אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מוכיות כל קרן ביטוח לגבות את דמי הביטוח בכל דרך שהיא

התוספת

1. אבוקדו	12. משמש	32. מקדמיה
2. מנגו	13. שזיף	33. אקטינידיה
3. אפרסמון	14. דובדבן	זני זית אירופאיים
4. שסק	15. תמר	34. מרחביה
5. גויאבה	16. ענבי מאכל	35. מנסנילו
6. אנונה	17. תאנה	36. גובו דה סיקרונה
7. בננה	18. רמון	37. שדה אליהו 5
8. אגס	19. שקד	38. קלפטה
9. חבוש	20. פקאן	39. קונסרווליה
10. תפוח	21. שעוניית (פסי פלורה)	
11. אפרסק, נקטרינות		

הסתייגויות לחוק הנ"ל

- לסעיף 2
ש. תמיד מציע:
1) בסעיף קטן (ב) תימחק הסיפה המתחילה במלים "ורשאים הם".
2) סעיף קטן (ג) יימחק.
- לסעיף 4
ש. תמיד מציע:
1) בסעיפים קטנים (א), (ג) ו-(ד), אחרי "השרים" יבוא "באישור ועדת הכלכלה של הכנסת".
2) בסעיף קטן (ד), המלים "וכן העילות לבי" טול מינויים כאמור" והמלים "לדעת השרים" - יימחקו.
3) בסעיף קטן (ה) יימחקו המלים "ובלבד שלא יוסיפו לכהן כך לתקופה העולה על שלושה חודשים".
- לסעיף 5
ש. תמיד מציע:
במקום סעיף קטן (א) יבוא:
" (א) המועצה תבחר מבין חבריה את היושב ראש שלה ואת סגנו."
- לסעיף 6
ש. תמיד מציע:
1) בסעיף קטן (א) יימחקו המלים "כשבניהם נציג של הממשלה".
2) סעיף קטן (ב) יימחק.
- לסעיף 7
ש. תמיד מציע:
סעיפים קטנים (ב) ו-(ג) - יימחקו.
- לסעיף 9
ש. תמיד מציע:
המלים "באישור השרים" - יימחקו.
- לסעיף 11
ש. תמיד מציע:
פיסקה (6) תימחק.
- לסעיף 12
ש. תמיד מציע:
1) בסעיף קטן (ב) (1), המלים "של חמרים וציוד הדרושים לייצור הפירות ולשיווקם, לרבות", והמלים "ורעים, שתילים" - יימחקו.
2) בסעיף קטן (ב) (2), המלים "באישור השרים" - יימחקו.
3) בסעיף קטן (ג), המלים "ובלבד שחבר אחד לפחות יהיה מנציגי הממשלה במועצה" - יימחקו.
- לסעיף 20
ש. תמיד מציע:
פיסקאות (1) ו-(2) - יימחקו.
- לסעיף 21
ש. תמיד מציע:
סעיפים קטנים (א) ו-(ב) - יימחקו.
- לסעיף 22
ש. תמיד מציע:
למחוק את הסעיף.
- לסעיף 23
ש. תמיד מציע:
למחוק את הסעיף.
- לסעיף 24
א. שכטרמן מציע:
במקום סעיפים קטנים (א) ו-(ב) יבוא:
" (א) הקצאת מכסות נטיעה לחברי אגודה שיתופית תיעשה לכל אחד מהם בנפרד, זולת אם החליטה האסיפה הכללית של האגודה לבקש כי תיקבע לה מכסת נטיעה אחת שתהא משותפת לכל חבריה.
(ב) החליטה האסיפה הכללית של אגודה שיתופית כאמור בסעיף קטן (א), רשאית האגודה לחלק את מכסת הנטיעה המשותפת, כולה או מקצתה, לחבריה למכסות נטיעה אישיות; ומשעשתה כן תדווח על כך למועצה."

לסעיף 47

ש. תמיד מציע:

- 1) סעיפים קטנים (א) ו-(ב) - יימחקו.
- 2) בסעיף קטן (ד), אחרי "הנוק הממשי" יבוא "ההפסד ומניעת הרווח".

לסעיפים 48 עד 52

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיפים.

לסעיף 53

ש. תמיד מציע:

- 1) פיסקאות (1) ו-(2) של סעיף קטן (א), וה"סימון (א) והמלים "המפקח רשאי" - יימחקו.

לסעיפים 55 ו-56

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיפים.

לסעיף 57

ש. תמיד מציע:

בסעיף קטן (א) -

- 1) המלים "או ועדת קנסות" - יימחקו. במקום "יוחור הנתפס, ואם נתעורר ספק" יבוא "יוחור הנתפס; נתעורר ספק".
- 3) במקום "יושב-ראש הוועדה" יבוא "בית-המשפט".

לסעיף 58

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 59

ש. תמיד מציע:

- 1) אחרי "שעבר" יבוא "בידועין".
- 2) המלים "או עבר על תנאי מתנאי רשיון או היתר שניתן לפי חוק זה" - יימחקו.
- 3) במקום "למבקר או לכל אדם אחר" יבוא "לאדם".
- 4) במקום הסיפה המתחילה במלים "או סירב" יבוא "דינו - קנס 10,000 לירות".

לסעיף 61

ש. תמיד מציע:

- 1) אחרי "אישור השרים" יבוא "בוועדת הכלכלה של הכנסת".

לסעיף 62

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 63

ש. תמיד מציע:

- 1) המלים "בין באורח כללי ובין למקרה מסויים או לסוג מסויים של מקרים" - יימחקו.

לסעיף 64

ש. תמיד מציע:

- 1) בסעיף קטן (א), המלים "בין בהסכמתם ובין ללא הסכמתם" - יימחקו.

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 25

ש. תמיד מציע:

- 1) בסעיף קטן (א), הסיפה המתחילה במלים "ומשהחליט כן" - תימחק.
- 2) סעיפים קטנים (ב) עד (ו) - יימחקו.

לסעיף 26

א. שכטרמן מציע:

- 1) בסעיף קטן (א), המלים "ולתקופת הצמדה של שנה אחת" - יימחקו.

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 27

ש. תמיד מציע:

- 1) הסיפה המתחילה במלים "ההיתר יכול" - תימחק.

לסעיף 28

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 29

א. שכטרמן מציע:

פיסקה (1) תימחק.

ש. תמיד מציע:

- 1) פיסקאות (1) ו-(2) - יימחקו.
- 2) בפיסקה (5), המלים "או לפי כל בחינה אחרת" - יימחקו.
- 3) בפיסקה (7), הסיפה המתחילה במלים "וכן זכותה" - תימחק.
- 4) פיסקאות (9) ו-(10) - יימחקו.

לסעיף 31

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לסעיף 37

ש. תמיד מציע:

- 1) בסעיף קטן (א) (1), במקום "10%" יבוא "5%".
- 2) בסעיף קטן (א) (3), המלים "באישור הש-רים" - יימחקו.
- 3) סעיף קטן (ג) יימחק.

לסעיף 46

ש. תמיד מציע:

- 1) בסעיף קטן (א), במקום "רשאית ועדת קנסות שהוקמה לפי סעיף 48 להטיל עליו קנס שלא יעלה על אלף לירות" יבוא "דינו - קנס 1,000 לירות".
- 2) סעיף קטן (ב) יימחק.

לסעיף 66

ש. תמיד מציע:

אחרי "להתקין תקנות" יבוא "באישור ועדת הכלכלה של הכנסת".

לסעיף 69

ש. תמיד מציע:

למחוק את הסעיף.

לב. הצעת חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973

"שכר" - כמשמעותו בחוק הגנת השכר, תשי"ח - 1958⁰;
"השך" - שר התחברוה.

פרק ב': תנאי הכשירות לשירות בצוות

סימן א': כשירות כללית

2. תנאי כשירות כלליים

(א) השר יקבע תנאי כשירות כלליים לשירות בצוות - ובכלל זה גיל, כושר גופני, כושר הסתגלות לשירות בים, עבר נקי ושירות בטחון - ורשאי הוא לקבוע תנאים אלה לפי סוגים של כלי שיט, של תפ-קידים או של הפלגות, או לפי כל מבהן אחר שייראה לו.

(ב) לא יעסיק בעל כלי שיט ולא ירשה להעסיק אדם בצוות, ולא ישרת אדם בצוות, אלא אם נתמלאו בו תנאי הכשירות שנקבעו לפי סעיף זה.

3. מינוי מפקח

(א) המנהל ימנה מפקחים על הימאים; אחד מהם יתמנה מפקח ראשי; מינוי מפקח יכול להיות כללי או מסוייג.

(ב) מפקח ראשי יהיה בין השאר בעל הכשרה ונסיון ימיים.

4. פנקס ימאי לימאי ישראלי

(א) אזרה ישראלי שנתמלאו בו תנאי הכשירות הכלליים ובעל כלי שיט מבקש להעסיקו בצוות, יתן לו המפקח, לפי בקשתו, פנקס ימאי.

(ב) לא יעסיק בעל כלי שיט ולא ירשה להעסיק אזרה-ישראלי בצוות, ולא ישרת אזרה-ישראלי בצוות, אלא אם הוא בעל פנקס ימאי.

5. פנקס ימאי או אישור שירות לשאינו ישראלי

(א) מי שאינו אזרח ישראלי, ונתמלאו בו תנאי הכשירות הכלליים ובעל כלי שיט מבקש להעסיקו בצוות ואישר המפקח את שירותו (להלן - אישור השירות), רשאי המפקח, בתנאים שקבע השר בתקנות, לתת לו פנקס ימאי במקום להוציא לו אישור שירות.

(ב) לא יעסיק בעל כלי שיט בצוות ולא ירשה להעסיק בצוות את מי שאינו אזרח ישראלי ושאינו בעל פנקס ימאי או שאין לגביו אישור שירות.

פרק א': פרשנות

1. הגדרות

בחוק זה -

"איש צוות ישראלי" - עובד צוות שהוא אזרח ישראלי או תושב קבוע בישראל;

"בעל", לעניין כלי שיט - לרבות מי שבדיו אותה שעה השליטה עליו ועל צוותו;

"הוועדה המייעצת" - הוועדה שהוקמה לפי סעיף 228;

"המנהל" - כמשמעותו בחוק הספנות (כלי שיט), תש"ך-1960¹, לרבות מי שהמנהל אצל לו מסמכותו;

"הסכם" - לרבות חוזה שירות והסכם קיבוצי;

"הסכם קיבוצי" - כמשמעותו בחוק הסכמים קיבוציים, תשי"ז-1957²;

"חוזה שירות" - חוזה לפי סעיפים 65 ו-66;

"כלי שיט" - כלי שיט הרשום במרשם הישראלי או החייב רישום בו לפי חוק הספנות (כלי שיט), תש"ך-1960;

"מפקח" - מפקח על הימאים שמינהו המנהל לפי סעיף 3;

"נמל בית", לגבי איש צוות ישראלי - נמל ים או אוויר בישראל, ולגבי איש צוות אחר - הנמל שבו נשכר או שבו הצטרף לשירות בכלי השיט, או נמל ים או אוויר במדינה שאיש הצוות הוא אזרח או כל מקום באותה מדינה הסמוך לאחד המקומות האמורים, והכל לפי בחירת בעל כלי השיט;

"נציג" - נציג דיפלומטי או קונסולרי של מדינת ישראל כמשמעותו בסעיף 29 לפקודת הראיות (נוסח חדש), תשל"א-1971³;

"פנקס ימאי" - תעודה הניתנת מאת מפקח למבקש לשרת בצוות, והכוללת פרטי זהותו של המבקש ורישומים אחרים שהורה עליהם המנהל;

"פקיד דיג" - כמשמעותו בפקודת הדיג, 1937⁴;

"צוות" - כלל העובדים של בעל כלי שיט הממל-אים תפקיד בכלי השיט, למעט קברניט, נתב ומתלמד כמשמעותו בפרק י"ח;

"קברניט" - מי שבדיו הפיקוד על כלי השיט, למעט נתב;

¹ ס"ח תש"ך, עמ' 70.

² ס"ח תשי"ז, עמ' 63.

³ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 18, עמ' 421.

⁴ ע"ר 1937, תוס' 1, עמ' 137.

⁵ ס"ח תשי"ח, עמ' 86.

סימן ב': כשירות לתפקידים מיוחדים

13. מקצועות ותפקידים טעוני הסמכה או מסוייגים השר, בהתייעצות עם שר העבודה, ולגבי כלי שיט שעיקר עיסוקם בדיג - בהתייעצות עם שר החקלאות, רשאי לקבוע -

(1) מקצועות ימיים או תפקידים בכלי שיט שהם טעוני הסמכה ואת רמת ההשכלה, ההכשרה והכושר המקצועי הנדרשים להם;

(2) סייגים לשירות בתפקידים מסויימים בכלי שיט;

(3) את הכללים והנוהל למתן תעודות ההסמכה ולהכרה בתעודות הסמכה שניתנו במדינות חוץ.

14. תעודת הסמכה והכרה בתעודות חוץ השר רשאי לתת תעודות הסמכה בישראל ולהכיר בתעודות הסמכה שניתנו במדינות חוץ.

15. דין ההכרה בתעודות חוץ ההכרה בתעודות הסמכה שניתנו במדינות חוץ יכול שתהיה כללית או מיוחדת למדינה פלונית או מיוחדת לאדם פלוני, ויכול שתהיה בסייגים; הדעה על הכרה כללית בתעודות הסמכה של מדינות חוץ אינה טעונה פירסום ברשומות.

16. ייחוד תפקידים ימיים בכפוף לאמור בסעיף 20 לא יעסיק בעל כלי שיט אדם בצוות ולא ירשה שיועסק בו, ולא ישרת אדם בצוות, בתפקיד הטעון הסמכה והאדם איננו בעל חונדת הסמכה לאותו תפקיד שניתנה או שהוכרה לפי חוק זה, או בתפקיד שהשירות בו איננו תואם סייג שנקבע לו לפי סעיף 13.

17. הכרה זמנית על-ידי הקברניט השר רשאי לקבוע בתקנות את הנסיבות והדרכים שבהן רשאי קברניט כלי שיט להכיר הכרה זמנית בתעודת הסמכה של איש צוות שניתנה במדינת חוץ אם נתקיימו בבעל התעודה שתי אלה:

(1) הוא נשכר לשרת בכלי שיט בהיותו מחוץ לישראל;

(2) נסיבות קבלתו לשירות אינן מאפשרות למעשה קבלת הכרה לפי חוק זה.

18. סייג לגבי בעל הכשרה ונסיון מיוחדים השר רשאי לקבוע נסיבות ותנאים שבהם לא יחולו הוראות סעיף 16, כולן או מקצתן, לגבי מי שאינו אזרח ישראלי ושנתקיימו בו שתי אלה:

(1) הוא מבקש לשרת בתפקיד שלא נקבע כתפקיד טעון הסמכה או רישוי בשום אמנה בין-לאומית שישראל צד לה;

(2) הוא בעל נסיון והכשרה ימיים מיוחדים כפי שנקבעו.

19. דין אישור שירות כדין הכרה בתעודה הכרה בתעודת הסמכה של מדינת חוץ אינה גזרת מהוראות סימן א' בדבר הצורך לקבל אישור שירות, ואישור שירות שניתן לפי סימן א' למילוי תפ-קיד הטעון הסמכה דינו כדין הכרה בתעודת הסמכה.

6. שאינו ישראלי ונשכר מחו"ל

בכפוף לאמור בסעיף 2 רשאי השר לקבוע את התנאים שבהם מותר להעסיק ללא אישור שירות את מי שאינו אזרח ישראלי ונשכר מחוץ לישראל לצוות כלי שיט הנמצא מחוץ לישראל; תנאים אלה יכללו את התקופה המירבית שבה רשאי אדם לשרת בכלי שיט ללא אישור שירות כאמור, או את קרות המקרה שאחריו לא יהיה אדם רשאי לשרת בכלי שיט ללא אישור שירות כאמור.

7. ביטול פנקס ימאי

מפקח רשאי לבטל פנקס ימאי או אישור שירות, או לסרב להאריך את תקפם, אם תנאי הכשירות הכלליים אינם קיימים עוד בבעליהם או אם הושגו על סמך מסירת ידיעות שהן כוזבות או מטעות בפרט חשוב; אולם לא ישתמש המפקח בסמכות זו בעילה שעליה ניתן להביא את בעל הפנקס או האישור לדין משמעתי לפי פרק ט"ו.

8. מניעת שירות מטעמי בטיחות ובטחון

מטעמים שוב, בטחון המדינה, שמירה על חוקיה ועל שמה הטוב, בטיחות חיי בני אדם בכלי השיט ובטיחות השיט בכלל, רשאי מפקח לבטל פנקס ימאי או אישור שירות או לסרב לתיתם או לסרב להאריך תקפם אף אם נתמלאו תנאי הכשירות הכלליים לפי סעיף 2; אולם לא ישתמש המפקח בסמכות זו בעילה שעליה ניתן להביא את בעל הפנקס או האישור לדין משמעתי לפי פרק ט"ו.

9. הפקעת פנקס ימאי או אישור שירות

(א) נפסל אדם בדין משמעתי לשירות בכלי שיט לצמיתות, יבוטל פנקס הימאי או אישור השירות שניתן לו.

(ב) נפסל אדם כאמור לתקופה קצובה, או לתקופה בלתי קצובה כשהפסילה מונית במילוי תנאי, יותלה פנקס הימאי או אישור השירות שניתן לו.

10. עירעור על החלטות המפקח או המנהל

(א) הרואה עצמו נגגע מהחלטת המפקח לפי סעיפים 7 או 8 רשאי לערור עליה לפני המנהל תוך 15 יום מיום שהגיעה החלטתה לידיעת העורר; המנהל לא ידון ולא יחליט בערר אלא לאחר התייעצות עם ועדת משנה של שלושה שתבחר הוועדה המייעצת מבין חבריה.

(ב) המנהל בבואו להכריע בערר רשאי לאשר את החלטת העוררים עליה בשינויים או ללא שינויים, או לבטלה ולתת אחרת במקומה.

11. מתן פנקס לדיג

הזכאי לפנקס ימאי והוא מבקש לשרת בכלי שיט שעיקר עיסוקו בדיג, רשאי המפקח, לפי המלצת פקיד דיג ולאחר התייעצות עם פקיד הדיג הראשי, ליתן לו פנקס דיג; לעניין כל הוראה שבחוק זה דין פנקס דיג כדין פנקס ימאי.

12. תקפו של פנקס ימאי

השר רשאי לקבוע בתקנות את תקופת תקפו של פנקס ימאי וסדרי חידושו אף כשבעלו חדל לשרת בכלי שיט.

20. היתר שירות באין העודת הסמכה

על אף האמור בסימן זה ניתן להעסיק אדם בכלי שיט במקצוע ימי ובתפקיד שהם טעוני הסמכה אף אם אין בידו תעודת הסמכה המוכרת לפי חוק זה, אם שירותו במקצוע ובתפקיד כאמור הותר בכתב מטעם המפקח בתנאים שנקבעו בתקנות; כתב היתר כאמור לא יינתן אלא לתקופה שאינה עולה על 24 חודשים; כתב היתר, כל עוד הוא בתוקף, כוחו יפה כתעודת הסמכה.

פרק ג': המועצה להסמכת ימאים**21. המועצה להסמכת ימאים**

השר ימנה מועצה להסמכת ימאים (להלן - המועצה).

22. תפקידי המועצה וסמכויותיה

תפקידי המועצה וסמכויותיה הם -

- (1) לייעץ לשר בדבר קביעת ההיקף והרמה של הדיעויות הנדרשות בבחינות להסמכת ימאים;
- (2) למנות אנשים מבין חברי המועצה או מחוצה לה להיות בוחנים בבחינות הסמכה לימאים ולקבוע את תפקידיהם וסמכויותיהם;
- (3) לקבוע את סדרי הבחינות להסמכת ימאים, לפקח על עריכתן, לאשר תוצאות של בחינות ולהמליץ לפני השר או לפני מי שהסמיך על מתן תעודות הסמכה לימאים;
- (4) לייעץ לשר בקביעת תנאי הכשירות הכללית והמקצועית לשירות בים בכלל ובתפקיד מיוחד בפרט;
- (5) כל תפקיד אחד שיטיל עליה השר והנוגע להסמכת ימאים או לביצוע הוראות אחרות של חוק זה.

23. הרכב המועצה

המועצה תהיה של 29 חברים שימנה השר, והם -

- (1) שישה חברים, כנציגי הימאים, לאחר התיעוצות עם האירגון היציג שמרבית הימאים נמנים עמו;
- (2) חבר אחד, כנציג הנוער העובד, לאחר התיעוצות עם האירגון המייצג את המספר הגדול ביותר של נערים עובדים בישראל;
- (3) שבעה חברים, כנציגי בעלי כלי שיט, לאחר התיעוצות עם גופים המייצגים לדעת השר את בעלי כלי השיט בישראל;
- (4) שניים-עשר חברים, לפי שיקול דעתו של השר, מקרב עובדי המדינה ואנשי ציבור;
- (5) חבר אחד לפי המלצת שר הבטחון;
- (6) שני חברים המייצגים את ענף הדיג, לפי המלצת שר החקלאות.

25. מידע המינויים

מינוי חברי המועצה, היושב-ראש וסגנו יפורסמו ברשומות.

26. תקופת כהונתם של חברי המועצה

תקופת כהונתם של חברי המועצה היא שלוש שנים.

27. התפטרות

חבר המועצה רשאי להתפטר מחברותו בהודעה בכתב לשר; כהונתו תיפסק בתום שלושים יום לאחר הגשת ההודעה, אם לא הסכים השר למועד קצר מזה.

28. העברה מכהונה

(א) השר רשאי להעביר חבר מועצה מכהונתו אם -

- (1) ניטל ממנו הכושר הגופני או הנפשי או נבצר ממנו מסיבה אחרת למלא את תפקידיו;
  - (2) הורשע בעבירה פלילית שיש עמה קלון;
  - (3) פשט את הרגל או נתמנה עליו כונס נכסים מטעם בית-המשפט;
  - (4) עזב את הארץ לצמיתות;
  - (5) נעדר ממספר ישיבות רצופות של המועצה שקבעה המועצה מראש לעניין זה;
- מיד לאחר הישיבה האחרונה של המועצה, שהיעדרות ממנה מעניקה את הסמכות לפי פיסקה זו, תומצא לחבר שנעדר מן הישיבות כאמור הודעה בכתב, ובה פירוט הישיבות של המועצה שמהן נעדר וכן גוסחו המלא של סעיף זה; העתק ההודעה יישלח לגוף שהחבר מייצג;
- (6) נתבקש לעשות כן מאת הגוף שעמו התייעץ השר לעניין מינויו של החבר.

(ב) בכל מקרה מן המנויים בפיסקאות (1) עד (4) של סעיף קטן (א) לא יעביר השר חבר המועצה מכהונתו בלי שנועץ בגוף שהחבר מייצג.

29. הנהלה

(א) המועצה תקבע את סדרי עבודתה במידה שלא נקבעו בחוק.

(ב) רוב חברי המועצה, כשביניהם היושב-ראש או סגנו, יהיה מניין חוקי בישיבות המועצה; לא היה מניין חוקי בפתחת הישיבה, תהיה הישיבה שלאחריה כדין בכל מספר של נוכחים.

(ג) המועצה רשאית לפעול על-די ועדות קבועות או זמניות או לעניינים מסויימים, והיא רשאית לצרף לוועדה גם מי שאינו חבר המועצה.

(ד) פעולת המועצה לא תיפסל מחמת זה בלבד שבשעת עשיית הפעולה היה מקום פגוי במועצה מכל סיבה שהיא.

פרק ד': הצוות**30. צוות ישראל**

בכלי שיט ישרתו, ככל האפשר, אנשי צוות ישראליים בלבד.

24. מינוי יושב-ראש וסגן

השר ימנה מבין חברי המועצה את היושב-ראש ואת סגנו.

הזוג הימני המקובל, והכל בכפוף להסכם או לכל הוראה מיוחדת של בעל כלי השיט; (2) בכל עניין שלפי דין או אמנה בין-לאומית שישארל צד לה חייב הקברניט או מוסמך לפעול בו לפי שיקול דעתו, וזאת על אף כל הוראה נוגדת של בעל כלי השיט.

37. הגבלת סמכותו של הקברניט
הגביל בעל כלי שיט את הסמכויות הנתונות לקברניט לפי סעיף 136(1), לא יהא תוקף להגבלה זו כלפי צד שלישי שלא ידע עליה ופעל בתום לב.

38. סמכויות של ענת הדחק
הקברניט רשאי, בלי נטילת רשות מבעל כלי שיט ועל אף כל הוראה נוגדת שלו -

(1) לעשות כל פעולה הנראית לו דרושה כדי למנוע או להפחית סכנה הנשקפת לחייהם או לבריאותם של האנשים שבכלי השיט או למטען שבו או לבטיחותו של כלי השיט;

(2) להטיל לים מטען המובל בכלי השיט או כל חלק מכלי השיט גופו, אם נראה הכרח לעשות כן לשם הצלת חיי בני האדם שבכלי השיט או לשם הצלת כלי השיט, ולאחר התיעוצות ככל האפשר עם קצין הסיפון הבכיר או קצין המכונה הבכיר;

(3) להורות לצוות ולאנשים אחרים המפליגים בכלי השיט לנטוש אותו, אם נראה לו הדבר הכרחי לעשות כן לשם הצלת חייהם, ולאחר התיעוצות ככל האפשר עם קצין הסיפון הבכיר או קצין המכונה הבכיר;

(4) להורות על צימוצם מנות המזון הניתנות לאנשים שבכלי השיט ולהשתמש במנות מזון מן המטען לכלכלת האנשים, אם יש מחסור במזון בכלי השיט ואין אפשרות, לדעת הקברניט, למלא את המחסור בצורה אחרת;

(5) לשכור אדם מזון לישראל לשירות בכלי השיט אם נמצא ששירותו דרוש מיד להפלגתו הבטוחה של כלי השיט;

(6) להזמין ביצוע תיקון בכלי השיט או לרכוש כל דבר, אם לא ניתן לקבל על כך בזמן הדרוש את הסכמת הבעל והתיקון או הדבר הנרכש דרוש לדעת הקברניט כדי להבטיח את בריאותם או חיייהם של בני האדם שבכלי השיט או כדי למנוע סכנה לכלי השיט;

(7) להורות לאיש צוות לעשות, באורח זמני, כל עבודה בכלי השיט שאיננה בגדר התפקיד שלשמו נשכר, אם העבודה דרושה, לדעת הקברניט, לשם הצלת חייהם של בני האדם שבכלי השיט או להצלת כלי השיט וכל חלק שבו או מטענו, ולאחר התיעוצות ככל האפשר עם קצין הסיפון הבכיר או קצין המכונה הבכיר;

(8) להורות לכל אדם המפליג בכלי השיט ושיאנו איש צוות שיעשה בכלי השיט עבודה מתאימה לגילו ולמצב בריאותו, אם נראה לו הדבר דרוש לשם הצלת חיי אדם שבכלי השיט

31. קברניט ישראלי
לא יעסיק בעל כלי שיט קברניט שאינו ישראלי ולא ישרת מי שאינו ישראלי כקברניט בכלי שיט, אלא בהיתר לפי חוק זה.

32. העסקת קברניט שאינו ישראלי
מפקח רשאי לפי בקשת בעל כלי שיט להתיר קברניט שאינו ישראלי; ההיתר יכול להיות מיוחד או לסוגים של כלי שיט או של הפלגות.

33. עידוד על החלטת המפקח והמנהל
(א) סידב המפקח להתיר העסקתו של קברניט שאינו ישראלי או התיר העסקתו בסייגים, רשאי מבקש ההיתר לערור על החלטת המפקח לפני המנהל תוך 15 יום מיום הגיע ההחלטה לידיעת העורר; המנהל לא ידון ולא יחליט בערר אלא לאחר התייעצות צוות בוועדת משנה של שלושה שתבחר הוועדה המייעצת מבין חבריה.

(ב) המנהל בבואו להכריע בערר רשאי לאשר את ההחלטה שעוררין עליה, בשינויים או ללא שינויים, או לבטלה ולתת אחרת במקומה.

34. הסדרים להבטחת צוות ישראלי
(א) השר רשאי, בהתייעצות עם שר העבודה ובאישור ועדת העבודה של הכנסת, ולגבי כלי השיט ששיקר עיסוקם בדיג - גם בהתייעצות עם שר החקלאות, להתקין תקנות בעניינים אלה:

(1) קביעת תפקידים בכלי שיט, שישרתו בהם אנשי צוות ישראליים בלבד;

(2) קביעת היחס המספרי הכללי בין אנשי צוות ישראליים לבין אנשי צוות לא ישראליים המשרתים בכלי שיט בכלל, וקביעת יחס מספרי כאמור לגבי ממלאי התפקידים מסויימים בכלי שיט בפרט;

(3) התנאים שבהם רשאי מפקח להתיר, בהיתר כללי, מיוחד או לסוגים, העסקתם של אנשי צוות שאינם ישראליים בסטייה מן האמור בתקנות לפי סעיף זה, לרבות תקופת העסקתם;

(4) מניעת הפלגתו של כלי שיט שלא נתמלא בו הוראות התקנות לפי סעיף זה.

(ב) בתקנות לפי סעיף זה רשאי השר לקבוע הסדרים שונים לגבי סוגים שונים של כלי שיט או של הפלגות או הגבלות או לגבי כלי שיט פלוגי.

35. שכירת צוות שאינו ישראלי בצוות ראשוני
לא ישכור בעל כלי שיט איש צוות שאינו ישראלי לשירות בהפעלתו של כלי שיט עם ציוותו לראשונה או עם ציוותו מחדש לאחר שהיה מושבת, אלא על פי היתר מפקח ולפי תנאיו.

פרק ה': הקברניט

36. הקברניט - שלוחו של בעל כלי השיט
רואים את הקברניט כשלוחו של בעל כלי השיט -

(1) בכל עניין הכרוך בהפעלתו התקינה של כלי השיט, בטיפול בו או באנשים ובמטען שבו, ובכל עניין אחר שקברניט פועל בו לפי

שבמחלקת הסיפון לקברניט, ואם היו במחלקת הסיפון כמה קצינים בדרגה הבכירה - יעבור הפיקוד לידי הקצין שהוא בעל השירות הימי הממושך ביותר לאחר שקיבל תעודת הסמכה כרב-חובל; ואם לא היה קצין בעל תעודה כאמור - יעבור הפיקוד לידי הקצין בעל השירות הימי הממושך ביותר בדרגתו אותה שעה, ובמקרה שתקופת השירות הימי כאמור שווה לכולם, יעבור הפיקוד לידי הקשיש שבקצינים.

45. תקופת מילוי מקום

כל מילוי מקום של קברניט לפי סעיף 44 שאינו בהתאם לאמור בסעיף 16 יהיה בתוקף עד הגיע כלי השיט לנמל היעד הקרוב.

46. חובת בעל כלי שיט גם על הקברניט

(א) כל חובה וכל איסור המוטלים על בעל כלי שיט לפי חוק זה יחולו, באין כוונה אחרת משתמעת, גם על הקברניט, אולם הקברניט אינו חייב לשאת אישית בהוצאות של מילוי החובה.

(ב) קיים את החובה אחד החייבים בה - פטורים כל השאר.

47. דין הקברניט כדין הצוות במקרים מסויימים

(א) הוראות פרקים ב', ח', ט', י, י"א וי"ד וסימן א' של פרק ט"ו יחולו על הקברניט כאילו היה איש צוות, בשינויים המחוייבים.

(ב) אין בהוראות אלה כדי לגרוע מחובותיו או מאחריותו של קברניט על פי כל דין או הסכם.

פרק ו': המשמעת בכלי שיט

48. כמיפות הצוות

אנשי הצוות יהיו כפופים לפיקודו של הקברניט או של אנשי הצוות הממונים עליהם בכל עניין שלגביו נקבע כך בדין, בנוהג הימי המקובל או בהסכם, לרבות כל הוראה שניתנה כדין בעניינים אלה:

(1) בטיחות השיט;

(2) הבטחת בריאותם וחייהם של בני האדם שבכלי השיט;

(3) הבטחת פעילותו המסחרית הרגילה של כלי השיט, לרבות הטיפול בו, בבני האדם שבו ובמטענו, והכל בכפוף לכל הסכם;

(4) שמירת החוק, הסדר, המשמעת וההתנהגות הנאותה בכלי השיט;

(5) שמירת החוק, הסדר, המשמעת וההתנהגות הנאותה מחוץ לכלי השיט במידה שהתברר בא להבטיח את העניינים המפורטים בפיס-קאות (1) עד (4) או למנוע מעשים העשויים לגרום נזק לבעל כלי השיט או לפגוע ביחסים שבין מדינת ישראל לבין שלטונות מדינה שכלי השיט עוגן בתחומיה;

(6) עניין הנוגע לביצוע חוק זה ותקנות לפיו.

49. כמיפות אנשים אחרים

(א) המפליג בכלי שיט, שאינו איש צוות, כפוף לפיקוד המפורט בסעיף 48 לעניינים אלה:

(1) בטיחות כלי השיט וכל אשר בו;

וכל חלק חיוני שבו, ולאחר התייעצות ככל האפשר עם קצין הסיפון הבכיר או קצין המכונה הבכיר.

39. הצלת חיים בים

(א) קברניט כלי שיט חייב, במידה שיש בידו, ובלי סיכון של ממש לכלי השיט שבפיקודו או לאנשים שבו -

(1) להושיט עזרה לכל אדם שנמצא בים ונתון לסכנת מוות;

(2) להתקדם בכל המהירות האפשרית להצלת בני אדם הנמצאים במצוקה בים אם קיבל הודעה שהם נזקקים לעזרתו, במידה שסביר הוא לדרוש ממנו פעולה כזאת, ולמטרה זו אף יסטה במידת הצורך מכיוון הפלגתו;

(3) להושיט עזרה לכלי השיט שהתנגש בו ולאנשים שבו ולהודיע, אם אפשר, לקברניט של אותו כלי שיט את שם כלי השיט שבפיקודו, נמל רישומו ונמל עגינתו הקרוב.

(ב) לא קיים הקברניט את המוטל עליו לפי סעיף זה, אין על בעל כלי השיט אחריות אזרחית או פלילית על מחדל זה.

40. מניעת החרמה או עיכוב

נדע לקברניט שעקב פעולות איבה עלול כלי השיט להיות מוחרם או מעוכב בידי שלטונות המדינה שבתחומה הוא נמצא או שלעברה הוא מפליג, חייב הקברניט לעשות מה שביכולתו להביא את כלי השיט לנמל ישראלי או לנמל אחר שאין סכנת החרמה או עיכוב כאמור נשקפת בו.

41. איסור הפקת רווח עצמי

לא יוביל קברניט בכלי שיט שבפיקודו מטענים, ולא יסיע בו נוסעים, לשם הפקת רווח לעצמו או תועלת אישית אחרת מלבד התמורה הניתנת לו בעד שירותו מאת בעל כלי השיט, אלא אם קיבל מראש הסכמתו של בעל כלי השיט בכתב.

42. העברת הקברניט מתפקידו

(א) על אף האמור בכל דין או הסכם רשאי בעל כלי שיט בכל עת להעביר את הקברניט מתפקידו.

(ב) אין האמור בסעיף קטן (א) גורע מזכותו של הקברניט לקבל שכר עבודה, פיצויי פיטורים או כל תשלום או פיצוי המגיעים לו מאת בעל כלי השיט על פי דין או הסכם.

43. העברת פיקוד

נסתיים שירותו של הקברניט בכלי שיט פלוני מכל סיבה שהיא, ימסור הקברניט במסוחר לידי הקברניט שמינה בעל כלי השיט במקומו את הפיקוד על כלי השיט ואת המסמכים הנמצאים בכלי השיט או הנמצאים ברשותו ונוגעים לכלי השיט, לנוסעים או למטען, ואם לא נתמנה קברניט אחר במקומו - יעביר את האחריות לניהול כלי השיט ואת המסמכים האמורים לבעל כלי השיט או לבאי-כוחו.

44. מילוי מקום הקברניט

נבצר מהקברניט למלא תפקידו ולא מינה בעל כלי השיט קברניט אחר במקומו, יהיה הקצין הבכיר

54. יחסי כבוד בין הצוות ויעילותו במילוי התפקיד
הקברניט וכל אדם הממונה על איש צוות חייבים בהתנהגות נאותה כלפי הצוות, ואנשי הצוות חייבים בשמירת יחס כבוד כלפי כל הממונה עליהם וחייבים במילוי תפקידם ביעילות ובנאמנות תוך ציות להוראות הממונים.

פרק ז': סדרי עבודה בכלי שיט

55. התייצבות לשירות
(א) מי שנשכר לשירות בכלי שיט פלוני יתייצב התייצבות ראשונה לשירותו בכלי השיט במועד שקבע בעל כלי השיט או קברניטו בהוראה בכתב שהובאה לידיעתו, והכל בכפוף לאמור בהסכם.

(ב) לעניין התייצבות לשירות בכלי שיט במקרים אחרים רשאי השר לקבוע סדרי נוהל בתקנות.

56. היעדרות מכלי שיט
לא יעובד איש צוות כלי שיט ולא ייעדד ממנו אלא באישורו או על פי הוראותיו של הקברניט או של איש צוות שהקברניט הסמיכו לכך; והכל בכפוף לאמור בהסכם.

57. סדרי העבודה ותפקידי הצוות
סדרי העבודה בכלי שיט ותפקידי אנשי הצוות, במידה שלא קבעם בעל כלי השיט, יקבע הקברניט בכפוף להוראות כל דין, נוהג או הסכם.

58. מילוי מקום איש צוות אחר
(א) בכפוף להוראות סעיף 60 רשאי הקברניט להורות לאיש צוות לבצע בכלי השיט, באורח זמני, כל עבודה אשר אינה בגדר התפקיד שלשמו נשכר, במקומו של איש צוות אחר שנמנע ממנו תוך כדי ההפלה למלא תפקידו; אלא אם היתה בעבודה הא-מורה משום פגיעה מוחשית במעמדו של אותו איש צוות הנדרש, לא יתן הקברניט הוראה כאמור אלא אם הדבר הכרחי, וככל האפשר יטיל את העבודה על איש צוות שעבודתו והכשרתו המקצועית קרובות ביותר לפי מהותן אל העבודה שיש לבצעה.

(ב) הוראה כאמור בסעיף קטן (א) תקפה עד לעגינתו של כלי השיט בגמל היעד הקרוב, אולם הקברניט רשאי לחזור ולהשתמש בסמכות האמורה אם לא היה ניתן במאמץ סביר למצוא איש צוות מחליף לאיש הצוות שנמנע ממנו למלא תפקידו.

59. העברה לתפקיד נמוך
(א) בכפוף לאמור בכל הסכם רשאי הקברניט להורות לאיש צוות למלא בכלי שיט תפקיד שונה מהתפקיד שלשמו נשכר, לרבות תפקיד נמוך ממנו, לאחר ששמע דעתו של הקצין הממונה על המחלקה שבה משרת איש הצוות, אם ישנו, והגיע למסקנה שאיש הצוות אינו מתאים מבחינת כשרו או נסיונו המקצועי למלא את התפקיד שלשמו נשכר.

(ב) הוראת הקברניט לאיש הצוות לפי סעיף זה תיכנס לתקפה עם רישום החלטתו ונימוקיה ביומן הרשמי.

(2) הבטחת בריאותם וחייהם של בני האדם שבכלי השיט;

(3) שמירת החוק, הסדר, המשמעת וההתנהגות הנאותה בכלי שיט;

(4) כל דבר אחר שנקבע לשם כך בחוק זה או בתנאים שלפיהם מורשה אותו אדם להפעיל בכלי השיט.

(ב) לא יהא אדם כאמור בסעיף קטן (א) חייב לעשות על פי הוראת הקברניט דבר שברור וגלוי הוא על פי נסיבות העניין שאיש צוות יכול לעשותו בלי לפגוע במטרה שלשמה נדרשה עשייתו.

50. סדר הפיקוד
השר רשאי לקבוע בתקנות את סדר הכפיפות לפיקוד בכלי שיט; כל עוד לא הותקנו התקנות, יהיה סדר הכפיפות לפיקוד לפי הנוהג הימי המקובל.

51. הכפיפות לפיקוד לאחר נטישת כלי השיט
(א) נוטש כלי שיט, יהיו האנשים שנטשוהו - תוך מאלה שהקברניט שיחרר אותם מפיקודו - כפופים לפיקודו לפי פרק זה, בין בים ובין ביבשה, בכל הנוגע להבטחת הצלתם של האנשים, לשמירת הסדר והמשמעת בקרבם ולביצוע הוראות חוק זה הדנות בנטישת כלי שיט, ובכל עניין אחר שעל פי הנוהג הימי המקובל הם כפופים לפיקוד הקברניט; והוא כל עוד לא נסתיימו פעולות ההצלה.

(ב) פיקוד הקברניט על אנשים מכלי השיט שנו-טש בהיותם בסירות הצלה או בכל מקום, בין בים ובין ביבשה, ייעשה באמצעות אנשי הצוות, ובאין הו-ראה אחרת מהקברניט - לפי סדר הכפיפות לפיקוד בהיותם בכלי השיט שנוטש.

(ג) נבצר מהקברניט לקיים ביעילות את פיקודו כאמור בסעיף קטן (ב), יהיו סמכויות הקברניט לגבי אותה קבוצה לאיש הצוות שבידו הפיקוד העליון עליה.

52. אמצעים להבטחת הצוות
הקברניט רשאי להשתמש בכל האמצעים הסב-ים בנסיבות המקרה, הנראים לו דרושים להבטחת עניינים שבהם כפופים האנשים שבכלי השיט לפיקודו לפי פרק זה ולביצוע ההוראות שניתנו באותם עניינים.

53. חובת הודעה על נקיטת אמצעים מסויימים
כל שימוש בכוח או כליאה או כבידה או מעשה אחר כיוצא באלה הנעשה נגד אדם שבכלי השיט מכוח סמכות הקברניט לפי סעיף 52 חייב הקברניט להודיע עליו, באמצעים המהירים ביותר שבידו, לאנשים אלה:

(1) המפקח;

(2) הנציג הקרוב ביותר לאירוע המקרה;

(3) בעל כלי השיט;

(4) אם המעשה נעשה נגד איש צוות - האירגון היציג בישראל שעמו נמנה איש הצוות, ובאין אירגון כזה - האירגון שעמו נמנה המספר הגדול ביותר של ימאים בישראל המשר-תים באותו כלי שיט.

60. מילוי מקום בתפקיד

גמצא כלי שיט בהפלגה ונוצרו נסיבות המחייבות מילוי תפקיד הטעון הסמכה, ואין אפשרות שישמש בו איש צוות שהוא בעל תעודת הסמכה לאותו תפקיד, רשאי הקברניט להורות לאיש צוות שהוא בעל ההכ" שרה הקרובה ביותר לאותו תפקיד, שימלא אותו עד הגיע כלי השיט לנמל היעד הקרוב; הקברניט ירשום ביומן הרשמי כל הוראה שניתנה לפי סעיף זה והסיבות לנתינתה.

פרק ח': רשימת הצוות וחווה שירות**61. רשימת הצוות**

(א) בכל כלי שיט תהא רשימת צוות והיא תיערך בידי הקברניט או מי שהוא מינה לכך בצורה שהורה עליה השר.

(ב) רשימת הצוות תכלול את שמות אנשי הצוות המשרתים אותה שעה בכלי השיט, פרטי זהותם, תפ"קידם, מסכותם המקצועית, פנקס הימאי שלהם ופר"טים אחרים שהורה עליהם השר.

62. המצאת רשימת הצוות למפקח

(א) בעל כלי שיט ימציא למפקח את רשימת הצוות לגבי כל הפלגה מנמל בישראל ולגבי כל הפלגה מנמל במדינת חוץ אם כלי השיט צוות שם לראשונה או צוות מחדש לאחר שהושבת ללא צוותו התפעולי.

(ב) מועד הגשת רשימת הצוות ייקבע בתקנות.

63. הודעה על שינוי ברשימת הצוות

בעל כלי שיט יודיע למפקח באמצעים המהירים ביותר שבירדו על כל שינוי ברשימת הצוות או בפרטים אחרים שבה.

64. החובה לקבל אישור לרשימת הצוות במקרים מסויימים

(א) השר רשאי לקבוע בתקנות שכלי שיט יהיו חייבים לקבל מאת המפקח או הנציג אישור לרשימת הצוות ולאסור על הפלגת כלי שיט ללא קבלת האישור האמור.

(ב) בתקנות לפי סעיף קטן (א) רשאי השר לקבוע -

- (1) את העילות שלפיהן יהיו המפקח או הנציג רשאים לסרב לאשר את רשימת הצוות כולה או מקצתה;
- (2) את התפקידים בכלי שיט שלגביהם תהיה חובה לקבל אישור כאמור;
- (3) את מועד קבלת האישור, בין לפני ההפלגה ובין לאחריה.

(ג) בתקנות לפי סעיפים קטנים (א) ו-(ב) רשאי השר לקבוע הסדורים לגבי כלי שיט המפליגים מנמלים בישראל השונים מאלה שלגבי כלי שיט המפליגים מחוץ לישראל.

65. חווה שירות בכתב

לא ישרת אדם בצוות ולא יעסיק בעל כלי שיט אדם בצוות, אלא אם נחתם חווה שירות בינו ובין בעל כלי השיט.

66. תוכן חווה השירות וצורתה

(א) חווה השירות יכלול את כל תנאי השירות המוסכמים החלים על שירותו של איש צוות; תנאים המצויים בהסכם קיבוצי תבוא עליהם בחווה השירות הפניה להסכם הקיבוצי.

(ב) חווה השירות יכול שיהיה ביותר ממסמך אחד ובלבד שתהיה הפניה בין מסמך אחד למשנהו.

(ג) השר רשאי לקבוע צורתו של חווה השירות ופרטים שבצורה שיש לכלול בו.

67. החוקת חווה השירות וההסכם הקיבוצי

הקברניט יחזיק בכלי השיט עותק אחד לפחות של כל חווה שירות שנחתם עם איש צוות המשרת בכלי השיט ועותק אחד לפחות של ההסכם הקיבוצי אם הוא חל על איש מאנשי הצוות המשרת בכלי השיט.

68. זכות עיון בחווה השירות ובהסכם הקיבוצי

הקברניט יאפשר לכל איש צוות לעיין בחווה השירות ובהסכם הקיבוצי הנוגעים אליו בלי שהדבר יגפע בסדרי העבודה התקינים בכלי השיט.

פרק ט': שכר וזכויות אחרות**69. שכר במילוי תפקיד אחר**

מילא איש צוות תפקיד לפי הוראות סעיפים 58, 59 או 60, והשכר המשתלם בעד מילוי תפקיד זה שונה מהשכר המשתלם בעד מילוי התפקיד שלשמו נשכר, זכאי הוא, באין הסכם אחר, לשכר הגבוה שבהם, ושאר תנאי עבודתו לא ישתנו, במידת האפשר, לרעה מתנאי העבודה שהיה זכאי להם בתפקיד שאליו נשכר.

70. דין השתתפות ברווחים

נקבע בהסכם בין בעל כלי שיט לבין איש צוות שגמול שירותו של איש הצוות יהיה, כולו או מקצתו, בהשתתפות ברווחים המופקים מהפעלתו של כלי השיט או בשלל הדיג, יהא דין הרווחים או ההשתתפות כאמור כדין שכר לכל דבר.

71. מתן פירוט על שכר

בעל כלי שיט חייב ליתן לאיש צוות פירוט של השכר ששולם לו ושל הסכומים שנוכו; השר ושר העבודה יקבעו בתקנות את הדרך והמועדים למתן הפירוט ואת צורתו.

72. תביעת שכר למרות הודיה

מסמך או הודיה על קבלת תשלום שכר שניתנו מאת איש צוות או בשמו בלי שקיבל את פירוט השכר, ובנסיבות שבהן לא היה בידו לברר אם קיבל למעשה את המגיע לו, לא ישמשו ראיה נגדו לעניין תביעת השכר.

73. איסור שכר כולל

סעיף 5 לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958, יחול על אנשי צוות שתנאי עבודתם נקבעו בהסכם קיבוצי, על אף האמור בסעיף 30(א) לחוק שעות העבודה והמנוחה, תשי"א-1951.¹

81. שמירת דינים והסכמים
הוראות פרק זה אינן באות לגרוע מזכויות איש צוות לפי הוראות כל דין אחר או כל הסכם הנובעות מסיכול השכירות בכלי השיט.

פרק י"א: איש צוות שנפטר

82. הודעה על מטירת איש צוות
נפטר איש צוות בתקופת שכירותו, חייב בעל כלי השיט שהעסיקו ערב פטירתו להודיע על כך באמצעים המהירים שבדיו -

(1) למשטרת ישראל, למפקח ולכל אדם אחר שהמפקח הורה עליו;

(2) לבני משפחתו הקרובים של הנפטר הידועים לבעל כלי השיט שאתם ניתן להתקשר בטירחה סבירה.

83. העברת הגופה
בעל כלי השיט יעביר את גופתו של איש הצוות לנמל הבית, או למקום אחר שהורה עליו המפקח או הציג, אולם בעל כלי השיט יצא ידי חובתו אם יעביר למקום שאליו הודיעו לו בני משפחת הנפטר, ובאין מי שנכון לטפל בקבורת הנפטר, יבטיח בעל כלי השיט קבורה נאותה, הכל בכפוף לאמור בכל דין.

84. הוצאות העברה וקבורה
בעל כלי השיט ישא בהוצאות ההעברה ובהוצאות הקבורה, אם עליו קבורתו, אך אין לחייבו לשאת לשאת בהוצאות העולות על הוצאות העברת הנפטר לנמל הבית.

85. שיפוי הוצאות
לא קיים בעל כלי שיט את המוטל עליו לפי פרק זה, רשאי מי שקיים זאת להיפרע ממנו כדי הסכום שבעל כלי השיט היה חייב להוציא לשם קיום המוטל עליו.

86. זכות לדמי קבורה מהמוסד לביטוח לאומי
נשא בעל כלי שיט בהוצאות קבורת איש צוות לפי פרק זה, יהיו זכויותיו כזכויות מי שזכאי לשיפוי על הוצאות קבורה לעניין סעיף 29 לחוק הביטוח הלאומי (נוסח חדש), תשכ"ח-1968.

87. חובה לנהוג בכבוד הנפטר
בהעברת הגופה של איש צוות שנפטר ובקבורתו ינהג בעל כלי השיט באופן ההולם את כבוד הנפטר.

פרק י"ב: יישוב סיכסוכי עבודה

88. הגדרת סיכסוך עבודה
"סיכסוך עבודה", לעניין חוק זה - כל סיכסוך עבודה בכלי שיט שנתגלע בהיותו מחוץ לנמל שביש-ראל בין בעל כלי השיט או קברניטו לבין אנשי הצוות כולם או מקצתם, להוציא סיכסוך היחיד.

74. מועד לתשלום מיוחד בתנאים מסויימים
לעניין חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958, רשאי שר העבודה, בהתייעצות עם השר וועדת העבודה של הכנסת, לקבוע מועדי תשלום לאיש צוות של חלק משכרו שאינו ידוע וקבוע מראש ושבלגל התנאים המיוחדים של השירות יש צורך לקבוע לו מועד תשלום שונה מהמועד שנקבע בחוק האמור.

75. מועד ההתיישנות בהלנת שכר
במניין תקופת ההתיישנות של זכות לפיצויים בעד הלנת שכר המתחילה ביום שקיבל העובד את השכר שבו קשור הפיצוי, כאמור בסעיף 17 לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958, לא תובא בחשבון תקופת הפגנה אחת שבה נעדר איש הצוות מישראל; ונתיימה ההפלה מחוץ לישראל, לא תתיישן התביעה כאמור אלא כעבור שנה מיום תום ההפלה או כעבור 14 יום לאחר שחזר הימאי לישראל, הכל לפי המוקדם.

76. תקופת מנוחה מינימלית
השר ושר העבודה רשאים, בהסכמת ועדת העבודה, דה, לקבוע תקופות מנוחה מינימליות לאנשי צוות, בין דרך כלל ובין לפי סוגים של כלי שיט, של הפלגות או של הובלות ובין לפי תפקידים שונים של אנשי צוות בכלי שיט.

פרק י': סיום השירות וסיכול השכירות בהפלגה

77. סיום שירות בהפלגה
נתיימה על פי הסכם תקופת שירותו של איש צוות בהיות כלי השיט בהפלגה, יוארך שירותו מאליו על כל תנאיו עד עגון כלי השיט בביטחה בנמל היעד הראשון.

78. סיכול עקב העברת דגל
נמחק כלי השיט מהמרשם הישראלי, יראו את שכירותו של הצוות כמסוכלת; היה כלי השיט בהפלגה, יראו את השכירות כמסוכלת בעגון כלי השיט בביטחה בנמל היעד הראשון לאחר המחיקה; והכל בכפוף לאמור בהסכם.

79. זכות לשכר לאחר הסיכול
סוכלה שכירותו של איש צוות כשכלי השיט נמצא מחוץ לישראל, זכאי איש הצוות לתשלום שכר במשך חודשיים לאחר הסיכול, או עד שהשיב אותו בעל כלי השיט לנמל הבית.

80. העברה לכלי שיט אחר
סוכלה שכירותו של איש צוות והציע לו בעל כלי השיט לשרת, עד תום תקופת שכירותו לפי ההסכם, בכלי שיט אחר שבבעלותו, בתפקיד שלשמו או שבו שירת לאחרונה ובתנאים שאין בהם משום שינוי מהותי לדעה מן התנאים שהיו לו על פי ההסכם בכלי השיט שבו שירת לאחרונה, לרבות שינוי באזורי ההפגנה, וסירב איש הצוות לשרת או לא שירת, ללא נימוק מוצדק - פטור בעל כלי השיט מחובת תשלום שכר כאמור בסעיף 79.

98. הצדדים בסיכסוך עבודה הם מצד אחד בעל כלי השיט או קברניטו הפועל בשמו, ומצד שני אירגון העובדים היציג שהוא צד להסכם הקיבוצי החל על אנשי צוות שבסיכסוך (להלן - אירגון העובדים) או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים (להלן - ועד העובדים), ובאין הסכם קיבוצי כאמור - אירגון העובדים המייצג את רוב העובדים שהסיכסוך נוגע להם או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים, ובאין אירגון כאמור - הנציגות שנבחרה על-ידי רוב אנשי הצוות שבסיכסוך.

99. הצדדים בסיכסוך עבודה הם מצד אחד בעל כלי השיט או קברניטו הפועל בשמו, ומצד שני אירגון העובדים היציג שהוא צד להסכם הקיבוצי החל על אנשי צוות שבסיכסוך (להלן - אירגון העובדים) או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים (להלן - ועד העובדים), ובאין הסכם קיבוצי כאמור - אירגון העובדים המייצג את רוב העובדים שהסיכסוך נוגע להם או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים, ובאין אירגון כאמור - הנציגות שנבחרה על-ידי רוב אנשי הצוות שבסיכסוך.

97. מרטי צו הפרשה

בצו הפרשה יציין בין השאר -

- (1) שם המוטב;
- (2) הסכום או החלק מן השכר שיש להפריש למוטב;
- (3) התקופה שלגביה ניתן הצו.

98. סייג להפרשה

ההפרשה לא תעלה על שליש משכרו החדשי של איש הצוות, ולעניין חישוב השליש יבוא בחשבון גם החלק משכר איש הצוות שאינו ניתן לעיקול, להעברה או לשיעבוד בכל דרך אחרת לפי הוראות סעיף 8 לחוק הגנת השכר, תשי"ח-1958.

99. סייגים למתן צו הפרשה

לא יתן רשם בית הדין צו הפרשה אלא אם נתקיימו כל אלה:

- (1) הוגשה לו בקשה על כך מאת המוטבים, או מאת שר הסעד או רשות מקומית הפועלים בשמם מכוח סעיף 6(א) לחוק שירותי הסעד, תשי"ח-1958², והבקשה נתמכת על-ידי לשכת הסעד המקומית הפועלת מכוח אותו חוק;
- (2) איש הצוות נמצא מחוץ לישראל בשירות בכלי שיט או בדרכו לשירות כאמור וחזרתו ארצה איננה צפויה תוך תקופה של שלושה חודשים מעת הגשת הבקשה;
- (3) העתק הבקשה נשלח לאיש הצוות וקברניט כלי השיט אישר לרשם בית הדין שאיש הצוות קיבל אותו;
- (4) איש הצוות לא הגיש לרשם בית הדין התנגדות תוך חודש ימים מיום מסירת הבקשה לידו.

100. התנגדות למתן צו הפרשה

(א) רשם בית הדין רשאי ליתן צו הפרשה גם אם נתקבלה בעוד מועד התנגדותו של איש הצוות למתן הצו, ובלבד שניתנה תחילה הזדמנות גאוה לבעל כלי השיט ולנציגו של איש הצוות להשמיע טענותיהם. (ב) לא תישמע בהתנגדות אלא טענה שהבקשה איננה ממלאה את הדורא מהוראות פרק זה או שקיים פסק דין המחייב את איש הצוות בתשלום מזונות למוטב לגבי התקופה שעליה מבוקש צו הפרשה או קיים פסק דין הדוחה תביעה למזונות כאמור.

101. תשלום על מי צו הפרשה

צו הפרשה יומצא לבעל כלי השיט על פי דרישת המוטב, ומשהומצא לו חייב הוא לייחד את סכום ההפרשה שישולם למוטב בלבד; לא דרש המוטב את הסכום תוך 45 ימים מיום שהומצא הצו לבעל כלי השיט - בטל הצו.

99. הצדדים בסיכסוך עבודה הם מצד אחד בעל כלי השיט או קברניטו הפועל בשמו, ומצד שני אירגון העובדים היציג שהוא צד להסכם הקיבוצי החל על אנשי צוות שבסיכסוך (להלן - אירגון העובדים) או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים (להלן - ועד העובדים), ובאין הסכם קיבוצי כאמור - אירגון העובדים המייצג את רוב העובדים שהסיכסוך נוגע להם או ועד העובדים הפועל מטעמו של אותו אירגון עובדים, ובאין אירגון כאמור - הנציגות שנבחרה על-ידי רוב אנשי הצוות שבסיכסוך.

99. מנייה להתערבות הנציג

נתגלע סיכסוך עבודה ולא הגיעו הצדדים לידי הסכם, רשאי כל צד לבקש התערבותו של הנציג שבמקום הקרוב ביותר לנמל שבו נמצא כלי השיט או שאליו הוא עומד להגיע.

99. מנייה להתערבות הנציג

נדע לנציג על סיכסוך עבודה בכלי שיט, רשאי הוא להתערב בו מיזמתו או על פי בקשת הצדדים לסיכסוך על מנת להביא ליישובו המוסכם.

92. הסדר זמני

נראה לנציג כי סיכסוך העבודה אינו ניתן ליישוב מיד וכי הוא מעכב הפלגתו של כלי השיט, רשאי הוא לקבוע הסדר זמני הנראה לו צודק בנוסבות המקרה, כדי לאפשר הפלגתו של כלי השיט.

93. תוקף הסדר זמני

הסדר זמני יהיה בכתב, יישלח לצדדים בסיכסוך ויחייב את כל הנוגעים לסיכסוך, כאילו היה הסכם קיבוצי, עד להגעת כלי השיט לנמל בישראל או עד ליישוב הסיכסוך בין הצדדים לו, הכל לפי המוקדם, אך לא יותר מ-30 יום מיום ההודעה על ההסדר.

94. אי-התערבות בסיכסוך

הנציג לא יתערב בסיכסוך עבודה ולא יקבע הסדר זמנים אם הודיע לו המפקח כי מתנהל בישראל משא-ומתן ליישוב הסיכסוך בין בעל כלי השיט לבין אירגון העובדים שהוא צד לסיכסוך או שהודיע כי הוא השתמש או עומד להשתמש בסמכויותו לפי סעיף 91 או 92.

95. סמכות התערבות למפקח

למפקח נתונות סמכויות נציג לפי סעיפים 91 ו-92.

פרק י"ג: הסדרים לגבי שכר

סימן א': ניכוי על פי צו הפרשה

96. מרשת חלק משכר לבני משפחת איש צוות רשם בית דין אזרחי כמשמעותו בחוק בית הדין לעבודה, תשכ"ט-1969¹ (להלן - רשם בית הדין), רשאי לצוות שבעל כלי שיט יפריש חלק משכרו של איש צוות לאשתו של איש הצוות, או לילדיו הקטינים

¹ ס"ח תשכ"ט, עמ' 70.

² ס"ח תשי"ח, עמ' 103.

(1) תוך אי ציות בצוותא להוראה שנתן מי שהוסמך לכך, תפשו בנשק או השתמשו בו כאמצעי כפייה נגד הקברניט או נגד איש צוות שהם כפופים לפיקודו;

(2) סירבו בצוותא למלא הוראה של המוסמך לכך שניתנה כדי למנוע סכנה רצינית לכלי השיט או לחיי אדם שבו או לבטיחות השיט.

111. דינו של מודר

איש צוות שהשתתף במרידה או עורר מרידה או קשר קשר עם איש צוות אחר לעורר מרידה, דינו -

(1) במרידה לפי פיסקה (1) לסעיף 110 - מאסר שבע שנים;

(2) במרידה לפי פיסקה (2) לסעיף 110 - מאסר שלוש שנים.

112. סיוע למרידה

איש צוות שעשה אחת מאלה, דינו - מאסר שנתיים:

(1) מעשה שתכליתו להניע איש צוות אחר להצטרף למרידה;

(2) נכח במרידה ולא עשה כמיטב יכלתו כדי לסכלה או לסייע בסיכולה;

(3) נודע לו על קשר למרידה ולא הודיע על כך מיד לקברניט.

113. נטילת פיקוד שלא כדין

הנוטל על עצמו שלא כדין פיקוד על כלי שיט, דינו - מאסר חמש שנים, ואם בוצעה העבירה תוך שימוש באמצעי כפייה או מרמה, דינו - מאסר עשר שנים.

114. סירוב למנוע סכנה

מי שאינו ממלא הוראה שניתנה לו כדין כדי למנוע סכנה חמורה לכלי שיט, לחיי בני אדם שבו או לבטיחות השיט, דינו - מאסר שנה.

115. מתן הוראה שלא כדין

הנותן ללא סמכות כדין הוראה לקברניט או לאיש צוות בכל עניין הנוגע לכלי שיט או לבני אדם שבו או למטענו, דינו - מאסר שנתיים.

פרק ט"ו: עבירות משמעת ושיפוטן

סימן א': שיפוט משמעת

116. הגדרות

בחוק זה -

"עבירת משמעת" - עבירה מהעבירות המפורטות בסעיף 118;

"תובע" - מי שנתמנה להיות תובע לפי סעיף 144.

117. הכפופים לשיפוט

השיפוט המשמעתני יחול על איש צוות ועל בעל תעודת הסמכה או פנקס ימאי שניתנו לפי הוראות פרק ב' אף אם אינו איש צוות; לכל אחד מהם ייקרא בפרק זה "ימאי".

102. מרעון למי צו כתשלום לאיש צוות

פרע בעל כלי שיט חלק משכר איש הצוות לפי צו הפרשה - רואים אותו כאילו נפרע לידו של איש הצוות.

103. דין סכומים שהופרשו כדין מוזנות

סכום ששולם למוטב על פי צו הפרשה ייוקף לחשבון מוזנות שאיש הצוות חייב בהם על פי דין או הסכם; סכום ששולם כאמור ולא הגיע למוטב כמוזנות, חייב המוטב להחזירו לאיש הצוות.

104. ביטול צו הפרשה

הרשם יבטל את צו הפרשה אם הוכח לו כי ניתן פסק דין המחייב את איש הצוות לשלם מוזנות למוטב לגבי התקופה שעליה חל צו הפרשה או ניתן פסק דין הדוחה את תביעת המוזנות כאמור.

105. שמירת זכויות המוטבים

צו הפרשה אינו בא לפגוע בשום זכות שיש למוטבים על פי כל דין.

סימן ב': עיכוב שכר

106. זכות לעיכוב שכר

בכפוף לאמור בסעיף 8 לחוק הגנת השכר, תשי"ח - 1958, רשאי בעל כלי שיט לעכב תשלומו של שכר איש צוות המגיע לו עם סיום שירותו, לשם הבטחת תביעותיו של בעל כלי השיט מאיש הצוות שעילתן בשירותו.

107. סייג לעיכוב שכר

(א) לא יעכב בעל כלי שיט את שכרו של איש צוות לפי סעיף 106 תקופה העולה על שלושים יום, אלא אם קיבל היתר לכך מהמפקח או אם הורשה לעשות כן מטעם בית-המשפט.

(ב) מפקח יהיה רשאי לתת את ההיתר לפי סעיף זה בכפוף לתנאים שיקבע, לרבות קביעת המועד להגשת תובענה נגד איש הצוות.

108. התניה לטובת איש הצוות

מותר להתנות על הוראות סימן זה לטובת איש הצוות.

פרק י"ד: עבירות ימיות

109. היעדרות ללא הצדק

(א) איש צוות שגערר ללא רשות מכלי שיט, ובגלל כך עוכבה הפלגתו או שהפליג לים בלי אותו איש צוות, וההיעדרות היתה במתכוון, ללא הצדק סביר או בשל רשלנות חמורה, דינו - קנס 5000 לירות; היה איש הצוות קברניט, דינו - קנס 10,000 לירות.

(ב) הטוען שההיעדרות היתה שלא במתכוון, או בהצדק סביר, או שנגרמה שלא בשל רשלנות חמורה - עליו הראיה.

110. הגדרה של מרידה

שלושה אנשי צוות או יותר שעשו בכלי שיט אחת מאלה יואשמו במרידה:

118. עבירות משמעת

ימאי שעשה אחת מאלה אשם בעבירת משמעת:

(1) ללא הצדק סביר התייצב לשירות, או חזר לכלי שיט, אחרי הזמן שקבע בעל כלי השיט או קברניטו;

(2) ללא הצדק סביר ירד מכלי השיט ללא רשות או לא הצטרף לכלי השיט בזמן שנקבע להפלגה;

(3) התרשל במילוי תפקידו או התנהג באופן המסכן או עלול לסכן את בריאותם או את חייהם של בני אדם הנמצאים בכלי השיט או את כלי השיט או המטען שבו;

(4) התייצב למילוי תפקידו כשהוא שיכור או מסומם או שנמצא במצב כאמור בשעת מילוי תפקידו;

(5) ביזבז בידועין דלק, מים, מזון או דברי צריכה אחרים שבכלי השיט או טיפל בהם בצורה לא נאותה;

(6) התרשל בשמירה על ציד, מיתקנים, אב-זרים, מטען או כבודת נוסעים שבכלי השיט, או בטיפול בהם, או גרם להם נזק או השחיתם;

(7) הרשה לאדם לעלות על כלי השיט כשע-לייתו נאסרה, או הסתיר או סיעע להסתיר נוסע סמוי;

(8) הביא לכלי שיט טובין החייבים בתשלום מכס בישראל או בכל מדינה אחרת מתוך כוונה שלא לשלם מכס או החזיקם או הוציאם מכלי השיט מתוך כוונה כאמור;

(9) הביא לכלי שיט, או נמצאו ברשותו בכלי שיט, משקאות חריפים שהבאתם נאסרה או סמים משכרים;

(10) השתתף בכלי שיט במשחקי מזל שנאסרו;

(11) ללא סיבה סבירה גרם בהתנהגותו הט-רדה או נזק לבעל כלי השיט או לקברניטו ביחסיו עם שלטונות מדינת ישראל או מדינת חוץ או גרם עיכוב הפלגתו של כלי השיט;

(12) השתמש לרעה בסמכותו כלפי איש צוות הכפוף לו;

(13) חרג מסמכות שניתנה לו ובכך גרם, או עלול היה לגרום, פגיעה בסדר הטוב או במש-מעת או נזק לרכוש;

(14) בידועין עבר על איסור שהוטל עליו לגבי שירותו בכלי שיט;

(15) סירב למלא הוראה שניתנה לו כדין כשהיה בסידורו משום הפרת הסדר והמשמעת בכלי השיט;

(16) התנהג באופן הפוגע בסדר הטוב או במשמעת בכלי השיט;

(17) התנהג בצורה שאינה הולמת את תפקידו או את נוהג המקצוע, לרבות כללי הימאות הטובה;

(18) לא קיים את המוטל עליו בחוק זה ובת-קנות לפיו, בין שהמחדל הוא עבירה פלילית ובין אם לאו;

(19) הורשע בפסק דין סופי בבית-משפט או בבית דין מוסמך על עבירה שיש עמה קלון שנעברה במילוי תפקידו כימאי או בקשר לכך.

119. סייג

(א) בעבירת משמעת לא תישמע טענת איש צוות כי נקט באמצעים סבירים לקידום של תביעות אנשי צוות של כלי השיט בסיכסוך עבודה, זולת אם כלי השיט עגן בביטחה בנמל, וכן לגבי איש צוות שעל שירותו בכלי שיט חל הסכם קיבוצי - אם המעשה נעשה במסגרת פעולה שאישר אירגון העובדים היציג שהוא צד לאותו הסכם קיבוצי, ובאין הסכם קיבוצי - אם המעשה נעשה במסגרת פעולה שאישר אירגון העובדים המייצג את רוב העובדים שהסיכסוך נוגע להם.

(ב) נטל ההוכחה אם כלי השיט עגן בביטחה בנמל יהיה על התובע.

סימן ב': סמכות הקברניט במשמעת**120. שיפוט של הקברניט**

קברניט כלי שיט מוסמך לשיפוט איש צוות בעבי-רת משמעת, למעט עבירות לפי פיסקה (19) לסעיף 118, שנעברה בתקופת שכירותו של איש הצוות וכל עוד הוא כפוף לפיקודו.

121. ענשים שבסמכות הקברניט

קברניט שמצא איש צוות אשם בעבירת משמעת רשאי להטיל עליו ענשי משמעת אלה:

(1) התראה;

(2) גזיפה;

(3) שלילת חופשת חוף שלא תעלה על 72 שעות במקום עגינה אחד או במקומות עגינה שונים שכלי שיט פוקד אותם במסע אחד; בית הדין המשמעותי הדין בעידעור על החלטת הקברניט לפי פיסקה זו רשאי להורות על תשלום פי-צויים לאיש הצוות על שעות החופשה שנגשלו ממנו בשיעור שלא יעלה על שכרו לשעות אלה;

(4) קנס בשיעור שנקבע לפי סעיפים 186 ו-187.

122. העברה למפקח

קברניט יעביר את השיפוט בעבירת משמעת למפ-קח אם ראה כי נתקיימה אחת מנסיבות אלה:

(1) עונש המשמעת שבסמכותו להטיל על איש הצוות אינו הולם את חומרת העבירה;

(2) העבירה שנעברה לא היתה קשורה לתפ-עול כלי השיט או למשמעת בו;

(3) אין זה מן הראוי, מכל טעם אחר, שהוא ישיפוט את איש הצוות.

123. מתן אפשרות להתגונן

לא יטיל הקברניט עונש משמעותי על איש צוות אלא לאחר שנתן לו הודמנות נאותה להשמיע טענותיו בדבר עבירת המשמעת המיוחסת לו.

(3) רשימת מועמדים שהגיש האירגון האמור בסעיף 23(1) (להלן - רשימה ג');;

(4) רשימת מועמדים שהגיש שר החקלאות ומייצגת לדעתו את ענף הדיג (להלן - רשימה ד');;

(5) רשימת מועמדים שהגיש האירגון האמור בסעיף 23(2) (להלן - רשימה ה').

(ב) כל רשימת מועמדים תכלול לפחות 15 אנשים.

(ג) ברשימות א', ב' ו-ג' ייכללו גם עורכי דין שהם כשירים להתמנות שופטי בית-משפט שלום ושר המשפטים אישר את מועמדותם ברשימה.

133. מינוי בהעדר רשימת מועמדים
לא הוגשה לשר רשימה תוך חודשיים לאחר קבלת הדרישה להגישה, רשאי הוא למנות את מספר החברים החסרים לפי סעיף 132 ויראו אותם, לעניין סעיף פים 136 ו-137, כאילו מונו מתוך רשימת מועמדים שהוגשו לפי אותו סעיף.

134. אב בית הדין
מבין חברי בית הדין שנתמנו מתוך רשימה א' ושהם עורכי דין ימנה השר, בהתייעצות עם שר המשפטים, את אב בית הדין ואת ממלא מקומו.

135. מירסום מינויים
המינויים של חברי בית הדין, של אב בית הדין ושל ממלא מקומו יפורסמו ברשומות.

136. הרכב בית הדין
(א) בית הדין ידון במותבים של שלושה שימנה אב בית הדין לעניין פלוני וש אחד מהם לפחות הוא עורך-דין, והם -

(1) חבר בית דין שנתמנה מתוך רשימה א' והוא יהיה יושב-ראש המותב;

(2) חבר בית דין שנתמנה מתוך רשימה ב';

(3) חבר בית דין שנתמנה מתוך רשימה ג'.

(ב) אב בית הדין רשאי לכלול עצמו במותב.

137. מותב מיוחד של בית דין לשימוט דייגים
(א) הואשם בעבירת משמעת איש צוות שעיקר עיסוקו בדיג, או שהוא בעל הסמכה למקצוע או לתפקיד בכלי שיט של דיג, או שניתן לו פנקס דייג, יידון לפני הרכב מיוחד של בית הדין שימנה אב בית הדין, והוא -

(1) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה א' והוא יהיה יושב-ראש המותב;

(2) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימות ב' או ג', לפי בחירת אב בית הדין;

(3) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה ד'.

(ב) הואשם דייג שהוא נער, יחולו הוראות סעיף 138 בשינויים המחוייבים.

(ג) סעיף 134 יחול על הרכב בית הדין לפי סעיף זה.

124. סדר הדין אצל הקברניט

בדיון בעבירת משמעת יפעל הקברניט בדרך הנר-אית לו כמועילה ביותר, בכפוף לאמור בסעיף 123.

125. רישום ביומן הרשמי

הפרטים בדבר עבירת משמעת, הדיון בה והחלטת שנתקבלה יירשמו ביומן הרשמי של כלי השיט כפי שנקבע בתקנות; העתקים מהרישום יימסרו למי שנקבע בתקנות.

סימן ג': סמכויות מפקח במשמעת

126. שימוט של מפקח

מפקח ישימוט ימאים בעבירות משמעת שאינן בשיפוטו של הקברניט כאמור בסעיף 120 ובעבירות שהועברו לשיפוט מאת הקברניט כאמור בסעיף 122.

127. ענשים שבטמכות מפקח

מפקח מוסמך להטיל את ענשי המשמעת המפורטים בפיסקאות (1), (2) ו-(4) לסעיף 121 ולפסול ימאי לתפקיד או לשירות בכלי שיט פלוני או בסוג של כלי שיט, או בסוג מסויים של הפלגות, לתקופה שלא תעלה על שני חודשים.

128. העברה לבית דין מטעם המפקח

(א) מפקח רשאי להעביר באמצעות התובע כל עבירת משמעת לבית הדין אם היה סבור שהעונש המשמעתי שבטמכותו להטיל אינו הולם את חומרת העבירה או שאין זה מן הראוי שהוא ישימוט את הימאי; הוא חייב להעביר לבית הדין כל עבירה אם דרש זאת הימאי.

(ב) המפקח יודיע לימאי על זכותו לפי סעיף קטן (א).

129. סדר הדין אצל המפקח

על השיפוט בפני המפקח יחולו סעיפים 123 ו-124, בשינויים המחוייבים.

130. ניהול ספר משמעת בידי המפקח

(א) מפקח ינהל ספר משמעת וירשום בו כל עו-נש משמעתי שהוטל על ימאי לפי פרק זה; צורתו של ספר המשמעת ופרטיו ייקבעו בתקנות.

(ב) העתקים מרישום כאמור יימסרו כפי שייקבע בתקנות.

פרק ט"ז: בית הדין המשמעתי לימאים

סימן א': הקמת בית הדין והרכבו

131. הקמת בית הדין

יוקם בית דין משמעתי לימאים.

132. מינוי חברי בית הדין

(א) השר ימנה את חברי בית הדין לתקופה של שלוש שנים מתוך חמש רשימות מועמדים, והן -

(1) רשימת אנשי ציבור ועובדי המדינה שהגיש המנהל (להלן - רשימה א');;

(2) רשימת מועמדים שהגישו גופים כאמור בסעיף 23(3) (להלן - רשימה ב');;

יום. לאחר הגשת- ההתפטרות אם לא הסכים השר למועד קצר מזה.

סימן ב': קובלנות ותובענות לבית הדין

144. תובע

השר ימנה תובע ליד בית הדין.

145. קובלנה

המנהל, בעל כלי שיט ואיגוד של ימאים בישראל רשאים, בין ביומתם ובין על פי תלונה שהוגשה להם, להגיש לתובע קובלנה על ימאי שעבר עבירת משמעת.

146. הגשת תובענה

דאה התובע שיש בקובלנה ובחומר הראיות כדי להעמיד ימאי לשיפוט משמעת, רשאי הוא להגיש לבית הדין תובענה נגדו או להעביר את הקובלנה לשיפוט מפקח והוא יגיש תובענה או יעבירה כאמור כפי שהורו לו השר או היועץ המשפטי לממשלה.

147. מינוי חוקרים

השר ימנה לעניין חוק זה חוקרים שיפעלו לפי הוראות התובע בחקירת כל קובלנה שהוגשה לתובע ובחקירת כל עניין אחר כדי לברר אם נעברה עבירת משמעת.

148. סמכויות חוקרים

הוראות סעיפים 9 עד 11 לחוק ועדות חקירה, תשכ"ט-1968³, יחולו בשינויים המתוייבים על חקי- רה הנערכת לפי סעיף 147, אולם לא יהא חוקר רשאי לחייב את הנחקר להעיד בשבועה או בהן צדק.

סימן ג': סמכויות הענישה של בית הדין

149. ענשי משמעת

(א) בית הדין רשאי להטיל ענשי משמעת אלה:

(1) התראה;

(2) גזיפה;

(3) קנס בשיעור שנקבע לפי סעיפים 186 ו-187;

(4) פסילה למילוי תפקיד או לשירות בכלי שיט או בסוג מסויים של כלי שיט או בסוג מסויים של הפלגות לתקופה קצובה שלא תעלה על חמש שנים או לצמיתות;

(5) פסילה למילוי תפקיד מסויים או לשירות בכלי שיט בכלל, הכל עד למילוי תנאי שנקבע בהחלטת הפסילה והנוגע להתאמתו של הימאי לשרת באותו תפקיד או בכלי שיט בכלל.

(ב) נפסל איש צוות לצמיתות, רשאי הוא לבקש עיון מחדש כעבור חמש שנים מיום הפסילה; העיון מחדש יהיה בוועדה של שלושה שמינה השר בהתייע- צות בוועדה המייעצת, ובה חבר אחד שהוא שופט או שופט שיצא לגימלאות.

138. מותב מיוחד של בית הדין לשיפוט נערים

(א) הואשם בעבירת משמעת נער כמשמעותו בחוק עבדות הנוער, תשי"ג-1953¹, יידון לפני הרכב מיוחד של בית הדין שימנה אב בית הדין, והוא -

(1) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה א' והוא יהיה יושב-ראש המותב;

(2) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה ב';

(ג) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה ה'.

(ב) הואשם בעבירת משמעת נער כאמור, והובא לדין משמעת ביחד עם מי שאיננו נער - יידון לפני הרכב מיוחד של בית הדין שמינה אב בית הדין, והוא -

(1) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה א' והוא יהיה יושב-ראש המותב;

(2) שני חברי בית הדין שנתמנו מתוך רשימה ב';

(3) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה ג';

(4) חבר בית הדין שנתמנה מתוך רשימה ה'.

(ג) סעיף 134 יחול על הרכב בית הדין לפי סעיף

זה.

(ד) שום דבר בסעיף זה לא יגרע מסמכויות לפי תקנות סדר הדין להורות על דיון נפרד של נער ושל מי שאיננו נער.

139. מינוי יועצים ימיים לבית הדין

אב בית הדין רשאי, לפי בקשת יושב-ראש של מותב פלוגי של בית הדין, למנות ליד בית הדין יועץ מומחה בענייני ספנות וימאות מתוך רשימה של יוע- צים שהגיש המנהל.

140. מעמד יועץ

ליועץ תהא זכות דעת מייעצת בלבד והוא יש- תתף בישיבות בית הדין לפי הוראת יושב-ראש מותב בית הדין, אך לא ישתתף בהכרעה.

141. אי-תלות חברי בית הדין

(א) אין על חבר בית הדין מרות בענייני שפיטה זולת מרותו של הדין.

(ב) חברי בית הדין יפעלו לפי מצפונם ולא יראו עצמם חייבים נאמנות לגוף שהציע את מועמדותם כחברי בית הדין או שבהתייעצות אתו הוצעו להיות חברי בית הדין.

142. חברי בית הדין נתונים לשיפוט משמעת

הפרק הרביעי לחוק השופטים, תשי"ג-1953² - למעט סעיפים 22(א) ו-23א - יחול על חברי בית הדין כאילו היו שופטים שהחוק האמור דן בהם, אולם אם בהליכים לפי הפרק האמור נמצא חבר בית הדין בלתי ראוי להמשיך בתפקידו, יעביר אותו השר מכהונתו.

143. התמטרות

חבר בית הדין רשאי להתפטר מכהונתו בהגשת כתב התפטרות לשר; כהונתו תיפסק כתום שלושים

¹ ס"ח תשי"ג, עמ' 115.

² ס"ח תשי"ג, עמ' 149.

³ ס"ח תשכ"ט, עמ' 28.

150. **פסילה על תנאי**
הטיל בית הדין עונש של פסילה לפי פסקה (4) לסעיף 149(א), רשאי הוא להורות כי העונש, כולו או מקצתו, יהיה על תנאי.

160. **גביית עדות בחוץ-לארץ**
רשאי בית הדין להורות על גביית עדותו של אדם בחוץ-לארץ ורשאי הוא למנות לשם כך אדם מטעמו בכפוף לתנאים והנחיות שיוורה עליהם; לבעלי הדין תינתן הזדמנות נאותה לחקור את העד בשעת גביית עדותו.

161. **הוצאות דיניים, עדים וכו'**
(א) חבר בית הדין זכאי לקבל הוצאות ושכר בטלה בסכומים ובתנאים שייקבעו בתקנות.

(ב) עד שהוזמן להעיד או להציג מסמך או מוצג אחר לפני מותב בית הדין, רשאי יושב-ראש המותב לפסוק לו הוצאות ושכר בטלה כמו לעד שהוזמן להעיד לפני בית-משפט.

(ג) אדם שהוטל עליו לגבות עדות בחוץ-לארץ כאמור בסעיף 160 והוא אינו בשירות המדינה, זכאי לקבל מאוצר המדינה, בנוסף על הוצאותיו הסבירות, שכר שיקבע אב בית הדין.

162. **הוצאות ההגנה מאוצר המדינה**
דאה בית הדין שלא היה כל יסוד להגשת התו-בענה, רשאי הוא להורות שאוצר המדינה ישלם לנא-שם את הוצאות הגנתו בסכום שיקבע בית הדין.

163. **הוצאות ההגנה על המתלונן**
זיכה בית הדין את הנאשם וראה שהתלונה הוגשה בקלות ראש או לשם קינטור או ללא יסוד, רשאי הוא להטיל על המתלונן, לאחר שנתן לו הזדמנות סבירה לטעון טענותיו לעניין זה, תשלום הוצאות הגנתו של הנאשם והוצאות התביעה כפי שיקבע בית הדין; לעניין עירעור על תשלום הוצאות, דין המתלונן כדין נאשם שהורשע, ולעניין גבייתן רואים את החיוב בהן כפסק דין של בית-משפט שניתן בתביעה אזרחית לטובת הזכאי נגד המתלונן.

סימן ה': עיכוב יציאה מן הארץ

164. **עיכוב יציאה על-ידי אב בית הדין**
(א) אב בית הדין רשאי, על פי בקשת התובע, לעכב בצו, לתקופה שיקבע, את יציאתו של ימאי מן הארץ, לשם חקירתו על-ידי חוקר או לשם מתן עדות בבית הדין או בפני מפקח בהליך משמעותי המתקיים לפנייהם.

(ב) לגבי ימאי שלא הוגשה עליו תובענה לא תעלה תקופת העיכוב על שישים יום.

(ג) בית הדין רשאי, על פי בקשת מעוניין, להורות על תשלום מיצויים בסכום שיקבע לעד כאמור וכן למי שעוכבה יציאתו לשם חקירה או דיון בעבירת משמעת שלו, זולת אם הורשע בעבירת המשמעת.

165. **עיכוב יציאה על-ידי המפקח**
למפקח יהיו סמכויות אב בית הדין לפי סעיף 164, אך לא יעכב יציאתו של ימאי מן הארץ תקופה שתעלה על שלושים יום.

151. **הטלת עונש פסילה על תנאי**
הטיל בית הדין עונש של פסילה לפי פסקה (4) לסעיף 149(א), רשאי הוא להורות כי העונש, כולו או מקצתו, יהיה על תנאי.

151. **הטלת עונש פסילה על תנאי**
הטיל בית הדין עונש של פסילה לפי פסקה (4) לסעיף 149(א), רשאי הוא להורות כי העונש, כולו או מקצתו, יהיה על תנאי.

152. **ביטול הסמכה**
(א) פסל בית הדין ימאי מלשרת בכלי שיט לצמי-תות - ייבטלו כל תעודת הסמכה או תחליפה שניתנו לאותו ימאי.

(ב) פסל בית הדין ימאי מלמלא תפקיד מסויים בכלי שיט לצמימות - יבטל את תעודות ההסמכה שלו לאותו תפקיד.

153. **החליטת הסמכה**
הטיל בית הדין על ימאי עונש של פסילה לתקו-פה קצובה - רשאי הוא להתלות לתקופת הפסילה את תעודת ההסמכה שלו ותחליפה.

154. **סייג לגבי הסמכת חוץ**
הוראות סעיפים 152 ו-153 לא יחולו על תעודת הסמכה שניתנה לימאי במדינת חוץ.

155. **מסירת החלטת המדינה חוץ**
הוטל עונש משמעותי על ימאי שניתנה לו תעודת הסמכה במדינת חוץ - רשאי בית הדין להורות לתו-בע להעביר את החלטתו לשלטונות אותה מדינה; אולם לא יעביר התובע את החלטת בית הדין אלא בתום תקופת העירעור עליה או לאחר מתן ההחלטה בעירעור שהוגש, לפי העניין.

סימן ד': הדיון בבית הדין וסדרי הדין

156. **סדרי הדין**
בית הדין אינו חייב לנהוג לפי סדרי הדין של בית-משפט והוא רשאי לקבל ראייה בכל דרך הנראית לו מועילה ורשאי לקבוע את סדרי חקירתם של עדים.

157. **זכויות הנאשם**
בכל הליך בבית הדין תינתן לנאשם הזדמנות נאותה לטעון ולהביא ראיות ולחקור כל עד שהתייצב או שנחקר לפי סעיף 156.

158. **זכות ייצוג**
הנאשם רשאי להיות מיוצג על-ידי עורך-דין, וברשות בית הדין - גם על-ידי אדם שאינו עורך-דין.

159. **מומביות הדיונים**
(א) הדיונים בבית הדין יהיו בדלתיים פתוחות, אולם רשאי בית הדין להחליט, בכל שלב של הדיון, מנימוקים שיירשמו בהחלטתו, שהדיון יהיה בדלתיים סגורות, אם הדבר דרוש לדעתו לשם מניעת פגיעה בבטחון המדינה, במוסר הציבורי או במשמעת בכלי שיט.

(ב) החליט בית הדין על דיון בדלתיים סגורות, רשאי הוא להרשות לאדם, או לסוגי בני אדם, להיות נוכחים בשעת הדיון, כולו או מקצתו.

166. ערבון

(א) בצו העיכוב על ימאי לפי סימן זה מותר להורות שהצו יפקע אם יופקד באוצר המדינה ערבון, בסכום שנקבע בו, להתייצבותו של ימאי לפני בית הדין, מפקח או חוקר במועד שנקבע בצו; התייצב הימאי כאמור, יוחזר הערבון למי שנתן אותו; לא התייצב כן, רשאי בית הדין, על פי בקשת התובע, להורות על חילוטו, כולו או מקצתו.

(ב) צו עיכוב על פי סעיף זה, שניתן שלא במעמד הימאי, רשאי בית הדין, על פי בקשתו של הימאי, לבטלו בכל עת.

סימן ו': עירעורים

167. עירעור על החלטת קברניט או מפקח

על החלטת קברניט או מפקח רשאי הנידון והתובע לערער לפני בית הדין, והתובע רשאי לעשות כן גם על זיכוי.

168. עירעור אינו מונע ביצוע עונש

עירעור לא יעכב ביצוע של עונש משמעתי אלא אם הורה כך בית הדין.

169. סמכויות

(א) בעירעור שהוגש לפי סעיף 167, רשאי בית הדין -

(1) לאשר עונש משמעתי שהטיל קברניט או מפקח, לבטלו או לשנותו;

(2) לבטל כל החלטה של קברניט או מפקח ולקיים דיון חדש בעניין, או להחזיר את העניין לקברניט או למפקח על מנת שידון בו מחדש לפי ההנחיות וההוראות שיראה לתת.

(ב) בעירעור לפי סעיף 167 רשאי בית הדין לשמוע עדים ולקבל ראיות אחרות גם אם כבר נשמע העד או הובאה הראיה בערכאה הראשונה, אם הוא סבור שהדבר דרוש לעשיית משפט צדק.

(ג) בכפוף להוראות סעיפים קטנים (א) ו-(ב) יהיו לבית הדין בשבתו כבית דין לעירעורים הסמכויות הניתנות לו בדיון בתובענה שהגיש התובע.

170. דיון מחדש

החליט בית הדין להחזיר את העניין כאמור בסעיף 169, רשאי הוא להורות שהדיון החדש יתקיים לפני מפקח גם אם ההליך שבוטל התקיים לפני הקברניט.

171. עירעור על החלטת ביתה דין

על החלטת בית הדין בערכאה הראשונה רשאי הנידון והתובע לערער לפני בית-המשפט לימאות כמשמעותו בחוק בית המשפט לימאות, תשי"ב-1952¹; העירעור יכול שיהיה הן על הרשעתו של הימאי והן על עונש המשמעת שהוטל, והתובע רשאי לערער כאמור גם על זיכוי.

172. סמכויות בית-המשפט לימאות בעירעור

לבית-המשפט לימאות, בשבתו כבית-משפט לעיר-עורים, יהיו הסמכויות הניתנות לבית הדין בשבתו כבית דין לעירעורים על החלטת קברניט או מפקח, בשינויים המחוייבים, והחלטתו תהיה סופית.

סימן ז': דיון חוזר

173. דיון חוזר כשהוטלו עונשים מסויימים

על פי בקשת נידון לפי פרק זה, שהוטל עליו עונש של פסילה למילוי תפקיד או לשירות, רשאי אב בית הדין להורות על קיום דיון חוזר בעניינו של הנידון, אם ראה אחת מאלה:

(1) בית-משפט או בית דין פסקו כי ראיה מהראיות שהובאו באותו עניין יסודה בשקר או בזיוף ויש להניח כי אילו לא הובאה ראיה זו היה בכך כדי לשנות את התוצאה לטובת הנידון;

(2) נתגלו עובדות חדשות או ראיות חדשות שלא יכלו להיות בידי הנידון או להיות ידועות לו בשעת הדיון, והן לבדן, או ביחד עם החומר שהיה לפני מי שדן בו לראשונה, עשויות היו לשנות את התוצאות לטובת הנידון;

(3) על אותו מעשה נידון בינתיים אדם אחד בבית-משפט או בית דין ומהנסיבות שנתגלו במשפטו של האדם האחר נראה כי הנידון לא ביצע אותו מעשה.

174. שאירים זכאים לבקש דיון חוזר

מת הנידון, יהיו גם בן זוגו וכל אחד מצאצאיו, הוריו, אחיו או אחיותיו, זכאים לבקש דיון חוזר.

175. קיום דיון חוזר

בדיון חוזר יהיו לבית הדין הסמכויות הניתנות לו בדיון הקודם לפי פרק זה, ובלבד שלא יוחזר דינו של הנידון.

176. מיצויים על עונש שבוטל

בוטל עונש משמעתי בדיון חוזר, רשאי בית הדין ליתן כל צו הנראה לו כדי לפצות גידון שנשא בעונש או בחלק ממנו או ליתן לו כל סעד אחר; מת הנידון, רשאי בית הדין ליתן צו כאמור לטובתם של בני משפחתו כאמור בסעיף 174.

סימן ח': שיפוט מקביל והוראות אחרות

177. הגדרה

בסימן זה, "בית הדין" - לדבות בית-המשפט לימאות בשבתו כבית-משפט לעירעורים לפי פרק זה.

178. הפסקת הדיון המשמעתי מחמת אישום

(א) הואשם ימאי בפלילים בשל מעשה או מחדל המשמשים עילה להליכים משמעתיים לפי חוק זה, יעוכב הדיון-המשמעתי עד גמר ההליכים בפלילים, והוא הדיון אם הואשם ימאי בפלילים לאחר שנפתחו ההליכים המשמעתיים.

לפרסם את ההודעה בדרך הנראית לו; ראה התובע שיש יסוד לידיעה, יגיש תובענה לבית הדין או יעביר את העניין לשיפוט של מפקח.

184. עמירת מסכויות

האמור בפרק זה לא יגרע מסמכויות חקירה לפי כל דין.

185. התיישנות

לא יינקטו הליכי משמעת לפי חוק זה נגד ימאי אם עברו מיום ביצוע העבירה למעלה משלוש שנים, אלא שבחישוב התקופה האמורה לא יבוא במניין הזמן שבו מתנהלים במשטרה או בבית-משפט או אצל החוקר חקירה או דיון בשל אותו מעשה או מחדל.

186. שיעורי קנסות

(א) הקברניט רשאי להטיל על ימאי קנס שלא יעלה על 50 לירות בעד כל עבירה וסך כל הקנסות שהוא רשאי להטיל על אותו ימאי תוך תקופה של שלושים יום לא יעלה על 150 לירות.

(ב) מפקח רשאי להטיל קנס שלא יעלה על 500 לירות בעד כל עבירה.

(ג) בית הדין רשאי להטיל קנס שלא יעלה על 1,000 לירות בעד כל עבירה.

(ד) הוראות סעיף זה לא יחולו לגבי נער מת-למד.

187. שינוי שיעורי הקנסות בתקנות

השר רשאי בצו, בהתייעצות עם ועדת העבודה של הכנסת, לשנות את שיעורי הקנסות לפי סעיף 186, כולם או מקצתם.

188. מועד תשלום הקנס

(א) קנס שהוטל ישולם מיד, זולת אם מי שהטיל את הקנס הורה שישולם תוך תקופה ובתנאים שקבע.

(ב) רשאי הקברניט, בהחלטה על הטלת קנס, להורות על ביטול הקנס אם במשך המסע של כלי השיט או בתקופה קצרה מזו, כפי שיקבע, יתגהגה הימאי התנהגות נאותה להנחת דעתו של הקברניט.

189. גביית קנס

גירסה א':

קנס שלא שולם במועדו יחולו על גבייתו הוראות פקודת המסים (גבייה)¹ כאילו היה מס כמשמעותו באותה פקודה.

גירסה ב':

קנס שלא שולם במועדו יחולו על גבייתו הוראות פקודת המסים (גבייה); הוראה זו אינה מהוראות סעיף 25(א)(4) לחוק הגנת השכר, תשי"ח—1958.

190. סדרי הדין

סדרי הדין בהגשת עירעורים, לרבות מועדים לעשיית דבר, יקבע שר המשפטים בתקנות בהתייעצות

(ב) נגמרו ההליכים בפלילים, ניתן להמשיך בהליכים משמעתיים לפי חוק זה.

(ג) סעיף קטן (א) לא יחול אם נתקיימה אחת מאלה:

(1) הוגש אישום פלילי והימאי הסכים שייעשה תחילה לפני בית הדין המשמעתי;

(2) הימאי הואשם לפני בית דין ובית הדין החליט, על פי בקשת התובע, כי נסיבות המקרה מחייבות להקדים הליכים לפי חוק זה להליכים בפלילים.

(ד) על אף האמור בסעיף 179 אימרתו של ימאי הנאשם בהליך לפי חוק זה לא תשמש ראיה נגדו בהליך בפלילים.

179. שיפוט פלילי אינו מוציא שיפוט משמעתי

אחריותו המשמעטית של ימאי לפי חוק זה איננה גורעת מאחריותו הפלילית בשל אותו מעשה או מחדל, ומותר לנקוט נגדו באמצעי משמעת לפי חוק זה אף אם נענש או זוכה על אותו מעשה או מחדל בבית-משפט בין במדינת ישראל ובין במדינת חוץ.

180. אין ענישה פעמיים על עבירת משמעת אחת

לא יינקטו נגד ימאי אמצעי משמעת על עבירת משמעת אחת יותר מפעם אחת, ואולם מוסמך אב בית הדין, אם ראה כי הומרת העבירה מחייבת דיון מחדש בעבירה, לדון ימאי בשל עבירת משמעת שעליה נענש על-ידי הקברניט, ובבואו להטיל עונש משמעתי על הימאי תחשב בית הדין בעונש שכבר הטיל עליו הקברניט.

181. עונש משמעתי לפי חיקוק אחר

היה ימאי נמנה עם הכפופים לשיפוט משמעתי לפי כל חיקוק אחר, מותר לשיפוט את הימאי לפי חוק זה, אפילו כבר נשפט בשל אותו מעשה או מחדל לפי אותו חיקוק, ומותר לשיפוט אותו לפי אותו חיקוק אפילו כבר נשפט לפי חוק זה.

182. פרישה אינה מפסיקה הליכים

(א) פרישת ימאי מהשירות בים איננה מפסקת הליכים שהתחילו בהם נגדו לפני בית הדין או מפקח, ובית הדין או המפקח רשאים להמשיך בדיון אם ראו צורך בכך.

(ב) מותר להתחיל בהליכים לפני בית הדין או המפקח אף לאחר שפרש איש הצוות מן השירות בים ובלבד שהקובלנה נגדו הוגשה תוך תקופת שירותו או תוך שישים יום לאחר פרישתו.

(ג) סעיף זה אינו גורע מתחולת השיפוט המשמעתי על מי שאינו איש צוות כאמור בסעיף 117.

183. טיהור שמו של איש צוות

פורסמו ידיעות הזוקפות על ימאי עבירת משמעת לפי חוק זה והיה בדרך הפירסום כדי לפגוע בו, רשאי הוא לבקש מהתובע עריכת חקירה. בעבירה זו, ואם ראה התובע על פי תוצאות החקירה שאין אמת בידי-עונו אלה, יודיע על כך לימאי בכתב והימאי רשאי

¹ חוקי א"י, כרך ב', פרק קל"ז, עמ' 1674.

- עם השר, וככל שלא נקבעו - יקבע אותם בית הדין בעצמו.
- 191. תקנות ביצוע**
השר רשאי להורות על הדרך שבה יבצעו הרשויות הנוגעות בדבר את ההחלטות לפי פרק זה.
- פרק י"ז: עבודת נערים**
- 192. הגדרות**
בפרק זה ובפרק י"ח, "הורה", "ילד", "נער", - כמשמעותם בחוק עבודת הנוער, תשי"ג-1953.
- 193. ילד לא יהיה איש צוות**
ילד לא יועסק בכלי שיט כאיש צוות.
- 194. העסקת נער טעונה הסכמת הוריו**
(א) לא יועסק נער בכלי שיט אלא אם נתקבלה לכך מראש הסכמה בכתב מאחד מהוריו.
(ב) אישור שירות התעסוקה כי ניתנה הסכמה כאמור תהיה ראייה למתן ההסכמה.
- 195. השבת נער בתום שנת שירות**
הועסק נער בכלי שיט ותוך שנה מיום תחילת העסקתו לא פקד כלי השיט נמל בית, יהא בעלו חייב לפי דרישת הנער או אחד מהוריו להשיב את הנער לנמל הבית ולשאת בהוצאות ההשבה.
- 196. זכות התפטרות בנמל הבית**
נער רשאי, לאחר שנתן לקברניט הודעה מוקדמת של 48 שעות, להתפטר מן השירות ביום שכלי השיט יפקוד את נמל הבית.
- 197. אחריות הקברניט והצוות כלפי נער**
קברניט כלי שיט וכל איש צוות שהנער נתון לפי קודו או להשגחתו יעשו לחינוכו המקצועי ובמידת האפשר לקידומו המקצועי של הנער; אם נודע להם על מעשה שיש בו באופן ברור וגלוי כדי לפגוע בחינוכו ובטובתו של הנער - יינקטו כל האמצעים הסבירים למניעת הדבר.
- 198. זכות לחופשות חוף**
(א) בעונן כלי השיט בנמל הבית זכאי נער לחופשת חוף לא פחות מיום אחד לכל שבוע שבו הפליג בכלי השיט, אך לא יותר ממחצית תקופת שהייתו של כלי השיט בנמל.
(ב) היה הנער זכאי, על פי דין או הסכם, לחופשה בשכר, תיוקף חופשת החוף לחופשה בשכר; לא היה הקטין זכאי לחופשה בשכר, יקבל את חופשת החוף כחופשה ללא שכר.
- 199. ניהול חקירה בעקבות תלונת נער**
כל תלונה של נער ביחס לתנאי העבודה או השירות או ביחס להתנהגותו של איש צוות כלפינו תובא מיד לידיעת הקברניט, והוא, או לפי הוראותיו, הקצין הבכיר במחלקה שבה עובד הנער, יחקור בה; הקברניט ירשום את התלונה ותוצאות החקירה ביומן הרשמי.
- 200. נערים לא ייכללו בתקן הבטיחות**
(א) נערים לא ייכללו במספר המינימלי של אנשי צוות שכלי שיט חייב בהם על פי חיקוק כדי שיהיה כשיר לשיט.
(ב) השר רשאי בתקנות, דרך כלל או במיוחד או לסוגים של נערים או של כלי שיט, לפטור מהוראות סעיף קטן (א).
- 201. רשימה נפרדת לנערים**
רשימת הצוות השלול בנפרד את רשימת הנערים המשרתים בכלי השיט בציון תאריך לידתם ושאר הפרטים שהורה עליהם השר לפי סעיף 61.
- 202. היתר להעסקת נערים**
שר העבודה, בהתייעצות עם השר ועם האירגון המייצג את המספר הגדול ביותר של נערים עובדים בישראל, רשאי לתת היתר, כללי או מיוחד או לסוגים של נערים או של כלי שיט, להעסקת נער על אף האמור בפרק חמישי לחוק עבודת הנוער, תשי"ג-1953.
- 203. נער שנשכר מחוץ לישראל**
השר ושר העבודה, בהתייעצות עם שר הבריאות, רשאים להתקין תקנות בדבר עריכת בדיקה רפואית ראשונה ובדיקת ביקורת רפואית תקופתית לנערים שנשכרו לעבודה בכלי שיט מחוץ לישראל ובדבר איסור להעסיק בכלי שיט נערים שנמצאו בלתי מתאימים בבדיקות רפואיות כאמור.
- 204. שמירת דינים**
הוראות פרק זה, למעט סעיף 202, באות הוסיף על הגבלות על עבודת נערים לפי חוק עבודת הנוער, תשי"ג-1953, ולפי כל חיקוק אחר.
- 205. התניה**
מותר להתנות על הוראות פרק זה כל התניה שיש בה משום שינוי לטובת הנער.
- פרק י"ח: הכשרת מתלמדים**
- 206. הגדרות**
בפרק זה -
"מתלמד" - המקבל הכשרה בכלי שיט או מחוצה לו בישראל, למקצוע ימי או לתפקיד הטעון הסמכה, בדרך של עבודה מעשית מודרכת ולימוד עיוני, בין שהוא עובדו של בעל כלי השיט ובין אם לאו;
"מקצוע ימי" או "תפקיד הטעון הסמכה" - מקצוע ימי או תפקיד שנקבעו לפי סעיף 13;
"בית ספר ימי" - בית-ספר ששר החינוך והתרבות אישר אותו לעניין חוק זה בהודעה ברשומות.
- 207. סיוגים להעסקה**
מי שאינו בעל תעודת הסמכה לא יועסק בכלי שיט במקצוע ימי או בתפקיד הטעון הסמכה אלא כמתלמד, ולא יועסק אדם כמתלמד אלא אם מלאו לו חמש-עשרה שנה.
- 208. תכנית הכשרה**
(א) השר ושר העבודה או מי שהם הסמיכו לכך יקבעו לכל מקצוע ימי או תפקיד הטעון הסמכה

214. רשימת המתלמדים

רשימת הצוות תכלול בנפרד את רשימת המתלמדי-דים בכלי השיט ובה הפרטים שהורה עליהם השר לפי סעיף 61.

215. קביעת הוראות לעניין

נקבע בחוק זה כי הוראה פלוגית לגבי איש צוות תחול גם על מתלמד ואותה הוראה מעניקה את הסמכות להתקין תקנות, מותר לקבוע בהן הוראות שונות לגבי מתלמדים.

216. תחולת סעיפי הוראות החוק

בכפוף להוראות פרק זה ובשינויים המחוייבים יחולו ההוראות המפורטות להלן על מתלמדים כאילו היו אנשי צוות: פרק ב'; סעיפים 55 עד 57; פרקים ח' עד י"א; סימן ב' לפרק י"ג; סעיפים 110 עד 115.

217. משמעת מתלמדים

השר בהסכמת שר המשפטים רשאי להתקין תקנות בדבר סמכויות משמעתיות ושיפוט משמעתית למתלמדים; כל עוד לא הותקנו התקנות, יחולו הוראות פרקים ט"ו ו"טז.

פרק י"ט: עבירות ועונשין**218. עבירות ועונשין**

(א) המשרת בכלי שיט בניגוד להוראות סעיף 2(ב), דינו - מאסר שלוש חודשים או קנס 1,500 לירות; המעסיק אדם בניגוד להוראות הסעיף האמור, דינו - מאסר שנה או קנס 5,000 לירות.

(ב) המשרת בכלי שיט בניגוד להוראות סעיף 4(ב), דינו - מאסר שלוש חודשים או קנס 1,500 לירות; המעסיק אדם בניגוד להוראות הסעיף האמור, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,500 לירות.

(ג) העובר על הוראות סעיף 5(ב), דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,500 לירות.

(ד) המתחזה כבעל תואר של מקצוע או של תפקיד הטעונים הסמכה, או תואר דומה לאלה עד כדי הטעות, והוא אינו בעל תואר או בעל תעודת הסמכה שניתנה או הוכרה לפי חוק זה, דינו - מאסר שלוש חודשים או קנס 1,500 לירות; הוראת סעיף קטן זה לא תחול על משרת בכלי שיט שחוק זה אינו חל עליו.

(ה) המשרת בכלי שיט בניגוד להוראות סעיף 16, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 5,000 לירות; המעסיק אדם בניגוד להוראות הסעיף האמור, דינו - מאסר שנתיים או קנס 10,000 לירות.

(ו) המשרת בכלי שיט בניגוד להוראות סעיף 31, דינו - מאסר שנה או קנס 5,000 לירות; המעסיק אדם בניגוד להוראות הסעיף האמור, דינו - מאסר שנתיים או קנס 10,000 לירות.

(ז) העובר על הוראות סעיף 35, דינו - מאסר שנה או קנס 5,000 לירות.

(ח) קברניט שאינו מקיים הוראות סעיף 39, דינו - מאסר שנתיים או קנס 10,000 לירות.

עיקרי תכנית הכשרה למתלמדים, לרבות תנאי כשירות למתלמדים; הודעה על קביעה לפי סעיף קטן זה תפורסם ברשומות והתכנית תפורסם בדרך שהשרים או מי שהם הסמיכו ימצאו לנכון.

(ב) קביעה כאמור בסעיף קטן (א) לגבי בתי-ספר ימיים תיעשה בהסכמת שר החינוך והתרבות, ולגבי מתלמדים בכלי שיט שהכשרתם בו היא המשך או השלמה של לימודים בבית-ספר ימי - בהתייעצות איתו.

209. מיקוח על הכשרה

(א) השר בהתייעצות עם שר העבודה יתקין תקנות בדבר הפיקוח על הכשרת מתלמדים.

(ב) השר רשאי, בתנאים שנקבע בתקנות בהתייעצות עם שר העבודה, לפסול אדם, מוסד או כלי שיט לקבלת מתלמדים.

(ג) תקנות כאמור בסעיפים קטנים (א) ו-(ב) לגבי מוסדות הכשרה שמשרד העבודה אחראי להם יותקנו בהסכמת שר העבודה, ולגבי בתי-ספר ימיים - בהסכמת שר החינוך והתרבות.

(ד) תחילתו של סעיף קטן (א) כתום שנתיים מיום פירסום חוק זה ברשומות.

210. מספר המתלמדים

גירסה א':

השר ושר העבודה רשאים בצו לקבוע את מספר המתלמדים המועט ביותר שבעל כלי שיט חייב להכשיר באותו כלי שיט בעת ובעונה אחת ואת המספר הרב ביותר שהוא רשאי להכשיר כאמור; הצו יכול שיהיה לעניין מקצוע ימי או תפקיד הטעון הסמכה או לבעל כלי שיט פלוגי.

גירסה ב':

השר ושר העבודה רשאים בצו לקבוע את מספר המתלמדים שבעל כלי שיט רשאי להכשיר בעת ובעונה אחת.

גירסה ב' חלופית:

גירסה א' בתוספת זו:

"בצו ייקבע שיעור השתתפות אוצר המדינה בהוצאות בעלי כלי השיט הנובעות מקיום הוראותיה".

211. איסור על קבלת תשלום

לא ידרוש ולא יקבל בעל כלי שיט או אדם הפועל מכוחו או איש צוות כל תשלום או טובת הנאה ממתלמד שהוא נער או מהוריו בנוגע ללימודיו בכלי השיט.

212. זכויות וחובות בהכשרת מתלמדים

השר ושר העבודה רשאים להתקין תקנות בדבר זכויותיהם וחובותיהם של המתלמדים בכלי שיט, של בעל כלי שיט ושל כל אדם הפועל מטעמו בפיקוח על מתלמדים בכלי שיט או בהדרכתם.

213. מתלמדים לא יכללו בתקן

מתלמדים לא יכללו במספר המיומלי של אנשי צוות שכלי שיט חייב בהם לפי כל דין כדי שיהיה כשיר לשיט.

כלי שיט אחר, אולם החוק לא יחול על כלי שיט של צבא הגנה לישראל או של משטרת ישראל.

(ב) שר הבטחון, בהסכמת השר, רשאי לקבוע בתקנות סייגים לגבי תחולת חוק זה על כלי שיט שאינם של צבא הגנה לישראל, אך מופעל מטעמו.

223. שכירה לשירות שלא על דעת בעל כלי השיט
השוכר אדם לשירות בכלי שיט כשהוא אינו פועל בעניין זה כשולחו של בעל כלי השיט או של אדם אחר, יחולו עליו, ביחס לנשכר לשירות, הוראות חוק זה החלות על בעל כלי שיט כאילו היה בעל.

224. תיקון תקנות שעת-חירום (פיקוח על כלי שיט)
בתקנות שעת-חירום (פיקוח על כלי שיט), תש"ח - 1948, אחרי תקנה 7 יבוא:

"א7. תחולת חוק הספנות (ימאים)

(א) כלי שיט ישראלי הרשום במדינת חוץ והוא חכור הכירה חפצית לאזרח ישראלי או לתאגיד ישראלי כמשמעותו בחוק הספנות (כלי שיט), תש"ז-1960, או שהוא בשליטתו של אחד מאלה, יחולו על החוכר או בעל השליטה, על איש צוות ישראלי המשרת בו ועל איש צוות אחר אחר אדם הסכים לכך, הוראות חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973, כאילו היה כלי השיט רשום בישראל.

(ב) היה בקיום הוראות חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973, לגבי כלי שיט כאמור בתקנת משנה (א), סתירת הוראה לפי חוק המדינה שבה רשום כלי השיט, הוראת אותה מדינה עדיפה, והטוען לעדיפות זו - עליו הראיה."

225. הפטור -

(א) חוק זה לא יחול על כלי שיט שתפוסתם ברוטו היא פחות ממאה טונות כשהם מפליגים בתחום מימי החופץ ובמים פנימיים של ישראל; אולם רשאי השר להחיל בצו הוראות חוק זה, כולן או מקצתן, על סוגים מסוימים של כלי שיט כאמור, ולגבי כלי שיט שעיקר עיסוקם בדיג - בהתייעצות עם שר החקלאות.

(ב) השר רשאי לפטור מהוראות חוק זה, כולן או מקצתן, בפטור כללי או מסוייג, כלי שיט שנתקיימה בהם אחד מאלה:

(1) תפוסתם ברוטו היא פחות מחמש מאות טונות;

(2) נמל הפלגתם ונמל הגעתם הראשון הם בתוך מימי החופץ של ישראל.

פרק כ"א: שונות

226. סמכות שיפוט

לבת"מ משפט בישראל יהיה שיפוט בכל תביעה בין בעל כלי שיט לבין איש צוות שאינו ישראלי הנובעת מהשירות בכלי השיט או הקשורה אתו.

(ט) קברניט שאינו מקיים הוראות סעיף 40, דינו - מאסר שנה או קנס 5,000 לירות, ואם הוחרם, או עוכב כלי השיט, דינו - מאסר שנתיים או קנס 10,000 לירות.

(י) קברניט כלי שיט וכל אדם שהקברניט מינה לערוך את רשימת הצוות, העובר על הוראות סעיף 61, דינו - מאסר שלושה חודשים או קנס 1,500 לירות.

(יא) העובר על הוראות סעיפים 62 או 63, דינו - מאסר שלושה חודשים או קנס 1,500 לירות.

(יב) המשרת בכלי שיט בניגוד להוראות סעיף 65, דינו - מאסר שלושה חודשים או קנס 1,500 לירות; בעל כלי שיט או קברניטו המעסיק אדם בניגוד להוראות אלו, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,500 לירות.

(יג) בעל כלי שיט או קברניטו שאינו מקיים הוראות סעיפים 82 או 83, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,500 לירות.

(יד) העובר על הוראות סעיפים 193 עד 195, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,500 לירות.

(טו) העובר על הוראות סעיף 207 או 211, דינו - מאסר שישה חודשים או קנס 2,000 לירות.

(טז) מי שאינו מקיים הוראות תקנות לפי חוק זה, כשנאמר בתקנות שאי קיומה הוא עבירה, צפוי לעונש שנקבע בתקנות ובלבד שלא יעלה על מאסר שישה חודשים או קנס 5,000 לירות.

219. אחריות בעל כלי שיט וקברניטו

לא קיים בעל כלי שיט או קברניטו הוראה מהוראות חוק זה שאי קיומה הוא עבירה, יראו אותם כעוברים על אותה הוראה, בין שאי קיום ההוראה אירע בידעתם ובין אם לאו, כל עוד לא הוכיחו שהם נקטו בכל האמצעים הנאותים לקיומה.

220. אחריות בחבר בני אדם

חבר בני אדם שלא קיים הוראה מהוראות חוק זה, יאשם בעבירה גם כל מי שבשעת ביצוע העבירה היה חבר מינהלה פעיל, מנהל או פקיד אחראי של אותו חבר, ובשפות - מי שהיה אותה שעה שותף בה, למעט שותף מוגבל, אם לא הוכיחו אחת משתי אלה:

(1) העבירה נעברה שלא בידעתם;

(2) הם נקטו בכל האמצעים הנאותים להבטחת קיומה של ההוראה.

פרק כ': תחולת החוק

221. תחולה מחוץ לישראל

חוק זה, לרבות דיני העונשין שבו, יחול גם מחוץ למימי החופץ של ישראל.

222. תחולה על המדינה

(א) לענין חוק זה דין כלי שיט של המדינה כדין

1971¹, לא יחולו על אמנות אלה; בתקנות אלה רשאים השרים להוסיף על תנאי המינימום שבאמנות ולא לגרוע מהם.

(ג) השר ממונה על ביצוע חוק זה והוא רשאי להתקין תקנות בכל הנוגע לביצועו, ובלבד שלא יתקין תקנות לביצוע הוראות פרקים ט', י"א, י"ב, י"ג, י"ז או י"ח אלא בהסכמת שר העבודה.

231. פיקוח על ביצוע החוק
המנהל, המפקח והנציג, וכל אדם הפועל מטעמם, רשאים לעלות בכל עת על כלי שיט כדי לבדוק בו ביצוע הוראות חוק זה ותקנות שלפיו.

232. תיקון חוק דיני עונשין (עבירות חוץ)
בסעיף 2(ב) לחוק דיני עונשין (עבירות חוץ) (נוסח משולב), תשל"ג—1973², אחרי פסקה (10) יבוא:

"(1) עבירה לפי פרק י"ג לפקודת החוק הפלילי, ל"א, 1936, שנעברה בהליכים לפי סעיף 160 לחוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973."

232א. תיקון חוק מיצוי מיטורין
גירסה א':

בסעיף 10 לחוק מיצוי מיטורין, תשכ"ג—1963, אחרי "כתניך לפי חוק החניכות, תשי"ג—1953" יבוא "או כמתלמד לפי חוק הספנות (ימאים), תשל"ג—1973."

גירסה ב':
סעיף זה לא ייכלל בחוק.

233. ביטולים
בטלים —

(1) סעיפים 43 עד 49, 54 ו-60(2) (ד) ו-(ה) לפקודת הגמלים (נוסח חדש), תשל"א—1971;
(2) פרקים ג', ד' ו"ה' לחוק העותמאני בדבר סחר הים מיום 6 דביע אל אוול 1280 (תרכ"ג—1863).

234. שמירת תוקף
מינוי, פקס ימאי, תעודת סמיכות ותחליפיה, חוזה צוות או כל מסמך אחר, שהיו בני תוקף על פי דין ערב תחילתו של חוק זה ואינם סותרים הוראות חוק זה, יראו אותם כבעלי תוקף על פי חוק זה למשך תקופת תקפם, בשניונים המתחייבים.

235. תחילה
תחילתו של חוק זה כתום שנה מיום פירסומו ברשומות.

236. מירוסם
חוק זה יורסם ברשומות תוך שלושים יום מיום קבלתו בכנסת.

227. קיום חובה בתום לב ובדרך מקובלת
כל חיוב המוטל לפי חוק זה על בעל כלי שיט, קברניט או איש צוות, יש לקיימו בדרך מקובלת ובתום לב.

228. ועדה מייצגת
(א) השר, בהתייעצות עם שר העבודה, יקים ועדה לייצג לו בעניינים הנוגעים לביצועו של חוק זה.

(ב) השר יקבע את מספר חברי הוועדה המייצגת וימנה אותם, ובלבד שמשפטים לא יפחת מאחד-עשר ולא יעלה על חמישה-עשר.

(ג) חברי הוועדה המייצגת יהיו נציגי הציבור ועובדי המדינה.

(ד) מספר נציגי הציבור בוועדה לא יפחת משני שלישים מכלל חברי הוועדה.

(ה) במינוי נציגי הציבור ייועץ השר באירגונים וגופים כאמור בסעיף 123(1) עד (3) ובגוף או גופים ציבוריים שלדעתו יש להם עניין בספנות; מספר נציגי בעלי כלי שיט יהיה כמספר נציגי הימאים.

(ו) הוועדה המייצגת תקבע את סדרי עבודתה ודיוניה במידה שלא נקבעו בתקנות.

(ז) לא תיפסל פעולת הוועדה המייצגת מחמת זה בלבד שבשעת עשיית הפעולה היה מקום בוועדה פנוי מכל סיבה שהיא.

229. חובת התייעצות בוועדה
(א) לא ישתמש השר בסמכותו להתקין תקנות לפי סעיפים 34, 55(ב), 64, 225 או 230(א) או (ג), אלא לאחר שנועץ בוועדה המייצגת.

(ב) לא ישתמשו השר ושר העבודה בסמכויותיהם להתקין תקנות לפי סעיפים 71 או 230(ב) אלא לאחר שנועצו בוועדה המייצגת.

230. ביצוע ותקנות
(א) השר רשאי להתקין תקנות בעניינים הבאים:

(1) קביעת אגרות ושילומן בעד שירותים, פנ"ל, לוח, אישורים ותעודות לפי חוק זה והתקנות שלפיו הגיתנים מאת המדינה או מאת רשות ציבורית אחרת;

(2) שמירת חפצי איש צוות שחלה, נפגע או נגדו מכלי השיט מסיבה כלשהי, או שנפטר בתקופת שכירותו, והטיפול בהפצים אלה;

(3) מעמדו של נוסע סמוי בכלי שיט וחובות קברניט וסמכויותיו לכלי נוסע סמוי.

(ב) השר ושר העבודה רשאים להתקין תקנות לביצוע הוראות אמנות בין-לאומיות בענייני ספנות שישראל היא צד להן בכל הנוגע להעסקתם, תנאי שירותם, זכויותיהם וחובותיהם של בעלי כלי השיט, קברניט, אנשי צוות, ומתלמדים בכלי שיט, והוראות סעיף 60(2) לפקודת הגמלים (נוסח חדש), תשל"א —

¹ דיני מדינת ישראל, נוסח חדש 20, עמ' 443.
² ס"ח תשל"ג, עמ' 36.

הסתיוגויות לחוק הג"ל

- לסעיף 2
א. לבנבראון מציע:
בסעיף קטן (א), במקום "השר יקבע" יבוא
"השר בהתייעצות עם ועדת העבודה של הכנסת
יקבע".
- לסעיף 5
א. לבנבראון מציע:
בסעיף קטן (א), במקום "רשאי המפקח" יבוא
"רשאי המפקח בהתייעצות עם ועדת העבודה
של הכנסת".
- לסעיף 8
א. לבנבראון מציע:
במקום "מטעמים של בטחון המדינה" יבוא
"מטעמים של שמירה על חוקי המדינה".
- לסעיף 23
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
1) בריתה, במקום "29" יבוא "27".
2) בפיסקה (1), במקום "שישה חברים כנציגי
הימאים, לאחר התייעצות עם האירגון היציג
שמרבית הימאים נמנים עמו" יבוא "שישה
חברים כנציגי הימאים לאחר התייעצות עם
האירגון המייצג את המספר הגדול ביותר של
ימאים בישראל".
3) פיסקה (2) תימחק.
4) פיסקה (3) תסומן (2), ובה, במקום
"שבעה חברים" יבוא "שישה חברים".
- לסעיף 58
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בסעיף קטן (א), לאחר "תוך כדי הפלגה"
יבוא "או בסמוך לה".
- לסעיף 59
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בסעיף קטן (א), המלים "בכפוף לאמור בכל
הסכם" - יימחקו.
- לסעיף 78
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
במקום הסעיף יבוא:
"78. (א) נמחק כלי שיט מהמרשם הישראלי
והוראות ההסכם אינן חלות על שירותו
של איש הצוות בכלי השיט לאחר שנמחק
כאמור, יראו את שכירותו של איש הצוות
כמסוכלת זולת אם הוסכם אחרת בינו
לבין בעל כלי השיט.
(ב) היה כלי השיט בהפלגה בעת שנמ-
חק, יראו את השכירות כמסוכלת בעגון
כלי השיט בביטחה במלל ההגעה הראשון
לאחר המחיקה".
- לסעיף 88
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
המלים "להוציא סיכוכן היחיד" - יימחקו.
- לסעיף 92
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
אחרי "מעכב הפלגתו של כלי השיט" יבוא "או
שהסיכוסך פוגע בבטיחות כלי השיט או בברי-
אות האנשים הנמצאים בו".
- לסעיפים 94 ו-95
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
סעיף 95 יסומן כסעיף 94 (ב) ואחריו יבוא:
"95 תחבורה ותובלה ימית - שירות ציבורי
בסעיף 37 לחוק יישוב סיכסוכי עבודה,
תשי"ז-1957, בהמדרת שירות ציבורי, אחרי
פיסקה (11) יבוא:
"(12) תחבורה ותובלה ימית".
- לסעיף 108
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בסוף הסעיף יבוא:
"אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מהוראות
חוק הגנת השכר, תשי"ח-1958".
- לסעיף 110
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
הסעיף ינוסח כך:
"110. איש צוות שעשה בכלי שיט אחת
מאלה יאשם במרידה:
(1) תוך אי ציות לפיקוד השתמש בנשק
כאמצעי כפייה נגד הקברניט או נגד איש
צוות שהוא כפוף לפיקודו;
(2) בצוותא עם איש צוות נוסף סירב
למלא הוראה של המוסמך לכך שניתנה
כדי למנוע סכנה רצינית לחיי בני האדם
שבכלי השיט, לכלי השיט או לבטיחות
השיט".
- לסעיף 111
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בפיסקה (2), במקום "מאסר שלוש שנים" יבוא
"מאסר חמש שנים".
- לסעיף 114
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
במקום "סכנה חמורה" יבוא "סכנה רצינית"
ובמקום "מאסר שנה" יבוא "מאסר שלוש
שנים".
- לסעיף 118
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בפיסקה (15), המלים "כשהיה בסירובו משום
הפרת הסדר והמשמעת בכלי השיט" - יימחקו.
- לסעיף 132
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
בסעיף קטן (א), פיסקה (5) תימחק.
- לסעיף 138
מ. נסים ומ. דרובלס מציעים:
הסעיף יימחק.

לסעיף 191

מ. נסים מציע:

במקום סעיף קטן (ב) יבוא:

- (1) איש הצוות התנהג, לאחר שהוטל עליו הקנס, באופן המצדיק את הקנס;
- (2) התגלו ראיות חדשות שלא היו ידועות לקברניט שעה שהטיל את הקנס.

לסעיף 224

מ. נסים ומ. דובלס מציעים:

- בתקנה 7א המוצעת, בסוף תקנת משנה (א) יבוא "אלא אם פטר אותם השר, בפטור כללי או מסוייג, מן ההוראות האמורות".

"(ב) רשאי הקברניט, כל עוד כפוף איש הצוות לפיקוחו, ולא יאוחר מאשר חודשיים לאחר הטלת הקנס, לבטל או להפחית קנס שהטיל על איש הצוות, אם לדעת הקברניט קיימת אחת משתי אלה:

לג. מסקנות ועדת העבודה בעניין הגדלת קיצבאות הביטוח הלאומי לקשישים

המגיעה היום למקסימום 18% מן הקיצבה ומגדילה את הקיצבה לזכאים לה מ" 15% ל- 18% מן השכר הממוצע. בנוסף לכך הוצמדה הקיצבה לשינויים בשכר הממוצע כדי למנוע השתחוקה בעתיד.

3. הוועדה קובעת כי המוסד לביטוח לאומי משלם בנוסף לכך הטבה סוציאלית לאותם קשישים שאין להם הכנסה אחרת העולה על סכום הקיצבה ליחיד. גם תוספת זו הוגדלה באפריל 1973. ביחד עם ההטבה הזאת מגיעה היום הקיצבה ליחיד ל- 213% ל"י שהם כ- 21% מן השכר הממוצע. למי שפורש היום עם ותק מקסימלי מיום שהחוק נכנס לתקפו מגיעה הקיצבה עם הטבה סוציאלית ל- 240% ל"י בקירוב שהם כ- 24% מן השכר הממוצע.

4. הוועדה סבורה כי נעשו לאחרונה צעדים חסרי ביים לשיפור רמת חייהם של הקשישים, ואף-על-פי-כן שיעורי הקיצבה הבסיסית עדיין נמוכים מקיום המינימום מום והוועדה בדעה כי יש לפעול לשיפורים ניכרים בע-תיד כדי להבטיח קיום בכבוד לציבור הזקנים.

ביום כ"ז באייר תשל"ג (29 במאי 1973) העבירה מליאת הכנסת לדיון בוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום שהגיש חברי-הכנסת ש. מיקוניס בנושא הנ"ל.

ועדת העבודה הקדישה לנושא שתי ישיבות שבמה-לכן שמעה את נציגי המוסד לביטוח לאומי. לאחר הדיונים באה הוועדה לידי המסקנות הבאות:

1. הוועדה מציינת בצער כי קיצבת הזיקנה המשו-למת על-ידי המוסד לביטוח לאומי הלכה והשתחקה במרוצת השנים מאז החלה להשתלם, בשנת 1957, עד כדי מחצית מערכה המקורי במונחי השכר הממוצע ולא הדביקה את קצב העלייה הכללית ברמת החיים.

2. הוועדה מציינת כי בשנים האחרונות נעשה רבות לשיקום ערכה של הקיצבה. בתיקון מס' 10 לחוק הביטוח הלאומי הועמדה לאחרונה הקיצבה הבסיסית ליחיד על 15% מן השכר הממוצע, אחרי שבאמצע שנות ה-60 היא הגיעה לשפל של כמעט 10% מהשכר הממוצע; לקיצבה הבסיסית מצטרפת תוספת ותק

לד. מסקנות ועדת העבודה בעניין שבתת עובדי דואר הנדסה

בדצמבר 1972. מאחר שהשבתה הסתיימה החליטה הוועדה שלא לקיים דיון בנושא.

הוועדה רשמה לפניה את הדעת המנהל הכללי של משרד התקשורת מר ש. סורוקר בדבר ימי השבתה והיקפה וכן את החלטת נציבות שירות המדינה בדבר ניכוי דמי השבתה.

ביום כ"ב בכסלו תשל"ג (28 בנובמבר 1972) העבירה מליאת הכנסת לדיון בוועדת העבודה את ההצעות לסדר-היום שהגישו חברי-הכנסת י. ארידור, מ. אביזרה, ז. שובל וא. אבנרי, בנושא הנ"ל.

נמסר לוועדת העבודה באמצעות המנהל הכללי של משרד התקשורת כי השבתה הסתיימה ביום 4

לה. מסקנות ועדת החוץ והבטחון בעניין הדו"ח השנתי מס' 1

של נציב קבילות חיילים

לחיילים תרומה חשובה לחיזוק המוראל בצה"ל, להג-ברת תחושתו של החייל בצדקת הנהלים הקיימים בצה"ל ובאפשרות הניתנת לתיקון פגמים ועיוותים שבדרך הטבע קיימים בכל גוף גדול.

2. הוועדה מביעה הערכה לעבודתו הברוכה והיסור-דית של נציב קבילות חיילים בהקמת יחידתו ובטיפול בקבילות החיילים.

3. הוועדה מציינת בסיפוק את שיתוף הפעולה אשר כל דרגי הפיקוד בצה"ל גילו כלפי פעולתו של נציב קבילות חיילים.

4. מתוך כלל הפניות שהגיעו לנציב קבילות חיילים בתקופת הדו"ח (1 בנובמבר 1972 - 31 במארס 1973) נמצאו 539 קבילות מוצדקות ו-245 בלתי מוצדקות;

ביום י"א באייר תשל"ג (13 במאי 1973) הגיש נציב קבילות חיילים לוועדת החוץ והבטחון דו"ח שנתי ראשון על פעולותיו בהתאם לסעיף 557(א) ו- (ב) לחוק השיפוט הצבאי, תשט"ו-1955. הדו"ח הכיל סקירה כללית ותיאור הטיפול במבחן של קבילות.

הוועדה דנה בקביעת הנהל והמסגרת לבחינת הדו"ח ולאחר שהחליטה עליהם קיימה דיון כללי בדו"ח בהשתתפות שר הבטחון, נציב קבילות חיילים רב-אלוף (מיל.) חיים לסקוב ועוזרו ובהשתתפות ראש אגף כוח-אדם בצה"ל.

ביום י"ז בתמוז תשל"ג (17 ביולי 1973) סיימה הוועדה את דיוניה במסקנות הבאות:

1. הוועדה רואה בהקמת מוסד נציב קבילות

6. הוועדה קיבלה לתשומת לבו את פעולות החסברה הנעשות בקרב הצבא בדבר האפשרות להת' לזון לפני נציב קבילות חיילים והיא מביעה את המשי' אלה כי יותן לדו"ח נציב קבילות חיילים תפוצה רחבה בקרב הצבא, למען יהיו חיילי צה"ל ערים לפעילותו של נציב קבילות חיילים בשמירה על זכויות הפרט שלהם.

לו. מסקנות ועדת העבודה בעניין דרכי קליטת העלייה ובעיותיה

בחנית פיזור המשכנתאות באזורים השונים מגלה תמונה שונה. 78.5% מן המשכנתאות ניתנו באזורי החוף, 15.5% בירושלים ו-6% בלבד באזורי הפיתוח. בשנת התקציב 1973 עומד משרד השיכון להפעיל כ-14,000 יחידות דיור לשיכון עולים. בבנייה נמצאות כ-15,000 יחידות, תוך כוונה שאספקת הדירות תהיה בקצב של 1,000 דירות לחודש.

חברי הכנסת בוועדת העבודה אשר סיירו בשדה התעופה לוד בעת בואם של העולים ארצה ועקבו אחר תנאי הקבלה והטיפול בעולים תיארו את המצב כקשה ביותר; כפי שנמסר לחברי הכנסת מגיעים בממוצע ליום כ-100-120 עולים, המקום קטן ואיננו מאפשר טיפול נאות בעולים. עובדי משרד הקליטה בשדה התעופה אשר עומדים בחזית הראשונה אין להם התנאים ההכרחיים לעבודה.

לאחר בידור ממצה בסקירות ובנתונים שהובאו לפניו באה הוועדה לידי המסקנות הבאות:

- א. טיפול בעולים בשדה התעופה לוד
  1. הוועדה מביעה הערכה לצוות עובדי משרד הקליטה בשדה התעופה ולמתנדבים אשר עומדים בחזית הראשונה ועושים את מלאכתם במסירות ובנא-מנות למרות התנאים הקשים.
  2. כדי להקל על העובדים ולטפל בעולים בצורה נאותה סבורה הוועדה כי יש להפריד ככל האפשר בטיפול בעולים ולמונע מגע בין קבוצת העולים המגיעה לשדה ובין הקבוצה הקודמת אשר הטיפול בה טרם הסתיים.
  3. על מנת למנוע את הצפיפות הנוכחית ולהקל על עבודת הקליטה ממליצה הוועדה לפני הנהלת שדה התעופה להעמיד אולם נוסף, באופן זמני, בשביל העולים והטיפול בהם עד להקמת המסוף.
  4. הוועדה קובעת כי בשדה התעופה לוד חסרים סידורים מתאימים לקבלת העולים וממליצה לפני הממ-שלה להחיש את הקמת המסוף המיוחד לעולים על מנת לאפשר טיפול נאות ומוזרז בעולים.
  5. הוועדה בדעה כי יש לתגבר את צוות העובדים העוסקים בקבלת העולים בשדה התעופה בעובדים נוס-פים הדוברים את שפת העולים.

ב. דיור

1. הוועדה רשמה לפניו את הדעת נציגי הממ-שלה על ההחלטה להפנות 40% מן העולים לעיירות הפיתוח; הוועדה סבורה שרצוי להגדיל עוד יותר את אחוז העולים המופנים לעיירות הפיתוח. במגמה לקדם

מתוך מבחר הקבילות שפורטו לפניו מציגת הוועדה, לשביעות רצונה, כי הטיפול בקבילות הוא מהיר, ותכ-ליתו ובי בעקבות הקבילות - בנוסף לטיפול האינדי-בידואלי - שונו 12 פקודות מטכ"ל ו-42 נוהלים בצה"ל.

5. הוועדה מציגת את העובדה כי במקרים שבהם היו הקבילות ענייניות אך מחוץ לסמכותו החוקית של נציב קבילות חיילים הן הועברו על-ידי ראש אגף כוח-אדם בצה"ל לנוגעים בדבר לטיפול הולם.

ביום כ"ח בשבט תשל"ג (31 בינואר 1973) הע-בירה מליאת הכנסת לוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום שהגישה חברת הכנסת ט. סנהדראי בנושא הנ"ל ועדת העבודה הקדישה לנושא זה שש ישיבות. במהלך ישיבותיה שמעה הוועדה את מר נ. פלד השר לקליטת העלייה ואת נציגי משרדו, את מר ש. לנדאו מנהל הרשות לתיכנון כלכלי, נציגי משרד העבו-דה ונציגי משרד השיכון ואת ד"ר מ. ליסק מן האו-ניברסיטה העברית בירושלים.

הוועדה קיבלה נתונים שלפיהם הסתכם מספר העולים בשנת 1971 ב-42,000 ואילו בשנת 1972 הגיע מספרם לכדי 56,000, דהיינו גידול של 33%. גידול ממדי העלייה נבע רובו ככולו מן העלייה מברית-המוע-צות. ב-1972 הגיעו לישראל כ-22,900 עולים ועולים בכוח שהיו בעלי משלח-יד בחוץ-לארץ. אלה היוו 41% מכלל העולים לעומת 40% בשנת 1971. כ-9,582 (42%), מכלל בעלי משלח-יד היו בעלי מקצועות אקדמיים וחפשיים בדומה לשנת 1971 (40%).

לוועדה נמסר כי מתוך העולים האקדמאים ובעלי המקצועות החפשיים 20% הם בעלי השכלה אקדמית מושלמת ואילו בעלי השכלה על-תיכונית - כמודים, אחיות וכ' - מהווים 22%.

עובדי התעשייה, המלאכה, הבנייה והתחבורה היוו 32% מכלל העולים, כ-12% מבעלי משלח-יד מכלל העולים עסקו בחוץ-לארץ במינהל ופקידות. בשנת 1972 נעזרו 4,990 עולים בקרנות התעסוקה השונות המצויות בידי משרד הקליטה, מהם 3,720 עולים נעזרו בקרנות התעסוקה לשכירים ו-1,270 עולים נעזרו בקר-נות התעסוקה לעצמאיים.

מערכת ההסבה המקצועית של משרד העבודה בשיתוף עם משרד הקליטה קלטה בשנה האחרונה כ-700 איש, כן מתכננים להקים מערכת הסבה מק-צועית לאלף דורשי עבודה בארבעה מרכזים, תחת חסותה של ארבעה מוסדות להשכלה בבוהה - בחיפה, באר-שבע, ירושלים ותל-אביב.

לפי נתונים שנמסרו לוועדה בשנת 1972 ניתנו 15,313 פתרונות דיור קבועים לעולים (אינה נכללת כאן שכירת דירות בדמי מפתח וקליטת העולה במשפחה), דהיינו גידול ב-38% לעומת שנת 1971.

הוועדה רשמה לפניו כי בשנת 1972 היתה הק-פדה יותר גדולה בהכוננו העולים לכל אזורי הארץ; כ-32% מכלל פתרונות הדיור ניתנו באזורי הפיתוח, לעומת 20% בלבד ב-1971; 58% ניתנו באזורי החוף (לעומת 70% בשנת 1971), ו-9% בירושלים כבעבר.

הקליטה והשיכון להגביר את קצב בניית הדירות לעו- לים חדשים באזורי הארץ המיועדים להתיישבות חד- שה, בהתאם להחלטות הממשלה.

ג. תעסוקה

1. גוכח העובדה שחלק מן העולים עסקו במק- צועות שלא תמיד ניתן להיקלט בהם בארץ ממליצה הוועדה להרחיב את מערכת ההסבה המקצועית הקיי- מת ולהתאימה לצרכי המשק ואפשרויותיו ולכישורי העולים.

2. בהתחשב בעובדה שחלק גדול מן העולים הם אקדמאים ובחלקם רכשו מקצוע שאפשרויות התעסוקה בו בארץ מוגבלים, ממליצה הוועדה לבדוק את האפ- שריות להקמת תעשייה מתוחכמת ועתירת ידע, מכו- ניס לחקר וחברות תיכנון שבהם יוכלו להיקלט עולים אלה לאחר שיוכשרו לתפקידים המתאימים לתעסוקה זאת.

הוועדה ממליצה על גתנית זכות עדיפות לאזורי הפיתוח בהקמת מפעלים כאלה, דבר שיאפשר הכוונת עולים אקדמאים לישובים אלה הוקוקים לעלייה בעלת רמת השכלה גבוהה.

3. הוועדה מפנה תשומת לבם של משרד הקליטה ומשרד העבודה לעובדה שעל אף המחסור בכוח-אדם השורר במדינה קיימים קשיים בקליטת עולים מבוגרים וקשישים בעבודה. הוועדה בדעה כי יש לקבוע הסדרים ותנאים מיוחדים שיאפשרו לקליטתם של עולים אלה הן בענפי הייצור והן בשירותים.

4. הוועדה מביעה את צערה שעד היום לא הופ- עלה התכנית לגימלאות מיוחדת (תג"ם) המיועדת לעולים קשישים, אף שהוחלט על כך לפני זמן רב בעקבות מסקנות ועדת העבודה בנושא "הבטחת תע- סוקה לעולים בגיל המתקדם", וממליצה לפני משרד הקליטה וגורמים אחרים להחיש הפעלתה של התכנית הזאת.

5. הוועדה רושמת לפנייה שהוקמה אגודה מיוחדת תל"ם (תעסוקה למבוגרים) על-ידי משרדי העבודה והקליטה וכן הסוכנות היהודית וההסתדרות הכללית לפתרון בעיות התעסוקה לקשישים (בני 60 לנשים ו-65 לגברים).

6. הוועדה ממליצה לפני משרד העבודה ומוסדות הקואופרציה לבדוק את האפשרויות לקליטת עולים בקואופרציה הקיימת והקמת מפעלים קואופרטיביים חדשים.

7. הוועדה מציינת בהערכה את ההסכמים שנח- תמו בין משרד הקליטה לבין רשויות מקומיות, המאפ- שרים קליטת אמנים על-ידי איוש משרות ויצירתן. כן מציינת הוועדה את היענות רשות השידור ותומורות שונות לקליטתם של אמנים עולים חדשים. הוועדה ממליצה לבדוק ולהרחיב את האפשרויות לקליטת עולים בעלי מקצועות מיוחדים על-ידי הרשויות המקו- מיות וגורמים מתאימים אחרים.

8. הוועדה ציינת את יזמת משרד העבודה ושירות התעסוקה בטיפול בעולים חדשים וחיפוש מקורות תעסוקה מתאימים ומעקב אחרי קליטתם בעבודה על- ידי תוספת כוח-אדם מיוחד למטרה זאת.

9. הוועדה מציינת בסיפוק שאחוז הנשים מקרב

את התהליך של פיזור האוכלוסיה ולעודד התיישבות העולים בספר ובאזורי הפיתוח ממליצה הוועדה לפני משרד הקליטה והשיכון להגביר את קצב בניית הדירות באזורים אלה וכן לקיים בקרב עולים פעולות הסברה המכוונות מימוש המטרה הזאת.

2. הוועדה ממליצה על יצירת תמריצים נוספים בתחום התעסוקה והחינוך לעידוד נכונותם של עולים להשתכן באזורי פיתוח.

הוועדה מפנה תשומת לבן של הרשויות המקומיות באזורי פיתוח, התובעות הגדלת מספר העולים המופ- ניב אליהן, שעליהן לדאוג ליצירת התנאים לקליטה חברתית, תרבותית ורוחנית של העולים וטיפוח שי- רותם שללהם זקוקים העולים החדשים ופונה לממשלה לסייע להקמת מוסדות הדרושים למטרה זו.

3. הוועדה מציינת שבמקרים רבים שוכנו עולים בשכונות שבהן טרם הוקמו מבני ציבור הכרחיים ופונה לממשלה לעשות לתיקון תופעה זו ובמיוחד בעיירות הפיתוח.

4. הוועדה התרשמה כי קיימת בעיה חמורה של קליטת עולים בודדים כתוצאה מסדרי הבנייה הקיימים. הוועדה סבורה שהערך פתרון בתחום השיכון לעולים בודדים (רווקים, רווקות, צעירים ומבוגרים) גרם למרידות גדולה ואכזבה בקרב עולים אלה ולעתים גם לירידה.

הוועדה ממליצה כי בתכניות הבנייה יובא בחשבון פתרון לסוג זה של עולים על-ידי בניית דירות בנות חדר אחד או שני חדרים המיועדים לעולים מסוג זה.

הוועדה רשמה לפנייה את הודעת נציגי הממשלה על כך שבתכנית הבנייה של 1973 נכללה בניית דירות המיועדות לעולים הבודדים.

5. הוועדה רשמה לפנייה שגוכח מצוקת הדיוור לעולים כתוצאה מפיזור בגמר הבנייה של דירות החד- ליות הממשלה לשכור דירות שהועמדו לרשות העולים כשיכון ארעי.

הוועדה ממליצה לפני הממשלה לבדוק באופן יסודי אם להמשיך בשיטה זו בעתיד, וזה לאור העובדה שרוב הדירות שנשכרו נמצאות במרכז הארץ, דבר שהוא מנוגד למדיניות של פיזור האוכלוסיה והכוונת העולים לאזורים האחרים.

6. הוועדה מציינת בהערכה את ההסדר שהנהיגה הממשלה החל מ'1 בינואר 1973, המאפשר לכל עולה לרכוש את הדירה הקבועה שנמסרה לו בשכירות, במחנר קבוע, תוך 14 חודש מיום נכיסתו. הוועדה פונה למש- רד הקליטה להביא הסדר זה לידיעת העולים החדשים.

7. הוועדה מציינת בסיפוק את החלטת הממשלה להגדיל את המשכנתה העומדת לרשות העולים לרכישת דירה.

8. הוועדה ממליצה לפני משרד הקליטה ומשרד השיכון לבנות דירות שתהינה מיועדות לקליטת עולים באזורי ההתנחלות הכפרית והעירונית, לאפשר לעולים חדשים להשתכן בהם ולערך פעולת הסברה המכוונת להפנות עולים להשתרש גם באזורים אלה.

9. במגמה לקדם את תהליך פיזור האוכלוסיה ולשלב את העולים החדשים במשימות ההתיישבות החלוציות של המדינה ממליצה הוועדה לפני משרדי

מרכזי קליטה לעולי בריית-המועצות ולבדוק באיוז מידה והולמת מסגרת זו את צרכי העולים.

15. הוועדה בדעה כי יש הכרח להגביר את התיאום ושיתוף הפעולה בין המשרדים והמוסדות השונים המטפלים בקליטת העולים בעבודה תוך הבטחת טיפול אינדיבידואלי בעולה ובעיותיו.

ד. קליטה חברתית

1. הוועדה מציינת שקיים פער מדאיג בין האמצעים המוקדשים על-ידי הממשלה ומוסדות הציבור השונים לקליטה חברתית של העולים ובין הקליטה החברתית על-ידי האוכלוסיה.

2. הוועדה מציינת בדאגה שהעדר קליטה חברתית של העולים גורמת להרגשת מרירות בקרב העולים והיא מקור לאכזבה ותיסכול על כל ההשלכות הנובעות מכך.

3. הוועדה ממליצה שעל הממשלה להפעיל את שירותי התקשורת הציבוריים ואת כל גורמי ההסברה הנמצאים בהשפעתה כדי להחזיר בקרב הציבור הרחב תודעת הנחיצות והחשיבות האומית בנוחותו של הציבור הרחב לפעול לסייע בקליטתם החברתית של העולים ושילובם בחיי הארץ.

4. הוועדה מציינת את חשיבות הקליטה החברתית במקומות העבודה וממליצה לפני משרד העבודה ואירגוני העובדים ואירגוני המעסיקים להגביר את הפעולה לקליטתם החברתית של העולים במקומות העבודה והידוק הקשר בינם לבין הציבור.

ה. פישוט הליכי הקליטה

1. הוועדה בדעה כי נוכח ריבוי התהליכים והשלבים שבהם נתקל העולה החדש בבואו לישראל יש לפעול על מנת לקצר ולפשט הליכים אלה ככל האפשר, כדי למנוע מן העולה התמרמרות וטיחנה מיותרת ולהקל את התאקלמותו בחברה החדשה.

2. הוועדה מציינת בהערכה את ההתקדמות שחלה בשיתוף הפעולה בין משרד הקליטה לבין משרדי הממשלה האחרים וממליצה על הגברתו והעמקתו של שיתוף פעולה זה.

העולים החדשים המוכנות לצאת לעבודה הוא גבוה ובמיוחד מקרב העלייה מבריית-המועצות. הוועדה תובעת ממשרד העבודה ומשרד הקליטה ליצור תנאים שיאפשרו לנשים רבות ככל האפשר מקרב העולות החדשות להיקלט בעבודה.

10. הוועדה בדעה כי יש לשפר את הדרכים לקליטת נשים עולות בתעסוקה ההולמת את כישוריהן ובמקצועות שבהם עבדו בארץ מוצאן, וזאת במיוחד לנוכח דעות קדומות בתעשייה לגבי עבודת נשים בתפקידים בכירים של ניהול והנדסה.

הוועדה תובעת ממשרד הקליטה והעבודה הרחבת הפעולה להכשרת עולות חדשות למקצועות הנדרשים וכמו כן הרחבת ההסבה המקצועית בהתאם לצרכי המשק.

11. הוועדה מחזקת את ידי משרד הקליטה והיחידה לתעסוקת נשים ממשרד העבודה על מאמציהם לפתיחת פעוטונים ומעונות במקומות התעסוקה של נשים עולות כדי לאפשר להן לצאת לעבודה ופונה למשרד העבודה בבקשה להרחיב הקמתם של מעונות יום בריכוזי העולים.

הוועדה בדעה כי יש להגדיל את התמיכה הכספית הניתנת לעולות בתקופת ההכשרה וההסבה המקצועית וכמו כן השתתפות בהחזקת הילדים במעונות יום ופעוטונים, דבר שיקל על המשפחה מבחינה כספית ויאפשר לאמהות לצאת לעבודה מחוץ לבית.

12. הוועדה בדעה כי יש להמשיך בפעולה הנעשית כבר לצורך התאמה מקצועית של אקדמאים רופאים ומתנדסים ולהרחיב את מסגרת הקורסים להתאמה המקצועית וכן להרבות בהוצאת מילונים טכניים, אינ-דקסים וכו' בשפות השונות של העולים.

13. מאחר שהעולים מבריית-המועצות הנשלחים למרכזי הקליטה רוצים להשתלב בעבודה מוקדם ככל האפשר ולא לחכות עד תום תקופת סיום האולפן, ממליצה הוועדה על יצירת אפשרות להכנת תעסוקה בצורת קורסים דרכים מגוונות כבר במרכזי הקליטה.

14. הוועדה ממליצה לבדוק את התאמתם של

הצעות מיעוט

ד. זכין מציע:

בפרק ב': דיוור

סעיף 8 - יימחק.

מ. דרובלס וא. שוסטק מציעים:

בפרק ב': דיוור

במקום סעיף 8 יבוא:

מ. דרובלס מציע:

בפרק ג': תעסוקה

אחרי סעיף 2 יבוא:

"הוועדה ממליצה לערוך סקר על הפוטנציאל הקיים והתחזית לשנים הקרובות של מקצועות אקדמאיים שונים ולהתאים את מערכת החינוך הגבוה גם בהתחשב בהרכב העלייה הצפויה."

8. הוועדה ממליצה לפני משרד הקליטה ומשרד השיכון לבנות דירות שתהיינה מיועדות לקליטת עולים בקריית ארבע, אופירה, רמת-הגולן ומקומות אחרים שעליהם תחליט הממשלה ולאפשר על-ידי כך לעולים החדשים להשתכן במקומות אלה ולהיות שותפים בהקמתם וביסוסם של הישובים.

לו. מסקנות ועדת העבודה בעניין הבטחת זכותם של אזרחי המדינה לתעסוקה ולעבודה

ביום י' בשבט תשל"ב (26 בינואר 1972) העבירה מליאת הכנסת לדיון בוועדת העבודה את ההצעה לסדר-היום שהגיש חבר-הכנסת י. בן-מאיר בנושא הנ"ל.

הוועדה דנה בנושא במשך ארבע ישיבות ושמעה את דברי מנהל שירות התעסוקה, מפקח העבודה הראשי במשרד העבודה ואת נציגי המכון המדעי הטכני-נולוגי לבעיות הלכה. לאחר הדיונים ושמיעת הגורמים השונים בנושא באה הוועדה לידי המסקנות הבאות:

1. הוועדה נוכחה לדעת כי שירות התעסוקה פועל בהתאם לחוק שירות התעסוקה, תשי"ט-1959, חוק

המבטיח איסור הפליית עובדים בשליחתם לעבודה, בין היתר גם בשל דתם והשקפתם.

2. הוועדה שוכנעה כי חוק שירות התעסוקה, הנוהלים הקבועים שלפיהם נוהגות לשכות העבודה של שירות התעסוקה והנסיון של השנים מאז כינונו של שירות התעסוקה, מבטיחים מפני כל הפליה את המסרב לעבוד בשבת. הסירוב לעבוד בשבת איננו פוגע בתורו של מסרב כזה לקבל עבודה באמצעות שירות התעסוקה.

הצעות מיעוט

י. בן-מאיר מציע:

1. הוועדה פונה לממשלה לבחון אפשרויות חקיקה מתאימות להבטחת זכותו של כל יהודי שומר שבת לעבוד בכל מפעל או סוג עבודה במדינה תוך שמירה על אורח חייו הדתי.

2. הוועדה סבורה, כי המכון המדעי הטכנולוגי מסוגל לסייע במניעת עבודה ביום המנוחה במפעלים שונים, הן בשלבי הקמה והן בשלבי תיפעול; לכן ממליצה הוועדה לקבוע למכון זה מעמד כגורם מייעץ למשרד העבודה בכל הקשור במתן היתרי עבודה ולהושיט עזרה ממשלתית לפעולות המכון.

3. הוועדה רושמת לפנייה הודעתו של המפקח על העבודה, שאין פירושו של היתר עבודה למפעל הענקת רשות לחייב את העובד לעבוד בשבת. מפעל שישתמש בהיתר כעילה לחייב עובד יהודי לעבוד בשבת יישלל ממנו ההיתר.

ק. כהנא מציע:

אחרי "המסקנות הבאות" יבוא:

הוועדה קובעת כי העובדה שאדם איננו עובד בשבת לא תוכל לשמש הגבלה לגבי קבלתו לכל מקום עבודה.

סיכום הישיבות

- י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק הבחירות (דרכי תעמור לה) (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973. הוחלט: לקבל את החוק.
- יא. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק הרשויות המקומיות (בחירות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973, ונימק את הסתייגותו לסעיף 4. בוויכוח השתתף א. עופר. א. אנקוריון (בשם ועדת החוקה, חוק ומשפט) השיב לו.
- יב. הוחלט: 1. לקבל את התיקון של שד הפנים י. בורג וחברי הכנסת י. גולדשמידט וא. עופר לסעיף 1 (א); 2. לקבל את החוק.
- יג. ישיבה תנ"ה (כ"ג בתמוז תשל"ג - 23 ביולי 1973) היו"ר - י. ישעיהו; צ. צימרמן; מ. זר.
- א. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ב. שר-השיכון ז. שרף השיב על 6 שאילתות של חברי הכנסת: א. לבנבראון, ש. מיקוניס, ז. שובל. שר-הבריאות ו. שם-טוב השיב על 16 שאילתות של חברי הכנסת: ע. אמוראי, א. כץ, מ. אביזוהר, י. תמיר, א. ורדיגר, ש. ארבל-אלמוזילוני, ש. תמיר, ש. מיקוניס, א. שוסטק, א. אבנרי.
- שר-הדתות ז. ורפיג השיב על 11 שאילתות של חברי הכנסת: י. מ. אברמוביץ, מ. פרוש, א. ורדיגר, ש. מיקוניס, ש. לורנץ, י. מזרחי, ת. טובי, א. שוסטק.
- ג. ז. הרינג (בשם ועדת הכספים) הביא את סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים לדו"ח מס' 23 של מבקר המדינה לשנת 1972 ולחשבונות של שנת הכספים 1971/72. בוויכוח השתתפו: י. בדר, ע. אמוראי, ר. ארזי, מ. פרוש, י. גולן, י. הורביץ, ת. טובי, א. אבנרי, ש. תמיר, ש. מיקוניס, ג. פת, י. קרגמן. ז. הרינג השיב למתווכחים.
- הוחלט: לקבל את סיכומיה והצעותיה של ועדת הכספים.
- ד. מזכיר הכנסת ג. לורך הודיע על המסמכים שהוגחו על שולחן הכנסת.
- ה. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק מילווה חסכון, תשל"ג-1970 (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973; חוק מילווה חסכון, תשל"א-1971 (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973; חוק מילווה חסכון, תשל"ב-1972 (תיקון מס' 2), תשל"ג-1972; חוק מילווה חסכון, תשל"ג-1973 (תיקון), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתף י. בדר. י. קרגמן השיב לדבריו.
- הוחלט: לקבל את החוקים הנ"ל.
- ו. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק נכי רדיפות הנאצים (תיקון מס' 3), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתף צ. צימרמן. י. קרגמן השיב לו.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ז. י. קרגמן (יו"ר ועדת הכספים) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 19), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתף י. בדר.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ח. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת הראיות (מס' 2), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ט. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק יסוד: הממשלה (תיקון). הוחלט: לקבל את החוק.
- י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק שירות עבודה בשעת חירום (תיקון), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.

- ה. ש. ארבל-אלמוזינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה לקריאה שנייה חוק פיצויי פיטורים (תיקון מס' 4), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- ט. ש. ארבל-אלמוזינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה לקריאה שנייה חוק שירות המדינה (גימלאות) (תיקון מס' 7), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- י. ש. ארבל-אלמוזינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה לקריאה שנייה חוק משפחות חיילים שנספו במע" רכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 9), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- יא. ש. ארבל-אלמוזינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה לקריאה שנייה חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 8), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- יב. היו"ר ב. צ. קשת חזר והביא להצבעה - בשל טעות בהצבעה הקודמת בקריאה השנייה - חוק משפחות חיילים שנספו במערכה (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 9), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- יג. ע. אמוראי (בשם ועדת הכספים) הביא החלטה בדבר אישור הוראות בצו תעריף המכס והפטור (תיקון התוספת מס' 66), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את ההתלטה.
- יד. ד. קורן (בשם ועדת החינוך והתרבות) הביא לקריאה שנייה חוק חינוך ממלכתי (תיקון מס' 2), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- טו. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק זכות מטפחים, תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- טז. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק חגורות בטיחות ברכב, תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- יז. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- יח. ה. י. צדוק (יו"ר ועדת החוץ והבטחון) הביא לקריאה שנייה חוק לביטול פקודת הפיקוח על הבזואים, תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- יט. ש. ארבל-אלמוזינו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה הצעת החלטה בדבר תיקון טעויות בנוסח חוק התגמולים לנפגעי פעולות איבה (תיקון), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- כ. מ. סורקיס (יו"ר ועדת הפנים) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון דיני הרשויות המקומיות (מס' 5), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתפו: מ. ורטמן, מ. ידיד. מ. סורקיס השיב לדבריהם.
- הוחלט: 1. לקבל את התיקון של שר-האוצר פ. ספיר ושל שר-הפנים י. בורג לסעיף 3(ב); 2. לקבל את החוק.
- כא. השר לקליטת העלייה נ. פלד השיב על 6 שאיל-תות של חברי הכנסת: א. לבנבראון, ש. מיקוניס, א. ורדיגר, ש. תמיר, ג. פת.
- שר-הסעד מ. חוני השיב על 8 שאילתות של חברי הכנסת: א. כץ, ש. מיקוניס, א. ורדיגר, ש. תמיר, א. לבנבראון.
- שר-המסחר והתעשייה ח. בר-לב השיב על 7 שאילתות של חברי הכנסת: י. מאיר, א. ורדיגר, א. שוסטק, א. כץ, ש. תמיר.
- שר-החקלאות ה. גבתי השיב על 12 שאילתות של חברי הכנסת: ג. פת, א. ורדיגר, מ. אביזוהר, א. לבנבראון, י. מזרחי, ש. תמיר, י. בן-מאיר, ש. מיקוניס, ז. שובל.
- שר-הפיתוח ח. גבתי השיב על 3 שאילתות של חברי הכנסת: ש. מיקוניס, י. תמיר, ש. תמיר.
- סגן שר התיירות י. שערי השיב על שאילתה של חברי-הכנסת ש. תמיר.
- סגן שר התיירות י. שערי השיב על שאילתה של חברי-הכנסת ש. תמיר.
- סגן שר האוצר צ. דינשטיין השיב על 9 שאילתות של חברי הכנסת: ג. פת, ש. תמיר, י. בן-מאיר.
- סגן שר החינוך והתרבות ז. המר השיב על 10 שאילתות של חברי הכנסת: א. כץ, ש. תמיר, י. הורביץ, ז. שובל, ש. מיקוניס.
- כב. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.
- כג. בהמשך הדיון בסקירת שר הדתות על פעולות משרדו השיב שר-הדתות ז. ורפטגי למתווכחים. הצעות לסיכום הדיון הוגשו על-ידי: י. בן-מאיר בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שי-תוף ואחווה; מ. ידיד בשם גח"ל; ש. לורנץ בשם סיעת אגודת ישראל; א. אבנרי בשם סיעת המחנה הדיקלי הישראלי.
- הוחלט: לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי חברי-הכנסת י. בן-מאיר.
- כד. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק המועצות למוצרי פירות וירקות (ייצור וייצוא), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- כה. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק לתיקון פקודת ההקדשות לצרכי צדקה (מס' 2), תשל"ג-1973.
- הוחלט: לקבל את החוק.
- כו. י. גולדשמידט (יו"ר ועדת החוקה, חוק ומשפט) הביא לקריאה שנייה חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973.
- כז. היו"ר מ. ביבי חזר והביא להצבעה בקריאה שנייה ושלישית את החוק לתיקון פקודת ההקדשות לצרכי צדקה (מס' 2), תשל"ג-1973 מאחר

שבהצבעה הקודמת לא הונחה לפני חברי הכנסת טבלת התיקונים לסעיפי החוק.

הוחלט: לקבל את החוק.

כח. בהמשך הדיון על חוק יחסי ממון בין בני זוג, תשל"ג-1973, השתתפו: י. ה. קלינגהופר, א. אבנרי, י. גולדשמידט, מ. פרוש, ת. טובי, י. גולד-שמידט-זח. צדוק השיבו למתווכחים.

הוחלט: לקבל את החוק.

כט. א. שכטרמן (יו"ר ועדת הכלכלה) הביא לקריאה שנייה חוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתף ש. תמיר.

ישיבה תנ"ז (כ"ה בתמוז תשל"ג - 25 ביולי 1973) היו"ר - י. ישעיהו; ט. סנהדראי; ב. צ. קשת; צ. צימרמן; ר. ארזי.

א. ראש-הממשלה ג. מאיר מסרה סקירה על פעולות משרדה. בוויכוח השתתפו: ש. ז. אברמוב, א. ידלין, א. בן-מאיר, ז. הרינג, ש. לורנץ.

ב. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמך כים שהונחו על שולחן הכנסת.

ג. בהמשך הדיון בסקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה השתתפו: ג. יעקבי, ג. האוזנר, י. חזן, י. הורביץ, ת. טובי, ג'. מועדי, מ. ביבי.

ד. הכנסת התייחדה עם זכרו של אריה לייב פינקוס ז"ל.

ה. בהמשך הדיון בסקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה השתתפו: ק. כהנא, א. נח"לה, ש. תמיר, א. אבנרי. צ. גרשוני, ש. מיקוניס, ש. כהן.

ו. סגן מזכיר הכנסת ש. יעקבסון הודיע על המסמך כים שהונחו על שולחן הכנסת.

ז. בהמשך הדיון בסקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה השתתפו: א. ת. שאקי, מ. בגין, ח. י. צדוק.

ח. בהמשך הדיון בחוק מועצת הפירות (ייצור ושיווק), תשל"ג-1973, השתתף א. שכטרמן. ע. פיינרמן, בשם ועדת הכלכלה, השיב לו. א. שכטרמן, יושב-ראש ועדת הכלכלה, השיב לדברי ש. תמיר שנאמרו בשלב קודם של הדיון.

הוחלט: לקבל את החוק.

ט. ש. ארבל-אלמוזלניו (יו"ר ועדת העבודה) הביאה לקריאה שנייה חוק הספנות (ימאים), תשל"ג-1973. בוויכוח השתתפו: מ. וילנר, מ. נסים, שר-התחבורה ש. פרס עמד על חשיבותו של החוק והודה לכל אלה שנטלו חלק בעיצובו. ש. ארבל-אלמוזלניו השיבה למתווכחים.

הוחלט: 1. לקבל גירסה א' לסעיף 189; 2. לקבל גירסה א' לסעיף 210; 3. לקבל גירסה ב' לסעיף 232א; 4. לקבל את החוק.

י. מזכיר הכנסת ג. לורך הודיע על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

יא. בהמשך הדיון בסקירת ראש הממשלה על פעולות משרדה השיבה ראש הממשלה למתווכחים. הצעות לסיכום הדיון הוגשו על-ידי: י. יפרח בשם סיעות המערך (עבודה-מפ"ם), מפד"ל, המפלגה הליברלית העצמאית, קידמה ופיתוח, שיתוף ואחוזה; ש. ז. אברמוב בשם סיעת גח"ל; ש. לורנץ בשם סיעת אגודת ישראל; י. הורביץ בשם סיעת הרשימה מה הממלכתית; מ. וילנר בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה, שהציע גם להביע אי-אמון לממשלה; א. אבנרי בשם סיעת המחנה הרדיקלי הישראלי.

הוחלט: 1. לא לקבל את הצעת אי-האמון; 2. לקבל את ההצעה שהוגשה על-ידי י. יפרח.

יב. בדבריו לסיום המושב הרביעי של הכנסת השביעי-עית סקר יושב-ראש הכנסת י. ישעיהו את פעולות הכנסת השביעית והביע הערכה על העבודה הפוריה והענפה שעשתה בחקיקה וביתר ענפי הפעולות המגוונים של הכנסת. עם זאת עמד היושב-ראש על הצורך בשיוויים בתקנון הכנסת, על ייעול בסדרי הדיונים ועל הצורך בבדיקה מחודשת של הרכב הוועדות. הוא פנה בקריאה אל כל הסיעות לעשות לקיום בחירות תוך יחסים הוגנים וכבוד הדדי.

בסיום דבריו הודה יושב-ראש הכנסת לעובדי הכנסת על עבודתם ושלה ברכה לנשיא המדינה, לצה"ל, לראש הממשלה ולשריה, לאזרחי המדינה וליהודי התפוצות, ובמיוחד לאסירי ציון ברוסיה, עיראק וסודיה ולשבוינו במצרים, והביע תקווה לחיים של שלום, שלוה ובטחון לנו ולכל עמי האזור.